

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu

2003. osnovan
Pravobranitelj
za djecu RH

2004. ustrojen
multidisciplinarni
tim

2007. otvoreni
uredi u Splitu,
Osijeku i Rijeci

2010. osnovana
Mreža mladih
savjetnika MMS

2013.
otvorena
Mala kuća
dječjih prava

15 GODINA

Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj

Donošenjem *Zakona o pravobranitelju za djecu*, u lipnju 2003. osnovano je specijalizirano, samostalno tijelo za zaštitu, praćenje i promicanje prava i interesa djece u Republici Hrvatskoj. U proteklih 15 godina susreli smo se s brojnim izazovima, ali i ostvarili niz postignuća.

Razvoj ove institucije ilustriraju neke izdvojene važne godine:

2018. susreti
s djecom i
jačanje
participacije

2019.
.....

DESETLJEĆE I POL RADA

- u brojkama

oko **16.600** pojedinačnih slučajeva,
14.000 različitih inicijativa i aktivnosti s djecom i za djecu,
 preporuka, prijedloga, sastanaka,
 obilazak približno **780** ustanova za djecu,
 više od **570** općih preporuka za zaštitu prava djece,
323 prijedloga za izmjene ili donošenje zakona i drugih propisa,
 organizacija **140** skupova, konferencija za novinare, izložbi,
pet međunarodnih konferencija,
 održano oko **680** predavanja i radionica za stručnjake,
 studente i učenike,
 objavljeno 10 zbornika sa stručnih skupova i desetak drugih
 publikacija o pravima djece.

Preostaje još mnogo bitaka za zaštitu djece,
 za osnaživanje njihovog položaja u društvu
 i za to da njihov glas bude što snažniji i da se čuje što dalje.

SADRŽAJ

1 UVOD	6
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	9
2.1 Osobna prava	10
2.1.1 Statusna prava	11
2.1.2 Pravo na privatnost	13
2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	16
2.1.3.1 Udomiteljstvo, deinstitucionalizacija i posvojenje	24
2.1.3.2 Uzdržavanje	27
2.1.4. Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	32
2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji	33
2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	37
2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje	41
2.1.4.4 Nasilje i druge povrede prava putem interneta	42
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice	47
2.3 Obrazovna prava	50
2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja	52
2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti	57
2.3.3 Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji	60
2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova	64
2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju	65
2.4 Zdravstvena prava	71
2.5 Socijalna i ekonomska prava	78
2.5.1 Socijalna prava	80
2.5.2 Ekonomska prava	82
2.5.2.1 Pravo na primjereni životni standard	83
2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova	84
2.5.2.3 Zaštita imovinskih prava djeteta	87
2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje	91
2.6 Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport	94
2.7 Pravosudno zaštitna prava	100
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka	102
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	104
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	107
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	111
2.8.1 Prometna sigurnost djece	111
2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama	114
2.8.3 Nestala djeca	116
2.8.4 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo	117

2.9	Diskriminacija	120
2.10	Ostala prava i nenadležnost	124

3 MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE 125

4 IZDOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE 130

(Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)

4.1	Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	130
4.2	Prava djece s problemima u ponašanju	134
4.3	Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	138
4.4	Mediji i zaštita dječjih prava	141
4.5	Djeca u pokretu	149
4.6	Petnaest godina postojanja Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj	153

5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU 156

5.1	Obrazovanje	156
5.2	Sigurnost	162
5.3	Privatnost	164
5.4	Imovinska prava	166
5.5	Ranjive skupine	168
5.6	Pravosuđe	169
5.7	Zdravlje	170
5.8	Slobodno vrijeme - zaštita djece u sportu	171
5.9	Zaštita od nasilja	172
5.10	Obiteljsko pravna zaštita	173
5.11	Ostalo	173

6 NORMATIVNA AKTIVNOST 175

6.1	Obrazovanje	175
6.2	Pravosuđe	176
6.3	Zdravlje	178
6.4	Obiteljsko pravna zaštita	180
6.5	Imovinska prava	181
6.6	Slobodno vrijeme - sport	183
6.7	Sigurnost	183
6.8	Statusna prava	184

7. ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI 185

7.1	Istraživanje „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“	185
7.2	Smještaj, organizirano stanovanje i boravak u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici	188
7.3	Obiteljsko pravna zaštita djece na otocima - iz perspektive CZSS-a	196

8. OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA 201

8.1	Ustanove socijalne skrbi	201
8.2	Centri za socijalnu skrb	206
8.3	Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja	207
8.4	Prihvatilište za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante	207
8.5	Odgojno-obrazovne ustanove i učenički domovi	208
8.6	Zdravstvene ustanove	213
8.7	Dječje igraonice	214
8.8	Kaznene ustanove	215
8.9	Druga mjesta	216

9. OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE	218
9.1 Skupovi i zbivanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu	218
9.2 Izdavački projekti	223
9.3 Izlaganja na stručnim skupovima	224
9.4 Objavljeni tekstovi	228
9.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama	229
9.6 Projektne aktivnosti	231
10 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	233
11 MEĐUNARODNA SURADNJA	237
11.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama	237
11.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima	240
12 OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA	244
12.1 Ured u Osijeku	246
12.2 Ured u Rijeci	247
12.3 Ured u Splitu	250
12.4 Središnji ured u Zagrebu	252
13 USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	255
13.1 Ustroj	255
13.2 Finacijsko poslovanje	256
14 ZAKLJUČAK	258
15 LEGENDA	261

Budućnost naše djece bit će odraz naših današnjih stavova i postupaka prema njima. Stoga ovo 16. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, koje se podnosi Hrvatskom saboru u skladu s odredbama *Zakona o pravobranitelju za djecu*, donosi uvid u stanje prava djece iz perspektive našeg djelovanja tijekom 2018. godine te poziva hrvatsko društvo i institucije na djelovanje u cilju učinkovitije zaštite i provedbe dječjih prava.

Rezultati istraživanja o participaciji djece u sustavu odgoja i obrazovanja koje smo proveli tijekom 2017. i 2018. godine, u kojem je sudjelovalo više od 2700 djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi, potvrdili su terenske uvide djelatnika pravobraniteljstva za djecu, a to je da se djecu ne uvažava dovoljno i da većinom odraslima nije bitno što djeca misle. Djeca nemaju dojam da njihovo mišljenje može dovesti do promjena u školi ili utjecati na ishod nekih odluka - rijetko ih se uključuje u raspravu o relevantnim temama jer odrasli često misle da za to nisu kompetentna.

Posebno me zabrinjava rečenica „Ništa se neće promijeniti“, koju sam čula u razgovorima s djecom, prateći i osobno rad istraživačkog tima u školama širom Hrvatske. Gubitak dječjeg povjerenja, kao što ćemo vidjeti i iz izvješća, posljedica je dugotrajnog društvenog zanemarivanja dječjih prava i potreba, uključujući i prava na zaštitu od nasilja te prava na sudjelovanje. Stanje tih prava najglasnije progovara o potrebi da se konstruktivno radi na poboljšanju odnosa između djece i odraslih - u obitelji, u institucijama, na svim mjestima gdje djeca borave i gdje se provode aktivnosti s njima i za njih. Odgovornost za kvalitetu toga odnosa uvijek je na odraslima.

Izvješće za 2018. godinu donosi pregled postupanja Ureda pravobraniteljice za djecu po pojedinačnim prijavama povreda prava djece, sažeti prikaz općih inicijativa i niza drugih aktivnosti u kojima smo sudjelovali, prikaz rada Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice te preporuke za svako područje zaštite prava djece. Preporuke su poziv na akciju, na ulaganje dodatnih napora i ubrzavanje djelovanja svih odgovornih tijela kako bi se u Republici Hrvatskoj u većoj mjeri promicala, štitila i ostvarivala prava djece. Vjerujem da to može dovesti i do povratka povjerenja djece u ostvarivanje promjena za koje su odgovorni odrasli.

Hrvatski sabor prihvatio je naše Izvješće o radu za 2017. godinu, na sjednici održanoj 18. svibnja 2018. U svibnju je potvrđen i *Poslovnik o radu pravobranitelja za djecu* čime su uspostavljeni formalni uvjeti za rad Ureda. Osobito mi je drago što je u novi Poslovnik ugrađeno i sudjelovanje djece u radu pravobraniteljstva za djecu kroz Mrežu mladih savjetnika pravobraniteljice ili MMS, savjetodavno tijelo koje čini 20 djece u dobi od 12 do 18 godina, čije je djelovanje na taj način i službeno potvrđeno. Vjerujem da smo time poslali važnu poruku djeci o tome koliko nam je do njihovih mišljenja stalo. Našim mladim savjetnicima osobito zahvaljujem na doprinosu i usmjeravanju inicijativa pravobraniteljstva za djecu tijekom 2018. godine.

Imenovanjem dvije zamjenice pravobraniteljice za djecu osnaženo je vodstvo pravobraniteljstva sredinom 2018. godine, a donesen je i *Pravilnik o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu* te je izrađen *Strateški plan 2019.-2021. godine*.

U 2018. godini obilježili smo 15 godina djelovanja pravobraniteljstva za djecu. Učinili smo to provođenjem istraživanja, predstavljanjem inicijativa, zagovaranjem dječjih prava te izravnim radom i komunikacijom s djecom. Veliki broj prijava povreda prava djece te upita medija potvrđuje kontinuirani rast vidljivosti i prepoznatljivosti pravobraniteljstva te njegove uloge u zaštiti prava djece. I dok broj prijava odraslih raste, broj prijava djece i dalje je vrlo malen, što ukazuje na potrebu da proširimo svoju komunikaciju s djecom kako bi sva djeca bila upoznata sa svojim pravima i mehanizmima njihove zaštite.

Tijekom 2018. zaprimljeno je 1588 novih prijava, pritužbi, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece, a usto se postupalo i u 748 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. Preneseni predmeti odnose se većinom na prijave povreda prava djece u području obiteljskopравnih odnosa, zbog izrazito narušenih obiteljskih odnosa, opetovanog obraćanja stranaka te dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima. Uz navedeno, u više od 2000 razgovora osigurano je pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama našeg Ureda ili putem telefona.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu se koriste akronimi i kratice, objašnjeni u legendi na kraju izvješća. Riječi i izrazi korišteni u tekstu izvješća podjednako se odnose i na ženski i na muški spol.

Nasilje nad djecom i među djecom ostaje jedno od gorućih područja zaštite prava djece i društva u cjelini, o čemu svjedoče brojne zaprimljene prijave, opće inicijative, ali i medijski praćeni incidenti. I dok nasilje nad djecom i među djecom ne staje, odgovarajuća sistemska prevencija i dalje izostaje. Više o preporukama i prijedlozima za rješavanje ovog ozbiljnog društvenog problema donosimo u poglavlju koje se bavi zaštitom djece od nasilja i zanemarivanja.

Uz istraživanje o sudjelovanju djece u sustavu odgoja i obrazovanja, krajem 2018. predstavljeni su i rezultati dugogodišnjeg istraživanja o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici. Prema dobivenim podacima osobito zabrinjava nastavak i porast smještaja najmlađe djece u ustanove. O ovom, kao i o ostalim istraživanjima ostvarenim u 2018., opširnije izvješćujemo u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

Pravobraniteljstvo za djecu nastavilo je zagovarati provedbu preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta. U cilju praćenja mjera za zaštitu dobrobiti djece, velika je pažnja posvećena zagovaranju dječjeg proračuna putem kojeg se mogu pratiti ulaganja u djecu na nacionalnoj i lokalnoj razini, što je bila i jedna od ključnih preporuka UN-ovog Odbora Hrvatskoj.

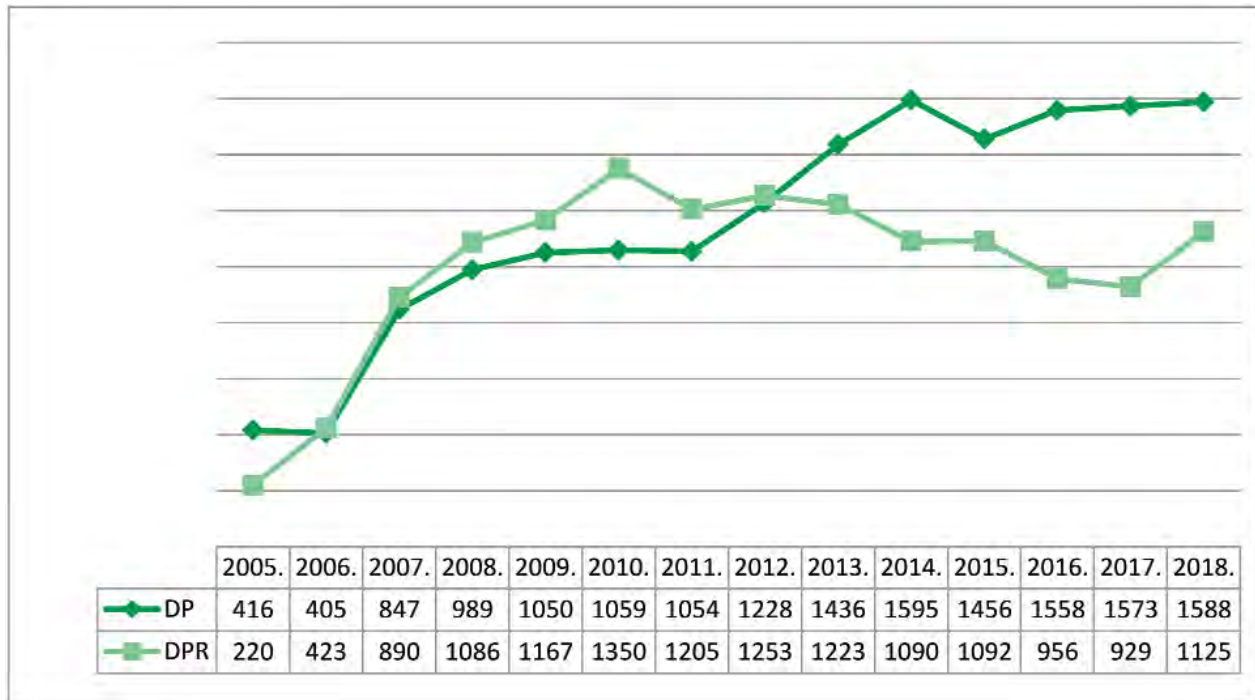
Nastavili smo raditi i na podizanju svijesti o pravima djeteta među djecom i odraslima, a svoje ćemo napore dodatno intenzivirati u 2019. godini, u kojoj obilježavamo 30. obljetnicu *Konvencije o pravima djeteta*. Ovim putem pozivam donositelje odluka da uvrste dječja prava među prioritete predsjedanja Vijećem Europske unije u 2020. godini i tako doprinesu promicanju i zaštiti prava djece ne samo u Hrvatskoj, već i u Europskoj uniji.

Također pozivam učitelje, nastavnike, odgojitelje, skrbnike djece, stručnjake za rad s djecom, medije i udruge za djecu u Hrvatskoj da ovu obljetnicu obilježe šireći svijest o dječjim pravima u svojim zajednicama. Koncept dječjih prava još se uvijek dovodi u pitanje među nekim roditeljima, učiteljima i drugim stručnjacima, ne shvaća se da ljudska prava pripadaju svakome djetetu po rođenju i da ih se ne može oduzeti ni uvjetovati. Stoga je važno pojačati napore koji će pridonijeti razumijevanju pozicije djeteta kao nositelja prava u društvu.

Na kraju, posebno ističem da rad ove institucije počiva na predanom radu i doprinosu svih djelatnica i djelatnika pravobraniteljstva za djecu, koji iz godine u godinu odgovaraju na sve veći broj prijava i upita građana i medija te provode sve veći broj aktivnosti i općih inicijativa za unapređivanje zaštite prava djece u društvu.

Pravobraniteljica za djecu
Helenca Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece (DP) i općih inicijativa (DPR) od 2005. do 2018.

Prijave pojedinačnih prava djece od 2005. do 2018.

Prijave pojedinačnih povreda prava	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Osobna prava	282	244	557	635	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	4	13	13	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38
Obrazovna prava	31	56	105	121	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318
Zdravstvena prava	15	10	22	32	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173
Socijalna prava	23	14	26	31	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45
Ekonomska prava	26	9	57	56	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68
Kulturna prava	2	7	11	15	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39
Pravosudno-zaštitna prava	4	17	30	37	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72
Sigurnost i zaštita djece					12	12	15	13	25	26	36	51	31	81
Diskriminacija					3	3	6	16	25	24	20	18	20	38
Nenadležnost					22	19	16	26	42	38	39	41	42	21
Ostalo	31	44	26	49	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5
UKUPNO	416	405	847	989	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588

PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Tijekom 2018. zaprimljeno je 1588 novih prijava, pritužbi, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece, a usto se postupalo i u 748 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Preneseni predmeti odnose se većinom na prijave povreda prava djece u području obiteljskopравnih odnosa, zbog izrazito narušenih i dinamičnih obiteljskih odnosa, opetovanog obraćanja stranaka te dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima.

Povrede pojedinačnih prava djece

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2018.	Broj djece u 2018.	
				Grupa djece
Osobna prava-ukupno	343	690	996	54
Prava djece kao članova društvene zajednice	11	38	25	18
Obrazovna prava	136	318	256	105
Zdravstvena prava	38	173	166	17
Socijalna prava	28	45	70	2
Ekonomska prava	46	68	102	2
Kulturna prava	29	39	28	17
Pravosudno-zaštitna prava	40	72	89	9
Sigurnost i zaštita djece	55	81	64	29
Diskriminacija	18	38	36	10
Nenadležnost		21	22	2
Ostala prava	4	5	3	2
UKUPNO	748	1588	1857	267

U ukupnom broju pojedinačnih predmeta nije iskazano pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili telefonskim putem. Riječ je o jednokratnim upitima ili dolascima te jednokratnom informiranju ili savjetovanju koje nije zahtijevalo daljnje postupanje pa se ne iskazuje u ukupnom broju predmeta. No, valja istaknuti da je riječ o više od 2000 razgovora godišnje koji zahtijevaju dodatni angažman savjetnika.

U najvećem broju obraćali su nam se roditelji djece (845), i to majke u 489 slučajeva, očevi u 279, oba roditelja zajedno u 77 slučajeva. Po brojnosti prijava zatim slijede institucije u 339 slučajeva. Najčešće je riječ o Sanitarnoj inspekciji Ministarstva zdravstva (97) koja nam je prijavljivala slučajeve odbijanja obveznog cijepljenja djece, a u velikom broju su nam se obraćale i obrazovne institucije (62) tražeći savjet i preporuku za postupanje ili prijavljujući povrede prava djece. Djeca su nam se osobno obratila u 20 slučajeva, pritužujući se na djelatnike škole - zbog nepravednog ocjenjivanja i neprofesionalnog ponašanja te zbog izloženosti vršnjačkom nasilju u školi, zatim na postupanje djelatnika centra za socijalnu skrb - zbog „prisiljavanja“ na kontakt s roditeljem s kojim ne stanuju, zbog smještaja u udomiteljsku obitelj, a žalila su se i na neefikasnost sustava u ostvarivanju uzdržavanja te na postupanje policije u slučaju prijave neprimjerenih i ugrožavajućih postupanja susjeda. U jednom slučaju dijete nam se obratilo nezadovoljno odnosom s majkom. Djeca

su tražila informacije i o pravima djece kao potrošača, a u pripremi za sjednicu razrednog vijeća tražili su i informacije vezano uz način sufinanciranja troškova prijevoza za učenike.¹

U 52 slučaja obratili su nam se bake i djedovi, a prijave smo primali i od drugih djetetovih srodnika (17) i susjeda (6). Obračali su nam se i anonimni prijavitelji (46) te ostale kategorije prijavitelja (163). U 100 pojedinačnih slučajeva Ured pravobraniteljice započeo je postupanje na vlastitu inicijativu, najčešće na temelju praćenja medija.

Od 1588 prijava zaprimljenih u 2018. ponovno je najviše prijava povezanih s problemima u ostvarivanju roditeljske skrbi (350), povredama obrazovnih prava (318), s nasiljem nad djecom i zanemarivanjem djece (233), zdravstvenim pravima (173), pravom na sigurnost i zaštitu (81), pravima djece u pravosudnom postupku (72), povredom prava na zaštitu privatnosti (72) i ekonomskim pravima (68). Slijede povrede socijalnih prava (45), kulturnih prava djece (39), prava djece kao članova društvene zajednice (38) te prijave diskriminacije (38). Ostale prijave odnosile su se na povrede statusnih prava djece, kao što je pravo na prijavu rođenja, prebivališta, stjecanje državljanstva (24) te povrede u području udomiteljstva, posvojenja, skrbništva i drugo (16). Uz povrede prava djece zaprimili smo i 21 prijavu u vezi s rješavanjem problema odraslih osoba, što nije u nadležnosti postupanja pravobraniteljice za djecu.

2.1 OSOBNA PRAVA

Od ukupno 690 prijava vezanih za ostvarivanje osobnih prava djece, koje su zaprimljene u 2018. godini, najveći broj (350) odnosio se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Po brojnosti slijede prijave povreda prava na zaštitu od nasilja (179), prava na djetetovu privatnost (72), zaštitu od zanemarivanja (54) te prava na prijavu rođenja (13). Ostale prijave povreda osobnih prava bile su zastupljene u manjem broju te su se odnosile na saznanje vlastitog podrijetla (5), posvojenje (5), udomiteljstvo (5), pravo na život (3), stjecanje državljanstva (3) i jedna se odnosila na skrbništvo.

Osim ovih prijava, u praćenju je bilo i 343 slučaja povreda prava prenesenih iz prijašnjih godina, koji se u najvećem broju odnose na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (185) te na zaštitu od nasilja (97).

Osobna prava

OSOBNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2018.	Broj djece u 2018.	
				Grupa djece
Pravo na život	2	3	3	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	3	5	5	
Pravo na prijavu rođenja	9	13	40	
Pravo na stjecanje državljanstva	1	3	3	
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	185	350	518	5
Posvojenje	1	5	9	1
Pravo na zaštitu od nasilja	97	179	254	29
Zanemarivanje	33	54	83	1
Skrbništvo		1		1
Udomiteljstvo	1	5	5	2
Pravo na djetetovu privatnost	11	72	76	15
UKUPNO	343	690	996	54

Prijave se odnose na zaštitu prava 996 djece te 54 grupa djece. U najvećem broju slučajeva obraćale su nam se majke (221), očevi (165), institucije (95) i ostali (58). Slijedi broj slučajeva povreda praćenih na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu (41), kao i temeljem obraćanja baka (24), anonimnih pritužbi (22) te obraćanja djedova (17). Roditelji su nam zajednički uputili 16 prijava, dok su nam se djeca osobno obratila u 13 slučajeva. U manjem broju slučajeva obraćali su se rođaci (9), susjedi (6) te brat ili sestra (3).

¹ U ovoj broji nisu iskazana obraćanja djece koja su željela više doznati o dječjim pravima i radu pravobraniteljice, posjetiti njezin Ured, intervjuirati je za školski list ili je informirati o svojim školskim ili razrednim projektima. Više o tome u poglavlju *Susreti, razgovori i suradnja s djecom*.

Pravo na život - Prijave povreda djetetovog prava na život odnose se na slučajeve pokušaja ili izvršenog suicida djece, kao i na slučajeve u kojima su djetetova prava na život i zdravlje bila ugrožena zbog samoranjavanja i unesrećivanja te drugih ugrožavajućih okolnosti.

U 2018. godini zaprimili smo tri prijave vezane uz povredu djetetovog prava na život, a odnosile su se na suicid djeteta te posljedičnu kriznu intervenciju u školi, samoozljeđivanje djeteta te na ugroženost prava na život zbog nepovoljnih okolnosti i uvjeta života.

Prema podacima MUP-a u 2018. godini su, u vezi s kaznenim djelima protiv života i tijela, prijavljena četiri kaznena djela teškog ubojstva djeteta, jedno kazneno djelo usmrćenja djeteta, jedno kazneno djelo sudjelovanja u samoubojstvu, tri kaznena djela protupravnog prekida trudnoće, 558 kaznenih djela tjelesne ozljede, 111 kaznenih djela teške tjelesne ozljede, dva kaznena djela osobito teške tjelesne ozljede, dva kaznena djela teške tjelesne ozljede djeteta iz nehaja i tri kaznena djela sudjelovanja u tučnjavi.

2.1.1 Statusna prava

Pravo djeteta na reguliranje statusa u društvu osigurava se ostvarivanjem prava na prijavu rođenja, prava na državljanstvo, prijavu prebivališta, prava na osobne isprave, pravo djece stranih državljana na reguliranje boravišnog statusa te prava na međunarodnu zaštitu.

Iako je pravobraniteljica zaprimila mali broj prijava koje se odnose na statusna prava djece (21), one su važan indikator problema u ostvarivanju prava djece. Najveći broj prijava i obraćanja stranaka u ostvarivanju statusnih prava djece i nadalje bilježimo **u slučaju roditeljskog konflikta**, kad oba roditelja zajednički skrbe o djeci.

Prema *Obiteljskom zakonu*, za promjenu prebivališta, odnosno boravišta, djeteta potrebna je suglasnost oba roditelja ako sudskom odlukom nije drukčije riješeno. Kako bi se izbjegao konflikt roditelja, *Obiteljski zakon* predviđa mogućnost da se suglasnost roditelja zamijeni odlukom centra za socijalnu skrb (CZSS) ako preseljenje djeteta na drugu adresu stanovanja bitno ne utječe na ostvarivanje postojećih osobnih odnosa s drugim roditeljem. Međutim, praksa CZSS-a u takvim je slučajevima različita pa neki odbijaju dati takvu suglasnost upućujući roditelje na sudsko rješavanje nastalog spora, što usporava ostvarivanje prava djeteta, a dijete ograničava i u ostvarivanju prava koja su usko povezana s djetetovim prebivalištem, poput upisa u školu prema mjestu stvarnog stanovanja djeteta.

Ista praksa zamjećuje se i u slučaju izostanka roditeljske suglasnosti za izdavanje osobnih isprava djeteta u slučajevima zajedničke roditeljske skrbi. Iako posebni propisi koji reguliraju način izdavanja osobne iskaznice ili putovnice djeteta predviđaju mogućnost da samo jedan roditelj može ishoditi isprave djeteta uz suglasnost CZSS-a, kad je to u najboljem interesu djeteta, roditelji nam se pritužuju da neki CZSS-i odbijaju dati takvu suglasnost i upućuju ih na sudsko razrješenje nastalog spora. To se događa i u situacijama kad je neosporno da drugi roditelj ne skrbi o djetetu i ne sudjeluje u životu djeteta jer je spriječen, primjerice, zbog odsluženja višegodišnje kazne zatvora ili zato što je nepoznatog boravišta ili je nedostupan. Upućivanje na sud i u takvim slučajevima znatno usporava ostvarivanje djetetovih prava, budući da sudskim postupcima mora prethoditi obvezno savjetovanje koje znatno odgađa donošenje odluke.

Stoga je nužno usuglašavanje prakse CZSS-a kako bi se žurno i efikasno riješilo pitanje davanja suglasnosti za prijavu ili promjenu djetetovog prebivališta ili izdavanje djetetovih isprava, uvažavajući prije svega djetetov najbolji interes. Stručnjaci CZSS-a imaju zakonsku mogućnost brzog i efikasnog razrješenja nastalog spora, kako dijete ne bi bilo onemogućeno u ostvarivanju prava da s vršnjacima putuje na ekskurziju ili sportska natjecanja zbog toga što njegovi roditelji ne mogu postići suglasnost za izdavanje putovnice ili osobne iskaznice.

U jednom slučaju obratio nam se djed koji se s obitelji nakon dugogodišnjeg izbivanja vratio u Hrvatsku. Njegova unuka zbog administrativnih prepreka, iako hrvatska državljanica, nije u mogućnosti prijaviti prebivalište, zbog čega je uskraćena i u pravu na obrazovanje. Naime, majka djevojčice samohrani je roditelj koji ima privremenu potvrdu stranog suda da samostalno skrbi o djetetu. Unatoč tome, prijavu prebivališta i izdavanje putovnice djetetu nadležna tijela u Hrvatskoj uvjetuju pristankom drugog roditelja, koji ne može sudjelovati u postupku jer se ne nalazi u Hrvatskoj, strani je državljanin nepoznate adrese te je nedostupan i majci dje-

teta i nadležnim tijelima. Bez prijave prebivališta dijete je uskraćeno za upis u školu te su narušena njegova prava.

Prema riječima djeda, na odobrenje suda, na koji je nadležni CZSS uputio majku, čeka se više od 10 mjeseci te dijete cijelo to vrijeme ne ide u školu. Zbog takvog pristupa rješavanju statusnih prava djeteta majka je odlučila vratiti se s djetetom u državu djetetovog rođenja, no dodatni je problem to što je djetetu u međuvremenu prestala važiti putovnica, a za njezino izdavanje policija također, sukladno Zakonu o putnim ispravama hrvatskih državljana, traži suglasnost CZSS-a, koji ih i u tom slučaju upućuje na sud. Dijete je, kako navodi djed, zarobljeno u birokratskom sustavu Hrvatske. Statusna prava djeteta temeljna su djetetova prava i postupci u kojima dijete ova prava ostvaruje moraju biti žurni i efikasni, ali u nekim situacijama, nažalost, nije tako.

Pratili smo i slučaj u kojem je policija, izdajući uvjerenje o prebivalištu posvojenog djeteta, u uvjerenju navela i prethodnu adresu djeteta, odnosno adresu njegovih bioloških roditelja, otkrivajući na taj način činjenicu da je dijete posvojeno. Kako je uvjerenje o prebivalištu dio dokumentacije potrebne za upis djeteta u školu, podaci o činjenici posvojenja djeteta postaju dostupni većem broju osoba, čime se povrjeđuje pravo djeteta na privatnost. Policija se u predmetnom slučaju ispričala majci te izdala novo uvjerenje u kojem ti podaci nisu bili vidljivi.

Važnu ulogu u ostvarivanju statusnih prava djece ima i zakonska odredba prema kojoj se posvojenoj djeci može promijeniti osobni identifikacijski broj (OIB). Kako bi se zaštitila privatnost posvojenog djeteta od mogućih zloupotreba osobnih podataka, *Obiteljskim zakonom* iz 2015. je, na prijedlog pravobraniteljice za djecu, dopuštena mogućnost njegove promjene ako je to potrebno radi zaštite prava i interesa djeteta. Odluku o promjeni OIB-a donosi CZSS rješenjem o posvojenju. Međutim, takva mogućnost ne postoji za djecu koja su posvojena temeljem odredbi prijašnjeg *Obiteljskog zakona* iz 2003. te njihova zaštita nije osigurana. Zbog toga su nužne izmjene *Obiteljskog zakona* kako bi se promjena OIB-a omogućila i djeci koja su posvojena prije donošenja *Obiteljskog zakona* iz 2015.

Vezano uz **statusna prava djece stranaca** zaprimili smo jedanaest prijava. Najčešće nam se obraćaju roditelji tražeći pomoć pri rješavanju boravišnog statusa djece koji utječe i na ostvarivanje njihovih drugih prava. U tim slučajevima pravobraniteljica za djecu se, u skladu sa svojim ovlastima, obraća nadležnoj policijskoj upravi apelirajući na žurnost u postupanju i uvažavanje najboljeg interesa djeteta. Zamjećujemo da se prema službenim podacima MUP-a postupci reguliranja boravišnog statusa djece u većini slučajeva pozitivno rješavaju. Tijekom 2018., od 169 zahtjeva za privremeni boravak djece rođene izvan Hrvatske, odbijeno je samo pet, a od 60 zahtjeva za privremeni boravak djece koja su rođena u Hrvatskoj, odbijeno je samo tri. Stalni boravak, od 25 traženih, dobilo je 20 djece, dok se ostali još rješavaju.

Pravo djece na međunarodnu zaštitu - Prema podacima MUP-a, u 2018. godini, registrirano je 359 djece tražitelja međunarodne zaštite. Međunarodna zaštita odobrena je za 122 djece. Od ukupnog broja djece tražitelja međunarodne zaštite, 64 je bilo bez pratnje roditelja ili osoba koje su po zakonu dužne skrbiti o djetetu. Njih 23 podnijelo je zahtjev za međunarodnom zaštitom, od čega je za troje djece zaštita odobrena. Osim toga, bilo je ukupno 60 obustava postupaka do kojih, pretpostavljamo, dolazi najčešće zbog bijega djece i napuštanja teritorija RH u potrazi za novom destinacijom unutar EU. Međutim, zabrinjava nas to što i djeca koja žele ostati u Hrvatskoj jer nemaju perspektivu u drugim zemljama Europe takvu zaštitu nisu dobila.

Pravobraniteljica za djecu prati slučaj dvojice dječaka koji su u Hrvatsku kao djeca bez pratnje došli 2015. u dobi od 13 i 14 godina i do današnjeg dana nalaze se na smještaju u domu za odgoj djece i mladeži. Zahtjev za međunarodnom zaštitom podnijeli su 2017. godine kad je postalo izgledno da neće doći do spajanja s rođacima u drugim europskim državama, no zahtjev im je odbijen u svibnju 2018. godine te im je naloženo napuštanje Hrvatske pod prijetnjom prisilnog udaljenja. Ovo rješenje potvrđeno je i odlukom Upravnog suda u Osijeku. Trenutačno je u postupku rješavanje zahtjeva za humanitarnim boravkom budući da su dječaci, koji ovdje borave već četvrtu godinu i uspješno su integrirani u sredini u kojoj borave, uključeni u sustav obrazovanja, svladali su hrvatski jezik, aktivni su članovi lokalnog nogometnog kluba. Oni svoju budućnost vide u

Hrvatskoj i u strahu su od povratka u zemlju porijekla, budući da im, kako navode, prijete kažnjavanje zbog ilegalnog napuštanja zemlje. Nadamo se da će nadležna tijela koja odlučuju o zahtjevu pri donošenju odluke voditi računa o najboljem interesu djece, na što ih obvezuje *Konvencija o pravima djeteta* i uvažiti njihovu želju da ostanu u Hrvatskoj.

Zabrinjava nas postupanje policije prema djeci nezakonitim migrantima. Policija je postupala u 806 slučajeva, od čega prema djeci bez pratnje u 238 slučajeva. Donesena su 273 rješenja o povratku te 196 rješenja o protjerivanju u skraćenom postupku. Prisilno je s područja Hrvatske udaljeno i readmisijski vraćeno 205 djece nezakonitih migranata.

S pozicije zaštite prava djece, svakako zabrinjava podatak o 196 rješenja o protjerivanju djece u nezakonitom boravku po skraćenom postupku. U postupku donošenja *Zakona o strancima* i njegovih kasnijih izmjena pravobraniteljica za djecu predlagala je i inzistirala da se odluka o povratku djeteta bez pratnje ne donosi u skraćenom postupku, nego u posebnom ispitnom postupku uz sudjelovanje djeteta, njegovog posebnog skrbnika i CZSS-a kako bi se procijenio najbolji interes djeteta u svakom konkretnom slučaju. Time bi se osigurala zaštita djeteta, u skladu s odredbama Direktive 2008/115/EZ o zajedničkim standardima i postupcima država članica za vraćanje državljana trećih zemalja s nezakonitim boravkom.

Direktiva zahtijeva da se „prije izdavanja odluke o vraćanju, u pogledu maloljetnika bez pratnje, dodjeljuje pomoć odgovarajućih tijela koja nisu tijela koja izvršavaju prisilno vraćanje, uzimajući u obzir najbolji interes djeteta“ te se „prije udaljavanja maloljetnika bez pratnje s državnog područja države članice, tijela te države članice uvjeravaju da će on ili ona biti vraćeni članu njegove ili njezine obitelji, imenovanom skrbniku ili odgovarajućoj prihvatnoj ustanovi u državi povratka“. Donošenjem rješenja o protjerivanju u skraćenom postupku djetetu zatečenom u ilegalnom boravku ili prelasku granice onemogućuje se zaštita prava koju je država dužna osigurati temeljem međunarodnih dokumenata, osobito Općeg komentara br. 6. UN-ovog Odbora za prava djeteta.

Dodatno nas zabrinjavaju i slučajevi na koje ukazuju udruge koje se bave pružanjem pomoći migrantima, a koje ukazuju na navodno neprimjereno postupanje policijskih službenika prema nezakonitim migrantima, uključujući i djecu.

Ono što nas posebno zabrinjava, a na što ukazuju civilne udruge i mediji, jest sumnja da se djeci koja pokušavaju nelegalno ući u Hrvatsku onemogućuje pristup teritoriju ili ih se nakon što su ušla u zemlju vraća, a da se pritom ni ne pokuša ispitati u kakvoj se zaista nevolji nalaze i trebaju li pomoć. Potaknuti zabrinjavajućim vijestima iz medija o navodnim neprimjerenim postupcima hrvatske policije prema djeci, nezakonitim migrantima, u pokušaju sprečavanja njihovog ulaska i zadržavanja na hrvatskom teritoriju, tražili smo izvješća policije, no takve „optužbe“ MUP kategorički odbacuje. Stoga je važno da se zakonski propiše da policija svakom djetetu koje pokušava ući na teritorij Hrvatske da bi zatražilo pomoć i zaštitu to mora omogućiti, a provjera okolnosti i ispunjavanja uvjeta za pružanje zaštite mora biti transparentna i učinkovita.

Prijedlozi za poboljšanja

- Potrebne su izmjene *Obiteljskog zakona* kako bi se promjena OIB-a omogućila i djeci koja su posvojena prije donošenja *Obiteljskog zakona* iz 2015.
- Usuglasiti prakse CZSS-a kako bi se žurno i efikasno riješilo pitanje davanja suglasnosti za prijavu ili promjenu djetetovog prebivališta, uvažavajući prije svega djetetov najbolji interes.
- Osigurati žurnost u rješavanju statusnih prava djece uz osiguranje zaštite najboljeg interesa djeteta.
- Djeci u nezakonitom boravku ili prelasku državne granice osigurati pravo na pristup međunarodnoj zaštiti te osigurati jamstva njihovih prava.

2.1.2 Pravo na privatnost

Člankom 16. Konvencije o pravima djeteta jamči se svakom djetetu pravo na zakonsku zaštitu protiv miješanja u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, kao i zaštitu protiv nezakonitih napada na njegovu čast i ugled. UN-ov Odbor za prava djeteta u zaključcima i preporukama iz 2014. preporučuje da Republika Hrvatska poduzme sve potrebne mjere kojima će osigurati poštovanje privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima njihovih života te omogućiti uvažavanje djece kao pojedinaca i korisnika prava.

U 2018. godini postupali smo u 72 pojedinačna slučaja u vezi s djetetovim pravom na privatnost (sedam više nego u 2017.), a prijave su se odnosile na 76 djece i 15 grupa djece. Postupali smo u još 115 slučajeva povreda drugih prava u kojima se istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti i dostojanstva djece (primjerice, u području povrede pravosudnih, participativnih ili osobnih prava djece).

Najviše prijava odnosilo se na prijave povreda privatnosti djece u medijima - sredstvima javnog informiranja (novinama, portalima, televiziji)², zatim u institucijama, i to u školama i vrtićima, bolnicama i sportskim društvima, ali i na ostalim mjestima te u obitelji. Roditelji su se prituživali na povredu osobnih podataka ili privatnosti djece od strane fizičkih i pravnih osoba, ali i institucija u kojima su djeca privremeno ili trajno smještena. Institucije su tražile pomoć u boljem razumijevanju novih propisa u području zaštite osobnih podataka i privatnosti i primjene *Opće uredbe o zaštiti podataka* u praksi. Roditelje, ali i predstavnike institucija, obavještavali smo o stajalištima pravobraniteljice za djecu o poštovanju privatnosti i dostojanstva djece. Njihove pritužbe u pravilu smo prosljeđivali Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP) ili smo ih upućivali da im se izravno obrate, kao tijelu koje nadzire obradu osobnih podataka sukladno *Općoj uredbi o zaštiti podataka* i *Zakonu o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka*.

U svome izvješću AZOP navodi da je u 2018. postupao u 98 slučajeva koji su se odnosili na obradu osobnih podataka djece: davanjem odgovora, pravnih mišljenja, preporuka, obavljanjem nadzora te organiziranjem edukacija s ciljem upoznavanja školskih ustanova s novom regulativom u području zaštite osobnih podataka. S obzirom na to da se većina predmeta odnosila na upite i davanje pravnih mišljenja u odnosu na obradu osobnih podataka djece, u takvim je slučajevima izdavao pravna mišljenja, prije svega o primjeni Uredbe (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u svezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) i Zakona o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka.³

S predstavnicima AZOP-a aktivno smo surađivali i razmjenjivali informacije o zaštiti osobnih podataka i privatnosti djece: o komunikaciji s roditeljima u dječjem vrtiću putem zatvorenih grupa na društvenim mrežama i aplikaciji kao što je *WhatsApp*, objavi vijesti o aktivnostima odgojne skupine ili razreda na *Instagramu* i osobnim FB profilima odgojitelja u dječjim vrtićima, učeničkim i dječjim domovima, kao i učitelja i nastavnika u osnovnim i srednjim školama, preuzimanju vijesti s web stranica škola o aktivnostima učenika i galerije slika od strane medija, fotografiranju novorođenčadi u bolnicama i objavi podataka o njima na lokalnim portalima.⁴

Primali smo pritužbe razvedenih roditelja koji se žale da drugi roditelj objavljuje slike djeteta bez njihova dopuštenja ili dopušta drugim osobama da objavljuju takve slike; prijave na postupanje trećih osoba (susjeda, članova šire obitelji, nepoznatih osoba) koje objavljuju slike djeteta bez dopuštenja roditelja; prijave roditelja, ali i nekih zabrinutih građana zbog objava slike ili drugih podataka o djetetu na FB ili web stranicama ustanove (škola, vrtić, dom) ili grada (gradska komunalna tvrtka); prijave o nedopuštenom ili neprimjerenom korištenju slike djeteta u reklamama na internetu; prijave o korištenju slika djece u kampanji za potpisivanje peticije protiv *Istanbulske konvencije* i u kampanji *40 dana za život*; prijave o objavi snimaka i podataka o djeci na FB stranicama sportskih klubova te upite o mogućnostima zaštite djece na internetu te još aktualnom problemu zaštite privatnosti i dostojanstva posvojene djece.

² Više o tome u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

³ Od 25. svibnja 2018. u svim državama članicama Europske unije izravno se primjenjuje navedena uredba.

⁴ Mišljenja, stajališta i preporuke o zaštiti djece AZOP redovno objavljuje na svojoj web stranici www.azop.hr

Dobili smo i prijave osoba poznatih u javnosti koje su se pritužile na medije koji ometaju privatnost njihove djece tražeći informacije ili objavljujući slike djeteta, ali i prijave građana protiv poznate osobe koja učestalo na javno dostupnim društvenim mrežama objavljuje slike svoga djeteta, ponekad i bez odjeće. Dobili smo po jednu prijavu škole i dječjeg vrtića čiji su ravnatelji prijavili roditelje koji ugrožavaju privatnost vlastite ili druge djece.

Pritužbe su se u najvećem broju odnosile na objave tekstova i fotografija o djeci na **društvenim mrežama za informiranje** (većinom *Facebooku* ili *Instagramu*), neovisno o tome jesu li ih postavile institucije, roditelji, članovi obitelji, udruge ili neke druge fizičke ili pravne osobe. Moderne tehnologije, novi načini komuniciranja i društvene mreže pojačano ugrožavaju privatnost i dostojanstvo djece. Od trenutka objave osobnog podatka, više ga nije moguće kontrolirati. Objavljeni podaci postaju trajno dostupni i obradivi od strane neovlaštenih osoba. Stoga ne čudi da je u ovom dijelu bilo i najviše pritužbi i upita o mogućnostima zaštite djece. Iako je za objavu osobnih podataka na društvenim mrežama potrebno pribaviti privolu zakonskog zastupnika djeteta, trajnost dostupnosti tih podataka i, u tom smislu, obradivosti od strane neovlaštenih osoba ostaje problem.

U **institucijama** koje skrbe o djeci, u kojima su djeca privremeno ili trajno smještena ili **na ostalim mjestima** (u klubovima i udrugama), informacije o radu i aktivnostima trebaju biti pomno postavljane na web ili FB stranice, uz prethodnu procjenu moguće povrede privatnosti osobnih podataka djece.

I u **obitelji**, pravo djeteta na privatnost i dostojanstvo može biti ugroženo. Objava fotografija i snimki djece s uobičajenih proslava na nekoj od društvenih mreža, postaje predmet moguće zlorabe i krađe identiteta. U stručnoj javnosti i u medijima senzibiliziranim za zaštitu prava djece sve se češće upozorava na „sharenting“ i „digitalnu tetovažu“ djece. Opisuje se prekomjerno i nekritično roditeljsko korištenje društvenih medija za gomilanje informacija o njihovoj djeci. Podržavamo sinergiju stručne javnosti i medija koji osvješćuju i educiraju roditelje o ovom važnom aspektu zaštite privatnosti i dostojanstva djeteta.⁵

Objavljivanje informacija o djeci u krugu prijatelja ne znači da se sadržaj neće proširiti dalje. Postavlja se pitanje granice između slobode roditelja za objavu i prava djeteta na privatnost. Za neku djecu virtualni život počinje već prije rođenja, a ljudi nisu svjesni toga da kreiraju digitalnu povijest djece koja će ih pratiti cijeli život. Djeca imaju moralno, a i zakonsko pravo na kontrolu digitalnih podataka o sebi i o tome se mora glasnije govoriti u društvu.

Niz slučajeva povreda privatnosti i dostojanstva djece bile su povod iznošenju naših **stajališta/preporuka o sveobuhvatnoj zaštiti prava i interesa djece**.⁶ Obavijestili smo bolnicu o našem stajalištu protiv toga da se slike i podaci o novorođenčadi objavljuju na lokalnom portalu; domove, škole i vrtiće o tome da nije preporučljivo da odgojitelji i nastavnici objavljuju slike djece na svojim profilima na društvenim mrežama; komunalnom poduzeću uputili smo preporuku o zaštiti privatnosti djece na gradskim bazenima i preporučili da ne objavljuje snimke djece kupača na svojoj web stranici, a u drugom slučaju zatražili zaštitu privatnosti i dostojanstva djece na gradskom bazenu od pogleda/fotografiranja publike na tribinama zbog nedovoljnog broja kabina za presvlačenje.

Uredu zastupnika RH pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP) obratili smo se s preporukom o zaštiti privatnosti djece u postupcima pred ESLJP-om predlažući da se, radi zaštite privatnosti djece, anonimiziraju predmeti u kojima se navode osobni podaci maloljetnika, ako to prethodno ne učine njihovi zakonski zastupnici ili odvjetnici, odnosno, ako to ne učini sud na vlastitu inicijativu.

Posebnu pažnju posvetili smo **zaštiti dostojanstva djece**. Potaknuti slučajem objave slike potpuno golog prerano rođenoga djeteta s vidljivim tragovima teških operativnih zahvata na jednom portalu i spoznaje da je sliku medijima prosljedila PR agencija, nakon što ju je dobila od bolnice, Ministarstvu zdravstva (MZ) uputili smo Preporuku o zaštiti dostojanstva, osobnosti i prava na privatnost djece-pacijenata. Upozorili smo na potrebu osobito pažljivog postupanja kad postoji interes javnosti za zdravstveno stanje dje-

⁵ <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/znete-li-sto-su-to-sharenting-i-digitalna-tetovaza-djece-dobro-razmislite-prije-no-sto-objavite-novi-post-o-svojem-malisanu-20190303>.

⁶ Više o tome u poglavlju *Preporuke*.

ce-pacijenata, a u iznimnim slučajevima, kad je u interesu javnosti izvijestiti o novim uspješnim metodama liječenja te o ostvarenim izvanrednim uspjesima u zaštiti zdravlja i života pojedine djece, preporučili smo da se sadržaj i način izvještavanja usklade na razini Etičkoga povjerenstva ustanove, vodeći brigu o zaštiti dostojanstva, osobnosti i prava na privatnost djeteta. MZ je prihvatio preporuku te je pozvao sve bolničke zdravstvene ustanove da vode računa o zaštiti prava djece-pacijenata u skladu s preporukom pravobraniteljice.

Prijave koje zaprima pravobraniteljica za djecu ukazuju i dalje na potrebu sustavnoga i kontinuiranoga informiranja građana, ali i institucija o potrebi i načinima zaštite osobnih podataka, zaštite privatnosti i dostojanstva djeteta te o posljedicama nezakonite obrade i raspolaganja osobnim podacima djece. Osim već upućenih preporuka u ovome području ističemo i sljedeće prijedloge za poboljšanja.

Prijedlozi za poboljšanja

- Školama, vrtićima i dječjim domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno centrima za pružanje usluga u zajednici predlažemo da reguliraju pravila ponašanja svoga osoblja na društvenim mrežama u odnosu na objave o djeci.
- U objavama koje se odnose na djecu na službenim stranicama odgojno-obrazovnih i ustanova socijalne skrbi treba se usmjeriti više na informiranje o aktivnostima djece, a ne na iznošenje osobnih podataka djece i izbjegavati objave opsežnih galerija slika djece; prilikom pribavljanja suglasnosti za snimanje i objavu fotografija djece roditelje/skrbnike treba obavijestiti o mogućnosti da će te slike biti objavljene i u javno dostupnim medijima.
- Lokalnim informativnim portalima preporučujemo da ne preuzimaju galerije slika sa školskih (vrtićkih) stranica te da o prenošenju pojedinih fotografija, po mogućnosti, obavijeste ravnatelje ustanova.

2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

U 2018., kao i prethodnih godina, najzastupljeniji razlog obraćanja građana pravobraniteljici za djecu bio je djetetovo pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb. U tom razdoblju primili smo 350 prijava u vezi sa zaštitom prava 518 djece i pet grupa djece. Najčešće su nam se obraćale majke (138) i očevi (101). U jednom slučaju roditelji su se obratili zajedno, djeca su nam se obratila u šest slučajeva. Osim toga, otvorili smo 28 predmeta na temelju obraćanja institucija, 24 slučaja pratili smo na vlastitu inicijativu, a u 23 navrata prijavitelji su bili *ostali*. Zabilježena su i obraćanja baka (13), djedova (9), rođaka (5), jednu je prijavu podnio djetetov brat, a jedna je bila anonimna. Osim pisanih prijava, bilježimo i ukupno 453 usmenih (telefonskih ili osobnih) obraćanja stranaka koja se odnose na ovu problematiku.

U lipnju 2018. sudjelovali smo u javnom savjetovanju sa zainteresiranom javnošću o Konačnom prijedlogu *Zakona o provedbi Konvencije o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece*. Dostavili smo svoje mišljenje i prijedloge u odnosu na četiri odredbe. Uvažena je tek jedna naša primjedba koja se odnosi na mjere osiguranja u nadležnosti suda, a kojom smo tražili da se, uz postojeće osnove za donošenje mjere oduzimanja djeteta, predvidi da će se mjera izricati i kod ugroze psihofizičkog razvoja djeteta.⁷

Početkom lipnja 2018. Ministarstvu pravosuđa uputili smo mišljenje o *Pravilniku o izmjeni i dopuni Pravilnika o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta*, koji je prethodno bio objavljen u javnom savjetovanju. Predložili smo da se odustane od donošenja *Pravilnika* smatrajući, među ostalim, da je predložena dopuna uvod u pravnu nesigurnost i koliziju odredbi različite pravne snage. Detaljnije o ovome pišemo u nastavku teksta te u poglavlju *Normativna aktivnost*.

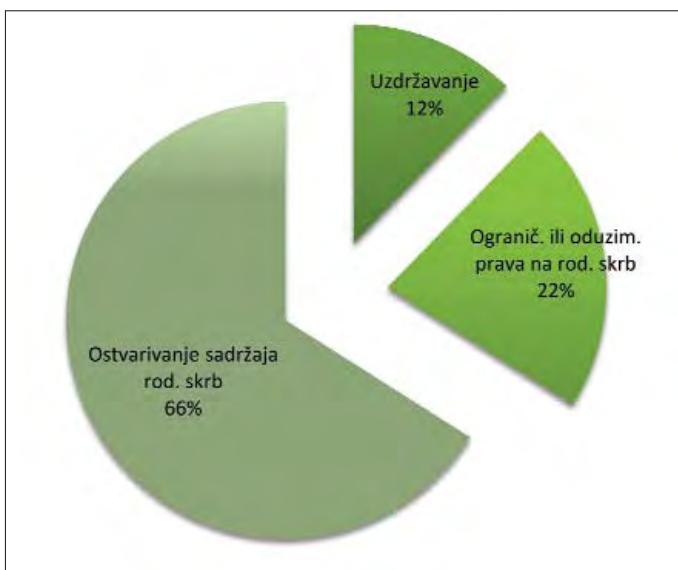
Sudjelovali smo u radu Savjeta programa „Sustavna podrška obiteljima s djecom: Procjenjivanje i smanjivanje rizika“ koji se odvija u suradnji Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOM-

⁷ O ostalim našim prijedlozima bit će više riječi u poglavlju *Normativna aktivnost*.

SP), UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku, Hrvatske udruge socijalnih radnika i Društva za psihološku pomoć kao izvršnog partnera. Jedan od ciljeva programa je izrada smjernica/protokola za međuresornu suradnju u zaštiti dobrobiti djece, što smatramo da potencijalno može pridonijeti boljoj zaštiti djece.

U prosincu 2018. predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu sudjelovali su na sastanku koji je organizirao Općinski građanski sud u Zagrebu s predstavnicima CZSS-a sa zagrebačkog područja te Centra za posebno skrbiništvo. Na sastanku je bilo riječi o brojnim pitanjima vezanim uz primjenu odredbi *Obiteljskog zakona* (OBZ)⁸ u praksi. Sastanak je dobar primjer uspostave suradnje suda i CZSS-a, koji u postupcima koje propisuje OBZ ima ulogu pomoćnog tijela suda.

Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

Od 350 slučajeva u ovoj cjelini, najveći broj njih, 231 ili 66%, odnosi se na **ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi** te obuhvaća 327 djece i dvije grupe djece. Slijede obraćanja vezana uz **ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb** kojih je bilo 76 ili 21,7%, a njima je bilo obuhvaćeno 120 djece i tri grupe djece. Djetetovo **uzdržavanje** razlog je za 43 obraćanja stranaka (12,3%), kojima je obuhvaćeno 71 djetete. U ovom području sva obraćanja stranaka motivirana su nepovoljnim obiteljskim okolnostima u kojima se dijete našlo. Najčešće su vezana uz prekid obiteljske zajednice, razvod i nemogućnost postizanja dogovora u pitanjima koja se tiču djeteta ili se odnose na slučajeve u kojima je dijete žrtva nasilnog postupanja ili zanemarivanja.

Bilježimo slučajeve u kojima stranke iznose prigovore na ponašanje drugog roditelja ili člana obitelji prema djetetu te traže **informacije i upute** o mogućnostima i načinima zaštite interesa djeteta. Uz osnovne upute o zakonskim odredbama, procedurama i nadležnostima institucija, stranke redovito upućujemo na važnost roditeljske suradnje i dogovora te ih informiramo o nepovoljnim učincima roditeljskog konflikta na dobrobit djeteta. Upućujemo ih da se za stručnu pomoć i podršku te socijalne usluge, uključujući i uslugu savjetovanja i pomaganja obitelji, mogu obratiti nadležnom CZSS-u ili drugim pružateljima socijalnih usluga u lokalnoj zajednici.

Osim roditelja i članova obitelji, obraćaju nam se i odgojno-obrazovne institucije koje traže uputu ili mišljenje pravobraniteljice u situacijama kad djetetovi roditelji nisu suglasni u odlukama o izboru vrtića i škole ili kad pred djelatnike vrtića ili škole iznose svoje oprečne zahtjeve.

Najčešći su razlog obraćanja Uredu pravobraniteljice **pritužbe građana na rad nadležnih tijela**. Kroz pritužbe često izražavaju nepovjerenje u rad institucija, nezadovoljstvo stručnim procjenama i mišljenjima CZSS-a ili vještaka te nezadovoljstvo odlukama suda. Vrlo često su u pozadini tih prijava izrazito konfliktne odnose među djetetovim roditeljima, a ponekad i među ostalim članovima obitelji.

U velikom broju slučajeva stranke imaju nerealna očekivanja da će pravobraniteljica riješiti njihov slučaj, utjecati na stručno mišljenje s kojim se ne slažu ili staviti sudsku odluku izvan snage pa reagiraju iznenađeno i razočarano kad doznaju da pravobraniteljica ne može intervenirati u skladu s tim očekivanjima jer nema izvršne ovlasti, ne donosi odluke i ne sudjeluje u postupcima pred nadležnim tijelima. Zbog toga ih često obavještavamo i o ulozi pravobraniteljice za djecu, o tome da kroz pojedinačne slučajeve pratimo rad nadležnih tijela kako bismo stekli uvid u funkcioniranje sustava na općoj razini te stekli uvid u primjenu propisa koji se odnose na zaštitu prava i interesa djece.

⁸ NN 103/15.

U praćenje pojedinačnih slučajeva uključujemo se prema procjeni. U tom slučaju, osim komunikacije s roditeljima, djecom i drugim osobama koje nam se obrate, naše aktivnosti obuhvaćaju i komunikaciju s nadležnim institucijama (CZSS, policija, ministarstva) od kojih tražimo izvješća o postupanju ili dostavu relevantne dokumentacije iz koje je razvidno postupanje i učinci rada institucija.

Problemi na koje u ovom području ukazujemo u godišnjim izvješćima i dalje postoje. Sustav zaštite prava i interesa djece na općoj razini nije učinkovit. Načelno, nedostatke vidimo u preširokim ovlastima i nadležnostima institucija, u nedostatnom broju zaposlenih stručnih radnika educiranih i usko specijaliziranih za područje zaštite prava i dobrobiti djece te u načinu na koji su aktualno raspoređeni njihovi poslovi. Stručni radnici koji prvi dolaze u kontakt s djecom (primjerice stručni radnici CZSS-a ili policije) osnovna su karika sustava te posebnu pažnju treba posvetiti upravo njima.

Osim nedovoljnog broja zaposlenih radnika, problem vidimo i u tome što njihova opterećenost različitim poslovima, te nedostatna podrška u vidu psihološke pomoći i supervizije, povećava rizik njihovog profesionalnog sagorijevanja. Sve to u konačnici odražava se na njihovo postupanje, koje u svakom konkretnom slučaju ugroze dječjih prava treba biti pravodobno i učinkovito.

Zapažamo da je način na koji sustav funkcionira nedovoljno usmjeren na nužnu međuresornu suradnju vezanu uz prevenciju povreda dječjih prava, odnosno, da do reakcije i suradnje dođe tek nakon što se povreda djetetovog prava već dogodi. Prepoznamo da je situacija posebno zabrinjavajuća kada se radi o intervencijama u odnosu na zaštitu djece koja stanuju u izoliranim područjima, posebice na otocima.

Uočili smo brojne poteškoće u funkcioniranju sustava zaštite prava djece koja stanuju na otocima. Stranke koje nam se obraćaju vezano uz ovu problematiku vrlo često izražavaju nezadovoljstvo postupanjem nadležnih CZSS-a, pritužuju se na neučinkovitost i sporu reakciju te na učestalo mijenjanje članova stručnog tima. S druge strane, stručni radnici CZSS-a često se u radu susreću s nizom problema koji otežavaju i utječu na njihovo postupanje (primjerice, prometnom nepovezanošću otoka ili pojedinih njegovih dijelova, nedostatkom voditelja mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta, nedostatkom drugih stručnjaka i pružatelja socijalnih usluga na otoku i dr.).

U prosincu 2018. Ured pravobraniteljice za djecu pripremio je **anketu o socijalnoj skrbi i obiteljsko-pravnoj zaštiti na otocima** za stručne radnike CZSS-a koji rade na otocima. Anketa je upućena svim CZSS-ima koji imaju sjedište na otocima i onima koji imaju sjedište na kopnu s područjem mjesne nadležnosti na otocima (ukupno 11 CZSS-a: Korčula, Dubrovnik, Supetar-Brač, Split, Trogir, Šibenik, Zadar, Senj, Krk, Crikvenica, Cres-Lošinj). Primili smo ukupno 24 odgovora koji uglavnom potvrđuju probleme u funkcioniranju sustava. Neki od njih slikovito prikazuju otežane uvjete rada na poslovima obiteljsko-pravne zaštite u malim, zatvorenim otočnim sredinama.

Većina poteškoća i problema s kojima se susreću obitelji i djeca na otocima, kao i otočni CZSS-i u postupcima za zaštitu prava i dobrobiti djece, javlja se u svim krajevima Hrvatske. Problemi na koje ukazuju u anketi su: sporost sustava, dugotrajnost postupaka i nedostatak sustava podrške te nedostatak preventivnih aktivnosti i međuresorne suradnje.⁹

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi - Na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi odnosi se najveći broj slučajeva u ovoj cjelini, ukupno njih 231. Od toga se 115 slučajeva odnosi na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, 105 na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi, a 11 slučajeva na susrete i druženje djece s članovima obitelji. Prijave su se odnosile na ukupno 327 djece i dvije grupe djece.

U vezi s ovom problematikom manji broj stranaka od nas traži tek savjet ili uputu o tome kako reagirati u situacijama prekida obiteljske zajednice i kako pomoći djetetu da se nosi s uobičajenim dječjim reakcijama na roditeljski razvod ili osnovne informacije o tijeku postupaka koji slijede. U takvim slučajevima dajemo osnovne pravne informacije i upute o mogućnostima dobivanja savjetodavne podrške. Pri tome ih upućujemo na obraćanje CZSS-u, obiteljskim centrima ili drugim pružateljima usluga u zajednici te naglašavamo važnost postizanja dogovora o roditeljskoj skrbi i pozitivne učinke takvog mirnog rješavanja mogućih nesporazuma na dobrobit djece.

⁹ O anketi i odgovorima koje smo zaprimili detaljnije će biti riječi u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

U vezi s ovom problematikom često se susrećemo sa slučajevima tzv. visoko-konfliktnog prekida obiteljske zajednice roditelja, neovisno o tome je li riječ o prekidu braka ili izvanbračne zajednice (**visoko-konfliktni razvodi**). Te slučajeve obilježava nemogućnost postizanja dogovora oko pitanja koja se tiču djeteta, loša komunikacija između roditelja uz predbacivanja i pritužbe na postupke onog drugog, kao i česte prijave različitim institucijama. Često zapažamo slučajeve u kojima roditelji, nespreni prihvatiti vlastiti udio odgovornosti za stanje u obitelji, a suočeni sa stručnim mišljenjima s kojima se ne slažu, nastavljaju daljnji krug prijave višim instancama. U tom kontekstu, zbog nerealnih očekivanja, vrlo često izražavaju nezadovoljstvo i nadležnostima Ureda pravobraniteljice za djecu.

Poseban problem predstavljaju višestruka vještačenja i/ili razgovori djece s različitim stručnjacima, liječnicima, psiholozima, socijalnim radnicima, u koje roditelji djecu uključuju samoinicijativno, neovisno o tome rade li ti stručnjaci u okviru sustava zdravstva, socijalne skrbi ili civilnog društva. Time se otvara rizik da stručnjaci prije razgovora s djetetom dobiju tek dio odabranih informacija od samo jednoga roditelja koji je dijete doveo na razgovor te da analiziraju slučaj bez dubljeg uvida u obiteljsku problematiku i sagledavanja „druge strane“.

Roditelji skloni manipulaciji takve nalaze i mišljenja vrlo često prilažu u sudskim postupcima kao dokaz za svoje tvrdnje. Kad se to za njih pokaže naizgled „uspješno“, ne prežu od izlaganja djece daljnjim tretmanima i razgovorima. Na taj način roditelji izlažu djecu višestrukim emocionalno zahtjevnim razgovorima sa stručnjacima, budući da su nezadovoljni procjenom učinjenom od strane psihologa CZSS-a. Smatramo da je takvo izlaganje djeteta potrebno ograničiti, osobito u slučajevima u kojima roditelji pokazuju tendenciju manipulativnog ponašanja koje ugrožava najbolji interes djeteta.

Prepoznavši štetnost postupanja pojedinih roditelja, koji samostalno i na vlastiti trošak naručuju **vještačenja djece bez naloga suda** i bez znanja drugog roditelja i CZSS-a, još tijekom 2017. reagirali smo preporukom prema Ministarstvu pravosuđa (MP) i Hrvatskom društvu sudskih vještaka i procjenitelja. Preporučili smo da u okviru svoje nadležnosti razmotre mogućnost posebnog reguliranja načina provođenja psihološko/psihijatrijskog vještačenja od strane sudskih vještaka u postupcima u kojima se donose odluke o roditeljskoj skrbi tako da provođenje vještačenja bude vezano isključivo uz zahtjev/nalog suda. MP je našu preporuku prosljedilo na daljnje postupanje MDOMSP-u, kao stručnome nositelju izrade propisa u području obiteljskog zakonodavstva, a kojim se uređuju odnosi roditelja i djece.

U međuvremenu dobili smo odgovor Hrvatskog društva sudskih vještaka i procjenitelja u kojem se navodi da se vještačenja tijekom brakorazvoda, pri odlučivanju o povjeri djece i davanju skrbništva, provode isključivo na zahtjev i po nalogu suda.

Prema podacima MDOMSP-a za 2017. godinu, čak 1826 djece nije ostvarilo svoje pravo na susrete i druženje s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim djeca stanuju. Također je 284 djece bilo izloženo manipulaciji od strane roditelja s kojim ne stanuju, i to u vrijeme ostvarivanja osobnih odnosa pod nadzorom.

Cilj manipulativnog ponašanja roditelja ili drugog člana obitelji je otuđenje djeteta od drugog roditelja. Djetetom mogu manipulirati jedan ili oba roditelja - i roditelj s kojim dijete stanuje i onaj s kojim ne stanuje, na način da dijete izlažu negativnim porukama o drugom roditelju i tako pojačavaju otpor prema njemu. Takvo ponašanje za posljedicu ima konflikt lojalnosti prema roditeljima. Dijete također preuzima stavove manipulativnog roditelja kao vlastite, kako bi mu ugodilo i zadovoljilo njegova očekivanja. To može ostaviti razorne posljedice na dječju psihu, pri čemu neka djeca razvijaju i ozbiljne psihičke smetnje te manifestiraju različita autodestruktivna ponašanja. Iako su stručnjaci u CZSS-u i suci uglavnom osviješteni o problemu manipulacije, problem vrlo često predstavlja izostanak usklađene i žurne reakcije svih sastavnica u sustavu. U tom kontekstu smatramo da manipulativni roditelj, koji je uz to nesuradan, nesklon i nesprenan mijenjati svoje ponašanje prema djetetu, za svoje postupke treba biti pravovremeno sankcioniran.

Nužan mehanizam zaštite djeteta u slučajevima u kojima roditelji ne mogu postići dogovor o roditeljskoj skrbi su **sudske odluke**. U situacijama u kojima izostane dogovor roditelja te ne postoji mogućnost zaključivanja plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi važno je donošenje privremene odluke kojom bi se izbjegli mogući daljnji konflikti. Izostanak takve odluke predstavlja rizik od produblivanja konflikta, što negativno utječe na položaj i interese djeteta. Dijete u takvim slučajevima ostaje nezaštićeno, pogotovo u

slučaju kad su roditelji nedostupni savjetodavnom radu pa CZSS ima smanjene mogućnosti za zaštitu djeteta.

U određenom broju slučajeva problem predstavljaju nedostatna financijska sredstva roditelja za podmirenje **troškova vještačenja** kojima se procjenjuje podobnost roditelja da odgovarajuće skrbe o djeci. Naš je stav da nemogućnost roditelja da snosi troškove sudskog postupka nikako ne bi smio biti razlog za odustajanje od provođenja svih dokaza koji su bitni za donošenje sudske odluke. Smatramo da bi se u sudskim postupcima koji se vode temeljem OBZ-a vještačenje trebalo plaćati iz sredstava suda, ako roditelji nemaju sredstva, a procjena je suda da se takav dokaz mora provesti. Naime, kad su u pitanju djeca i zaštita njihovih prava na život uz roditelja i prisutnost roditelja u njihovom životu, koja su zajamčena *Konvencijom o pravima djeteta*, smatramo da država mora osigurati sredstva za kvalitetno donošenje odluka.

Saznajemo za različitu praksu sudova vezano uz primjenu članka 105. stavka 3. OBZ-a.¹⁰ U kontekstu te odredbe, u slučaju da roditelji nisu postigli dogovor oko plana ili se nisu sporazumjeli u sudskom postupku neki sudovi automatski donose odluku da samo jedan roditelj **samostalno ostvaruje roditeljsku skrb**, uz istodobno ograničavanje drugog roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi. Načelnog smo stava da praksa donošenja odluka o obiteljskim odnosima automatizmom nikad nije u najboljem interesu djeteta te da interes djeteta valja utvrđivati u svakom konkretnom slučaju. Nemamo saznanja da je ovakva praksa i tumačenje odredbe čl. 105. st. 3. potvrđeno sudskom praksom Županijskog niti Vrhovnog suda.

Da bi prava i interesi djeteta bili odgovarajuće zaštićeni, nužno je osigurati pravovremenu i učinkovitu provedbu odluka koje su donesene na temelju procjene najboljeg interesa djeteta. U tom kontekstu, time što krše i ne poštuju važeću odluku i ne dopuštaju njezinu provedbu, roditelji dodatno štete djetetu te produžuju za dijete nepovoljan period roditeljskog konflikta i sudovanja. Prema OBZ-u sredstva **ovrhe kojima se osigurava provedba odluke**¹¹ su novčane i zatvorske kazne te tek potom prisilno oduzimanje i predaja djeteta. Neovisno o tome je li riječ o ovrši odluke o tome s kojim će roditeljem dijete stanovati ili odluke kojom je roditeljima izrečena mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece, prisilno oduzimanje i predaja djeteta provodi se samo iznimno, kao krajnja mjera za zaštitu interesa djeteta. U periodu koji prethodi ovrši važno je maksimalno intenzivirati pružanje podrške djetetu i obitelji te im osigurati stručnu i sveobuhvatnu pripremu na promjene koje nosi provedba rješenja o ovrši.

U lipnju 2018. reagirali smo na najavu donošenja *Pravilnika o izmjeni i dopuni Pravilnika o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta*, odnosno na predloženu odredbu kojom bi se omogućilo vještačenje djeteta i/ili roditelja i/ili druge osobe ako je od donošenja rješenja o ovrši prošlo više od godine dana te predvidjela mogućnost odgode ovrhe radi prisilnog oduzimanja i predaje djeteta. Prema predloženoj odredbi ovrha bi se dogodila ako bi iz nalaza i mišljenja vještaka proizlazilo da je ovrha protivna dobrobiti djeteta ili „da je dijete sraslo u okolinu u kojoj živi“ ili da bi prisilno oduzimanje i predaja djeteta izazvali zdravstvene i druge psihofizičke posljedice za dijete.

Istaknuli smo da, ako se izmjenom životnih okolnosti i dovede u pitanje najbolji interes djeteta, stranke u postupku imaju mogućnost odluku s kojom se ne slažu preispitivati u novom parničnom postupku, a da tome nikako nije mjesto u ovršnome postupku. Iskazali smo stav da je predložena dopuna uvod u pravnu nesigurnost i koliziju odredbi različite pravne snage te da odgoda ovrhe treba i dalje biti moguća samo u slučajevima koje predviđa OBZ, kao akt više pravne snage. Naglasili smo da je iz pozicije zaštite djeteta neprihvatljivo da se uopće događa da od pravomoćnosti rješenja do ovrhe prođe više od godinu dana, jer je godinu dana neizvjesnosti u životu djeteta izvor stresa, frustracije i narušavanja djetetovog prava na mirno djetinjstvo. Dijete u tom periodu može biti podvrgnuto manipulativnim postupcima osobe s kojom živi, što u konačnici može dovesti do toga da se dijete protivi ovrši, a odgoda ovrhe dovodi do toga da dijete ostaje i dalje u okruženju koje djeluje ugrožavajuće na njegov psihički razvoj.

¹⁰ Prema čl. 105. st. 3. OBZ: *Jedan roditelj samostalno ostvaruje roditeljsku skrb na temelju sudske odluke ako roditelji nisu postigli plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi ili sporazum tijekom sudskog postupka, pri čemu je sud dužan posebno voditi računa koji je od roditelja spreman na suradnju i sporazum o zajedničkoj roditeljskoj skrbi sukladno članku 416. stavcima 2. i 3. ovoga Zakona.*

¹¹ Članak 513. stavak 1.: *Ovrha radi predaje djeteta može se provesti na temelju: 1. plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi odobrenog od strane suda, 2. odluke suda o tome s kojim će roditeljem dijete stanovati, 3. odluke suda o privremenoj mjeri s kojim će roditeljem ili drugom osobom dijete stanovati ili, 4. odluke suda o mjerama za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta.*

Pojedini slučajevi koje pratimo ukazuju da postupci ovrhe, kao i kazneni postupci vezani uz povredu djetetovog prava traju dugo, čime se umanjuje mogućnost pravodobne zaštite djeteta. Kao dodatna otežavajuća okolnost, koja ima dugotrajan nepovoljan učinak na dobrobiti djece, jest medijska eksponiranost pojedinih slučajeva. Uključivanje javnosti putem medija i društvenih mreža u rješavanje osobnih i intimnih obiteljskih pitanja držimo neprimjerenima i dugoročno štetnim za interese djeteta te u takvim slučajevima očekujemo odlučnu i žurnu reakciju cjelokupnog sustava kako bi se spriječilo izlaganje djetetove privatnosti.

Prema podacima MDOMSP-a za 2017. godinu CZSS-i su sudjelovali ukupno u 65 posebnih ovršnih postupaka, od kojih se 31 odnosi na ovrhu radi predaje djeteta, 23 radi ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom te 11 na ovrhu radi uzdržavanja.

OBZ u svojim odredbama predviđa da roditelji koji ostvaruju roditeljsku skrb imaju dužnost i pravo u osobnim i imovinskim pravima sporazumno zastupati svoje dijete u odnosu prema trećima. Osim u situacijama u kojima se traži izričita pisana suglasnost drugog roditelja (kod zastupanja u vezi s bitnim osobnim i imovinskim pravima djeteta), u svim ostalim slučajevima zastupanja vrijedi zakonska presumpcija da je jedan roditelj dao svoj pristanak drugom roditelju. Poteškoće u primjeni ovih odredbi u praksi često se javljaju kod upisa djeteta u vrtić ili izbora škole, vezano uz tumačenja odredbi OBZ-a o tome jesu li to *bitna osobna prava djeteta*.¹² Bilo je slučajeva u kojima roditeljski sukob eskalira i dovodi do toga da dijete koje je školski obveznik u određenom periodu ne pohađa nastavu. Povod sukobu roditelja ponekad je i odluka o izboru osobe koja će dolaziti po dijete u vrtić ili s kojom će dijete boraviti za vrijeme odsutnosti oba roditelja. Proteklih godina česti je povod sukobu roditelja i objava podataka o djeci na društvenim mrežama.

Pratili smo više slučajeva koji se odnose na nesuglasje roditelja u vezi s **izdavanjem osobnih dokumenata**, a iz obraćanja stranaka prepoznajemo da problem često nastaje u primjeni i tumačenju odredbi *Zakona o osobnoj iskaznici*¹³ i *Zakona o putnim ispravama hrvatskih državljana*¹⁴, koje se odnose na izdavanje osobne iskaznice, odnosno putne isprave za djecu. Oba zakona jasno razgraničavaju dvije situacije: onu kad roditelji zajednički ostvaruju roditeljsku skrb pa zahtjev za izdavanje osobne iskaznice i putne isprave podnose zajedno i drugu, kad roditelji samostalno ostvaruju roditeljsku skrb i samostalno podnose zahtjev. Problem se javlja kad roditelju, koji prema sudskoj odluci samostalno ostvaruje pravo na roditeljsku skrb, nije dopušteno da sam preuzme dokumente, već biva upućen na proceduru koja se odnosi na slučaj kad roditelji roditeljsku skrb ostvaruju zajedno.

Problem u tumačenju može nastati ako se u odlukama koristi terminologija koju važeći zakon ne poznaje (primjerice „*da se djeca povjeravaju roditelju na odgoj i čuvanje*“, a takvih slučajeva, nažalost, još ima). Takvi slučajevi nastajali su i u drugim okolnostima. Saznajemo za slučaj da je majka upućena na traženje suglasnosti CZSS-a za podizanje dokumenata, unatoč tome što ima važeću odluku stranog suda o tome da će *samostalno vršiti roditeljsko pravo*, a koja je priznata od strane suda u RH i ima pravni učinak u RH.

S istim problemom susretali su se i roditelji kod primjene odluka domaćeg suda koje su donesene temeljem važećih propisa. Razlog za takvo oprezno postupanje policijskih uprava mogla bi biti bojazan od protupravnog odvođenja i nevraćanja djeteta. Međutim, posredno se takvom praksom dovodi u pitanje provedba sudskih odluka i njihovo preispitivanje u okviru upravnog postupka što, vjerujemo, nije bila intencija zakonodavca. To također utječe na dugotrajnost izdavanja osobnih dokumenata te posredno i na moguće kršenje drugih dječjih prava (bez osobnih dokumenata ne mogu ići na putovanja, na ekskurzije, izlete i sl.).

Postupali smo u 19 slučajeva u vezi sa zaštitom od **protupravnog odvođenja i nevraćanja djeteta**. Obraćaju nam se i roditelji koji izražavaju bojazan od odvođenja djeteta, kao i oni koji su protupravno, odnosno bez suglasnosti drugog roditelja odveli dijete. Uz protupravno odvođenje javlja se niz dodatnih problema u organizaciji djetetova života, primjerice, u pohađanju škole. U tim slučajevima zamjećujemo neujednačenu praksu institucija u vezi sa zaštitom interesa djeteta i njegovim uključivanjem u sustav odgoja i obrazovanja.

¹² Čl. 108. st. 3. OBZ-a: *Odluke iz stavka 1. ovoga članka koje su bitne za dijete mogu biti i druge odluke koje mogu znatno utjecati na život djeteta, kao što je ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom bliskim osobama, izvanredni medicinski postupci ili liječenje te izbor škole za koje odluke se smatra da je drugi roditelj dao svoju suglasnost.*

¹³ NN 62/15.

¹⁴ NN 77/99, 33/02, 133/02, 48/05, 74/09, 154/14 i 82/15.

¹⁵ *Konvencija o pravima djeteta, Obiteljski zakon i Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava.*

I dalje uočavamo nedoumice u provedbi propisa¹⁵ koji se odnose na **pravo djeteta na sudjelovanje** u upravnim i sudskim postupcima u kojima se odlučuje o nekom djetetovom pravu. Pod pravom djeteta na sudjelovanje podrazumijeva se pravo djeteta da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje/stavove/doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Važno je da ostvarivanje ovoga prava za dijete bude dobrovoljno i sigurno. To znači da osobe koje razgovaraju s djetetom trebaju pružiti djetetu jamstvo da neće biti izloženo negativnim reakcijama zbog iskazanog mišljenja. Iskazano mišljenje djeteta treba tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost, a ujedno djetetu objasniti da ono ne donosi odluku i da je teret donošenja odluke na odraslima. Zbog uočenih tendencija manipuliranja djecom od strane roditelja i članova obitelji veoma je važno da s djetetom razgovaraju educirani stručnjaci, koji su u stanju prepoznati je li iskazano mišljenje djeteta autentično ili posljedica manipulacije.

Poseban skrbnik, koji se sukladno zakonu imenuje radi zaštite pojedinih osobnih i imovinskih prava i interesa djeteta u postupku, dužan je zastupati dijete u postupcima određenim zakonom. Pritom razgovara s djetetom, a prema potrebi, kontaktira i s roditeljem ili drugim osobama koje su djetetu bliske. Još uvijek su aktualne dvojbe u odnosu na ulogu i rad posebnih skrbnika, posebice imajući u vidu nedovoljne kapacitete Centara za posebno skrbništvo. I dalje je nužno njihovo kadrovsko i materijalno-tehničko osnaživanje kako bi se omogućili primjereni i kvalitetni uvjeti za rad posebnih skrbnika i zastupanje najboljeg interesa djeteta u svakom konkretnom slučaju.

U vezi s pravima djeteta na **ostvarivanje osobnih odnosa s članovima obitelji** zaprimili smo 11 pritužbi, od kojih se većina odnosi na osobne odnose baka i djedova s unucima, kao i kontakte braće i drugih članova obitelji. U tim situacijama podnositelje upućujemo na važeće odredbe koje propisuju obostrano pravo na ostvarivanje osobnih odnosa djeteta, braće, sestara, polubraće, polusestara, baka i djedova, a u skladu s utvrđenim najboljim interesom djeteta. I kod ovakvih postupaka važno je zaštititi djecu od uvlačenja u sukob odraslih te usmjeravati i poticati na važnost dogovora i suradnje.

Zaključno ističemo nezadovoljstvo razinom zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka i prekidom izvanbračne zajednice roditelja. Reakcije sustava u pravilu su spore i nedovoljno djelotvorne, posebno u pogledu prepoznavanja i reakcija na manipulaciju djecom. Veliki problem u ovom području je dugotrajnost sudskih postupaka. Zamjetna je potreba kontinuiranog stručnog usavršavanja sudaca radi stjecanja znanja koja bi im omogućila bolje razumijevanje potreba djece različite dobi te cjelokupne obiteljske dinamike u kriznim i stresnim situacijama, budući da nisu osnovani obiteljski sudovi. Važno je i da odvjetnici budu educirani o zaštiti prava djece jer upravo oni nerijetko u zastupanju roditelja, zanemaruju interes djeteta. I nevladine udruge trebale bi, bez obzira na ciljanu skupinu kojom se bave, primarno voditi računa o zaštititi dobrobiti djeteta.

U manjim sredinama kronično **nedostaje sustav podrške** djeci i obiteljima u vidu savjetovališta, škola za roditelje te drugih stručnjaka, posebice u vezi sa zaštitom mentalnog zdravlja. Takva je podrška nužna i kako bi se omogućila pomoć roditeljima da sporazumno rješavaju roditeljske nesuglasice jer su upravo roditeljska suradnja i dogovor neizmjerljivo važni za djetetovu dobrobit i osjećaj sigurnosti. U djetetovom je interesu da roditelji izbjegavaju konflikte, da zajedno ulažu trud u postizanje i pridržavanje dogovora koji se tiču djeteta te je odgovornost države da im u tome osigura stručnu pomoć koja će biti jednako dostupna u svim krajevima zemlje.

U pojedinačnim slučajevima zamjetne su poteškoće u vezi s provedbom pravomoćnih i izvršnih sudskih odluka, što ukazuje na potrebu jačanja međuresorne suradnje, a sve kako bi dijete bilo zaštićeno od samovoljnog postupanja osoba koje ne poštuju odluku. I dalje su prisutne poteškoće u ostvarivanju prava djece na sudjelovanje u postupcima i izražavanje mišljenja te uočavamo neprepoznavanje i nesnalaženje onih koji bi to pravo, u okviru postupaka, trebali štiti.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb - Tijekom godine bavili smo se s ukupno 76 predmeta koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb. Od toga se 59 odnosilo na oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu ustanovama socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, udomiteljskim obiteljima, baki i djedu, drugim članovima obitelji ili drugim osobama. Na povjeravanje djeteta s poremećajima u ponašanju kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati odnosilo se 13 slučajeva, a četiri na izricanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb.

Navedene su se prijave odnosile na 120 djece i tri grupe djece smještene u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, domovima za djecu s poremećajima u ponašanju i udomiteljskim obiteljima. Najčešće su nam prijave upućivali majke i očevi nezadovoljni izborom udomiteljske obitelji, ustanove ili člana obitelji koji treba preuzeti skrb o djetetu. U više smo predmeta ukazivali na potrebu stručnog rada s roditeljima kako bi bolje sagledali i osvijestili vlastiti dio odgovornosti za smještaj djeteta izvan obitelji i intenzivno radili na promjeni neodgovarajućih roditeljskih ponašanja i na razvoju novih vještina s ciljem povratka djeteta u obitelj. Potreba za intenzivnim stručnim radom sa svim članovima obitelji posebno je vidljiva u slučajevima u kojima je dijete povjereno na skrb baki/djedu s kojima dijete ima izgrađen vrlo prisnan odnos, dok je istovremeno odnos s roditeljima narušen.

Poseban problem javlja se u obiteljima u kojima je upitan roditeljski kapacitet za kvalitetno izvršavanje roditeljske skrbi te kad roditelji ne reaguju na odgovarajući način na stručnu pomoć. Bez promjene obrasca ponašanja i osiguranja uvjeta za povratak djeteta u obitelj, privremeni smještaj djeteta u domu, centru ili udomiteljskoj obitelji postaje višegodišnji smještaj, što nije u djetetovom najboljem interesu, i nije u skladu sa zakonskom regulativom.

Smještaj djece u ustanovama zapravo je socijalna usluga privremenog smještaja, no, u praksi se susrećemo sa slučajevima da smještaj djeteta traje više godina, kao i slučajevima da se smještaj u ustanovu odlukom CZSS-a formalno realizira kao dugotrajni smještaj. To, nažalost, ukazuje na to da neke osobe koje primjenjuju *Zakon o socijalnoj skrbi* ne poznaju njegov sadržaj, budući da je njime jasno propisano da socijalna usluga privremenog smještaja može trajati najdulje šest mjeseci.¹⁶

Nekoliko slučajeva u kojima smo postupali odnosi se na nepravovremeno postupanje CZSS-a, u vezi s **trajanjem privremenog smještaja**, gdje smo nadležne upozorili da se nepodužimanjem zakonom propisanih radnji teško krše prava djece. Najočitiiji primjer povrede prava vidljiv je u slučaju djece koja su iz rodilišta smještena u ustanovu rješenjem o privremenom smještaju, da bi CZSS tek nakon više od tri godine pred nadležnim sudom pokrenuo postupak da se roditelju oduzme pravo na stanovanje s djecom i da se svakodnevna

¹⁶ *Zakon o socijalnoj skrbi* (NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17 i 130/17), čl. 91. st.1.: Djetetu, a posebno djetetu mlađem od sedam godina, centar za socijalnu skrb može priznati pravo na privremeni smještaj u dom socijalne skrbi, centar za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga iz članka 169. ovoga Zakona, samo u slučaju ako mu se u trenutku nastanka potrebe ne može osigurati smještaj u udomiteljskoj obitelji ili obiteljskom domu, dok traje potreba, a najdulje do šest mjeseci.

skrb o djeci povjeri ustanovi socijalne skrbi. Mjere obiteljskopravne zaštite koje je poduzimao CZSS za vrijeme smještaja djece u ustanovi nisu rezultirale pozitivnim promjenama u roditeljskom obrascu ponašanja, ali unatoč tome stručni djelatnici CZSS-a nisu poduzeli radnje u cilju trajnog zbrinjavanja djece. Zabrinjavajuće je da je i ustanova u kojoj su djeca smještena kontinuirano ukazivala na nedostatak motivacije roditelja, kako za stjecanje roditeljskih kompetencija, tako i za stvaranje uvjeta za preuzimanje skrbi o djeci. I dalje pratimo postupanja relevantnih dionika u ovom slučaju.

Ured pravobraniteljice za djecu samoinicijativno je postupao u 16 slučajeva koji su se uglavnom odnosili na djecu u dobi do tri godine, koju smo zatekli u ustanovama prilikom obilazaka i u čijem interesu nije boravak u institucijama već u udomiteljskim obiteljima. O tim smo slučajevima izvijestili nadležne CZSS-e, koji su zatim vrlo brzo, u skladu s mogućnostima, institucionalni smještaj zamijenili udomiteljskim te za djecu za koju su procijenili da se neće vratiti u primarne obitelji pokrenuli postupke stvaranja uvjeta za posvojenje.

U slučajevima **povjeravanja ustanovama socijalne skrbi djece s problemima u ponašanju** koju roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati i dalje uočavamo nedovoljno odlučnosti CZSS-a i sudova da nesu-radnim i ugrožavajućim roditeljima oduzmu pravo na stanovanje s djetetom, u slučaju kad je to nužno zbog zaštite njegovih prava i interesa. Riječ je o roditeljima kod kojih višegodišnje provođenje mjera obiteljskopravne zaštite nije dovelo do promjena u funkcioniranju obitelji i ponašanju djeteta.¹⁷

Kao i prijašnjih godina, prijave vezane uz **lišenje prava na roditeljsku skrb** upućuju roditelji nezadovoljni donesenom odlukom ili roditelj nezadovoljan sporim postupanjem sustava ako je riječ o lišavanju drugog roditelja prava na roditeljsku skrb. Kroz kontakte s domovima koji skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi i s udomiteljima uočavamo da se CZSS-i teško odlučuju na pokretanje postupka pred nadležnim sudom, a kad se postupci i pokrenu, zamjećujemo da predugo traju.

Prema podacima iz istraživanja Ureda pravobraniteljice tijekom 2018. pokrenuto je 26 sudskih postupaka lišenja prava na roditeljsku skrb u odnosu na roditelje djece koja se nalaze u socijalnim ustanovama koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, od kojih 12 nije okončano. Problem dugotrajnosti sudskih postupaka, odnosno nepoštovanja obveze žurnosti u postupanju, prisutan je i u drugim segmentima zaštite prava i dobrobiti djece.

Prijedlozi za poboljšanja

- Potrebno je planirati i poticati međuresornu suradnju na svim razinama.
- Protokole o postupanju u slučaju nasilja dopuniti međuresornim preventivnim aktivnostima.
- Povećati broj potrebnih stručnih radnika CZSS-a koji rade u stručnim cjelinama /odjelima za djecu, obitelji i mlade kako bi se osigurala ujednačena primjena važećih propisa te omogućilo pravodobno i učinkovito postupanje u postupcima vezanim za zaštitu djece.
- Unaprijediti sustav zaštite prava i dobrobiti djece na otocima i izoliranim sredinama kroz reorganizaciju rada CZSS-a na poslovima obiteljsko-pravne zaštite (primjerice, kroz osnaživanje podružnica CZSS-a, uspostavu mobilnih timova, osnivanje centara za pružanje usluga u zajednici u ruralnim i otočnim sredinama).
- Osnaživati Centre za posebno skrbnništvo kroz zapošljavanje i edukacije.
- Osigurati dostupnost stručnjaka mentalnog zdravlja u svim područjima RH te poticati osnivanja poliklinika za zaštitu djece u regijama.
- Poticati stručna usavršavanja i edukacije za stručne radnike CZSS-a, policiju, suce i odvjetnike.

2.1.3.1 Udomiteljstvo, deinstitucionalizacija i posvojenje

Odrastanje djeteta u obiteljskom okruženju iznimno je važno za njegov uravnoteženi razvoj. Implementacijom *Konvencije o pravima djeteta* u hrvatski pravni sustav država je preuzela obvezu osigurati skrb svakom djetetu tako da ono živi u svojoj biološkoj obitelji, a, ako to nije moguće, potrebno mu je osigurati alternativnu skrb, što može uključivati smještaj djeteta kod udomitelja, posvojenje ili ako je neophodno, smještaj u odgovarajućoj ustanovi socijalne skrbi.

¹⁷ Više o tome u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

Vlada RH je još krajem devedesetih krenula s procesom deinstitucionalizacije, s ciljem promjene u omjeru između institucijske i izvaninstitucijske skrbi o djeci, što je bilo razrađeno kroz *Plan transformacije i deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi 2011. - 2016. (2018.)*. Po kalendarskom završetku Plana, u prosincu 2018., donesen je novi *Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020.*, kojim je predviđeno intenziviranje procesa transformacije i deinstitucionalizacije te prevencija institucionalizacije, osiguravanje šireg obuhvata socijalnih usluga i razvoja novih usluga u skladu s planiranim prioritetima na lokalnoj razini u svrhu regionalno ravnomjernog pružanja usluga i osiguravanja dostupnosti usluga u zajednici.

Iako prvi Plan za razdoblje od 2011. do 2016. (2018.), nije rezultirao ciljanim smanjenjem broja smještene djece u institucijama, on je ipak doveo do određenih promjena kao što su: transformacija šest domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u centre za pružanje usluga u zajednici, povećanje broja djece smještene u udomiteljske obitelji, blagi pad broja djece na smještaju u ustanovama socijalne skrbi te razvoj novih usluga socijalne skrbi.

Prema prikupljenim podacima Ureda pravobraniteljice za djecu¹⁸vidljivo je da se na dan 31. prosinca 2018. u ustanovama nalazilo 697 djece, od čega 192 mlađe od sedam godina. Iako je broj djece mlađe od sedam godina manji nego u prethodnoj godini, kad ih je u ustanovama bilo 213, on je i dalje zabrinjavajuće velik. Usprkos kampanjama koje su bile usmjerene na promociju udomiteljskog zbrinjavanja male djece te aktivnostima opremanja obitelji za prijem najmlađih, vidljivo je da nema dovoljno zainteresiranih za pružanje skrbi za tu dobnu skupinu djece.

Kroz kontakte s djelatnicima CZSS-a i domova te s udomiteljskim udrugama, saznajemo da su teškoće na terenu gotovo nepromijenjene u odnosu na prethodna razdoblja, a odnose se na: veliki broj djece u institucijama; nedostatak udomiteljskih obitelji; neravnomjernu teritorijalnu zastupljenost udomiteljskih obitelji; nepostojanje profesionalnog udomiteljstva; nedostatak udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama; nedostatak specijaliziranih udomitelja dodatno educiranih za pružanje skrbi djeci s poremećajima u ponašanju te djece sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama; nedovoljna podrška udomiteljima; nedostatna edukacija i supervizija; neuključivanje djece u donošenje odluka koje se odnose na njih te neredoviti obilasci udomljene djece od strane djelatnika CZSS-a.

U 2018. donesen je novi *Zakon o udomiteljstvu*¹⁹ čije su glavne novosti profesionalizacija, specijalizirano udomiteljstvo i intenzivniji razvoj stručne podrške. Novim se zakonom nastoji privući više mlađih udomitelja i onih u sredinama gdje je udomiteljstvo slabije prisutno. Želi se osnažiti i specijalizirano udomiteljstvo pa su uvedeni kriteriji udomitelja za teže udomljivu djecu - djecu s poremećajem u ponašanju, teškoćama u razvoju i teškoćama mentalnog zdravlja. Velika novina ovog zakona jest omogućavanje da udomiteljstvo bude zanimanje, što znači da će udomitelji dobivati naknadu za rad te će im biti priznata prava iz radnog odnosa te mirovinsko i zdravstveno osiguranje. Doneseni zakon je korak naprijed u području razvoja udomiteljstva, ali istovremeno ostavlja još puno prostora za mjere koje će trebati naknadno utvrđivati kako bi se ovo osjetljivo područje zaista uredilo u najboljem interesu djece.

U procesu donošenja zakona svjedočili smo velikom prijeporu oko udomljavanja djece od strane istospolnih parova. Rasprava o toj temi prebacila je fokus sa zaštite najboljeg interesa djece na interese udomitelja, što nije dobro. Smatramo da se rasprava o zakonu mora voditi ponajprije u smislu zaštite najboljeg interesa djeteta. Educirani djelatnici u CZSS-u moraju procijeniti kapacitete potencijalne udomiteljske obitelji i individualne potrebe svakog djeteta kako bi se djetetu osigurala zamjenska skrb na najbolji mogući način. Stoga je u svakom pojedinačnom slučaju presudna kvalitetna stručna procjena kompetencija osoba koje će pružati udomiteljsku skrb, njihova posvećenost i spremnost da se dobro i predano skrbe o djetetu, a ne njihova spolna orijentacija. Iz perspektive zaštite najboljeg interesa djeteta nužno je voditi računa i o tome da se istospolni parovi još uvijek susreću s jako izraženim predrasudama u okolini, ponekad i izrazito neprijateljskim stavovima te je pri donošenju odluke o eventualnom smještavanju djeteta u tu obitelj potrebno i o tome voditi računa.

¹⁸ Ured pravobranitelja za djecu od 2010.g. provodi „Istraživanje o djeci i mladima na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici u 2018. godini“, o tome u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

¹⁹ NN 115/18.

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2018. primao brojne telefonske upite i pisane prijave roditelja, baka, djedova i rođaka djece, koji su nam se obraćali pritužbama na rad CZSS-a propitujući stručnost i profesionalnost djelatnika. Obračali su nam se najčešće tražeći pomoć radi povratka djeteta u biološku obitelj, nemogućnosti ostvarivanja osobnih odnosa s djecom te prigovorima na kvalitetu skrbi u udomiteljskim obiteljima. S upitima su nam se obraćala i djeca tražeći pomoć pri vraćanju u vlastite obitelji, navodeći da ne razumiju zašto su uopće odvojeni od roditelja. Također su nam se obraćala djeca izražavajući želju za promjenom udomiteljske obitelji zbog narušenih odnosa s udomiteljima.

Nedostatna stručna pomoć i podrška CZSS-a udomiteljima koji se skrbe o djeci sa specifičnim potrebama također je razlog zbog kojeg nam se udomitelji obraćaju za pomoć. Izostanak kontinuirane podrške razlog je zašto udomitelji nevoljko primaju na smještaj djecu sa specifičnim potrebama. Dodatni je problem i to što je riječ o djeci kojoj je nerijetko potrebna psihološko-psihijatrijska i dodatna zdravstvena skrb, a udomiteljima koji žive u malim sredinama (takvih je većina) ona je teže dostupna.

To upućuje i na stalno prisutan problem nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama. Djeca se zbog toga često smještaju u županije udaljene od dotadašnjeg mjesta prebivanja, što nije u njihovom interesu jer se tako oslabljuje veza s primarnom obitelji i gubi se djetetova dotad uspostavljena socijalna mreža. To istovremeno utječe i na rad stručnjaka CZSS-a koji su sukladno zakonskoj obvezi dužni redovito, a u početku intenzivnije, pratiti proces prilagodbe djeteta udomiteljskoj obitelji.

Dodatni efekt transformacije domova je i smanjenje smještajnih kapaciteta u ustanovama. Uz istodobni manjak kapaciteta u udomiteljskim obiteljima, događa se da su CZSS-i prisiljeni tražiti udomiteljsku obitelj po kriteriju „slobodnog mjesta“, a ne prema potrebama djeteta i mogućnosti udomiteljske obitelji da odgovori na te potrebe.

Bitna značajka procesa deinstitucionalizacije ustanova je i razvoj usluga savjetovanja i pomaganja udomiteljima, djeci smještenoj u udomiteljskim obiteljima i njihovim primarnim obiteljima, u cilju preveniranja izdvajanja djeteta iz primarnih, ali i udomiteljskih obitelji. I u 2018. godini velik broj djece (46) premješten je iz udomiteljske obitelji u ustanovu socijalne skrbi, zato što se udomitelji nisu mogli nositi s izazovima skrbi za tu djecu. Kako bi se izbjeglo dodatno traumatiziranje djece, iznimno je važna bolja priprema djeteta i udomitelja za udomiteljsku skrb, njihovo međusobno „uparivanje“ (praćenje uzajamne usklađenosti osobina i ponašanja djeteta i udomitelja) te daljnje kontinuirano praćenje i podrška.

Iz prijava uočavamo da su u slabije razvijenim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave nedovoljno razvijene socijalne usluge koje se odnose na prevenciju izdvajanja djece iz obiteljskog okruženja, odnosno, da u pojedinim županijama nedostaje mreža pružatelja usluga za djecu i mlade. Upravo su u tom segmentu važne organizacije civilnog društva koje bi, u suradnji s općinama i županijama, mogle znatno pomoći u jačanju obitelji i prevenciji izdvajanja djece. Tim bi se programima poboljšala kvaliteta života djece i pružila bi im se podrška u zadovoljavanju psihosocijalnih, emocionalnih, zdravstvenih i obrazovnih potreba. Istovremeno bi se obiteljima pružila pomoć u unapređivanju njihove skrbi za djecu, kako bi djeca ostala i odrastala u obiteljskom okruženju. Prema podacima koje je prikupio Ured pravobraniteljice za djecu, u 2018. godini je 240 djece izdvojeno iz bioloških obitelji i smješteno u ustanove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Postupali smo i u povodu medijskog napisa koji je ukazivao na izloženost djece fizičkom zlostavljanju u udomiteljskoj obitelji. Djeca su premještena u drugu udomiteljsku obitelj, pokrenut je kazneni postupak protiv udomitelja i oduzeta mu je licenca za obavljanje udomiteljske skrbi, ali je objavljena vijest o tome ujedno i naštetila djeci. Djeca su zbog načina izvještavanja bila prepoznata u okolini u kojoj žive, ponovno viktimizirana i na neki način retraumatizirana. Načinom na koji je ta priča objavljena u medijima stvorena je pogrešna, negativna slika o udomiteljskim obiteljima, što kod djece može izazvati nelagodu, dok udomitelje istovremeno prikazuje kao ljude koji žive na račun udomljene djece. Navedeni slučaj ponovno je ukazao na potrebu kontinuirane edukacije o zaštiti prava ove skupine djece na privatnost u medijima.

Posvojenje - U području zaštite dječjih prava u vezi s posvojenjem u 2018. godini postupali smo u pet slučajeva, na temelju pisanih prijava institucija, roditelja i braće, te desetak telefonskih prijava.

Posebno smo se bavili pritužbama roditelja koji su se žalili da se odredbama propisa koji reguliraju osobni identifikacijski broj građana indirektno ugrožava privatnost djece, budući da su pomoću tih podataka njihovo

vi biološki roditelji ili rodbina mogli otkriti gdje se djeca nalaze, pa možda i stupiti s njima u kontakt, što nije u skladu sa zaštitom dobrobiti djece. Osim toga, podaci o posvojenju djeteta zaštićeni su odredbom o tajnosti postupka.

Ured pravobraniteljice za djecu od 2009. kontinuirano upozorava na te poteškoće, s kojima se suočavaju posvojena djeca i njihovi roditelji, primjerice, u sustavu zdravstvene zaštite, odgojno-obrazovnom sustavu, socijalnoj skrbi i policiji. Više smo se puta obraćali resornim ministarstvima s preporukom da se omogući promjena OIB-a u slučajevima posvojenja i ta je preporuka konačno uvrštena u *Obiteljski zakon* iz 2015. godine, u kojem je određeno kako se izrekom rješenja CZSS-a, kojim se zasniva posvojenje, određuje da se djetetu ima odrediti novi OIB, koji će se upisati u maticu rođenih, ukoliko je to potrebno radi zaštite prava i interesa djeteta. Međutim, taj je problem i dalje aktualan za djecu koja su posvojena prije 2015., stoga smo nadležne institucije obavijestili da se o rješenju navedenog problema treba voditi računa kroz donošenje novog *Obiteljskog zakona*, koji je najavljen.

Kroz suradnju s udrugama koje se bave pružanjem stručne pripreme potencijalnih posvojitelja, kao i provođenjem programa stručne podrške posvojiteljskim obiteljima, ali i kroz suradnju s djelatnicima domova, vidljiva je važnost multidisciplinarnе stručne procjene potreba djeteta, kako bi stručnjaci mogli uputiti potencijalne posvojitelje u to što je djetetu potrebno, te kako bi se na osnovu kvalitetne procjene potencijalnih posvojitelja i razgovora s njima krenulo u proces „uparivanja“²⁰ djece i posvojitelja. To je, naime, od velike važnosti za dijete kako se ne bi ponovile situacije vraćanja djece iz posvojiteljskih obitelji u institucije.

Tijekom 2018. godine iz ustanova socijalne skrbi koje se brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, posvojeno je 22 djece, što je za četvero više nego u 2017. godini. No zabrinjava podatak da se povećao broj djece koja se nalaze u socijalnim ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a koja imaju ispunjene zakonske pretpostavke za posvojenje. Godine 2017. te je djece u ustanovama bilo 60, a 2018. bilo ih je 74. Uglavnom su to djeca u dobi od 11 do 18 godina, za čije posvojenje postoji manji interes, i to samo zbog njihove dobi. No, važno je naglasiti da među tom djecom ima i one kojoj nije u interesu da budu posvojena. Riječ je, primjerice o djeci koja su zbrinuta kod srodnika koji se o njima primjereno skrbe, djeci koja ne žele biti posvojena te braći/sestrama koji se ne žele razdvajati, a nije moguće pronaći posvojiteljsku obitelj koja bi ih zajedno posvojila.

Neka od djece, iako se u institucijama nalaze godinama, pretpostavke za posvojenje ostvarila su u trenutku kad su se zbog dobi već nalazila u kategoriji „teže posvojive djece“. Razlozi za navedeno nalaze se u zakašnjelom postupanju sustava socijalne skrbi, koji nije pravovremeno prepoznao zanemarujuće ponašanje roditelja, iako je bilo evidentno da roditelji nemaju kapacitet za ponovno preuzimanje skrbi o djetetu, ali i u dugotrajnom (višegodišnjem) sudskom postupku. Takvim zakašnjelim postupanjima oba sustava pokazala su da im nije u fokusu zaštita najboljeg interesa djece.

Zaključno možemo reći da u 2018. nema značajnijih promjena u načinu ostvarivanja skrbi o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi u odnosu na 2017. godinu. Poteškoće s kojima se susreće sustav socijalne skrbi u odnosu na ovu skupinu djece iste su kao i prijašnjih godina te ne zamjećujemo napredak u zaštiti dječjih prava.

Ističemo da implementacija preporuka Vijeća Europe i UN-ovog Odbora za prava djeteta u domaće zakonodavstvo, sama po sebi nije jamstvo bolje zaštite dječjih prava. Bez dovoljnog broja stručnih djelatnika u sustavu socijalne skrbi, financijskih sredstava, kontinuirane edukacije djelatnika te stručne pomoći i potpore, neće biti vidljivi rezultati planiranih aktivnosti u procesu zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Bez ulaganja u djelatnost socijalne skrbi neće biti ni pozitivnih pomaka u prevenciji izdvajanja djece iz obitelji, niti u kvaliteti skrbi u institucijama i udomiteljskim obiteljima.

2.1.3.2 Uzdržavanje

Prema *Obiteljskom zakonu* roditelji su prvi dužni uzdržavati svoje maloljetno dijete te se radno sposoban roditelj ove svoje dužnosti ne može osloboditi. Unatoč tome, i unatoč mehanizmima zaštite dječjeg prava na uzdržavanje, određeni broj djece zbog različitih razloga i dalje ostaje bez tog svog prava, odnosno bez novčanog doprinosa roditelja u zadovoljenju temeljnih životnih potreba djeteta.

²⁰ „Uparivanje“ (*matching*) - usklađivanje osobina i ponašanja posvojitelja i djeteta

	2015.	2016.	2017.	2018.
Savjet o ostvarivanju prava na uzdržavanje	11	6	13	13
Pritužbe na parnični postupak	21	15	5	2
Pritužbe na ovršni postupak	19	15	12	16
Pritužbe na kazneni postupak	5	7		5
Pritužbe na postupak za ostvarivanje prekogranične naplate uzdrž.	2	5	5	5
Pritužbe na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja	3	2		2
Ukupno otvorenih predmeta	61	50	35	43
Telefonsko i osobno savjetovanje	107	71	58	46

Iako u izvještajnom razdoblju bilježimo blagi porast pritužbi vezanih uz povredu prava na uzdržavanje u odnosu na prethodnu godinu, gledajući petogodišnje razdoblje njihov broj je i dalje u padu. Tijekom 2018. primili smo ukupno 43 pisana upita i pritužbe, od kojih se 13 odnosi na upite o pravu na uzdržavanje i načinima ostvarivanja uzdržavanja. Najveći broj pritužbi odnosio se na ovršni postupak (16), po pet pritužbi je vezano uz kazneni i postupak za ostvarivanje prekogranične naplate uzdržavanja, dok smo na parnični postupak i na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja pred CZSS-om zaprimili po dvije pritužbe. Ukupni broj pisanih pritužbi odnosi se na zaštitu prava i interesa 71 djeteta. Od ukupno 43 pisane pritužbe, u najvećem broju slučajeva (33) pritužile su nam se majke, u sedam slučajeva očevi, dva slučaja pratili smo na vlastitu inicijativu, a u jednom slučaju obratilo nam se dijete.

U odnosu na prijašnja razdoblja, u padu je i broj osobnih i telefonskih savjetovanja o mogućnostima zaštite djetetovog prava na uzdržavanje. Od ukupno 46 osobnih i telefonskih savjetovanja i ovdje je najveći broj obraćanja majki (35).

Prijavitelji nam se obraćaju tražeći savjet i uputu o mogućnostima zaštite interesa djece ili prije pokretanja postupaka ili u situaciji kad su iscrpili pravne mogućnosti i „došli pred zid“, a da nisu uspjeli ishoditi uzdržavanje za djecu. Načelno ih upućujemo na mogućnosti koje propisuje *Obiteljski zakon* i drugi propisi, ovisno o problematici i okolnostima svakog pojedinog slučaja. U brojnim prilikama dajemo im informaciju o mogućnostima obraćanja uredima državne uprave u županiji, odnosno nadležnom upravnom tijelu Grada Zagreba, kao i o mogućnostima korištenja besplatne pravne pomoći koju pruža Hrvatska odvjetnička komora (HOK).

Prema podacima o ostvarivanju besplatne pravne pomoći u postupcima uzdržavanja maloljetnog djeteta u periodu od 1. siječnja do 31. prosinca 2018., HOK je primio 76 molbi za imenovanje punomoćnika za zastupanje bez prava na nagradu, od kojih je imenovanjem punomoćnika riješeno 70 molbi.

Podaci koje smo primili od Ministarstva pravosuđa odnose se na ukupan broj zahtjeva za ostvarivanjem sekundarne pravne pomoći, pri čemu je od ukupno zaprimljenih 6696 zahtjeva za ovom vrstom pomoći, u 1562 predmeta ona odobrena u postupcima iz obiteljskih odnosa (ne vode se izdvojeni podaci o postupcima uzdržavanja za djecu).

Iz nekih pritužbi vidljivo je i ogorčenje zbog manipulativnih postupaka obveznika uzdržavanja koji ne izvršava svoju zakonsku obvezu, ali i nezadovoljstvo funkcioniranjem sustava zaštite ovog dječjeg prava u cjelini ili nezadovoljstvo radom pojedinih institucija: sudova, CZSS-a, Financijske agencije (Fine), MDOMSP-a, odvjetnika. Kao glavni razlog pritužbi uglavnom se ističe dugotrajnost i neučinkovitost postupaka.

„... Otac djeteta u vlasništvu ima vilu s bazenom u 1. redu do mora koju iznajmljuje turistima i ima značajna sredstva, ali ne želi plaćati, već je firmu prebacio na oca kako bi izbjegao plaćanje alimentacije...“

„...Kako su pokušaji ovrhe u RH bezuspješni, kaznene prijave i optužnice također - tako će uskoro i sedam godina proći da je dijete s poteškoćama u razvoju zakinuto od roditelja za njezin nužni dio. Nažalost radi se o sve učestalijem i sad već klasičnom hrvatskom sindromu izbjegavanja roditeljske dužnosti - bijegom iz Hrvatske. ...“

„Otac neće ni dalje plaćati, iako IMA I MOŽE (stan, auto, motor, kafić, državna odvjetnica ima sve dokaze o tome što smo priložili sutkinji) jer zašto bi?! Sutkinja ga, evo, pušta, odgađa, prolongira...“

Iz pisanih obraćanja roditelja pravobraniteljici za djecu

Osim uputa strankama o mogućnostima zaštite interesa djece, u nekim smo se slučajevima prema procjeni, uključivali u praćenje te tražili izvješća nadležnih tijela.

U proteklom izvještajnom razdoblju propisi koji se primjenjuju u odnosu na zaštitu djetetovog prava na uzdržavanje u većem dijelu ostali su neizmijenjeni (*Obiteljski zakon, Zakon o privremenom uzdržavanju, Ovršni zakon*). Početkom kolovoza 2018. na snagu je stupio novi *Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*²¹. Očekujemo da bi se budućim i najavljenim izmjenama ovršnog zakonodavstva na efikasniji način trebala regulirati zaštita interesa djece ovrhovoditelja u svim slučajevima, neovisno o vrsti tražbine, pa tako i u onima kad se tražbine odnose na zakonsko uzdržavanje. Na zaprimljenim **pritužbama na ovršni postupak**, koje su najzastupljenije u području uzdržavanja, temeljili smo prijedloge za izmjenu i dopunu propisa.

U siječnju 2018. uputili smo inicijativu za dopunu četiri propisa koji reguliraju ovu materiju: *Ovršnog zakona, Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* te dva podzakonska akta - *Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih Zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* te *Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova provedbe prodaje nekretnina i pokretnina u ovršnom postupku*. Načelno, ta se naša inicijativa odnosila na zaštitu najboljeg interesa djeteta koje potražuje sredstva za svoje uzdržavanje vezano uz:

- **rokove postupka** - Predlagali smo da se u odnosu na mogućnost odgode ovrhe na prijedlog ovršenika propišu iznimke, podredno da se maksimalno skrate rokovi za prijenos zaplijenjenog iznosa na račun ovrhovoditelja.
- **troškove postupka** - Tražili smo da se izbjegne nametanje obveze plaćanje predujma troškova i naknada djeci ovrhovoditeljima i predlagateljima osiguranja jer oni pokreću postupke kako bi dobili sredstva nužna za osnovne životne potrebe. Također smo predlagali da se ukine, a podredno predvidi drukčiji način obračuna mjesečnih naknada Fini za obavljanje poslova provedbe ovrhe u slučajevima kad se ovrha provodi radi tražbine po osnovi zakonskoga uzdržavanja djeteta, budući da praksa pokazuje da Fina prvo naplaćuje svoju i bančinu naknadu, a tek potom ovrhovoditeljevo potraživanje.
- **prioritete u naplati uzdržavanja i razmjernog namirenja** - Prijedlog se odnosio na ovrhu na nekretninama ili pokretninama, kao i na ovrhu na novčanim sredstvima u kojoj se razmjerno namirenje više ovrhovoditelja ne provodi zbog tehničkih nedostataka programa za provođenje ovrhe u slučajevima kad konkuriraju npr. dvije ovrhe po osnovi uzdržavanja za dijete.
- **isključenje od izuzeća od ovrhe za pojedina primanja roditelja** - Primjerice, tražili smo da se od izuzeća od ovrhe isključe naknade plaće za vrijeme privremene nesposobnosti, odnosno spriječenosti za rad zbog korištenja zdravstvene zaštite, a kako bi djeca i iz tih primanja mogla ovrhom naplatiti svoje potraživanje, budući da interesi djece trebaju imati prednost u odnosu na interes roditelja.
- **uvođenje sankcija zbog neuplaćivanja iznosa uzdržavanja na poseban račun** - Prijedlog je usmjeren na prevenciju manipulativnih i nedobronamjernih postupanja roditelja, kojih nažalost u praksi ima.

Svojim prijedlozima uključili smo se u svibnju 2018. u e-savjetovanje o prijedlogu *Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*, a u veljači 2019. i u e-savjetovanje o *Nacrtu prijedloga Ovršnog zakona*.

Na poteškoće nailaze roditelji i djeca i u postupcima **prekogranične naplate uzdržavanja**, odnosno u situacijama u kojima obveznik uzdržavanja stanuje ili radi u inozemstvu. Otežavajuću okolnost za realizaciju uzdržavanja iz inozemstva, nažalost, vrlo često predstavlja dugotrajnost postupaka, uvjetovana njihovim međunarodnim karakterom. Dodatnu otegotnu okolnost također ponekad predstavlja nepoznato boravište obveznika uzdržavanja u inozemstvu. U nekoliko slučajeva stranke nam se pritužuju na nedostatak infor-

²¹ NN 68/18.

macija o samom tijeku postupanja nadležnog MDOMSP-a, koje obavlja poslove Središnjeg tijela Republike Hrvatske za postupanje po međunarodnim dokumentima.

U nekim slučajevima obveznici uzdržavanja uopće nemaju prihoda, sredstava na računu niti druge imovine koja bi se mogla plijeniti te i zato nije moguće očekivati uspješnu realizaciju ovršnog postupka u interesu djece. U takvim slučajevima prijavitelje upućujemo na druge pravne mehanizme i mogućnosti, primjerice, na mogućnost pokretanja parničnog postupka radi ostvarenja uzdržavanja od drugih obveznika (bake i djeda te maćehe ili očuha), kao i na obraćanje CZSS-u zahtjevom za privremeno uzdržavanje.

Privremeno uzdržavanje je novčano primanje koje CZSS, pod pretpostavkama određenim zakonom, isplaćuje radi potpore djetetovog uzdržavanja. Kako ono ponekad predstavlja zadnju priliku da dijete dobije barem dio sredstva za uzdržavanje, zabrinjavajuće je da je rok u kojem dijete može koristiti to pravo ograničen na samo tri godine. Nakon tri godine, ako obveznici uzdržavanja ne počnu ispunjavati svoju obvezu, djeca ostaju bez nužnih sredstava za uzdržavanje. Kao što smo i do sada isticali, osim što je vremenski ograničena, pomoć države u vidu privremenog uzdržavanja je i nedostatna jer iznosi 50% zakonskog minimuma uzdržavanja.

Ističemo slučaj koji ozbiljno dovodi u pitanje učinkovitost propisa i postupanja institucija. Riječ je o slučaju majke kojoj je CZSS prije nekoliko godina isplaćivao privremeno uzdržavanje za dvoje djece. Pravo je koristila nešto manje od 13 mjeseci, nakon čega je ono prestalo temeljem odluke CZSS-a, uz obrazloženje da je majka u tom periodu uz privremeno uzdržavanje primala i mjesečne uplate po osnovi uzdržavanja s računa oca i obveznika uzdržavanja. Oba upravna postupka (za priznavanje i za prestanak prava privremenog uzdržavanja) vodila su se po ranije važećem *Obiteljskom zakonu*, odnosno prije stupanja na snagu *Zakona o privremenom uzdržavanju*²². U konkretnom slučaju majci je na ime privremenog uzdržavanja isplaćeno ukupno oko 13.500 kuna, dok joj je s očevog računa u istom razdoblju ukupno uplaćeno oko 15.000 kuna. Majka je tvrdila da je uglavnom riječ o iznosima koji su ovršeni s očevog računa na ime dospjelih dugovanja s osnove uzdržavanja djece iz prethodnih razdoblja te da je u tom periodu od 13 mjeseci za redovito uzdržavanje djece ukupno uplaćeno tek 3000 kuna. To je znatno manje od iznosa uzdržavanja određenih sudskom presudom, po kojoj očeva obveza za oboje djece iznosi nešto manje od dvije tisuće kuna mjesečno. Majka je navela da je CZSS znao za uplate i prilikom priznavanja prava.

Iako je nadležni CZSS u odluci o prestanku prava odlučio da će se putem nadležnog Općinskog državnog odvjetništva pokrenuti sudski spor radi naknade učinjenih troškova uzdržavanja za njegovu maloljetnu djecu protiv obveznika uzdržavanja koji nije udovoljavao svojoj obvezi, to se nije dogodilo. Spor je pokrenut protiv majke te joj je nepravomoćnom sudskom odlukom naloženo plaćanje (povrat) iznosa kojeg je primila na ime privremenog uzdržavanja, uz zatezne kamate te plaćanje troškova postupka u iznosu od 3.500 kuna.

Ne dovodeći u pitanje obvezu poštovanja važećih propisa, iz konkretnog slučaja vidljiva je potreba unapređivanja i dopune propisa i preispitivanje dosadašnje prakse. Naime, u konkretnom slučaju, od donošenja presude o uzdržavanju otac uglavnom ne doprinosi za uzdržavanje i majka sama uzdržava djecu. Ne upuštajući se u detaljni izračun, proizlazi da je od dana donošenja odluke o uzdržavanju majka trebala u ime djece primiti iznos veći od 150.000 kuna (ne računajući kamate) za njihovo uzdržavanje, a ukupno je primila manje od 30.000 kuna. Unatoč tome, postupak radi naknade štete pokrenut je protiv nje. Ako sporna presuda postane pravomoćna, to bi mogao biti veliki udar na životni standard djece.

Nadamo se da ovakvih slučajeva u praksi nema mnogo. Ipak, on je pokazatelj da nešto treba mijenjati i nekim novim odredbama osigurati mogućnost provođenja testa razmjernosti i zaštite najboljeg interesa djece, koji su u konkretnom slučaju ozbiljno narušeni. Do tada, slažemo se sa stavom DORH-a o tome da roditelje kojima se isplaćuju iznosi privremenog uzdržavanja treba dobro educirati i informirati te im predočiti i detaljno objasniti propise i činjenicu da ne mogu istovremeno primiti i obvezno uzdržavanje i privremeno uzdržavanje. Dijelimo i mišljenje o tome da je potrebno informirati i obveznike uzdržavanja o posljedicama ostvarenog prava na privremeno uzdržavanje, odnosno o činjenici da će protiv njih biti postavljen verzijski zahtjev ako je došlo do isplate privremenog uzdržavanja, kao i o nužnosti da i oni sami prijavljuju nadležnom CZSS-u činjenicu da su počeli pridonositi uzdržavanju.

²² NN 92/14.

U odnosu na **kaznenopravnu zaštitu** djetetovog prava na uzdržavanje, i u ovoj godini zabilježen je pad broja prijavljenih kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja.

Prema podacima MUP-a, u 2018. godini prijavljeno je 492 kaznena djela povrede dužnosti uzdržavanja, što je za 15% manje nego u prethodnoj godini. Broj prijavljenih kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja u 2018. predstavlja 9,5% od ukupnog broja prijavljenih kaznenih djela na štetu djece.

U svibnju 2018. zaprimili smo konačan odgovor Ministarstva pravosuđa na zajedničku preporuku pravobraniteljice za djecu i pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za razmatranje mogućnosti izmjene odredbe čl. 172. *Kaznenog zakona*, u kojem su nas izvijestili kako je zaključak radne skupine da se ne ukazuje opravdanim intervenirati u opis kaznenog djela, jer je opis jasan i nedvosmislen te da sadrži sva obilježja kaznenog djela kojima se u dostatnoj mjeri štite prava djece i ostalih osoba u odnosu na koje je obveza uzdržavanja određena. O preporuci smo detaljnije pisali u lanjskom izvješću.

Podsjećamo, zajednička je preporuka pravobraniteljica bila motivirana potrebom preispitivanja prakse u kojoj se tumači da obveza prijavljene osobe u kazneno pravnom smislu egzistira od dana ovršnosti odluke (obuhvaća samo iznos nastao nakon ovršnosti odluke), a ne od ovršnosti presudom utvrđenog datuma i visine. Na taj način sporni dospjeli, a neplaćeni iznos uzdržavanja, koji je nastao u periodu prije ovršnosti odluke, može biti predmet samo građansko-pravnog, ali ne i kazneno pravnog postupanja.

U odnosu na ovaj segment zaštite djetetovog prava na uzdržavanje pritužbe se najčešće odnose na dugotrajnost i neučinkovitost kaznenih postupaka.

Prethodnih godina primali smo i pritužbe na odbacivanje kaznene prijave, kao i pritužbe na sud zbog nedonošenja presude za opoziv uvjetne osude. U proteklom razdoblju saznajemo za slučaj u kojem obveznik uzdržavanja/osuđenik izražava nezadovoljstvo presudom kojom mu je opozvana uvjetna osuda te određeno izvršenje 11-mjesečne zatvorske kazne zbog povrede dužnosti uzdržavanja najstarijeg djeteta, ističući negativan utjecaj takve odluke na život i uzdržavanje druge djece s kojom stanuje. I zaista, odlazak roditelja u zatvor samo po sebi nema izravan utjecaj na realizaciju djetetovog prava na uzdržavanje, a u konačnici i dodatno otežava njihovu poziciju, jer je teže očekivati mogućnost obveznikovog zaposlenja i stjecanja dostatnih prihoda.

Rješenje vidimo u češćem korištenju alternativnih zakonskih mogućnosti, primjerice izricanju posebnih obveza uz uvjetnu osudu (ispunjavanje obveze uzdržavanja uz stručnu pomoć nadležnog tijela za probaciju), kao i u njihovoj dosljednoj i pravovremenoj provedbi. Naime, iz pozicije zaštite djece i njihovog elementarnog prava na osiguranje pokrivanja egzistencijalnih potreba, nepravovremeno plaćanje uzdržavanja s odmakom i po nekoliko tjedana predstavlja kršenje njihovih prava te dovodi u pitanje svrhovitosti uvjetne osude i nametnute obveze. Stoga smo se, saznajući za slučajeve u kojima se neplatišama uzdržavanja od strane probacijske službe tolerira neispunjavanje obveze, odnosno njezino nepravovremeno ispunjenje, obratili Ministarstvu pravosuđa - Upravi za zatvorski sustav i probaciju te ukazali na nužnost striktnog praćenja ispunjavanja ove obveze kako bi se neplatiše uzdržavanja prijetnjom zatvorskom kaznom motiviralo na plaćanje uzdržavanja.

Prema Izvješću o radu probacijske službe za 2017. godinu (koje datira iz studenoga 2018.) u predmetima koji su zaprimljeni u 2017., od ukupnog broja posebnih obveza uz uvjetnu osudu (488) najčešće je izricano ispunjavanje obveze uzdržavanja (197) i obveza popravljivanja štete počinjene kaznenim djelom (197), što je u skladu s vrstom kaznenih djela zbog kojih se najčešće izriče uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i/ili posebnim obvezama i/ili sigurnosnim mjerama. Također saznajemo da je temeljem rješenja državnog odvjetnika u predmetima zaprimljenim tijekom 2017. izrečeno sedam obveza isplate dospjelog zakonskog uzdržavanja i urednog plaćanja dospjelih obveza.

Zaključno, možemo reći da, unatoč povoljnim i pozitivnim trendovima koji se odnose na smanjenje broja pritužbi povreda prava na uzdržavanje te smanjivanje broja prijavljenih kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja, određeni problemi u funkcioniranju sustava i dalje postoje. Možemo pretpostaviti da na smanjivanje broja pritužbi iz godine u godinu utječe i informiranost građana o mogućnostima dobivanja besplatne prav-

ne pomoći u parničnim, ovršnim i upravnim postupcima vezanim uz uzdržavanje djece. Vjerujemo da je na taj način, uz stručnu pomoć odvjetnika veliki broj postupaka uspješno priveden kraju, na dobrobit i u interesu djece. No, s obzirom na uočene probleme, nužna je daljnja edukacija i senzibilizacija stručnih radnika različitih institucija, dopune niza zakonskih propisa vezano uz zaštitu sve djece, kao i poseban angažman na zaštiti interesa djece radno nesposobnih roditelja.

Prijedlozi za poboljšanja

1. Budućim propisima potrebno je unaprijediti i poboljšati položaj djece ovrhovoditelja u postupcima radi ostvarenja uzdržavanja (kao i drugih potraživanja u korist djece) vezano uz rokove i troškove postupka, određivanje prioriteta u naplati uzdržavanja te razmjernog namirenja više djece-ovrhovoditelja.
2. Izmijeniti *Zakon o privremenom uzdržavanju* te osigurati bolju zaštitu djece u odnosu na visinu i na dužinu isplate privremenog uzdržavanja.
3. Veći angažman resornog ministarstva na sustavnom rješavanju poteškoća na koje nailaze djeca radno nesposobnih roditelja u slučajevima u kojima je roditelj zbog radne nesposobnosti oslobođen dužnosti uzdržavanja.
4. Informirati i educirati i roditelje o njihovim pravima i obvezama, kao i mogućnostima zaštite djetetovog prava na uzdržavanje.

2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja

Nasilje nad djecom kršenje je prava djeteta, ugrožava socijalni razvoj djece i utječe na njihovo uživanje drugih prava. Često ima pogubne kratkoročne i dugoročne posljedice po mentalno i psihičko zdravlje koje ponekad traju kroz nekoliko generacija. Osim što djeluje na pojedinačne žrtve, istraživanja nevladinih organizacija pokazuju da je nasilje povezano s dalekosežnim troškovima za društvo. Stoga je ukidanje svih oblika nasilja zakonski, etički i ekonomski imperativ.²³

Unatoč postignutim pomacima u rješavanju problema nasilja nad djecom, stajalište je Vijeća Europe (VE), kao vodeće europske organizacije za zaštitu ljudskih prava, da je napredak odviše spor i neujednačen te da i dalje postoje rizici za pojavu svih oblika nasilja. Život bez nasilja za svu djecu jedno je od pet prioritarnih područja *Strategije VE za prava djeteta*, čije provođenje treba zajamčiti ostvarivanje prava djeteta u planiranom razdoblju. Republika Hrvatska kao članica EU i država stranka Konvencije o pravima djeteta, dužna je implementirati europske i međunarodne dokumente i stajališta u svoje programe i aktivnosti. Obveze RH jasne su i u kontekstu Zaključnih primjedbi Odbora za prava djeteta UN-a²⁴, koji je iskazao zabrinutost zbog nasilja u školama, ustanovama socijalne skrbi i drugim ustanovama u RH. Odbor je, zbog nedostatne obuke stručnjaka u ustanovama za djecu, preporučio njihovu pojačanu edukaciju i senzibilizaciju i bolje sudjelovanje djece te nacionalni koordinacijski okvir koji bi učinkovitije odgovorio na problem svih oblika nasilja nad djecom.

Podaci MUP-a za 2018. govore o 685 kaznenih djela protiv života i tijela na štetu djece što je za 7,7% manje u odnosu na 2017. Od toga se 558 odnosi na kazneno djelo tjelesne ozljede, dok se 113 odnosi na tešku i osobito tešku tjelesnu ozljedu. Počinjena su četiri teška ubojstva i jedno usmrćenje djeteta što znači da je tijekom 2018. petero djece lišeno života.

U 2018. zaprimili smo 233 prijave nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci kojem je bilo izloženo ukupno 337 djece. Od toga se 179 prijava odnosilo na nasilje nad djecom (ukupno 254 djece i 29 grupa), a 54 prijave na zanemarivanje djece (na 83 djece i 1 grupa).

²³ Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016. - 2021.)

²⁴ Zaključne primjedbe Odbora za prava djeteta o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću Hrvatske (2014.)

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Nasilje u obitelji	85	108	85	78	68	68	61	62
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	60	68	76	50	68	79	90	68
Nasilje u drugim ustanovama	11	5	9	18	2	8	11	10
Ostalo nasilje	59	51	48	47	40	42	41	39
Zanemarivanje	58	63	55	70	69	75	82	54
UKUPNO	273	295	273	263	247	272	285	233

Najveći broj prijava, njih 68, odnosi se na nasilje u ustanovama odgoja i obrazovanja, zatim slijede prijave za nasilje u obitelji kojih je bilo 62, a 39 prijava odnosi se na ostalo nasilje, uključujući i ono putem interneta. Deset prijava odnosi se na nasilje u domovima i u drugim ustanovama. U odnosu na 2017. uočava se pad ukupnog broja prijava, najizraženiji za nasilje u ustanovama odgoja i obrazovanja. Primili smo i 125 telefonskih poziva zbog nasilja nad djecom što je također manje nego u 2017. Unatoč smanjenom broju prijava zanemarivanje djece, primili smo 71 poziv koji se odnosi na tu povredu prava djece, što je za petinu više nego u 2017.

Najviše prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci odnosilo se na djecu s prebivalištem na području Grada Zagreba (56), slijedi Primorsko-goranska županija (34), Splitsko-dalmatinska (26) te Zagrebačka (15) i Istarska (12). Podnositelji prijava najčešće su bili roditelji, zajedno u 12 slučajeva, majke u 62 slučaja, a očevi u 48. Institucije su podnijele prijavu u 40 slučajeva, a djeca su nam se osobno obratila u pet slučajeva. Ostali prijavitelji su bake, djedovi, rođaci, susjedi, braća i sestre. Primili smo i 17 anonimnih prijava.

2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Nasilje u obitelji nije samo problem pojedinca ili članova obitelji, već je to problem društva. Potpisivanjem *Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*, prvog sveobuhvatnog međunarodnog mehanizma koji pruža okvir za djelovanje te donosi definiciju nasilja, RH je dodatno pokazala da prepoznaje važnost zaštite i prevencije nasilja općenito. Prema Konvenciji, nasilje u obitelji označava sva djela tjelesnog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koja se događaju u obitelji, kućanstvu, između bivših ili sadašnjih bračnih drugova ili partnera, neovisno o tome dijeli li počinitelj ili je dijelio prebivalište sa žrtvom.

Brojni su rizici u obitelji koji mogu uzrokovati narušene odnose i time ugroziti sigurnost djeteta u obitelji i ugroziti njegovu dobrobit. Rizici koje je Ured uočio iz brojnih prijava, a koji utječu na sigurnost i pravilan psihofizički razvoj djeteta odnose se na poremećene partnerske odnose, razvod braka, nemogućnost dogovora roditelja o daljnjoj skrbi o djetetu, neriješene imovinske odnose, probleme oko uzdržavanja djeteta, manipulativna ponašanja roditelja u cilju osvećivanja (bivšem) partneru, bolest roditelja te tešku materijalnu situaciju u obitelji.

Vrste nasilja u obitelji - prijave i broj djece

NASILJE U OBITELJI	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	20	33 + 1 grupa djece
Tjelesno kažnjavanje	5	9
Psihičko nasilje	18	34
Seksualno nasilje	4	8
Višestruko nasilje	15	24
UKUPNO	62	108 + 1 grupa djece

Iako bi broj od 62 prijave nasilja u obitelji upućivao na to da nema promjena u odnosu na prethodno razdoblje, valja imati na umu da on predstavlja tek manji dio ukupne pojavnosti nasilja nad djecom u obitelji. Naime, prema podacima MUP-a, u 2018. evidentirano je, sukladno *Zakonu o zaštiti od nasilja u*

obitelji²⁵. 2172 djece koja su bila žrtve nasilja u obitelji. U sklopu toga prekršajno je bilo prijavljeno 204 počinitelja zbog tjelesnog kažnjavanja i ponižavanja djece. Smatramo da ni taj veliki broj prijava nije pokazatelj stvarnog stanja u društvu jer se, nažalost, mnogi slučajevi ne prijavljuju zbog neprepoznavanja nasilja ili nesklonosti da se nasilje prijavljuje.

Našem Uredu prijave su najčešće podnosili roditelji, u 21 slučaju majke, a u 13 očevi, devet prijava uputile su institucije (škole, udruge i pravobraniteljski uredi), sedam prijava uputili su bake, djedovi i susjedi i šest anonimni prijavitelji. Djeca su nam se obratila s dvije prijave, a Ured je samoinicijativno postupao u četiri slučaja. Iz pisanih i usmenih obraćanja vidljivo je da odgojno-obrazovne institucije prepoznaju slučajeve nasilnog ponašanja i obvezu postupanja u skladu sa zakonskim odredbama.²⁶

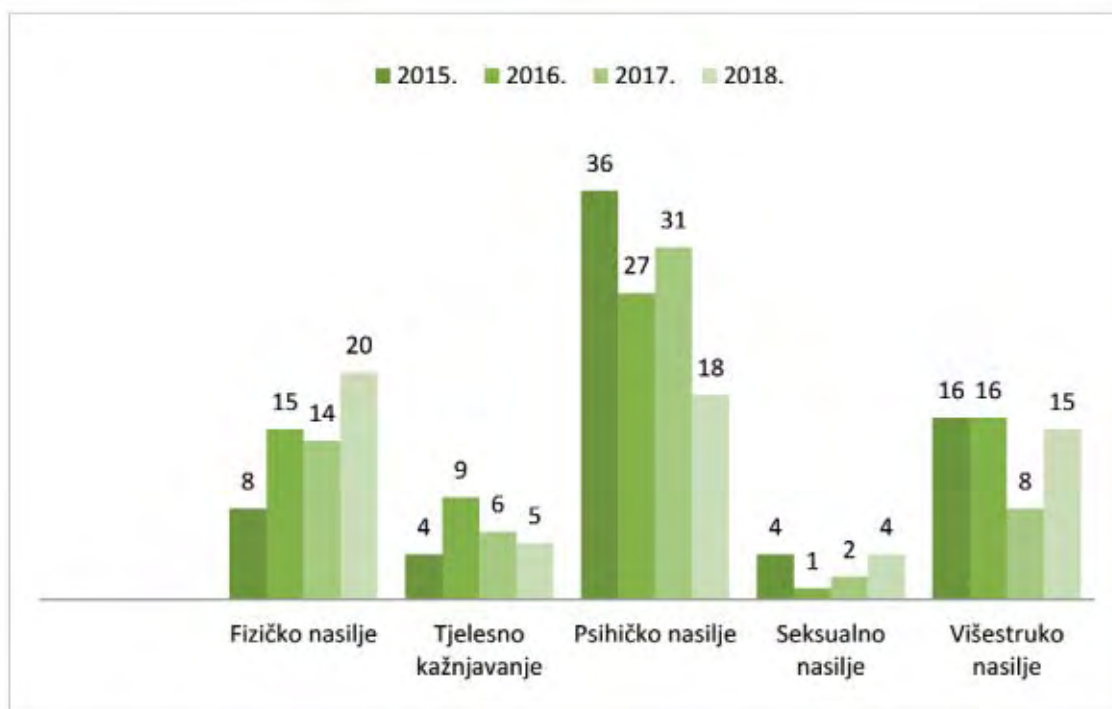
Velik broj upita o zaštiti djece od nasilja u obitelji zabilježen je kroz svakodnevne telefonske kontakte, kao i osobne razgovore u našem Uredu, u kojima su prijavitelji iznosili primjedbe na postupanja nadležnih institucija (CZSS-a, policije i državnog odvjetništva) pritužujući se na njihovu neučinkovitost, sporost u postupanju, pristranost u odnosu na drugog roditelja ili nedostatak senzibiliteta.

U prijavama u 2018. uočavamo promjenu u vrsti prijavljenog nasilja nad djecom u obitelji. Najveći broj prijava odnosi se na fizičko nasilje nad djecom, za razliku od prethodnih razdoblja kad su najbrojnije bile prijave psihičkog nasilja. Većina prijava pokazala se utemeljenima, što je rezultiralo daljnjim postupanjima nadležnih institucija usmjerenim na zaštitu prava djeteta i na sankcioniranje zlostavljajućeg ponašanja počinitelja. Prijavljivani su nam i slučajevi da djeca svjedoče nasilju u vrijeme preuzimanja, odnosno vraćanja sa susreta s drugim roditeljem ili bakom/djedom.

O prijavama seksualnog nasilja nad djecom opširnije izvješćujemo u poglavlju *Pravosudno zaštitna prava - Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

Sve institucije koje se bave zaštitom djece izložene nasilju ili riziku od obiteljskoga nasilja ističu da je riječ o izrazito složenom području te je stoga nužno kontinuirano ulaganje u preventivne programe, edukaciju i superviziju stručnjaka, kao i zapošljavanje dodatnog broja djelatnika. To svakako zahtijeva dodatna ulaganja države u području zaštite djece od obiteljskoga nasilja.

Vrste nasilja u obitelji - broj prijava 2015. - 2018.

²⁵ NN 70/17.

²⁶ *Obiteljski zakon* NN 103/15 i *Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji* NN 70/17.

S obzirom na primjere nasilnog ponašanja o kojima nas mediji gotovo svakodnevno izvještavaju, potrebna je glasnija javna osuda i stalno ukazivanje na neprihvatljivost bilo kojeg oblika nasilja te pravovremena reakcija i odgovarajuće sankcije za sve takve slučajeve. Međuresorna suradnja sustava socijalne skrbi, odgojno-obrazovnih institucija, policije, državnog odvjetništva, sudova, zdravstva i drugih institucija, uz odgovarajuće uključivanje medija, neophodan je uvjet za prevenciju nasilnog ponašanja općenito.

Tjelesno kažnjavanje - Tijekom 2018. zaprimili smo pet prijava o tjelesnom kažnjavanju djece u obitelji, kojima je bilo obuhvaćeno devetero djece. Sa svim su slučajevima već bili upoznati i CZSS-i, koji su te obitelji i ranije imali u tretmanu zbog narušenih obiteljskih odnosa te su im, nakon procjene sigurnosnih i razvojnih rizika za djecu, odredili mjere iz svoje nadležnosti.

Uočavamo da je još prisutan tolerantan stav dijela građana prema tjelesnom kažnjavanju djece, koje se objašnjava „discipliniranjem“, iako je nedvojbeno riječ o nasilju nad djecom koje podliježe sankcioniranju. Za stvarno sprečavanje takvog ponašanja roditelja, osim primjene sankcija, neophodna je i stručna pomoć i podrška roditeljima u odgoju djece.

Zanemarivanje - O zanemarivanju skrbi o djeci zaprimili smo 54 prijave, od čega 53 zbog zanemarivanja u obitelji. Najveći broj prijava uputili su nam očevi (14) i institucije (13 škole i dječji vrtići), premda nam se obraćaju i majke, susjedi i anonimni podnositelji. Najviše prijava, njih 23, odnosilo se na višestruko zanemarivanje (odgoja, zdravlja, školovanja, prava na igru i dr.), 10 na zanemarivanje brige o školovanju, devet o zdravlju, sedam o odgoju, dok za četiri prijave nije konkretno navedeno područje zanemarivanja.

U pozadini većine prijava roditelja najčešće su obiteljski konflikti i neriješeni partnerski odnosi te im je cilj najčešće naštetiti drugom roditelju ukazujući na njegovu/njezinu nekompetentnost. Ovisno o navodima, prijave smo prosljeđivali CZSS-u i policiji. Iako su prijave susjeda često rezultat loših susjedskih odnosa, one ponekad dovode do otkrivanja zanemarujućeg ponašanja roditelja i do daljnjeg postupanja nadležnih institucija te ih se ne smije zanemariti.

Kao i prijašnjih godina, škole nam se obraćaju s prijavama o zanemarivanju odgoja i obrazovanja djeteta kroz prijave o neredovitom pohađanju nastave. Škole, u pravilu, nakon poziva i upozorenja roditeljima upućuju prijave na CZSS te obavještavaju Ured državne uprave. Uočavamo da u tim slučajevima donošenje odluke o izricanju mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece predugo traje, a rezultira izricanjem blažih mjera upozorenja na pogreške i propuste roditeljima, što u pravilu ne dovodi do kvalitetnog pomaka u zaštiti prava djece na odgoj i obrazovanje.

Osim nepohađanja nastave škole nam se obraćaju zbog nesuradljivih roditelja, roditelja koji negativno procjenjuju rad djelatnika škole, ne prihvaćaju savjete, odbijaju primjereni oblik školovanja za dijete te zabranjuju rad stručnih suradnika s njihovim djetetom. Neosnovane pritužbe roditelja i odbijanje suradnje nepovoljno utječu na rješavanje problema djeteta te se time zanemaruju djetetove potrebe i dodatno krše njegova prava.

Postupali smo u slučaju u kojem nam se obratila škola jer se roditelj, u postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta prilikom upisa u 1. razred osnovne škole, protivio sistematskom pregledu djeteta, logopedskoj i psihološkoj obradi te cijepljenju. Škola je dijete upisala, iako povjerenstvo nije uspjelo do kraja obaviti utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta. Osim odbijanja upisa djeteta u školu i tvrdnje da je dijete upisano pod „prisilom“, roditelj je odbio predati zahtjev školi za besplatne udžbenike i potpisati bilo kakvu suglasnost. Nije prihvaćao ni školski kurikulum, pravilnike ni bilo kakvu zakonsku regulativu. U navedenom slučaju CZSS je, nakon izrečene mjere upozorenja, odredio mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu. Važno je napomenuti je da je izricanje mjera trajalo gotovo čitavu školsku godinu u kojoj je dijete bilo uskraćeno za dobivanje potrebne stručne pomoći i potpore.

Posebno zabrinjavaju slučajevi u kojima roditelji, u nemogućnosti ostvarivanja svojih očekivanja u jednoj školi i nepoduzimanja konkretnih mjera od strane CZSS-a, dijete premještaju u drugu školu, čime se dovodi u pitanje stvarna stručna podrška djetetu i odgovor na njegove potrebe. Ne postoji obveza prijenosa informacija iz jedne škole u drugu pa se na taj način gubi vrijeme na opservaciju djeteta u novoj sredini u kojoj dijete najčešće ne dobiva adekvatnu stručnu pomoć ili je dobije kasno.

Upoznati smo i sa slučajevima zanemarivanja skrbi o zdravlju djece s teškoćama u razvoju. Jedan CZSS uputio nam je prijavu za zanemarivanje djeteta u dječjem vrtiću, izvijestivši da se ondje kroz duži vremenski period radilo s djetetom zbog uočenih teškoća u socijalnom funkcioniranju, a da vrtić za to vrijeme nije o tome izvijestio CZSS. Proveden stručno pedagoški nadzor utvrdio je niz propusta u radu vrtića, a o tome otkrijemo i izvješće prosvjetne inspekcije.

Djeca zatečena u nedopuštenim noćnim izlascima - Iako je *Obiteljskim zakonom*²⁷ propisano da su roditelji dužni i odgovorni djetetu mlađem od 16 godina zabraniti noćne izlaske bez svoje pratnje ili pratnje druge odrasle osobe u koju imaju povjerenje, i u 2018. su zabilježeni slučajevi u kojima su djeca tijekom noći bila sama u klubovima, kafićima i parkovima.

Prema podacima MUP-a za cijelu Hrvatsku zabilježeno je postupanje u 1021 slučaju, što predstavlja smanjenje za 3,7% u odnosu na 2017. S obzirom na dob zatečene djece njih 105 ili 10,3% bila su djeca mlađa od 14 godina, dok ih je 916 ili 89,67% bilo u dobi od 14 do 16 godina. Od ukupnog broja zatečene djece njih 321 ili 31,4% bile su djevojčice, a njih 700 ili 68,6% dječaci. Najveći broj postupanja, njih 264, evidentiran je na području Policijske uprave (PU) splitsko-dalmatinske, 98 u PU zagrebačkoj, 89 u PU šibensko-kninskoj, 75 u PU karlovačkoj i 64 na području PU virovitičko-podravne. Najmanji je broj postupanja, svega osam, zabilježen u PU dubrovačko-neretvanskoj.

Tijekom postupanja za 50 djece je utvrđeno da se prema njima već prije postupalo u području neprihvatljivih, kažnjivih ili rizičnih ponašanja. Naknadnim izvidima utvrđeno je da su dvoje bili žrtve kaznenoga djela povrede djetetovih prava. Također se u dostavljenom izvješću MUP-a navodi da je najčešći razlog zbog kojeg su djeca zatečena sama u noćnom izlasku bilo dopuštenje roditelja u 554 slučaja, neposlušnost roditelju u 382 slučaja, prepuštenost sebi u 47 slučaja, a u 37 slučaja bila je riječ o ostalim razlozima.

Za ovo izvještajno razdoblje nismo primili podatke MUP-a o postupanjima policijskih službenika na području I. - VIII. Policijske postaje Zagreb i Policijske postaje Sesvete, no imamo podatke CZSS-a Zagreb iz kojih je vidljivo da je sustav socijalne skrbi postupao u odnosu na 42 djece, od čega 17 djevojčica i 25 dječaka, što predstavlja znatno smanjenje u odnosu na 2017., kad je CZSS Zagreb postupao prema 90 djece.

Podaci za Grad Zagreb pokazuju da su djelatnici CZSS-a obavili savjetodavni rad sa 39 djece zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima, kao i njihovim roditeljima te u 15 slučajeva izrekli mjere upozorenja na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu, dok je u 12 slučajeva roditeljima izrečena mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi, a u dva slučaja mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem roditeljske skrbi. Sedmero je djece upućeno u određene zdravstvene, edukativne i druge stručne programe (Obiteljski centar i Zavod za javno zdravstvo).

Zaključno možemo reći da je u odnosu na prethodna izvještajna razdoblja vidljivo znatno smanjenje broja djece koja su bila uključena u savjetodavni rad CZSS Zagreb.

Prijedlozi za poboljšanja

- Nužno je kontinuirano provoditi edukativne kampanje i preventivne aktivnosti za djecu i odrasle, podizati razinu javne svijesti o neprihvatljivosti nasilja nad djecom i njegovoj pogubnosti za razvoj djece te ohrabrivati prijavljivanje svakog nasilja, kao i sumnje da je dijete izloženo nasilju u obitelji.
- U svakom slučaju u kojem je sustav socijalne skrbi upoznat s činjenicom da dijete živi u rizičnom okruženju, nužno je provesti sveobuhvatnu procjenu obitelji te žurno poduzeti mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.

²⁷ *Obiteljski zakon*, čl. 93., (NN 103/15)

- Premda je proteklih godina poboljšani pravni okvir zaštite djece od nasilja, praksa i brojni slučajevi kršenja prava djece potvrđuju da zakoni nisu dovoljni i da je nužno osigurati uvjete za njihovu provedbu: dovoljan broj educiranih stručnjaka za rad s djecom, kontinuirani rad s počiniteljima i žrtvama nasilja te pravovremeno i primjereno sankcioniranje počinitelja.

2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Zaprimljeno je 68 prijava koje se odnose na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, od kojih se dvije odnose na vrtić, a 66 na osnovnu i srednju školu. U 57 prijava riječ je o vršnjačkome nasilju, a 11 se odnosi na nasilje odraslih, od čega devet na nasilje djelatnika škole nad djecom, a dvije na nasilje drugih odraslih u krugu škole. Ukupan broj prijava za četvrtinu je manji u odnosu na prethodnu godinu no pojačan je interes medija i javnosti za pojedine događaje te se stječe dojam porasta i veće složenosti pojave nasilja.

Najčešće su nam se obraćali roditelji djece, pojedinačno ili grupno, zatim djelatnici škole, a obratilo nam se i jedno dijete. Četiri postupanja inicirala je pravobraniteljica za djecu nakon objava u medijima. Ostvarili smo i 61 telefonska savjetovanja u vezi s nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama - prijave Uredu pravobraniteljice za djecu u 2018.

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	UKUPNO
Dječji vrtići	2		2
Škole	55	11	66
UKUPNO	57	11	68

Nasilje među djecom - Neke prijave roditelja ukazuju zapravo na **vršnjačke sukobe**, a ne na vršnjačko nasilje. Ponekad roditelji za „nasilno“ ponašanje prijavljuju djecu koja su tek nedavno krenula u školu i još uvijek se prilagođavaju na nove zahtjeve i razrednu grupu. Pojedine prijave roditelja ukazuju na potrebu za pretjeranom zaštitom svoga djeteta od bilo koje nelagode te na njihovo upletanje u prirodnu dinamiku odnosa među djecom u kojoj samostalno rješavanje sukoba ima svoju razvojnu vrijednost. Dio prijava šalju anonimni roditelji zahtijevajući da se „nasilno dijete makne iz razreda“.

Edukacijom roditelja o razvojnim osobitostima i potrebama djece škola bi mogla odgovoriti na mnoge nedoumice i brige roditelja te spriječiti ili ublažiti njihovu tjeskobu. S druge strane, programi za djecu koji unapređuju razvoj socijalnih kompetencija, posebice onih za nenasilno rješavanje sukoba, mogu pozitivno utjecati na razvoj različitih vještina, a time i na prevenciju nasilja. Stoga je važno tu vrstu univerzalno-preventivnih aktivnosti za svu djecu i roditelje implementirati u preventivnu strategiju škole.

Prijave za **vršnjačko nasilje** ukazuju na nesnalaženje škola u rješavanju tih problema. Pojedine škole o takvom događaju samo izvijeste druge službe sukladno protokolima i pravilnicima te obave „informativne“ razgovore s djecom, roditeljima i učiteljima. Ponekad se djetetu izriče pedagoška mjera za nasilno ponašanje. Uočavamo da se ovom problemu pristupa „interventno“ i jednokratno te da izostaje kvalitetna procjena potreba svakog pojedinog djeteta. Rijetke su škole koje nastavljaju s planskim i strukturiranim individualnim i grupnim stručnim intervencijama s djecom sudionicima nasilja. Nerijetko se očekuje i da problem nakon prijavljivanja riješe druge institucije izvan škole. Uočavamo i da prijedlog, najčešće zdravstvenih ustanova, za nepostupanje djelatnika prema djetetu, koji roditelji ishode pritiskom na liječnike, prosvjetni djelatnici koriste kao izgovor za nepoduzimanje mjera. Budući da su dužni djelovati, u takvom slučaju zanemaruju svoje zakonske i stručne obveze u radu s djecom.

Roditelji djece koja trpe nasilje nerijetko prijavljuju „zataškavanja“ i ukazuju na nedovoljnu odlučnost djelatnika škole u prekidanju nasilja. Pojedine škole upućuju roditelje da sami međusobno rješavaju sukobe i nasilje među djecom, nerijetko i u prostoru škole, što je nedopustivo, budući da roditelji subjektivno procjenjuju ulogu svoga djeteta u nasilnom događaju. Posljedice toga su sukobi među roditeljima koji intenziviraju i produljuju sukobe i nasilje među djecom.

Na propušteno pravovremeno djelovanje škole ukazuje prijava za vršnjačko seksualno zlostavljanje djevojčice u srednjoj školi za vrijeme nastave, u vidu neprimjerenog dodirivanja i komentara, na što nisu reagirali ni nastavnik, a zatim kasnije ni školska uprava. Provedeni nadzori koje su inicirali roditelji utvrdili su propuste

u postupanju, a zbog sumnje na rodno uvjetovano nasilje i diskriminaciju (počinitelj nasilja je pripadnik nacionalne manjine) u postupanje su se uključili i drugi pravobranitelji te pravosudna tijela. Roditelji djeteta koje je doživjelo nasilje ogorčeni su nedostatnom i nepravovremenom zaštitom u školi.

Posebno zabrinjava nespremnost škola da se bave **online nasiljem** u razrednoj skupini, nerijetko ga držeći problemom koji nije u njihovoj nadležnosti ili ne prepoznajući njegovu težinu i štetnost posljedica za dijete. Prijave pokazuju da vršnjaci, osim što verbalno zlostavljaju, nerijetko šalju i privatne potajno snimljene situacije, što ponižava dijete i vrijeđa njegovo dostojanstvo. Saznali smo i za slučaj fotomontaže lika djevojčice u kontekstu neprikladnog seksualnog sadržaja koji je podijeljen vršnjačkoj skupini s ciljem sramoćenja djevojčice. Zaprimili smo i obraćanje majke povučene djevojčice i odlične učenice koja je trpjela isključivanje i psihičko nasilje vršnjaka, sramoćenje i ponižavanje na društvenim mrežama. Takva neosjetljivost djece počinitelja i patnja djeteta koje trpi zahtijevaju djelovanje škole na više razina intervencije.

Nažalost, događa se da škole poduzetim intervencijama nerijetko izjednače dijete koje čini nasilje i ono koje ga trpi, pri čemu propuštaju poslati jasnu poruku o neprihvatljivosti i štetnosti takvog ponašanja, kao i sankcionirati počinitelja. Ponekad su djeca „prisiljena pomiriti se“, a uslijed nestručno provedene medijacije i bez drugih popratnih intervencija odgovornost za ishod prebacuje se isključivo na djecu. Na taj način dijete koje je mjesecima trpjelo psihičko zlostavljanje dodatno se viktimizira. Nakon takvog izjednačavanja odgovornosti i nejasne poruke, isključivanje i omalovažavanje djeteta najčešće ne prestaje već se pojačava. Iz prijava smo saznali da djeca koja trpe, uz podršku roditelja nerijetko mijenjaju školu, odlazeći ponekad u škole udaljene od mjesta prebivališta. Škole najčešće ne uočavaju svoju odgovornost za takav ishod.

Djeca koja su po nečemu drukčija nerijetko zbog toga trpe izrugivanje i omalovažavanje. Razlozi neprihvatanja mogu biti izgled, teškoće u razvoju, kronična bolest, socijalno podrijetlo, imovno stanje, nacionalna pripadnost i drugo. Suočena s dugotrajnom patnjom te nedovoljnim i neprimjerenim djelovanjem škole u zaštiti svojih prava, „drukčija“ djeca nerijetko iskazuju simptome narušenog mentalnog zdravlja, a ponekad odbijaju odlaziti u školu.

Iz jedne prijave doznali smo za obitelj koja se doselila iz druge države, čija djeca su u školi zbog govora bila neprihvaćena i izložena poruzi vršnjaka. Iako je uprava škole obaviještena o tome, škola nije poduzela dovoljno stručne i odlučne aktivnosti kojima bi zaustavila neprimjeren ponašanje i zaštitila djecu. Roditelji su, razočarani prihvatom i u široj socijalnoj sredini, preselili u drugi dio države. Inspekcijski nadzor je utvrdio propuste u pravovremenoj procjeni potreba djece koje su zahtijevale primjereni oblik školovanja i individualnu odgojnu podršku.

Pojedini **inspekcijski i stručno-pedagoški nadzori** upućuju na nedostatke ili zakašnjelost u poduzimanju mjera škole te daju prikaz stanja i plan za promjene. U svom izvješću za 2018. Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO) navodi da je obavila 441 stručno-pedagoški nadzor, od toga 10 zbog vršnjačkog nasilja. Međutim, uočavamo nedovoljnu odlučnost sustava da se stanje u školi zaista unaprijedi budući da se provođenje savjetovanih mjera kvalitetno ne nadzire niti su predviđene posljedice za njihovo neprovođenje. Rezultat je izostanak pozitivnih ishoda za djecu zbog nedovoljne usmjerenosti na njihove stvarne potrebe.

U izvješću AZOO-a navodi se i da savjetnici za stručne suradnike u pravilu tijekom nadzora omogućavaju učenicima ostvarivanje prava na iskazivanje mišljenja neposrednim razgovorom ili putem anonimne ankete. Smatramo da u povodu prijave koje se odnose na kršenje prava djece, posebice na zaštitu od nasilja, potrebno djeci osigurati iskazivanje mišljenja na njima primjeren način u svakom postupanju. Ujedno ih je nužno zaštititi od daljnjih neprimjerenih postupaka u školi povezanih s iskazivanjem mišljenja.

Prevenција - Pojedine škole još nemaju jasnu i učinkovitu preventivnu strategiju za suzbijanje i sprečavanje nasilja. Najčešće je riječ o jednokratnim aktivnostima nedokazane vrijednosti, provode ih i vanjski suradnici, ponekad i bez suglasnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO). Djeca ne sudjeluju u definiranju potreba učenika svoje škole. Pravobraniteljica za djecu kontinuirano preporučuje implementiranje manjeg broja znanstveno utemeljenih i evaluiranih preventivnih programa koji bi trebali postati dio školskog kurikulu i zadovoljavati konkretne potrebe svake škole. Doznajemo da AZOO, u skladu sa svojim ovlastima, po-

tiče unapređivanje preventivnih strategija i primjenu dosad već dokazano učinkovitih preventivnih programa. AZOO djeluje i edukativno poučavajući djelatnike kako izraditi preventivnu strategiju prepoznajući specifične potrebe škole. Očekujemo da će ovakav pristup koji se oslanja na temelje preventivne znanosti, dugoročno dovesti do unapređivanja stanja.

Jedan od priručnika o vršnjačkom nasilju za stručnjake²⁸, citirajući *Rezoluciju 1803 (2011) Parlamentarne skupštine VE o obrazovanju protiv nasilja u školi*, daje nekoliko smjernica za suzbijanje *bullyinga* u školama: jasan pravni okvir i administrativnu praksu, podizanje svjesnosti i trening, preventivne i podržavajuće mjere, uključivanje učenika i njihovih obitelji te nadzor i procjenu. Priručnik je korisna literatura za sve stručnjake koji se bave vršnjačkim nasiljem.

Nasilje odraslih nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama - U 11 prijava, sedam se odnosi na ponašanje učitelja i nastavnika, dvije na druge djelatnike u školi i dvije na druge osobe u prostoru oko škole (roditelj i nepoznata osoba). Riječ je o fizičkom, verbalnom i seksualnom nasilju.²⁹ Uz prijave za nasilje djelatnika škole zatražili smo izvješće škole o poduzetom te provođenju nadzora Prosvjetne inspekcije (PI) i AZOO. U nekim slučajevima nadzorna tijela nisu utvrdila potrebu izricanja mjera. Tako su u slučaju prijave za neprimjereno ponašanje nastavnika koji godinama „čuška“ djecu po zatiljku i ušima, nastavnik i ravnatelj izjavili da je riječ o „očinskoj gesti“, a budući da je ravnatelj, iako bez učinka, već ranije usmeno upozorio djelatnika da to ne radi, PI nije pronašao elemente za daljnje postupanje. Roditelji su se obratili državnom odvjetniku za mladež, budući da je škola negirala i druga neprimjerena ponašanja istog nastavnika.

U pojedinim slučajevima utvrđena su neprimjerena ponašanja nastavnika (neprimjerena komunikacija s djecom, kršenje prava na dostojanstvo i privatnost) te je AZOO savjetovao provođenje mjera. No, sustav njihovo provođenje nadzire površno te ne sankcionira izostanak promjena u ponašanju. Uočavamo i nedovoljnu odlučnost sustava da zaštiti djecu od nasilnog ponašanja djelatnika škole, ako ono ne predstavlja kazneno djelo kojim bi se bavilo pravosuđe. Iako upućujemo preporuke da se takvo utvrđeno ponašanje djelatnika sankcionira putem radno pravnih odredbi i sukladno kršenju Etičkog kodeksa, sustav odgoja i obrazovanja na to se nerado odlučuje jer se time izlaže radnim sporovima.

Preporuke za primjenu ovih propisa upućujemo i kad se čeka da započne kazneni postupak, najčešće za seksualna kaznena djela djelatnika škole na štetu učenika. Naime, nakon prijave za kazneno djelo na štetu djeteta, djelatnik nerijetko nastavlja raditi u školi sve dok optužni akt ne postane pravomoćan jer tek tada dolazi do suspenzije po sili zakona. Time sustav prioritarno štiti radna prava djelatnika na štetu prava djece na sigurnost i zaštitu od nasilja. Roditelji su nas više puta upozoravali da je osumnjičeni djelatnik i dalje u kontaktu s djecom.

Ponekad škole samoinicijativno ipak udalje djelatnika s radnog mjesta, no MZO ga svojom odlukom vrati na posao, pozivajući se na nedostatak pravnog uporišta za suspenziju. Smatramo da je zbog nedorečenosti propisa i nedovoljne odlučnosti u zaštiti prava djece nužno izmijeniti *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama* (ZOOSŠ) kako bi se omogućilo da se djeca i prije formalnog započinjanja kaznenog postupka zaštite od osumnjičenika za kaznena djela na njihovu štetu. Tu smo preporuku u više navrata upućivali MZO-u.

Veliku medijsku pozornost izazvalo je i nasilno ponašanje nastavnika u srednjoj školi koji je, isprovociran neprimjerenim ponašanjem učenika fizički nasrnuo na njih. Prosvjetna tijela nastavnika su sankcionirala za takvo ponašanje opomenom. Slučaj je izazvao velik interes javnosti i ukazao na sustavno prešućivanje i nedjelovanje pojedinih škola u slučajevima raznih oblika nasilja. Doveo je i do polarizacije javnosti oko toga jesu li „za djecu“ ili za „nastavnike“. Zabrinjavajući su pritom bili komentari pojedinih prosvjetnih stručnjaka koji su bili jednostrano usmjereni zaštiti odraslih od „opasne“ djece. U vezi s komentarom jedne nastavnice koja je javno predlagala „linč“ djece, zatražili smo i žurno poduzimanje mjera PI i preispitivanje kaznene odgovornosti. Zabrinjava i da takvi komentari prosvjetnih djelatnika zanemaruju kompleksnost i višeslojnost problema pojave svih oblika nasilja u školi te ne nude druga rješenja osim snažnijeg kažnjavanja djece.

²⁸ Vršnjačko nasilje: priručnik za stručnjake, (2018.), Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

²⁹ Dio prijave koje se odnose na neprofesionalno i neetično postupanje učitelja i nastavnika, a koje nerijetko imaju i elemente verbalnog nasilja, opisujemo u poglavlju *Obrazovna prava*.

Stajalište o ovom slučaju objavili smo na našoj stranici www.dijete.hr, iskazavši zabrinutost zbog polarizacije javnosti oko „suprotstavljenih“ strana. Ne opravdavajući bilo koji oblik nasilja ni neprihvatljivog ponašanja, ni kada ga čine djeca ni odrasli, traženje „krivca“ na način „zauzimanja strane“ ocijenili smo jednako štetnim i za djecu i za nastavnike jer produbljuje međusobno nerazumijevanje dok se istovremeno zajednički i kompleksan problem nasilja u našim školama gubi iz fokusa. Upozorili smo na potrebu njegovanja kulture nenasilja i izgradnje autoriteta na temelju odnosa uvažavanja i obostranog poštovanja, budući da zastarjeli model autoriteta, temeljen na ulozi i institucionalnoj moći, u današnjem kontekstu nije više učinkovit. Obostrani doživljaji, i djece i nastavnika, ukazuju na potrebu dubljeg preispitivanja načina odgojno-obrazovnog rada i pristupa djeci u našim školama koji ne pridonosi unapređivanju odgojnih procesa i međusobnih odnosa te čini nezadovoljnim i učenike i nastavnike, a nerijetko je uzrokom neprimjerenog ili nasilnog ponašanja.

Mediji i nasilje u školi - Suočeni s neučinkovitošću sustava u zaštiti djece od nasilja, roditelji se sve češće obraćaju medijima. Iako su neke situacije nasilja tek uplitanjem medija dobile svoj zakonski i stručni epilog, roditelji u tim prilikama sami nerijetko krše prava i interese svoje i druge djece izlažući njihovu privatnost i obiteljski život u javnosti, što može dovesti do štetnih posljedica za dijete. Nažalost, i neki mediji podređuju najbolji interes djece tiraži i čitanosti te, skloni senzacionalizmu, iznose niz privatnih detalja, nerijetko otkrivajući identitet djeteta te još danima nakon poduzetih mjera eksploatiraju događaj te ponekad i neukost sugovornika u obraćanju medijima. Uočili smo i da pojedini djelatnici škole bez ograničenja iznose informacije o djeci i događaju kršeći time njihova brojna prava. Stoga je nužno i djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova informirati i educirati o zaštiti privatnosti djece u medijima i na drugim mjestima.

Istraživanje pravobraniteljice za djecu o participaciji/sudjelovanju djece u školama³⁰ ukazuje na nisku razinu sudjelovanja djece u odlučivanju u školi (razina opada što su učenici stariji), na nedovoljno uvažavanje njihovog mišljenja (odrasli se često naljute kada djeca iskažu svoje mišljenje) i nedostatne mogućnosti za razvijanje odnosa između učitelja i djece. Ukazuje i na izostanak bilo kakve moći djece, koju se doživljava kao *objekte za učenje*. Istraživanje je ukazalo i na to da u školi djeca moraju više poštovati odrasle nego oni njih, što je i samoj djeci u školi normalno i prihvatljivo. Djeca navode da kvaliteta komunikacije s nastavnicima jako ovisi o raspoloženju nastavnika i ponašanju učenika, a ako se jedna od tih komponenti promijeni, nastavnici su skloni zlorabiti svoju institucionalnu moć. Djeca primjećuju pristranost nastavnika te načelno žele više uvažavanja, ravnopravnosti i pravednosti u odnosu s odraslima.

Suočen s učestalošću i težinom pojave nasilja, odgojno-obrazovni sustav suočava se i s nedovoljnom učinkovitošću u sprečavanju i djelovanju u slučajevima nasilja u školama, neovisno o tome je li je riječ o vršnjačkom nasilju, onom djece prema nastavnicima ili djelatnika nad djecom. MZO je najavio odlučnije poduzimanje mjera i aktivnosti za suzbijanje i sprečavanje svih oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama. Jedna od najavljenih mjera je donošenje *Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama* koji bi trebao unaprijediti stanje na području propisa, stručnih intervencija i medijske promocije nenasilja u odgoju i obrazovanju. Osnovano je Povjerenstvo za izradu tog dokumenta, u čijem radu sudjeluje i predstavnik Ureda pravobraniteljice za djecu. U okviru planiranih aktivnosti Povjerenstva je i preispitivanje trenutačne učinkovitosti *Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* iz 2004. te njegovo unapređivanje, što je već i prethodnih godina predlagao Ured pravobraniteljice za djecu. Od MZO-a, MDOMSP-a i Ministarstva pravosuđa (MP) zatražili smo i mišljenje o procjeni učinkovitosti i mogućem unapređivanju toga dokumenta. MZO i MDOMSP suglasili su se da je potrebna revizija i unapređivanje *Protokola*, s obzirom na nove pojavne oblike nasilja te preveliku formaliziranost mjera u tom dokumentu.

³⁰ Istraživanje „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“ Ured pravobraniteljice za djecu proveo je zajedno s Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetom i Odsjekom za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na uzorku od 2720 učenika i 461 odrasle osobe u 41 osnovnoj i srednjoj školi diljem Hrvatske.

Prijedlozi za poboljšanja

- Izgrađivati atmosferu uzajamnog uvažavanja i poštovanja između djece i učitelja, autoritet učitelja graditi na temelju pozitivnog odnosa, učenicima omogućiti sigurno iskazivanje mišljenja o svim stvarima koje se na njih odnose bez straha od posljedica.
- Kreirati atmosferu nulte tolerancije za bilo koji oblik nasilja te pri svakoj pojavi nasilnog ponašanja poduzeti predviđene mjere i pružiti pomoć i podršku svakom djetetu.
- Unaprijediti učinkovite preventivne strategije koje se oslanjaju na potrebe škole i sadrže znanstveno utemeljene i evaluirane (ili s izrađenim planom evaluacije) preventivne programe; jednokratne preventivne aktivnosti trebaju biti procijenjene od stručnjaka i/ili evaluirane i odobrene od AZOO.
- Omogućiti sudjelovanje djece u kreiranju preventivne strategije škole te provođenju pojedinih preventivnih aktivnosti.
- Roditeljima osigurati informiranje o propisima te edukacije o razvojnim potrebama djece i mogućim teškoćama.
- Unaprijediti inicijalno i cjeloživotno obrazovanje nastavnika u području stjecanja kompetencija za prevenciju nasilja i rad s djecom (nenasilno rješavanje sukoba, medijacija, uspješno vođenje razredne skupine, nenasilno discipliniranje i sl.).
- Izraditi individualnu procjenu svake situacije i djeteta te, osim podrške za dijete koje trpi nasilje i represivnih pedagoških mjera za počinitelja, primijeniti restitutivne i psihosocijalne intervencije kroz individualni plan postupanja, koji treba izraditi u suradnji s djetetom i njegovim roditeljima, a po potrebi i s drugim uključenim institucijama.
- Zaposliti dovoljan broj različitih stručnjaka u stručnoj službi škole i unaprijediti međuresornu suradnju.
- U slučaju nasilnog i drugih oblika neprimjerenog ponašanja učitelja i nastavnika poduzeti sve zakonske i stručne mjere za trenutačno sprečavanje daljnjeg kršenja prava djece te sankcioniranje djelatnika.
- Osigurati bolju povezanost i suradnju odgojno-obrazovnih institucija i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u definiranju potreba djece i roditelja te provođenju preventivnih programa.

2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Od 49 prijave koje se odnose na nasilje izvan obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova, samo tri se odnose na nasilje putem interneta o čemu pišemo u zadnjem dijelu ovog poglavlja. Ostalih 46 prijava odnosi se na nasilje u domovima socijalne skrbi, ustanovama za djecu s teškoćama u razvoju (TUR), sportskim klubovima, susjedstvu, javnom prijevozu, hitnom medicinskom prijemu, na ulici i na drugim javnim prostorima. Nasilje nad djecom na tim mjestima čine vršnjaci i odrasli. Obraćali su nam se roditelji, djelatnici ustanova, djeca, susjedi i drugi građani, a neke prijave bile su anonimne. O nasilju saznajemo i iz komunikacije s djecom prilikom obilaska institucija te iz medija.

Neke prijave pokazale su se neutemeljenima ili su proglašene neutemeljenima nakon provedenoga nadzora. Riječ je o prijavama za vršnjačko nasilje u ustanovama za djecu s TUR te za nasilje djelatnice policije u hitnom medicinskom prijemu za vrijeme intervencije. Najviše neutemeljenih prijava bilo je u kontekstu poremećenih susjedskih odnosa,

Dvije prijave odnosile su se na nasilje u **domovima socijalne skrbi**, a riječ je o nasilju djelatnika nad djecom u dječjem i u odgojnom domu koje su prijavili drugi djelatnici. Djelatnik **dječjeg doma** dostavio nam je zabilježenu neprimjerenu komunikaciju djelatnice s djetetom koje joj se obratilo tražeći zaštitu svojih prava. Dijete je sporni razgovor snimilo mobitelom, a djelatnica ga je kazneno prijavila za neovlašteno snimanje. Zbog toga smo posjetili navedenu ustanovu i upozorili djelatnicu na neprimjerenu i neprofesionalnu reakciju prema djetetu nakon čega mu se ispričala.

U **odgojnom domu** je inspekcijski nadzor, koji smo zatražili nakon zaprimljene anonimne prijave djelatnika o verbalnom i fizičkom zlostavljanju djece od strane pojedinih uposlenika, potvrdio većinu navoda o neprimjerenom obraćanju i komunikaciji s djecom te povremenom blažem tjelesnom kažnjavanju. MDOMSP je podnio kaznenu prijavu nadležnom državnom odvjetništvu. Uočava se nespremnost sustava da sankcionira

djelatnike za ponašanja koja su neprihvatljiva i štetna za djecu i krše njihova prava i interese, ali ne predstavljaju kaznena djela.³¹

Zbog prijave o podvrgavanju djece nasilnim **alternativnim metodama liječenja** u „sekti“ koja se naslanja na kršćanski nauk zatražili smo provjeru policije te ćemo pratiti dovršetak postupanja. Prijava ukazuje na nedovoljnu reguliranost područja i nezaštićenost djece koju, nerijetko očajni roditelji, podvrgavaju sumnjivim alternativnim praksama. Time mogu ugroziti djetetovo zdravlje te usporiti ili onemogućiti nužno liječenje što može dovesti i do smrti djeteta.

Objave u medijima ukazale su na događaj u **blizini škole** kada je za vrijeme trajanja nastave u sukobu odraslih članova dviju obitelji došlo do pucnjave vatrenim oružjem. Obje obitelji žive u neposrednoj blizini škole te su se roditelji djece i drugi građani, prestrašeni mogućim daljnjim sukobima i ugrozom sigurnosti, okupili ispred škole zatraživši zaštitu sigurnosti. Žurno smo zatražili izvješća o poduzimanje mjera te saznali o uspostavljenoj međuresornoj suradnji i djelovanju institucija u konkretnom slučaju.

Neke prijave upozoravaju na ponašanje djelatnika u **javnom prijevozu**. Najčešće je riječ o neprimjerenosti i vulgarnoj komunikaciji vozača i konduktera s djecom zbog čega smo se u više navrata obraćali autoprijevoznicima s preporukama za utvrđivanjem okolnosti i educiranjem djelatnika. Prijava roditelja ukazuje i na ponašanje konduktera koji je dijete bez vozne karte i osobne iskaznice prisilno odveo na policiju, kako bi mu se utvrdio identitet. Od policije smo zatražili utvrđivanje postojanja kažnjivog ponašanja ograničavanja slobode kretanja na štetu djeteta.

Više prijava odnosilo se na neprimjereno ponašanje trenera u **sportskim klubovima**, onima za nogomet, odbojku i plivanje. Riječ o neprimjerenosti i vulgarnoj komunikaciji, omalovažavanju, vrijeđanju i zastrašivanju u svrhu „motiviranja“ djece. Poneki treneri namjerno udaraju djecu loptom i gađaju predmetima zbog čega djeca plačući odlaze s treninga. Iako je u konkretnim slučajevima utvrđeno da treneri imaju potrebne stručne kvalifikacije te zadovoljavaju uvjete za rad s djecom prema *Zakonu o sportu*, ponovno upozoravamo kako su, osim formalnih kompetencija, za rad s djecom nužne i pedagoške kompetencije trenera te da je zbog sprečavanja opisanog ponašanja na štetu djece, nužno uvođenje licenci za rad s djecom.³²

U 2018. smo zaprimili 14 prijava za **nasilje susjeda** nad djecom. Obraćali su nam se roditelji djece, ali i susjedi koji se žale da djeca „ometaju njihov mir“. Neke prijave upućuju primarno na dugotrajne susjedske sukobe zbog međe, zemljišta, nacionalne pripadnosti i slično. Pojedine prijave ukazuju na neprilagođena ponašanja susjeda koji svojim asocijalnim stilom života remete mir i ugrožavaju sigurnost svih susjeda i njihove djece.

U ovakvim slučajevima policija najčešće utvrdi da nije riječ o kažnjivom ponašanju na štetu djece, no nerijetko je riječ o prekršajima narušavanja javnog reda i mira od strane odraslih osoba koje se sukobljavaju. Ponekad odrasli svoje nesuglasice i sukobe prenesu i na svoju djecu. U takvim slučajevima, osim što zatražimo izvješća od nadležnih tijela, upozorimo odrasle na potrebu mirnog rješavanja nesuglasica i izbjegavanja sukoba i upletanja djece u međusobne razmirice, kao i na mogućnost prijave nadležnim tijelima.

2.1.4.4 Nasilje i druge povrede prava putem interneta

U području zaštite prava djece u digitalnom okruženju pravobraniteljica za djecu u protekloj je godini pratila međunarodne i nacionalne propise, zaprimala pojedinačne prijave povreda prava djece na internetu, odgovarala na upite novinara i stručnjaka o mogućnostima zaštite i prevencije djece na internetu, upućivala preporuke i sudjelovala na stručnim skupovima i tribinama o toj temi. Pristup internetu sastavni je dio prava djeteta na: slobodu izražavanja, sudjelovanje, igru, informaciju i obrazovanje. Istovremeno donosi rizik od mogućih povreda prava djeteta na privatnost, zaštitu od nasilja i izrabljivanja. S obzirom na složenost digitalnog okruženja, mogućnosti i rizike u ostvarenju brojnih prava djece ovo područje spominjemo i u drugim dijelovima izvješća koja se odnose na nasilje među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama, medije, privatnost, pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe i pravosudno zaštitna prava.

³¹ O zaštiti prava djece u odgojnim domovima detaljnije govorimo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

³² Više o zaštiti prava djece u sportu u poglavlju *Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport*.

U prethodnoj godini pravobraniteljica za djecu zaprimila je samo tri pojedinačne prijave koje su se odnosile na nasilje putem interneta, i to na otvaranje lažnih profila na Instagramu, objavu snimke djeteta na Instagramu uz podrugljive komentare od strane vršnjaka te na prijeteće objave na društvenoj mreži. Izvješća policije ukazuju na znatno šire razmjere problema.

U izvješću MUP-a za 2018. navodi se: „Tijekom 2018. godine putem on-line prijavnog mehanizma MUP-a RH 'Red Button', namijenjenog za prijavu seksualnog zlostavljanja djece putem interneta odnosno prijavu drugih oblika zlostavljanja djece, zaprimljeno je ukupno 97 prijava od kojih se 14 prijava odnosi na prijavu žrtve ili žrtvi poznate osobe dok su se 83 prijave odnosile na prijave različitih neprimjerenih sadržaja na internetu. Kao nove trendove i pojavne oblike kriminaliteta u 2018. godini treba istaknuti povećanje broja kaznenih djela koja se čine putem računalnih sustava, programa i mreža. Kod kazneno odgovorne djece se tako bilježi povećanje od 78% ovih kaznenih djela u odnosu na razdoblje 2017. godine. Posebno je uočljivo povećanje kaznenog djela računalna prijevara, za čak 112% u odnosu na prethodnu godinu. Ovaj pojavni oblik maloljetničkog kriminaliteta izravno se povezuje s novim društvenim navikama provođenja vremena u zatvorenim prostorima uz pametne telefone, osobna računala i druge uređaje s internetskim pristupom.“

U protekloj godini AZOP je zaprimio 13 predmeta koji su ukazivali na objavu osobnih podataka te povredu privatnosti djeteta na internetu i društvenim mrežama te web stranicama škola.

Upiti roditelja, novinara i stručnjaka pravobraniteljici odnosili su se i na: mogućnosti zaštite djece na internetu, štetnost video igara za djecu, mogućnost zabrane uporabe mobitela u školi, „usluge“ praćenja djetetove komunikacije putem mobilnih uređaja, izlaganje privatnosti djece od strane roditelja na društvenim mrežama, a među njima i roditelja „influencera“.

Roditelje i stručnjake koji su nam se obraćali zabrinjavaju **računalne igre** koje sadržavaju nasilje i koje omogućavaju da dijete stupi u kontakt s nepoznatim osobama. Djeca sve niže kronološke dobi igraju igrice u kojima je prisutno nasilje i u kojima se uspješnost i prelazak na višu razinu u igri mjeri brojem ubijenih ili uništenih likova. Takve igre mogu imati ozbiljan utjecaj na emocionalni razvoj, formiranje stavova pa i ponašanje djece koja su izložena poruci da je to prihvatljiv način ponašanja koji se i nagrađuje. Dodatni rizik predstavlja kontakt s nepoznatim osobama te je u takvim igrama nužno postaviti ograničenja, propisati minimalnu dob za pristup igri, predvidjeti mogućnost postavljanja roditeljske zaštite na uređaje putem kojih dijete može pristupiti takvim sadržajima i sl. Roditelji trebaju sudjelovati u odabiru računalnih igara za djecu, provjeriti kakve igrice igra njihovo dijete i upoznati se s njihovim sadržajem te ograničiti vrijeme koje će djeca provoditi u igri.

Područje računalnih igara u nas je nedovoljno regulirano te je zaštita djece zasad uglavnom u području roditeljske odgovornosti. Očekuje se da bi novi *Zakon o audiovizualnim djelatnostima* donesen u 2018. mogao pridonijeti boljoj zaštiti djece. Sustav klasifikacije računalnih igara roditeljima bi mogao pomoći u odabiru sadržaja primjerenih dobi njihove djece, no mnogi roditelji nisu dovoljno informirani o rizicima za djecu i mogućnostima zaštite.

Smatramo da bi se u odgojno-obrazovnom sustavu u programe prevencije ovisnosti trebalo posvetiti veću pažnju **prevenciji ovisnosti o računalnim igrama**. Problem takve ovisnosti je prepoznat i kod nas te postoje ambulante i centri za liječenje. Prema informacijama koje imamo za sada je mali broj onih koji se odlučuju na liječenje zbog slabe informiranosti, nepoznavanja problematike, straha od stigmatizacije, opće društvene prihvaćenosti takvog ponašanja, kao i razvoja posljedica koje su na prvi pogled manje uočljive od ovisnosti o alkoholu ili drogama.

Zaprimali smo i upite o stajalištu pravobraniteljice o mogućnosti **zabrane korištenja mobitela u školi**. Smatramo da nema prepreka za to da se kućnim redom škole uspostave pravila koja se odnose na uporabu mobitela. Prekomjerna upotreba mobitela među djecom u školi doista može ometati njihovu socijalizaciju i sposobnost uspostavljanja vršnjačkih odnosa, što utječe i na školsku klimu. Doznajemo da su u pojedinim školama uočili kako se učenici ne druže tijekom odmora i da nema neposredne interakcije među njima jer su previše zaokupljeni mobitelima te su zato uveli pravilo da se mobiteli uopće ne smiju koristiti u školi. Pritom nije zabranjeno imati mobitel pa ga djeca kojoj je potreban za komunikaciju s roditeljima drže isključenog u školskoj torbi.

Ako se takvo pravilo uvodi, o njemu prethodno treba detaljno upoznati i djecu i roditelje, objasniti razloge za njegovo uvođenje i koju dobrobit za djecu to pravilo donosi doista inzistirati na provedbi pravila. To svakako zahtijeva pojačani angažman nastavnika i tijekom odmora na svim školskim prostorima, pogotovo u početku primjene, kako bi se pravilo doista primjenjivalo. Smatramo da bi i škole u kojima nije zabranjena upotreba mobitela trebale odredbama kućnog reda odrediti i pravila ponašanja u vezi s mobitelima, uz obvezu da pri tome poštuju važeće propise i pravila pedagoškog postupanja prema djeci.

No, kad je riječ o neprimjerenom korištenju mobitela i vršnjačkom nasilju putem interneta, taj se problem ne može riješiti zabranom korištenja mobitela već jedino sustavnim i dosljednim radom s djecom, kako na sprečavanju nasilja i razvoju vještina nenasilnog rješavanja sukoba, tako i na poučavanju o sigurnom i odgovornom korištenju mobitela, odnosno interneta. Nasilje među djecom putem društvenih mreža po svojim je posljedicama često i teže od izravnoga nasilja te ga škola ne smije ignorirati.

Primali smo i upite o roditeljskom **praćenju djetetove komunikacije putem mobilnih uređaja**. Dijete ima pravo na privatnost svoje prepiske, što uključuje i komunikaciju putem mobilnih uređaja, ali uz uvjet da je upućeno u pravila sigurnoga korištenja mobitela, interneta, odnosno društvenih mreža, s obzirom na povećane rizike i opasnosti za djecu koje uključuje ta vrsta komuniciranja. Posebno je zabrinjavajuća mogućnost da djeca dođu u doticaj sa zlonamjernim osobama i zlostavljačima. Prema *Obiteljskom zakonu* roditelji imaju pravo, dužnost i odgovornost nadzirati dijete u njegovu druženju s drugim osobama, što uključuje i komunikaciju na društvenim mrežama, odnosno drugim oblicima elektroničke komunikacije, te mu zabraniti druženja i komunikaciju koja nisu u skladu s djetetovom dobrobiti. U slučajevima kad se u koliziji nađu djetetovo pravo na privatnost s jedne strane i roditeljsko pravo i dužnost da dijete nadziru i štite s druge strane, prednost uvijek treba dati najboljem interesu djeteta. Važno je da roditelji od samog početka djetetovog korištenja mobitela izgrađuju odnos povjerenja s djetetom, da zajedno s djetetom pregledavaju poruke koje razmjenjuje s prijateljima i sadržaje koje prati putem interneta.

Kršenje dječjih prava od strane roditelja „**influncera**“ te kršenje prava djece „**influncera**“ nova je tema koja se pojavila u praćenju zaštite djece u digitalnom okruženju. Saznajemo da mnoga djeca želi biti „**influnceri**“ jer im to donosi popularnost na društvenim mrežama, ali i mogućnost zarade novca ili dobivanja željenih proizvoda. Pritom nisu svjesni rizika bavljenja takvim aktivnostima. Još uvijek ne postoji pravna regulativa koja bi spriječila djecu pa i roditelje da se bave navedenim aktivnostima te sve ostaje na odgovornosti i izboru pojedinca.

Neki roditelji, unatoč dobronamjernim preporukama i upozorenjima, smatraju da mogu bez ograničenja objavljivati na internetu slike svoje djece, ne mareći za posljedice. Djeca osoba koje su poznate u javnosti pritom su dodatno izložena jer javni mediji povremeno pokazuju veliko zanimanje za njih te je povećana mogućnost da će objaviti njihove fotografije smatrajući da su roditelji suglasni s takvom objavom. Time se ujedno povećava i rizik od zloupotrebe takvih dječjih fotografija. Osim što roditelje pozivamo na oprez prilikom **objavljivanja fotografija djece**, također im preporučujemo da svoju djecu pouče o tome kako će štititi svoju privatnost, kao i privatnost drugih.

Propisi i preporuke na međunarodnoj i nacionalnoj razini - Složenost i ozbiljnosti utjecaja digitalnog okruženja na djecu utjecala je i na određene pomake u pogledu **propisa na međunarodnoj i nacionalnoj razini**.

U *Strategiji Vijeća Europe za prava djeteta (2016.-2021.)* prepoznata su i prava djeteta u digitalnom okruženju kao jedno od prioritarnih područja, a prema *Strategiji Vijeća Europe za upravljanje internetom (2016.-2019.)* internet bi trebao biti okruženje sigurno, zaštićeno, otvoreno i poticajno za sve, uključujući djecu te okruženje u kojem nema diskriminacije. Imajući na umu ove strategije te prepoznajući potrebu za razvojem smjernica za pomoć državama članicama i drugim relevantnim dionicima u njihovim nastojanjima da usvoje sveobuhvatni strateški pristup punom ostvarivanju prava djece u digitalnom okruženju, Odbor ministara Vijeća Europe usvojio je 4. srpnja 2018. **Preporuku o smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djece u digitalnom okruženju**.³³ Na temelju međunarodnih i europskih pravnih instrumenata, taj dokument pruža sveobuhvatne smjernice za djelovanje europskih vlada.

³³ Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment.

Odbor ministara VE posebno preporučuje vladama zemalja članica da preispitaju svoje zakonodavstvo, politike i prakse i usklade ih s ponuđenim smjernicama kako bi se osiguralo da se prava djece ostvaruju u cjelini, da ih unapređuju na svim relevantnim područjima i redovito ocjenjuju učinkovitost poduzetih mjera. Vlada se preporučuje da zahtijevaju od poslovnih subjekata da ispune svoje odgovornosti u poštovanju prava djeteta u digitalnom okruženju i poduzimanju svih potrebnih mjera za zaštitu djece te da ih potiču na suradnju s relevantnim dionicima države, organizacijama civilnog društva i djecom. Predloženo je da se dokument prevede i distribuira te da ga se priredi i na jeziku bliskom djeci.

Smjernice su strukturirane prema sedam operativnih načela:

1. Pristup digitalnom okruženju. Neodgovarajući pristup digitalnom okruženju može djeci otežati cjelovito ostvarivanje prava, stoga države trebaju osigurati da djeca imaju prikladan, cijenom pristupačan i siguran pristup digitalnim uređajima, vezama, uslugama i odgovarajućim kvalitetnim sadržajima namijenjenim djeci. Također trebaju poduzeti konkretne mjere kako bi se djecu zaštitilo od prerane izloženosti digitalnome okruženju.

2. Pravo na informacije i slobodu izražavanja. Ističe se odgovornost države da osigura pravo djece na slobodno izražavanje svojih stajališta u digitalnom okruženju, da ih pouči o tome kako ostvariti to pravo, a da pritom poštuju prava i dostojanstvo drugih, kao i da ih obavijesti o legitimnim ograničenjima slobode izražavanja (primjerice, zbog zaštite prava intelektualnog vlasništva i sprečavanja poticanja mržnje i nasilja).

3. Pravo na sudjelovanje, igru i slobodno udruživanje. Od ključne je važnosti osigurati djeci kvalitetne digitalne sadržaje prilagođene različitim dobnim skupinama, osobito one koje pridonose dobrobiti djece u društvenom, građanskom, kulturnom, umjetničkom, obrazovnom i rekreativnom smislu. Osobito se vrijednima smatraju interaktivni sadržaji koji potiču aktivnosti djece i osnažuju ih te razvijaju kreativnost, kritičko mišljenje i timski rad.

4. Privatnost i zaštita podataka. Ističe se važnost zaštite privatnosti i osobnih podataka te poštovanje povjerljivosti djetetove privatne komunikacije. Obveza je države upoznati djecu, roditelje i odgojno-obrazovne djelatnike o pravu svakog djeteta na privatnost te ih uputiti u obvezne mjere i mogućnosti zaštite u vezi s time.

5. Pravo na obrazovanje. Razvoj digitalne pismenosti treba biti uključen u obrazovne programe od najranije dobi, usmjeren na širenje dostupnosti i obuhvat sve djece, uz posebnu pažnju i podršku za ranjive skupine, osobito za djecu s TUR. Istaknuta je obveza države u osiguranju i unapređivanju obrazovnih programa i odgovarajuće kvalitetne opreme i drugih obrazovnih resursa, uključujući razvoj raznovrsnih preventivnih programa za djecu, roditelje, učitelje i druge odrasle koji rade s djecom.

6. Pravo na zaštitu i sigurnost. Važno je predvidjeti i spriječiti rizike: **zdravstvene** rizike od prekomjerne uporabe digitalnih uređaja; rizike od **kontakta** sa zlonamjernim osobama i od iskorištavanja (seksualnog iskorištavanja, uključivanja u kriminalne aktivnosti ili ekstremističke nasilne pokrete); rizike od izloženosti **štetnim sadržajima** (veličanje nasilja, rasizam, samoozljeđivanje i samoubojstva, sadržaji za odrasle, reklame itd.). U vezi s time zahtijeva se da poslovni sektor poduzme niz posebnih mjera za prepoznavanje i smanjivanje rizika, pogotovo s obzirom na ubrzani razvoj tehnologije. Nužno je i da države razviju mjere za podizanje javne svjesnosti o rizicima s obzirom na dob djece, kao i da poduzmu posebne mjere za zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja.

7. Pravna sredstva zaštite. Potrebno je predvidjeti i urediti način podnošenja pritužbi u slučaju povrede prava djece u digitalnom okruženju.

Pravobraniteljica za djecu je u kolovozu 2018. uputila obavijest Vladi RH o ovoj Preporuci i Smjernicama VE, pozvala je Vladu i nadležna ministarstva (MZO, MDOMSP, Ministarstvo kulture i MUP) na njihovu primjenu i diseminaciju.

Prateći tijekom niza godina ovo područje zaštite prava djece uočavamo izostanak jedinstvene, konzistentne državne politike usmjerene specifično na zaštitu prava i interesa djece u digitalnom okruženju. Zasad je vidljivo da su pojedina područja razvijenija od drugih, a neka prilično zaostaju u odnosu na europske standarde.

Također, s razine države nisu dovoljni napori usmjereni na osiguravanje prava sve djece na digitalnu pismenost, dostupnost tehnologije, kao ni na razvoj javne svijesti o različitim vrstama rizika za djecu, osobito za onu najmlađu i za ranjive skupine. Izrazito je zanemareno područje dječjega sudjelovanja i prava na dobno i razvojno primjerene digitalne materijale za učenje, igru i zabavu, koji pridonose dobrobiti djece i unapređuju njihov razvoj. Zato smo Vladi RH **preporučili donošenje cjelovite politike ostvarivanja prava djece u digitalnom okruženju u RH.**

U skladu s našom preporukom MDOMSP je osigurao prijevod Preporuke VE i dostavio ga svim centrima za socijalnu skrb, organizacijama civilnog društva i relevantnim ustanovama iz svog djelokruga. Izvijestio nas je i da će Preporuku VE navesti kao relevantne smjernice za organizacije civilnog društva koje se natječu za sufinanciranja projekata u području prevencije nasilja nad djecom i zaštite djece od opasnosti na internetu. Najavio je da će područje zaštite prava djece u digitalnom okruženju biti uključeno kao jedno od prioriternih područja u buduće strateške dokumente za prava djece u RH.

Ministarstvo kulture i MZO podržali su naš prijedlog o donošenju cjelovite politike ostvarivanja prava djece u digitalnom okruženju u RH.

U 2018. godini na snagu je stupila i **Opća uredba o zaštiti podataka** (GDPR) obvezujuća u svim članicama EU-a, kao i za sve međunarodne pružatelje usluga koji djeluju na području EU. Njome se propisuje izricanje novčanih kazni prekršiteljima, te se izbjegavaju pravne nacionalne različitosti u Europi, što je pozitivno za sigurnost djece na internetu. Usvojen je i **Kodeks postupanja u borbi protiv govora mržnje na internetu** između Europske komisije, s jedne strane te IT tvrtki koje upravljaju internetskim društvenim mrežama i platformama - Facebook, Google, Twitter i Microsoft. Prema Kodeksu temeljna obveza IT tvrtki je da pregledaju većinu valjanih zahtjeva za uklanjanjem nezakonitog govora mržnje u vremenu kraćem od 24 sata te da taj sadržaj uklone ili mu onemoguće pristup ukoliko krši opća pravila društvenih mreža i/ili nacionalnog zakonodavstva, slijedom transponirane Okvirne odluke Vijeća 2008/913/PUP o suzbijanju rasizma i ksenofobije.

U veljači 2018. tri su mobilna operatora, zajedno s HAKOM-om, Centrom za nestalu i zlostavljano djecu te Centrom za sigurniji Internet, a uz podršku pravobraniteljice za djecu, potpisali prvu **Povelju o sigurnosti djece na internetu u Hrvatskoj**. Cilj javnog potpisivanja ove povelje jest podizanje svijesti javnosti i roditelja o ovoj važnoj temi, a istovremeno pokazivanje odlučnosti i spremnosti na sudjelovanje u stvaranju boljeg i sigurnijeg okruženja za djecu na internetu te promicanju zaštite djece i mladih.

Osim promjena koje se događaju u pravnoj regulativi, provode se i preventivni projekti. Uočljiv je napredak u obuhvatu djece, nastavnika i roditelja uključenih u obrazovanje o sigurnosti na internetu i medijskoj pismenosti, uglavnom zahvaljujući aktivnostima civilnog sektora. Međutim, te su aktivnosti često slabo povezane i neusklađene te ne pokrivaju jednako sva geografska područja ni svu djecu. Potrebno je veće sudjelovanje Ministarstva znanosti i obrazovanja usvajanjem nacionalnog kurikuluma za razvoj medija i digitalne pismenosti kao zajamčenog standarda u svim školama za sve učenike.

Provedeno je prvo nacionalno komparativno istraživanje o medijskim navikama djece i njihovih roditelja te sigurnosti djece na internetu prema metodologiji međunarodnog projekta *EU Kids Online*, koji se provodi u 33 zemlje i omogućuje praćenje i usporedbu važnih pokazatelja kako se djeca u Hrvatskoj koriste internetom. Obuhvatilo je 1.000 djece u dobi od 9 do 17 godina i njihove roditelje/skrbnike. Provedeno je i Nacionalno istraživanje o informacijskoj sigurnosti u sklopu projekta „Safer Internet Centre Croatia“ u kojem je sudjelovalo više od 3000 srednjoškolaca iz cijele Hrvatske. Vjerujemo da će rezultati navedenih istraživanja biti jedno od polazišta za kreiranje preventivnih i zaštitnih mjera u području zaštite djece na internetu.

Očekujemo veći angažman pedijatara i drugih stručnjaka medicinske struke u provođenju istraživanja te jasnijem definiranju zdravstvenih rizika povezanih s upotrebom digitalnih uređaja u ranoj dobi kako bi se roditeljima dale jasne preporuke vezane za zdravstvenu zaštitu djece.

Smatramo potrebnim da se u periodu koji je pred nama, osim na zaštitni aspekt (opasnosti, rizici, sigurnost, prevencija elektroničkog nasilja i zlostavljanja), u Hrvatskoj više usredotočimo na razvojni aspekt, tj. ostvarivanje i poštovanje prava djeteta, osobito u pogledu prava djeteta na informacije i slobodu izražavanja te prava na sudjelovanje, igru i slobodno udruživanje. Uz sve navedeno poseban izazov svima bit će **uključiva-**

nje djece u osmišljavanje, provedbu i evaluaciju zakona, politika, mehanizama, praksi, tehnologija i resursa kojima je cilj poštovanje, zaštita i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju.

Zaključno o nasilju nad djecom

U stručnoj literaturi³⁴ navodi se znanstveno utemeljeni paket INSPIRE koji obuhvaća sedam strategija za okončanje nasilja nad djecom koji je razvila skupina od deset međunarodnih agencija pod vodstvom Svjetske zdravstvene organizacije. Strategije su: implementacija i provedba zakona, promjena normi i vrijednosti, sigurno okruženje, podrška roditeljima i skrbnicima, ekonomsko osnaživanje, omogućavanje odgovarajućih usluga te obrazovanje i životne vještine. Strategije su primjenjive u svakoj zajednici.

Pravni okvir koji omogućava zaštitu djece od nasilja u Hrvatskoj unaprijeđen je u proteklih desetak godina. Razvijena je i veća svjesnost i osjetljivost društva za ovu pojavu. No, brojni primjeri ukazuju na to da djeca još nisu dovoljno zaštićena od nasilja, posebice na mjestima na kojima bi se trebala osjećati potpuno sigurno i zaštićeno kao što su obitelj i škola.

Odrastanje uz suvremene tehnologije, osim novih mogućnosti, donosi i rizike za djecu te izazove za društvo u zaštiti djece od učestalog nasilja. Uočene su brojne nedorečenosti propisa i propusti institucija u radu i praksi. Nedovoljna su materijalna ulaganja države u sustave zaštite djece, što se odražava na nedovoljan broj i preopterećenost stručnjaka te njihovu nedovoljnu educiranost za problematiku nasilja.

Zbog patnje djece, neki drastični primjeri nasilja nad djecom opravdano izazivaju veliku uznemirenost i zabrinutost široke javnosti. Pojedini slučajevi teškog nasilja nad djecom pokazuju da smo kao društvo zakazali u zaštiti djece zbog čega su moguće trajno narušeni brojni dječji životi. Svaki segment i društvo u cjelini moraju preuzeti odgovornost za patnju svakog djeteta žrtve te osvijestiti da bez odgovarajuće pomoći, koja većini djece u Hrvatskoj danas nije dostupna, traumatizirana djeca odrastaju u traumatizirane ljude. Takvi odrasli dugotrajno pate i ne mogu u cijelosti ostvariti svoje ljudske potencijale, a njihovo liječenje i zbrinjavanje nerijetko godinama financijski opterećuje zajednicu.

Nedovoljno ulaganje u prevenciju dugoročno dovodi do poraznih rezultata i propadanja ljudskih resursa. Zato je nužno da društvo donese zajednički i jedinstven politički stav i odluku o proračunskim prioritetima države te prioritetima za ulaganje i djelovanje. Bez dovoljno političke odlučnosti da se stanje unaprijedi na svim područjima i razinama, ni jedna odabrana strategija, propis ni mjera neće dovesti do napretka. Pritom je ključno na sveobuhvatnoj nacionalnoj razini promovirati kulturu nenasilja i tolerancije te primjereno sankcionirati počinitelje za svako nasilno i ugrožavajuće ponašanje.

2.2 PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Prava djece kao članova društvene zajednice uključuju pravo na sudjelovanje/participaciju djece koja su, s obzirom na dob, sposobna oblikovati vlastito mišljenje (u obiteljsko pravnim pitanjima, školi, sportskom klubu, mjestima obavljanja izvanškolskih aktivnosti i na drugim mjestima), pravo na pristup informacijama, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi, na slobodno udruživanje i mirno okupljanje i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija.

Tijekom godine dobili smo 38 prijava koje su se odnosile na 25 djece i 18 grupa djece. Prijave su se uglavnom odnosile na pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija, pravo na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje u obiteljsko-pravnim pitanjima i u školi te pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti. Primili smo i tri pritužbe koje su se odnosile na navodnu manipulaciju djece od strane političara.

³⁴ Vršnjačko nasilje: priručnik za stručnjake, (2018.), Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Primjećujemo kako je i dalje prisutan problem nepoznavanja i nerazumijevanja svrhe prava djeteta na sudjelovanje u društvu te je niska razina osposobljenosti odraslih za komunikaciju i rad s djecom na ostvarivanju tog njihovog prava. Potrebna je edukacija stručnjaka koji rade s djecom i za djecu o pravu djeteta na participaciju, podizanje svijesti djece i odraslih o postojanju ovoga prava, ali i promjena društvenih stavova o djeci kao pasivnim objektima odlučivanja odraslih. Kreiranjem prostora i atmosfere za sudjelovanje djeteta, što je odgovornost odraslih, djetetu od najranije životne dobi poručujemo da cijenimo i poštujemo njegovo mišljenje i njega kao osobu, čime ga potičemo i da se s poštovanjem odnosi prema drugima.

Nekoliko pritužbi u ovom području odnosilo se na otvorene **istupe odraslih protiv rodne ravnopravnosti**, koji su se pritom koristili agresivnim pa i nasilnim porukama, koristili djecu te se obraćali djeci. Najviše takvih istupa bilo je u sklopu aktivizma protiv pristupanja Hrvatske Istanbulskoj konvenciji. Dobivali smo prijave o korištenju slika djece na FB profilima i stranicama aktivista pa i saborskih zastupnika na kojima su objavljene prepoznatljive slike male djece koja, okružena odraslima drže transparente s natpisom „Želim biti djevojčica, a ne ONO“ i „Želim biti dječak, a ne ONO“. Likovi djece nisu bili prikriiveni. Također su prijavljeni slučajevi uključivanja djece u građansku inicijativu „Hrvatska protiv Istanbulske konvencije“ i njezine javne prosvjede, ali i sudjelovanje djeteta u prikupljanju potpisa za peticiju protiv Istanbulske konvencije. Neke pritužbe odnosile su se općenito na neprimjerenu propagandu kojom se na štandovima za potpisivanje te peticije ljude pokušalo uvjeriti kako je riječ o pogubnom dokumentu koji će izazvati pogubne posljedice za djecu.

Primili smo više pritužbi koje se odnose na **izlaganje djece porukama netolerancije i mržnje prema pripadnicima LGBT zajednice** u povodu javnog spaljivanja panoa koji je predstavljao slikovnicu „Duginih obitelji“ na dječjem karnevalu u Kaštelima. Budući da su djeca organizirano dovedena na događaj koji je trebao poslužiti zabavi, a na kojem su bila izložena neprimjerenom sadržaju i porukama mržnje, svakako su time bili povrijeđeni njihovi interesi. Odrasli su svojim ponašanjem djeci pružili loš primjer, i kad je riječ o odnosu prema različitostima i kad je riječ o odnosu prema knjigama. Umjesto da ih uče prihvaćanju i poštovanju različitosti i toleranciji, oni su im krajnje neodgovorno pružili poticaj za nesnošljivost i nasilje, ne razmišljajući o tome kako će se to odraziti na njihov budući razvoj i ponašanje.

Djeci se takvim ponašanjem poručuje da su obitelji istospolnih parova neprihvatljive i da ih treba odbaciti. Zbog tog događaja posebno su mogla biti ugrožena djeca iz takvih obitelji. Ovaj događaj je još jedna potvrda da nam u školi trebaju i građanski i zdravstveni odgoj kao obvezni sadržaji, što smo proteklih godina već više puta preporučili Ministarstvu znanosti i obrazovanja. Također je i podsjetnik da organizatori javnih događanja i manifestacija za djecu te lokalna zajednica trebaju djeci, kao punopravnim članovima društva, zajamčiti određenu razinu kvalitete tih sadržaja i zaštićenost od štetnih utjecaja kao što su poruke neprijateljstva, netolerancije i neprihvatanja.³⁵

Primili smo i prijave koje se odnose na sadržaje u medijima koji su ocijenjeni nemoralnim, vulgarnim, zastrašujućim ili neprimjerenim na drugi način, a o tome izvješćujemo u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

Obraćaju nam se i djeca u vezi s ostvarivanjem **prava na sudjelovanje u sudskom ili administrativnom postupku obiteljsko pravne zaštite djeteta** i roditelji koji su nezadovoljni odlukom suda, uvjereni kako sud i CZSS nisu poklonili dužnu pažnju iskazanom mišljenju djeteta. Pravo djeteta na sudjelovanje u upravnim i sudskim postupcima u kojima se donose odluke koje ga se tiču još izaziva nedoumice u primjeni. Ono podrazumijeva pravo djeteta da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje i doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Osobe koje razgovaraju s djetetom trebaju biti dobro educirane o djetetovom pravu, a iskazano mišljenje treba tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost.

³⁵ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Ostvarivanje prava na sudjelovanje za dijete mora biti sigurno što znači da ono ne smije nakon razgovora biti izloženo negativnim reakcijama roditelja ili drugih osoba zbog iskazanog mišljenja. Posebna pažnja treba biti usmjerena na informiranje djeteta o tome da je razgovor za njega u potpunosti dobrovoljan te da ono iskazuje svoje mišljenje, ali ne donosi odluku. U postupcima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi ili o mjerama koje se donose radi zaštite dobrobiti i prava djeteta dijete mora biti zaštićeno od pokušaja manipulacije njegovim pravom na iskazivanje mišljenja. Pritisak na dijete da u razgovoru sa stručnjakom kaže ono što se od njega očekuje mogu vršiti jedan ili oba roditelja i drugi članovi obitelji. Takvo ponašanje predstavlja rizik za djetetov zdrav emocionalni razvoj.

Zbog spoznaje o mogućoj izloženosti djeteta neprimjerenom emocionalnom pritisku i manipulaciji u obitelji dio stručnjaka izbjegava razgovarati s djetetom smatrajući da će ga tako zaštititi. Na taj način uskraćuju i sebe i dijete za susret u kojem bi mogli čuti kako se dijete osjeća, kako doživljava obiteljsku situaciju, koje su njegove potrebe u obitelji te procijeniti je li djetetu potrebna dodatna podrška kako bi sa što manje emocionalnih ožiljaka prevladalo težak razvod roditelja ili neku drugu kriznu i stresnu situaciju u obitelji. Potencijalni rizik od izloženosti djeteta manipulaciji nije razlog za uskraćivanje djetetovog prava na sudjelovanje, već poticaj za promišljanje kako dijete bolje zaštititi od neprimjerenih pritisaka koje u obitelji postoje i izvan trenutka u kojem se stručnjak susreće s djetetom.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predviđa **sudjelovanje učenika** u odlučivanju o važnim pitanjima kroz djelovanje Vijeća učenika. Iz razgovora s djecom i istraživanja koje smo proveli doznajemo da djeca najčešće ne prepoznaju u tom tijelu mogućnost za vlastitu aktivnu participaciju. Nejasno je i koliko su učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ravnatelji spremni i osposobljeni poticati smisleno sudjelovanje djece u školi te je li im u sklopu inicijalnog obrazovanja i stručnog usavršavanja osigurano učenje o dječjim i ljudskim pravima. Kako bismo bolje razumjeli sudjelovanje djece u školi, s obzirom na oblike sudjelovanja, razine sudjelovanja, uključivanje djece i odraslih iz perspektive učenika, nastavnika i drugih obrazovnih stručnjaka, proveli smo istraživanje pod nazivom „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“. O rezultatima istraživanja govorimo u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

U pogledu **prava na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti** dobivamo upite i pritužbe koji se uglavnom odnose na vjeronauk i vjerske sadržaje u dječjim vrtićima, školama i sportskom klubu o čemu više govorimo u poglavljima *Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport* i *Obrazovna prava*.

Primili smo tri pritužbe koje su se odnosile na navodnu **političku manipulaciju** djece, ali ih nismo smatrali osnovanima. Primjerice, vijest o tome da je sveučilišni profesor, koji je ujedno istaknuti predstavnik jedne političke stranke, djeci u vrtićima i u školama držao predavanja o znanosti, jedan je prijavitelj ocijenio mogućim političkim iskorištavanjem. U drugoj prijavi prigovoreno je zato što je saborski zastupnik, pozvan na svečanost u povodu početka školske godine u jednoj osnovnoj školi, pozdravljajući učenike govorio o važnosti reforme obrazovanja, što se u medijima interpretiralo kao zagovaranje jedne političke stranke. Jedan roditelj je obraćanje gradonačelnika djeci u sklopu Dječjeg tjedna u svome gradu doživio kao političko djelovanje prema djeci.

Nije svaki susret djece s političarima iskorištavanje djece u političke svrhe, pogotovo ako je u školi susret s predstavnikom vlasti pripremljen kao dio pedagoškog procesa ili kad djeca organizirano dolaze u posjet gradonačelniku, Hrvatskome saboru ili Predsjednici države. Takvi susreti korisni su ako im je svrha poučiti djecu o tome kako funkcionira demokratski politički sustav, a i kako bi djeca dobila priliku iznijeti svoja mišljenja o pitanjima važnim za njihov život. Svrha takvih susreta je omogućiti djeci da aktivno sudjeluju u društvu. U susretima s odraslim donositeljima odluka i kreatorima politika djeca trebaju imati priliku da izraze svoja očekivanja, potrebe pa i nezadovoljstvo postojećim stanjem. Moraju biti slobodna od pritisaka i prisile, informirana o svrsi takvoga sudjelovanja, zaštićena od manipuliranja, iskorištavanja i negativnih reakcija na izneseno mišljenje, što uključuje i zaštitu njihove privatnosti.

Proteklih godina aktualna je tema snižavanja dobi u kojoj bi mladi mogli dobiti pravo glasa na izborima. Ras-

prave se najčešće vode o **proširenju biračkog prava na djecu** stariju od 16 godina na lokalnoj razini. Naše je stajalište da bi o ovoj temi svakako valjalo raspravljati, prije svega s djecom i mladima, te rezultate tih rasprava koristiti kao polazište za moguća buduća normativna rješenja. Iz naših dosadašnjih rasprava s djecom o ovoj temi proizlazi potreba uvođenja građanskog odgoja u odgojno-obrazovni sustav i osnaživanja djece u pogledu participativnih prava. Na razini društva je potrebno jačati političku i participativnu kulturu te političku pismenost.

Svakako treba ojačati mogućnosti za aktivnu participaciju djece u lokalnoj sredini i to neovisno o njihovoj dobi, što se može postići kroz aktivan rad **dječjih gradskih vijeća i savjeta mladih**. Kroz njihov rad već sada se u nekim lokalnim sredinama s djecom i mladima ozbiljno raspravlja o tome kakve sadržaje ponuditi djeci i mladima te koje resurse - igrališta, domove, klubove i druga okupljališta za djecu i mlade. Ova rasprava svakako treba biti proširena i na njihovo aktivno sudjelovanje u donošenju odluka koje se tiču odgojno-obrazovnog sustava, kulture, sporta, informiranja i slično.

Bilježimo i prijedlog za poboljšanje propisa koji smo dobili od djece. Učenici jedne osnovne škole koji pohađaju izvannastavnu grupu „Mali građani“, u pripremi svog projekta iz područja odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo, intervjuirali su pravobraniteljicu o njezinom radu i ovlastima i predstavili svoj rad. Po završetku projekta izvijestili su nas o daljnjim aktivnostima u projektu. Među ostalim, na temelju prikupljenih informacija djeca su zaključila da u postupcima razvoda braka roditelja djeci svakako mora biti omogućeno da sudjeluju u postupku i kažu svoje mišljenje. Također su došla do zaključka da na odluku hoće li netko prijaviti zlostavljanje djeteta utječe i zakonska mogućnost da osoba prijavljena za zlostavljanje može tužiti prijavitelja. Misle da djeca i odrasli ne prijavljuju nasilje i zlostavljanje nad djecom jer bi se zbog toga mogli naći u problemu, što se ne bi smjelo događati. Ovakva i slična obraćanja djece našem Uredu zasad su još rijetka, što također govori u prilog potrebi intenzivnog rada na promociji dječjih participativnih prava.

Zaključno možemo reći da se **pravo i načelo sudjelovanja** djece ne provodi u društvu u dovoljnoj mjeri. Odrasli ga prihvaćaju uglavnom deklarativno te nema sustavne edukacije stručnjaka koji rade s djecom o provedbi toga prava. Način funkcioniranja dječjih predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici ovisi o entuzijazmu i načinu na koji odrasli razumiju pravo sudjelovanja djece u društvu. Djeca nisu dovoljno informirana o aktivnostima njihovih predstavničkih tijela.

Prijedlozi za poboljšanja

- Potrebno je sustavno educirati stručnjake u svim sustavima koji rade s djecom i za djecu (pravosuđe, socijalna skrb, odgojno-obrazovni sustav, u lokalnoj zajednici) o pravu djece na sudjelovanje, u skladu s Općim komentarom br.12 (2009) Odbora za prava djeteta.
- Nužno je unapređivati znanje i razinu svijesti same djece i šire društvene zajednice o participativnim pravima djece.
- I odrasle i djecu potrebno je educirati o značenju i važnosti dječjih predstavničkih tijela.
- Odrasle koji rade s djecom i za djecu važno je educirati za osnaživanje participacijskih kapaciteta sve djece, na svim razinama društva.

2.3 OBRAZOVNA PRAVA

U 2018. godini zaprimili smo 318 prijava pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje. Od toga se 213 prijava odnosilo na 256 djece, a 105 prijava na grupe djece, odnosno odgojno-obrazovnu skupinu, razred ili ustanovu.

Prema izvješću Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO) u protekloj godini odgojem i obrazovanjem bilo je obuhvaćeno 628.954 djece unutar 2157 odgojno-obrazovnih ustanova. Uzimajući u obzir te brojke, kao i vrijeme koje djeca provode u ustanovama odgoja i obrazovanja, ne iznenađuje da su, kao i prethodnih godina prijave pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje, u ukupnom broju prijava Uredu na drugom mjestu po brojnosti, iza prijava povreda prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb.

Zaprimali smo i prijave povreda drugih prava djece koje su se događale u odgojno-obrazovnim ustanovama, a odnosile su se na nasilje i zanemarivanje, zaštitu od diskriminacije, privatnost i zdravstvena prava, te o njima pišemo u drugim dijelovima izvješća.

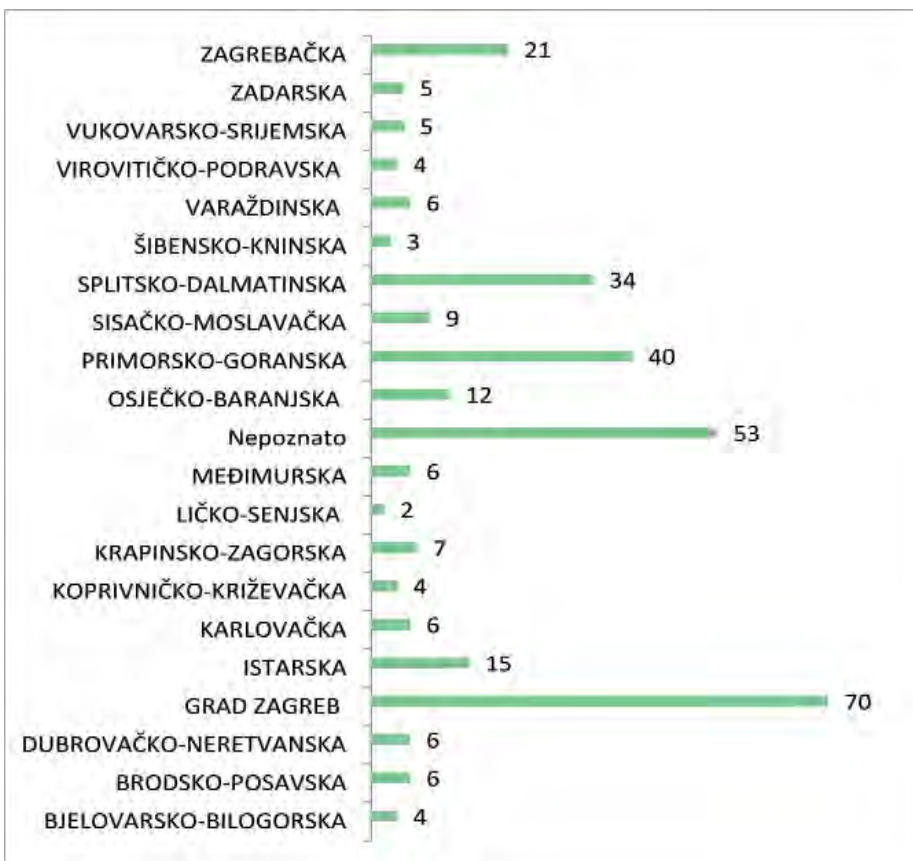
U odnosu na razine obrazovanja, kao i prethodnih godina, najveći broj prijava odnosio se na povrede prava djece u osnovnoškolskom obrazovanju (179), potom u predškolskom odgoju i obrazovanju (102), a najmanje prijava odnosilo se na srednjoškolsko obrazovanje (37). Od toga su se na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju (TUR) odnosile 92 prijave.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema razinama odgojno-obrazovnog sustava

	DV	oš	sš	UKUPNO
Ukupno	102	179	37	318
Od toga djeca s TUR	31	55	6	92

Prijavitelji su u najvećem broju slučajeva bili roditelji (195), a potom odgojno-obrazovne institucije (58). Samo u četiri slučaja dijete je samo prijavilo povredu svojih prava u školi.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece po županijama

Najviše prijava bilo je iz Grada Zagreba (70), slijede prijave kod kojih je županija nepoznata (53), potom prijave iz Primorsko-goranske županije (40) te Splitsko-dalmatinske (34). Najmanji broj prijavi zaprimili smo iz Ličko-senjske županije (2).

Osim postupanja po pojedinačnim prijavama povreda obrazovnih prava djece, pratili smo i pravnu regulativu koja se odnosi na područje odgoja i obrazovanja, obilazili odgojno-obrazovne ustanove te kontaktirali s djecom i djelatnicima. Važan izvor informacija bili su nam stručno pedagoški nalazi Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO) te službe prosvjetne inspekcije.

Pojedinačne prijave povreda prava djece u odgoju i obrazovanju, prema sadržaju, odnosile su se na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja,
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje,
- međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova,
- primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja

Prema podacima MZO-a u 2017./2018. pedagoškoj godini ukupni obuhvat djece rane i predškolske dobi u redovitim programima (petosatnim i desetosatnim) iznosila je 72% djece predškolske dobi. Obuhvat djece kraćim programima bio je oko 46%. Predškolski odgoj odvijao se u 1795 objekata unutar 808 dječjih vrtića. Neki od programa predškolskog odgoja pohađalo je 153.933 djece, od čega je 41.794 djece jasličke dobi i 112.139 djece vrtićke dobi.

Prijave povreda prava djece pravobraniteljici u području dostupnosti **predškolskog odgoja i obrazovanja** tijekom 2018. odnosile su se na: nejasne i neujednačene kriterije upisa djece u vrtić, nemogućnost ostvarenja upisa djece u programe predškolskog odgoja, različita pravila i način sufinanciranja boravka djece u dječjim vrtićima od strane osnivača, nemogućnost ostvarenja prijevoza djece do predškole u manjim mjestima, nedostupnost programa predškolskog odgoja djeci s TUR i nemogućnost upisa u dječji vrtić djeteta čija majka koristi status njegovateljice.

Prethodnih godina ukazivali smo na različite i nejasne kriterije upisa, problem netransparentnosti procedura, nemogućnost upisa ili ostvarivanja sufinanciranja boravka u dječjem vrtiću u slučaju kad jedan od roditelja nema prebivalište na području jedinice lokalne samouprave (JLS) u kojoj se vrtić nalazi te na diskriminatorne odredbe općih akata kojima se regulira **upis djece u dječji vrtić**. Iako u svakom pojedinačnom slučaju upućujemo preporuku i tražimo izvješće od osnivača vrtića, veliki broj obraćanja roditelja, upravo zbog tih problema, potaknu nas je na upućivanje opće preporuke Ministarstvu uprave (MU) i MZO-u o zaštiti prava i dobrobiti djece prilikom upisa u dječje vrtiće kojima su osnivači JLS.³⁶

Obaviješteni smo i o slučaju da se dijete, čija majka ima **status majke odgojiteljice**, ne može upisati u privatni vrtić na pola vremena i o trošku roditelja, bez subvencije grada. Uvažavajući činjenicu da dječji vrtići nisu samo mjesta „čuvanja djece“ dok roditelj radi, već mjesta koja potiču zdrav psihosocijalni rast i razvoj djeteta te mjesta na kojima se djeca odgajaju, socijaliziraju i obrazuju, zabranu upisa djeteta u dječji vrtić smatramo neprihvatljivom i u suprotnosti s najboljim interesima djeteta. U konkretnom slučaju nismo vidjeli razlog zbog kojeg bi se djetetu onemogućilo upis u vrtić, posebice ako je riječ o privatnom vrtiću, a roditelj sam želi podmiriti trošak. Uputili smo preporuku gradu da, vodeći se načelom najboljeg interesa djeteta, pronađu model (poslijepodnevi termini, skraćeni boravak i sl.) kojima bi se djeci čije majke imaju status odgojiteljice omogućio boravak u vrtiću i ostvarenje njihovog prava na predškolski odgoj i obrazovanje. Gradski ured za obrazovanje odgovorio nam je da su upisi u vrtić uređeni *Pravilnikom o upisu djece i ostvarivanju prava i obveza korisnika usluga u dječjem vrtiću*.

I ove godine jedan dio prijava roditelja odnosio se na nepostojanje organiziranog **prijevoza do predškole** u manjim mjestima. U jednom slučaju roditelji su izrazili zabrinutost zbog rizika za **sigurnost djece u prometu** do objekta u kojem im se trebao osigurati program predškole te zbog odbijanja grada da im osigura prijevoz, što je protivno zakonu³⁶. U povodu pritužbi roditelja, vezano za istu problematiku, zatražili smo mišljenje o primjeni navedene zakonske odredbe od MZO-a. Iz odgovora MZO-a proizlazi da su „jedinice lokalne odnosno područne (regionalne) samouprave dužne osigurati prijevoz djece obveznika programa predškole, a koja nisu polaznici redovitog programa odgojno-obrazovnog rada dječjeg vrtića“.

³⁶ Prema članku 23. *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* (Narodne novine, broj 10/97, 107/07, 94/13), u slučaju da na određenom području nema dječjeg vrtića, odnosno, osnovne škole koja provodi program predškole, JLP(R)S dužna je osigurati provođenje programa predškole za djecu, na način da osigura prijevoz djece do najbližeg dječjeg vrtića ili osnovne škole koja izvodi program predškole, ako se ne radi o udaljenosti većoj od 20 kilometara u odnosu na mjesto stanovanja djeteta.

Preporučili smo da se djeci obveznicima predškole osigura prijevoz na teret sredstava grada do najbližeg dječjeg vrtića u kojem su obvezni pohađati program predškole. Na našu preporuku osnivaču, odgovor nam je poslala ravnateljica vrtića navodeći da svi roditelji koji ne žele voditi svoju djecu u objekt koji je vrtić odredio, mogu birati između dvije lokacije programa predškole koje su povezane javnim gradskim prijevozom. Takav stav, koji uopće ne uvažava potrebe i mogućnosti djece, smatrali smo neprimjerenim. Na naše inzistiranje prijevoz je osiguran.

Roditelji djece s teškoćama u razvoju (TUR) prituživali su se zbog nemogućnosti upisa djeteta u vrtić ili odluke vrtića o skraćenom vremenu boravka djeteta u skupini.³⁷

Primjedbe roditelja odnosile su se i na **naplatu pune mjesečne cijene u dječjim vrtićima** bez obzira na djetetov izostanak koji je opravdan liječničkom potvrdom. Odluka JLS o načinu subvencioniranja cijene boravka djece u dječjim vrtićima, bilo javnim ili onima privatnih osnivača, i iznosima koje će izdvajati za te namjene, njihovo je autonomno pravo i ovisi o ekonomskoj snazi i senzibiliziranosti za potrebe djece. U praksi oni postupaju vrlo različito pa su uvjeti i kriteriji za upis i financiranje boravka djece u vrtićima izrazito neujednačeni. Smatramo da je vrlo važno da roditelji budu unaprijed, već pri upisu djeteta u vrtić, detaljno obaviještteni o pravilima postupanja i mogućnostima korištenja olakšica pa tako i o plaćanju vrtićkoga programa za vrijeme dok dijete ne dolazi u vrtić zbog bolesti ili u vrijeme godišnjih odmora i slično. Jasno je da vrtić cijelo to vrijeme funkcionira i mora financirati sve troškove. Stoga u predškolskim ustanovama uglavnom postoji obveza plaćanja programa sve dok je dijete upisano, neovisno o tome dolazi li u vrtić svakodnevno. Prema našim saznanjima, u slučaju da je dijete odsutno dulje vrijeme zbog bolesti, uz liječničku potvrdu, u mnogim dječjim vrtićima cijena se umanjuje u određenom postotku. Smatramo da bi, u slučaju duljih bolovanja, bilo preporučljivo izaći u susret roditeljima te predvidjeti dodatne olakšice.

U **osnovnom obrazovanju** pritužbe su se odnosile na nepostojanje prijevoza, osiguravanje produženog boravka djeci nižih razreda osnovne škole, osiguravanje toplog obroka u školi i reguliranje upisa u školu djece bez suglasnosti jednog od roditelja.

Prema podacima MZO-a u prijevoz je uključeno oko 26% učenika osnovne škole. Iz obraćanja roditelja saznajemo da i dalje postoje problemi oko **organizacije i financiranja školskog prijevoza djece**. Neka djeca, unatoč tome što stanuju na upisnom području jedne osnovne škole, pohađaju nastavu u drugoj školi temeljem zahtjeva roditelja, kojemu je škola udovoljila. Posebno je zabrinjavajući bio slučaj u kojem osnivač škole cijelu školsku godinu 2017./18. te većinu prvog polugodišta školske godine 2018./19. nije organizirao prijevoz, prepuštajući djecu brojnim rizicima s kojima se svakodnevno susreću na putu od kuće do škole, pješačenjem kroz šumu po nekoliko kilometara. Uputili smo preporuku osnivaču da sagleda probleme s kojima se susreću djeca te da žurno poduzme radnje radi organiziranja prijevoza, u skladu sa zakonskim obvezama i načelima *Konvencije o pravima djeteta*. Županija u svojem odgovoru ističe kako osnivač nije dužan snositi troškove prijevoza ukoliko je učenik voljom roditelja upisan u školu izvan upisnoga područja.

Smatramo da je osnova za daljnje postupanje, vezano uz organizaciju prijevoza, prihvaćanje zahtjeva roditelja za upisom djeteta u školu s drugog upisnog područja. S obzirom na specifičnosti dionice koju djeca prelaze, očekivali smo da će osnivač škole pokazati nužan senzibilitet te žurno pristupiti organizaciji prijevoza, odnosno ponuditi roditeljima mogućnost prijevoza, uz obvezu roditelja da snose troškove, a sukladno zakonskim odredbama.

Zaprimili smo i pritužbu da devetero djece iz jednog naselja ne smije koristiti organizirani prijevoz učenika zbog nedostatne udaljenosti od kuće do škole. Naselje je od osnovne škole udaljeno 2.6 km te su djeca zbog neodgovarajućeg pješačkog puta koji prolaze magistralnom cestom bez nogostupa i rasvjete svakodnevno izložena pogibelji. Člankom 36. st. 1. *Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* predviđeno je da se, radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza, može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost. Preporučili smo županiji da se, sukladno svojim ovlastima, žurno uključi u rješenje ovoga problema u najboljem interesu djece. Iz izvješća županije proizlazi da škola nije tražila sredstva za osiguranje prijevoza, što ukazuje na krutost u postupanju pojedinih škola te tumačenje zakonskih propisa na štetu djece.

³⁷ O obrazovnim pravima djece s teškoćama u razvoju više u dijelu *Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju*

U našoj preporuci u povodu početka školske godine 2018./19.³⁸, među ostalim, ponovno smo preporučili da jedinice lokalne samouprave osiguraju organizirani prijevoz djece obveznika predškole, osobito u manjim mjestima i na otocima te da se u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, radi veće sigurnosti učenika, osigura besplatan prijevoz učenicima osnovnih škola bez obzira na udaljenost.

Roditelji su nam se prituživali na **nepostojanje produženog boravka i cjelodnevne nastave** u školama, što ukazuje na sve veću potrebu i interes za takvim programima za učenike nižih razreda osnovne škole. Prema podacima MZO-a u šk. god. 2017./2018. produženi boravak izvodio se u 347 matičnih i 68 područnih škola. U produženi boravak ukupno je uključeno 17.647 učenika iz 1713 različitih razrednih odjela, uključeno je 5,5% učenika osnovne škole, od kojih je najviše učenika 1. razreda (19,63% učenika) i 2. razreda (15,33% učenika), odnosno 10,8% učenika od I. do IV. razreda.

S obzirom na potrebu za cjelodnevnom boravkom u školi, početkom školske godine 2018./19.³⁹ preporučili smo MZO-u da zajedničkim zalaganjem s JLS-ima osigura dostupnost cjelodnevne nastave i produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole u svim školama u kojima postoji potreba i interes za takvim oblikom organizacije nastave. Dostupnost produženog boravka ne smije ovisiti o senzibiliziranosti i financijskim mogućnostima lokalne zajednice nego mora biti temeljena na potrebama i interesu djece i roditelja, kako bi se zaštitilo pravo djece da odrastaju i razvijaju se u sigurnom okruženju.

Nastavno na potrebu djece za cjelodnevnom boravkom moramo istaknuti i sve veće zahtjeve i potrebe roditelja za **osiguravanjem školske prehrane, posebice kuhanog obroka**. Razlog koji osnivači navode u nemogućnosti organizacije cjelodnevnog boravka je nepostojanje školskih kuhinja u velikom broju škola. No, ne vidimo prepreku da se topli obrok u školama koje nemaju kuhinju organizira na druge načine, primjerice putem dostave.

U podacima koje nam je dostavio MZO navodi se: „747 osnovnih škola ili 82,54% ima školsku kuhinju. U devet županija sve matične škole imaju školsku kuhinju. Najmanje matičnih škola s kuhinjama je u Dubrovačko-neretvanskoj (25,58%) i Splitsko-dalmatinskoj (37,11%) te Zadarskoj (48,65%) županiji, dok je u svim drugim županijama više od 80% osnovnih matičnih škola sa školskim kuhinjama. Od 1.183 područne osnovne škole njih 465 ili 39,31% ima školsku kuhinju. U šest županija više od 70% područnih škola ima školsku kuhinju. Samo u Dubrovačko-neretvanskoj županiji ni jedna područna škola nema školsku kuhinju. U Varaždinskoj županiji prehrana je organizirana i u svim područnim školama. Prema podacima koje Ministarstvu dostavljaju osnovne škole, prehrana je organizirana u gotovo 92% matičnih osnovnih škola, a u nju je uključeno oko 61% učenika. Od toga većina učenika ima jedan obrok dnevno, a oko 17% učenika dva ili više obroka. Prehranu najčešće financiraju roditelji učenika (58,14%), ali isto tako za gotovo 42% učenika prehrana je u cijelosti ili dijelom financirana iz drugih izvora, i to od osnivača ili općina i gradova koji nisu osnivači, a na čijem se području škola nalazi te iz sredstva koje osigurava Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Naime, zbog činjenice kako je u osnovnim školama značajan broj djece u riziku od gladi, Ministarstvo znanosti i obrazovanje iniciralo je aktivnosti kako bi se učenicima osnovnih škola u riziku od dječjeg siromaštva osigurala besplatna prehrana u školama. Nakon toga, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku započelo je s projektom pod nazivom „Osiguravanje školske prehrane za djecu u riziku od siromaštva“, s ciljem ublažavanja najgorih oblika dječjeg siromaštva, pružanjem nefinancijske pomoći djeci u siromaštvu ili u riziku od siromaštva i to u vidu podjele hrane u osnovnim školama.“

Smatramo da je nužno osigurati jednake mogućnosti svoj djeci u pogledu zdrave školske prehrane, uključujući kuhane obroke. Nažalost, jednom dijelu djece obrok u školi jedini je obrok u danu.

U određenom broju škola i dalje nailazimo na **automate sa slatkišima, grickalicama i slatkim pićima**. Apelirali smo na MZO⁴⁰ da upozori škole i osnivače da je neprihvatljivo postavljati takve automate u prostore škola. Preporučili smo: da škole poštuju normative i smjernice za prehranu učenika određene od strane Ministarstva zdravlja (MZ), a s ciljem unapređivanja i poboljšanja načina prehrane u školama te razvoja pravilnih

³⁸ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

³⁹ Isto.

⁴⁰ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

prehrambenih navika kod djece i mladih; da osiguraju djeci unos zdravih namirnica unutar školske prehrane, što je osobito važno u dobi odrastanja; da osiguraju djeci iz socijalno ugroženih obitelji, koje nisu u mogućnosti podmiriti trošak školske prehrane, besplatnu prehranu tijekom boravka u školi, pri čemu je važna izravna suradnja škola s CZSS-ima. Pozvali smo škole i da se u komunikaciji s roditeljima i osiguravanju besplatne prehrane ophode obzirno, kako bi se izbjegla stigmatizacija djece i kako bi se zaštitilo dostojanstvo i djeteta, i njegove obitelji.

U osiguravanju obroka učenicima u osnovnim školama te **sufinanciranju prehrane učenika u cjelodnevnom boravku u osnovnim školama** jedan je grad u odredbama *Odluke o socijalnoj skrbi grada* propisao da se odobreni iznos isplaćuje mjesečno na tekući/žiro račun jednog od roditelja/skrbnika/udomitelja. Događalo se da bi roditelj predviđeni iznos za prehranu djeteta potrošio u neke druge namjene (primjerice za alkohol i cigarete). Stoga smo preporučili gradu da razmotri druge načine i modele kako bi se djeci osigurala prehrana u školi (primjerice, ugovorom s dobavljačima ili plaćanjem direktno na račun škole), a da se predviđeni iznos za prehranu ne uplaćuje mjesečno na žiro račun roditelja te da, vodeći se načelom najboljeg interesa djeteta, revidira navedene odredbe *Odluke*, što je prihvaćeno.

Zaprimali smo zahtjeve odgojno-obrazovnih ustanova koje mole intervenciju pravobraniteljice u vezi s reguliranjem **upisa djece u školu u situaciji kad su roditelji u tijeku razvoda braka, a jedan od njih nije suglasan da se dijete upiše** u određenu školu ili ispiše iz nje. Ukoliko se roditelji ne usuglase, odluku o tome donosi sud. Škole se pritom ponekad ne snalaze i različito postupaju. Neke škole odbijaju upisati dijete, neke upišu dijete i vode ga kao učenika gosta, a pojedine uključuju djecu u nastavu ali djeca u službenim evidencijama ne mogu biti navedeni kao učenici škola. U takvim situacijama škole upućujemo na suradnju s CZSS-om, a roditelje na traženje od nadležnog suda da donese hitnu mjeru kako se ne bi dogodilo da se zbog neslaganja roditelja oko izbora škole djeci uskraćuje osnovno pravo na obrazovanje. U ovakvim slučajevima nužno je žurno postupanje sudova.

Slučajevi premještanja djeteta iz jedne škole u drugu na zahtjev roditelja, posebice u slučajevima djece s TUR i PUP ukazuju na potrebu što objektivnije procjene najboljeg interesa djeteta prilikom **upisa i ispisa učenika**, posebice u **tijeku školske godine**. U pojedinim slučajevima roditelj se ne može pomiriti s time da dijete ima teškoću u razvoju niti s određenim oblikom školovanja. Događa se da roditelj prilikom upisa djeteta u novu školu ne iznese sve informacije o djetetu pri čemu se gubi vrijeme u detektiranju problema djeteta, a ono za to vrijeme ne dobiva odgovarajuću pomoć. Taj problem bi se mogao nadvladati razmjenom informacija sa školom iz koje dijete dolazi.

U **srednjoškolskom obrazovanju** pritužbe su se odnosile na nemogućnost pohađanja škole zbog nepostojanja prijevoza i na upise djece koja zbog posla svojih roditelja jedan dio svog školovanja provedu u inozemstvu. Obavješteni smo o slučaju dvoje djece koji dva dana u tjednu nisu mogla ići u školu zbog **nepostojanja prijevoza** u njihovom mjestu. Iako srednjoškolsko obrazovanje u RH još nije obvezno za svu djecu, neophotljivo je da se na ovaj način zanemaruju prava i interesi djece te da je sustav neosjetljiv na individualne potrebe djeteta i ne pronalazi rješenje za takav slučaj. Mišljenja smo da institucije, pri donošenju odluka koje se tiču djece, moraju, osim poštivanja propisa kojima je uređen sustav odgoja i obrazovanja, voditi računa o najboljem interesu djeteta u svakom pojedinom slučaju te da odrasli preuzmu odgovornost za dijete i za posljedice njihove odluke koja se tiče djeteta. Svjesni važnosti obrazovanja za svako pojedino dijete, posebice za djecu koja odrastaju u manjim sredinama, kao i za društvo u cjelini, preporučili smo međuresorni pristup u osiguravanju potrebne podrške u školovanju djece, a posebice žurno djelovanje u cilju osiguravanja njihovog prijevoza do škola, koji je na koncu i osiguran.

U jednoj prijavi tražila se zaštita prava i interesa učenika srednjoškolaca na jednom otoku, u ostvarivanju prava na besplatan prijevoz, budući da im je onemogućeno korištenje tog prava prilikom putovanja na izvanredne školske i izvanškolske aktivnosti, posjete liječniku, odlazaka u knjižnice te obavljanja drugih aktivnosti na samom otoku. Istovremeno je isto pravo omogućeno učenicima središnjeg grada na otoku, koji imaju neograničen **prijevoz na relaciji otok-kopno**. Iz odgovora koji smo dobili od Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU (MRRFEU) proizlazi da treba nadopuniti *Pravilnik o uvjetima, kriterijima i načinu ostvarenja prava na besplatni javni otočni cestovni prijevoz*⁴¹ na način da se preciznije formuliра odredba kojom će

⁴¹ NN 34/99 i dr.

se definirati uvjeti korištenja ovog prava, a time i otkloniti moguće nepravilnosti prilikom njegove realizacije na tom otoku.

U preporuci u povodu početka školske godine 2018./19.⁴² preporučili smo da se razmotri mogućnost financiranja školskog prijevoza i za učenike srednjih škola, budući da visoki troškovi prijevoza učenika mogu biti razlog za odustajanje od srednje škole.

Više godina obavještavamo MZO i Vladu RH o pritužbama na odluke o kriterijima i načinu financiranja troškova javnog prijevoza redovitih učenika srednjih škola. Imajući u vidu očekivano donošenje nove odluke o financiranju, odnosno sufinanciranju prijevoza za učenike srednjih škola, sukladno članku 143. st. 2. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*⁴³, podsjetili smo Vladu RH na ovu problematiku i preporučili da ponovno preispitaju sve mogućnosti kako bi se ujednačilo **sufinanciranje troškova prijevoza učenicima srednjih škola**. Za sada nismo dobili odgovor.

Obaviješteni smo o povredama prava **djece koja zbog posla roditelja jedan dio svog školovanja provedu u inozemstvu**. Prijave ukazuju da na najveće poteškoće djeca državnih službenika, koji su po službenoj dužnosti upućeni na rad u inozemstvo, nailaze unutar odgojno-obrazovnog sustava. Primjedbe su se odnosile na: upis djece u željene srednje škole zbog dugotrajne administrativne procedure, nižeg broja potrebnih bodova što ih pri upisu u srednje škole stavlja u neravnotežan položaj, dugi period čekanja na priznavanje inozemnih kvalifikacija, kašnjenje izračuna ocjena od strane CARNET-a, nepriznavanje pojedinih ocjena koje su učenici ostvarili u inozemstvu; nemogućnost ostvarenja prava na dopunsku nastavu, nerazumijevanje od strane odgojno-obrazovnih djelatnika za prava i potrebe ove skupine djece.

Problemi oko upisa u željenu srednju školu pojavili su se nakon odluke Ustavnog suda kojom je ukinut članak 22. *Pravilnika o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred srednje škole*, koji je prestao važiti 1. ožujka 2017., prema kojem su djeca-kandidati, hrvatski državljani koji se vraćaju iz iseljeničtva ili obrazovanja u inozemstvu, imali pravo na izravni upis. Iako na godišnjoj razini nije riječ o velikom broju učenika, s obzirom na trendove migracija, možemo očekivati da će se taj broj djece povećavati. Smatramo da zbog brojnih izazova (prilagodba na novi jezik, kulturu, društvo, odgojno-obrazovni sustav) za djecu i njihove obitelji koji zbog odlaska na rad u inozemstvo mijenjaju sredinu, ova skupina djece treba posebnu psihosocijalnu podršku, kako pri odlasku u inozemstvo, tako i pri povratku u domovinu. U svakom pojedinačnom slučaju upućivali smo preporuke MZO-u.

U interesu ove skupine djece Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (MVEP) trebalo bi: voditi računa da se djelatnicima ne prekida mandat usred školske godine te u svakom pojedinom slučaju razmatrati produživanje mandata ako je djetetu do kraja školovanja ostala godina dana, a kako bi završilo odgojno-obrazovni ciklus (osnovna škola, srednja škola); uspostaviti detaljnu bazu podataka o svojoj djeci djelatnika koja se školuju, kako bi na vrijeme identificirali problem; izraditi popis djece svojih djelatnika koja bi se sljedeće školske godine trebala upisati u srednju školu, s ciljem pravovremenog provođenja nostrifikacije diploma i obavljanja svih predradnji potrebnih za upis; uspostaviti redovnu suradnju i razmjenu informacija o pojedinačnim slučajevima s MZO-om kako bi se na vrijeme otklonile prepreke u nastavku školovanja, a djeca dovela u ravnotežan položaj prilikom upisa u odnosu na djecu koja su se cijelo vrijeme školovala u RH.

Prema podacima MZO-a broj učenika u srednjim školama smanjuje se od školske godine 2013./2014. U školskoj godini 2017./2018. u srednjoškolsko obrazovanje bilo je uključeno 154.618 učenika, a završilo ga je 74.424 učenika. Najveći broj učenika u srednjim školama je u Gradu Zagrebu (33.888 učenika) i Splitsko-dalmatinskoj županiji (17.770 učenika), dok najmanje učenika srednju školu pohađa u Ličko-senjskoj županiji (1194 učenika).

Konvencija o pravima djeteta, koja ima nadzakonsku snagu, u čl. 28. navodi da će države članice u svrhu ostvarenja prava na obrazovanje postupno i na temelju jednakih mogućnosti za svu djecu, napose: poticati razvoj različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opću i stručnu izobrazbu, te ih učiniti raspoloživim i dostupnim svakomu djetetu te poduzeti odgovarajuće mjere kao što su uvođenje besplatne izobrazbe i osiguranje materijalne podrške kad je ona potrebna; svim prikladnim sredstvima učiniti više i visoko obrazovanje dostupno svi-

⁴² O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁴³ NN 87/08 i dr

ma na temelju sposobnosti; poduzeti mjere za poticanje redovitog dolaska na nastavu i smanjenje stope ispisa djece iz škole. Očekujemo da sustav uloži dodatne napore kako se broj učenika obuhvaćenih srednjoškolskim obrazovanjem ne bi smanjivao.

2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** sadržaji najvećeg broja pritužbi u odnosu na sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete odnosili su se na **nepoštovanje Državnog pedagoškog standarda** u odnosu na **preveliki broj djece u grupama** uz istovremeno postojanje neupisane djece u vrtić, na organizaciju rada, promjene odgajatelja i objekta u kojem je organiziran program, neuvjetne prostore vrtića te inkluziju djece s TUR.

Roditelji su se žalili na **premještanje djeteta** u drugu skupinu objekt, što uključuje susret s novom djecom i novim odgojiteljima te boravak u dobnu heterogenim skupinama. Iz prijava proizlaze različiti razlozi premještanja (uvođenja novih programa - sportskog ili vjerskog, renoviranje vrtićke zgrade i dr.). Na temelju propisa, uz suglasnost roditelja, osposobljene odgojiteljice i program verificiran od nadležnog ministarstva posve je legitimno uvesti vjerski ili sportski program u dječji vrtić. Način uvođenja novog programa u dječji vrtić treba biti proveden u najboljem interesu djeteta. Iz izvješća vrtića i nalaza AZOO-a proizlazi da su u slučaju uvođenja vjerskog programa bile provedene tek pripreme, da je održan roditeljski sastanak u skupini čije odgajateljice pohađaju edukaciju za odgojiteljice u vjeri, da su roditelji informirani o mogućnosti uvođenja programa vjerskog odgoja, no, kako se s time nisu suglasili svi roditelji, program neće uvesti.

U nekim vrtićima djeca vrtićke i jasličke dobi smještaju se u različitim objektima te je nekim roditeljima problem to što dijete, koje je preraslo jasličku dob, treba prijeći u drugi objekt. Premještanje zbog renoviranja vrtićke zgrade u privremeni prostor zabrinuo je jednu majku, koja je upozorila da je u tom prostoru ugrožena sigurnost djece, zbog velikih staklenih stijena, nepostojanja evakuacijskog puta, nesigurnih prozorskih kri- la i loše ventilacije. U tom slučaju ravnateljica vrtića i gradonačelnik razgovarali su s nezadovoljnim roditeljima i prihvatili njihove sugestije za dodatne prilagodbe i unapređenja u privremenom prostoru.

Smatramo da takvi premještanji sami po sebi nisu štetni za dijete, a mogu imati i niz prednosti i razvojnih dobitaka za djecu, s čime treba upoznati roditelje. U svakom slučaju o detaljima promjene treba informirati roditelje. Ono što djeci može štetiti je nagla promjena, nepripremljenost na promjenu ili izostanak kontinuiteta s prethodnim boravkom u vrtiću. Pomaže i priprema djeteta tijekom ljeta na odlazak u novi prostor i susret s „novom“ djecom i odraslima te pozitivan odnos roditelja prema toj promjeni.

57

Zaprimali smo pritužbe na ljetnu organizaciju rada u dječjem vrtiću. Roditelji se žale da djeca mijenjaju i odgojiteljice i prostor, što je naročito teško mlađoj djeci koja ljeti odbijaju ići u vrtić. Vrtići u izvješćima navode da u ljetnoj organizaciji rade odgojiteljice iz matičnih objekata koje djeca poznaju, a ako se dijete teže odvajaju, roditelju je omogućen boravak u skupini. Svake godine pravobraniteljica preporučuje i vrtićima, osnivačima i MZO-u da primjenjuje poznate učinkovite prakse prilagođene djeci svojom stalnošću i predvidljivošću, pri čemu se uvažava i pravo odgojitelja na godišnji odmor. Cijele godine treba provoditi zajedničke aktivnosti na dvorištu ili u unutar-njem prostoru kako bi se djeca i odgojiteljice iz više odgojnih skupina, već prije ljetne organizacije „miješali“, a roditelji trebaju o svim detaljima ljetne organizacije biti na vrijeme informirani. Ljetna shema rada je dio Godišnjeg plana i programa rada dječjeg vrtića, a suglasje prakse i propisa je odgovornost ravnatelja.

Prijavljen nam je i boravak djece **na vrućini i suncu**. Vrtić izvještava da je Protokolom praćenja odgovarajućih uvjeta boravka djece u dječjem vrtiću u periodu visokih temperatura i visokog UV indeksa reguliran boravak djece na zraku za ljetnih vrućina, pri čemu se pazi na neizlaganje djece visokim temperaturama i UV zrakama.

Uočavamo da pojedini vrtići nisu informirani da je došlo do promjene u *Obiteljskom zakonu* pa od 2015. godine roditelji ne smiju dijete predškolske dobi ostaviti bez nadzora osobe starije od šesnaest godina, tako da i braća/sestre stariji od 16 godina mogu odvoditi dijete iz vrtića.

Jedna prijava navodi da je djevojčici **onemogućeno ući u vrtić** jer je dovedena u 9.10 sati, a djeca prema internom pravilniku moraju doći u vrtić do 9.00 sati. Većina vrtića u određeno vrijeme ujutro, zbog sigurnosti djece, zaključava vrata, ali se zatim, na zvuk zvana ili poziv mobitelom vrata otvaraju kako bi djeca ušla u vrtić. Za isti vrtić drugi roditelji prijavljuju da se vrata ne zaključavaju ujutro pa strahuju da bi djeca mogla izaći iz vrtića. U tom slučaju je prosvjetna inspekcija utvrdila brojne nepravilnosti u radu te je naredila više mjera, uključujući fleksibilniju organizaciju prihvata djece u vrtiću. U drugom slučaju roditelj je izrazio zabrinutost zato što se ulazna vrata vrtića ne zaključavaju prije 9 ni nakon 14 sati, a vrtić se nalazi u blizini prometnice.

Primali smo i pritužbe na obvezno **spavanje** u vrtiću u vremenu od 12 do 15 sati za djecu od šeste do sedme godine starosti. Spavanje ne smije biti „obveza“ niti djecu treba prisiljavati na taj oblik dnevnog odmora ako ona ne pokazuju potrebu za snom tijekom dana. Istovremeno, ako dijete ima potrebu za dnevnim snom ne treba mu to uskraćivati. Vrijeme „spavanja“ treba biti vrijeme odmora, tihih aktivnosti, konstruktivnog provođenja mirnog vremena nakon dnevnih vrtićkih aktivnosti i nakon objeda. U skladu s time nije razvojno opravdano niti u interesu djece nametati obavezu spavanja u vrtiću, niti regulirati to kućnim redom za svu djecu, posebice za djecu starije predškolske dobi.

Jedna anonimna prijava, upućena na niz adresa odnosi se na: glodavce u prostorijama gdje borave djeca i druge **nehigijenske uvjete**. Izvješće o provođenju dezinfekcije i deratizacije u dječjem vrtiću upućuju na plansku, organiziranu, sustavnu i kontinuiranu zaštitu od glodavaca, a zdravstvenu ispravnost hrane te higijenskih uvjeta u objektima koji posluju s hranom nadzire županijski zavod za javno zdravstvo.

U **osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju** roditelji su se također žalili na promjene učitelja, raspored sati, neadekvatne prostorne i sigurnosne uvjete škola te načine uvođenja školskih uniformi.

Prijave ukazuju na brojne razlike u sigurnosnim, prostornim i organizacijskim uvjetima u školama što je uočljivo i iz izvješća MZO u kojem se navodi: „...velike su razlike između minimalnog i maksimalnog broja učenika. Tako je u najmanjoj školi bilo samo (Osnovna škola Ante Anđelinovića) 16 učenika, a u najvećoj (Osnovna škola Vladimira Nazora, Pazin) 1271 učenik. U županijama su velike razlike u veličini područnih škola. Tako je u Zagrebačkoj županiji najmanja područna škola imala 1 učenika, a najveća 222 učenika. Od 905 matičnih osnovnih škola u 456 (50,04%) nastava je bila organizirana u jednoj smjeni, u 436 osnovnih škola (48,18%) u dvije smjene, a u 13 (1,44%) osnovnih škola još uvijek se radilo u tri smjene. Najveći udio osnovnih škola u kojima se nastava održava u jednoj smjeni bio je u Varaždinskoj županiji (90,5%), a najmanji u Zagrebačkoj županiji (20,0%). U tri smjene nastava je organizirana samo u četiri županije (Zagrebačkoj, Zadarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Gradu Zagrebu). U većini srednjih škola u Republici Hrvatskoj nastava se održava u jednoj smjeni (u 210 ustanova) ili u dvije smjene (u 208 ustanova), dok se u Zdravstvenoj školi u Splitu nastava održava u tri smjene.“

I dalje je uočljivo da ni djeca ni roditelji nisu pravovremeno ni cjelovito informirani o **organizacijskim promjenama** u školi. Zbog nedostatka informacija dijete nije moguće odgovarajuće pripremiti na promjene što izaziva ljutnju kod roditelja te otpore i strahove kod djece. Smatramo da sve organizacijske promjene trebaju biti uvjetovane opravdanim objektivnim razlozima, a djeca i roditelji o njima moraju biti pravovremeno obaviješteni.

Zaprimali smo pritužbe na **raspored sati izbornih i redovnih predmeta**. U pojedinim školama izborni predmet vjeronauk je u sklopu rasporeda redovnih predmeta, a tjelesni u suprotnoj smjeni. Na pritužbu roditelja djeteta koje nije bilo u mogućnosti pohađati satove glazbene škole zbog tjelesnog odgoja koji je bio u suprotnoj smjeni zatražili smo izvješće ravnatelja te mu uputili preporuku, da preispita je li trenutačna organizacija nastave u najboljem interesu sve djece te da o aktualnoj problematici raspravi na svim tijelima škole. Ravnatelj je uvažio preporuku te istaknuo da će se u ovoj školskoj godini nastava tjelesne i zdravstvene kulture za sve razredne odjele održavati kao i ostala redovna nastava, u jednoj smjeni.

Pojedine prijave ukazivale su na **ugroženu sigurnost djece u školama zbog neodgovarajućih prostornih uvjeta**. Jedna majka pritužila se da se u učionici u kojoj boravi njezino dijete mogu otvoriti samo dva prozora od ukupno četiri, da je pod oštećen, da je vlaga prisutna u cijeloj zgradi i da zgrada ima azbestni krov. Iz izvješća koje smo zatražili od osnivača proizlazi da je izrađen projektni zadatak za rekonstrukciju i dogradnju u sklopu kojih će određeni dijelovi škole biti u potpunosti obnovljeni, a radovi će započeti u drugoj polovini 2019. godine.

Državni ured za reviziju obavio je reviziju učinkovitosti kapitalnih ulaganja u osnovne i srednje škole na području RH koja upućuje na razlike po županijama. Očekujemo da će nadležna ministarstva i osnivači uvažiti preporuke Državnog ureda za reviziju u cilju postizanja bolje učinkovitosti kapitalnih ulaganja u škole, a s time i veće razine zaštite prava djece u području odgoja i obrazovanja.

Jedan dio upita i ove godine odnosio se na stav pravobraniteljice o pojedinim odredbama kućnog reda škole. Zaprimali smo upite vezano za **uvodjenje školskih uniformi**. Budući da ne postoji zakonsko ograničenje, a ni relevantna istraživanja koja bi mogla biti temelj za donošenje odluke, smatramo da o tom pitanju mora odlučiti svaka škola za sebe, uvažavajući mišljenja Vijeća učenika, Vijeća roditelja, Učiteljskog vijeća i Školskog odbora. Pritom je važno voditi računa o tome da takva odluka bude prihvatljiva i učenicima, i roditeljima, i nastavnicima.

Jedan upit odnosio se na stajalište pravobraniteljice o slučaju u kojem ravnatelj škole, unatoč protivljenju roditelja učenice, zahtijeva da ona ukloni *piercing* s nausnice i da se izmijeni postojeći Kućni red škole tako da se njime zabrane *piercing* i tetovaže. Pitanje **piercinga ili tetovaže** može biti kulturološko, umjetničko, medicinsko, modno, zdravstveno, odgojno, estetsko, kozmetičko ili sociološko pitanje. Ili naprosto pitanje ukusa. Ipak je to i intervencija u fizički integritet osobe pa nije primjereno djetinjoj dobi. Škola u kućnom redu može propisati neka ograničenja koja se tiču oblačenja, šminkanja, ukrašavanja pa i tetoviranja ili piercinga, posebice kad je riječ o osnovnoj školi. No, smatramo da pojedinačni slučaj vezan uz jedno dijete ne treba biti poticaj za izmjenu kućnog reda u školi jer bi dijete na taj način bilo stavljeno u poziciju odgovornosti za prilično važan školski dokument koji cjelovito i sustavno na razini škole rješava neke pojave i probleme, propisuje pravila te se odnosi na sve učenike. Važnije je razgovarati s djecom i s roditeljima o potencijalnoj štetnosti piercinga i mogućim rizicima koje ono nosi. U to bi bilo dobro uključiti školsku liječnicu u okviru njezine preventivne uloge i medicinske perspektive koju ona može pružiti.

Prisutnost psa u vrtiću, hranjenje mačaka u školskom dvorištu i reklamiranje udruge za prava životinja u vrtiću bili su tema nekoliko prijava. Ova novija tema otvara raspravu o razvojnoj dobrobiti od **bliskosti djeteta sa životinjama**, ali i o ograničenjima vezanima za strah od životinja ili alergije te o propisima i nadzoru. Iz obavijesti AZOO-a saznali smo o prijavi roditelja na sadržaj panoa „prijatelji životinja“ kojim se u vrtiću oglašava jedna udruga, a čiji sadržaj je, prema procjeni majke, uznemirujući za djecu. S time se složio i AZOO te se postavlja pitanje svrhovitosti i smisla takvih panoa u vrtiću. Imali smo i upit učiteljice o zakonskim ograničenjima da se u krugu škole učenici i zaposlenici brinu o mački i mačićima u okviru odgojnih ciljeva brige za životinje, zbrinjavanja, volontiranja, suradnje s udrugama, odgoja za okoliš i slično.

Stajalište Ureda pravobraniteljice je da svaku promjenu i novinu u odgojno-obrazovnim sustavu treba sagledati iz perspektive najboljeg interesa djeteta. Poznato je da prisutnost životinje u životu djeteta i njihov suživot pozitivno utječu na dijete na više načina. Briga o životinji, zajednička igra i stvaranje specifičnog odnosa važna su iskustva u odrastanju, stvaranju empatije, preuzimanju obveza, razvoju funkcionalnih rituala i u svakodnevnicima te jačanju osjećaja sigurnosti. Stručnjaci tvrde da interakcija s kućnim ljubimcem potiče djetetov fizički, socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj, kao i da pozitivno utječe na djetetovo fizičko i mentalno zdravlje i socijalizaciju. Djecu svakako treba educirati o pravima životinja, o sigurnosti u odnosu s njima, o ponašanju prema životinjama kao živim bićima, brizi i suživotu. Ako nema djece, roditelja ili djelatnika koji se tome protive zbog straha od životinja, alergije ili drugih razloga, nema zapreka da briga o mački i mačićima, koji su sterilizirani i uredno cijepljeni, ne bude dio odgojnih ciljeva škole.

Dio primjedbi odnosio se i na **sigurnost djece u školskom prijevozu** te smo na početku školske godine ponovili preporuku da, radi zaštite prava djece u školskom prijevozu, školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te da dogovore protokole postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ili drugim neprimjerenim ponašanjem ugrožavaju druge ili otežavaju vožnju. Podsjetili smo djelatnike škola na nužnost prijave svih prijevoznika koji ne poštuju *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* i koji svojim vozilima ili ponašanjem osoblja na bilo koji način mogu ugroziti sigurnost djece. Ujedno smo podsjetili na dužnost škole da pri sklapanju ugovora s prijevoznikom uvjetuje provjeru prethodne osuđivanosti vozača.⁴⁴

⁴⁴ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Nije rijetkost da u škole **neovlašteno ulaze strane osobe** remeteći pri tom javni red i mir i nastavni proces. Na početku školske godine preporučili smo da MZO i osnivači procijene stupanj sigurnosti učenika te daju jasne upute i podršku školskim ustanovama u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova. Upozorili smo na nužnost zaštite djece i prostora od pojedinaca, koji ne prežu od neovlaštenog ulaska u škole i ometanja nastave, izravnog uvlačenja učenika u političku propagandu, iskorištavanje djece za vlastitu političku promociju i svoje političke ciljeve.⁴⁵

2.3.3 Kadrovski uvjeti te programi i sadržaji

Pritužbe u ovom području odnose se na nedostatak stručnih kadrova u pojedinim odgojno-obrazovnim ustanovama, nezakonitost, neprofesionalnost i nekompetentnost u postupanju odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci te na povredu dostojanstva djeteta u odgojno-obrazovnom procesu.

Stručnjaci u odgojno-obrazovnim ustanovama i dalje ističu sve veću potrebu djece za stručnom pomoći **školskog psihologa, socijalnog pedagoga, defektologa, logopeda**.

U podacima MZO-a navodi se: „*Stručni suradnici (pedagozi, psiholozi, stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskog profila i knjižničari) zapošljavaju se sukladno propisima, tj. broju učenika u osnovnoj školi i broju učenika s teškoćama, a u skladu s Odlukom o zabrani zapošljavanja odobrava se zapošljavanje samo u novim osnovnoškolskim ustanovama ili u iznimnim slučajevima. Prema podacima škola u šk. god. 2017./2018. na radnome mjestu stručnoga suradnika zaposleno je 2636 osoba od kojih neke rade u više škola ili u nepunome radnom vremenu. Od toga su najzastupljeniji knjižničari (34,07%) i pedagozi (29,97%), a najmanje su zastupljeni stručni suradnici psiholozi (14,45%)*“.

Otežana financijska situacija ili nedovoljan broj učenika u školi ne smiju biti prepreka da dijete dobije odgovarajuću stručnu pomoć kad mu je potrebna. Postoje brojne odgojno-obrazovne ustanove koje rade u otežanim uvjetima, izoliranim mjestima i na otocima gdje ni u školi ni u drugim sustavima nema stručnjaka navedenog profila. S obzirom na to, već niz godina preporučujemo MZO-u da osigura zajednički mobilni tim stručnih suradnika za više ustanova na takvim područjima kako bi se pravovremeno zaštitila prava i dobrobit djece.⁴⁶

Pojedini upiti roditelja i djelatnika škola odnosili su se na **obveze i ovlasti stručnih suradnika** (može li školski psiholog tražiti pisanu i potpisanu izjavu učenika o drugom učeniku bez prisutnosti roditelja, je li školska psihologinja dužna koordinirati sustav i informirati nadležne službe o učenici koja se učestalo samoozljeđuje, je li potrebna suglasnost roditelja za rad stručnog suradnika s učenikom itd). Iznijeli smo stajalište da je razgovor i izravni kontakt stručnog suradnika-psihologa s djetetom, kao i primjena psiholoških metoda, tehnika i mjernih instrumenata, način profesionalnog rada psihologa te je on i zaposlen kako bi, među ostalim, utvrđivao različite dimenzije djetetova ponašanja, funkcioniranja i razvoja ili pomagao djetetu i poticao njegov razvoj, odgoj i obrazovanje kroz tretman, savjetodavni rad i druge vrste intervencija. Međutim, ne vidimo zašto bi psiholog i u okviru kojeg postupka, u prisutnosti roditelja ili bez njega, tražio pisanu i potpisanu izjavu učenika o drugom učeniku. Psiholog u zaštiti djeteta može postupati na različite načine, ali to uvijek mora biti u okviru *Zakona o psihološkoj djelatnosti*.

Znatan broj pritužbi ukazivao je na **nezakonito, neprimjereno, neprofesionalno i neetično postupanje odgojno-obrazovnih radnika** prema djeci (75) te na **povredu dostojanstva djeteta** u odgojno-obrazovnom procesu (14). Sadržaji prijave ukazuju na nedovoljan senzibilitet pojedinih odgojno-obrazovnih radnika za individualne potrebe djece, nedovoljan angažman u zaštiti prava djece te na neprimjerenu komunikaciju (vikanje, prijetnje, ponižavanje djeteta pred drugom djecom i sl.). Sve više prijave i upita roditelja i stručnjaka odnosi na povrede privatnosti djece (pred drugom djecom i učiteljima, na društvenim mrežama, web stranicama škole, u medijima i na roditeljskim sastancima na kojima se detaljno iznose osobni podaci djece, snimanje učenika na satu TZK).⁴⁷

Iz medijskih napisa saznali smo za neprimjereno, neprofesionalno i neprihvatljivo ponašanje odgojiteljice koja je u dječjem vrtiću pred djecom psovala i komunicirala s njima vulgarnim rječnikom te je to snimila i pro-

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁴⁷ O tome u poglavlju *Pravo na privatnost*.

slijedila snimku, koja je zatim objavljena na društvenoj mreži. Ona je ugrozila djecu povjerenu odgojno-obrazovnoj instituciji, ne samo svojim nekulturnim ponašanjem, već i snimanjem djece te distribuiranjem snimke, čime je povrijedila i njihovu privatnost i izložila ih javnosti. Iz izvješća vrtića proizlazi da odgojiteljica više nije zaposlenica vrtića te da su u tom slučaju postupale i policija i prosvjetna inspekcija.

Primili smo i prijavu oca čije je dijete odgojiteljica predala baki drugog djeteta. MZO je utvrdio propuste u radu i potencijalno ugrožavanje sigurnosti djeteta te nepoštovanje odredaba Ugovora o međusobnim pravima i obvezama te je izdalo prijedlog ravnateljici vrtića za izdavanje pisanog upozorenja radnici na obveze iz radnog odnosa, ukazujući na mogućnost redovitog otkaza ugovora o radu.

U pojedinim je slučajevima teško odrediti granicu protuzakonitog i neprimjerenog ponašanja pa vodstvo škole nerijetko propušta ispitati (ne)etičnost i (ne)profesionalnost u ponašanju radnika. Istovremeno nadzorne službe ne prepoznaju u čijoj ovlasti je nadzor nad takvim ponašanjima. Osobito zabrinjavaju postupci odgojno-obrazovnih radnika koji opetovanim konfliktnim ponašanjem, neodgovarajućim radom te neispunjavanjem obveza koje je u postupku stručno-pedagoškog nadzora naložio AZOO, izravno rade na štetu djece. U takvim situacijama preporučujemo odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje njihovog rada i ponašanja u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci, što smo istaknuli i u preporuci u povodu početka školske godine⁴⁸.

U cilju pravovremene zaštite djece kontinuirano pozivamo da MZO upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Također ih pozivamo da periodično provjeravaju podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama o ispunjavanju uvjeta za rad s djecom.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa u 2018. godini izdano je 2080 uvjerenja koja su se odnosila na zahtjeve osnovnih škola u svrhu zasnivanja radnog odnosa u školskoj ustanovi i 1368 zahtjeva od strane dječjih vrtića za zasnivanje radnog odnosa u dječjim vrtićima. Iz navedenih podataka vidljivo je da se potrebne evidencije zasada traže samo pri zapošljavanju, a zabrinjavajuće je da ni jedan takav zahtjev nije došao od strane srednjih škola.

Uputili smo preporuku MZO-u da obrazovne ustanove koje provode strukovno obrazovanje upozore na potrebu obvezivanja poslodavca na provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s učenicima na stručnoj praksi. MZO je prihvatio preporuku.⁴⁹

U svome izvješću AZOO navodi da je u 2018. godini proveo 441 stručno-pedagoški nadzor, od čega 35 u predškolskim ustanovama, 274 u osnovnoškolskim ustanovama i 132 u srednjoškolskim ustanovama. Zbog neprofesionalnog postupanja odgojno-obrazovnih radnika, učitelja i nastavnika svih predmeta u osnovnim i srednjim školama provedeno je 89 stručno pedagoških nadzora. Zbog izostanka odgovarajućih postupanja stručnih suradnika i razrednika provedeno je 14 stručno pedagoških nadzora. U djelokrugu rada stručnih suradnika ukupno je provedeno 99 stručno pedagoških nadzora. Agencija za strukovno obrazovanje (ASO) provela je 35 stručno pedagoških nadzora u strukovnim školama. Prema podacima MZO-a u 2018. godini Samostalni sektor za inspekcijski nadzor proveo je 139 nadzora u predškolskim ustanovama, 488 nadzora u osnovnoškolskim ustanovama i 249 nadzora u srednjoškolskim ustanovama. Prosvjetna inspekcija u dva je nadzora, oba u srednjim školama, razgovarala s djecom, odnosno provela ispitivanje djece.

Žalosti činjenica da tijekom nadzora, u kojima se često odlučuje o pravima i obvezama učenika i te odluke mogu utjecati na daljnje obrazovanje djeteta, tijela nadležna za nadzor ne traže mišljenje djece. Iako to nije propisano kao obveza, već kao mogućnost, nužno je uzeti u obzir pravo djeteta na izražavanje mišljenja i sudjelovanje u svim stvarima koje ga se tiču, koje mu je zajamčeno *Konvencijom o pravima djeteta*. U preporuci na početku školske godine ponovno smo preporučili **pojačati stručno-pedagoške nadzore te u postupcima nadzora razgovor s djecom** kako bi ona mogla izraziti svoje mišljenje, budući da re-

⁴⁸ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁴⁹ Isto.

zultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje.⁵⁰

Zaprimamo pritužbe roditelja koje se odnose na **nepoštovanje Pravidnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera**. Često se ne poštuju procedure i postupci koji prethode izricanju pedagoških mjera pa nakon prijave nadležnim tijelima dolazi do poništenja pedagoške mjere. Iz pojedinih prijava proizlazi da su pedagoške mjere bile nesvrhovite i da se nakon njihova izricanja nije proveo individualni rad s djetetom.

U proceduri koja je prethodila izradi *Konačnog prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, pravobraniteljica za djecu je dostavljala svoje mišljenje i prijedloge⁵¹ u cilju bolje zaštite prava učenika, ali naši prijedlozi nisu uvaženi.

Niz godina upozoravamo na potrebu uspostavljanja sustava **licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja**, propisanog *Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (ZOOSŠ) u cilju zaštite prava i interesa djece, što do danas nije uspostavljeno.

I dalje se suočavamo sa slučajevima da radnik za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta, nastavlja s radom kao da se ništa nije dogodilo te škola ne može postupiti po članku 106. ZOOSŠ-a jer kazneni postupak još nije započeo. Školama preporučujemo poduzimanje mjera prema takvom radniku sukladno *Zakonu o radu* i etičkome kodeksu, neovisno o postupanju pravosudnih tijela, a radi zaštite najboljeg interesa djeteta.⁵²

S obzirom na pritužbe koje su se odnosile na **aktivnosti različitih udruga i pojedinaca u ustanovama odgoja i obrazovanja**, na početku školske godine pozvali smo na poseban oprez prilikom njihova angažmana. Preporučili smo da: čelnici škola zatraže posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije za sve vanjske suradnike koje angažiraju kroz proces odgoja i obrazovanja i koji dolaze u doticaj s djecom; da se propisom odrede pravila i uvjeti za sudjelovanje udruga u odgojno-obrazovnom procesu kako bi se osiguralo da je program koji se provodi zaista u interesu djece te da se iznajmljivanje prostora škole za izvanškolske aktivnosti uvjetuje provjerom prethodne osuđivanosti za sve osobe koje će u prostoru škole dolaziti u kontakt s djecom.⁵³

Zaprimali smo i pritužbe koje se odnose na: **diskriminirajuće sadržaje udžbenika**, nepostojanje programa koji bi bio alternativa vjeronauku u osnovnoj školi, sudjelovanje djece u **vjerskim sadržajima izvan programa vjeronauka**, neorganiziranje **dopunske nastave**.

Zbog prijava koje se odnose na neprimjerene i **diskriminirajuće sadržaje udžbenika** na početku školske godine ponovili smo preporuku⁵⁴ MZO-u da provede nadzor nad sadržajima udžbenika te da se poduzmu potrebne mjere kako bi se otklonili sadržaji za koje se utvrdi da su protivni načelima demokratskog poretka, a odnose se na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova te da članove Stručnog povjerenstva za prosudbu školskih udžbenika upozna sa *Zakonom o suzbijanju diskriminacije* i *Zakonom o ravnopravnosti spolova*.

Reakciju roditelja i građana i ove godine izazvala su postupanja vrtića i škola koje su uključivale djecu u vjerske sadržaje (molitve, blagoslov škola, obilježavanje Dana kruha uz vjerske sadržaje) izvan odobrenog programa vjerskoga odgoja, o čemu pišemo i u poglavlju o kulturnim pravima. U povodu **održavanja prigodnih misa i blagoslova unutar odgojno-obrazovnih ustanova** ponovno smo, u preporuci na početku školske godine, preporučili⁵⁵ MZO-u da upozori odgojno-obrazovne ustanove na nužnost poštovanja propisa o izvedbi vjeronauka i vjerskog odgoja u odgojno-obrazovnim ustanovama, odredbi *Zakona o suzbijanju diskriminacije* i *Konvencije o pravima djeteta*. U svakom pojedinom slučaju zatražili smo da se ispita postupanje odgojno-obrazovnih ustanova u kojima su se događali takvi slučajevi. Mnoga od ovih pitanja mogu se urediti u školama na način da se uvažavaju vjerski osjećaji pripadnika svih vjeroispovijesti, jednako kao i drugih svjetonazora i da se

⁵⁰ Isto.

⁵¹ O tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

⁵² O tome u poglavlju *Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama*.

⁵³ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

nitko ne osjeća isključenim ili manje vrijednim. Očekujemo da MZO u tome pruži potporu ili naputke školama i ravnateljima.

Ističemo da pritom ne dovodimo u pitanje održavanje prigodnih misa i blagoslova u povodu početka školske godine i povodom obilježavanja Dana kruha i drugih vjerskih blagdana u crkvi (pa i u školi pod određenim uvjetima, sukladno potpisanim ugovorima). Sporno je uključivanje vjerskih sadržaja u programe koji su namijenjeni svim učenicima. Time se djecu drugih svjetonazora dovodi u neugodnu situaciju u kojoj nemaju slobodu izbora. Očekivati da bi oni koji nisu vjernici ili kojima se to ne sviđa sami napustili takvo događanje ili potpisali da neće sudjelovati, znači grubo zanemariti potrebe, osjećaje i prava dijela djece i njihovih roditelja.

I dalje se događa da su neka djeca **uskraćena za dodatne sadržaje i aktivnosti** u okviru odgojno-obrazovnog procesa (izleti, ekskurzije, predstave za djecu i sl.) zato što ih njihovi roditelji ne mogu financirati. Nejednaka mogućnost pristupa sadržajima u odgojno-obrazovnom procesu može rezultirati diskriminacijom djece po osnovi imovnog stanja. Iako cijenimo motiviranost djelatnika škole da djecu uključe u što više aktivnosti koje mogu pridonijeti ostvarivanju prava djece i ciljeva odgoja i obrazovanja, smatramo da škole u svojim aktima moraju planirati odgojno-obrazovne sadržaje koji će biti jednako dostupni svoj djeci. Stoga smo ponovili preporuku na početku školske godine⁵⁶ da školske ustanove prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti ispituju mogućnosti roditelja i interes djece, da pri odabiru aktivnosti ispituju mogućnosti njihova besplatnog osiguravanja za sve učenike te da, u slučaju nemogućnosti osiguravanja besplatnih sadržaja i aktivnosti, odaberu one koje su cijenom pristupačne, kao i da poduzmu radnje radi pomoći učenicima slabijih materijalnih mogućnosti.

Prema našim saznanjima sva djeca nisu u potpunosti upoznata sa svojim pravima niti mogućnostima zaštite prava. Stajališta smo da se svojoj djeci RH mora osigurati **sustavno obrazovanje iz građanskog odgoja i odgoja za ljudska prava**. Prema izvješću AZOO-a, u svim školama ostvaruje se program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole, ali to se pokazalo nedostatnim. I Odbor za prava djeteta UN-a upozorava na nužnost jačanja obrazovanja o ljudskim pravima. Žalosti činjenica da ni u okviru redovitih programa na fakultetima koji obrazuju buduće djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova sadržaji iz područja ljudskih/dječjih prava i dalje nisu dovoljno zastupljeni.

Pratimo provođenje eksperimentalnog programa „Škola za život“ te smo zajedno s našom Mrežom mladih savjetnika ministrici znanosti i obrazovanja uputili njihove preporuke o tome „Što sve treba mijenjati u školi: u obrazovnim sadržajima, u načinu izvođenja nastave i ocjenjivanju“.⁵⁷ Očekujemo da će poruke djece kao i prijedlozi i sugestije stručnjaka te svih onih koji su uključeni u eksperimentalni program biti ozbiljno razmotreni i ugrađeni u program.

Rezultati našeg istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“⁵⁸ pokazuju da je preopterećenost nastavnim sadržajima i obvezama ono što djecu i odrasle čini nezadovoljnim, što učenicima stvara stres, a kod nastavnika dovodi do osjećaja da su svedeni na administratore. Modernizacija i digitalizacija, koje su pridonijele tehničkom unapređenju nastave, istovremeno odmažu odnosnom aspektu života u školama. Dobar odnos odraslih (posebno nastavnika) i djece koji je prepoznat kao ključni čimbenik u poticanju participacije, često je stavljen u drugi plan kako bi se postigli ishodi na razini sadržaja i akademskog uspjeha. Važno je istaknuti i česte poruke djece kako u svojim školama nemaju zadovoljene neke osnovne uvjete kao što su topla voda, toaletni papir, topli obrok u školi. Doznajemo i za zabrinjavajuću praksu kršenja prava djece koje se očituju kroz grubo i povređujuće ponašanje nekih nastavnika. Rezultati istraživanja upućuju na to da postoje mnoga područja odgoja i obrazovanja u kojima su potrebna poboljšanja.

⁵⁶ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁵⁷ O tome u poglavlju *Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje*.

⁵⁸ O tome u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova

Pojedine pritužbe ukazuju na **nepovjerenje roditelja u odgojno-obrazovne djelatnike** te **izostanak** pravovremenih i potpunih **informacija o djetetu** s obje strane. Roditelji često nisu upoznati ni s pravnim propisima, planom i programom rada, pravima, obvezama te načinima zaštite djeteta. Zbog nedostatka relevantnih informacija roditelji traže od pravobraniteljice savjet i pomoć u postupanju u zaštiti prava njihovog djeteta. Pritom nerijetko imaju nerealna očekivanja usmjerena isključivo na sankcioniranje djelatnika od strane pravobraniteljice za djecu.

Posebno zabrinjavaju slučajevi u kojima se fokus s djetetovog problema prebacuje na sukob između odraslih - roditelja i učitelja. Dijete pritom ne dobiva odgovarajuću i pravovremenu stručnu pomoć, a odrasli, usmjereni na dokazivanje tko je u pravu i na pronalaženje krivca, dodatno krše djetetova prava. Iz nekih prijava uočljiva je i sumnja roditelja u odluke i procjene stručno razvojne službe u vrtiću/školi, posebice kad je riječ o donošenju odluka o uključivanju djeteta s teškoćama u razvoju u vrtić ili određivanje primjerenog oblika školovanja za dijete. Nažalost, u nekim slučajevima zbog konflikta roditelja i učitelja, roditelji odlučuju ispisati dijete iz vrtića/škole iako to najčešće nije u njegovom najboljem interesu.

Smatramo da bi se mnogi takvi sukobi mogli riješiti pravovremenom razmjenom svih potrebnih informacija s obje strane. Kontinuirano upozoravamo na nužnost razmjene informacija između roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova pa smo, kao i prethodnih godina, na početku školske godine ponovili preporuku⁵⁹ da odgojno-obrazovni radnici, prije svega razrednici, na početku školske godine daju roditeljima (ili osobama kojima su djeca povjerena) sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o proceduri i svim mogućnostima zaštite prava učenika te o načinima komunikacije sa školom.

U iznimno teškim slučajevima koji zahtijevaju zaštitu prava i interesa djeteta istaknuli smo potrebu uspostave koordinirane suradnje škole sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece te uvođenja prakse sastanaka „studija slučaja“, budući da administrativna procedura ponekad produljuje rješavanje problema te se time dodatno produbljuju teškoće djeteta i krše njegova prava.

Roditelje upućujemo na AZOO i službu prosvjetne inspekcije u situacijama u kojima odgojno-obrazovni radnik postupa neprofesionalno i neprimjereno, odbija suradnju i komunikaciju. Istovremeno odgojno-obrazovne radnike upućujemo da prijave roditelje CZSS-u ako oni zanemaruju odgoj i obrazovanje djeteta, ne odzivaju se na pozive škola i ne surađuju. Sami djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova ukazuju na nesnalaženje u situacijama konflikta s roditeljima te na to da im nedostaju vještine za komunikaciju s njima. Stoga je potrebno kontinuirano osposobljavati odgojno-obrazovne radnike za suradnju i komunikaciju s roditeljima te za mirno rješavanje sukoba.

Utjecaj međusobnih odnosa radnika odgojno-obrazovnih ustanova na djecu - Djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova u pokušaju razrješavanja svojih međusobnih odnosa upućuju nam prijave unutar kojih se žale na ponašanje odraslih kojima se indirektno ugrožavaju prava i interesi djece. Nerijetko u takve sukobe uključuju i roditelje koji se onda svrstavaju na jednu od sukobljenih strana i svoje anonimne podneske upućuju različitim institucijama, a ponekad i medijima. U takvim situacijama vodstvo škole iscrpljuje se na pisanje očitovanja, a nadzorne službe na provođenje više uzastopnih nadzora bez rezultata. U nekim slučajevima se od pravobraniteljice očekuje da vodi istragu, nadzire, kažnjava, zabranjuje i na drugi način sankcionira djelatnike institucija te na taj način „rješava problem“.

U slučaju jedne škole za koju kontinuirano zaprimamo podneske s više strana, gdje je evidentno narušena atmosfera u kolektivu, a negativni odnosi odraslih odražavaju se na kvalitetu rada i odnos prema djeci, uključili smo sve nadležne institucije. I nakon provedenih nadzora situacija se ne mijenja. S obzirom na veliki broj pritužbi, kao i na činjenicu da nadležne službe djelujući svaka u svojem resoru dosad nisu uspjele riješiti slučaj, preporučili smo gradskom uredu (osnivaču) da sazove međuresorni sastanak studije slučaja, kako bi se zajednički analiziralo aktualnu situaciju u školi, ispitalo sve mogućnosti rješavanja problema i nesmetanog nastavka školovanja učenika te kako bi se poduzele mjere u cilju zaštite njihovih prava i intere-

⁵⁹ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

sa. Gradski ured odgovorio nam je da ne provodi nadzor nad radom djelatnika školskih ustanova te odbio organizirati sastanak.

Iz navedenog slučaja proizlazi da odgojno-obrazovni sustav nema mehanizme zaštite učenika od sukoba odraslih osoba koji se negativno odražavaju na školsku atmosferu, kvalitetu rada te u konačnici na zaštitu prava i interesa učenika. Etički kodeks odgojno-obrazovnih radnika, kao skup pravila poželjnog ponašanja, ne primjenjuje se niti se povreda etičkih načela tretira kao povreda radne obveze koja bi za posljedicu imala neke sankcije.

Zbog više slučajeva, u kojima se sukobi među radnicima negativno odražavaju na kvalitetu i odvijanje odgojno-obrazovnog procesa te narušavaju autoritet učitelja u odnosima s učenicima, pravobraniteljica je u svojoj preporuci⁶⁰ MZO-u na početku školske godine ponovno pozvala na aktivno uključivanje ravnatelja u rješavanje takvih sukoba i na prioritetnu zaštitu učenika od sukoba odraslih u školi.

2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju

Tijekom 2018. zabilježen je blagi porast prijava pojedinačnih povreda prava djece s TUR na odgoj i obrazovanje (s 90 na 92 prijave). Lagani porast broja prijava bilježi se u sustavima predškolskog i osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, a u sustavu srednjoškolskog obrazovanja broj prijava je smanjen. Prijave kršenja prava djece s TUR najzastupljenije su, već duži niz godina, u osnovnoj školi. I ove su se godine prava djece s TUR najčešće kršila u području osiguravanja podrške za djecu s TUR, u vidu pomagača u vrtiću i pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, opsegu boravka djeteta u vrtiću te provedbi primjerenog programa školovanja. U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja i dalje su prisutne teškoće u osiguravanju različitih modela podrške za djecu s TUR, kao i usluga rane intervencije.

Prema podacima HZJZ-a, Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 31.267 djece s TUR što čini 6,2% od ukupnog broja osoba s invaliditetom (stanje na dan 29. siječnja 2019.), što predstavlja rast broja djece s TUR u odnosu na prošlu godinu. I nadalje je u ukupnom broju više dječaka (62%) nego djevojčica (38%) te je najviše djece s TUR u dobi od 10 do 14 godina (44,9%). Geografska zastupljenost djece pokazuje da najveći broj djece s TUR živi u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji, a najveći je udio djece s TUR, u odnosu na broj djece u županiji, u Međimurskoj i Koprivničko-križevačkoj županiji (podudarno s podacima iz 2017.). Prema zastupljenosti vrsta teškoća najzastupljeniji su poremećaji glasovno-govorne komunikacije i teškoće čitanja (47%), a ove su godine visoko zastupljena i oštećenja središnjeg živčanog sustava (28,6%) te oštećenja drugih organa i organskih sustava ili posljedice kroničnih bolesti (25,9%).

S obzirom na uočene teškoće odgojno-obrazovnog uključivanja djece s TUR u vrtiće te nedostupnost usluga rane intervencije, i ove je godine nastavljena zajednička inicijativa dva pravobraniteljska ureda (Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i Ureda pravobraniteljice za djecu) i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku u stvaranju podloge za razvoj suvremenog sustava rane intervencije. Prošle godine zajednički smo zatražili od Vlade RH osnivanje međuresornog Upravljačkog odbora, kao glavnog tijela koje bi kreiralo novu politiku rane intervencije u djetinjstvu. Njegova zadaća bila bi donošenje ključnog strateškog dokumenta ove javne politike - *Nacionalnog strateškog plana sustava rane intervencije u djetinjstvu* te srodnih provedbenih dokumenata (*Akcijskog plana za uspostavu integriranog sustava rane intervencije u djetinjstvu* te *Smjernica, standarda i procedura za Programe rane intervencije*).

Početkom studenoga 2018. Ministarstvo zdravstva (MZ) donijelo je *Prijedlog odluke o osnivanju Povjerenstva za ranu intervenciju u djetinjstvu* (u daljnjem tekstu *Povjerenstvo*) čija bi zadaća bila davanje prijedloga, mišljenja i smjernica za unapređenje sustava rane intervencije u djetinjstvu i podrške najranjivijim obiteljima te koordinacija i praćenje provedbenih aktivnosti. Pravobraniteljica za djecu još jednom je naglasila kako *Povjerenstvo* treba biti najviše upravljačko tijelo zaduženo za oblikovanje politike za ranu intervenciju u djetinjstvu i koordiniranje procesa izrade *Nacionalnog strateškog plana sustava rane intervencije u djetinjstvu*. Prihvatili smo prijedlog da inicijativu preuzme MZ te naglasili potrebu stvaranja multidisciplinarnog *Povjerenstva* u čijem bi sastavu bili ministri/ministricice MDOMSP-a, MZO-a, MF-a, MU-a, MRMS-a i MRRFEU-a.

⁶⁰ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Izvršnu skupinu, koja bi pružala podršku *Povjerenstvu* u izradi strateških dokumenata, činili bi predstavnici spomenutih ministarstava, HZJZ-a, ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom i pravobranitelja za djecu, predstavnici udruga, pružatelja usluga i stručnih društava iz područja rane intervencije te stručnjaka iz akademske zajednice. Smatramo da je politika rane intervencije u djetinjstvu složena politika koja se proteže kroz različite sustave i stoga se nismo složili s prijedlogom MZ-a da se *Povjerenstvo* ograniči samo na predstavnike tri resorna ministarstva (MZO, MDOMSP i MZ). Ujedno će, suradnja većeg broja dionika u radu *Povjerenstva* i Izvršne radne skupine pridonijeti uspostavi mehanizama djelotvorne i održive međuresorne suradnje, od državne razine do lokalne zajednice.

Važan dio javne politike rane intervencije u djetinjstvu obuhvaća razvoj potpomognute komunikacije za djecu sa složenim komunikacijskim potrebama, odnosno djecu koja ne komuniciraju na uobičajen način i/ili nedovoljno razumiju jezik. Kao član Programskog odbora za unapređivanje dostupnosti asistivne tehnologije i usluga potpomognute komunikacije, u sklopu UNICEF-ovog projekta „Izgradnja nacionalnih kapaciteta za primjenu potpomognute komunikacije kao metode rane intervencije za djecu s razvojnim odstupanjima/teškoćama od 0 do 8 godina“, Ured pravobranitelja za djecu zalagao se za dostupnost asistivne tehnologije⁶¹ za djecu s TUR i njihove obitelji. Ključne preporuke spomenutog projekta za sustav odgoja i obrazovanja su: 1. osigurati niskotehnološka (grafički simboli, slike, vizualan raspored) i/ili visokotehnološka sredstava (npr. specijalizirani komunikator, tablet i sl.) za komunikaciju djece sa složenim komunikacijskim potrebama za vrijeme boravka u vrtiću; 2. revidirati raspodjelu poslova stručnog suradnika logopeda i edukacijskog rehabilitatora u vrtiću kako bi imali više vremena za primjenu potpomognute komunikacije te 3. omogućiti usavršavanje stručnih suradnika u području uspostavljanja komunikacije s djecom sa složenim komunikacijskim potrebama.

U daljnjem tekstu dat ćemo pregled stanja u obrazovanju djece s TUR u tri sustava odgoja i obrazovanja.

Djeca s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja - U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja i ove je godine najizraženija problematika upisa djece s TUR u vrtić, osiguravanja podrške pomagača u vrtiću te duljina boravka djeteta s TUR u vrtiću.

Prema podacima MZO-a vrtić je u 2018. godini pohađalo 2192 djece s TUR, od čega je 71,4% djece uključeno u integraciju (47,4% u petosatnom programu, 11,9% u šestosatnom i sedmosatnom programu te 40,8% u desetosatnom programu). Posebne odgojno-obrazovne skupine pohađalo je 28,6% djece s TUR (43,3% u dječjim vrtićima i 56,7% u centrima za odgoj i obrazovanje djece s TUR).

U više prijava uočeni su propusti vezani uz nepridržavanje *Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe* u odnosu na broj djece u grupi i nedovoljan broj odgojitelja, izostanak izrade, praćenja i/ili realizacije opservacijskog plana i programa, dosjea i individualnog odgojno-obrazovnog programa (IO-OP) te izostanak vođenja pedagoške dokumentacije i drugih evidencija o radu s djecom s TUR. I ove godine pojavljuje se problem osiguravanja podrške za djecu s TUR za vrijeme ljetne organizacije rada kad dolazi do izmjena odgojitelja zbog korištenja godišnjih odmora, a ponekad i do preseljenja grupa u drugi objekt vrtića. To dovodi do nemogućnosti stvaranja primjerenih uvjeta za boravak djece s TUR, a često završava zahtjevom da dijete ne dolazi preko ljetnih praznika u vrtić. Ponovno uočavamo problem komunikacije na različitim razinama unutar samog vrtića (odgojitelj-odgojitelj-stručni tim-zdravstveni voditelj) i na relaciji vrtić-roditelji.

I ove je godine prisutan problem nemogućnosti **upisa djece s TUR** u vrtić te stoga ponavljamo kako odbijanje upisa djetetu s TUR u vrtić predstavlja povredu prava djeteta na pristup inkluzivnom obrazovanju. U takvim slučajevima tražimo nadležno postupanje prosvjetne inspekcije te osnivaču vrtića upućujemo preporuku za uključivanje djeteta u vrtić. U nekoliko slučajeva, osnivači su uvažili našu preporuku te su dodatnim naporima stvorili uvjete za upis djeteta u vrtić. Još jednom naglašavamo potrebu za ujednačavanjem postupanja i kriterija za upis djece s TUR u vrtić, primjerice prava na prednost pri upisu u dječji vrtić. Svjesni smo da je postupak upisa djece u vrtić, a sukladno tome i prava na prednost pri upisu, uređen *Pravilnikom o upisu djece i ostvarivanju prava i obveza korisnika usluga u dječjem vrtiću*, koji donosi Upravno vijeće dječjeg vrtića uz suglasnost osnivača, odnosno JLP(R)S. No, smatramo da je, radi ujednačavanja prakse, potrebno

⁶¹ Asistivna tehnologija podrazumijeva tehnološki proizvod, dio opreme ili sustav koji se koriste kao adaptivna i rehabilitacijska pomagala za djecu s TUR te im pomažu u komunikaciji s okolinom i sudjelovanju u svakodnevnim aktivnostima.

donijeti *Protokol o postupanju u procesu uključivanja djeteta s TUR u vrtić*. Naglašavamo važnost sudjelovanja barem jednog stručnog suradnika u provedbi upisa djeteta s TUR, odnosno za vrijeme inicijalnog razgovora s roditeljima i upoznavanja s djetetom. Uloga je stručnog suradnika da prepozna ili postavi sumnju na razvojno odstupanje djeteta te da pristupi kreiranju i osiguravanju primjerene podrške za dijete.

I nadalje zamjećujemo problem osiguravanja **pomagača u vrtiću**, o čemu smo detaljno pisali i proteklih godina. Iz više pritužbi saznajemo da djeca s TUR nemaju pomagača u vrtiću ili ih vrtić niti ne upisuje ako nije osigurana podrška pomagača. Također se često događa da je podrška pomagača djetetu ograničena na nekoliko sati dnevno, što umanjuje kvalitetu odgojno-obrazovnog uključivanja djece s TUR. Stoga je nužno regulirati zapošljavanje pomagača u vrtiću za djecu s TUR putem pravnog akta, što je moguće riješiti izmjenama i dopunama postojećeg *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*. Smatramo važnim da se predstojećim izmjenama i dopunama zakona uredi pitanje osiguravanja i financiranja modela podrške za djecu s TUR, kao i proces upisa djece s TUR u vrtiće te mogućnost usavršavanja odgojitelja za razumijevanje različitih teškoća u razvoju, načina prilagodbe i pristupa djeci s TUR. Ovdje valja imati na umu heterogenost ove populacije djece. Tako se, primjerice, treba voditi računa o potrebama gluhe, nagluhe i gluhoslijepa djece kojoj je potrebna podrška prevoditelja znakovnog jezika u vrtiću (kao specifičnog modela podrške), ali i podrška za rano učenje hrvatskog jezika za gluhu, nagluhu i gluhoslijepu djecu čiji je materinski jezik hrvatski znakovni jezik. Primjer djece sa složenim komunikacijskim potrebama ukazuje na potrebu korištenja potpomožute komunikacije i različitih oblika asistivne tehnologije.

Ponovno naglašavamo da sustav financiranja pomagača od strane JLP(R)S ili putem mjera HZZ-a nije dovoljan. Takva djelomična rješenja, uz nepostojanje jasno definiranog oblika podrške pomagača u vrtiću, povećavaju rizik od veće izloženosti diskriminaciji djece s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. Osim modela financiranja pomagača, potrebno je definirati kvalifikacije i edukaciju pomagača, načine rada, kriterije za zapošljavanje te praćenje i vrednovanje njihovog rada.

U našim preporukama podsjećamo JLP(R)S na njihovu obvezu stvaranja primjerenih uvjeta za uključivanje djece s TUR u vrtić: kroz smanjenje broja djece u grupi, zapošljavanje stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila, formiranje mobilnog tima stručnjaka na području lokalne zajednice, osiguravanje djetetu dodatnog odgajatelja ili pomagača u vrtiću, opremanje vrtića didaktičkom opremom i pomoćnom tehnologijom te razvijanjem suradnje s organizacijama civilnog društva i drugim stručnjacima koji se bave djecom s TUR. Razumijevajući njihove različite proračunske mogućnosti, preporučili smo da već prilikom raspodjele proračuna brigu o djeci s TUR postave kao jedno od prioritarnih područja.

Upućivali smo vrtiće da, već po završetku upisnog roka, prilikom saznanja o zahtjevima za upis djece s TUR, poduzimaju sve mjere kako bi se i prije polaska djeteta u vrtić ostvarili svi potrebni preduvjeti za njegovo uključivanje. Podsjećamo da svi međunarodni dokumenti kojima je RH potpisnica, propisuju načelo nediskriminacije i jednakog postupanja prema svima, a tako i prema posebno osjetljivim skupinama kao što su djeca s TUR.

Postupali smo i po prijavama roditelja u odnosu na **tzv. trećeg odgojitelja**. Roditelji su se žalili na promjene, uklanjanje, način ili opseg rada trećeg odgojitelja (npr. zamjena za odgojitelja na bolovanju). Tada smo, ovisno o sadržaju prijave, tražili izvješće prosvjetne inspekcije, AZOO-a, osnivača i/ili vrtića. Prema članku 28. Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe predviđeno je da odluku o zapošljavanju trećeg odgojitelja ili stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila donosi stručni tim vrtića. Neki roditelji se teško mire s odlukom vrtića o premještanju trećeg odgojitelja u slučaju kad treći odgojitelj postaje matični odgojitelj.

Iako razumijemo strah roditelja od promjene, nije svaka promjena nužno ugrožavajuća za dijete. U situaciji kad stručni tim vrtića procijeni da dijete nema više potrebu za podrškom trećeg odgojitelja jer dijete može samostalno funkcionirati u grupi, takva se odluka ne smatra povredom prava djeteta. No, događa se i da su vrtići zbog organizacijskih razloga i/ili prekapacitiranosti primorani donijeti odluku s kojom nisu zadovoljni svi roditelji (npr. promjena odgojitelja, spajanje grupa, promjena grupe i sl.). Tada preporučujemo vrtiću da pri donošenju odluke pažljivo razmotri i analizira interese svih zainteresiranih strana, dajući prioritet najboljem interesu djeteta.

Sve češće se od nas traži savjet o postupanju prilikom određivanja **duljine boravka u vrtiću djeteta s TUR čiji roditelj koristi pravo na dopust za njegu** djeteta s težim smetnjama u razvoju. Zamjećujemo da se u prak-

si ovakve situacije različito rješavaju. Roditelji nas izvještavaju da se djeca s TUR čiji roditelji koriste pravo na dopust za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju, uključuju samo u četverosatni program vrtića. Naš je stav da korištenje tog prava roditelja ne smije isključivati ni uvjetovati pravo djeteta na odgoj i obrazovanje, već da se za svako dijete treba procijeniti njegov najbolji interes. Neminovno je da djeca čiji roditelj ostvaruje ovo pravo imaju veće/izraženije teškoće (odnosno „teže smetnje“ kako ih definira *Pravilnik o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta*), zbog kojih ni ne mogu biti uključeni u cjelodnevni program vrtića, no zabrinjava tendencija unificiranog gledanja na djecu s većim TUR kao na homogenu skupinu djece sa sličnim teškoćama čije obitelji žive u sličnim okolnostima. Stoga preporučujemo da se odluka o duljini boravka temelji na procjeni stručnog tima vrtića (temeljem IOOP-a i medicinske dokumentacije) o statusu i potrebama djeteta, pri čemu je potrebna suradnja s osnivačem radi osiguravanja dodatnih stručnjaka i/ili asistivne tehnologije. O tome smo zatražili i mišljenje HZZO-a, kao tijela za provedbu i nadzor spomenutog prava. Njihov je stav kako pravo na dopust radi njege djeteta ne ugrožava pravo djeteta na boravak u vrtiću do 8 sati dnevno. Ako dijete u vrtiću ili u ustanovi/instituciji socijalne ili zdravstvene skrbi boravi više od 8 sati, tada se roditelju prekida pravo na dopust radi njege djeteta jer potrebnu njegu djetetu tada ne pruža roditelj, već institucija/ustanova u kojoj dijete boravi.

Također zamjećujemo problem definiranja **ugovora o korištenju usluga dječjeg vrtića**. Postupali smo u predmetima gdje je spomenutim Ugovorom definiran cjelodnevni boravak djeteta s TUR, a s time i cijena vrtića, iako dijete u vrtiću boravi u skraćenom opsegu. Ponekad se događa da se mijenja vrijeme boravka djeteta s TUR u vrtiću (po dnevnoj ili tjednoj osnovi), a da se pritom ne mijenja Ugovor (promjena Ugovora ili definiranje uvjeta aneksom Ugovora). U takvim slučajevima tražili smo postupanje Samostalnog sektora za inspekcijski nadzor MZO-a koji je preispitivao usklađenost odluke osnivača vrtića o utvrđivanju mjera za naplatu usluga vrtića, Ugovora o korištenju usluga dječjeg vrtića te Pravilnika o upisu djece i ostvarivanju prava i obveza te su, sukladno izvješću o provedenom inspekcijskom nadzoru, potpisivani novi ugovori o pružanju i korištenju usluga vrtića.

Prisutan je i problem određivanja trajanja tzv. **opservacijskog perioda** za dijete s TUR, odnosno razdoblja praćenja djeteta koje se, u pravilu, provodi tri mjeseca. Produžavanje praćenja na duži vremenski period ili ne-definiranje razdoblja praćenja čini upitnim svrhu i način praćenja djeteta. Stoga ponavljamo preporuku o potrebnoj univerzalnoj proceduri postupanja za vrijeme praćenja djeteta kako bi se izbjeglo da razdoblje praćenja u različitim vrtićima traje različito, primjerice, od tri mjeseca do čak godine dana.

Djeca s TUR u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja - Prijave po kojima smo postupali upućuju na nedostatne kompetencije odgojno-obrazovnih radnika za uključivanje djece s TUR, teškoće u provedbi primjerenih programa školovanja, nedovoljnu pristupačnost i opremljenost škola te, i nadalje, nedostupnost pomoćnika u nastavi za učenike s TUR. Kako se iz godine u godinu ponavlja problem s provedbom primjerenih programa školovanja te nedostupnost pomoćnika u nastavi, tim temama ćemo se detaljnije baviti u ovom izvješću.

Prema podacima MZO-a osnovne škole s redovitim i posebnim programima pohađalo je 23.627 učenika s TUR što čini 7,4% učenika osnovnih škola. Najviše učenika s TUR (90,3%) školovalo se u redovitim razrednim odjelima po redovitom programu uz individualizirane postupke (45,4%) i u redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke (37,6%). U posebnim uvjetima po redovitom programu školovalo se 1% učenika s TUR, dok se po posebnom programu uz individualizirane postupke školovalo 5% učenika, a po posebnom programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života 8,1% učenika.

Zakonodavni okvir inkluzivne obrazovne politike stvara okvir za **uključivanje djece s TUR** kroz različite oblike i modele obrazovanja koji odgovaraju jedinstvenim potrebama učenika. Velik dio prijava povreda prava djece odnosi se na nedostatnu prilagodbu pristupa, metoda i oblika rada, neizrađen IOOP ili neostvarivanje IOOP-a. Roditelji se najčešće pritužuju na teškoće u provedbi nastavnog procesa te neprihvatanje djeteta i/ili neuvažavanje njegovih potreba (npr. nastava nije prilagođena potrebama djeteta iako ono ima rješenje o primjerenom obliku školovanja, učenicima nije osigurana odgojno-obrazovna podrška i stručnu pomoć i sl.). U takvim slučajevima tražili smo uključivanje AZOO-a pri čemu AZOO ponovo naglašava da se IOOP treba temeljiti na procjeni sposobnosti, interesa i potreba učenika s TUR, da postavljeni ciljevi trebaju biti realni,

ostvarivi i vezani za učenikove potrebe te da se u njegovu izradu trebaju uključiti i roditelji djeteta. Kontinuirano praćenje učenika važno je i zbog bržeg pokretanja postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta radi promjene oblika školovanja. U većini slučajeva škole su na našu inicijativu ili po prijedlogu AZOO-a pokrenule spomenuti postupak.

Ove godine pratili smo i dva slučaja u kojima su djeca ostala neupisana u prvi razred osnovne škole zbog kasnog donošenja rješenja o primjerenom programu školovanja (krajem kolovoza i početkom rujna). Iako su u oba slučaja djeca u prvom tjednu škole bila i upisana, smatramo da se donošenje rješenja o programu školovanja ne treba ostavljati za kraj kolovoza, odnosno nakon početka školske godine. Stoga preporučujemo MZO-u i Ministarstvu uprave da zajedničkim koordiniranim djelovanjem pronađu mehanizme za ubrzanje procesa donošenja rješenja o primjerenom programu školovanja.

I nadalje zamjećujemo kako pojedini odgojno-obrazovnih radnici **nemaju dostatne kompetencije za prilagođavanje nastave i pružanje potrebne podrške učeniku s TUR**, a ponekad ni pozitivne stavove o odgojno-obrazovnom uključivanju učenika s TUR. Nedovoljno znanje i negativni stavovi umanjuju proces djetetovog uključivanja i svladavanja odgojno-obrazovnih ciljeva i programa. Stručno-pedagoški nadzor AZOO-a, koji smo zatražili u ovim slučajevima, detektirao je odgovornost učitelja/nastavnika da svakom učeniku pristupa u skladu s njegovim potrebama, u čemu mu treba pomoći stručna služba škole u suradnji s roditeljima. U slučajevima kad smo procijenili da je školi potrebna pomoć i podrška, savjetovali smo da zatraži stručno-savjetodavnu pomoć od AZOO-a.

Iako je 2018. donesen dugo očekivani podzakonski akt *Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima*, što uz aktivitet MZO-a u osiguravanju financijskih sredstava za zapošljavanje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika predstavlja pomake nabolje, ipak smo i ove godine zaprimili mnoštvo prijava u odnosu na **nedostatnu podršku pomoćnika u nastavi/ stručnog komunikacijskog posrednika**, na njihov rad i kompetencije te nedovoljnu suradnju pomoćnika/posrednika s učenikom kojemu pruža podršku. U našim postupanjima preporučili smo školama da natječaje za zapošljavanje pomoćnika raspisuju prije početka školske godine, kako dijete ne bi krenulo u školu bez pomoćnika te kako bi se pomoćniku i djetetu omogućilo vrijeme za međusobno upoznavanje. Potrebno je pojačati praćenje rada pomoćnika/posrednika od strane mentora (najčešće stručnog suradnika škole) kao i određivanje osobe u školi kojoj se učenik može obratiti ako nije zadovoljan radom, pristupom ili odnosom pomoćnika/posrednika.

Ove godine obratila nam se i skupina pomoćnika u nastavi koji se pritužuju na nejednak status između pomoćnika zaposlenih u različitim školama kao i na nedovoljno uvažavanje njihovog zanimanja. Ovi i slični problemi pokazuju da se spomenutim *Pravilnikom* nije uspjelo jednoznačno definirati zanimanje pomoćnika/posrednika, posebice način zapošljavanja (ugovor o radu/ugovor o djelu), potrebne kompetencije za rad te njihova uloga i zadaće u procesu odgojno-obrazovnog uključivanja. Stoga smo školama preporučili da pri zapošljavanju pomoćnika/posrednika posebno vrednuju znanje i iskustvo potencijalnih kandidata u pogledu podrške i prilagodbe za učenike s TUR. Također smo upozorili, a ovdje i dodatno naglašavamo jer se još uvijek ne primjenjuje u praksi, da je pri zapošljavanju pomoćnik/posrednik dužan dostaviti uvjerenje nadležnog suda da se protiv njega ne vodi kazneni postupak.

Osim teškoća u osiguravanju prijevoza za učenike s TUR, o kojima smo izvještavali prošlih godina (dostupnost prijevoza, refundiranje putnih troškova i sl.), posebno naglašavamo i problem pravne praznine u pogledu prava na **osiguravanje stručno osposobljene pratnje za vrijeme prijevoza učenika s TUR**, ukoliko škola provodi poseban program obrazovanja, a ne pripada Mreži školskih ustanova za provedbu (isključivo!) posebnih programa obrazovanja za učenike s TUR. Škole koje se ne nalaze u spomenutoj Mreži ne posjeduju ni vlastito kombi vozilo za prijevoz učenika niti imaju mogućnost zaposliti njegovatelja, što djecu koja se školuju u njima ostavlja bez pratnje bilo kakve stručne osobe u organiziranom prijevozu od kuće do škole. Iako se *Odlukom o kriterijima za financiranje povećanih troškova prijevoza i posebnih nastavnih sredstava i pomagala te sufinanciranja prehrane učenika s teškoćama u razvoju u osnovnoškolskim programima za šk. god. 2018./2019.* u takvim situacijama roditeljima omogućuje, primjerice, korištenje taksi prijevoza za dijete, pri čemu oni preuzimaju ulogu pratitelja, smatramo da je djeci s TUR koja putuju u školu kombi prijevozom ovlaštenog prijevoznika potrebno sustavno osigurati stručnu podršku i pratnju odrasle osobe.

Djeca s TUR u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja - Kao što smo uvodno napomenuli, najmanji broj prijava povreda prava djece s TUR (6) bilježimo u sustavu srednjoškolskog obrazovanja. Prijave po kojima smo postupali odnosile su se na nedovoljnu educiranost i senzibiliziranost srednjih škola za uključivanje učenika s TUR, što se očituje u provođenju nastave, provedbi državne mature i u postupku upisa u prvi razred srednje škole.

Prema podacima MZO-a u školskoj godini 2017./2018. srednje škole pohađa 6329 učenika s TUR, od kojih se, kao i u osnovnim školama, najveći dio školuje po redovitom programu uz individualizirane postupke ili po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke (87,3%), dok se 1,3% učenika školuje po posebnom programu uz individualizirane postupke u pomoćnim zanimanjima.

Prilagodba nastavnog procesa i ostalih sadržaja pravo je učenika s TUR koje ne smije ovisiti o stavu i/ili (ne)znanju pojedinih profesora. Praćenjem ovoga područja uočavamo kako su odgojno-obrazovni radnici srednjih škola, u odnosu na osnovne škole i vrtiće, najslabije educirani o prilagodbi nastavnog procesa za učenike s TUR te su nedovoljno senzibilizirani za specifične potrebe učenika. Stoga ponovno upozoravamo na važnost stručnog usavršavanja profesora srednjih škola u području razumijevanja teškoća u razvoju/invaliditeta i načina prilagodbe nastavnih sadržaja i metoda rada s učenicima s TUR.

Na poziv HZJZ-a, sudjelovali smo u međunarodnoj radnoj skupini uz temu „*Social inclusion, health and equalisation of opportunities of young people with disabilities*“ koja je Vladi RH isporučila tematski dokument o uključivanju i izjednačivanju mogućnosti za djecu s TUR i mlade s invaliditetom, s pregledom stanja i preporukama za unapređenje hrvatske politike prema osobama s invaliditetom.

Ujedno, pravobraniteljica za djecu organizirala je stručni sastanak o pružanju i dostupnosti različitih oblika podrške u osnovnim i srednjim školama za djecu s TUR, PUP i zdravstvenim teškoćama. Teme o kojima se raspravljalo odnosile su se na formaliziranje različitih oblika podrške, poput terapijskog psa te prevoditelja znakovnog jezika, pružanje zdravstvene pomoći djeci u školama, cijepljenje, osiguravanje podrške za djecu s PUP te postupanje u slučaju sumnje na diskriminaciju djece unutar sustava odgoja i obrazovanja. Predstavnici Ureda pravobraniteljice također su sudjelovali na znanstvenim i stručnim skupovima, seminarima i događajima vezanim uz prava djece s TUR u odgojno-obrazovnom sustavu.

Zaključno možemo reći da u procesu deinstitucionalizacije djece s TUR nedostaju programi podrške za djecu s TUR i njihove obitelji (programi socijalne podrške, podrške za obitelji, financijske, edukacijsko-rehabilitacijske podrške i sl.), posebice programi od najranije dobi djeteta s TUR (identificiranja teškoće, dijagnosticiranja, uključivanja djeteta u edukacijsko-rehabilitacijski program). Stoga je pravobraniteljica nastavila svoj aktivitet u kreiranju nove politike za ranu intervenciju u djetinjstvu s ciljem osiguravanja sveobuhvatnih, kvalitetnih i jednako dostupnih usluga rane intervencije za djecu s TUR, što je u skladu s preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta Hrvatskoj iz 2014. godine.

Za povećanje kvalitete predškolskog odgoja i obrazovanja djece s TUR potrebno je zakonski regulirati model podrške u vidu pomagača u vrtiću te osigurati sredstva za njegovu primjenu. U sustavu osnovnog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika. Također je potrebno više sredstava ulagati u nabavku didaktičkih sredstava i asistivne tehnologije koja će djeci s TUR omogućiti veću razinu sudjelovanja u vrtićkom i školskom životu. U spomenutim preporukama Odbor za prava djeteta također je preporučio da Hrvatska pojača napore u uspostavljanju inkluzivnog obrazovanja na način da osigura jednaku dostupnost sustava podrške za djecu s TUR te redovitu obuku učitelja i drugih djelatnika u školama.

Prijedlozi za poboljšanja

- Kreirati javnu politiku za ranu intervenciju u djetinjstvu s ciljem stvaranja jedinstvenog i sveobuhvatnog sustava rane intervencije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.
- Osigurati veću dostupnost asistivne tehnologije za djecu s TUR, posebice za djecu vrtićke dobi.
- Izraditi protokol o postupanju tijekom provedbe upisa u vrtić za djecu s TUR.
- Donijeti zakonodavni akt koji uređuje podršku pomagača u vrtiću za djecu s TUR.

- Osigurati odgojno-obrazovnim radnicima dodatnu edukaciju u pogledu razumijevanja različitih teškoća u razvoju/invaliditeta, načina prilagodbe i pristupa djeci s TUR.
- Osigurati sredstva za sustav podrške pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika te razvijati mehanizme supervizije i evaluacije njihovog rada.

2.4 ZDRAVSTVENA PRAVA

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 173 pojedinačne prijave koje su se odnosile na 166 djece i 17 grupa djece te u općim inicijativama.

Obišli smo dvije zdravstvene ustanove i uputili četiri preporuke usmjerene cjelovitom sustavu zaštite.⁶² Sudjelovali smo u javnom savjetovanju u postupku donošenja *Zakona o zdravstvenoj zaštiti*, te izmjenama *Zakona o hrani* i savjetovanju o *Prijedlogu Pravilnika o Školskoj shemi voća i povrća te mlijeka i mliječnih proizvoda*. Dali smo mišljenje na *Konačni prijedlog Zakona o djelatnosti psihoterapije*.⁶³

Zaštitom zdravlja djece i prevencijom ovisnosti motivirane su i naše inicijative za izmjenom i dopunom *Zakona o igrama na sreću* koje se odnose na područje oglašavanja igara na sreću te *Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica*, koje se odnose na udaljenost casina, automat klubova i kladionica od odgojno-obrazovnih ustanova i drugih mjesta na kojima organizirano borave djeca.⁶⁴

Sudjelovali smo na tri tematske sjednice u Hrvatskom saboru u vezi sa zaštitom zdravstvenih prava djece, od kojih smo jednu inicirali i aktivno sudjelovali u njezinoj pripremi. Aktivno sudjelujemo u radu Povjerenstva za unapređenje sveobuhvatne zaštite zdravlja djece koje je osnovala Vlada RH. Kroz rad u savjetodavnoj skupini projekta uključeni smo u Projekt Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) „Živjeti zdravo“, u dijelu koji se odnosi na zdravstveno obrazovanje o mentalnom zdravlju. Jedan od njegovih ciljeva je razvijanje edukativnog programa usmjerenog podizanju razine zdravstvene pismenosti učitelja, nastavnika i stručnih suradnika u školama o mentalnom zdravlju djece i mladih. Podržali smo Projekt nadziranog četkanja zubi u dječjim vrtićima i školama, koji je nastao u suradnji Ministarstva zdravstva (MZ) i HZJZ-a s ciljem prevencije karijesa u dječjoj dobi te izrade preporuka za provođenje ove aktivnosti na nacionalnoj razini. Organizirali smo međuinstitucionalni sastanak radi unapređenja suradnje stručnjaka iz različitih institucija koji se bave zaštitom prava djeteta u obitelji u slučajevima u kojima odluke roditelja vezane za zdravstvenu zaštitu djeteta nisu u djetetovom interesu.

Sudjelovali smo u radu Programskog odbora za unapređenje asistivne tehnologije i usluga potpomognute komunikacije u sklopu UNICEF-ovog projekta o potpomognutoj komunikaciji i asistivnoj tehnologiji⁶⁵. Jedna od preporuka projekta odnosi se na potrebu povećanja dostupnosti asistivne tehnologije. Potrebno je definirati nacionalnu listu prioriternih proizvoda u području asistivne tehnologije te omogućiti njihovo korištenje u sklopu redovnog zdravstvenog osiguranja.

Najveći broj prijavi u ovom području, ukupno 114, dobili smo od institucija. Uglavnom su to obavijesti sanitarne inspekcije MZ-a o njihovom postupanju prema roditeljima koji odbijaju cijepiti dijete te upiti ili pritužbe drugih institucija koji se odnose na zaštitu zdravstvenih prava djece. Roditelji su nam se obratili u 45 slučajeva, a ostali u 14 slučajeva.

Prijave i obavijesti koje smo dobivali odnosile su se na nezadovoljstvo roditelja načinom komunikacije i odnosom zdravstvenih radnika prema njima i djeci, na zaštitu mentalnog zdravlja djece i zaštitu zdravlja djece s TUR, zaštitu prava djece koja boluju od kroničnih bolesti te djece stranaca s privremenim boravkom u Hrvatskoj. Upoznati smo s problemima otežane dostupnosti zdravstvenih usluga djeci - zbog nepostojanja

⁶² O tome više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

⁶³ O tome više u poglavlju Zakonodavne aktivnosti.

⁶⁴ Isto.

⁶⁵ Projekt „Izgradnja nacionalnih kapaciteta za primjenu potpomognute komunikacije kao metode rane intervencije za djecu s razvojnim odstupanjima/teškoćama od 0 do 8 godina“, nositelj UNICEF u partnerstvu sa Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom i Fakultetom elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu.

određenih stručnjaka u mjestu stanovanja djeteta, udaljenosti zdravstvene ustanove od mjesta stanovanja, dugog čekanja na ostvarivanje određene zdravstvene usluge zbog čega su roditelji primorani koristiti usluge privatnika. Roditelji čija djeca imaju posebne prehrambene potrebe obraćaju nam se s upitima na koji način te potrebe mogu biti osigurane u školama i u dječjim vrtićima. Obraćaju nam se i s upitima o ostvarivanju roditeljskih prava, kao što su bolovanje za njegu djeteta, roditeljski dopusti i naknade, ostvarivanje prava na uvid u medicinsku dokumentaciju djeteta. Javljaju se i roditelji nezadovoljni rješenjima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) u vezi s ostvarivanjem prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja.

Budući da je područje zaštite prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak izrazito široko, teško je detaljnije obuhvatiti sadržaje prijava i naših aktivnosti pa ćemo u ovom poglavlju staviti naglasak samo na nekoliko tema i dati naše viđenje mogućnosti unapređivanja zaštite prava djeteta u ovom području.

Roditeljsko odbijanje obveznog cijepljenja djeteta - Najviše prijava u ovom području zaštite dječjih prava odnosilo se na **odbijanje roditelja da cijepi dijete** protiv bolesti utvrđenih *Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi*. Riječ je o obavijestima o slučajevima roditeljskog odbijanja cijepljenja djeteta koje nam, radi praćenja pojavnosti, dostavlja sanitarna inspekcija. Obraćali su nam se i dječji vrtići vezano za postupanje prema *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima*⁶⁶ i roditelji koji odbijaju cijepiti dijete.

O odbijanju cijepljenja djeteta detaljno smo govorili u naša zadnja četiri izvješća o radu te smo poticali raspravu o tome. Naša stajališta o ovom pitanju ostala su nepromijenjena. Ukratko, iako se većina djece cijepi prema *Programu obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi*, neki roditelji to odbijaju obrazlažući svoju odluku strahom od negativnih popratnih pojava cijepljenja i ne prihvaćaju argumente u prilog cijepljenju koji se temelje na znanstveno dokazanim i provjerljivim informacijama. U prekršajnom postupku koji protiv njih bude pokrenut zbog odbijanja cijepljenja, na temelju odredbi *Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti*⁶⁷, roditelji podmire propisanu novčanu kaznu, ali ni nakon toga ne cijepi dijete. Djetetu je tako bez opravdanih zdravstvenih razloga uskraćeno pravo na cijepljenje.

Prema *Konvenciji o pravima djeteta* UN-a države stranke priznaju djetetu pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i obvezuju se da će nastojati osigurati da niti jednom djetetu ne bude uskraćeno njegovo pravo na korištenje zdravstvenih usluga, što uključuje i imunizaciju protiv uobičajenih dječjih bolesti. Stav je medicinske struke da je cijepljenje najučinkovitija preventivna mjera i jedno od najvećih dostignuća moderne medicine. Sve dok postoje nedvojbeni stručni i znanstveni dokazi da korist od cijepljenja (sprečavanje bolesti, komplikacija i posljedica bolesti te smrti) nadmašuje rizike od cijepljenja (nastanak i posljedice nuspojave), pravo na cijepljenje smatra se pravom djeteta na zdravstvenu zaštitu prema najvišim zdravstvenim standardima, sukladno članku 24. *Konvencije o pravima djeteta*. Taj stav i mi podržavamo.

Roditelji koji odbijaju cijepiti dijete, zbog čega ga ne mogu upisati u dječji vrtić, protive se dosljednom postupanju vrtića prema *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima* i svoje protivljenje izražavaju kroz pritužbe kojima nam se obraćaju. Prema navedenom Programu upis djeteta u dječji vrtić uvjetuje se urednim cijepljenjem protiv bolesti iz Programa obveznih cijepljenja, s iznimkom djece koja imaju kontraindikacije na pojedina cjepiva. Prilikom upisa, dječji vrtići moraju provjeriti dokumentaciju o cijepljenju djeteta te uputiti roditelja/skrbnika na obvezu cijepljenja djeteta ako ono nije obavljeno. To je mjera kojom se potiče roditelje da ispune svoju odgovornost prema djetetu. Smatramo kako dosljedno postupanje prema navedenom Programu donesenom na temelju *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*⁶⁸ pridonosi zaštiti zdravlja sve djece u kolektivu, uključujući djecu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo. Ujedno, spomenuto uvjetovanje ne predstavlja diskriminaciju ne-cijepljene djece u smislu *Zakona o suzbijanju diskriminacije*.⁶⁹

Obratila nam se ravnateljica dječjeg vrtića koja je imala dvojbu u pogledu upisa djeteta koje nije redovito cijepljeno u program predškole koji je za djecu obavezan. S obzirom na aktualnu situaciju vezanu za

⁶⁶ NN 105/02, 55/06 i 121/07.

⁶⁷ NN 79/07, 113/08, 43/09, 130/17.

⁶⁸ NN 10/97, 107/07 i 94/13.

⁶⁹ NN 85/08, 112/12.

problem odbijanja roditelja da cijepe dijete protiv bolesti utvrđenih *Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi* preporučili smo Ministarstvu znanosti i obrazovanja (MZO) i MZ-u usklađeno djelovanje i formuliranje jasnog naputka u vezi s iskazanom dvojbom, a u svrhu ujednačavanja prakse u svim odgojno-obrazovnim ustanovama u RH u kojima se provodi program predškole.

Pratili smo stanje u pogledu niske razine procijepljenosti djece u Dubrovačko-neretvanskoj županiji te provođenje mjera županijskog Zavoda za javno zdravstvo (ZJZ) radi sprečavanja i suzbijanja ospica u dječjim vrtićima u toj županiji. Jedna od mjera je onemogućavanje pohađanja vrtića djeci koja nisu cijepljena protiv ospica sve dok se ne procijepe prema Programu obaveznog cijepljenja. Pohađanje vrtića bilo je ograničeno i djeci koja nisu cijepljena zbog kontraindikacija na cijepljenje. Potaknuti prigovorima roditelja koji nisu sagledavali svrhu ovih mjera, MZO-u i MZ-u smo uputili preporuku o potrebi koordiniranog djelovanja MZ-a, HZJZ-a, županijskih ZJZ, pedijatara i obiteljskih liječnika te MZO-a i ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova, s ciljem usklađenog postupanja u vezi s cijepljenjem djece i informiranjem roditelja o dobrobitima cijepljenja. Preporučili smo ulaganje dodatnog napora kako bi roditeljima bile objašnjene i protumačene preporuke i odluke nadležnih institucija u vezi s cijepljenjem, koje se donose radi zaštite djeteta, a koje kod nekih roditelja izazivaju sumnje i pridonose osjećaju nepovjerenja.⁷⁰

Zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata - Od 2016. pratimo izvršenje naše preporuke upućene MZ-u o potrebi žurnog **unapređivanja uvjeta liječenja djece i adolescenata s teškoćama mentalnog zdravlja**. Preporuka se odnosi na potrebu osiguranja odgovarajućih prostornih uvjeta liječenja u ustanovama koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece prema *Pravilniku o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba*⁷¹ te sustavan, strateški planiran odnos usmjeren prevladavanju postojećeg lošeg stanja i stvaranju pretpostavki za bolji odnos prema djeci s teškoćama mentalnog zdravlja koja imaju potrebu za bolničkim liječenjem. U pogledu izvršavanja preporuke, došlo je do znatnog poboljšanja prostornih i kadrovskih uvjeta liječenja djece u KBC-u Osijek, u što smo se uvjerali tijekom obilaska. No, i dalje je prisutan nedostatak resursa za liječenje djece u Dalmaciji, budući da KBC Split zbog nedostatka dječjih i adolescentnih psihijatara nema mogućnost stacionarnog liječenja djece. Djeca se zbog toga u akutnim kriznim stanjima najčešće hospitaliziraju na odjelu pedijatrije, što nije dobro rješenje ni za njih, ni za djecu koja se nalaze na pedijatriji, ili ih se upućuje na liječenje u Zagreb.

Na temelju izvješća koje dobivamo od MZ-a izgledno je da problem neodgovarajućih prostornih uvjeta u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Zagrebu - „Kukuljevićeva“ neće biti sustavno riješen sve dok ne bude izgrađena nova Nacionalna dječja bolnica u Zagrebu. Na temelju prikupljenih informacija, zaključujemo i da, unatoč određenim pokušajima MDOMSP-a, još neko vrijeme neće biti zadovoljavajuće riješeno pitanje osiguranja odgovarajuće stručne pomoći djeci koja, uz probleme u ponašanju (PUP), imaju i teškoće mentalnog zdravlja. Kod ove djece, nakon liječenja koje se najčešće odvija u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Zagrebu, nakon prestanka indikacija za bolničko liječenje postoji problem odgovarajućeg „prihvata“ u ustanovi socijalne skrbi koja bi djetetu trebala osigurati potrebnu psihosocijalnu pomoć i podršku. Naime, u određenom broju slučajeva riječ je o djeci koja su izdvojena iz obitelji i nalaze se na smještaju u domovima za odgoj, domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u udomiteljskim obiteljima koje nemaju kapaciteta nastaviti brinuti se o njima. Nedopustivo je da djeca s problemima mentalnog zdravlja, koja su osobito ranjiva i u potrebi za pomoći i podrškom, tako dugo čekaju na osiguranje primjerenih uvjeta za liječenje i stručnu pomoć. Stoga očekujemo da rasprava i naglasci tematske sjednice Hrvatskog sabora o zaštiti mentalnog zdravlja djece⁷² bude dodatni poticaj za donošenje odluka usmjerenih boljoj zaštiti djece s problemima mentalnog zdravlja u što kraćem roku.

Iz podataka MUP-a za 2018. saznajemo o zabrinjavajućim podacima o 59 **pokušaja samoubojstva** i 10 **izvršenih samoubojstava** djece. U Hrvatskoj cjelokupni sustav prevencije samoubojstava, liječenja i tretmana, praćenja te sveobuhvatne zaštite djece koji su u riziku za samoubojstvo ili su ga pokušala, nije dovoljno razvijen. Već godinama nadležna tijela upozoravamo na nedostatne resurse za pružanje psihosocijalne pomoći djeci i njihovim obiteljima, posebice u sredinama, udaljenim od većih gradova, gdje po-

⁷⁰ Više o ovim preporukama i odgovoru na njih govorimo u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

⁷¹ NN 13/15.

⁷² Tematsku sjednicu „Dječja i adolescentna psihijatrija u Republici Hrvatskoj - gdje smo sada?“, održanu 14. studenoga 2018., organizirao je Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskoga sabora, u suradnji s pravobraniteljicom za djecu.

moć nije jednako dostupna svakom djetetu i obitelji. Nedostaju savjetovališta i mjesta za hitnu psihološku intervenciju te 24-satno dostupne telefonske linije za krizna stanja. Nije ustanovljena mreža institucija u kojima bi, prema načelu jednake teritorijalne dostupnosti, djeci i obiteljima bila osigurana pomoć psihologa i dječjih i adolescentnih psihijatarata (kojih također ima premalo). Uz to, u nas još ne postoji ujednačeno i protokolarno pružanje pomoći djetetu i njegovoj obitelji kad dođe do pokušaja suicida, niti je dovoljno razrađen sustav kontinuiranog praćenja i rehabilitacije djeteta.

Pušenje te konzumacija alkohola i nezdravih namirnica - Informacije koje dobivamo u kontaktima s djecom upućuju na zabrinjavajuću učestalost **pijenja alkohola i pušenja cigareta među djecom** i njihovu dostupnost djeci unatoč zakonskim zabranama. Konzumacija alkohola i napitaka koji sadrže alkohol u društvu je rasprostranjena, potiče se na različite načine, uključujući i oglašavanje, te se na nju gleda blagonaklono. Preventivni programi trebali bi učinkovitije djelovati na promjenu stava i ponašanja djece i odraslih, a odrasli moraju osvijestiti svoj dio odgovornosti za postojeće stanje. Nezadovoljni smo postojećim normativnim rješenjima u odnosu na oglašavanje piva i drugih alkoholnih pića. Smatramo da slobodno reklamiranje piva djeca mogu doživjeti kao poticaj za konzumaciju alkohola. Stoga smo tijekom savjetovanja o izmjenama *Zakona o hrani* podsjetili Ministarstvo poljoprivrede na potrebu poboljšanja regulative oglašavanja alkoholnih pića i napitaka koji sadrže alkohol radi bolje zaštite djece.⁷³

Iz kontakata s djecom saznajemo da djeca, unatoč zabranama, sudjeluju u igrama na sreću, posebice u igrama kladjenja. Smatramo nelogičnim da se dosta truda, energije i sredstava ulaže u mjere i programe prevencije ovisnosti pa tako i ovisnosti o kladjenju i kocki među mladom populacijom, a istodobno se omogućava da se casina, automat klubovi i kladionice nesmetano otvaraju u neposrednoj blizini škola i da se kladionice i kladjenje uvelike i oglašavaju. Time se djeci i mladima šalje poruka da je kladjenje nešto što je, „normalno“, uobičajeno, dobro i poželjno, a prešućuje se da je zapravo riječ o aktivnostima koje sa sobom nose rizik ovisnosti te rizik od negativnih posljedica na psihosocijalno funkcioniranje čovjeka u obitelji i u društvu.

Škole u čijoj se neposrednoj blizini otvaraju kladionice učestalo nas upozoravaju na ovaj problem, nemoćne u zaštiti svojih učenika, a u vezi s time obratio nam se i Grad Split. Stoga smo u listopadu 2018. Ministarstvu financija uputili inicijativu za izmjenom i dopunom *Zakona o igrama na sreću* vezano uz područje oglašavanja igara na sreću te za izmjenom *Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica*, vezano uz udaljenost casina, automat klubova i kladionica od odgojno-obrazovnih ustanova i drugih mjesta na kojima organizirano borave djeca.⁷⁴

U razgovorima s djecom, učenicima osnovnih i srednjih škola te njihovim nastavnicima saznali smo o izloženosti djece **energetskim napicima**. Doznali smo da i djeca osnovnoškolske dobi konzumiraju takve napitke, a da pritom znaju vrlo malo ili ništa o njihovom mogućem štetnom djelovanju. Posebno zabrinjava to što se čini da ni roditelji o tome uglavnom nisu obaviješteni niti su svjesni rizika za zdravlje djece koja konzumiraju takva pića. Dodatni razlog za zabrinutost je i to što su neki energetski napici vrlo jeftini te su pristupačni djeci. Stoga se nameće nužnost šireg i temeljitijeg informiranja djece i roditelja o mogućim rizicima od konzumiranja energetskih napitaka, pri čemu bi bilo korisno pokrenuti kampanje kojima bi se osvijestili rizici i opasnosti za zdravlje djece.

Pitanjem zaštite djece u vezi s energetskim napicima, kao i drugim nezdravim prehrambenim proizvodima RH bi se trebala baviti i s obzirom na preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta sadržane u *Općem komentaru br 15. (2013) o pravu djeteta na uživanje najviše moguće razine zdravlja*. U njemu se, u kontekstu potrebe posvećivanja posebne pozornosti problemu pretilosti djece, navodi kako treba ograničiti izloženost djece „brzoj hrani“, koja ima visok sadržaj masnoća, šećera ili soli te visoku energetsku vrijednost, a siromašna je mikrohranjivim tvarima, te ograničiti izloženost napicima s visokim sadržajem kofeina ili drugih potencijalno štetnih tvari. Stavljanje na tržište takvih proizvoda nužno je regulirati i kontrolirati njihovu dostupnost u školama i na drugim mjestima na kojima borave djeca.

Liječenje djece oboljele od malignih i drugih teških bolesti - Godinama se zalažemo za humanizaciju uvjeta u kojima se liječe djeca oboljela od **malignih bolesti**, osiguranje dovoljnog broja stručnjaka, psiho-

⁷³ Detaljnije o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

⁷⁴ O tome više u poglavlju *Normativna aktivnost*.

socijalne podrške i pomoći djeci i članovima njihove obitelji, kao i za odgovarajuću podršku onima koji sudjeluju u njihovom liječenju. Proteklih godina poboljšani su uvjeti liječenja djece na hematološkim odjelima u Zagrebu, Rijeci i u Splitu. No, djeca iz Slavonije su, zbog neodgovarajućih uvjeta u KBC-u Osijek orijentirana na liječenje u Zagrebu.

U povodu obilježavanja Međunarodnog dana djece oboljele od malignih bolesti 15. veljače sudjelovali smo u zajedničkoj tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskoga sabora.⁷⁵ Izrazili smo nezadovoljstvo činjenicom da još nije riješeno pitanje organizacije „škole u bolnici“ za srednjoškolce, za što postoji zakonsko uporište. Srednjoškolcima je time otežan povratak u redovnu školu i proces adaptacije nakon hospitalizacije, što se može nepovoljno odraziti na njihovo mentalno zdravlje. Na potrebu većeg angažmana u cilju osiguravanja nastave u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju ukazali smo i MZO-u u preporuci za školsku godinu 2017/2018. Također smo pozvali MZO na pružanje podrške nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinu na koji mogu pomoći djetetu nakon hospitalizacije kako bi mu olakšali povratak u razrednu zajednicu. Zalažemo se za donošenje Nacionalne strategije za borbu protiv malignih bolesti dječje dobi što bi trebalo pridonijeti podizanju sveobuhvatne razine zaštite djece oboljele od malignih bolesti kroz definiranje prioriteta i planiranje aktivnosti u ovom području koje je slojevito i zahtijeva uključivanje većeg broja institucija i izvora financiranja.

Pratili smo stanje u pogledu osiguranja lijeka *Spinraza* za djecu koja boluju od spinalne mišićne atrofije (SPA). Lijek je osiguran djeci koja nisu na respiratoru. Roditelji oboljele djece koja koriste respirator izrazito su nezadovoljni i očekuju da se i njihovoj djeci osigura lijek za koji vjeruju da može usporiti tijek bolesti. Pratimo i javne apele roditelja djece koja boluju od rijetkih bolesti čije liječenje se provodi vrlo skupim lijekovima koji nisu na listama HZZO-a. Njihovu nabavku je moguće osigurati na temelju odluke bolničkog povjerenstva za lijekove, u kojem slučaju se nabava vrši na teret sredstava bolnice. Za bolničke proračune to nerijetko predstavlja preveliki financijski teret. Osim toga, liječnici su veoma oprezni u pogledu primjene novih lijekova koji su kratko u upotrebi i zabrinuti su zbog njihovih neželjenih popratnih pojava. Istodobno roditelji, kojima je osiguranje novoga lijeka nada za izlječenje djeteta ili zaustavljanje progresije bolesti, ustraju u njegovoj primjeni.

Ponavljamo naš stav, iskazan i na tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora pod naslovom „Posebno skupi lijekovi - naše potrebe i naša realnost“⁷⁶ kako cijena lijeka nikako ne smije biti prepreka liječenju djeteta koje ima potrebu za takvim lijekom. Smatramo da odluku o tome postoje li medicinske indikacije za liječenje određenim inovativnim lijekom trebaju donositi neovisna stručna povjerenstva u kojima bi se nalazili vrhunski stručnjaci za liječenje određene bolesti. Ne možemo se pomiriti s praksom da određenom djetetu bude osigurano liječenje tek nakon javnoga pritiska stvorenoga na temelju akcije roditelja i udruga. To stvara osjećaj nesigurnosti i kod djece i kod roditelja u funkcioniranje zdravstvenog sustava u našoj zemlji i svakako pridonosi osjećaju nepovjerenja u odnosu na liječnike i cijeli sustav.

Djeca s dijabetesom - Unazad nekoliko godina, putem preporuka koje upućujemo nadležnim institucijama, sudjelujemo u procesu podizanja razine zaštite prava djece **s dijabetesom tip I**. O poteškoćama na koje djeca nailaze u svakodnevnom funkcioniranju i ostvarivanju prava dobivamo informacije od roditelja oboljele djece. Među ostalim, na temelju obraćanja roditelja preporučili smo HZZO-u da se, s obzirom na brojne prednosti korištenja uređaja (senzora) za kontinuirano mjerenje razine glukoze u međustaničnoj tekućini, ti uređaji osiguraju djeci na račun HZZO-a. Dobili smo odgovor da su senzori uvršteni u HZZO-ov *Popis pomagala* koja su djeci dostupna na teret sredstava obveznog zdravstvenog osiguranja od 1. lipnja 2018.

Potaknuti reakcijama roditelja djece koja boluju od dijabetesa i na terapiji su inzulinom, reagirali smo na HZZO-ovu objavu Postupka javnog nadmetanja za utvrđivanje cijene lijekova na listama lijekova. Od HZZO-a smo tražili da nas izvijesti postoji li rizik da po završetku postupka inzulin za djecu postane lijek koji će morati nadoplacivati. Iz odgovora HZZO-a proizlazi da je odluka o provođenju ovoga postupka poništena.

⁷⁵ Zajednička tematska sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, održana u povodu obilježavanja Međunarodnog dana djece oboljele od malignih bolesti 15. veljače 2018.

⁷⁶ Tematska sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora pod nazivom „Posebno skupi lijekovi - naše potrebe i naša realnost“, održana 31. siječnja 2018.

U preporuci koju smo uputili MZO-u na početku školske godine 2018/2019. istaknuli smo potrebu suradnje škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona. Na temelju praćenja pojedinačnog slučaja, MZ-u smo uputili preporuku o potrebi edukacije djelatnika *Udruge za zabrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi izvan obitelji „Nova budućnost“* o provođenju postupaka važnih za održavanje zdravstvenog stanja djeteta koje boluje od dijabetesa i korisnik je usluga u navedenoj Udruzi. MZ-o je preporuku dostavio MDOMSP-u na daljnje postupanje uz prikaz mogućnosti za osnaživanje i edukaciju djelatnika koji rade s djecom, kako bi im u hitnim slučajevima znali pružiti prvu pomoć, što su prema *Zakonu o zdravstvenoj zaštiti*⁷⁷ dužni učiniti.

Ostala pitanja zaštite zdravlja djece - Unazad nekoliko godina obraćaju nam se roditelji koji su se opredijeli za **veganski ili vegetarijanski način prehrane** djece, a koji u dječjim vrtićima nailaze na nerazumijevanje i poteškoće u pokušaju postizanja dogovora koji bi se temeljio na uvažavanju njihovog izbora načina prehrane te su izloženi pritiscima da djeca jedu namirnice životinjskog podrijetla. S ciljem zauzimanja stava o ovoj temi, koji bi u obzir uzimao zaštitu najboljeg interesa djeteta i njegovog zdravlja, obratili smo se Hrvatskom društvu za pedijatrijsku gastroenterologiju, hepatologiju i prehranu HLZ-a i zatražili da nam dostavi stručno mišljenje i stav o vegetarijanskoj i veganskoj prehrani djece i adolescenata u obitelji i ustanovama (dječjim vrtićima, školama, dječjim domovima i sl.) koji se temelji na najnovijim stručnim spoznajama. Mišljenje nam zasad još nije dostavljeno. O pritužbama roditelja obavijestili smo i MZO. Preporučili smo njihovo aktivno postupanje usmjereno zaštiti najboljeg interesa djeteta u vezi s problematikom vegetarijanskih i veganskih obroka djece u odgojno-obrazovnim ustanovama s posebnim naglaskom na predškolske ustanove. Od MZO-a smo obaviješteni kako su u pokušaju pronalaženja najboljeg načina rješavanja toga problema uključili MZ i HZJZ. Zaključeno je kako postoji potreba za osnivanjem radne skupine koja bi se bavila izradom „izmjena i dopuna postojećeg Programa zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane u dječjim vrtićima zbog usklađivanja s najnovijim preporukama i zaključcima Vijeća Europe o potrebi izrade Nacionalnih vodiča za prehranu u institucionalnim kuhinjama, uvođenja standarda za prehranu djece koje imaju posebne potrebe u prehrani (alergije, intolerancija na pojedine namirnice, dijabetes i dr.), prilagodbe prehrane zbog vjerskih zahtjeva, a potom i alternativnih oblika prehrane koji proizlaze iz životnog stila (poput vegetarijanske i veganske prehrane)“. Najavljene aktivnosti podržavamo. No, nismo zadovoljni činjenicom da, prema zadnjem zaprimljenom izvješću MZO-a, još nije izrađen prijedlog izmjena i dopuna Programa.

Primjećujemo problem **ostvarivanja terapijskih postupaka kod djece s TUR**. Događa se da se djeci omogućuje terapija u minimalnom, a ne u optimalnom opsegu unutar zdravstvenog sustava, zbog čega roditelji trebaju nastaviti terapije u privatnim ordinacijama. Takva situacija dodatno materijalno iscrpljuje roditelje koji, zbog zdravstvenog stanja djeteta, najčešće ne mogu raditi i zarađivati.

Primjećujemo i problem sve šire primjene **alternativnih metoda liječenja i intervencijskih pristupa čija učinkovitost nije dokazana**, što smatramo vrlo zabrinjavajućim. Razumijemo da su roditelji ponekad prepušteni sami sebi u traženju pomoći za dijete pa se, u trendu rastuće komercijalizacije usluga, ponekad odlučuju na uključivanje djeteta u znanstveno nedokazane programe i oblike liječenja/terapije. Stoga i u ovom izvješću ističemo potrebu sustavnog i kontinuiranog ulaganja u edukaciju stručnjaka s ciljem stvaranja mreže stručnjaka koji provode dokazano učinkovite programe.

U pogledu **zdravstvene zaštite djece-stranaca** naš je stav da jednaki standard zdravstvene zaštite trebaju uživati sva djeca na privremenom boravku u RH. U državnom proračunu bi trebala biti osigurana sredstva za zdravstvenu zaštitu sve djece koja imaju reguliran privremeni boravak, neovisno o razlozima boravka.

Pratili smo slučaj djeteta čiji su **roditelji odbili dati suglasnost za indicirano liječenje**, čime su ugrozili djetetovu dobrobit te je postojala opasnost da se izgubi dragocjeno vrijeme u borbi protiv teške bolesti. U svim takvim situacijama podržavamo brzu reakciju zdravstvene ustanove, što jest u interesu djeteta. Zdravstvena ustanova, tj. bolnica, dužna je u takvom slučaju bez odgode obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb da bi djetetu bio imenovan posebni skrbnik koji će zastupati interese djeteta u procesu njegovog liječenja. Ovisno o procjeni situacije, prema roditeljima se mogu pokrenuti i postupci iz dome-

⁷⁷ Tada je na snazi bio Zakon o zdravstvenoj zaštiti NN 82/13, a od 1. siječnja 2019. na snazi je Zakon o zdravstvenoj zaštiti NN 100/18.

ne obiteljskopravne zaštite i podnijeti kaznena prijava. *Zakon o zaštiti prava pacijenata* također omogućuje liječenje djeteta bez roditeljskoga pristanka, kad je potrebna neodgodiva medicinska intervencija čije bi nepoduzimanje ugrozilo život i zdravlje djeteta ili bi izazvalo trajna oštećenja njegovoga zdravlja. Odluku o tome može donijeti sama zdravstvena ustanova.

Radi ujednačavanja prakse i potrebe osnaživanja nadležnih institucija u postupanju usmjerenom zaštiti djeteta, organizirali smo stručni sastanak⁷⁸ na kojem su sudjelovali predstavnici svih relevantnih institucija. Na sastanku je donesen zaključak o potrebi izrade protokola koji će jasno odrediti način postupanja i suradnje institucija kako dijete, čiji roditelji odbijaju medicinski indicirane intervencije, ne bi gubilo dragocjeno vrijeme za liječenje i kako zbog nesigurnosti i dvojbi institucija ne bi došlo do pogoršanja zdravstvenog stanja djeteta. Poseban problem nastaje u situacijama kad se roditelji koji zajednički izvršavaju roditeljsku skrb, a u konfliktnom su odnosu, ne mogu dogovoriti o izboru djetetovog liječnika i načina liječenja.

Obraćali su nam se roditelji koji izražavaju nezadovoljstvo **visokim cijenama usluga ortodonta**. Obaviješteni smo i da u KBC-u Rijeka djeca ne mogu dobiti **uslugu logopeda** (objavljeni natječaji nisu rezultirali zapošljavanjem). Grupa pedijatara s **Odjela za pedijatriju Opće bolnice u Zadru** obavijestila nas je kako zbog nedovoljnog broja liječnika-pedijatara rade u nemogućim uvjetima te da postoji opasnost da će Odjel biti zatvoren. O tim problemima komunicirali smo s MZ-om i HZZO-om te ravnateljstvima ustanova. Oni u svojim izvješćima uglavnom potvrđuju postojanje problema i detaljno opisuju razloge za nastalu situaciju, kao i aktivnosti koje poduzimaju da bi se problemi riješili. Nerijetko je u osnovi problema nemogućnost pronalazjenja pedijatara i stručnjaka određenog profila uslijed čega se angažiraju i osobe koje su u mirovini. Smatramo kako problemu osiguranja dovoljnog broja stručnog kadra treba pristupiti sustavno i rješavati ga odlučnije i brže jer procesi koje pratimo traju predugo i dovode u pitanje kvalitetu zdravstvene zaštite koja se pruža djeci.

Jedan dio pritužbi odnosi se na **nezadovoljstvo roditelja načinom na koji se liječnici i medicinske sestre odnose prema njima i djeci**. Ustrajemo u stavu i preporuci da rad na poboljšanju komunikacijskih vještina treba biti nezaobilazna tema u procesu obrazovanja i u cjeloživotnom učenju zdravstvenih radnika i drugih zaposlenika zdravstvenih ustanova.

Pratimo situaciju vezanu za najavu izgradnje **središnje nacionalne dječje bolnice**, u kojoj očekujemo podizanje standarda uvjeta liječenja djece te organizaciju rada i prostora koji bi osigurao visoku razinu humanizacije bolničkog liječenja djece. Iz naše komunikacije i na temelju izvješća MZ-a proizlazi kako će izgradnjom nove bolnice biti osigurani bolji prostorni uvjeti liječenja, u odnosu na one koje djeca aktualno imaju u Klinici za dječje bolesti Zagreb, bit će značajno unaprijeđeno liječenje djece s problemima mentalnog zdravlja (čime će se prevladati problem neodgovarajućih prostornih uvjeta liječenja u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež u Zagrebu), a postoje i obećanja kako će na lokaciji nove dječje bolnice biti odgovarajuće i prema najvišim europskim standardima riješeno pitanje organizacije palijativne skrbi. Sva nastojanja usmjerena izgradnji nove nacionalne bolnice podržavamo i očekujemo njezino skoro stavljanje u funkciju. No, svjesni smo da će do toga trenutka proći još dosta vremena, a djeca koja su u potrebi svoje pravo na najviši standard zdravstvene skrbi moraju ostvariti sada.

Prijedlozi za poboljšanja

- Uvrstiti asistivnu tehnologiju na listu pomagala HZZO-a.
- HZJZ, županijski ZJZ, pedijatri i obiteljski liječnici trebaju cjelovito i znanstveno utemeljeno informirati roditelje o cijepljenju i pridonijeti podizanju javne svijesti o koristima cijepljenja.
- Osigurati uvjete za smještaj i liječenje djece s problemima mentalnog zdravlja odvojeno od punoljetnih osoba u KBC-u Split.
- Donijeti Nacionalnu strategiju za borbu protiv malignih bolesti dječje dobi.

⁷⁸ Sastanak je održan 26. listopada 2018., u Maloj kući dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu i na njemu su sudjelovali predstavnici zdravstvenih ustanova u kojima se liječe djeca (Klinike za dječje bolesti Zagreb, KBC-a Osijek, KBC-a Rijeka), Centra za socijalnu skrb Zagreb, Ministarstva zdravstva, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstva pravosuđa, Centra za posebno skrbištvo te predstavnik Parničnog odjela Općinskog građanskog suda u Zagrebu.

- Uložiti dodatne napore radi organizacije pedijatrijske palijativne skrbi prema najvišim europskim standardima.
- Uložiti dodatne napore radi osiguranja sustavnog financiranja skupih lijekova koji moraju biti dostupni svakom djetetu kojem je njihova primjena medicinski indicirana.
- Uvesti strožu regulaciju pri stavljanju energetskih napitaka na tržište i kontroli njihove dostupnosti djeci (u školama i na drugim mjestima).
- Normativno urediti nekonvencionalne metode liječenja radi mogućnosti nadzora kvalitete usluga i kontrole rada pružatelja tih usluga koje se pružaju djeci.
- Osigurati sredstva u državnom proračunu za zdravstvenu zaštitu djece stranaca koja imaju reguliran privremeni boravak u RH.
- Prijedlog MZ-u i MDOMSP-u da donesu protokol o postupanju i suradnji institucija nadležnih za zaštitu i liječenje djeteta čiji roditelji odbijaju medicinski indicirane intervencije.
- Prijedlog MZO-u da se aktivno uključi u proces podizanja razine zaštite djece oboljele od dijabetesa tip I u odgojno-obrazovnome sustavu.

Zaključno možemo reći da u području zaštite zdravlja djece postoje problemi koji se ponavljaju iz godinu u godinu, a odnose se na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, njihovu dostupnost djeci, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika, nepoznavanje prava pacijenata (i kod pacijenata, i kod medicinskog osoblja) te teškoće u vezi sa zaštitom zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Uočavamo i niz problema u pogledu dostupnosti alkohola, duhanskih proizvoda i energetskih napitaka djeci. U pogledu prehrane djece aktualna su pitanja njezine dostupnosti, dostupnosti, kvalitete, različitih oblika prehrane i njihovog utjecaja na rast, razvoj i zdravlje djece. Korištenje nekonvencionalnih metoda liječenja nije normativno uređeno, a djeca koja imaju potrebu za palijativnom skrbi ne dobivaju potrebnu razinu podrške. Iznimno je važan angažman MZO-a i nadležnih institucija iz sustava odgoja i obrazovanja u edukaciji djelatnika toga sustava o potrebama djece koje proizlaze iz njihovoga zdravstvenog stanja, kao i primjerenim reakcijama u odnosu na djecu koja imaju određene zdravstvene teškoće.

2.5. SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

U 2018. godini primili smo ukupno 45 prijava i 28 usmenih obraćanja vezanih za ostvarenje socijalnih prava (prava iz sustava socijalne skrbi, doplatka za djecu, obiteljske mirovine, roditeljske potpore i druga) te 68 prijava i 55 usmenih obraćanja vezanih za ostvarenje ekonomskih prava (pravo na primjereni životni standard, zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova te zaštitu imovinskih prava djeteta). Navedene prijave odnose se na 172 djece i 4 grupe djece.

Prijave povreda socijalnih i ekonomskih prava od 2014. do 2018.

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Socijalna prava	60	42	39	41	45
Ekonomska prava	77	77	87	89	68
UKUPNO	137	119	126	130	113

Siromaštvo i rizik od siromaštva predmet su niza istraživanja te europskih i hrvatskih dokumenata i propisa iz kojih proizlaze obveze države i mjere u borbi protiv siromaštva. Iako iz pritužbi koje primamo nemamo dojam da je problem siromaštva smanjen, iz raznih izvješća o ispunjavanju obveza države proizlazi da je država uspješna u njihovu ispunjavanju.

Ulaskom u EU Hrvatska je dužna usklađivati svoju nacionalnu politiku u području socijalne zaštite sa zajedničkim ciljevima EU. Države članice EU obvezne su izvještavati o svojim strategijama i postignućima, nakon čega ih Europska komisija (EK) ocjenjuje i upućuje im preporuke. U izvješću EK za Hrvatsku, objavljenom u

ožujku 2018., ocjenjuje se da se rizik od siromaštva smanjio, ali da je i dalje vrlo visok, napredak u poboljšanju sustava socijalnih naknada je ograničen, kritično je stanje vezano za mlade (15-24 godine) koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju, regionalne razlike su velike te je u nekim županijama stopa rizika od siromaštva znatno veća nego u drugima. Cilj strategije *Europa 2020.*, da se do 2020. godine u EU postigne stopa zaposlenosti od barem 75%, prenesen je u nacionalne ciljeve u skladu sa situacijom u svakoj državi članici i njezinim mogućnostima pa je u Hrvatskoj postavljen na 62,9%. U travnju je EK izvijestila da je u Hrvatskoj stopa zaposlenosti u 2017. godini iznosila 63,6%, što znači da je Hrvatska već dosegla svoj cilj za 2020. godinu. Nadamo se da ovaj podatak neće biti razlog smanjenja napora i aktivnosti države u postizanju veće zaposlenosti i smanjenja rizika od siromaštva.

Stopa rizika od siromaštva u korelaciji je sa stupnjem obrazovanja roditelja, a kako su siromašni roditelji često bez naobrazbe, ne mogu biti ni uspješna podrška djetetu u učenju. Prema rezultatima hrvatskih istraživanja, europskim dokumentima te izvješću EK za Hrvatsku od 2018. godine rano uključivanje u **sustav predškolskog obrazovanja** je od ključne važnosti za daljnji uspjeh djeteta u obrazovnom sustavu te je ključni faktor u razbijanju začaranog kruga međugeneracijskog prenošenja siromaštva te se smatra područjem investicija s najvećom stopom povrata. Značajan problem je dugotrajno siromaštvo te je Hrvatska u skupini zemalja s najvišom stopom djece koja u siromaštvu provedu četiri godine u nizu, a ovisno o duljini, veće su i negativne posljedice za budući razvoj djeteta.

Hrvatske strategije i drugi dokumenti ističu važnost **organizacija civilnog društva** kao pružatelja socijalnih usluga, koje svojim djelovanjem znatno pridonose širenju usluga za potrebitu djecu i obitelji.

Posjetili smo udrugu koja za djecu socijalno ugroženih obitelji provodi besplatne aktivnosti koje im roditelji ne mogu omogućiti, a kako bi im se omogućilo razvijanje na temelju sposobnosti, a ne konteksta u kojem žive te preveniralo daljnji transgeneracijski prijenos siromaštva. Djeci se nudi pomoć u učenju školskog gradiva, radionice glume, plesa, kuhanja te kreativna radionica, vodi ih se na izlete, u posjete kinu, kazalištu, muzeju. Udruga teško ostvaruje financijsku potporu jer se javnim natječajima ne pozivaju subjekti koji pomažu siromašnoj djeci, a koja nisu ujedno i djeca s teškoćama u razvoju, problemom ponašanja, bez roditeljske skrbi, pripadnici manjina ili drugih grupa.

U dosadašnjim izvješćima opisivali smo naša zalaganja za uspostavu **proračuna za djecu**, kao mehanizma zaštite prava i interesa djece te dosadašnje aktivnosti ministarstava u vezi s time. Uočavamo da su djeca prečesto zanemarena kao skupina jer se njihove potrebe uglavnom promatraju u okviru obiteljske politike, budući da je siromaštvo djece posljedica siromaštva obitelji. Također primjećujemo da se mjerama štednje rezalo previše sredstava namijenjenih djeci.

Prošle je godine Ministarstvo financija (MF) objavilo Metodološki priručnik za izradu *Dječjeg proračuna* koji daje smjernice korisnicima državnog proračuna u izradi proračuna za djecu, a MDOMSP je zatražio od korisnika državnog proračuna dostavu podataka za razdoblje od 2015. do 2017. o utrošenim financijskim sredstvima po pojedinim stavkama i aktivnostima proračuna koja su izravno ili neizravno vezana za ostvarenje prava djece te je preuzeo konsolidacijsku ulogu u izradi *Dječjeg proračuna*.

Iako samim donošenjem *Dječjeg proračuna* neće biti riješen problem kršenja prava djece, smatramo da to može predstavljati dobar mehanizam u zaštiti njihovih prava i potreba te pozdravljamo sve aktivnosti ministarstava s ciljem njegova konačnog donošenja. U ostalim članicama EU ne postoji recentna praksa izrade dječjih proračuna, a ako Hrvatska dovrši metodologiju koja je započeta, mogla bi postati primjer dobre prakse među članicama EU.

Sudjelovali smo na više događanja s raspravama o dječjem siromaštvu te uspostavi *Dječjeg proračuna*.

2.5.1. Socijalna prava

Od ukupno 45 pojedinačnih predmeta vezanih za zaštitu socijalnih prava najveći se broj odnosio na doplatak za djecu te na roditeljne i roditeljske potpore. Povrede socijalnih prava najčešće su nam prijavljivale majke (29) i očevi (7).

Prijave povreda socijalnih prava u 2018. godini

POVREDE SOCIJALNIH PRAVA	Broj prijava 2017.	Broj prijava 2018.
Prava iz sustava socijalne skrbi općenito	3	3
Jednokratna pomoć	1	2
Zajamčena minimalna naknada	1	1
Doplatak za pomoć i njegu	1	2
Osobna invalidnina	6	
Dopust za njegu djeteta	2	1
Skraćeno radno vrijeme	1	3
Status roditelja njegovatelja	1	2
Doplatak za djecu	14	11
Obiteljska mirovina	3	6
Rodiljne i roditeljske potpore	5	9
Ostalo	3	5
UKUPNO	41	45

Roditelji su nam prijavljivali dugo trajanje postupaka odlučivanja o pravima pri Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje (HZMO). U nekima od njih razlog je dokumentacija koju roditelji nisu dostavili za potrebe postupka, ponekad zbog vlastitog propusta, dok se u jednom primjeru od majke tražilo da dostavi potvrdu o prebivalištu u susjednoj zemlji za sebe i dijete, iako su obje rođene i žive u Hrvatskoj. Nakon našeg obraćanja HZMO je riješio o pravu te se isplaćuju zaostaci.

U pogledu ostvarivanja **prava djece s TUR iz sustava socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog sustava** ponovno uočavamo dugotrajnost postupaka za ostvarivanje određenog prava. Osim što smo predlagali žurnost u postupanju, najčešće smo roditelje informirali o načinima i uvjetima ostvarivanja pojedinih prava. Roditelji djece s TUR pritužuju se na neinformiranost o pravima iz sustava zdravstvene i socijalne skrbi koja mogu ostvariti temeljem djetetove teškoće u razvoju/invaliditeta. Većinom roditelji o tim pravima saznaju u kontaktima s drugim roditeljima djece s TUR za vrijeme terapija ili posredstvom udruga. Nepostojanje središnjeg mjesta (institucije) kao kontakt točke za jednaku dostupnost informacija o pravima i uslugama za djecu s TUR može neku djecu staviti u nepovoljniji položaj. Stoga smo preporučili MZ-u i MDOMSP-u osmišljavanje brošure (letka) s informacijama o pravima i uslugama iz sustava zdravstvene i socijalne skrbi za djecu s TUR i njihove roditelje te njezino distribuiranje u pedijatrijskim ordinacijama. MZ je prihvatio našu inicijativu te je, u suradnji s HZZO-om i MDOMSP-om, započeo s prikupljanjem relevantnih podataka kako bi oni, putem Centralnog zdravstvenog informacijskog sustava, bili dostupni svim ordinacijama na razini primarne zdravstvene zaštite koje se skrbe i o djeci.

Pritužbe roditelja ukazuju na postojanje teškoća u korištenju **prava na rad s polovicom punog radnog vremena radi skrbi i njege djeteta s TUR**. Roditeljima i poslodavcima preporučili smo da radni raspored radnika-korisnika ovog prava treba biti temeljen na dogovoru između poslodavca i radnika-korisnika na način da odgovara poslodavcu, s obzirom na objektivne značajke radnog mjesta, kao i radniku-korisniku prava, s obzirom na obveze i potrebnu brigu oko djeteta za koje se pravo koristi. Pritužbe koje se odnose na neujednačeno postupanje i *mobbing* prema majkama koje koriste ovo pravo ustupili smo na nadležno postupanje pučkoj pravobraniteljici.

U jednom slučaju, u postupku priznavanja prava na **doplatak za pomoć i njegu**, u prihod su uračunata sredstva za uzdržavanje koje ostvaruje dijete. Naime, *Zakon o socijalnoj skrbi*, primjerice u odredbama o zajamčenoj minimalnoj naknadi navodi da se u prihod ne uračunavaju doplatak za pomoć i njegu, osobna invalidnina, do-

platak za djecu, sredstva za uzdržavanje djeteta - ali do iznosa privremenog uzdržavanja pri CZSS-u i druge naknade, dok isti zakon u odredbama o pravu na doplatak za pomoć i njegu ne navodi koje se naknade, iznosi i dodaci ne računavaju u prihod prilikom odlučivanja o pravu. MDOMSP-u smo ukazali na moguće neujednačeno postupanje CZSS-a, od kojih neki sredstva za uzdržavanje djeteta računavaju u prihod, a neki ne, što vodi do neujednačenog postupanja i stavljanja pojedine djece u nepovoljniji položaj. MDOMSP nas je izvijestio da se prilikom utvrđivanja uvjeta za ostvarivanje svih prava sukladno zakonu primjenjuje odredba članka 4. točka 18. zakona, o čemu je MDOMSP 2015. godine uputio uputu svim CZSS-ima.

S druge strane, pritužio nam se otac četvero djece da mu se iznos kojim doprinosi za uzdržavanje dvoje djece s kojima ne živi ne oduzima od primanja kod priznavanja prava na doplatak za djecu za drugo dvoje djece s kojima živi te smo ga uputili u važeće odredbe propisa.

Ministarstvu rada i mirovinskog sustava (MRMS)-u i HZMO-u primjerima smo ukazali na moguće povrede prava i interesa djece do kojih dolazi primjenom odredbe članka 74. *Zakona o mirovinskom osiguranju*, prema kojoj se, ako korisnici **obiteljske mirovine** stanuju na istoj adresi, isplata može vršiti samo na jedan tekući račun. U jednom se primjeru majci i djeci isplaćivala mirovina nakon smrti oca djece, a na ime ovrhe koja se vodila protiv majke skidala se trećina cjelokupne mirovine, a ne trećina majčinoga dijela mirovine. Valja istaknuti da je isplata ovih sredstava služila za egzistencijalne potrebe djece i predstavljala zamjenu za zakonsko uzdržavanje nakon smrti roditelja. U drugom primjeru obiteljska mirovina djece isplaćivala se osobi koja nije zakonski zastupnik djeteta (punoljetna sestra ili brat), što također potencijalno može biti ugrožavajuće, ako ta osoba odbije isplatiti dio koji pripada maloljetnom djetetu. Stoga smo nadležnim tijelima uputili inicijativu za dopunu propisa vezano uz isplatu obiteljskih mirovina maloljetnoj djeci, predloživši da se regulira isplata pripadajućeg dijela svakom članu obitelji zasebno, na račun svakoga od njih. Naša inicijativa nije uvažena.

Pratimo nadalje slučaj u kojem se obiteljska mirovina iza pokojne majke za njenu djecu isplaćuje ocu djece, koji s djecom ne stanuje jer mu je pravomoćnom sudskom odlukom oduzeto pravo na stanovanje s djecom, a svakodnevna skrb o djeci povjerena je baki i djedu. Otac ne doprinosi za njihovo uzdržavanje, a iz mjesečnih iznosa obiteljske mirovine ocu se zbog ovrhe isplaćuje umanjeni dio.

Obratio nam se otac (posvojitelj) s pritužbom koja se odnosi na gubitak prava na mirovinu, koju su do posvojenja djeca koristila iza smrti svog biološkog oca. Uputili smo ga u odredbe prema kojima obiteljska mirovina koju ostvaruje dijete nakon smrti roditelja, u naravi predstavlja zamjenu za zakonsko uzdržavanje nakon smrti roditelja, a dijete činom posvojenja dobiva živog roditelja (posvojitelja) koji preuzima skrb o njemu pa prestaju uvjeti za korištenje obiteljske mirovine iza smrti biološkog roditelja.

Kako bi **doplatak za djecu** u punom smislu ispunjavao svoju trojaku ulogu (prevenciju siromaštva i socijalnog isključivanja djece, zadržavanje ili podizanje kvalitete obiteljskog života te pronatalitetnu funkciju) smatramo: da bi se pravo na doplatak za djecu trebalo vezati s aktualnim prebivalištem ili boravkom djeteta, da bi doplatak za djecu trebao pripadati djetetu do navršene 18. godine života, neovisno o školovanju, da bi na efikasniji način valjalo zaštititi prava i interese djece koja stanuju u pograničnim područjima te pohađaju školu u inozemstvu koja je bliže njihovom prebivalištu, da je nužno povećanje postotka proračunske osnove kojim se određuje visina doplatka za djecu te ispravljanje nelogičnosti da se pronatalitetni dodatak isplaćuje za treće i četvrto, a ne i za svako daljnje rođeno dijete. U vezi s time dostavili smo naše prijedloge i primjedbe MDOMSP-u u postupku donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu*, no oni nisu uvaženi.⁷⁹

Majka hrvatska državljanka, koja je nakon dvadeset godina života u Hrvatskoj odselila u inozemstvo pa se 2018. vratila u Hrvatsku, pritužila se da je rješenjem HZMO-a odbijen njezin zahtjev za doplatak za djecu zato što nema neprekidno prebivalište u Hrvatskoj najmanje tri godine. Ovaj primjer ide u prilog našem stavu da bi se pravo na doplatak za djecu trebalo vezati s aktualnim prebivalištem ili boravkom djeteta. Pučku pravobraniteljicu, kao središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije, obavijestili smo o diskriminacijskom učinku odredbi prema kojima nemaju pravo na doplatak djeca koja su prekinula školovanje i ona koja su starija od 15 godina, a pohađaju osnovno školovanje iz drugog razloga koji nije vezan uz zdravstveni status. Dodajemo kako je na inicijativu pučke pravobraniteljice propisano da djetetu koje pohađa petogodišnju srednju ško-

⁷⁹ O tome više u poglavlju *Normativna aktivnost*.

lu, doplatka za djecu pripada do završetka redovitog školovanja u srednjoj školi, a najduže do kraja školske godine u kojoj dijete navršava 20 godina života.

Primili smo upit Europskog ombudsmana o saznanjima o eventualnim problemima u primjeni **Uredbe (EZ) br. 987/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. o utvrđivanju postupka provedbe Uredbe (EZ) br. 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti** u predmetima vezanim uz obiteljska davanja (kod nas je to doplatka za djecu) u prekograničnim slučajevima. Nakon dostavljanja podataka od Europskog ombudsmana primili smo povratnu informaciju, odnosno, zbirne podatke koje su o primjeni Uredbe o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti dobili iz različitih država, a prema kojima u nekim prekograničnim slučajevima do kašnjenja u plaćanju obiteljskih davanja dolazi zbog nedostatka suradnje između europskih država. U jednom primjeru prekograničnog slučaja majka je iznijela sumnju da otac djece u Njemačkoj prima i koristi doplatku za djecu, iako djeca žive s majkom u Hrvatskoj te smo ju uputili u potrebu obraćanja njemačkim institucijama, ali i u pravo i način postavljanja zahtjeva za ostvarenje doplatka za djecu u Hrvatskoj. U drugom se pak primjeru prekograničnog slučaja otac pritužio na dugotrajnost postupanja HZMO-a temeljem zahtjeva majke za ostvarenje doplatka za djecu, od kojih je jedno s TUR, zbog čega nije u mogućnosti ostvariti razliku obiteljskog davanja iz Njemačke. Na naše traženje HZMO nas je izvijestio o naknadnom donošenju rješenja.

HZMO nas je također izvijestio da se, po primitku zahtjeva za ostvarivanje prava na doplatku za djecu, kad je riječ o djetetu s oštećenjem zdravlja, predmeti žurno dostavljaju na vještačenje Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom te da se vještačenje provodi u sklopu upravnog postupka, što neposredno utječe na produljenje ukupnog trajanja postupka, ali da, po primitku nalaza i mišljenja ovlaštenog vještaka, HZMO bez odlaganja završava prvostupanjski postupak.

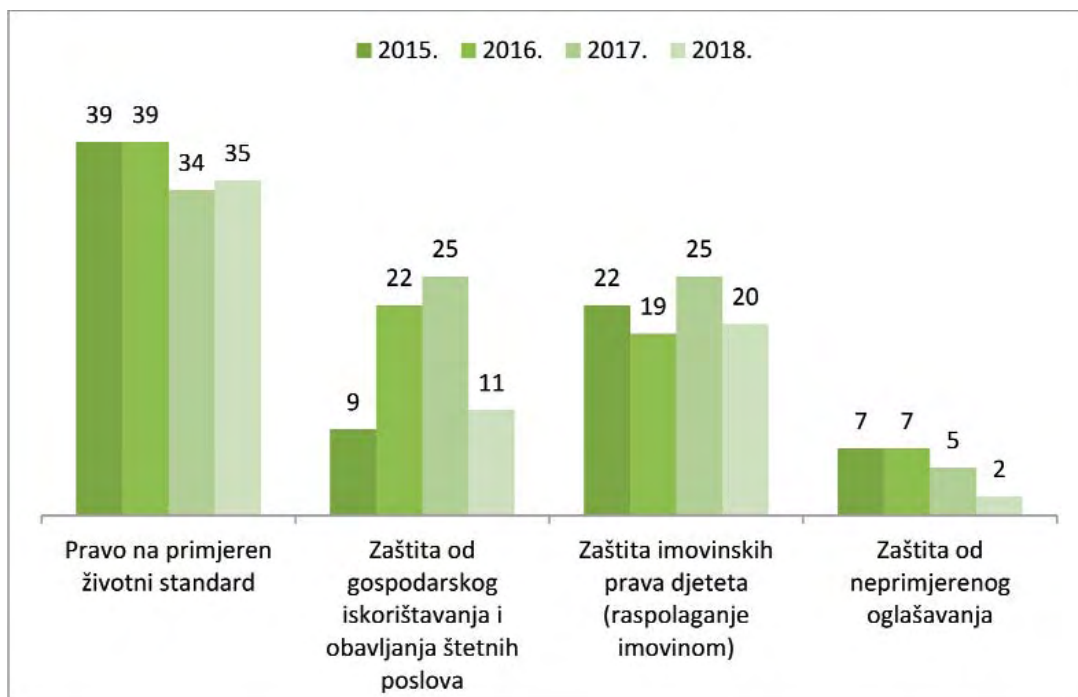
Otac, s kojim živi novorođenče po odluci suda i koji je tijekom **roditeljskog dopusta** obavijestio HZZO da je ostao nezaposlen, pritužio nam se da je, nakon ponavljanih usmenih uputa službenika da se ništa neće promijeniti u korištenju prava, primio pismenu obavijest da zbog nezaposlenosti gubi pravo na naknadu. Na koncu je, uz ispriku zbog „propusta“ i pogrešnog informiranja, konačno upućen u svoja prava i u potrebne korake te je postavio novi zahtjev.

Prijedlozi za poboljšanja

- Ulagati veća financijska sredstva u borbu protiv dječjeg siromaštva.
- Povećati obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem.
- Povećati stopu zaposlenosti građana.
- Povećati socijalne naknade za podmirivanje troška života siromašnih građana.
- Djelotvornije provoditi reforme socijalnog sustava.
- Usmjeriti napore na smanjenje regionalnih nejednakosti.
- Osnažiti organizacije civilnoga društva u skrbi o socijalno ugroženoj djeci.
- Osnažiti CZSS-e ekipiranjem stručnih timova.

2.5.2. Ekonomska prava

U području ekonomskih prava primili smo ukupno 68 prijava. Najveći broj odnosio se na pravo djece na primjeren životni standard (35), slijede pritužbe koje se odnose na zaštitu imovinskih prava djeteta (20), zatim pritužbe koje se odnose na gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova (11) te dvije pojedinačne prijave vezano uz neprimjereno oglašavanje. Prijave su se odnosile na 102 djece i dvije grupe djece. Uz pisane pritužbe zabilježili smo i 55 usmenih obraćanja i upita građana o mogućnostima zaštite ekonomskih prava djece.

2.5.2.1. Pravo na primjereni životni standard

Roditelji nam se pritužuju na loše stambene uvjete u kojima žive s djecom, koji ne zadovoljavaju pravo djece na primjeren životni standard. Opisuju nam **teške financijske prilike**, financijska opterećenja koja donosi liječenje djeteta, posuđivanje novca za te potrebe, nemogućnost plaćanja režija.

Nerijetko djeca zbog skromnih prilika u kojima žive trpe vrijeđanje i ruganje vršnjaka te se povlače u sebe, odbijaju odlazak na nastavu te im se kviri školski uspjeh i uvjeti za daljnje uspješno školovanje. Ponekad nas o lošim uvjetima u kojima žive pojedine obitelji obavještavaju njihovi susjedi ili druge osobe. Situaciju dodatno otežavaju loši obiteljski odnosi članova socijalno ugroženih obitelji i postupci kojima dodatno krše prava djece (npr. isključuju struju, ne pridonose uzdržavanju djece i sl.). Iako su te obitelji korisnici različitih pomoći iz sustava socijalne skrbi, ni uz njih ne uspijevaju postići primjereni životni standard. Situaciju im otežava i dugotrajnost postupaka odlučivanja o pravima kao što su doplatka za djecu, roditeljne naknade i druga prava. Često doznajemo i za zdravstvene poteškoće djece koja žive u neprimjerenim stambenim prilikama. U takvim slučajevima obraćali smo se lokalnim zajednicama i CZSS-ima s preporukama da se pruži pomoć socijalno ugroženim obiteljima, a roditelje upućivali u mogućnosti ostvarivanja prava.

Neki roditelji pritužuju se na poteškoće i dugotrajnost u odlučivanju o njihovu pravu na **stambeno zbrinjavanje**. Oni koji dugo čekaju na ostvarenje ovog prava često tvrde da znaju za prazne stanove koji bi im se mogli dodijeliti, a neki od njih u takve čak i protupravno useljavaju, što dovodi do prisilnog iseljavanja.

Obaviješteni smo o nemogućnosti roditelja s troje djece da tijekom sedam godina ostvare pravo na stambeno zbrinjavanje od Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje. Zahtjev je postavljen prije sedam godina, roditelj je stavljen na listu čekanja prije pet godina, no prema listi je daleko od ostvarenja ovog prava. Otac je jedini zaposleni i svojim primanjima nije u mogućnosti uzdržavati obitelj te je uputio novu molbu za dodjeljivanje stana u državnom vlasništvu u najam, a o odluci još nemamo saznanja.

Upoznati smo s teškom socijalnom situacijom obitelji koju čini majka s troje djece, od kojih je dvoje maloljetno. Nakon što im je grad prestao isplaćivati naknadu za najam stana obitelj nije u mogućnosti plaćati stanarinu. Obitelj se više puta selila u zadnjih deset godina, što posebno teško pada djetetu koje mora mijenjati školu i slijepom djetetu koje se iznova mora prilagođavati novom prostoru.

Kod osiguravanja primjerenog životnog standarda dijelu građana je od pomoći mjera **subvencioniranja stambenih kredita** kojom država pomaže u otplati kredita prilikom kupnje stana ili kuće ili izgradnje kuće. U 2018. godini na snazi je bio *Zakon o subvencioniranju stambenih kredita* prema kojem se kredit dodatno subvencionira za dvije godine po svakom živorođenom ili posvojenom djetetu u obitelji korisnika kredita. Građani su iznosili primjedbe na diskriminirajući učinak važećih odredbi te predlagali uvođenje odredbe o subvencioniranju kredita i za svako već rođeno ili posvojeno dijete u obitelji korisnika. Ministarstvu graditeljstva i prostornoga uređenja preporučili smo da razmotre izmjenu sporne odredbe za koju postoji sumnja da posredno u nejednaki položaj stavlja i dovodi djecu, ovisno o vremenu njihova rođenja, odnosno po osnovi njihove dobi. Prema daljim saznanjima, u javno savjetovanje upućene su izmjene zakona kojima će se i obiteljima koje već imaju djecu dati mogućnost da produže subvenciju za godinu dana za svako maloljetno dijete koje član kućanstva ili korisnik kredita već ima prilikom podnošenja zahtjeva.

Kao primjer dobre prakse pratimo skrb Grada Rijeke o socijalno ugroženim građanima. Grad im osigurava **nužni smještaj**, no to podrazumijeva stanovanje u jednoj ili više prostorija s minimalnim higijenskim uvjetima. Predviđeno je da se ugovor o korištenju nužnog smještaja sklapa u trajanju do dvije godine, no korisnici, od kojih je većina s većim zdravstvenim problemima, u tom vremenu ne uspijevaju promijeniti socijalne okolnosti i samostalno se stambeno zbrinuti pa većina tu živi cijeli život, generacijama. Vjerujemo da su razlog tomu dugotrajno siromaštvo, nezaposlenost ili niska primanja korisnika. Trenutačno u takvom smještaju živi 42 djece. Objekti zahtijevaju ulaganja radi poboljšanja stambenih uvjeta, a problem predstavljaju i rizična ponašanja socijalno ugroženih osoba koje ugrožavaju sigurnost drugih korisnika i ometaju ih. Cijela problematika korištenja ovog smještaja širi se na niz obiteljskih, zdravstvenih, emocionalnih i drugih problema korisnika, a Grad nema mehanizama za očuvanje potrebne sigurnosti, reda i mira. U tom primjeru vidimo nužnost osiguravanja kvalitetne i redovite suradnje Grada, CZSS-a i policije. Obitelji kojima sigurnost djece ugrožavaju pojedinci nisu u mogućnosti odseliti se pa ostaju i trpe ugrozu. Pozdravljamo napore Grada i udruga u širenju usluga psihosocijalne podrške i osnaživanja te obrazovanja i socijalizacije romske djece.

2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

Konvencijom o pravima djeteta priznaje se pravo djeteta na zaštitu od ekonomskog, odnosno, gospodarskog iskorištavanja i obavljanja bilo kakvog posla koji može ometati djetetovo obrazovanje, biti opasan za djetetovo zdravlje ili fizički, mentalni, duhovni ili socijalni razvoj.

Zaštita prava djece od gospodarskog iskorištavanja, u sklopu praćenja povreda ekonomskih prava djece, bila je i u 2018. predmetom praćenja Ureda pravobraniteljice za djecu te podloga za opće inicijative sveobuhvatne zaštite djece. Od 68 prijava povreda ekonomskih prava djece, 11 se odnosilo na zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova kod poslodavaca ili pri obavljanju stručne prakse u školama. U pet slučajeva dobili smo obavijesti inspektora rada o nezakonitom radu ili zapošljavanju djece u području radnih odnosa kod poslodavca. U ostalim slučajevima bila je riječ o pojedinačnim prijavama povrede prava djece zaprimljenim od roditelja, građana ili predstavnika institucija. Iako nije bilo pisanih podnesaka o zaštiti djece koja prose, i u 2018. godini bavili smo se tom temom na razini sveobuhvatne zaštite prava djece.

Nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca - Inspekcija rada, sukladno *Zakonu o radu* i posebnom Zaključku Vlade RH od 6. listopada 2005., obavlja pojačani nadzor u vezi s otkrivanjem **nezakonitog rada i zapošljavanja maloljetnika**, a Ured pravobraniteljice za djecu, u okviru praćenja zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja, o tome posebno izvještava u svojim godišnjim izvješćima od 2006. godine. Inspekcija rada ne obavlja nadzor zaštite prava učenika prilikom obavljanja praktične nastave, osim u dijelu zaštite na radu.⁸⁰

Prema izvješću Ministarstva rada i mirovinskoga sustava (MRMS) u 2018., unutar 10.109 obavljenih nadzora, inspektori rada su otkrili nezakonitosti u 20 nadzora, a u odnosu na 24 maloljetnika. Počinjeno je 48 povreda prekršajno sankcioniranih odredaba *Zakona o radu*, *Zakona o mirovinskom osiguranju*, *Zakona o minimalnoj plaći* i *Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju*, koje se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika. Najviše nezakonitosti počinjenih u odnosu na maloljetnike utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, građevinarstva i ostalim uslužnim djelatnostima, a maloljetnici su radili na poslovima konobara (17 od kojih

⁸⁰ Prava djece na praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca nisu na odgovarajući način zaštićena budući da nema jasno definiranog nadzora za povrede *Zakona o strukovnom obrazovanju*, niti propisanih sankcija za kršenje propisa i povrede prava djece od strane poslodavca.

5 maloljetnika i 12 maloljetnica), pomoćnog kuhara (1 maloljetnik), pomoćnog pekara odnosno slastičara (1 maloljetnik), prodavačice brze hrane (1 maloljetnica), pomoćnice u kozmetičkom salonu (1 maloljetnica) i pomoćnika u igraonici (2 maloljetnika).

Povrede otkrivene nadzorom inspektora, odnosile su se na: onemogućavanje maloljetnicima zakonitog korištenja dnevnog odmora i korištenja tjednog odmora; nevođenje evidencija o radnicima i radnom vremenu; neuručivanje pisane potvrde o sklopljenom ugovoru o radu; nedostavljanje primjerka prijave na mirovinsko i zdravstveno osiguranje u propisanom roku; zapošljavanje maloljetnika bez ovlaštenja zakonskih zastupnika, nezakonito zapošljavanje osobe mlađe od 15 godina; nezakoniti prekovremeni rad maloljetnika i rad u vremenu dužem od osam sati unutar 24 sata; nezakoniti noćni rad; neprijavlivanje na obvezno mirovinsko osiguranje i obvezno zdravstveno osiguranje te neisplatu minimalne plaće. Protiv poslodavaca kod kojih su otkrivene nepravilnosti nadležnim prekršajnim sudovima podneseni su optužni prijedlozi (16), jedan prekršajan nalog i jedan obvezni prekršajni nalog. Pored prekršajnih postupaka inspektori su donosili i određene upravne mjere koje su u nekim slučajevima uključile privremenu zabranu obavljanja djelatnosti poslodavcu. U dva slučaja doneseno je rješenje o zabrani rada maloljetnog redovitog učenika protivno odredbama *Pravilnika o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem*.

Inspektori rada su u 2018. provodili i nadzore u području **zaštite na radu**. Od ukupno 7.120 nadzora, u inspekcijskim nadzorima zatečeno je devet maloljetnika (sedam maloljetnika i dvije maloljetnice). Četiri inspekcijska nadzora obavljena su u povodu ozljede maloljetnika, pri čemu je utvrđeno da su teško ozlijeđena tri maloljetnika (jedan učenik na praktičnoj nastavi (prodavač), jedan učenik na praktičnoj nastavi (rukovatelj građevinskim i sličnim strojevima) i jedan učenik na praktičnoj nastavi (konobar). Jedan maloljetni radnik (konobar) je lakše ozlijeđen. U dva slučaja inspektor rada je naredio udaljenje maloljetnih učenica (kuharice i pekarice) jer im nije bio osiguran nadzor osoba koje su osposobljene za rad na siguran način i donio usmeno rješenje kojim je zabranio uporabu sredstava rada dok se za iste ne predoči propisana dokumentacija.

O provedenim nadzorima inspektori rada o svojim nalazima redovito izvještavaju Ured pravobraniteljice za djecu, nadležne CZSS-e te Poreznu upravu Ministarstva financija.

Povreda prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca - Prijave povrede prava učenika odnosile su se na uvjete i organizaciju praktične nastave škola, sadržaj programa praktične nastave, neispunjavanje uvjeta iz ugovora o provedbi praktične nastave ili ugovora o naukovanju te na neprimjereno ponašanje zaposlenika tvrtke (u kojoj se odvijala praktična nastava) prema učenicima s elementima seksualnog uznemiravanja. U slučaju neisplate naknade iz ugovora te upita o odgovornosti kojoj je dijete izloženo u obavljanju prakse, u konkretnom slučaju u rukovanju gotovinom i obračunom blagajne, roditelje smo obavijestili o mogućnostima zaštite prava djeteta putem MZO, odnosno Suda časti Hrvatske obrtničke komore. U slučaju neprimjerenog postupanja odraslih prema učenicima za vrijeme obavljanja praktične nastave, zatražili smo postupanje MZO-a u konkretnom slučaju, ali i uputili preporuku radi sveobuhvatne zaštite prava djece.⁸¹

U povodu početka šk. god. 2018./2019., ponovili smo MZO-u raniju preporuku da strukovne srednje škole na početku školske godine informiraju roditelje i učenike o pravima i zaštiti učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi te da pomognu učenicima pri odabiru poslodavaca i prate njihov rad tijekom praktične nastave i vježbi.⁸²

Odboru za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora iznijeli smo prijedloge za bolju zaštitu djece u strukovnim školama u odnosu na Konačni prijedlog izmjena i dopuna Zakona o strukovnom obrazovanju, nadajući se da će naša obrazloženja biti prihvaćena.⁸³ Nažalost, naše inicijative i prijedlozi nisu prihvaćeni. Izmjenama Zakona uvedena je mogućnost obavljanja praktične nastave i vježbi za maloljetne učenike u sustavu strukovnog obrazovanja u vremenu sve do 22 sata navečer (ukinuta je odredba o zabrani noćnog rada od 20 sati uvečer), uz obrazloženje kako nema zapreke da se praktična nastava tretira kao dio obrazovnog procesa, odnosno oblik učenja, a ne rad u smislu *Zakona o radu* koji radnik, kao fizička osoba koja je u radnom odnosu, obavlja za poslodavca. Također u obrazloženju promjena kojim učenici strukovnih škola

⁸¹ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁸² Isto.

⁸³ Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

tek od 22 sata uvečer do 6 sati ujutro ne smiju raditi, a ne kao prije već od 20 sati do 6 sati, navodi se kako će mehanizmi zaštite učenika biti odgovarajuće popraćeni podzakonskim aktima.

Tih podzakonskih akata još nema, a u trenutku pisanja ovog izvješća propitujemo koja inspekcija i koji broj inspektora će biti ovlašten i na raspolaganju za nadzor nad provođenjem praktične nastave, primjerice u hotelu, restoranu ili trgovini u kasnim noćnim satima, kad djeca u dobi od samo 15 godina do 22 sata navečer budu obavljala praktičnu nastavu i *de facto* radila kao sobarice/sobari, konobarice/konobari, prodavači/prodavačice ili kuhari/kuharice. Pitanja su hoće li i kako svi oni biti zaštićeni od neprimjerenog postupanja gostiju i odraslih te poslodavaca, kao i imaju li ta djeca pravo na odmor nakon 20 sati uvečer.⁸⁴

Podsjećamo da *Zakon o radu* propisuje zabranu noćnog rada maloljetnika, i to u vremenu od 20 sati uvečer i 6 sati ujutro sljedećeg dana, a za maloljetnike u industriji u vremenu od 19 sati uvečer i 7 sati ujutro sljedećeg dana, a Inspekcija rada ima ovlasti nadzora pa time i sankcioniranja. *Zakonom o strukovnom obrazovanju* ukinuta je propisana zabrana noćnog rada djece (maloljetnika) definirana *Zakonom o radu*, bez donesenih pratećih mehanizama zaštite djece koji uključuju tijelo inspeksijskog nadzora. Srednjoškolsko strukovno obrazovanje mora biti organizirano na način da ne ugrožava tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj djeteta i ne izlaže ga rizicima noćnog rada, od kojih ga je država dužna zaštititi do trenutka punoljetnosti. Upozoravamo da je ukidanje zabrane noćnog rada djece (od 20 do 22 sata navečer) koja obavljaju praktičnu nastavu i vježbe naukovanja protivno najboljem interesu djeteta i zabrani gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova.

Slažemo se da učenje na radnom mjestu, odnosno naukovanje, omogućuje lakše usvajanje znanja i vještina u strukovnom obrazovanju te rezultira usklađenošću s potrebama tržišta rada i boljom zapošljivošću mladih. No, moramo pitati zbog čega učenje učenika-djeteta na radnom mjestu ne bi završavalo u 20 sati, baš kao i rad radnika-djeteta, prema *Zakonu o radu*. Koliko će djece, zbog neprimjerenih uvjeta i nedovoljne zaštićenosti te mogućeg iskorištavanja za vrijeme obavljanja praktične nastave/stručne prakse, možda napustiti školovanje?

Djecu treba poticati da se redovno obrazuju do prvog životnog zanimanja, što je također odgovornost odraslih. Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) u 2018. godini prijavilo se 2.684 osoba mlađih od 18 godina radi dobivanja podrške u traženju posla. Zabrinjava podatak da je njih 9,35% bilo bez završene osnovne škole, 14,87% imalo je samo završenu osnovnu školu, a 73,85% završenu trogodišnju srednju školu. HZZ nas je izvijestio kako sve novoprijavljene osobe prolaze savjetovanje radi definiranja mogućnosti za zapošljavanje ili nastavak obrazovanja te se sa svakom osobom zaključuje profesionalni plan.

Kao važnu aktivnost u otklanjanju mogućeg odustajanja od daljnjeg školovanja ocjenjujemo i aktivnosti profesionalnog usmjeravanja učenika osnovnih i srednjih škola, koje također provodi HZZ. Prema podacima HZZ-a učenicima osnovnih i srednjih škola pruženo je 10.056 usluga individualnog profesionalnog usmjeravanja (informiranja i savjetovanja). Uslugama grupnog profesionalnog usmjeravanja obuhvaćeno je 5.395 učenika osnovnih i srednjih škola. Osim toga, u 12 gradova u Hrvatskoj provodi se profesionalno usmjeravanje učenika osnovnih i srednjih škola, neodlučnih oko odabira obrazovnog programa, u Centrima za informiranje i savjetovanje u karijeri (CISOK). U 2018. u navedenim je centrima pruženo 21.084 usluge informiranja i savjetovanja.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima - Prema podacima MRMS-a za 2018., inspektori rada u području radnih odnosa zaprimili su 260 zahtjeva roditelja, odnosno zakonskih zastupnika djece mlađe od 15 godina, za izdavanje odobrenja za sudjelovanje djece uz naplatu u izvođenju umjetničkih, scenskih ili drugih sličnih djela, kao i u snimanju video spotova, TV reklama, serijala i dr. Inspektori su u svih 260 slučajeva izdali odobrenje jer su procijenili kako navedene aktivnosti ne ugrožavaju zdravlje djece, ćudorednost, školovanje ili razvoj. Inspektori su primjerke odobrenja dostavljali i nadležnim CZSS-ima.

Inspekcija rada i dalje je nadležna izdavati odobrenja za naplatno sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima jer provedbeni propis na temelju *Obiteljskog zakona*, kojim treba propisati način sudjelovanja djece u navedenim aktivnostima, još nije donesen. Inspekcija rada nema nadležnost postupanja kad je riječ o nenaplatnom sudjelovanju djeteta, već tada procjenu i odluku o primjerenosti tog

⁸⁴ Inspeksijski nadzor nad primjenom *Zakona o strukovnom obrazovanju* i propisa donesenih na temelju njega, kad je riječ o praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca, ne obavljaju inspektori rada.

sudjelovanja donose roditelji. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj spremnosti da zaštite interese djeteta. U slučaju sumnje u zlouporabu, iskorištavanje ili ugrožavanje prava djece od strane roditelja, ali i drugih fizičkih ili pravnih osoba, CZSS je, po primitku obavijesti o mogućoj zlouporabi, iskorištavanju ili ugrožavanju prava djece, nadležan za provjeru i postupanje radi zaštite djece.

Nažalost, još uvijek nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u navedenim aktivnostima, kako uz naplatu tako i bez naplate. Primjerice, pravila o vrstama predstava i aktivnosti u kojima smiju sudjelovati djeca, ovisno o dobi i vremenu održavanja predstave, do pravila o sigurnosti djece na sceni, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe. Riječ je o području u kojem nema jasno definirane zaštite prava i interesa djeteta. Smatramo kako ovoj problematici treba pristupiti s velikom pažnjom i oprezom, te da je zadaća organizatora takvih aktivnosti da se, uz suglasnost roditelja, brinu o tome da djeca ne budu izložena nastupu koji bi za njih bio ugrožavajući ili ometao njihovo obrazovanje te bio štetan za njihovo zdravlje ili tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj.

Zaštita djece koja prose - Uz zaštitu djece od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova kod poslodavaca ili pri obavljanju stručne prakse u školama, skrećemo pozornost na problem zaštite djece koja prose. Uredu se obraćaju građani i ukazuju nam kako djeca prose na raskrižjima u vrlo ugrožavajućim uvjetima, opasnim po njihovo zdravlje. Djeca prose po gradskim ulicama, trgovačkim centrima i u sredstvima javnog prijevoza. Budući da su djeca nerijetko prisiljavana na prošnju, reakcija nadležnih tijela treba biti pravovremena i koordinirana kako bi se djecu odgovarajuće zaštitilo. Navodeći djecu na prosjačenje ili koristeći ih u prosjačenju radi izazivanja samilosti u cilju postizanja veće zarade, odrasli ugrožavaju elementarna prava djece. Unatoč višegodišnjem ukazivanju na ovaj problem, prosjačenje s djecom redovita je pojava u većim gradovima, osobito u Zagrebu.

Iako policija, prema vlastitim navodima, kontinuirano poduzima mjere u sprečavanju korištenja djece za prosjačenje, rezultati tih akcija nisu vidljivi jer se iste osobe i dalje viđaju kako prosjače s djecom, o čemu nas obavještavaju zabrinuti građani. Podaci policijskih uprava, dostavljeni na zahtjev pravobraniteljice, govore kako su tijekom 2018. policijski službenici zatekli 21 odraslu osobu u prosjačenju s djecom te sedmero djece koja su prosjačila samostalno. Ukupno je u prosjačenju zatečeno 31 dijete. I dok većina PU navodi kako nisu imali slučajeve prosjačenja s djecom na svojem području, PU primorsko-goranska, varaždinska, bjelovarsko-bilogorska i zagrebačka na svom području kontinuirano zateču prosjake s djecom, od kojih su neki učestali recidivisti. Riječ je najčešće o osobama koje dolaze iz istih obitelji s područja Bjelovara. Iako je riječ o evidentiranom kršenju dječjih prava, o čemu saznanja imaju i policija, nadležni CZSS i prekršajni sud, do sada nisu postignuti odgovarajući rezultati u zaštiti djece. Očigledno je da novčano kažnjavanje i zaštitne mjere protjerivanja iz određenog grada, koje se najčešće primjenjuju kao sankcije u takvim slučajevima, nisu dostatni kako bi se djeca zaštitila.

Ured pravobraniteljice za djecu već godinama upozorava kako se problemu iskorištavanja djece za prosjačenje ne pristupa sveobuhvatno, kako svaki resor poduzima mjere iz svoje nadležnosti, ali pritom izostaje kontinuirana suradnja i planiranje dugoročnih mjera za zaštitu djece. Kako se prosjačenje najčešće veže uz socijalno ugrožene i društveno marginalizirane grupe te se doživljava kao stil života i tolerira se u skladu s time, događa se da se djeca koja sudjeluju u prosjačenju ne prepoznaju kao žrtve iskorištavanja i zanemarivanja i moguće trgovine djecom te izostaje odgovarajuća zaštita djece. Stoga je važno ozbiljno i sveobuhvatno pristupiti tom problemu, evidentirati sve slučajeve, utvrditi uzroke prosjačenja te kontinuirano raditi na njihovom otklanjanju i pomoći djeci. Budući da prosjačenje može predstavljati dobar izvor zarade, teško je očekivati da će se odrasle osobe odreći takve mogućnosti i promijeniti svoje ponašanje bez odlučnije reakcije nadležnih tijela.⁸⁵

2.5.2.3. Zaštita imovinskih prava djeteta

U 2018. bavili smo se s ukupno 20 predmeta koji se odnose na zaštitu dječjih imovinskih prava. U vezi s time bilježimo i 27 telefonskih ili osobnih obraćanja stranaka, a o problemima zaštite imovinskih prava i interesa djece bilo je riječi i kod drugih obraćanja, najčešće vezanih uz obiteljsko pravnu problematiku. Šest predmeta pratimo na vlastitu inicijativu.

⁸⁵ Priredili smo te na web stranici www.dijete.hr objavili letak „Zaštitimo djecu koja prose“, u kojem nastojimo građanima pojasniti ovu problematiku i osvijestiti ih o njihovoj dužnosti prijavljivanja kako bi se pomoglo djeci.

Osim malog broja prijava povreda imovinskih prava pravobraniteljici za djecu, uvidom u godišnja statistička izvješća MDOMSP-a zapažamo i relativno mali broj obavijesti koje dobivaju CZSS-i o kršenju djetetovih imovinskih prava. Uočljiv je veliki nesrazmjer slučajeva u kojima se CZSS-i odlučuju na pokretanje postupaka za određivanjem mjera za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta u odnosu na broj zaprimljenih prijava. Ovakvi podaci, kao i saznanja o pojedinačnim slučajevima koje pratimo, navode na sumnju da zaštita ovog segmenta dječjih prava nije učinkovita te na bojazan da u velikom broju slučajeva djeca ostaju uskraćena za zaštitu svojih imovinskih prava. U tablici izdvajamo prikaz aktivnosti CZSS-a prema statističkim izvješćima ministarstva nadležnog za socijalnu politiku za razdoblje 2015. - 2017., s obzirom na to da podaci za 2018. još nisu dostupni.

Imovinska prava djece prema statističkim izvješćima ministarstva nadležnog za socijalnu politiku

IMOVINSKA PRAVA	2015.	2016.	2017.
Broj obavijesti o kršenju djetetovih imovinskih prava koje su zaprimili CZSS-i	175	217	124
Broj odluka suda o određivanju mjere za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta donesenih na prijedlog CZSS-a	3	15	13

Mali broj pritužbi koje zaprimaju CZSS-i te pritužbi i upita koje prima pravobraniteljica i dalje možemo protumačiti pretpostavkom da djeca uglavnom nemaju imovinu ili vredniju imovinu, kao i pretpostavkom da roditelji, inače najčešći prijavitelji, rjeđe prijavljuju povrede imovinskih prava djece s obzirom na mogući sukob interesa.

Kako se nisu dogodile izmjene propisa koje reguliraju ovu materiju, u odnosu na zaštitu imovinskih prava djece u cijelom izvještajnom razdoblju primjenjivale su se odredbe Obiteljskog zakona⁸⁶ (OBZ). Prema OBZ-u, roditelji koji ostvaruju roditeljsku skrb imaju dužnost i pravo, kako u osobnim tako i u imovinskim pravima, sporazumno zastupati svoje dijete u odnosu prema trećima. Osim kod *zastupanja u vezi s vrijednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima djeteta*, u kojima se traži izričita pisana suglasnost drugog roditelja i odobrenje suda u izvanparničnom postupku, u svim drugim slučajevima vrijedi zakonska pretpostavka da je jedan roditelj dao svoj pristanak drugom roditelju da može zastupati dijete bez njegove izričite suglasnosti.

U protekloj godini nismo primili informaciju da se mijenjalo **mišljenje o visini novčanog iznosa koji se ima smatrati vrijednijom imovinom**, tako da je i dalje u primjeni *Mišljenje* ministarstva nadležnog za socijalnu politiku od 23. rujna 2014., prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima djeteta u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna. U primjeni je i nadopuna tog mišljenja od 17. prosinca 2015., prema kojem fizička ili pravna osoba kod koje roditelj zastupa dijete neće tražiti pisanu suglasnost drugog roditelja u onim slučajevima kada je odlukom suda odlučeno koji roditelj zastupa dijete u pitanjima raspolaganja djetetovim imovinskim pravima.

Važeće tumačenje o visini iznosa koji se ima smatrati vrijednijom imovinom i dalje držimo previsokim te samim time ugrožavajućim za interese djece. Naime, na taj način djeca mogu ostati bez značajnog iznosa (na godišnjoj razini 120.000 kuna), a da pritom ne postoji zakonska obveza propitivanja opravdanosti postupanja roditelja, odnosno potvrde da će se taj iznos u konačnici stvarno utrošiti na djecu. Svjesni smo da neće svako takvo raspolaganje biti na štetu djece, ali, nažalost, praksa je pokazala da ima i neodgovornih roditelja koji u svojim postupanjima ne slijede interese djeteta, kao i onih koji će, zbog neznanja ili nevještog raspolaganja novcem, nenamjerno ugroziti djetetov interes.

U protekloj godini pratili smo nekoliko slučajeva u kojima je tematika upravo **nesuglasje roditelja vezano uz raspolaganje imovinom djece** te podizanje novčanih iznosa s računa djeteta bez znanja djeteta i roditelja s kojim dijete stanuje. Kad se takav slučaj dogodi, dijete odnosno roditelj koji ga zastupa, prisiljeni su pokre-

⁸⁶ NN 103/15, članci: 97. - Upravljanje imovinom djeteta; 98. - Ograničavanje prava na upravljanje imovinom djeteta; 99. - Zastupanje djeteta; 101. - Zastupanje u vezi s vrijednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima djeteta; 178. - Vrste mjera za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta; 179. - Izmjena ili ukidanje rješenja.

tati sudske postupke te se na taj način izlagati i dodatnim troškovima. Osim što to utječe na materijalni standard djece i njihovih obitelji, daljnje sudovanje im predstavlja dodatan stres te produžuje neizvjesnost i ogorčenje postupcima neodgovornih roditelja.

Praksa je pokazala da sudski postupci koji se vode radi zaštite imovinskih interesa djece traju više godina. Još pratimo nekoliko specifičnih slučajeva iz prijašnjih razdoblja. U jednom su djeca tužila oca zbog isplate iznosa od 300.000 kuna na ime dječje štednje koje je otac podigao. U konkretnom slučaju općinski je sud tijekom 2014. donio prvostupanjsku odluku i odbio tužbeni zahtjev djece s obrazloženjem, koje smatramo dvojbenim, a koje je zatim u 2017. drugostupanjski sud promijenio. Prvostupanjski sud je naveo „...Ovdje se ustvari radi o zlouporabi instituta dječje štednje od strane roditelja tužitelja, budući novac na račun dječje štednje nije ulagan u svrhu štednje za djecu nego da bi se iskoristile povoljne kamate i ostvarila zarada. Međutim, sama ova činjenica i činjenica da se novac nalazio na računima koji su se vodili na ime tužitelja ne znači da je ovaj novac vlasništvo tužitelja budući kako je već navedeno nije postojala volja roditelja da novčani iznos koji su uplaćivali na račune tužitelja daruju tužiteljima. Obzirom na navedeno, tužitelji neosnovano traže da im tuženik isplati iznos naveden u presudi...“.

Prema odluci drugostupanjskog suda predmet je vraćen prvostupanjskom sudu na ponovni postupak, s obrazloženjem: „Zbog pogrešnog pravnog pristupa da se ne radi o imovini mladb. tužitelja prvostupanjski sud je propustio utvrditi činjenice odlučne za osnovanost tužbenog zahtjeva. ... U nastavku postupka će prvostupanjski sud nakon što utvrdi sve odlučne činjenice ponovno donijeti odluku i o tužbenom zahtjevu tužitelja u kojoj će odlučiti i o troškovima postupka.“. Postupak je još u tijeku.

Osim ovoga, pratimo i dva slučaja vezana uz dvojbeno ugovaranje plaćanja odvjetničkih usluga i provizije. U oba slučaja riječ je o postupcima naknade štete iza smrti roditelja. I dok je u jednom slučaju dječjom imovinom raspolagala majka u postupku naknade štete iza smrti oca, i to uz odobrenje tada nadležnog CZSS-a, u drugom slučaju je baka, koja je iza smrti oba roditelja imenovana skrbnicom djece, postupala bez suglasnosti CZSS-a. Na taj način one su potpisujući s odvjetničkim uredima ugovor o zastupanju ugovorile plaćanje odvjetničkih provizija u postotku uspjeha u postupku, iako su odvjetnici već bili namireni direktno od strane osiguravajućih kuća. Proizlazi, dakle, da su odvjetnici dvostruko namireni na štetu djece i to u iznosima koji prelaze desetke tisuća kuna.

Najveći broj slučajeva i obraćanja pravobraniteljici za djecu u protekloj godini motivirani su potrebom zaštite interesa djece u **ostavinskim postupcima**. Zamjećujemo brojne pravne praznine i nedorečenosti, kao i neujednačenu praksu, vezano uz zaštitu djece u situaciji kad postoji rizik da će dijete, osim imovine, naslijediti i ostaviteljeve dugove.

U jednom se slučaju, nakon smrti majke, navodno znajući za majčine dugove, otac djeteta u ostavinskom postupku odrekao nasljedstva u korist djeteta. Dijete se prihvatom nasljedstva našlo u velikim problemima te je tijekom punoljetnosti pozvano na odgovornost za majčine dugove (300.000 kn s kamatama).

U drugom su majka i djeca nakon smrti oca, navodno bez saznanja, naslijedili dug s osnova poreza, doprinosa i drugih javnih davanja, a čija vrijednost uvelike nadilazi vrijednost naslijeđene imovine. S obzirom na sveukupne prilike, nisu bili u mogućnosti dug podmiriti, jer bi to dovelo u pitanje zadovoljenje njihovih osnovnih životnih potreba. Majka se u više navrata bezuspješno obraćala različitim instancama u Poreznoj upravi tražeći otpis duga. Problem je bio u činjenici da predmetni dug nije bio evidentiran na knjigovodstvenoj kartici. Saznajemo da su naknadno izvršena spomenuta knjiženja, nakon kojih je bilo potrebno podnijeti novi zahtjev za otpis duga.

Također pratimo slučaj u kojem se majka, uslijed saznanja za navodno brojne dugove pok. djetetovog oca, odlučila odreći nasljedstva u ime djeteta. Za pravnu valjanost izjave o odricanju, sukladno OBZ-u zatražila je odobrenje suda u izvanparničnom postupku, tijekom kojeg se pojavio problem oko procjene vrijednosti nekretnine koju bi dijete osim dugova naslijedilo. Iako se na prvi pogled čini da bi obitelj naslijeđivanjem nekretnine mogla riješiti svoje stambeno pitanje, majka ukazuje da je postoji problem jer je riječ o nekretnini u udaljenom mjestu, koja navodno nije uknjižena ni legalizirana, a postoji i sumnja da je u posjedu treće osobe (djetetovog strica). Zbog konfliktnih odnosa majka nema pristup nekretnini, a zbog manjka prihoda nema ni mogućnost predujmiti troškove njenog vještačenja. Jedini prihod obitelji je djetetova obiteljska mirovina. Ako bi dijete naslijedilo nekretninu i dugove, majka izražava bojazan da neće biti interesa za kupnju

nekretnine te da bi vjerovnici mogli zatražiti namirenje duga iz djetetove mirovine te time ugroziti djetetovu egzistenciju i najbolji interes. U ovakvim je slučajevima, vezano uz provedbu i troškove vještačenja, potrebno propisima predvidjeti dodatne mehanizme i mogućnosti zaštite interesa djeteta te tako olakšati i ubrzati postupanja nadležnih tijela.

Prateći više pojedinačnih slučajeva u kojima postoji prijava sumnje u ugrozu imovinskih interesa djece, zapazamo da je u njima izostalo dublje uključivanje CZSS-a i njihove aktivnosti u smjeru izricanja mjera za zaštitu imovinskih prava djece temeljem članka 178. OBZ-a. Stoga smo se u prosincu 2018. obratili MDOMSP-u, ukazali na neke specifične slučajeve koji zahtijevaju reagiranje te zatražili informacije o stajalištima, radnjama i eventualno ranije izdanim napucima i obraćanjima MDOMSP-a CZSS-ima u vezi sa zaštitom interesa djece. Istodobno, s obzirom na to da ovo područje zahtjeva i specifična znanja i kompetencije iz područja ekonomije i financija, MDOMSP-u smo preporučili da osiguraju dodatne edukacije za stručne radnike CZSS-a koji se bave ovom problematikom i da im pruže smjernice i naputke za postupanje kako bi im olakšali postupak procjene ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta te procjenu rizika u svakom konkretnom slučaju.

Majka djeteta kojeg je nakon smrti biološkog oca posvojio očuh obratila se upitom ima li njeno dijete pravo na podjelu nasljedstva iz ostavinske rasprave iza smrti djeda po biološkom ocu. Uputili smo je na odredbe OBZ-a koje propisuju kako posvojenjem prestaje pravo nasljeđivanja posvojenika prema njegovim roditeljima i drugim krvnim srođnicima, osim prema roditelju koji je u braku, odnosno izvanbračnoj zajednici s posvojiteljem te prema krvnim srođnicima i srođnicima po posvojenju toga roditelja.

Nekoliko obraćanja stranaka odnosilo se na probleme vezane uz **ovrhu novčanih sredstava** i primanja koja pripadaju djeci (uzdržavanje/alimentacija, obiteljska mirovina), kao i radi ovrhe na nekretninama. Strankama smo preporučivali žurno obraćanje Fini te da poduzmu radnje radi otvaranja posebnog (zaštićenog) računa, a upućivali smo ih i na mogućnosti traženja besplatne pravne pomoći. U tom kontekstu važno je napomenuti da smo u siječnju 2018. uputili inicijativu za dopunu nekoliko propisa koji se odnose na provedbu ovrhe (*Ovršnog zakona, Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* te dva podzakonska akta: *Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* te *Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova provedbe prodaje nekretnina i pokretnina u ovršnom postupku*). Predložili smo, među ostalim, da od ovrhe u cijelosti bude izuzeta obiteljska mirovina koju ostvaruje dijete nakon smrti roditelja jer smatramo da navedeno primanje predstavlja zamjenu za zakonsko uzdržavanje nakon smrti roditelja.⁸⁷

Postupali smo i u slučaju u kojem nas je majka djeteta obavijestila o povredi djetetovog prava od strane jedne poslovne banke, a vezano uz postupak iseljenja koji je proveden u 2015. u okviru ovršnog postupka u kojemu je ta banka bila ovrhovoditelj. Pritužba se odnosila na postupke banke u odnosu na pokretnine koje su bile pohranjene u skladištu u vlasništvu banke, a među kojima su i brojne osobne stvari i obiteljske fotografije i druge uspomene, koje pripadaju i djetetu. Ured je uputio preporuku te zaprimio odgovor banke iz kojeg saznajemo da je stvari, među kojima i dječju odjeću, obuću, igračke i obiteljske fotografije majka naknadno preuzela.

Nekoliko obraćanja stranaka odnosilo se na učinke novina u *Zakonu o porezu na dohodak*, koje su nastupile 1. siječnja 2018. kojima je, među ostalim ukinuto pravo poočimu i pomajki na **poreznu olakšicu**. S obzirom na tada najavljene izmjene *Zakona o porezu na dohodak*, u kolovozu 2018. smo se obratili Ministarstvu financija s prijedlogom za dopunu *Zakona o porezu na dohodak*, čija primjena posredno i neposredno utječe na realizaciju prava i interesa djece. Predložili smo da se propiše da se uzdržavanom djecom smatraju i djeca koju uzdržavaju očuh ili maćeha. Prijedlog je djelomično prihvaćen te će se propisati da se uzdržavanom djecom smatraju i djeca koju poočimi i pomajke uzdržavaju te da se uzdržanim članovima uže obitelji smatraju i maćeha odnosno očuci koje punoljetno pastorče uzdržava. Nažalost, nije uvažen naš prijedlog da se uvećanje osobnog odbitka prizna i bračnom drugu udomitelja.

Obratila nam se majka kojoj je banka, s kojom je ranije zaključila **ugovore o dječjoj štednji**, ponudila aneks ugovora kojim se fiksna kamatna stopa koju banka plaća vlasniku smanjuje s 4,5% na 1% ili otkaz Ugovo-

⁸⁷ O ostalim prijedlozima više u poglavlju *Uzdržavanje*.

ra o dječjoj štednji. Nastavno na isti slučaj, odgovarali smo i na novinarski upit o tome jesu li pravila koja prilikom ugovaranja dječje štednje nameće banka prekomjerna te kome se obratiti ako smatramo da banka nametanjem pravila krši roditeljska prava. Odgovorili smo kako svakako upućujemo roditelje da detaljno sagledaju sve odredbe i klauzule ugovora o štednom ulogu koje su zaključili s bankom, kao i odredbe o načinu rješavanja sporova. Ukoliko smatraju da je banka svojim postupcima narušila interese djece, ostaje mogućnost rješavanja sporova na način na koji je propisano svakim pojedinačnim ugovorom. Dali smo uputu kako pri tome preporučujemo roditeljima da se konzultiraju s odvjetnikom, kako bi eventualnim daljnjim pravnim radnjama zaštitili imovinska prava i najbolje interese svoje djece.

2.5.2.4. Neprimjereno oglašavanje

Postupali smo u dva pojedinačna slučaja povreda prava djece, te na temelju više obavijesti i upita te više općih inicijativa koje se u širem smislu odnose na oglašavanje.

Najveći broj postupanja odnosio se na zaštitu djece od neprimjerenih sadržaja televizijskih i drugih reklama, zatim na oglašavanje u odgojno-obrazovnim ustanovama te na sudjelovanje djece u promidžbenim aktivnostima.

S problemima oko oglašavanja u **odgojno-obrazovnim ustanovama** susrećemo se svake godine. U tim slučajevima obraćamo se odgojno-obrazovnoj ustanovi ili prosvjetnoj inspekciji MZO-a koja nam je dostavila podatke o obavljenim nadzorima tijekom 2018. u vezi s kršenjem odredbi o zabrani prodaje i promidžbe u školskim ustanovama. Postupanja su se odnosila na pritužbe za prodaju neprimjerenih proizvoda u školi (ponuda kuhanog vina za vrijeme božićnog sajma u humanitarnoj akciji na inicijativu roditelja i za roditelje); neprimjerene promidžbene aktivnosti u školi koje su roditelji doživjeli kao zlouporabu učenika te nametanje obveze kupnje sličica za besplatne albume koji su im podijeljeni u školi; korištenje prostora škole i utjecaj na roditelje putem učenika u izbornoj promidžbi na lokalnim općinskim izborima i nudenje usluge autoškole učenicima prilikom provođenja preventivnih aktivnosti u školi. Iako nisu utvrđeni propusti u svim slučajevima, postupanja inspekcije utječu na unapređivanje zaštićenosti djece u odgojno-obrazovnim ustanovama te bi o svim pojavnostima moguće ugroženosti djece trebale biti upoznate sve odgojno-obrazovne ustanove.

Više građana pritužilo nam se na **neprimjerene reklame u kojima sudjeluju djeca ili se koriste slike djeteta**. Javno smo iskazali mišljenje o plakatu kulturne manifestacije na kojem je istaknut lik dječaka predškolske dobi koji pije iz „fraklića“ te je plakat uklonjen uoči početka manifestacije. Jedna od vodećih regionalnih prehrambenih kompanija u Hrvatskoj zatražila je naše mišljenje o primjerenosti korištenja lika djeteta u kreiranju vizualnog identiteta logotipa za vino. Smatramo da je pojava dječjeg lika u komercijalnoj komunikaciji vezanoj za alkoholna pića neprihvatljiva te smo im preporučili da izbjegnju svako korištenje lika djeteta u ovom kontekstu.

Upravo s namjerom zaštite djece propisana su posebna ograničenja u reklamiranju alkohola, koja su definirana, primjerice, u *Zakonu o elektroničkim medijima* i *Pravilniku o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. U njima se izričito navodi da oglašavanje alkohola ne smije biti usmjereno na maloljetnike, odnosno djecu, a korištenje dječjeg lika u vizualu brenda smatra se usmjerenošću na djecu. Također i Etički kodeks oglašavanja Hrvatske udruge oglašivača (HURA) nalaže da se u oglašavanju izbjegava sve što bi moglo nanijeti štetu djeci, ugroziti njihovo zdravlje ili sigurnost. Navedena ograničenja odnose se, kako na oglašavanje proizvoda koji su namijenjeni i djeci, tako i na sve oglase u kojima se pojavljuju djeca, primjerice, kao glumci ili modeli.

Proteklih godina suočavamo se sa zabrinjavajućim rezultatima višegodišnjih usporednih istraživanja ESPAD o pušenju te konzumaciji alkohola i droga među mladima u dobi od 15-16 godina, koji upućuju na to da je u Hrvatskoj alkohol dostupan djeci te da se mladi često opijaju po čemu je naša zemlja na 5. mjestu među europskim zemljama. Stoga smatramo osobito važnim da se u komercijalnoj komunikaciji s javnošću ni u kojoj situaciji likovi djece ne povezuju sa sadržajem koji se odnosi na alkoholna pića te pozivamo tvrtke da u tom području iskažu društvenu odgovornost. Općenito se ne slažemo s korištenjem dječjih likova u oglašavanju proizvoda koji se ne preporučuju za djecu te smatramo da bi svako korištenje lika djeteta u tom kontekstu bilo suprotno načelima zaštite prava i interesa djece.

Prema podacima Ministarstva financija - Carinske uprave, u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2018. obavljeno je 1686 inspekcijskih nadzora i provjera temeljem Zakona o trgovini vezano uz zabranu prodaje alkohola i alkoholnih pića i duhanskih proizvoda maloljetnicima. U četiri slučaja utvrđena je povreda *Zakona o trgovini* u kojoj je utvrđena prodaja alkoholnih pića osobama mlađim od 18 godina, a u sedam slučajeva utvrđeno je neisticanje oznaka o zabrani prodaje alkoholnih pića maloljetnicima na prodajnom mjestu. Za navedene slučajeve inspektori su poduzeli zakonom propisane mjere. Pokrenuti su prekršajni postupci i izdano 10 prekršajnih naloga, a u jednom slučaju primijenjeno je načelo oportuniteta.

Tijekom savjetovanja o izmjenama *Zakona o hrani* podsjetili smo Ministarstvo poljoprivrede da u području koje se odnosi na reklamiranje alkohola postoje pravne praznine koje omogućuju daljnje agresivno reklamiranje alkohola, kako piva tako i žestokih alkoholnih pića. Dostavili smo inicijativu za dopunu zakona reguliranjem zabrane reklamiranja alkohola, alkoholnih pića i napitaka koji sadržavaju alkohol. Držimo da se, osim na medije, zabrana reklamiranja alkohola treba odnositi na sva ostala sredstva javnog priopćavanja, internet (uključujući društvene mreže), na sve oblike reklame na javnim mjestima, objektima i prijevoznim sredstvima, na knjige, časopise, kalendare i odjevne predmete, naljepnice, plakate i letke. Smatramo da odredba o zabrani reklamiranja alkohola treba sadržavati i zabranu sponzoriranja slobodnih aktivnosti mladih od strane industrije alkoholnih pića, te da treba ograničiti njihova sponzorstva u sportskim aktivnostima. Preporučili smo da se žurno poduzmu sve nužne predradnje, kako bi se čim prije dopunile odredbe *Zakona o hrani* te zabranilo reklamiranje alkoholnih pića, po potrebi i intervencijom u odredbe nekog drugog propisa, da se uspostavi međuresorna suradnja te daljnji angažman s ciljem ograničavanja reklamiranja alkohola. Na ovu inicijativu, koju smo dostavili na znanje i MZ-u, MZO-u, MDOMSP-u, MF-u, MGPO-u, MK-u i SDUŠ-u, nismo dobili povratni odgovor.

Prema podacima koje nam je dostavilo trgovačko društvo specijalizirano za analize medijskog sadržaja i evaluaciju komunikacije Media Net d.o.o. Zagreb, tijekom 2018. na TV programima objavljen je ukupno 6721 oglas kojim su oglašena alkoholna pića. Većinom su to bile reklame pivovara, koje su najviše objavljene na TV programima RTL-a i Nove TV.

U povodu dvije **televizijske reklame** (kreditne institucije i proizvođača automobila) postupali smo zbog toga što smatramo da prikazuju djecu u opasnim situacijama i kako sudjeluju u radnjama opasnim za njih ili druge, što može umanjiti njihov oprez u prometu te može djecu potaknuti na sudjelovanje u potencijalno opasnim aktivnostima ili ponašanju. Nismo zadovoljni ishodom postupanja HURA-e, čiji je Sud časti jednoglasno konstatirao i zaključio kako predmetne poruke iz tv-oglasa ne krše odredbe Kodeksa oglašavanja i tržišnog natjecanja HURA-e. Također ni Vijeće za elektroničke medije (VEM) u vezi s tim oglasima nije utvrdilo kršenje odredbi *Zakona o elektroničkim medijima* (ZEM) i *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*.

Objave **reklama za erotske usluge putem telefona, gatanje i tarot** i nadalje su dostupne na naslovnoj stranici teleteksta. Već smo ranije preporučili da se, radi zaštite dobrobiti djece i sprečavanja štetnog djelovanja na razvoj djece, uklone ovi oglasi s naslovne stranice teleteksta te da se takve sadržaje ubuduće oglašava na način koji neće ugrožavati prava i interese djece. U povodu naših inicijativa koje su se odnosile na neodgovarajuću regulaciju oglašavanja na teletekstu nisu uslijedile konkretne aktivnosti nadležnog ministarstva ni regulatora.

Iz važećih odredbi *Zakona o igrama za sreću* razvidno je da država prepoznaje štetne učinke **oglasa i reklama vezanih uz igre na sreću** i njihov negativni utjecaj na djecu jer zabranjuje njihovo objavljivanje u radijskim i televizijskim emisijama za djecu i mladež te u tiskanom materijalu namijenjenom djeci i mladeži. Istodobno svjedočimo učestalom oglašavanju igara na sreću, a posebice oglašavanju igara kladjenja na svim javnim i virtualnim prostorima, a vrlo često tijekom drugih programskih sadržaja, koji su atraktivni i djeci vrlo zanimljivi (prijenosi sportskih događanja, natjecanja i sl.). Smatrajući da je ovu vrstu oglašavanja radi zaštite dobrobiti djece potrebno dodatno ograničiti, predložili smo da se *Zakon o igrama na sreću* dopuni na način da se zabrana oglašavanja igara na sreću odnosi i na sportska i druga natjecanja. Također predložili smo da se prilikom oglašavanja igara na sreću u drugim medijima treba primjetno istaknuti da je sudjelovanje u igrama na sreću dopušteno samo punoljetnim osobama. Odgovor na inicijativu nismo zaprimili.

Potaknuti upitom kolega iz europske mreže pravobranitelja za djecu o načinu **oglašavanja igračaka na televiziji**, gdje je primjerice na Cipru ovo oglašavanje apsolutno zabranjeno na televiziji u „obiteljskoj zoni“ (od 6 do 22 sata), iz podataka Media Net d.o.o. Zagreb ustanovili smo da je 2018. na TV programima RTL-a i Nove TV objavljeno ukupno 2928 oglasa igračaka, najviše u periodu vezanom za očekivanu blagdansku potrošnju (studeni i prosinac).

Postupali smo po pritužbi na **oglašavanje plakata za film zastrašujućeg sadržaja** na javnoj površini. Djeca imaju pravo biti zaštićena od neprimjerenih sadržaja, što uključuje i medijske sadržaje i oglase, odnosno druge poruke koje se javno posreduju. Opće je prihvaćeno načelo u oglašavanju da javno dostupni sadržaji ne smiju nanositi štetu djeci, odnosno da se sadržaji koji bi mogli uznemiriti i prestrašiti djecu ili bi zbog različitih razloga mogli štetno utjecati na razvoj i dobrobit djece, trebaju prezentirati tako da se isključi mogućnost da djeca u redovitim okolnostima vide takve sadržaje. S obzirom na to da film spada u žanr horora i da ima kategorizacijsku oznaku 15, očekivano je da će i sadržaj plakata i drugih pratećih materijala koji se koriste za predstavljanje filma biti zastrašujući, ali je pritom nužno uvažavati propise za zaštitu djece i primijeniti mjere kojima bi se izbjeglo štetno djelovanje na djecu.

U vezi s plakatima koji se izlažu na javnim površinama, na ulici i prometnicama, gdje će ih vidjeti i djeca, smatramo da distributer filma mora iskazati odgovarajuću razinu društvene odgovornosti i voditi računa o tome kako će sadržaj plakata djelovati na djecu kao osjetljivu skupinu. U vezi s pritužbom preporučili smo da se ukloni plakat uz javne prometnice, budući da kod djece može izazvati strah i uznemirenost, te da se ubuduće prilikom oglašavanja filmova na javnim površinama obrati posebna pozornost na to jesu li filmski plakati sadržajem primjereni za izlaganje na mjestima na kojima će neizbježno biti dostupni djeci.

Stranke nam se često obraćaju smatrajući da pojedine reklame koje se prikazuju na televiziji ili na javnim mjestima mogu izrazito loše odgojno utjecati na djecu. Dobili smo pritužbu na reklamni spot koji prikazuje dječake koji dronom snimaju kupče na nudističkoj plaži, što je prijavitelj doživio kao poticanje neprimjerenog ponašanja djece i uznemiravanja nudista. HURA je odbacila tu pritužbu, smatrajući da njome nije povrijeđen kodeks oglašavanja.

Burne reakcije većeg broja građana izazvala je božićna reklamna kampanja telekomunikacijske tvrtke u kojoj se poručuje da su „mekani“ božićni darovi (odjeća, šalovi, kape itd.) bezvrijedni i da su samo digitalni uređaji pravi i vrijedni darovi. Pritužitelji upozoravaju da takav oglas šalje poruke suprotne pozitivnim odgojnim nastojanjima, usmjerenima na to da se kod djece razviju vrijednosti zajedništva, međusobnog poštovanja i uvažavanja neovisno o materijalnom bogatstvu, da on navodi djecu da odbace „skromne“ darove koje dobivaju za blagdane i onemogućuje im da se vesele takvim darovima, odnosno, posredno ih upućuje da samo digitalne uređaje smatraju vrijednim i da zahtijevaju da im odrasli kupuju upravo takve darove. Osim što je to još jedan primjer neprimjerenoga oglašavanja usmjerenoga na djecu, koji ignorira načelo zaštite najboljeg interesa djeteta i može štetno djelovati na djecu, pogotovo zbog učestalog ponavljanja spota na svim tv-kanalima, smatrali smo da takav sadržaj predstavlja i moguću povredu ZEMA, u dijelu koji se odnosi na oglašavanje. VEM nije utvrdio kršenje odredbi zakona, dok je Sud časti HURA-e jednoglasno zaključio kako predmetna poruka iz tv-oglasa nije u skladu s odredbama kodeksa oglašavanja i tržišnog komuniciranja HURA-e. Telekomunikacijskoj tvrtki uputili smo upozorenje i preporuku o zaštiti prava i interesa djece.

Nažalost, ponekad roditelji sami objavljuju i dijele slike djece te koriste vlastitu djecu u oglašavanju, nesvjesni da im time nanose štetu. Nerijetko sami daju suglasnost za njihovo korištenje u marketinške svrhe, a događaju se i slučajevi neovlaštenog korištenja i zloupotrebe tih fotografija ili snimaka. Smatramo da bi roditelji trebali biti više osviješteni o potencijalnim opasnostima i zluporabama kojima mogu izložiti svoju djecu te voditi računa o zaštiti osobnih podataka svoje djece. U tom smislu obratila nam se i ravnateljica dječjeg vrtića tražeći mišljenje o sudjelovanju vrtićke djece na otvorenju poslovnice trgovačkog lanca, pri čemu su roditelji bili suglasni, a odgojitelji motivirani za sudjelovanje. Nakon zaprimanja našeg mišljenja vezanog za mogućnost izlaganja djece neetičnoj komercijalnoj praksi, odustali su od sudjelovanja.

Prateći višegodišnju problematiku utjecaja industrije oglašavanja na djecu, smatramo da djeca postojećim propisima nisu odgovarajuće zaštićena od potencijalno negativnih utjecaja reklama. Još nije postignut odgovarajući napredak u ovom području te glavno područje zabrinutosti, kako ga je prepoznao i UN-ov Od-

bor za prava djeteta u kontekstu pristupa primjerenim informacijama, i dalje ostaje izloženost djece neprimjerenim medijskim sadržajima, poput reklamiranja pornografije i alkohola.

Prijedlozi za poboljšanja

- Informirati učenike o pravima i zaštiti za vrijeme praktične nastave i vježbi i pomoći im pri odabiru poslodavaca i praćenju njihova rada tijekom praktične nastave i vježbi.
- Obavljanje praktične nastave i vježbi učenika ne organizirati nakon 20 sati; ustrojiti mehanizme nadzora nad obavljanjem praktične nastave i vježbi kod poslodavaca.
- Donijeti provedbeni propis, na temelju *Obiteljskog zakona*, o načinu sudjelovanja u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima djece mlađe od 15 godina i zaštiti njihovih prava.
- Sveobuhvatno i koordinirano pristupiti problemu prosjačenja djece radi pravovremene zaštite djece.
- Radi zaštite imovinskih prava i interesa djece informirati roditelje o potrebi pravnog savjetovanja u situacijama kad poduzimaju pravne radnje u ime i za račun djece.
- Izmijeniti tumačenje pojma *vrjednije imovine* te ga prilagoditi i približiti aktualnim prilikama, odnosno minimalnim novčanim iznosima potrebnim za djetetovo mjesečno uzdržavanje.
- Osigurati edukacije za stručne radnike CZSS-a te smjernice i naputke za postupanje u procjeni ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta te procjeni rizika u svakom konkretnom slučaju.
- Regulirati metodologiju i troškove vještačenja procjene vrijednosti imovine u postupcima koji se vode radi davanja odobrenja za odricanje od nasljedstva, a kada postoji sumnja u dugove ostavitelja.
- Dopuniti i unaprijediti propise vezane uz zaštitu imovinskih interesa djece (*OBZ, Ovršni zakon, Zakon o mirovinskom osiguranju* i dr.).
- Poboljšati zakonodavnu regulativu radi zaštite djece od oglašavanja alkohola, igara na sreću i pornografije.

2.6 KULTURNA PRAVA, SLOBODNO VRIJEME I SPORT

Aktivnosti pravobraniteljice u području kulturnih prava djece usmjerene su na praćenje ostvarivanja prava na njegovanje vlastite kulture, slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, prava na pristup informacijama, prava na ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitog jezika, prava na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju. Kako djeca kulturna prava ostvaruju u obitelji, školi i u području slobodnog vremena, dio inicijativa vezanih uz područje kulturnih prava spominjemo i u dijelovima izvješća koji se odnose na medije, participaciju, sigurnost, nasilje i obrazovna prava.

Tijekom 2018. postupali smo u 39 pojedinačnih slučajeva povreda kulturnih prava djece, što je do sada najveći broj prijava povreda ove skupine prava, no to je i dalje relativno mali broj u odnosu na ukupan broj prijava. Prijavama je obuhvaćeno 28 djece i 17 grupa djece. Zabilježili smo i 18 telefonskih obraćanja stranaka koja su se odnosila na područje kulturnih prava. Prijavitelji su u najvećem broju bili roditelji, potom institucije.

Sadržajno gledano najveći broj pritužbi kao i prethodnih godina odnosio se na područje **sporta** (27). Osim povreda prava djece u sportu, ovu godinu obilježile su i pritužbe na **vjerske sadržaje u odgojno-obrazovnim institucijama**, sudjelovanje svećenika na roditeljskom sastanku vezano za upis djece u prvi razred te na načine obilježavanja katoličkih blagdana, o čemu smo više puta svoje stavove i preporuke isticali i u medijima. Prijave roditelja i građana odnosile su se na obvezno uključivanje djece u dječjim vrtićima i školama u vjerske sadržaje (npr. molitva i blagoslov u školi na početku školske godine, obilježavanje katoličkih blagdana, obilježavanje Dana kruha uz vjerske obrede...) izvan odobrenog programa vjerskoga odgoja, odnosno vjeronauka, kao i o zanemarivanju potreba djece koja ne žele sudjelovati u vjerskim sadržajima (ili njihovi roditelji to ne žele).

Obvezivanje sve djece na sudjelovanje u vjerskim sadržajima izvan vjeronaučne nastave, uključujući i onu djecu koja nisu vjernici ili su pripadnici drugih vjeroispovijedi, upućuje na njihovu diskriminaciju po osno-

vi vjere ili uvjerenja, kao i na povredu *Konvencije o pravima djeteta* kojom je svakom djetetu zajamčena sloboda misli, savjesti i vjere. Zato smo više puta upozoravali Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) da uključivanje vjerskih sadržaja u programe i sadržaje koji su namijenjeni svim učenicima smatramo protivnim interesu djece drugih svjetonazora. Takvo uključivanje suprotno je i jednoj od važnih dimenzija prava na obrazovanje, koja se odnosi na njegovu prihvatljivost (*acceptability*), koja je proklamirana i *Nacionalnom strategijom za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine*. Strategijom je utvrđeno da „kvalitetno obrazovanje treba biti bez diskriminacije, relevantno i kulturalno odgovarajuće za sve učenike. Od učenika se ne bi smjelo očekivati da se prilagođavaju bilo kojoj religiji ili ideologiji“.

Prijave ove vrste ukazuju na nespremnost i neučinkovitost odgojno-obrazovnog sustava da osigura poštovanje propisa, učenje djece poštovanju različitosti i toleranciji, uvažavanju prava i potreba drugih manjinskih zajednica te osposobljavanje djece za život u pluralističkom društvu. Očekujemo da ravnatelj, kao i svi djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova, poznaju i poštuju zakonske propise kojima su jasno propisana prava i obveze svih dionika odgoja i obrazovanja, odnosno da postupaju u skladu s propisima i programom odgoja i obrazovanja.

Ostala postupanja pravobraniteljice u pojedinačnim prijavama povreda kulturnih prava odnosila su se na: rad dječjih igraonica, sigurnost dječjih igrališta, sprečavanje praćenja treninga od strane roditelja, sprečavanje dječje igre od strane susjeda, nepravilnosti prilikom bodovanja na natjecanjima te rasporede sati u umjetničkim školama.

Svjesni brojnih rizika u području slobodnog vremena djece te činjenice da djeca najveći broj povreda prava doživljavaju za vrijeme praznika, u povodu **ljetnih školskih praznika** uputili smo javnu poruku roditeljima, ali i svim odraslima koji mogu pridonijeti boljoj zaštiti i ostvarivanju prava djece.⁸⁸ U poruci pravobraniteljice, naslovljenoj „Omogućimo djeci radosne i sigurne ljetne praznike“, istaknuta je obveza i odgovornost odraslih da posvete djeci odgovarajuće vrijeme, osiguraju im odgovarajuće prostore i sadržaje te ih zaštite od mogućih rizika.

Kad je riječ o sveobuhvatnoj zaštiti prava djece u području slobodnog vremena moramo istaknuti kako već niz godina upozoravamo na nepostojanje propisa kojima bi se reguliralo područje zaštite djece u slobodnom vremenu. Propis koji bi regulirao **djelatnost igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za dječju igru** još nije donesen. Na neuređenost sustava zaštite djece na otvorenim i zatvorenim prostorima za dječju igru upozoravali smo i Vladu RH te smo u više navrata predlagali da se prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada dječjih igraonica, kao i uvjeti i standardi za opremanje, održavanje i sigurnost dječjih igrališta propišu jedinim dokumentom. No, budući da je za tu djelatnost nadležno više ministarstava - iz područja socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, financija, graditeljstva te gospodarstva - najprije treba utvrditi koje će ministarstvo biti nositelj izrade takvog propisa, a oko toga se ministarstva zasad nisu uspjela suglasiti. Zaprimili smo tražena izvješća nadležnih ministarstava u kojima se slažu da je zakonska regulacija nužna, no nije ustanovljeno unutar kojeg resora.⁸⁹

Osim nedostatka propisa koji bi se odnosio na igraonice, dječja igrališta i druge prostore za dječju igru, ne postoji ni propis predviđen člankom 94. *Obiteljskog zakona*, kojim bi se reguliralo sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima. Prethodnih godina upozoravali smo i na nedostatak odredbe koja bi regulirala zaštitu djece koja koriste usluge organizacija civilnog društva. Još uvijek nisu nastupile izmjene *Zakona o udrugama* unutar kojih bi se, među ostalim, regulirala zaštita djece od osoba počinitelja kaznenih djela na štetu djece, zatim standardi za obavljanje usluga za djecu, kao i nadzor rada. Stoga zaštita djece u ovom području zasad ovisi o dobroj volji, osviještenosti, osjetljivosti i odgovornosti pojedinaca. Pravne praznine dovode do brojnih nejasnoća i različitih postupanja u praksi te u konačnici pridonose brojnim rizicima za djecu te kršenju njihovih prava. Smatramo da je nužno urediti pravne propise u ovom području te nastavljamo s našim inicijativama kako bi do zakonske regulacije zaštite kulturnih prava djece napokon došlo i kako bi ona bila usklađena s *Konvencijom o pravima djeteta*.

⁸⁸ O tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

⁸⁹ O tome više u poglavlju *Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama*.

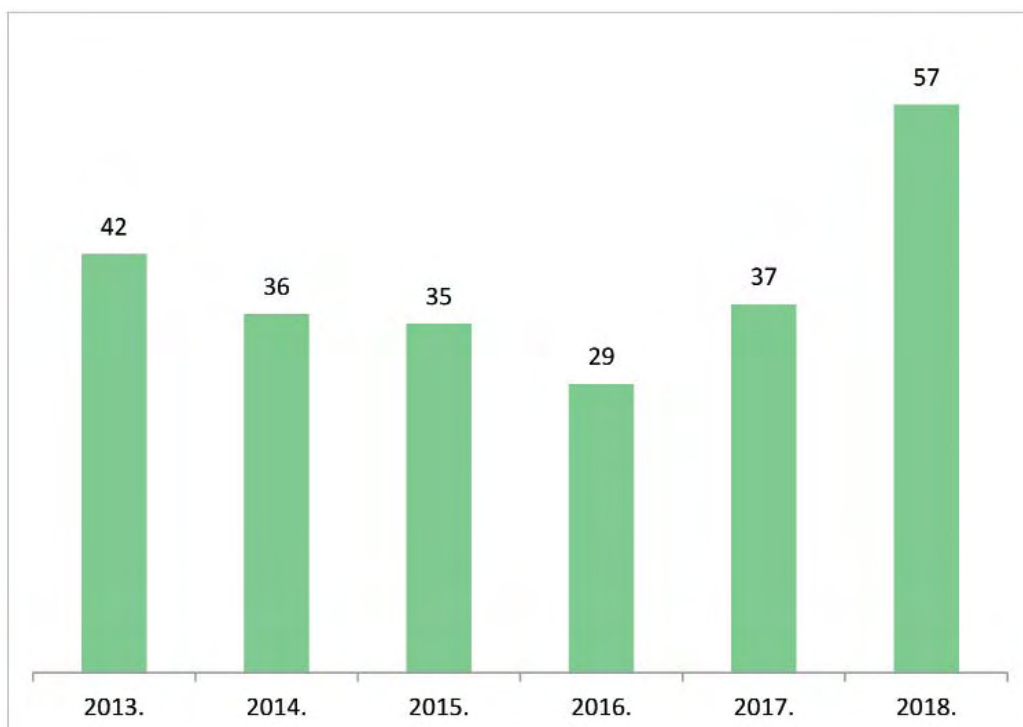
Prateći ostvarenje ciljeva i mjera *Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine*, koji se odnose na područje slobodnog vremena djece, a koji su usklađeni s dosadašnjim stajalištima i preporukama pravobraniteljice za djecu, uočavamo da svi ciljevi još nisu u potpunosti ostvareni. Ostvarivanje kulturnih prava djece, nažalost, u velikom broju slučajeva i dalje ovisi o financijskim mogućnostima, kako lokalne zajednice tako i roditelja. Pojedine lokalne zajednice ne prepoznaju važnost ostvarivanja ove skupine prava te se ne trude osigurati financijska sredstva i druge potrebne resurse u području slobodnog vremena djece. Sve je veći broj aktivnosti u kojima se djeci naplaćuje sudjelovanje, što može dovesti u diskriminatorni položaj onu djecu čiji roditelji to ne mogu platiti.

I dalje nije vidljiva spremnost na svim razinama da se djecu aktivno uključi u kreiranje i ostvarivanje programa slobodnog vremena, kako to nalaže *Konvencija o pravima djeteta*. Stoga možemo reći da su Strategijom istaknuti izazovi u ostvarenju kulturnih prava djece i dalje pred nama.

Zaštita djece koja se bave sportom - U najširem smislu, na područje zaštite prava djece koja se bave sportom odnosilo se ukupno 57 predmeta. Od tog broja 27 slučajeva odnosilo se na prijave i obraćanja vezana uz problematiku koju ubrajamo u područje kulturnih prava. Ostali predmeti odnose se na različitu problematiku koju opisujemo u drugim poglavljima (primjerice, vezano uz pravo zaštitu privatnosti, zaštitu od nasilja i dr.), a dijelom se odnose i na opće inicijative (sudjelovanja pravobraniteljice i njezinih suradnica na sastancima, skupovima i predavanjima, praćenje propisa, preporuke) vezane uz zaštitu i promociju prava djece sportaša.

Problematika s kojim su nam se stranke obraćale i u ovoj godini odnosi se najčešće na pritužbe, komentare i upite u vezi s neprimjerenim i nasilnim ponašanjem trenera prema djeci u klubu, pritužbe na nestručan rad ili na utjecaj nerazriješenih odnosa i konflikata odraslih unutar klubova i saveza na djecu sportaše. Više pojedinačnih slučajeva odnosilo se na pritužbe na različite odluke klubova i saveza, a najčešće ukazuju na teškoće vezane uz ishođenje ispisnica iz kluba u situacijama prelaska iz kluba u klub. U dva navrata razlog obraćanja je jednostrana odluka kluba o ispisivanju djeteta, a kao razlog obraćanja zabilježeni su i slučajevi odluke kluba o promjeni rasporeda treniranja, kao i neizbor djeteta u momčad ili reprezentaciju. Ostale pritužbe i upiti odnosili su se na zaštitu privatnosti djece sportaša, sigurnost djece vezano uz organizacije natjecanja i putovanja na natjecanja, sigurnost sportskih građevina i opreme te dostupnost sporta djeci. Značajan porast broja slučajeva koji se odnose na sport u protekloj godini pokazatelj je i da zaštita prava djece sportaša i dalje nije zadovoljavajuća te da u tom području ima još dosta prostora za nužna poboljšanja.

Predmeti Ureda pravobraniteljice za djecu vezani uz sport 2013. - 2018.

U odnosu na pojedinačna obraćanja, odgovarali smo na upite te davali upute o mogućnostima zaštite prava i interesa djece. Prema procjeni uključivali smo se u praćenje određenih slučajeva te ovisno o problematiki od nadležnih tijela (sportske inspekcije, policije, državnog odvjetništva, nacionalnih sportskih saveza) tražili izvješća i informacije. U više navrata nacionalnim sportskim savezima upućivali smo preporuke i inicijative za izmjenu njihovih općih akata, o čemu će više riječi biti u nastavku teksta.

Pratili smo i različite manifestacije vezane uz sportske aktivnosti djece. Osim toga, nastavljena je suradnja s Kineziološkim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je zamjenica pravobraniteljice za djecu održala predavanje za studente, usmjereno na podizanje svijesti budućih trenera i voditelja sportskih aktivnosti djece i mladih o potrebi i mogućnostima zaštite prava i interesa djece sportaša.

Tijekom 2018. u dva su navrata, na našu inicijativu, održani sastanci s predstavnicima Središnjeg državnog ureda za šport (SDUŠ). Prvi sastanak, u svibnju 2018., bio je posvećen temi „Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja u kontekstu provjere osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u sustavu sporta i obrazovanja“. Osim predstavnika Ureda pravobraniteljice za djecu i predstavnika SDUŠ-a, na sastanku su bili i predstavnici Ministarstva pravosuđa i MZO-a. Povod za sastanak bila je potreba efikasnije zaštite djece tako da se u području odgoja, obrazovanja i sporta otkloni mogućnost da osuđeni počinitelji seksualnih delikata na štetu djece dođu u kontakt s djecom. Naime, uočeno je da se za osobe koje obavljaju stručne djelatnosti u sportu vrlo rijetko traže podaci iz kaznene evidencije Ministarstva pravosuđa. Razgovaralo se i o potrebi zakonskog reguliranja sustava licenci za sportske djelatnike te je ukazano na potrebu da sportska inspekcija prilikom inspekcijskog nadzora provjerava jesu li odgovorne osobe provjerile zakonske uvjete za obavljanje poslova u sportu.

Kako se ni tijekom 2018. nisu dogodile dugo očekivane izmjene *Zakona o sportu*, niti su doneseni ni dopunjeni provedbeni propisi važećeg zakona, na našu inicijativu u studenome 2018. održan je i drugi sastanak sa SDUŠ-om, s ciljem analize problematike i daljnjih mogućnosti zajedničkog djelovanja u zaštiti prava i interesa djece sportaša. Na sastanku smo upoznali predstavnike SDUŠ-a s problematikom kršenja prava djece iz primljenih prijava te našim dosadašnjim zapažanjima, prijedlozima i preporukama za zaštitu djece sportaša. Načelno smo informirani o aktivnostima SDUŠ-a na izradi *Nacionalnog programa športa 2019.-2026.*⁹⁰ i *Zakona o športu*. Razgovaralo se i o ustrojstvu sportske inspekcije koja, sukladno *Zakonu o sportskoj inspekciji*, u prvom stupnju djeluje u okviru ureda državne uprave u županijama/Gradskog ureda Grada Zagreba, dok u drugom stupnju nadzor provode državni inspektori pri Samostalnoj službi sportske inspekcije SDUŠ-a. Saznajemo da u sedam županija još nisu imenovani sportski inspektori, odnosno, da sportska inspekcija nije stavljena u funkciju u Karlovačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Koprivničko-križevačkoj, Dubrovačko-neretvanskoj, Ličko-senjskoj, Međimurskoj te Sisačko-moslavačkoj županiji. Za područje ovih županija nadzor iznimno u prvom stupnju provode državni inspektori pri Samostalnoj službi sportske inspekcije SDUŠ-a. Na sastanku je naglašeno kako je iznimno važno da ujednačena sportska inspekcija postoji u svakoj županiji s ciljem očuvanja interesa djece.

Prema podacima SDUŠ-a, u 2018. godini sportska inspekcija obavila je sveukupno 14 inspekcijskih nadzora u vezi sa slučajevima na štetu djece, u odnosu na koje je izrečeno šest upravnih mjera te su podnesena tri optužna prijedloga.

„... Dijete mi je tu godinama, mijenjali su se treneri stručni i manje stručni ali sve do jednog su do sada imali normalan odnos prema djeci bez psovki vrijeđanja i omalovažavanja djece. Sad mi dijete trenira trener koji si daje za pravo... da djetetu psuje... da dijete naziva pogrdnim imenima i sprda ga pred ostalom djecom. To nisu više mali klinci to su dečki koji su već dobroano zagazili u pubertet i to im jako smeta, a smeta i meni kao roditelju...“.

„... Ponašanje trenera..., i verbalno i neverbalno, bilo je krajnje neprikladno situaciji. Tijekom utakmica on je konstantno urlao na djecu iz svojeg kluba, obraćao im se neprimjerenim rječnikom, omalovažavao ih i zastrašivao. Ponašanje je bilo u potpunosti nesportsko, a sa mnom su se složili i svi ostali gledatelji/roditelji kojima sam bila okružena. Bilo je više nego očito da ga se djeca izrazito boje.“.

Iz pisanih pritužbi pravobraniteljici za djecu

⁹⁰ Postupak e-savjetovanja o prijedlogu *Nacionalnog programa športa* održan je u veljači 2019., a u njemu je sudjelovala i pravobraniteljica sa svojim prijedlozima.

Po zaprimanju anonimnih pritužbi na **neprimjereno i zlostavljajuće ponašanje trenera** redovito od sportske inspekcije tražimo da utvrde ispunjava li dotični trener uvjete za rad s djecom, a od policijske uprave da ispita osnovanost navoda o nasilju nad djecom, utvrdi ostvaruju li se u postupcima i izjavama trenera obilježja najvažnijih radnji te da shodno utvrđenom poduzmu odgovarajuće mjere.

U pojedinim slučajevima ni treneri ni druge osobe u sportu pa čak ni djeca ni njihovi roditelji ne prepoznaju nasilje, ne pridaju mu važnost i pronalaze za njega različita opravdanja. Primjerice, u jednom slučaju, trener je svoje postupanje prema djeci opisao kao „*suviše emocionalan pristup prema djeci*“, no ipak je izrazio žaljenje i namjeru da svoje ponašanje korigira. U nekim slučajevima, unatoč utvrđenom nepedagoškom postupanju pojedinih trenera prema djeci, to nije bilo zapreka za njihov daljnji rad u sportu jer su formalno ispunjavali zakonom propisane uvjete u pogledu stručne spreme, odnosno stručne osposobljenosti za obavljanje stručnih poslova u sportu. Takvi slučajevi potvrđuju važnost uvođenja licenci za rad s djecom u sportu, za što se godinama zalažemo. Tražimo da se, osim stručnih kvalifikacija, vrednuju i pedagoške kompetencije trenera, kao i da posljedica za verbalno, psihičko, emocionalno i bilo koje drugo nasilje nad djecom bude - gubitak licence.

„... djeca se vraćaju uplakana, s bolovima u trbuhu, strahom nakon prvog sata, tjeraju ih da rone, a oni ne znaju plivati i to na prvom satu! I, ako ne zarone, govore im da neće naučiti plivati. ... Zar to ne bi trebao biti veseli trenutak, a ne mučenje? Htjeli bi kao roditelji da djeca nauče plivati, ali ne da to bude prisila i teror. ...“

Iz pisanog upita pravobraniteljici za djecu

Saznajemo i za druga zabrinjavajuća i **nepedagoška postupanja trenera**, nedopustiva u radu s djecom. Primjerice da je trener fotografirao djecu dok su mokrila na autobusnom ugibalištu, ili pak da je trener putem *WhatsApp* poslao poruku igračima, djeci od 10-ak godina, da su nakon treninga svi obvezni doći na misu. U potonjem slučaju pritužitelj je smatrao da je riječ o kršenju dječjih prava, ali i o diskriminaciji djece i roditelja koji nisu vjernici, koji su druge vjere ili su vjernici, ali ne idu na misu.

U više navrata ukazivali smo na potrebu normiranja **prijevoza djece sportaša**.⁹¹ U tom području postoji niz pravnih praznina te brojni rizici za sigurnost djece, što potvrđuje i tragičan slučaj smrtnog stradanja djeteta i njegovog trenera na povratku s turnira. Saznajemo da Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture (MMPI) i SDUŠ pripremaju zajedničku *Preporuku za nacionalne saveze i sportske udruge o organiziranom prijevozu sportaša na natjecanja i pripreme*. Unatoč našem traženju, nemamo informaciju o tome je li preporuka zaista i upućena.

U veljači 2019., u očitovanju tijekom e-savjetovanja na *Nacionalni program športa 2019. -2026.* naglasili smo kako očekujemo da se tim dokumentom, osim za vrhunske sportaše, zajamči sustavna skrb za svu djecu koja se natječu, posebice vezano uz organizaciju natjecanja, organizaciju putovanja na natjecanja i rizike koji oni nose. Držimo da sportski savezi i klubovi trebaju imati jasne smjernice te financijsku i organizacijsku podršku prilikom organiziranja turnira i putovanja, posebice kako bi se izbjegla jednodnevna putovanja na velike udaljenosti.

Posljedice **konfliktnih odnosa odraslih** koji se događaju, primjerice, na relaciji roditelji-trener ili klub-savez, razlog su više obraćanja pravobraniteljici. Negativni utjecaj takvih konflikata na djecu na koje nam ukazuju pritužitelji su nemogućnost sudjelovanja djece na natjecanjima ili nemogućnost korištenja sportskih objekata. Neovlašteni za rješavanje konflikata odraslih te za odnose unutar sportskih udruga, prijavitelje smo upućivali u mogućnosti zaštite interesa djece koje propisuju važeći propisi (*Zakon o udrugama, Zakon o sportu, Zakon o sportskoj inspekciji*).

Teškoće pri **prelasku djece iz jednog sportskog kluba u drugi** razlog je više obraćanja pravobraniteljici za djecu. U prijavama roditelji navode probleme u ishođenju ispisnica iz matičnog kluba, odnosno, nemogućnost registracije djece za drugi klub, unatoč tome što djeca nisu imala potpisane ugovore s klubom. I prijašnjih godina imali smo slične slučajeve te saznanja da su, zbog zapreka koje propisuju registracijski pravilnici sportskih

⁹¹ O tome i u poglavlju *Prometna sigurnost djece*.

saveza, pojedina djeca koja su bila perspektivni i daroviti sportaši odustala od daljnjeg bavljenja sportom. Smatramo da bi ova problematika trebala biti regulirana odredbama *Zakona o sportu*, a praksa nacionalnih sportskih saveza ujednačena i usklađena s načelom zaštite najboljeg interesa djece. Na tragu tog načela, naš je stav da dijete koje s klubom nema potpisan ugovor ne bi trebalo biti opterećeno ishodenjem ispisnice/istupnice niti bi se na djecu trebala odnositi odredba o prijelaznim rokovima prilikom promjene kluba.

Također saznajemo za slučajeve u kojima su djeca predškolske dobi jednostranom odlukom trenera **isključena iz sportskog kluba**. U jednom slučaju šestogodišnjak je isključen uz obrazloženje da je „*svojim neprimjerenim ponašanjem, te usprkos opomenama, savjetovanjima i ukorima degradirao svoj trenažni proces, trenerski kodeks te demotivirao i narušavao napredovanje ostalih članova u klubu.*“. Budući da je riječ o dječaku predškolske dobi, bili smo iznenađeni takvom praksom i stavom kluba te smo zatražili očitovanja sportskog saveza i sportske inspekcije. Dječakov otac nas je povratno informirao da je sportska inspekcija poništila odluke o isključenju dječaka iz sportskog kluba te naveo kako od kluba očekuje ispriku.

Zaštita privatnosti djece sportaša također je bila razlog obraćanja pravobraniteljici. Osim upita trenera o stajalištima pravobraniteljice za djecu u vezi s objavom podataka o djeci na *Facebook* stranicama kluba, zaprimili smo i pritužbu roditelja zbog objave u medijima podataka o djetetu koje je isključeno iz utakmice. Roditelji smo uputili na mogućnosti uklanjanja podataka.

Bolja zaštita privatnosti i sigurnosti djece na bazenu bila je i predmetom pritužbe roditelja koji je upozorio da je neprimjereno da se djeca presvlače na tribinama bazena, kao i da se nedovoljno nadzire ulazak odraslih posjetitelja na tribine, što može ugroziti djecu. U pritužbi je navedeno da je „*već postojao problem pedofilije na tribinama*“. Obratili smo se tijelu nadležnom za upravljanje ovim sportskim objektom te preporučili da ozbiljno razmotre navode roditelja i poduzmu radnje kako bi se prevenirale povrede prava djece, a posebice da razmotre različite mogućnosti poboljšanja kontrole ulaska u prostor bazena i tribina kako bi prevenirali ulazak osoba koje nisu zadužene za skrb o djeci. Dobili smo odgovor iz kojeg su razvidna ulaganja i aktivnosti za podizanje razine sigurnosti djece, a navedeno je i da se, iako na bazenu ima dovoljno kabina za presvlačenje, djeca radije presvlače na tribinama. Osoba nadležna za upravljanje bazenom smatra da su odgovorne osobe koje vode klubove te njihovi treneri trebali na roditeljskim sastancima educirati roditelje o ponašanju za vrijeme treninga, nakon treninga te o zadržavanju na tribinama, a također ih uputiti da, ako mogu, osobno dođu po svoju djecu na tribine te da, ako uoče neprimjereno ponašanje odraslih, pozovu radnike bazena ili osobno reagiraju.

Zaprimili smo predstavku kojom nam je ukazano na **ugroženost zdravlja djece** nogometaša, a vezano uz organizaciju i održavanje nogometnih utakmica u neprimjerenim vremenskim uvjetima. U konkretnom slučaju djeca su igrala potpuno mokra po jakoj kiši. Majka koja nam se obratila navela je da je svojoj djeci zabranila igranje po takvim uvjetima, ali da je većina drugih roditelja popustila pod pritiskom trenera i sudaca. Spominje kako je informirana da isključivo suci odlučuju o tome hoće li se utakmica odigrati te da se pritom vode samo tehničkim kriterijima (koliko visoko lopta odskoči na terenu i sl.), odnosno da uopće ne uzimaju u obzir utjecaj vremenskih uvjeta na zdravlje djece. Složivši se s tvrdnjama pritužiteljice kako zaštita zdravlja djece treba biti prioritet u svim aktivnostima u kojima sudjeluju djeca, obratili smo se sportskim savezima preporučivši da razmotre mogućnost izmjene i dopune važećih općih akata i propisa/propozicija natjecanja koji se odnose na mlađe dobne kategorije, tako da zaštita zdravlja djece ima prioritet u odnosu na tehničke mogućnosti/izvedbu ili zaštitu imovine (primjerice, u tada važećim Propozicijama natjecanja za pionire ističe se kako se imovina štiti „*od oštećenja zbog vremenskih prilika - obilne kiše, snijeg i sl.*“). Odgovore na preporuku nismo zaprimili.

Krajem veljače 2018. odgovorili smo na upit članu Komisije nogometnih sudaca Hrvatskog nogometnog saveza koji se raspitivao o eventualnim zaprekama da osobe mlađe od 18 godina samostalno sude nogometne utakmice, kako mladeži, tako i seniorskih i veteranskih ekipa. Kako nijedna aktivnost ni sudjelovanje djece ne smije biti protivno sigurnosti djece, s obzirom na dosadašnja saznanja o zbivanjima u nogometu, posebice o različitim oblicima nasilja prema sucima, izrazili smo stajalište da omogućavanje dje-

ci da samostalno sude nogometne utakmice seniorskim i veteranskim ekipama, načelno nije u njihovom najboljem interesu.

Također smo preporučili da se *Pravilnik o sucima, suđenju i sudačkim instruktorima* (2016.) dopuni mehanizmima zaštite osobnih i imovinskih interesa djece. U međuvremenu je u lipnju 2018. donesen novi *Pravilnik o suđenju, sucima i sudačkim instruktorima*, prema kojem nogometni sudac može početi obavljati dužnost suca, odnosno pomoćnog suca, na seniorskim utakmicama s navršениh 18 godina. Prema novim odredbama ispit za nogometnog suca može polagati osoba koja u vrijeme prijavljivanja za ispit nije mlađa od 16 godina niti starija od 35 godina (prema ranije važećim odredbama dobno ograničenje je bilo od 15 do 40 godina).

Zaključno, temeljem obraćanja i pritužbi građana, praćenja pojedinačnih slučajeva te općih inicijativa u području bavljenja djece sportom, uočavamo brojne probleme čije konačno rješavanje očekujemo donošenjem novog *Zakona o sportu*. Do tada, pozdravljamo izradu *Nacionalnog programa športa 2019.-2026.* S obzirom na pretpostavku da veliki broj sportaša spada upravo u dobnu kategoriju djece, držimo da bi upravo u *Nacionalnom programu športa*, kao temeljnom strateškom dokumentu, ali i u budućem *Zakonu o sportu*, kao temeljnom propisu, trebaju biti predviđeni jasni standardi, smjernice i ciljevi za učinkovitiju zaštitu prava djece sportaša.

2.7 PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA

Pravobraniteljica za djecu prati rad sustava zaštite djeteta koje sudjeluje u pravosudnom postupku (sudskom i upravnom postupku) neovisno o tome je li riječ o djetetu žrtvi, svjedoku, počinitelju nekog kaznenog ili prekršajnog djela ili sudioniku u postupku pred nadležnim tijelima.

Tijekom 2018. godine Ured pravobraniteljice zaprimio je 72 prijave koje se odnose na povrede prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj pritužbi odnosio se na pravo na dostojanstvo u postupku pred nadležnim tijelima (27) i pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (23). U manjem broju bila su zastupljena obraćanja vezano uz pravo na neodgodivu pravnu pomoć (11), pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno (5), pravo na suđenje u razumnom roku (2) te pravo na zaštitu od ponižavajućih postupaka ili kazni protiv djeteta (2). Jedna prijava odnosila se na prava djeteta oštećenika i svjedoka (1), a jedna općenito na sudjelovanje djeteta u pravosudnom postupku (1).

Najčešće nam se javljaju roditelji pritužujući se na **postupanje djelatnika CZSS-a u postupcima obiteljsko pravne zaštite**. Zamjeraju im pristranost, neprofesionalnost, nepoduzimanje aktivnosti za zaštitu interesa djeteta ili neodazivanje na sudske pozive. Pritužbe na djelatnike CZSS-a najčešće su u situacijama konfliktnih roditeljskih odnosa, kao i kod poduzimanja mjera za zaštitu djeteta, osobito u slučajevima izdvajanja djeteta iz obitelji ili pokretanja postupaka za lišenje roditeljske skrbi. Svjesni smo da su neke pritužbe na rad djelatnika CZSS-a u konfliktnim roditeljskim odnosima odraz nezadovoljstva roditelja koji se teško mire s procjenama njihovih roditeljskih kompetencija. No, činjenica je da MDOMSP kojem prosljeđujemo takve pritužbe na nadležno postupanje rijetko utvrđuje propuste djelatnika CZSS-a, iako se, zbog lošeg funkcioniranja sustava socijalne skrbi, oni ipak događaju.

Obratila nam se djevojčica smještena u udomiteljskoj obitelji revoltirana načinom na koji je postupao pravosudni sustav i sustav socijalne skrbi u njezinu slučaju, posebno vezano za procjenu njezinog najboljeg interesa i poštovanje njezinog mišljenja. Naime, unatoč tome što je zbog roditeljske nebrige izdvojena iz obitelji, CZSS je tek na njezino inzistiranje nakon šest godina pokrenuo postupak radi lišenja roditeljske skrbi. Budući da roditelji nisu lišeni roditeljske skrbi, oni i dalje donose odluke o njezinom svakodnevnom funkcioniranju, iako se uopće ne skrbe o njoj, te se traži njihova suglasnost za školske izlete, izbor škole i drugo. Nažalost, takvi se propusti nadležnih tijela događaju i time se grubo krše prava djece. Smatramo da je to nedopustivo te da zahtijeva znatno veći angažman stručnjaka CZSS-a u zaštiti dobrobiti djece.

Roditelji nam se često pritužuju i na **rad policijskih službenika**. Najčešće nam se obraćaju pritužujući se na neodgovarajuću reakciju u slučaju prijetnji i nasilnih ponašanja, nepravovremene reakcije policije u slučaju

traženja policijske intervencije, neprimjereno ponašanje policijskih službenika u prisutnosti djece, prekoračenje policijskih ovlasti ili nepotrebno dovođenje djece u prostore policije. U svim slučajevima zatražili smo provjeru navoda od strane načelnika PU, obavijestili Ravnateljstvo policije radi praćenja, a u nekima i Službu za unutarnju kontrolu MUP-a. Zanimljivo je da tijelo nadzora, kao i u sustavu socijalne skrbi, rijetko utvrđuje propuste. To pokazuju i podaci Službe za unutarnju kontrolu MUP-a. Od 57 pritužbi vezano uz postupanje policijskih službenika prema djeci, 41 pritužba ocijenjena je neutemeljenom, šest nije potvrđeno, dvije su djelomično utemeljene, dvije su utemeljene, a za šest pritužbi postupak još nije okončan.

Česte su i **pritužbe na pravosudna tijela, državno odvjetništvo i sudove**. Dok državnom odvjetništvu zamjeraju nepokretanje kaznenih postupaka i nedovoljan angažman u zaštiti prava djece, sudovima se prije svega zamjera **dugotrajnost postupaka**. Prema podacima Ministarstva pravosuđa (MP) kazneni postupci kaznenopravne zaštite djece, odnosno postupci u kojima su djeca žrtve kaznenih djela, u prosjeku traju 581 dan na općinskim sudovima, odnosno 489 dana na županijskim sudovima. Službeni podaci o prosječnom trajanju postupka obiteljskopravne zaštite nisu nam dostupni, međutim iz većeg broja pojedinačnih slučajeva koje pratimo vidljivo je kako pojedini postupci traju neopravdano dugo.

Primjerice u jednom slučaju postupak radi odluke o tome s kojim roditeljem će dijete živjeti traje od svibnja 2015. i još nije okončan. Započeo je kad je dijete imalo 15 dana, danas je to trogodišnjak koji ide u vrtić, a da s ocem nije imao kontakta bez prisutnosti majke. Dijete je uskraćeno i za susrete s drugim članovima obitelji. Za sve to vrijeme susreti se odvijaju po privremenoj mjeri, izrazito su opterećeni roditeljskim sukobom u čijem središtu je dijete, te uzajamnim predbacivanjima i optuživanjima.

U drugom slučaju postupak također traje dulje od četiri godine bez donošenja privremene mjere, a njegova dugotrajnost objašnjava se neopravdanim procesnim zahtjevima stranaka koje odugovlače postupak. Mišljenja smo da se nikako ne bi smjelo tolerirati da postupci u kojima se donose odluke od posebne važnosti za dijete, poput odluke s kojim će roditeljem živjeti ili na koji će način dijete ostvariti neko svoje pravo, traju više godina. Nužno je da se stvore procesni uvjeti da se u ovim slučajevima osigura žurnost kako se ne bi štetilo ili ugrožavalo interes djeteta.

Djelatnici ustanova koje skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi ukazuju nam i na propuste sudova koji prekoračuju rokove i ne donose na vrijeme **nove odluke** o oduzimanju prava na stanovanje roditelja s djetetom. Kako je ova mjera zaštite djeteta ograničenoga trajanja, istekom roka na koji je određena ona prestaje važiti. To dovodi do toga da roditelji za koje je procijenjeno da nisu u mogućnosti skrbiti se o djeci ili da ih u nekim slučajevima čak i ugrožavaju, unatoč tome dolaze po djecu i odvođe ih iz ustanove. Na taj su način roditelji, samo iz jedne ustanove, prema navodima djelatnice, u protekle dvije godine odveli desetero djece.

Uz pritužbe na dugotrajnost postupka pa time i na **neefikasnost sudova**, roditelji i djeca nam se pritužuju i na **neprimjereno ponašanje** pojedinih sudaca pri ispitivanju djece svjedoka. Zato osobito važnim smatramo kontinuiranu edukaciju pravosudnih dužnosnika o pravima djece i utvrđenim standardima postupanja prema djeci. Vjerujemo da će tome pridonijeti sporazum o suradnji UNICEF-a i Pravosudne akademije, na temelju kojeg se u razdoblju od 2018. do 2020. godine planira kroz program cjeloživotnog stručnog usavršavanja održati edukacije za svih 1038 postojećih pravosudnih dužnosnika i stručnjaka koji u različitim pravosudnim postupcima dolaze u kontakt s djecom. Usto, UNICEF u partnerstvu s Državnim odvjetništvom RH i Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom pokreće i program specijaliziranih edukacija za 98 odvjetnika za mladež i 20 stručnih suradnika izvanpravne struke u državnim odvjetništvima koji rade s djecom svjedocima i žrtvama u kaznenim postupcima te maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Ovim edukacijama trebalo bi se osigurati bolje razumijevanje prava i potreba djece što je ključno za zaštitu njihovih prava.

Kontinuirana edukacija i cjeloživotno usavršavanje nužni su i za suce koji rade na predmetima obiteljskopravne zaštite djece. Kako bi se osiguralo da ovi postupci budu što brži i efikasniji, a sudjelovanje djeteta manje

stresno, godinama se zalažemo i za osnivanje **specijaliziranih obiteljskih sudova** s popratnim stručnim službama. Smatramo da bi se time omogućilo da se djeci pruži odgovarajuća podrška i zaštita te im se olakša sudjelovanje u ovim za njih izuzetno stresnim postupcima.

2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka

Prema podacima MUP-a u 2018. godini otkriveno je i prijavljeno 5.188 kaznenih djela na štetu djece, što je u odnosu na 2017. smanjenje za 1,6 %. Najveći broj prijavljenih kaznenih djela odnosio se na kazneno djelo prijetnje (1.479). U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima. Zabilježeno je 1.096 kaznenih djela povrede djetetovih prava, odnosno zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta te 492 povrede obveze uzdržavanja. U 673 slučaja djeca su bila žrtve kaznenog djela nanošenja tjelesne ozljede od čega je u 111 slučaja bila riječ o teškim tjelesnim ozljedama, od čega u dva slučaja o osobito teškoj tjelesnoj ozljedi. Ukupno je 2.795 djece bilo žrtvom obiteljskog nasilja.

Sudjelovanje djeteta svjedoka ili žrtve u sudskom postupku za njega je stresno i neugodno iskustvo. Odgovarajuća priprema i podrška djeteta neophodan je preduvjet da dijete svjedočenje ne doživi kao traumu. S obzirom na to da odjeli za žrtve i svjedoke na sudovima ne rade s djecom, a udruge koje se bave pružanjem podrške i pomoći žrtvama kaznenih djela tu pomoć u pravilu pružaju samo odraslim osobama, uloga stručnih suradnika na sudu, koji su zaduženi za pomoć i podršku djetetu, izuzetno je važna.

Kako bismo provjerili uvjete u kojima stručni suradnici rade s djecom svjedocima u kaznenim postupcima proveli smo anketu na svim općinskim i županijskim sudovima u Hrvatskoj. Od ukupno 36 sudova (15 županijskih i 21 općinskih) odgovore smo zaprimili od 10 županijskih sudova i 16 općinskih sudova. Rezultati ankete pokazuju kako je na nekim sudovima (većinom u velikim gradovima) sustav pripreme djeteta odgovarajući. No, neki stručni suradnici županijskih i općinskih sudova koji pružaju podršku i pomoć djeci žrtvama i svjedocima kaznenih i prekršajnih djela kao probleme ističu **nedostatak prostornih uvjeta za rad**, uključujući i posebne čekaonice za dijete kako bi se dijete zaštitilo od susreta s počiniteljem kaznenog djela. Neki se žale na **neodgovarajuću i zastarjelu tehničku opremu** (ometanja u zvuku i smetnje što izaziva dodatni stres kod djece). Zabrinjavajuće je i što se na nekim sudovima stručni suradnici ne angažiraju uvijek u ispitivanju djece kao svjedoka niti im se djeca upućuju na pripremu za ispitivanje. Na nekim sudovima praksa je da se žrtve, koje su u istrazi bile ispitivane putem video linka, ne ispituju na isti način i u nastavku suđenja, već se to obavlja u sudnici bez odgovarajuće podrške stručnih suradnika.

Nužnim smatraju ujednačavanje sudske prakse u smislu ujednačavanja kriterija u ispitivanju djeteta, ali i usklađivanje ciljeva i očekivanja svih uključenih u ispitivanje djeteta putem video-linka. Vezano uz pripremu djeteta za svjedočenje većina navodi kako dijete priprema neposredno prije ispitivanja, budući da dolazak na sud zahtijeva angažman roditelja koji nerijetko nisu suradljivi u tom pogledu. Nekima je problem i znatna udaljenost suda od mjesta stanovanja djeteta, što iziskuje i materijalne troškove, ali i organizacijske poteškoće (izostanak djeteta iz škole, roditelja s posla, poteškoće u organizaciji prijevoza).

Pozitivan primjer je Županijski sud u Bjelovaru koji, prema navodima stručnog suradnika, pripremu djeteta žrtve seksualnog zlostavljanja po potrebi obavlja u djetetovom domu ili u CZSS-u. U dogovoru sa sućem i roditeljima priprema se obavlja nekoliko dana prije ispitivanja djeteta, što ocjenjuju puno prikladnijim za dijete, ali i za konačni ishod postupka jer djeca tada lakše iskazuju i na pitanja odgovaraju detaljnije te ne pokazuju strah od iskazivanja. Stoga je nužno sudovima osigurati dostatna materijalna sredstva kako bi se pokrili troškovi dolaska djeteta na sud ili organizirala priprema djeteta u djetetovom mjestu stanovanja, kako bi se svojoj djeci pružile iste mogućnosti i omogućilo manje stresno sudjelovanje u sudskom postupku.

Problem na koji nam stručni suradnici ukazuju, a koji nam potvrđuju i udruge koje se bave pružanjem pomoći i podrške žrtvama kaznenih djela, je **nedovoljno informiranje žrtava** o njihovim pravima tijekom postupka, ali i o fazama postupka u kojima žrtva mora sudjelovati te o tijeku i rezultatima samog postupka. Iako je *Zakonom o kaznenom postupku* propisana, sukladno tzv. *Direktivi o žrtvama*, obveza svih tijela koja sudjeluju u pojedinim fazama postupka na informiranje žrtve, nažalost praksa pokazuje da su žrtve

neinformirane o svojim pravima odnosno o načinima na koja ta svoja prava mogu ostvariti. Iako postoje obrasci obavijesti žrtvama kaznenih djela, pa i oni namijenjeni isključivo djeci, oni, nažalost, nisu prilagođeni djeci niti su im razumljivi. Riječ je o obrascima u kojima se citiraju zakonske odredbe o pravima žrtve, no nema praktičnih informacija koje bi pomogle roditeljima i djeci u boljem snalaženju u postupku koji ih očekuje.

Problemi na koje nam stručni suradnici ukazuju su i **dugotrajnost postupaka, nepotrebno pozivanje djeteta na sud, nedostatak edukacija**, osobito o temama iz razvojne psihologije, socijalne pedagogije te forenzičnog intervjua, kao i **nedostatne supervizije**. Ukazuju i na potrebu **razvijanja suradnje i održavanja redovitih sastanaka sudaca i stručnih suradnika** na razini države s državnim odvjetništvima i ustanovama koje se bave tretmanom žrtava, kao i na potrebu **vođenja evidencija o žrtvama i svjedocima** radi sustavnog praćenja i istraživanja u cilju unapređenja podrške djeci koja dolaze na sud.

Reorganizacijom pravosuđa i spajanjem prekršajnih sudova s općinskim sudovima stručni suradnici su u svoju nadležnost dobili i podršku djeci žrtvama i svjedocima u prekršajnim postupcima, što smatramo dobrim rješenjem budući da smo do sada ukazivali na to da djeca u prekršajnom postupku nisu imala odgovarajuća pomoć i podršku. No, to će zasigurno zahtijevati rješavanje ovih uočenih problema, a vjerojatno i potrebu angažiranja većeg broja stručnih suradnika, s obzirom na veliki broj djece žrtava i svjedoka u prekršajnim postupcima, osobito u postupcima iz domene obiteljskog nasilja, gdje se na godišnjoj razini bilježi oko 2000 djece žrtava.

Za djecu je osobito osjetljivo kad se nađu u ulozi svjedoka obiteljskog nasilja te bi njihove svjedočenje trebalo teretiti jednog od roditelja. U takvim slučajevima iznimno je važna uloga stručnjaka koji moraju procijeniti, uvažavajući sve okolnosti slučaja, je li uključivanje djeteta kao svjedoka doista neophodno. Kontinuirano se zalažemo za to da se u postupku u kojem djeca sudjeluju kao svjedoci vodi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta. Da bi se dokazalo počinjenje kaznenog ili prekršajnog djela, u sudskom se postupku, umjesto djece, kao svjedoci mogu saslušati osobe koje su o počinjenju kaznenog djela posredno saznale u razgovoru s djecom. Tako se može izbjeći stres i traumatizacija djeteta, a postići svrha sudskog progona.

Iz pojedinačnih obraćanja, ali i na temelju uvida u funkcioniranje pravosudnog sustava, o čemu saznanja crpimo iz različitih izvora, primjećujemo da, unatoč naporima u poboljšanju položaja djece žrtava i svjedoka, i nadalje postoje problemi. **Podrška i pomoć djetetu** sudioniku u pravosudnom postupku, i to ne samo kaznenom, već i prekršajnom, građanskom i upravnom postupku, mora biti **sustavna i pod jednakim uvjetima dostupna svakom djetetu**. Ona se ne smije ograničiti samo na pomoć i podršku u okviru pravosudnog sustava, već treba biti osigurana i izvan njega kroz sustav socijalne skrbi, zdravstva i civilnog društva. Osobe koje dolaze u kontakt s djecom žrtvama, neovisno o tome kojem sustavu pripadaju, moraju biti posebno osposobljene za uočavanje potreba djeteta i pružanje podrške od samog trenutka počinjenja kaznenog ili prekršajnog djela, za vrijeme trajanja kaznenog odnosno prekršajnog postupka, kao i nakon njegovog okončanja, kako to nalažu i Smjernice VE o pravosuđu prilagođenom djeci. Postojećim protokolima definirana je suradnja između tijela vezana uz podršku žrtvama, međutim, u praksi ona nije odgovarajuće zaživjela.

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati odgovarajuće tehničke, prostorne i kadrovske resurse za ispitivanje djeteta u svim pravosudnim postupcima (konferencijska veza, stručni kadrovi, posebne čekaonice za svjedoke).
- Osigurati dostatna materijalna sredstva za pokriće troškova dolaska djeteta na sud ili pripremu djeteta u djetetu bliskom okruženju.
- Osigurati kontinuiranu edukaciju i superviziju stručnih suradnika koji pripremaju dijete za svjedočenje.
- Obvezati sve stručnjake koji sudjeluju u pravosudnom postupku (suce, državne odvjetnike, odvjetnike) na kontinuiranu edukaciju.
- Uspostaviti mrežu stručnjaka za stručnu podršku djetetu koji će dijete savjetovati i pratiti tijekom kaznenog i prekršajnog postupka.

- U suradnji sa sustavom socijalne skrbi i zdravstva osigurati svakom djetetu koje je pretrpjelo teška traumatska iskustva dostupnost psihološke i druge stručne pomoći pod jednakim uvjetima.
- Osigurati žurnost u provođenju sudskih postupaka u kojima djeca sudjeluju kao žrtve ili svjedoci.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Prema podacima MUP-a tijekom 2018. prijavljeno je 626 kaznenih djela spolne naravi počinjenih na štetu djece. Najviše je prijavljeno kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (232) i upoznavanja djece s pornografijom (107). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela: iskorištavanje djece za pornografiju (65), zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina (48), bludne radnje (44), silovanje (33), spolno uznemiravanje (30), spolni odnosaj bez pristanka (25), spolna zloupotreba djeteta starijeg od 15 godina (16) i mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (14.) Manji broj prijava odnosi se na kazneno djelo rodoskrvnuća (6), iskorištavanja djece za pornografske predstave (4) i podvođenje djeteta (2).

Pravobraniteljica za djecu zaprimila je 23 prijave u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe. U vezi s tim prijavama najčešće nam se obraćaju roditelji seksualno zlostavljane djece ukazujući na propuste sustava. Nezadovoljni su tretmanom djeteta koje je doživjelo neki oblik seksualnog iskorištavanja ili uznemiravanja, osobito zbog nedostatnih informacija, nejednake dostupnosti odgovarajuće podrške djetetu te zbog vrste i visine kazne za počinitelja.

Primamo i obavijesti škola o primjeni *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, a nerijetko nam se obraćaju i zabrinuti građani ponukani medijskim napisima komentirajući nedovoljnu zaštićenost djece. Njihovo ogorčenje najčešće izazivaju blage sudske presude, puštanje „pedofila“ iz „prিতvora“, na uvjetni otpust ili njegov izlazak iz zatvora po izdržanoj kazni, kao i mogućnost kontakta s djecom, zbog čega strahuju da bi se nasilje moglo ponoviti.

Koristan izvor saznanja o problemima u ovom segmentu zaštite dječjih prava su nam i mediji koji nerijetko izvještavaju o slučajevima u kojima su žrtve seksualnog zlostavljanja djeca. Mediji su u 2018. izvještavali o blagim kaznama za počinitelje spolnog zlostavljanja djeteta, poput kratkih vremenskih kazni, uvjetnih osuda ili rada za opće dobro. Problematizirali su i slučaj spolnog zlostavljanja djece od strane svećenika koje su žrtve prijavile nekoliko godina nakon punoljetnosti, zbog čega je za vođenje kaznenog postupka nastupila zastara. Pratili smo i slučaj profesora koji je, unatoč vođenju istrage zbog sumnje na seksualno zlostavljanje, nastavio raditi u školi, kao i slučaj trenera koji je, unatoč pravomoćnoj presudi, nastavio obavljati poslove u sportu. Svi ovi konkretni slučajevi ponovno su problematizirali propuste u zakonskoj regulativi, ali i u primjeni propisa na koje godinama ukazujemo.

Činjenica je da nema općeg propisa koji bi zabranjivao rad s djecom osobama koji su počinitelji spolnog nasilja nad djetetom te je takva zabrana propisana samo u nekim posebnim propisima, kao rezultat višegodišnjeg kontinuiranog upozoravanja Ureda pravobranitelja za djecu na potrebu za takvom regulacijom. Iako godinama ukazujemo na taj problem, on je i dalje aktualan u nekim područjima. Tako je tek 2018., na inicijativu pravobraniteljice za djecu, ova zabrana obuhvatila i liječničku profesiju. Iako većina profesija i djelatnosti sada ima propisana ograničenja za rad s djecom, zabrinjavaju nas područja koje zasad još nisu regulirana u tom smislu. Riječ je o djelovanju udruga, za koje nisu postavljena gotovo nikakva ograničenja osim u dijelu koji je pokriven *Zakonom o volonterima*, te o radu trgovačkih društava, koja se bez ikakvih ograničenja mogu registrirati za djelatnosti koje uključuju i rad s djecom (igraonice, radionice, kampovi, poduke, tečajevi i sl.). Područje njihovog djelovanja nije podložno nadzoru pa smo opravdano zabrinuti za sigurnost i zaštitu djece. Kako bismo barem donekle osigurali zaštitu djece, Ured za udruge Vlade RH predložili smo da se propiše da udruge koje koriste sredstva iz javnih izvora, za provedbu programa koji se odnose na djecu, moraju provjeravati prethodnu osuđivanost svih osoba koje provode projekt. Prihvaćajući našu inicijativu Ured za udruge Vlade RH obavijestio nas je kako je u Priručniku koji se odnosi na mjerila koja moraju ispunjavati udruge uvršten uvjet provjere prethodne osuđivanosti.

Možemo ustvrditi da je u većini sustava prepoznata potreba ograničenja kad je riječ o radu s djecom, no, zbog propusta u izričaju propisa, događa se da djeca nisu dovoljno zaštićena. Primjerice, vođenje kaznenog postupka zapreka je za obavljanje nekih poslova, no, budući da se početak kaznenog postupka veže uz pravomoćnost rješenja o provođenju istrage ili potvrđivanje optužnice, u periodu koji tome prethodi može se dobiti „potvrda o nekažnjavanju“ kojom se dokazuje nepostojanje zapreke za rad, s čime smo se susreli u nekim slučajevima. Upoznati smo i sa slučajem u kojem je osoba nepravomoćno osuđena za spolno nasilje nad djetetom, u očekivanju pravomoćnosti presude dobila potvrdu da se protiv nje ne vodi kazneni postupak. Takve pravne praznine, koje omogućuju da počinitelj seksualnog nasilja do pravomoćnosti presude može nesmetano dolaziti u kontakt s djecom, moraju se žurno prevladati, na što upozoravamo nadležna ministarstva.

Problem na koji upozoravamo već godinama je i to što prilikom zapošljavanja kadrova u zanimanjima koja uključuju rad s djecom, izostaje odgovarajuća provjera. Primjećujemo da predškolske i školske ustanove, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad s djecom, ne provjeravaju uvijek je li kandidat pravomoćno osuđen za kaznena djela koja su prema zakonu zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi te je li osuđen za tzv. „spolne delikte“. Ustanove uglavnom traže od kandidata da dostave uvjerenje nadležnog općinskog suda da se protiv njih ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda (tzv. „potvrda o nekažnjavanju“). To, međutim, nije dovoljna zaštita djece jer ne uključuje provjeru prethodne osuđivanosti kandidata.

Kontinuirano upozoravamo nadležne, posebice obrazovne ustanove i Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom pribave od Ministarstva pravosuđa (MP) posebno **uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije**, iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi, ali i za provođenje stručne prakse. Naime, ponukani slučajem seksualnog uznemiravanja učenice na praksi, upozorili smo MZO na nužnost provjere prethodne osuđivanosti osoba s kojima djeca dolaze u kontakt za vrijeme stručne prakse. MZO je prihvatio našu preporuku te naputkom obvezao sve srednje škole na ovu provjeru.

Nadležne također pozivamo da periodično **provjeravaju podatke o zaposlenicima** i ostalim angažiranim osobama o postojanju zapreka za rad s djecom, s obzirom na podatak da je u Kaznenoj evidenciji MP-a evidentirano 1566 počinitelja spolnih delikata na štetu djece. Prema podacima MP-a, provjeru prethodne osuđivanosti najviše traže škole, udruge (temeljem *Zakona o volonterstvu*), dječji vrtići i ustanove socijalne skrbi.

Zabrinjava nas mali broj zatraženih provjera temeljem *Zakona o športu*, i to najčešće samo za imenovanje članova tijela sportskog kluba te člana uprave ili nadzornog odbora, na što smo ukazali i Središnjem državnom uredu za šport. Također smo ukazali na potrebu zakonskog reguliranja licenciranja sportskih djelatnika za rad s djecom i redovito obnavljanje licenci, pri čemu bi zapreka za izdavanje licence trebala, među ostalim, biti i prethodna osuđivanost, vođenje kaznenog postupka i istražnih radnji u slučaju sumnje na počinjenje kaznenog djela. Ukazano je i na potrebu da sportska inspekcija prilikom inspeksijskog nadzora provjerava jesu li odgovorne osobe provjerile zakonske uvjete za obavljanje poslova u sportu. Također smo predložili i izmjenu odredbi *Zakona o športu* vezano uz zabranu obavljanja djelatnosti, budući da je sadašnje određenje neodgovarajuće. Naime, prema važećem propisu, ako je osobi koja obavlja poslove u sportu izrečena uvjetna kazna zatvora, bezuvjetna kazna zatvora u trajanju kraćem od 6 mjeseci ili rad za opće dobro, provjerom u kaznenoj evidenciji neće se dobiti uvjerenje da se ona nalazi u tzv. „registru pedofila“, iako je u njemu evidentirana.

Nesporna je važnost postojanja kaznene evidencije i mogućnost provjere prethodne osuđivanosti osoba koje obavljaju djelatnost u kojoj dolaze u kontakt s djecom. Međutim, zabrinjava nas to što kod nekih kaznenih djela, poput kaznenog djela bludnih radnji ili seksualnog uznemiravanja, za koja su zapriječene niske kazne, **rehabilitacija** nastupa relativno brzo. Primjerice, ako je počinitelj osuđen na kaznu zatvora do jedne godine ili uvjetno, podaci o osuđivanosti brišu se iz kaznene evidencije već nakon šest godina od dana izdržane kazne ili od dana isteka roka provjeravanja, u slučaju uvjetne osude. Nažalost, naš prijedlog, da se podaci o počiniteljima spolnih delikata u kaznenoj evidenciji čuvaju trajno, kako bi bili dostupni za provjeru i nakon nastupa rehabilitacije, do sada nije prihvaćen, ali ćemo na njemu i nadalje inzistirati.

Važećim zakonskim rješenjem i dalje postoji mogućnost da počinitelj spolnog delikta na štetu djeteta nakon nastupa rehabilitacije, kad više nije moguća provjera njegove kriminalne prošlosti, posvoji dijete, postane udomitelj, u svoj dom primi učenika na razmjeni ili se zaposli na poslovima u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu ili drugim poslovima koji uključuju neposredni kontakt s djecom, što smatramo nedopustivim.

U postupku izmjena *Kaznenog zakona* djelomično su prihvaćeni neki naši prijedlozi koje kontinuirano ponavljamo. Pooštrene su sankcije za kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, kazneni progon sada ne zastarijeva za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta ako je tim kaznenim djelom prouzročena smrt djeteta, a trajanje mjere zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora produženo je na pet godina. Iako je riječ o važnim promjenama, i nadalje ih smatramo nedostatnim te ćemo ustrajati u našim prijedlozima kako bi se u okviru kaznenog zakonodavstva dodatno unaprijedila zaštita djece.

Uz poboljšanje normativnog okvira iznimno je važno unaprijediti praksu sudova i državnog odvjetništva. Praćeni slučajevi pokazuju kako sudovi izriču relativno blage sankcije, rijetko izriču sigurnosne mjere zabrane obavljanja djelatnosti koje uključuju kontakt s djecom ili zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora. Rijetko se izriču mjere opreza koje bi onemogućile da osoba, za koju se sumnja da je počinila spolno nasilje nad djetetom, dođe u kontakt s djecom. Ove mjere vrlo su važne, posebice u periodu do podizanja optužnice, odnosno do formalnog pokretanja kaznenog postupka u situacijama kad je okrivljenik u mogućem daljnjem kontaktu s djecom, primjerice, kao zaposlenik odgojno-obrazovne ustanove ili osoba koja obavlja poslove u sportu. Uz izricanje mjera opreza važno je ustaliti praksu da se o njima obavještavaju institucije koje su dužne brinuti se o sigurnosti djece, kako bi mogle poduzeti odgovarajuće aktivnosti radi zaštite djece.

Kao i prethodnih godina ponovno naglašavamo važnost prevencije, na što je Hrvatsku upozorio UN-ov Odbor za prava djeteta. Odbor je iskazao zabrinutost zbog toga što u Hrvatskoj programi prevencije nisu sustavno organizirani ni obavezni te ne postoje mjere namijenjene odvratanju mogućih počinitelja seksualnog nasilja nad djecom.

Zaključno možemo reći da dosad nije postignuta zadovoljavajuća razina zaštite djece od počinitelja seksualnih delikata. Unatoč izmjenama kaznenog zakonodavstva još nije postignut odgovarajući pravni okvir za zaštitu djece. Zabrinjava nas i neodgovarajuća primjena propisa u praksi, preblage sankcije, neizricanje sigurnosnih mjera i neučinkoviti sustav nadzora počinitelja.

Prijedlozi za poboljšanja

- Izmjenama u Zakonu o kaznenom postupku treba onemogućiti da osobe za koje se sumnja da su počinile spolne delikte na štetu djece dolaze u kontakt s djecom, u periodu od prijave sumnje do formalnog pokretanja kaznenog postupka.
- Zakonski regulirati rad udruga, obrta i trgovačkih društava koji organiziraju aktivnosti s djecom (igraonice, radionice, tečajevi, poduke, kampovi i sl.) kako bi se onemogućilo da osobe koje su počinile spolne delikte tim putem dolaze u kontakt s djecom.
- Otkloniti manjkavosti u zakonskoj regulativi u odnosu na zabranu obavljanja aktivnosti s djecom u pojedinim sustavima (sport, obrazovanje...).
- Kontinuirano i redovito nadzirati primjenu propisa u segmentu provjere prethodne osuđivanosti osoba, kao preduvjeta za rad s djecom.
- Poticati sudove i državno odvjetništvo na izricanje mjera opreza i sigurnosnih mjera kako bi se spriječilo da počinitelj spolnih delikata bude u kontaktu s djecom.
- Propisati obveznu i kontinuiranu edukaciju i usavršavanje pravosudnih dužnosnika kao uvjet za obavljanje pravosudne dužnosti.
- Omogućiti nezastarijevanje vođenja kaznenog postupka za sve spolne delikte na štetu djece.
- Osigurati trajno čuvanje i dostupnost podataka o počiniteljima spolnih delikata u kaznenoj evidenciji.
- U slučaju izricanja mjera opreza, sigurnosnih mjera i pravomoćnih osuda za spolni delikt djelatnicima ustano-

- va i organizacija koje rade s djecom (dječji vrtići, škole, domovi za djecu, udruge, sportski klubovi), ustaliti praksu da sud i državno odvjetništvo o tome obvezno obavještavaju poslodavce.
- Osigurati odgovarajući sustav potpore za svu djecu žrtve seksualnog nasilja pod jednakim uvjetima.
- Osigurati provođenje mjera odvracanju potencijalnih počinitelja od činjenja kaznenih djela seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja.

2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom

Strategija VE za prava djeteta (2016. - 2021). kao jedno od pet prioritarnih područja djelovanja definira potrebu da se pravosuđe prilagodi svakom djetetu. Naglašava da djeca u sukobu sa zakonom imaju posebna prava na koja se u pravosudnom sustavu ne reagira uvijek na odgovarajući način. U skladu s dobi djeteta, nužno je poštovati njegov dignitet i potrebu reintegracije u društvo, a materijalni uvjeti i režim pritvora trebali bi se poboljšati u skladu sa standardima VE i međunarodnim dokumentima.

Prema podacima MUP-a, djeca su u 2018. sveukupno počinila 1783 kaznena djela što je 29% manje u odnosu na 2017. godinu. Od toga su 293 počinila kazneno neodgovorna djeca do 14 godina, a 1490 kazneno odgovorna djeca (od 14-18 godina). Riječ je o ukupno 1077 počinitelja što je 21% djece manje nego u 2017. I dalje je najveći broj imovinskih kaznenih djela (56%) koja također bilježe pad od 31,5% u odnosu na 2017. Značajan pad od 45% bilježe i kaznena djela povezana sa zlouporabom droga. No, bilježi se povećanje od 78% kaznenih djela koju djeca čine putem računalnih sustava, programa i mreža, a posebno je značajan porast kaznenog djela računalne prijave (112%). Iako MUP navodi da percepcija javnosti o povećanju nasilja nema uporište u statističkim podacima o kaznenim djelima, zabrinjava podatak da su djeca počinila jedno ubojstvo i četiri ubojstva u pokušaju, ukupno 142 kaznena djela ozljede i teške tjelesne ozljede te 56 kaznenih djela razbojništva. Evidentirana su i 482 maloljetna počinitelja prekršajnih djela s elementima nasilja.

Tijekom 2018. uočili smo gotovo istovjetne teškoće u zaštiti prava i interesa djece u sukobu sa zakonom (u daljnjem tekstu maloljetnika⁹²) kao prijašnjih godina. Prijavljeno je neprimjereno policijsko i pravosudno postupanje, neodgovarajući uvjeti izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike te nedovoljna učinkovitost institucionalnih odgojnih mjera. Nije došlo ni do unapređivanja standarda postupanja prema djeci počiniteljima prekršaja. Zabrinjava i medijsko kršenje prava na privatnost i dostojanstvo djece u sukobu sa zakonom.

Prijave dostavljene Uredu pravobraniteljice, koje su se odnosile na neprimjereno **policijsko postupanje** prema djeci u sukobu sa zakonom, najčešće nisu bile potvrđene internim nadzorom. U slučaju prijave majke za nasilje nad osumnjičenim djetetom tijekom policijskoga postupanja propusti službenika nisu utvrđeni, no majku je policija kazneno prijavila zbog iznošenja detalja o postupku prema maloljetniku u medijima.

Telefonska obraćanja roditelja koji traže savjet ukazuju na policijsko ispitivanje djeteta svjedoka i/ili počinitelja vršnjačkog nasilja u školi bez obavijesti i pozivanja roditelja. Ukazuju i na to da pojedini dežurni policijski službenici odvracaju roditelje od prijavljivanja vršnjačkog virtualnog nasilja, s objašnjenjem da oni ne mogu naći počinitelja u virtualnom svijetu. Više telefonskih upita roditelja žrtava vršnjačkog nasilja ukazuje na to da ih dežurni policijski službenici upućuju da protiv maloljetnih počinitelja nasilja moraju sami pokrenuti pravosudni postupak jer je riječ o kaznenim djelima za koja se postupak pokreće privatnom tužbom. Budući da u slučaju maloljetnika postupak za sva kaznena djela pokreće državni odvjetnik za mladež po službenoj dužnosti, roditelje smo uputili da se obrate neposredno državnom odvjetniku za mladež. Navedeno ukazuje na potrebu stalnog unapređivanja propisa koji se odnose na policijsko postupanje prema djeci u sukobu sa zakonom te kontinuiranu edukaciju policijskih službenika o maloljetničkom sudovanju i komunikaciji s djecom.

⁹² Izraz maloljetnik, sukladan našem kaznenom zakonodavstvu, odnosi se na kazneno odgovornu djecu u dobi od 14 do 18 godina.

Prijave roditelja za neprimjereno ponašanje **zaštitara i djelatnika trgovina** prema djeci osumnjičenoj za krađu, ukazuju na nedovoljno uređeno područje zaštite djece i neregulirano postupanje u takvim situacijama. Zaštitari i djelatnici djecu pred ostalim kupcima odvođe u zasebne prostorije gdje ih, nerijetko uz verbalne grubosti, pretražuju na neprimjeren način ili traže da isprazne torbu. O tome ne obavještavaju niti pozivaju roditelje, a izostaje i isprika u slučaju pogreške. Djeca, posebno ona manja, vrlo stresno doživljavaju događaj koji ih je i osramotio pred drugim ljudima. U takvim slučajevima zatražili smo izvješća zaštitarskih tvrtki i trgovačkih društava o postupanju prema djetetu i internim propisima koji ih reguliraju te smo uputili preporuke za obzirno postupanje prema osumnjičenom djetetu i obvezno pozivanje roditelja. Zanimalo nas je i postupanje nakon što su im roditelji uputili pritužbe. Očitovanja najčešće negiraju grubost u postupanju, no priznaju propust u nepozivanju roditelja te potrebu poučavanja svojih djelatnika o ponašanju prema djeci.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju MP-a⁹³, tijekom 2017. u istražnom zatvoru je bilo 45 (50) maloljetnika, a najdulji boravak trajao je 150 dana. Najviše mjera istražnog zatvora maloljetnici su izvršili u Zatvoru u Zagrebu (14), slijede Zatvor u Osijeku i Rijeci, svaki s pet maloljetnika.

Uvjeti izvršenja mjere **istražnog zatvora za maloljetnike** još uvijek nisu usklađeni s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima, na što smo u više navrata upozorili nadležno MP i Upravu za zatvorski sustav i probaciju (UZSP). Na neprimjerene uvjete upozorio je i Odbor za prava djeteta UN-a u svojim Zaključnim primjedbama,⁹⁴ preporučivši Hrvatskoj da uvjete uskladi s međunarodnim standardima. Izvršavanje istražnog zatvora u zatvorskim ustanovama regulirano je *Odlukom ministra o osnivanju posebnih zatvorskih jedinica za maloljetnike iz 2013.*, koja je trebala biti prijelazno rješenje do osnutka zatvorenih zavodskih ustanova, u skladu sa *Zakonom o sudovima za mladež (ZSM) iz 2011.*

Prema toj *Odluci*, maloljetnici izvršavaju mjeru odvojeno od odraslih, osim ako to nije u njihovom interesu. No, prostorni uvjeti izvršenja jednaki su kao za odrasle zatvorenike, unatoč tome što se sobe nazivaju posebnim zatvorskim jedinicama za maloljetnike. Nije im sustavno osigurano školovanje ni rad te kontinuirana psihosocijalna podrška. Osim češćih posjeta i duljeg boravka na zraku, nisu im osigurani drugi minimalni standardi primjereni dobi i razvojnim potrebama. Individualizirano postupanje pojedinih zatvora u interesu maloljetnika, u situacijama dugotrajnog boravka, ukazuju na osjetljivost i humanost djelatnika, no sustavnog i standardiziranog rješenja za to zasad nema.

U svojem mišljenju o Izvješću pravobraniteljice za djecu za 2017., Vlada RH ukazuje na potrebu preispitivanja osnutka zasebne ustanove za maloljetnike, opravdavajući to malim brojem djece u istražnom zatvoru. No, podaci UZSP-a koji govore o 50 maloljetnika u 2017. (ili 45 jer podaci u izvješću UZSP-a nisu ujednačeni), te o najduljem trajanju istražnog zatvora od 150 dana, ukazuju na značajan broj maloljetnika u sukobu sa zakonom čija prava se krše nepostojanjem primjerenih standarda za lišenje slobode tijekom kaznenog postupka. Zbog svojih osobitosti ova skupina djece je u visokom riziku od kršenja prava te smatramo kako je nužno poduzeti mjere koje će na sustavan i sveobuhvatan način unaprijediti njihov položaj u zatvorskome sustavu.

Na interes međunarodnih tijela koja se bave zaštitom ljudskih prava za djecu lišenu slobode ukazuje i Globalna studija Ujedinjenih naroda o ovom fenomenu, koja je provedena na svjetskoj razini i za koju je podatke prikupljene putem upitnika dostavila i Republika Hrvatska. Studija je obuhvatila širi pojam lišenja slobode djece u šest kategorija (u okviru pravosudnog postupanja, zbog migracijskih razloga, djeca zajedno s roditeljima koji su lišeni slobode, djeca u institucijama, u kontekstu oružanih sukoba te iz razloga nacionalne sigurnosti). Glavni ciljevi studije su: saznati koliko je djece lišeno slobode temeljem različitih osnova unatrag deset godina, saznati iskustva dobre prakse i preporučiti ih drugim državama, utjecati na podizanje svjesnosti o toj djeci i na promjenu stigmatizirajućih stavova prema njima, uputiti preporuke za unapređivanje propisa, prakse i politika koje će zaštititi prava djece te prevenirati lišenje slobode. Preporučili smo državnim tijelima prikupljanje podataka i sudjelovanje u studiji. Ured

⁹³ Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2017.

⁹⁴ Zaključne primjedbe Odbora za prava djeteta o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću Hrvatske (2014.).

UNICEF-a u Hrvatskoj, kao partnerska agencija, koordinirao je aktivnosti, a MVEP je objedinjene podatke MDOMSP-a, MP-a i MUP-a dostavio UN-u i Uredu pravobraniteljice za djecu na znanje. Objava globalnih rezultata i daljnje postupanje UN-a očekuje se u 2019. godini.

Iako ZSM predviđa da se, umjesto u istražni zatvor, maloljetnik privremenom mjerom može uputiti na smještaj u odgojnu ustanovu, državni odvjetnici i suci nedovoljno koriste taj potencijal socijalne skrbi u zaštiti maloljetnika. Mišljenja smo da bi tu mjeru trebalo češće koristiti u slučajevima u kojima je to moguće s obzirom na obiteljske i druge okolnosti maloljetnika, koje se tijekom postupka procjenjuju sukladno ZSM-u.

Prema podacima iz Izvješća DORH-a za 2017.⁹⁵, zaprimljeno je 1883 prijava maloljetnih počinitelja kaznenih djela što je 5% od ukupnog kriminaliteta i neznatan je porast u odnosu na 2016. Od toga se 86,4% odnosi na maloljetnike, a 13,6% na maloljetnice. Podatak od 31,9% već ranije prijavljenih počinitelja upozorava na još uvijek veliku stopu kriminalnog povrata, što ukazuje na potrebu preispitivanja učinkovitosti socijalne skrbi i pravosuđa u izvršenju mjera i sankcija. Oko 8% ove djece već je ranije imalo izrečenu neku maloljetničku sankciju. Najveći broj prijava riješeno je odbačajem (66,8%), od čega se 78,1% postotno odnosi na primjenu načela oportuniteta. Sudovi za mladež izrekli su 358 sankcija maloljetnicima, od toga 320 odgojnih mjera te 38 kazni maloljetničkog zatvora ili njegovog pridržaja. Zaprimljena je i 521 prijava za kaznena djela koja su počinila djeca koja nisu kazneno odgovorna (mlađi od 14 godina).

Podaci DORH-a ukazuju na široku primjenu **alternativnog postupanja** prema maloljetnicima, što je u skladu s međunarodnim preporukama i standardima. To opredjeljenje zasigurno utječe na višegodišnje postupno smanjivanje maloljetničkog kriminaliteta, o čemu govore izvješća policije. Naime, brojna međunarodna istraživanja dokazuju da alternativno postupanje štiti zajednicu i prevenira kriminalitet. O važnosti i korisnosti alternativnog postupanja bilo je riječi i na međunarodnoj konferenciji „Prava djece i mladih u kaznenom postupku i izazovi u primjeni alternativnog pristupa/mjere diverzije“.⁹⁶ No, ponekad se javljaju teškoće u izvršenju mjera te je zato nužno stalno preispitivati i razvijati postignute standarde. Na to je upozorio i Odbor za prava djeteta UN-a u svojim Zaključnim primjedbama.⁹⁷

Postupci, posebno oni pred sudovima, još uvijek predugo traju, unatoč načelu žurnosti. Slažemo se s DORH-om da neka procesna rješenja usporavaju postupak te da ih je potrebno unaprijediti. Kontinuirano upozoravamo i na nedovoljnu educiranost branitelja za maloljetničko sudovanje, koji dopuštenim procesnim radnjama usporavaju postupanje te pritom ne prepoznaju interes maloljetnika. Upozoravamo i da imenovani suci za mladež sude i u drugim kaznenim predmetima općeg kriminaliteta, čime se gubi fokusiranost na maloljetnike. Uočavamo i da su edukacije djelatnika pravosuđa fakultativne i ne predstavljaju obvezni standard za rad s djecom. Uslijed toga pojedini djelatnici u pravosuđu ne primjenjuju ujednačene kriterije za odabir mjere uvjetovanog oportuniteta ili sankcije. Nerijetko ne prepoznaju ni najbolji interes djeteta u konkretnom slučaju pa mjere i sankcije zakašnjelo izriču, posebice odgojne mjere koje tada ne postižu svoju svrhu. Vrijeme je važan čimbenik u razvojnom periodu maloljetnika, u kojem se promjene zbivaju svakodnevno pa zakašnjele intervencije ne dovode do rezultata. Upozoravamo da je obveza primjene načela najboljeg interesa djeteta, prema *Konvenciji o pravima djeteta* koja ima iznadzakonsku snagu, iznad načela postupnosti u primjeni oportuniteta i prilikom izricanja sankcija.

Prijave koje se odnose na **izvršenje odgojnih mjera** odnose se na institucionalne mjere (upućivanje u odgojnu i posebnu odgojnu ustanovu te odgojni zavod). Pojedini roditelji iskazuju nezadovoljstvo izrečenom odgojnom mjerom te traže da je pravobraniteljica promijeni. Većina ovih prijava odnosi se na vršnjačko ili nasilje djelatnika u ustanovi koje u provedenome nadzoru najčešće nije bilo potvrđeno. I u razgovorima s djecom prilikom obilazaka saznajemo da je vršnjačko i drugo nasilje svakodnevna pojava koju, zbog nedostatne reakcije odraslih i nedostatne zaštite, djeca nisu spremna prijaviti.

⁹⁵ Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2017

⁹⁶ Konferencija u organizaciji Udruge sudaca za mladež, održana u prosincu 2018., okupila je domaće te svjetske i europske stručnjake za maloljetničko pravo te promovirala alternativne pristupe maloljetničkom kriminalitetu i primjere dobre prakse.

⁹⁷ Zaključne primjedbe Odbora za prava djeteta o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću Hrvatske (2014.).

Djeca u sukobu sa zakonom u institucijama su najrizičnija skupina za kršenje svojih prava, posebice prava na zaštitu od nasilja. Stoga smatramo da je potrebno više odlučnosti u djelovanju sustava socijalne skrbi i pravosuđa kako bi se ostvarila njihova prava na zaštitu od nasilja te prava na izražavanje mišljenja. Nužno je i da sustavi pažljivije i detaljnije razmotre pritužbe djeteta na kršenje svojih prava u instituciji te poduzmu učinkovitije mjere za prekid nasilja.⁹⁸ Nužno je i ojačati mehanizme za podnošenje pritužbi UN-ovom Odboru za prava djeteta, u skladu s *Trećim fakultativnim protokolom uz Konvenciju o pravima djeteta*⁹⁹, čime bi se olakšao pristup međunarodnom pravosuđu, u slučaju kad nacionalni sustavi nisu omogućili odgovarajuću i učinkovitu zaštitu prava djeteta.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju MP-a¹⁰⁰, tijekom 2017. na izvršavanju odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod bilo je 88 maloljetnika, od toga 75 muškog i 13 ženskog spola. Najviše ih je bilo s nedovršenom osnovnom školom i u statusu mlađe punoljetne osobe. Kaznu maloljetničkog zatvora izvršavala je 21, većinom mlađa punoljetna osoba muškog spola.

Obnovljeni i poboljšani smještajni kapaciteti za maloljetnike u **Odgojnom zavodu u Turopolju** unaprijedili su standarde izvršenja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod u sustavu pravosuđa. No, mjesto izvršenja i dalje je izvan naselja i izolirano, čime se otežava integracija maloljetnika u zajednicu te viđanje s članovima obitelji. Izvršenje odgojne mjere nužno je unaprijediti i zapošljavanjem stručnjaka za maloljetnike s teškoćama u razvoju (najčešće je riječ o intelektualnim teškoćama), a koji su nerijetko upućeni iz posebne odgojne ustanove. Nedovoljno je i stručnjaka za individualni rad s maloljetnicima uključujući i psihoterapiju. Zbog nedostatka uposlenih liječnika (maloljetnici koriste usluge liječnika opće prakse iz susjedne kaznionice) nedostatna je i zdravstvena zaštita, posebno usluge dječjeg psihijatra. Obrazovni programi za osposobljavanje i stjecanje zanimanja nisu prilagođeni zahtjevima tržišta rada i utječu na smanjenu mogućnost kasnijeg zapošljavanja maloljetnika na slobodi. Nedostaju i kapaciteti za organizirano provođenje slobodnog vremena.

Položaj maloljetnika **počinitelja prekršaja** u prekršajnom postupanju nije značajnije unaprijeđen, unatoč mjeri iz Nacionalne strategije za prava djece u RH za razdoblje 2014. - 2020. koja upućuje na nužna poboljšanja u tom području. Sudovi ne zapošljavaju stručne suradnike izvanpravne struke koji bi, osim u radu s počiniteljima, pridonijeli i boljoj zaštiti djece svjedoka i žrtava prekršaja. Podržavamo nastavak provođenja **Stop programa**, kao alternativnog žurnog postupanja bez uključivanja u sudski postupak, kojim se jača odgovornost počinitelja. Nažalost, program se provodi samo u nekim područjima Grada Zagreba i u Velikoj Gorici.

U 2018. smo više puta uočili neprimjereno **medijsko izvješćivanje** o djeci koja krše zakon. Mediji nerijetko povrijede djetetovo pravo na privatnost i dostojanstvo, na što smo proteklih godina više puta upozoravali urednike i regulatorna tijela. Kad je riječ o djeci koja čine kaznena djela, mediji moraju biti svjesni dodatne odgovornosti jer svojim negativnim stavom o djetetu mogu izazvati neprimjerene pa i nasilne reakcije javnosti prema djetetu.

Prijedlozi za poboljšanja

- Potrebno je kontinuirano educirati policijske službenike o pravima djeteta, o maloljetničkom sudovanju i komunikaciji s djecom te usklađivati propise koji se odnose na policijsko postupanje s međunarodnim standardima.
- Osnovati zatvorene zavodske ustanove, u skladu sa ZSM te unaprijediti uvjete izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike.
- Za vrijeme trajanja sudskog postupka češće primjenjivati mjeru privremenog smještaja maloljetnika u odgojnu ustanovu, kao zamjenu za istražni zatvor.
- Osnaživati i unapređivati alternativno postupanje prema maloljetnicima u svim fazama postupka, uključujući i prekršajno postupanje.
- Izmijeniti procesne odredbe kako bi se ubrzalo postupanje u sudskim postupcima.

⁹⁸ O pravima djece u odgojnim ustanovama u sustavu socijalne skrbi detaljnije govorimo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

⁹⁹ *Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi (2011.)* koji je Hrvatska ratificirala 2017.

¹⁰⁰ Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2017.

- Uvesti obveznu edukaciju branitelja, državnih odvjetnika i sudaca za mladež za rad s maloljetnicima.
- Osigurati da suci i odvjetnici za mladež rade samo na predmetima iz nadležnosti ZSM-a.
- Osigurati maloljetnicima ostvarivanje prava na izražavanje mišljenja u svim fazama postupka te izvršenja odgojnih mjera i kazne.
- Pažljivije razmatrati pritužbe za kršenje prava maloljetnika, posebice one koje se odnose na nasilje u institucionalnom tretmanu i prilikom lišenja slobode u užem smislu te osigurati njihovo nesmetano podnošenje tijelima izvan ustanove, bez posljedica za prijavitelja.
- Ojačati mehanizme za podnošenje pritužbi Odboru za prava djeteta sukladno *Trećem fakultativnom protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi*.
- Unaprijediti izvršenje institucionalnih odgojnih mjera.
- Unaprijediti položaj maloljetnika u prekršajnom postupanju.
- Upozoravati i educirati medijske djelatnike o pravima djece u sukobu sa zakonom u pogledu medijskog izvješćivanja.

2.8 SIGURNOST, NESREĆE I UGROŽAVAJUĆE OKRUŽENJE

Tijekom izvještajnog razdoblja postupali smo u 81 pojedinačnom predmetu u vezi sa zaštitom sigurnosti djece, kojim je obuhvaćeno 64 djece te 29 grupa djece. U najvećem broju slučajeva postupanja su se odnosila na ugroženost djece i stradavanja u prometu te zaštitu djece u bijegu iz roditeljskog doma ili ustanove u kojoj borave. Pratili smo i ugroženost djece zbog upotrebe pirotehničkih sredstava, zbog raznovrsnih štetnih utjecaja, posebice onečišćenog zraka i elektromagnetskih polja koja stvaraju uređaji u blizini mjesta stanovanja te azbestnih ploča na zgradama škola i vrtića. Također smo pratili sigurnost djece na dječjim igralištima i u dječjim igraonicama. Većina pojedinačnih prijava bila je podloga za predlaganje općih inicijativa pravobraniteljice za djecu usmjerenih na sveobuhvatnu zaštitu djece.

2.8.1 Prometna sigurnost djece

Na sigurnost i zaštitu djece od stradanja u cestovnom prometu odnosilo se 26 pojedinačnih predmeta. Osim toga smo u 18 pojedinačnih predmeta, vezanih uz ostvarivanje drugih prava djece, pratili i pitanje sigurnosti djece u cestovnom prometu. Pratili smo opće pojave te smo na temelju više obavijesti i upita poduzimali radnje za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece u području cestovnog prometa. Povećani broj predmeta u 2018. objašnjavamo uspostavljenom kvalitetnijom suradnjom s MUP-om u razmjeni podataka o stradanju djece u prometu.

Slučajevi pokazuju da djeca u prometu najčešće stradavaju u svojstvu pješaka, vozača bicikla te putnika u osobnim automobilima i autobusima. Pritužbe roditelja i drugih građana najčešće se odnose na: vozače koji krše prometne propise na prometnicama u neposrednoj blizini dječjih vrtića, škola, stambenih i drugih objekata i prostora, nepropisni prijevoz djece autobusima, neprimjereno ponašanje vozača te ugroženu sigurnost djece zbog nedostatne i nekvalitetne cestovne infrastrukture na putu do dječjeg vrtića i škole.

Česti razlog obraćanja su višegodišnji problemi neodgovarajuće **cestovne infrastrukture** (nedostatak nogostupa, pješačkog prijelaza, prometne signalizacije, uređenog stajališta autobusa, ugroženost djece zbog prolaska kamiona i teretnih vozila) te problemi u organizaciji prijevoza učenika osnovnih škola. Postupali smo i po prijavama na ponašanje vozača u autobusima. Radi poboljšanja sigurnosti i zaštite djece u cestovnom prometu obraćali smo se nadležnim ministarstvima, osnivačima škola, školama, prijevoznicima, općinama, gradovima i županijama te drugim subjektima preporučujući poduzimanje pojedinih konkretnih mjera radi zaštite djece, kako bi se prevenirale nezgode i neželjene posljedice.

Podržavamo osnivače škola koji ulažu napore u organizaciji i financiranju **prijevoza učenika osnovnih škola** iznad minimuma propisanog odredbom članka 69. st. 1. i 2. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i

srednjoj školi¹⁰¹, na što jasno upućuje i Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, na način da se radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza, s prometnicama bez nogostupa, može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost.

Nažalost, saznajemo za slučajeve da su mnoga djeca na putu od kuće do škole svakodnevno izložena brojnim opasnostima, primjerice da učenici osnovnih škola moraju pješачiti do škole po nekoliko kilometara s teškim torbama na leđima, po cestama bez rasvjete, improviziranim putovima, kroz šumu, uz opasnu prometnicu, bez nogostupa, pješачkog prijelaza i druge odgovarajuće infrastrukture. Stoga je nužno uložiti napore i financijska sredstva u organizaciju prijevoza sve djece. Čak i u idealnim vremenskim prilikama i uz kvalitetnu cestovnu infrastrukturu, svakodnevno pješачenje do/od škole po dionici od nekoliko kilometara s teškom školskom torbom, odnosno organizacija prijevoza na način koji je reguliran citiranom zakonskom odredbom, zasigurno nisu u najboljem interesu djece i ne pridonose dostupnosti osnovnoškolskog obrazovanja ni sigurnosti učenika.¹⁰²

U rujnu 2018. svim smo županijama i Gradu Zagrebu, u suradnji s Hrvatskom zajednicom županija, uputili preporuku da posvete pojačanu pažnju pitanjima sigurnosti djece, uključujući ulaganja u siguran prijevoz djece. Od njih smo zatražili i konkretne podatke o ulaganjima u cestovnu infrastrukturu, siguran cestovni prijevoz djece te praćenje kvalitete prijevoza djece i preventivne aktivnosti usmjerene na sigurni prijevoz djece u osobnim automobilima. Zaprimiti odgovori od 13 županija i Grada Zagreba vrijedni su doprinos praćenju sigurnosti djece u prometu te većinom govore o planiranim i provedenim ulaganjima u cestovnu infrastrukturu, preventivnim aktivnostima za sigurnost djece u cestovnom prometu te spremnosti za unapređivanje sustava u korist djece.

S MUP-om smo uspostavili suradnju te dobivamo obavijesti o svakom slučaju smrtnog ili težeg stradavanja djece u prometu u bilo kojem svojstvu te u slučaju većeg broja stradavanja djece u prometu i drugim važnim događanjima u prometu na štetu djece. MUP je prihvatio i našu preporuku za unapređivanje sustava obrade podataka o kršenjima odredbi *Zakona o sigurnosti prometa na cestama* na štetu djece.

U Uredu smo održali dva sastanka o sigurnosti u prometu i to 22. kolovoza s predstavnicima MUP-a i Ministarstva mora, prometa i infrastrukture (MMPI) te 4. prosinca s predstavnicima MUP-a i MMPI-a, Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO), Agencijom za odgoj i obrazovanje (AZOO) i Hrvatskim autoklubom (HAK). Složili smo se da, unatoč zakonodavnoj regulativi, u praksi postoje problemi i područja koja zahtijevaju koordinirano i sinergijsko djelovanje, naročito u domeni preventivnih aktivnosti, da su potrebne izmjene i dopune podzakonskih propisa, normiranje organiziranog prijevoza sportaša na natjecanja i pripreme, nadzor prijevoznika koji prevoze djecu, jačanje provedbe *Programa osposobljavanja za upravljanje biciklom* u školama i drugo.

Prema podacima MUP-a o stradavanju djece u prometnim nesrećama, tijekom 2018. na području Hrvatske u prometu je ukupno stradalo 1452 djece do 18 godina starosti. Smrtno je stradalo sedmero djece (dvoje u svojstvu vozača bicikla, petero u svojstvu putnika - troje u osobnom automobilu te po jedan na motociklu i četverociklu). U svojstvu pješaka nije bilo smrtno stradale djece. Najviše djece u prometu tijekom 2018. stradalo je u svojstvu putnika (ukupno 824 stradale djece, od čega 5 poginule djece, 78 teško i 741 lakše ozlijeđene), i to najviše u osobnim automobilima. Od ukupnog broja djece koja su stradala u svojstvu vozača (256), najviše ih je upravljalo biciklima i motociklima, ali djeca su stradavala i upravljajući osobnim automobilima, mopedima, četverociklima, teretnim automobilom, traktorom i ostalim kategorijama vozila.

U pojedinačnim postupanjima, prilikom javnih nastupa i putem medija naglašavamo da je sigurnost djece u prometu briga i odgovornost odraslih koji moraju učiniti sve kako bi djeca ostvarila svoje pravo na sigurnost. U svim prilikama, a posebno u zajedničkim aktivnostima s MUP-om uoči početka školske godine pozivamo sve sudionike u prometu da poštuju prometne propise te da budu posebno oprezni u blizini škola. Naroči-

¹⁰¹ *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi: Prijevoz učenika, čl. 69., (1) Osnivač je dužan organizirati prijevoz učenicima razredne nastave (1. - 4. razred) koji imaju adresu stanovanja udaljenu od škole najmanje tri kilometra. (2) Osnivač je dužan organizirati prijevoz učenicima predmetne nastave (5. - 8. razred) koji imaju adresu stanovanja udaljenu od škole najmanje pet kilometara.*

¹⁰² O aspektima dostupnosti obrazovanja (predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog) kroz organizaciju prijevoza više u dionici izvješća o obrazovanju.

to apeliramo da se u prijevozu djece vodi računa o ograničenjima brzine u vožnji, posebno u blizini škola, da se prilagodi brzina i propuste djeca, da se djecu u osobnim automobilima prevozi u propisanim autosjedalica uz korištenje sigurnosnog pojasa te da se tijekom vožnje ne puši i ne koristi mobitel. Naglašavamo da korištenje mobilnih uređaja, ali i raznih audio-vizualnih naprava znatno smanjuje koncentraciju i pažnju svih sudionika u prometu, naročito vozača motornih vozila i bicikla, ali i pješaka kad se nalaze u rizičnim situacijama u prometu (npr. na željezničko-cestovnim prijelazima).

Podržavamo projekte, programe i aktivnosti kojima je cilj edukacija djece i mladih, od dječjeg vrtića do srednjih škola. U edukacije je potrebno uključiti roditelje, u dječjim vrtićima i školama, ali i kroz patronažne službe i edukacije u bolnicama kroz pripreme budućih roditelja, o čemu postoje pozitivni primjeri u praksi. Ove bi edukacije trebale biti sveobuhvatne, naročito kroz evaluirane projekte i programe te bi trebale obuhvatiti što veći broj djece, roditelja i drugih članova obitelji.

Zalažemo se za šire ostvarivanje *Programa osposobljavanja za upravljanje biciklom*, dostupnost što većem broju djece te osiguranje svih uvjeta za njegovu provedbu. Saznajemo da mnoge škole nisu u svojem kurikulumu predvidjele taj program, iako velik broj djece u školu dolazi biciklom te da većina osnovnih škola nema odgovarajuće prostorne ni kadrovske uvjete za njegovu provedbu. Problem je i organizacija prijevoza i financiranje troškova prijevoza djece do ustanove koja može provoditi taj program umjesto škola. Uočavamo da je roditelje potrebno osvijestiti o obvezama i odgovornostima za svoju djecu kojoj dopuštaju da sudjeluju u prometu kao biciklisti, naročito o dobnim ograničenjima za samostalno upravljanje biciklom na cesti te obveznom nošenja kacige i reflektirajuće opreme.

Udruga Roditelji u akciji (RODA) na svojoj je Prvoj konferenciji o sigurnosti djece u prometu o temi autosjedalica, održanoj 27. ožujka u Zagrebu okupila brojne stručnjake u cilju edukacije i informiranja o tome kako savjetovati roditelje i biti im podrška u korištenju autosjedalica i sigurnom prijevozu djece u osobnim automobilima. Prema opažanjima ove udruge, i dalje se svako drugo dijete u automobilu prevozi nevezano, a gotovo se 80% autosjedalica neispravno koristi.

Iako bi svakom roditelju sigurnost djece trebala biti prioritet, ima neodgovornih i nesavjesnih roditelja koji prevoze djecu držeći ih u naručju ili nevezanu sigurnosnim pojansom. Zakonska obveza korištenja autosjedalica osigurat će minimum zaštite djece, ali usto pozivamo roditelje i druge članove obitelji da se informiraju o pravilnom korištenju i nabavci odgovarajuće autosjedalice/postolja i da primjereno zaštite svoje dijete u vožnji.

Nažalost, prilikom izmjena i dopuna *Zakona o porezu na dodanu vrijednost* (PDV) tijekom 2018. nisu uvaženi naši prijedlozi da se smanji stopa PDV-a na autosjedalice i zaštitnu opremu za djecu koja se bave sportom, naročito onu čija je upotreba propisana zakonom, kao i za onu koja se preporučuje (npr. biciklističke zaštitne kacige te posebna sjedala za vožnju djece na biciklima).

Vezano za **organizirani prijevoz djece**, MMPI-u smo dostavili inicijativu da se podzakonskim aktima uvede sustav licenciranja vozača za prijevoz posebnih kategorija putnika (naročito djece) te uvede obveza internih edukacija vozača prijevoznika koji obavljaju prijevoz djece. Navedeno se odnosi na vozače koji obavljaju cestovni prijevoz koji uključuje prijevoz djece te autotaksi prijevoz. Nadalje, predložili smo izmjene i dopune podzakonskih propisa koji se odnose na propisivanje uvjeta koje moraju ispunjavati vozila namijenjena za autotaksi prijevoz i *rent-a-car*, gdje bi postojanje dječjih autosjedalica kao dio opreme bilo uvjet za izdavanje licencije, koja je temelj za dobivanje dozvole za autotaksi prijevoz te za *rent-a-car*. Za područje djelatnosti osposobljavanja kandidata za vozače preporučili smo da se pojačaju sadržaji i dostupna literatura koji se odnose na sigurnost djece u prometu u svojstvu pješaka, putnika i vozača. Obaviješteni smo da nije moguća provedba posebne stručne osposobljenosti ili licenciranja za prijevoz djece u sklopu prijevoza putnika, a prijedlog vezan za autosjedalice razmotrit će se prilikom donošenja sljedećih izmjena podzakonskih akata.

Kontinuirano se zalažemo i pozivamo prijevoznike da djecu prevoze sigurnim autobusima te da se kontinuirano ulaže u kvalitetu prijevoza, a sve nadležne općine i županije pozivamo na sigurnosnu uređenost površina oko škola i mjesta na kojima djeca ulaze i izlaze iz vozila i autobusa te osiguranje prostora na kojem će djeca moći na siguran način provoditi slobodno vrijeme i koristiti svoja prijevozna i rekreacijska sredstva - bicikle, romobile, koturaljke i drugo.

Rezultati studija Hrvatske udruge vozača i autoservisera i Pučkog otvorenog učilišta Invictus ukazuju na potrebu obrazovanja školske djece za mobilnost, obrazovanja vozača koji sudjeluju u prijevozu školske djece, zakonskog uređenja pratnje-nadzora tijekom prijevoza, podobnosti autobusa za prijevoz školske djece te uređenja prometnica, stajališta i okretišta, a od velike su važnosti i aktivnosti vezane uz zaštitu od opasnosti na željezničko-cestovnim prijelazima, koje provode MUP, Fakultet prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i HŽ Infrastruktura.

U poruci koju smo, pod naslovom „Omogućimo djeci radosne i sigurne ljetne praznike!“, objavili na našoj web stranici dijete.hr na kraju školske godine 2017./2018., upozorili smo i na sigurnost djece u prometu, zbog pojačanog prometa na cestama i na moru, opasnosti od autostopiranja (učestalog u manjim i ruralnim područjima zbog nedostataka prometnih veza), na prijevoz djece nesigurnim vozilima poput traktora te opasnosti od vožnje automobila, motora i raznih plovila bez dozvole.

Na početku nove školske godine 2018./2019. uputili smo preporuku MZO-u koja se odnosi i na brojna pitanja sigurnosti djece u prometu. Stranke smo upućivali da svoja eventualna saznanja o konkretnim prekršajima i prekršiteljima dostave tijelima koja obavljaju nadzor (policijskim službenicima i/ili ovlaštenim službenicima tijela JLP(R)S-a - prometnim redarima) jer se i sankcioniranjem prekršaja utječe na njihovu specijalnu i generalnu prevenciju.

Hrvatskim zastupnicima u Europskom parlamentu dostavili smo obavijest o trećem i završnom paketu mjera za modernizaciju europskog prometnog sustava Europske komisije te smo preporučili da se, sukladno svojim ovlastima, aktivno uključe u ovu problematiku i da podrže aktivnosti koje mogu pridonijeti ostvarenju sigurnosti djece u prometu na cestama EU, uključujući Hrvatsku. U ovoj domeni posebno spominjemo kontinuiranu suradnju s MUP-om, MMPI-em, MZO-om, AZOO-om, HAK-om i udrugom RODA. Tijekom 2018. uspostavili smo suradnju s udrugama Sigurna cesta - udruga prometna preventiva mladih i Sigurnost u prometu - udruga za promicanje sigurnosti prometa, s Pučkim otvorenim učilištem Invictus i Fakultetom prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Zaključno ističemo da je potrebno uložiti dodatne napore kako bi se poboljšalo stanje sigurnosti djece u prometu u svim segmentima, naročito u zaštiti djece kao putnika u osobnim automobilima te u unapređivanju dostupnosti i sigurnosti organiziranog prijevoza djece. Potrebno je ulagati u poboljšanja i stvaranje sigurne cestovne infrastrukture te normirati prijevoz djece sportaša na natjecanja i pripreme. Potrebno je olakšati nabavku sigurnijih vozila i opreme za siguran prijevoz djece te širiti sveobuhvatne preventivne aktivnosti usmjerene na sudjelovanje u prometu osjetljivih skupina, odnosno djece.

2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama

Iako u 2018. nismo primili veći broj prijava koje se odnose na sigurnost djece na dječjim igralištima i dječjim igraonicama, bavili smo se tom problematikom zbog njezine pravne neuređenosti. Ponovo smo MZO-u, MDOMSP-u, Ministarstvu graditeljstva i prostornog uređenja (MGPU), Ministarstvu financija (MF) te Ministarstvu gospodarstva, poduzetništva i obrta (MGPO) ukazali na nužnost propisivanja uvjeta za otvaranje, rad i sigurnost dječjih igraonica te sustava nadzora njihova rada.

MZO nam je ukazao da se, sukladno članku 23. *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* (ZPOO), programi ranog i predškolskog odgoja mogu ostvarivati i kao „kraći programi odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi (igraonice) pri knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i sportskim ustanovama, udrugama, drugim pravnim osobama i fizičkim osobama - obrtnicima“, pod istim uvjetima kao što se odvija rad s djecom u dječjim vrtićima. Prema njihovim saznanjima, od kada se kraći programi (igraonice) mogu ustrojivati i pri obrtima i trgovačkim društvima pod istim uvjetima kao u dječjim vrtićima, do danas nitko, osim nekoliko škola stranih jezika i tvrtke Ikea d.o.o., nije ustrojio takav rad.

MZO je nadležan za inspekcijski nadzor ustanova i pravnih osoba koje odgojno-obrazovnu djelatnost ili dio te djelatnosti obavljaju na osnovi odobrenja istog ministarstva, a dječje igraonice, osim navedenih, to nisu. Budući da ne podliježu njihovoj kontroli, pritužbe na rad igraonica MZO prosljeđuje Carinskoj upravi MF-a, nadležnoj za sprečavanje i nadzor nelegalnih djelatnosti, sukladno *Zakonu o zabrani i sprečavanju obavljanja neregistrirane djelatnosti*.

Prema MDOMSP-u, obvezu izrade prijedloga izmjena i dopuna ZPOO-a vezano za članak 23. ili prijedloga novog propisa trebao bi preuzeti MZO u suradnji s drugim resornim tijelima. MGPO je 2015. godine objavio *Vodič o sigurnosti dječjih igrališta* koji opisuje odgovornost pravnih i/ili fizičkih osoba u pogledu gradnje, održavanja i nadzora dječjih igrališta, a namijenjen je projektantima i izvođačima radova, dobavljačima i proizvođačima opreme za igrališta, osobama zaduženim za provjeru sigurnosti sprava na igralištima i igraonicama, vlasnicima igrališta i igraonica, osobama koje skrbe o djeci, školskim djelatnicima i svim drugim osobama o kojima ovisi sigurnost igrališta i igraonica.

Igraonice koje se ne osnivaju po ZPOO-u na osnovi odobrenja MZO-a, prema našim saznanjima, otvaraju se pretežno kao obrti koji se bave organiziranjem rođendana, zabava, čuvanja djece, ali i poduka djece, a najčešće kao djelatnost registriraju „ostale zabavne i rekreacijske djelatnosti“. Od MGPO-a, Ministarstva uprave (MU) i Ministarstva pravosuđa (MP) zatražili smo podatke o broju obrta, udruga i trgovačkih društava koji djeluju kao dječje igraonice te smo, do pisanja ovog izvješća, obaviješteni da je u Obrtnom registru upisano 37 aktivnih obrta koji obavljaju djelatnost „dječjih igraonica/rođendaonica“, dok je u razredu „Ostale zabavne i rekreacijske djelatnosti“, koji uključuje mnoge djelatnosti koje se odnose na zabavu i rekreaciju, iznajmljivanje opreme za odmor i razonodu i druge, upisano 2266 obrta, među kojima nije moguće utvrditi točan broj onih koji rade kao dječje igraonice.

Problematika dječjih igraonica ulazi u djelokrug rada različitih tijela državne uprave pa tako, primjerice, Uprava za sanitarnu inspekciju MZ-a obavlja sanitarni nadzor igraonica i utvrđuje njihovo sanitarno, tehničko i higijensko stanje. Obaviješteni smo da je u jednom primjeru provođenja takvog nadzora higijensko stanje ocijenjeno zadovoljavajućim, ali je naplaćena novčana kazna zato što osoba koja dolazi u neposredan dodir s hranom nije imala uredno ovjerenu sanitarnu iskaznicu.

Saznajemo za praksu nezakonitog čuvanja djece u privatnom stanu. U jednom slučaju na temelju ovlaštenja Prekršajnog suda, carinski službenici su pri pretrazi stana zatekli četrnaestero djece koja su, uz utvrđenu novčanu naknadu, povjerena vlasnici stana na čuvanje. Kako djelatnost nije registrirana kod nadležnog tijela niti prijavljena poreznim tijelima, zabranjeno joj je obavljanje neregistrirane djelatnosti te joj je izrečena novčana kazna i oduzeta imovinska korist ostvarena prekršajem.

Održali smo sastanak s predstavnicima tvrtke koja upravlja s nekoliko dječjih igraonica te smo od njih saznali o njihovoj organizaciji, standardima sigurnosti i o poštovanju postojećih propisa.

Također smo obišli nekoliko dječjih igraonica¹⁰³ i uvjerali se da ih nijedno tijelo ne prati niti nadzire. Vlasnicu igraonice, otvorene još 1997. godine, njezin rad ili prostor nijedno tijelo tijekom 21 godine rada nije provjerilo. Prema informacijama s web stranice igraonica nudi proslave rođendana, grupni boravak djece, čuvanje djece, „malu školu“ i poludnevni boravak djece, a vlasnica je čak planirala nuditi uslugu noćenja djece, primjerice, dok su roditelji u noćnom izlasku ili slično. O tome se raspitivala u uredu koji odlučuje o radnom vremenu ugostiteljskih objekata, gdje je usmeno upućena da će joj vjerojatno trebati odobrenje za noćni rad (kao i kafićima) pa je za sada odustala od ideje.

Čini se da postoji interes nekih roditelja da dovedu dijete na spavanje nepoznatoj osobi u nepoznati prostor uz moguću prisutnost druge nepoznate djece, ali i da vlasnik može, bez nadzora i mišljenja stručnih osoba, ponuditi bilo kakvu uslugu koje se dosjeti. Poduke u „maloj školi“ vlasnica, sa završenom srednjom školom za odgajatelja, višom školom za učitelja i tečajem za dadilje, daje sama, no čini se da bi jednaku poduku mogla davati i da je bez ikakvog obrazovanja. Potvrđuje i da se ne kontrolira, primjerice, jesu li djeci na raspolaganju igračke obojane otrovnim bojama, neispravne sprave i drugo.

U drugoj igraonici koju smo obišli, koja se proteže na više od 2.500 četvornih metara, djeci se nudi veliki izbor sadržaja, a u dječjim aktivnostima sudjeluju i animatori, uglavnom studenti s kojima se sklapa studentski ugovor. Vlasniku igraonice ukazali smo na potrebu provjere nekažnjavanosti kod MP-a za sve zaposlenike i animatore te smo preporučili bolje upućivanje djece u pravila ponašanja kako bi se isključila bilo kakva mogućnost ozljede. Stječemo dojam da je rad igraonice prepušten samoregulaciji trgovačkog društva koje ga vodi te da pitanje provjere ispravnosti opreme igraonice nije regulirano.

¹⁰³ O tome više u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

U sljedećem razdoblju planiramo održati koordinativni sastanak sa svim tijelima u čijoj je nadležnosti opisana problematika radi donošenja jedinstvene pravne regulative kojom će biti obuhvaćeni svi aspekti vezani uz djelatnost dječjih igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za dječju igru.

2.8.3 Nestala djeca

Prema podacima MUP-a, tijekom 2018. iz roditeljskog doma udaljilo se 368 djece, a iz odgojnih ustanova 1392. Na bijeg iz obiteljskog doma u većem broju se odlučuju djevojčice (240), dok se dječaci na to odlučuju u nešto manjem broju (128). Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskog doma su avanturizam i skitnja (236), obiteljski problemi (50) i problemi u školi (14), dok u 68 slučajeva nisu utvrđeni razlozi bijega. Zabrinjava podatak da je 47 djece koja su napustila roditeljski dom bilo mlađe od 14 godina, kao i podatak da je nad četvero djece za vrijeme bijega počinjeno kazneno djelo.

Na bijeg iz odgojne ustanove također se u većem broju odlučuju djevojčice (849) nego dječaci (543). Razlozi zbog kojih djeca „bježe“ iz odgojnih ustanova najčešće su izbjegavanje odgojne mjere u ustanovi (412) i problemi adaptacije u ustanovi (252), a među njima je veliki broj onih koji se nakon dopusta provedenog kod kuće (201) nisu vratili u ustanovu. Za 527 djece nije utvrđen razlog bijega iz ustanove. Nije zabilježeno počinjenje kaznenog djela nad djecom koja su bila u bijegu iz ustanove.

Problematiku vezanu uz nestanak djeteta pravobraniteljica prati na temelju medijskih napisa i na vlastitu inicijativu. Tijekom 2018. pratili smo MUP-ovu Nacionalnu evidenciju nestalih osoba dostupnu na stranici www.nestali.hr te tražili izvješća o postupanju policije, ustanove iz koje je dijete pobjeglo te CZSS-a za svako pojedino dijete koje se vodilo kao nestalo u nasumce odabranim periodima. Praćenjem postupanja nadležnih tijela u 24 slučaja službeno objavljenih nestanaka, uočili smo da baza podataka nije redovito ažurirana te da se neka djeca vode kao nestala iako su u međuvremenu pronađena.

Zabrinjavajuće je da se na stranici rijetko evidentiraju nestanci djece stranih državljana, iako je prema podacima MDOMSP-a čak 71,8% evidentirane djece stranih državljana, koja su bez pratnje roditelja ili skrbnika zatečena u Hrvatskoj 2018. te zbrinuta u sustavu socijalne skrbi, samovoljno napustilo ili pobjeglo iz ustanove u koju su bila smještena. Izlaskom iz ustanove toj se djeci gubi svaki trag, kao i mogućnost pružanja zaštite. Iako je riječ o 135 djece koja su tijekom 2018. „pobjegla“ iz ustanova, na stranici na kojoj se službeno objavljuju podaci o nestaloj djeci evidentirano ih je samo petero.

Stječe se dojam da se bjegovima ove kategorije djece ne posvećuje dovoljno pozornosti, kao ni bjegovima djece s problemima u ponašanju. Njihov bijeg doživljava se kao odraz njihovog neprilagođenog ponašanja i otpora prema društvenim pravilima. U Nacionalnoj evidenciji¹⁰⁴ petero djece vode se kao nestala dulje od godinu dana, četvero je u „bijegu“ dulje od šest mjeseci, a desetero, od kojih su neki u dobi od 14 i 15 godina, dulje od tri mjeseca. Ako nisu u međuvremenu pronađena, a zaboravili su ih izbrisati iz evidencije nestalih, postavlja se pitanje što se s njima događa i kako je moguće da do sada nisu pronađena niti su o njihovom nestanku alarmirani mediji kako bi se u traganje uključio veći broj građana od kojih se mogu pribaviti korisna saznanja o njihovoj mogućoj lokaciji.

Pratili smo slučaj dvanaestogodišnje djevojčice koja je učestalo bježala iz ustanove u koju je bila smještena, za koju se zbog njezinog rizičnog ponašanja (konzumiranje opojnih droga, samoozljeđivanje) opravdano strahovalo da će postati žrtva kaznenog djela, no policija ju nije pronašla unatoč poduzimanim mjerama tražnja. Djevojčica je čak uspjela prijeći državnu granicu te je nakon tri mjeseca pronađena u Italiji.

Ovaj slučaj, kao i slučajevi djece koja se u Nacionalnoj evidenciji nestalih osoba vode duže vrijeme, pokazuju kako postupanja nadležnih tijela nisu dovoljno učinkovita u situacijama bijega djece koja imaju izražene probleme u ponašanju. To posebno zabrinjava jer su situacije nestanka djeteta uvijek rizične. Svaki nestanak djeteta iz roditeljskog doma ili njegovog mjesta boravka, pa bio on i učestali obrazac ponašanja djeteta, znak je za uzbunu i ozbiljan pristup i angažman stručnjaka. Za vrijeme „nestanka“ dijete može biti izloženo brojnim

¹⁰⁴ Pregledano na dan 28. veljače 2019.

opasnostima, neovisno o tome je li riječ o dobrovoljnom odlasku od kuće ili ustanove u kojoj je smješteno ili o otmici djeteta. Napuštanjem doma djeca su prepuštena ulici, često bez odgovarajućeg smještaja i skrbi te tako izložena brojnim rizicima i opasnostima, stoga je, uz potragu za nestalim djetetom, važan i cjeloviti pristup tretmanu djeteta.

Nestanak djeteta nije samo stvar policije te je važan angažman i drugih stručnjaka. Važno je pronaći dijete, a jednako važno je i pomoći djetetu, pružiti podršku osobama iz njegove okoline, otkriti razloge bijega, otkloniti uzroke koji su doveli do djetetovog odlaska te raditi na prevenciji. Bijeg djeteta od kuće ili ustanove može biti oblik manifestiranja problema u ponašanju, sklonost skitnji i avanturizmu, što ne mora nužno imati uzrok u narušenim obiteljskim odnosima, ali također zahtijeva stručan pristup i tretman. I kad dijete bježi iz ustanove u koju je smješteno radi zaštite njegovog interesa, riječ je najčešće o adaptacijskim poteškoćama, no učestali bjegovi iz ustanova ukazuju na nedostatnu ili neprimjerenu stručnu intervenciju. Pravovremena i odgovarajuća intervencija mora biti cilj dobro organiziranog sustava i ključni izazov za stručnjake.

Zbog svega navedenog nesporna je važnost cjelovitog pristupa u slučaju nestanka djeteta te svakom nestanku djeteta posvetiti punu stručnu i institucionalnu pozornost. Aktivnosti moraju biti usmjerene na jačanje suradnje policije te sustava socijalne skrbi, zdravstva, odgoja i obrazovanja, kao i medija i organizacija civilnoga društva. Stoga pravobraniteljica podržava izradu protokola o postupanju u slučaju nestanka djeteta.

Protokolom je potrebno urediti faze postupanja svakog pojedinog sudionika uključenog u proces pronalaznje nestalog djeteta, od prijave, preko traganja, razmjene informacija do upućivanja i pružanja podrške i pomoći roditeljima (zakonskim zastupnicima), kao i samom djetetu po njegovu pronalasku. Trebala bi se urediti i pitanja zaštite osobnih podataka djeteta, obveza pravodobnog uklanjanja podataka o djetetu s interneta nakon pronalaska djeteta, vođenje jedinstvene baze podataka o nestancima djeteta, kao i praćenje njegove provedbe. Najvažnija je konkretizacija suradnje svih resora koji su uključeni u zaštitu prava i interesa djeteta prilikom djetetova nestanka, kako bi se prevladale uočene slabosti u reagiranju sustava na nestanak djeteta.

Prijedlozi za poboljšanja

- Redovito ažurirati bazu podataka Nacionalne evidencije nestalih osoba.
- Donijeti protokol o postupanju u slučaju nestanka djeteta.
- Uspostaviti kontinuiranu suradnju svih resora koji su uključeni u zaštitu prava i interesa djeteta prilikom djetetova nestanka.

2.8.4 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo

Tijekom 2018. godine Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je devet pritužbi, osam upućenih od roditelja djece i jednu od udruge *Zagreb bez zračenja*, zbog mogućeg štetnog utjecaja iz okoliša na zdravlje djece. Razlozi su bili nastalo onečišćenje okoliša uslijed otvaranja velikog gradilišta u neposrednoj blizini škole, neodržavanje grana i krošnje drveta, rad reciklažnog dvorišta (prostor za organizirano odlaganje više vrsta otpada) te učinak elektromagnetskih polja koja stvaraju uređaji u blizini mjesta stanovanja.

Odloženi građevinski materijal pored puta kojim se djeca kreću u školu, uz stalni rad građevinske dizalice i nedovoljno osigurano (ograđeno) gradilište ugrožavali su zdravlje i sigurnost djece. Povratno smo upoznati kako je obavljen razgovor s investitorom te ograda gradilišta popravljena, a dizalica je uklonjena. Druga pritužba bila je upozorenje zbog planirane izgradnju reciklažnog dvorišta za odlaganje građevinskog otpada u Podsusedu, udaljenog manje od 500 metara od kuće u kojoj živi dijete. Njegova majka upozorava kako su ukućani imali zdravstvene probleme s dišnim organima, kad je na istoj lokaciji bio pogon za proizvodnju cementa, a i kasnije kad se ondje spaljivao otpad. Ova dva slučaja pojedinačno naglašavaju potrebu provedbe i nadzora izvođenja građevinskih radova, sukladno *Zakonu o gradnji* te donošenja i provedbe propisa o planiranom gospodarenju otpadom, s ciljem izbjegavanja nastanka mogućih štetnih emisija za stanovnike gradova i mjesta, koji žive u blizini odlagališta otpada.

Jedna pritužba odnosila se na susjeda koji ne održava krošnju i grane visokog drveta u svome dvorištu pa su one postale opasnost za djecu i osobe koje borave u susjednom dvorištu. Susjed nije postupio po rješenju poljoprivrednog inspektora o uklanjanju stabla pa ono i dalje ugrožava objekte pritužitelja i sigurnost dje-

ce i osoba. Pritužitelj je upućen na postupanje sukladno odredbama zakonskih propisa kojima se određuje način zaštite susjedskih prava, osobito od grana i korijenja drveta izniklog na susjedovom zemljištu.

Tri pritužbe odnosile su se na zaštitu zdravlja djece u osnovnoj školi i dječjem vrtiću vezano za promjenu pokrova (azbestne ploče) zgrada. U slučaju zamjene pokrova od azbestnih ploča u vrijeme trajanja nastave u osnovnoj školi upućena je preporuka Gradu Zagrebu, gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i sport da se aktivnosti koje bi mogle ugroziti zdravlje djece ne poduzimaju u vrijeme trajanja nastave, nego da se radovi takve vrste pažljivo planiraju uz poštovanje pravila struke i sigurnosti glede zaštite zdravlja djece. Pono vo smo podsjetili na mišljenje stručnjaka Hrvatskog zavoda za toksikologiju, kako su radovi koji se sastoje od stavljanja i skidanja azbestnih ploča ugrožavajući za zdravlje i život ljudi. Ova preporuka se odnosila i na drugu osnovnu školu u Gradu Zagrebu za koju je najavljena obnova zgrade.

Opasni uređaji i postrojenja - Kao i proteklih godina u prijavama o mogućem ugrožavanju zdravlja djece zbog elektromagnetskog zračenja uređaja (bazna stanica i odašiljač, trafostanica), prijavitelji upozoravaju na postavljanje tih uređaja u naseljima, u blizini stambenih zgrada i dječjeg vrtića, za potrebe telekomunikacijskih operatera.

Neke od prijava izravno su upućene Ministarstvu zdravstva (MZ), a pravobraniteljici za djecu kao obavijest. U prijavama u pravilu građani ukazuju na mogući problem postavljanja telekomunikacijskih uređaja protivno odredbama Odluka predstavničkih tijela gradova i općina, ali i *Pravilnika o zaštiti od elektromagnetskih zračenja*, koji je donio MZ. Naime, tim aktima se određuju uvjeti postavljanja uređaja, u pravilu bazne stanice teleoperatera (lokacija, visina, udaljenost od objekata u kojima borave ljudi) odnosno definiraju „područja povećane osjetljivosti“ - područja koja obuhvaćaju sve otvorene i zatvorene površine koje pripadaju trajno ili privremeno naseljenim područjima (zgrade stambene i poslovne namjene, škole, dječji vrtići, bolnice, dječja igrališta i sl.).

Prijavitelje upućujemo da prijavu o moguće nepropisno postavljenom uređaju upute građevinskoj inspekciji radi daljnjeg postupanja te Hrvatskoj regulatornoj agenciji za mrežne djelatnosti (HAKOM), vezano za način provjere dopuštene jačine zračenja elektromagnetskog polja koje uređaj stvara pri radu. Razumljiva je zabrinutost roditelja za zdravlje djece. No, potrebno je reći kako je hrvatska regulativa, vezana uz zaštitu stanovništva, ograničavanjem izlaganja ljudi elektromagnetskim poljima (0 Hz-300GHz), prema službenim navodima HAKOM-am u Republici Hrvatskoj propisala i primjenjuje granične razine strože od onih u Preporuci Vijeća Europske unije 1999/519/EC. Nadalje valja istaći kako HAKOM redovito na području cijele RH vrši mjerenja jačine zračenja na područjima povećane osjetljivosti i da do sada nisu utvrđena prekoračenja zadanih vrijednosti.

Učestalost prijava i tijekom prethodnih godina možda je potaknula nadležan MZ da, uz prethodno mišljenje MMPI-a pripremi izmjene i dopune Pravilnika o zaštiti od elektromagnetskih polja, što je i inače zakonska obveza Ministra da s ciljem kontinuiranog poboljšanja zaštite od neionizirajućeg zračenja mora najmanje svakih pet godina provesti samoprocjenu važećih propisa iz područja zaštite od neionizirajućeg zračenja.¹⁰⁵ Uz bolje obrazloženje važnijih termina vezanih za područje djelovanja uređaja, utvrđena je obveza korisnika izvora magnetskih polja da osigura periodička mjerenja razina polja i dostavi izvješća o rezultatima Ministarstvu zdravstva.

S obzirom na to da su podaci o provedbi mjera zaštite od neionizirajućeg zračenja, o zračenju prirodnih izvora te o projektiranju, gradnji i uporabi izvora neionizirajućeg zračenja javni, osim ako nisu klasificirani sukladno posebnome zakonu, pravobraniteljica za djecu će uputiti preporuku MZ-u da javnosti još više približi sve postupke od važnosti za razumijevanje mogućeg ili opravdanog postojanja bojazni od elektromagnetskog zračenja u naseljenim mjestima, što bi pridonijelo razumijevanju „problema“ zaštite od elektromagnetskog zračenja.

Onečišćenje zraka - Kako je i bilo najavljivano od strane sindikata radnika INA/MOL u Sisku, tijekom 2018., nakon smanjenja obima rada u pogonu, došlo je do potpunog prestanka prerade nafte. Time bi, u odnosu na druge postojeće izvore onečišćenja, trebalo doći do poboljšanja kvalitete zraka u gradu Sisku.

¹⁰⁵ *Pravilnik o zaštiti od elektromagnetskih polja NN 146/14)*

Stanje kvalitete zraka u Slavonskom Brodu u 2018. nije se bitno promijenilo. Prema podacima koje smo dobili od Ministarstva zaštite okoliša i energetike, MZ-a, Instituta za medicinska istraživanja, Hrvatske agencije za okoliš i prirodu, zrak u Slavonskom brodu i okolici je prekomjerno onečišćen i propisana je sanacija. To znači da su stvoreni stručni i tehnički preduvjeti za donošenje mjera i planova za smanjivanje utjecaja onečišćenja zraka. Zrak je onečišćen što se tiče dozvoljene razine lebdećih čestica (koje mogu imati negativan učinak na zdravlje ljudi). Drugi vid onečišćenja je miris sumporovodika. U izvješću se tvrdi kako on utječe na kvalitetu življenja prekoračenjem granične vrijednosti, ali to ne znači istovremeno ugrožavanje ljudskog zdravlja.

Na temelju rezultata mjerenja tijekom prethodnih godina, izrađena je Studija procjene glavnih izvora onečišćenja zraka na području Slavnskog Broda. Rezultat mjerenja ukazao je na redosljed izvora onečišćenja: proizvodnja sumpora, proizvodnja naftnih derivata uz korištenje teškog loživog ulja i emisiju hlapivih organskih spojeva, izgaranje drva i biomase, promet i industrija.

Trenutačnim prestankom rada rafinerije u Bosanskom Brodu zbog dužeg remonta, RH ima priliku pokušati djelotvornije prići rješavanju međunarodnog problema zagađenja zraka u Slavonskom Brodu iz susjedne zemlje Republike Bosne i Hercegovine, putem osnovane međunarodne radne skupine vezano za moguću modernizaciju postrojenja rafinerije u Bosanskom Brodu.

U travnju 2018. pravobraniteljica za djecu sastala se s predstavnicom Inicijative *Brodske mame* vezano uz ugrožavajući okoliš u Slavonskom Brodu i njegov utjecaj na zdravlje djece te uz onečišćenost vode iz gradskog vodovoda. Problem vidimo u nesustavnom i neredovitom obavještavanju građana o kvaliteti zraka te određenom nepovjerenju u službena izvješća o utjecaju rada rafinerije u Bosanskom Brodu na zdravlje stanovnika. Smatra kako su oboljenja djece u izravnoj vezi s onečišćenjem zraka, da djeci treba pomoć te uz redovito prikupljanje podataka o učestalosti pojave malignih bolesti i osnivanje registra bolesti (registra za rak). Proizlazi da nedostaje redovito i cjelovito informiranje građana o kvaliteti zraka, a čini se i da postojeće informacije, proizišle iz studije utjecaja rafinerije na zdravlje, građani ne doživljavaju vjerodostojnima.

Oružje i mine - S obzirom na podatke Hrvatskog centra za razminiranje (HCR) i tijekom 2018. kontinuirano se provodilo razminiranje minski sumnjivih površina (MSP) prema Planu protuminskog djelovanja. Nije bilo prijava opasnosti od minsko-eksplozivnih sredstava, kao ni ugroze ili stradanja civilnog stanovništva od oružja. I dalje se provode edukacije u osnovnim školama i u raznim drugim prigodama o opasnostima od minsko-eksplozivnih sredstava, a provode ih policijski službenici i djelatnici HCR-a. Trenutačno MSP na prostoru RH iznosi 351 četvorni kilometar. MSP obuhvaća osam županija, 54 grada i općine koji su zagađeni minama i neeksplozivnim ubojitim sredstvima. Predviđa se novi trogodišnji plan za potpuno razminiranje MSP-a u Hrvatskoj. Nadamo se da novi preustroj (HCR prestaje s radom, a poslove razminiranja preuzima MUP) neće utjecati na ostvarenje Plana protuminskog djelovanja.

Pirotehnika - Iz medijskih izvješća MUP-a, saznajemo kako je u 2018. bilo ozljeđivanja pri rukovanju eksplozivnim tvarima. Unatoč kontinuiranoj provedbi preventivne akcije „Mir i dobro“, koju provodi MUP, bilo je više nesreća s tjelesnim ozljedama djece (ozljede ruku, prstiju i lica/očiju) u dopušteno vrijeme uporabe pirotehničkih sredstava.

Među pritužbama građana primili smo i upit o tome kako se to u Hrvatskoj štiti djecu kada im je ipak dopušteno korištenje pirotehničkih sredstava u dane blagdana. Uvažavajući ugroženost zdravlja i života, prvenstveno djece, podržali smo inicijativu *Društva prijatelja životinja* o potpunoj zabrani prodaje i uporabe pirotehničkih sredstava za osobnu upotrebu.

S ciljem sprečavanja opasnosti od buke i ozljeđivanja eksplozivnim napravama, bila to i pirotehnička sredstva razreda F2 i F3, sa svim psihološkim štetnim učincima, pravobraniteljica za djecu uputit će prijedlog za izmjenu i dopunu *Zakona o eksplozivnim tvarima*, zabranom upotrebe pirotehničkih sredstava fizičkim osobama za vrijeme svih dana blagdana i praznika, osim za ograničeno stručno korištenje sredstava za organizirane javne priredbe i događaje.

Životinje - U 2018. godini zaprimljena je jedna prijava slučaja ugrožavanja sigurnosti djeteta zbog ugriza psa. Upućena je preporuka MUP-u za poduzimanje radnji radi zaštite djeteta. MUP je izvijestio kako je utvrđen prekršaj i prosljeđena prijava nadležnom ODO-u te je obaviješten Veterinarski ured radi provjere zdravstvenog stanja psa.

Od drugih štetnih utjecaja i ugrožavanja sigurnosti djece možemo navesti primjer neodgovornog ponašanja dijela odrasle publike tijekom atletskog natjecanja djece, na stadionu Kantrida. Skupina muškaraca i žena palila je i bacala baklje na atletsku stazu tijekom utrke i skakanja djece u vis. Od MUP-a je zatražena obavijest o navodno danoj dozvoli za okupljanje i proslavu društva. MUP je izvijestio kako nije dao suglasnost niti je obaviješten o događaju te da utvrđuje okolnosti slučaja.

Također, jedna je majka tražila zabranu pušenja na koncertima koji se održavaju u Domu sportova u Zagrebu, navodeći kako je to dugogodišnja praksa na koncertima. Otac djevojčice žalio se na postupanje načelnika općine prilikom izjavljenog prigovora o opasnosti od loma i pada grana drveta u neposrednoj blizini djeteta koje se vraćalo iz škole. Navodi kako je bilo kakvo reagiranje izostalo te se potužio županu, a od pravobraniteljice za djecu očekuje da upozori načelnika o toj opasnosti. Ponovno smo dobili prijavu zbog prevelike razine buke, odnosno, jačine zvuka u filmu za djecu. Roditelji navode kako je nakon njihova prigovora operateru jačina zvuka smanjena, ali predlažu da se ubuduće onemogući takva razina glasnoće.

2.9 DISKRIMINACIJA

U 2018. godini primili smo 38 prijava u kojima smo postupali prema *Zakonu o suzbijanju diskriminacije* (ZSD), što je dvostruko više prijava nego 2017. godine. Kao i do sada, najzastupljenije su prijave zbog diskriminacije djece **u području odgoja i obrazovanja**, što je konstantni trend. Diskriminatorno postupanje prijavljeno je u 17 slučajeva u području obrazovanja, u tri slučaja u području sporta, tri slučaja u području pristupa dobrima i uslugama, tri u području socijalne skrbi i još tri u području višestruke diskriminacije, u dva slučaja u području javnog informiranja i medija, dva slučaja u području stanovanja, dva u području zdravstvene zaštite te još dva u području diskriminacije općenito, a u jednom slučaju u području kulturnog i umjetničkog stvaralaštva.

120

U 14 slučajeva prijavljeno je diskriminatorno postupanje prema djevojčicama, u 13 prema dječacima, u 10 prema grupi djece, dok je u jednom slučaju spol nepoznat. Prijave su se odnosile na postupanja fizičkih osoba u četiri slučaja, pravnih osoba u četiri slučaja, pravnih osoba s javnim ovlastima u 13 slučajeva, na postupanje tijela državne uprave u četiri slučaja, na postupanje tijela JLP(R)S u šest slučajeva i na postupanja drugog tijela/osobe u sedam slučajeva

Prijave u 2018. počinjavaju na većem broju osnova diskriminacije nego u 2017. Najzastupljenije su bile prijave po osnovi višestruke diskriminacije (7), zatim po osnovi invaliditeta (5), rase, etničke pripadnosti ili boje kože (4), dobi (3), zdravstvenog stanja (3), bračnog ili obiteljskog statusa (2), imovnog stanja (2) i vjere (2), po jedna prijava odnosila se na nacionalno podrijetlo, obrazovanje, političko ili drugo uvjerenje, socijalno podrijetlo i spol, a za pet prijava nije bilo osnove po ZSD-u. U 18 slučajeva prijave su se odnosile na izravnu diskriminaciju, u 17 na neizravnu, u dva slučaja na segregaciju te u jednom slučaju nije bilo moguće utvrditi oblik diskriminacije.

Ured je radi ispitivanja prijava tražio izvješća od prijavljenih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U devet slučajeva uputili smo preporuke nadležnim tijelima za provođenje nadzora nad prijavljenim tijelom ili osobom ili za neposredno poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije i pružanja pomoći i zaštite djeci. U ostalim slučajevima prijaviteljima smo uputili obavijesti o pravima i o mogućnostima ostvarivanja zaštite sukladno ZSD-u. U pojedinim slučajevima obaviješteni smo o usvajanju naših preporuka i o stajalištu tijela ili osobe kojima smo se obratili o slučaju, a u nekima obavijesti o poduzetim aktivnostima još očekujemo. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a postupali smo prema ovlastima iz *Zakona o pravobranitelju za djecu* i ispitivali ostvarivanje drugih prava djece. U više slučajeva nismo mogli postupati s obzirom na općenitost i nedefiniranost navoda u prijavi.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po osnovama diskriminacije

DISKRIMINACIJSKA OSNOVA	Broj pritužbi
Bračni ili obiteljski status	2
Članstvo u sindikatu	
Dob	3
Društveni položaj	
Genetsko nasljeđe	
Imovno stanje	2
Invaliditet	5
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	1
Obrazovanje	1
Političko ili drugo uvjerenje	1
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	4
Rodni identitet ili izražavanje	
Socijalno podrijetlo	1
Spol	1
Spolna orijentacija	
Vjera	2
Zdravstveno stanje	3
Višestruka diskriminacija	7
Nema osnove po ZSD-u	5
UKUPNO	38

121

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po oblicima diskriminacije

OBLCI DISKRIMINACIJE	Broj pritužbi
Izravna	18
Neizravna	17
Uznemiravanje	
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	
Propuštanje razumne prilagodbe	
Segregacija	2
Nije moguće utvrditi	1
UKUPNO	38

U području obrazovanja pritužbe zbog diskriminacije odnosile su se na odluke o stipendiranju učenika, odnosno sufinanciranju đачkog pokaza. Prema odluci jednoga grada o stipendiranju učenika, kriterij za stipendiranje sportaša se odnosi isključivo za natjecanja pod ingerencijom Hrvatskog školskog sportskog saveza, odnosno Hrvatskog akademskog sportskog saveza. Prijavitelj ističe kako u natjecanjima u organizaciji navedenih sportskih saveza ne mogu sudjelovati svi koji bi to željeli, zbog vrlo malo sportova koji su uključeni, zbog malog broja škola koje sudjeluju i zbog ekipnog sistema natjecanja. Gradu smo preporučili da poduzme potrebne radnje za otklanjanje moguće diskriminacije i zaštitu prava djece koja se ne natječu u spomenutim savezima jer ovakvom odlukom potencijalno mogu biti dovedena u nejednaki i neravnopravni položaj. Grad je odgovorio da dodjela stipendija nije zakonska obveza pa stoga može samostalno određivati kriterije za njihovu dodjelu. Tako su se odlučili dodjeljivati stipendije isključivo za potrebe obrazovanja te na temelju postignuća ostvarenih iz redovnog odgojno-obrazovnog školskog/akademskog programa.

Na povlaštenu položaj sportaša pritužila nam se majka djeteta u odnosu na odluku grada o sufinanciranju đачkih pokaza. Za djecu sportaše cijena pokazne karte je niža, dok za djecu koja pohađaju npr. glazbenu

školu ili školu stranih jezika cijena pokazne karte nije umanjena. S obzirom na to da ovakva odluka u nejednaki položaj stavlja djecu koja nisu sportaši, gradu smo preporučili da poduzme potrebne radnje za otklanjanje moguće diskriminacije i zaštitu prava djece, a obavijest o poduzetim aktivnostima još očekujemo.

U području obrazovanja postupali smo i po prijavama koje su se odnosile na sadržaj udžbenika i knjiga sa popisa lektire. Zaprimili smo prijavu **po osnovi obiteljskog statusa** u odnosu na sadržaj teksta (igrokaza) iz udžbenika iz hrvatskog jezika za 5. razred. Prijaviteljica smatra kako se u tekstu sugerira da su djeca razvedenih roditelja nesretna i time negativno obilježena. Tema razvoda roditelja često je obrađivana i u književnosti i u filmovima za djecu prikazujući pritom različite doživljaje djece te načine nošenja s tom činjenicom. Navedeni tekst govori o djetetovoj želji i potrebi da ostvari kontakt s roditeljem s kojim ne živi, a ujedno i o djetetovom viđenju roditelja s kojim živi kao prezaposlenog i užurbanog, zbog čega ne provodi dovoljno vremena s djetetom. Tekst ne smatramo diskriminatornim jer namjera teksta nije djeci koja žive s jednim roditeljem nametnuti osjećaj stida, srama ili manje vrijednosti, niti se u njemu sugerira kakva bi obitelj trebala biti. Osim toga, motiv zabrinutog i užurbanog roditelja nerijetko se pojavljuje u dječjoj književnosti i u prikazu obitelji s oba roditelja te nije prikazan kao isključivo obilježje jednoroditeljske obitelji.

Pritužba roditelja na diskriminacijske sadržaje u knjizi koja je na popisu lektire za 5. razred osnovne škole odnosi se na sadržaj narodnih pripovjedaka, u kojima je, prema tvrdnji pritužitelja, opis odnosa među spolovima, prikaz karakteristika spolova te tretman pojedinih društvenih grupa, kao što su Romi ili starije osobe, neprimjeren s obzirom na vrijednosti suvremenih demokratskih društava utemeljenih na poštovanju ljudskih prava te ravnopravnosti spolova i zaštiti manjinskih skupina. Iako nismo mogli utvrditi je li tekst pripovjedaka diskriminirajući, smatramo da u izboru lektirnih naslova za djecu osnovnoškolske dobi treba uzeti u obzir razvojne kapacitete djece, ali i vrijednosne poruke tekstova, jer ih učenik čita kod kuće te samostalno, bez mogućnosti učiteljskoga vođenja i usmjeravanja, uspostavlja kritički odnos prema tekstu. Stoga smo MZO-u preporučili da se pri izboru lektirnih naslova za mlađu djecu posebno vodi računa o sadržaju knjiga i „težini“ poruka za čitatelja.

U 2018. primili smo najviše prijava zbog **višestruke diskriminacije**. Navodimo prijavu koja se odnosila na postupanje svećenika prema transrodnom dječaku. Svećenik je tražio od dječaka da se „odrekne toga života“ kako bi se mogao vratiti u Crkvu te je dječaku onemogućeno kumstvo na krizmi. Zbog sumnje na diskriminatorno ponašanje svećenika, obratili smo se općinskom državnom odvjetništvu s kaznenom prijavom povodom kaznenog djela *javnog poticanja na nasilje i mržnju* te kaznenog djela *povrede privatnosti* djeteta. Postupak je još u tijeku.

Također smo postupali po prijavi objavljivanja slike djeteta u medijima uz poznatu osobu iz političkog života. Smatrajući da dovođenje djeteta u izravnu vezu s javno-političkom osobom može potencijalno ugroziti dobrobit djeteta, pravobraniteljica je reagirala te medijskoj kući uputila upozorenje zbog povrede prava i interesa djeteta te je članak naknadno uklonjen.

Ove smo godine primili pet prijava diskriminacije djece po **osnovi invaliditeta**, što potvrđuje kontinuitet u prijavama diskriminacije zbog invaliditeta. Četiri prijave odnose se na sustav predškolskog i osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Obratili su nam se roditelji koji se pritužuju na odbijanje upisa djeteta s TUR u vrtić, skraćivanje boravka djeteta u vrtiću, rad učitelja/profesora s djecom s TUR te na propuštanje razumne prilagodbe pristupa i prostora za djecu s TUR.¹⁰⁶ Zatražili smo postupanja AZOO-a i prosvjetne inspekcije, a osnivačima vrtića i škola preporučili povećano ulaganje sredstava u infrastrukturu, zapošljavanje i edukaciju djelatnika radi poboljšanja položaja djece s TUR u odgoju i obrazovanju.

Od slučajeva diskriminacije djece po osnovi invaliditeta navodimo prijavu koja se odnosila na onemogućavanje ulaska djetetovog psa vodiča u prodavaonicu. Zatražili smo izvješće Ministarstva gospodarstva, poduzetništva i obrta te Ministarstva zdravstva, s obzirom na *Zakon o kretanju slijepa osobe uz pomoć psa vodiča*¹⁰⁷, koji u čl. 6. st. 1. navodi kako slijepa osoba sa psom vodičem ima pravo pristupa na razna mjesta, poput ureda, hotela, restorana, kazališta, škole, prodavaonice, športskih objekata i slično. Saznajemo da je spomenuto trgovačko društvo promijenilo postupanje te je djetetu u pratnji psa dopušten pristup svim prodavaonicama.

¹⁰⁶ O tome više u poglavlju *Primjereno obrazovanje djece s TUR*.

Jedan slučaj diskriminacije po osnovi invaliditeta odnosio se na izjavu osobe iz političkog života (vijećnika) koji je neprimjereno i nepristojno ponašanje kolega vijećnika usporedio s ponašanjem djece s TUR koja se školuju u posebnoj odgojno-obrazovnoj ustanovi. Upozorili smo spomenutog vijećnika kako se djecu s TUR ne smije negativno obilježavati zbog njihove teškoće/invaliditeta te kako su izjave poput njegove neprimjerene, neumjesne i izrazito uvredljive za djecu s TUR. Neprihvatljivo je da osoba koja obavlja odgovornu dužnost vijećnika te ima i dodatnu odgovornost spram javnosti, iskazuje diskriminatorne stavove prema djeci s TUR i da pritom neprimjereno ponašanje odraslih pripisuje djeci. Iako se spomenuti vijećnik osobno ispričao učenicima škole koju je spomenuo u svojoj neprimjerenoj izjavi, smatramo da se trebao javno ispričati svoj djeci s TUR.

Spomenuti primjeri ukazuju kako neprihvatanje različitosti te nedovoljna senzibiliziranost javnosti o djeci s TUR može ostaviti negativne posljedice na djecu i njihov odnos prema drugima.

Prijave zbog diskriminacije djece po osnovi **zdravstvenog stanja** odnosile su se na terapijske i rehabilitacijske postupke za djecu s TUR u ustanovama koje pružaju liječenje i rehabilitaciju djece s TUR. Obratili smo se navedenim ustanovama te im naglasili potrebu jasnije komunikacije svojih odluka s roditeljima djece kako bi se izbjeglo njihovo pogrešno tumačenje, primjerice odluke o prekidu terapije za dijete. U ovim slučajevima nije potvrđena sumnja na diskriminaciju djece u smislu ZSD-a te je Ured nastavio postupati sukladno ovlastima iz *Zakona o pravobranitelju za djecu*.

U odnosu na prijave zbog diskriminacije po **etničkoj pripadnosti** pratili smo ostvarivanja prava djeteta u prijavama Roma koje su se odnosile na postupanja socijalnih radnika u rješavanju obiteljskih situacija, postupanja državnih tijela u poduzimanju mjera za pomoć socijalno ugroženim romskim obiteljima te elementima segregiranog obrazovanja romske djece u osnovnim školama.¹⁰⁸

Valja podsjetiti da je UN-ov Odbor za prava djeteta preporučio Republici Hrvatskoj da, radi zaštite prava djece pripadnika romske manjine, zaustavi obrazovnu segregaciju romske djece.

Prijava zbog diskriminacije po **osnovi dobi** odnosila se na diskriminatorno postupanje Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja (MGPU) prilikom utvrđivanja kriterija subvencioniranja stambenih kredita. Naime, članak 13. *Zakona o subvencioniranju stambenih kredita*¹⁰⁹ propisuje dodatno subvencioniranje kredita za dvije godine po svakom živorođenom ili posvojenom djetetu. S obzirom na to da se ovo pravo ne primjenjuje na djecu rođenu prije stupanja na snagu toga zakona, preporučili smo MGPU-u da razmotri izmjenu spomenutog članka zbog diskriminatornog učinka s osnove dobi za djecu koja su rođena prije nego što je obitelj podigla stambeni kredit. MGPU nas je obavijestio kako su u 2019. godini predviđene izmjene i dopune *Zakona o subvencioniranju stambenih kredita* kojima se, između ostaloga, predviđa i izmjena za dodatno subvencioniranje uzimajući u obzir postojeći broj malodobne djece u obiteljskom domaćinstvu podnositelja zahtjeva. Izmjena je predviđena u Obrascu prethodne procjene učinka propisa za Zakon o izmjenama i dopunama *Zakona o subvencioniranju stambenih kredita*, koji je na javnom savjetovanju bilo u listopadu 2018.

I ove smo godine postupali po pritužbi građana koja ukazuje na diskriminaciju djece po osnovi dobi u odnosu na odrasle osobe, zato što pojedini iznajmljivači onemogućuju djeci pristup sadržajima i uslugama apartmana. Prijava se nije odnosila na konkretnu situaciju, već općenito na praksu iznajmljivača. Smatramo da je potrebno pratiti razvoj i eventualno širenje ove prakse kako pojava svojom brojnošću ne bi prerasla u diskriminaciju.

Od slučajeva diskriminacije po **osnovi vjere** navodimo prijavu koja se odnosila na prakticiranje vjerskih aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama i na vjeronauk u školama. MZO-u smo ponovili preporuku da u okviru svojih ovlasti poduzme mjere i upozori sve škole da prilikom izrade rasporeda sati vode računa o tome da sat vjeronauka ne bude u sredini rasporeda, budući da je riječ o izbornom predmetu koji ne pohađaju sva djeca. Ako škola to ne može ostvariti, tada je za djecu koja ne pohađaju vjeronauk nužno osigurati skrb, zaštitu i kvalitetno provođenje „slobodnog“ sata. Također smo preporučili da poduzmu mjere kako se vjer-

¹⁰⁷ NN 131/98.

¹⁰⁸ O tome više u poglavlju *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina*.

¹⁰⁹ NN 65/17 i 61/18.

ske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi prakticirale izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja. Ujedno smo preporučili uvođenje alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi, kako bi se za sve učenike ujednačila ponuda nastavnih predmeta, kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu.

Primili smo prijavu roditelja koji se pritužuju na diskriminaciju po osnovi vjere zbog materijala koji se koristi za crkveni vjeronauk u sklopu pripreme djece na sakrament prve pričesti. Prijava se odnosi na listić za ispitivanje savjesti, odnosno na pitanja u vezi sa šestom i devetom Božjom zapovjedi. Iako u konkretnom slučaju nije potvrđena sumnja na diskriminaciju prema ZSD-u, župi smo uputili preporuku kako u izradi materijala za djecu posebnu pažnju treba usmjeriti na prilagodbu sadržaja i jezika na način da materijal bude primjeren dobi i razvojnim sposobnostima djece.

Prijava diskriminacije po **osnovi spola** odnosi se na odijevanje djece u školi za vrijeme ljeta, odnosno na zabranu dolaska djece u „izazovnoj odjeći“ pri čemu se djevojčicama zabranjuje dolazak u kratkim hlačama te kratkim haljinama i suknjama, dok za dječake nema zabrane za nošenje kratkih hlača. Zatražili smo uključivanje prosvjetne inspekcije koja nas je izvijestila kako nisu ispunjeni uvjeti za pokretanje inspeksijskoj postupka jer, prema očitovanju škole, nije bilo zabilježenih nikakvih pritužbi učenika, roditelja, djelatnika ni drugih osoba koje bi ukazivale na diskriminaciju po spolnoj ili drugoj osnovi.

Prijedlozi za poboljšanja

- S obzirom na prijave diskriminacije djece u području odgoja i obrazovanja, nužna je sustavna i kontinuirana provedba građanskog odgoja i obrazovanja kao obveznog sadržaja u svim školama.
- Potrebno je osposobljavanje i kontinuirano usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika za odgoj i obrazovanje učenika o ljudskim pravima i pravima djece.
- Potrebno je unapređivanje međukulturnog i međureligijskog dijaloga u lokalnoj zajednici i školi, kao i ulaganje većih napora u sprečavanje diskriminacije siromašne i bolesne djece, pripadnika manjina i strana ca te drugih marginaliziranih skupina (preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta).

2.10 OSTALA PRAVA I NENADLEŽNOST

Tijekom 2018. primili smo ukupno 26 upita i zamolbi za pomoć i postupanje koji spadaju u područje ostalih prava i stvarne nenadležnosti pravobraniteljice za djecu i ne odnose se na povrede prava djece, već na razna područja povrede prava odraslih osoba. Navodimo neke od razloga obraćanja pravobraniteljici za djecu.

Jedna zamolba odnosila se na postupak JLP(R)S koja je odbila dati stipendiju studentu zbog neplaćene grobne naknade za njegovog djeda. Predstavnici jedne udruge pritužili su nam se na rad ureda državne uprave zato što su dobili negativno rješenje o upisu u registar i nije im prihvaćen projekt, sve zbog propuštanja roka za prijavu.

Otac policajac, koji nam se obratio s pritužbom zbog nemogućnosti promjene radnog mjesta/službe, upućen je da potraži savjet i pomoć kod sindikalnog povjerenika, budući da je riječ o pravu iz radnog odnosa. Jedna odgojiteljica uputila nam je presliku zamolbe za zaposlenje u dječjem vrtiću, uz pritužbu na povrede osobnih prava, što smo prosljedili pučkoj pravobraniteljici. Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom prosljedili smo prijavu oca koji nam se obratio radi zaštite prava punoljetnih kćeri pred ODO-om. Dobili smo i pritužbu da je ravnatelj jedne privatne gimnazije odbio punoljetnom učeniku izdati svjedodžbu zbog duga roditelja za školarinu. Primili smo i upite o pomoći vezano za postupke uzdržavanja odrasle osobe te o pomoći odrasloj žrtvi nasilja u obitelji i o mogućnosti odobravanja troškova za odlazak na liječenje punoljetne osobe. Stranke su upućene kome se mogu obratiti radi mogućeg ostvarenja prava ili je nadležnom tijelu prosljeđena zamolba, uz obavijest podnositelju o prestanku postupanja i nenadležnosti pravobraniteljice za djecu.

MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje djeluje od 2010. godine. Čini ga dvadesetero djece iz cijele Hrvatske u dobi od 12 do 18 godina, kojima mandat traje tri godine.

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te svojevrsni ambasadori, koji svojim vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. U okviru svoje savjetničke uloge oni upoznaju pravobraniteljicu sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu, s problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu te putem zatvorenog elektroničkog foruma, gdje razmjenjuju mišljenja. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne neku skupinu, svoju školu ni grad. U raspravama na forumu članovi MMS-a trajno su aktivni, što je važno radi održavanja kontinuiteta razmjene mišljenja između sastanaka. Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama, putem javnog natječaja. Danas je aktivna četvrta generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2017. i traje do rujna 2020.

U 2018. održana su dva dvodnevna sastanka MMS-a i jedan jednodnevni sastanak. Članovi MMS-a su na konferenciji za novinare predstavili svoje preporuke o reformi obrazovanja upućene ministrici znanosti i obrazovanja i sudjelovali su u predstavljanju rezultata istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“ u kojem su i sami sudjelovali. Aktivno su sudjelovali u projektima i na međunarodnoj konferenciji koja se bavila pitanjem participacije djece u društvu.

Sastanci Mreže mladih savjetnika - Jednodnevni sastanak koji je okupio članove MMS-a iz cijele Hrvatske, održan je 19. siječnja u Zagrebu u *Maloj kući dječjih prava*. Glavna tema sastanka bilo je istraživanje pravobraniteljice „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“, koje je članovima MMS-a predstavila voditeljica istraživanja dr. sc. Ivana Jeđud Borić i pozvala ih da pomognu u procjeni primjerenosti upitnika za djecu koji će se koristiti u istraživanju. Mladi savjetnici u raspravi su dali niz korisnih zapažanja na temelju kojih je istraživački tim poboljšao upitnik prije njegove pilot-primjene u školama.

Prvi dvodnevni sastanak MMS-a održan je u Donjoj Stubici 13. i 14. travnja. Središnji dio sastanka bio je rasprava o obrazovnoj reformi i ključnim problemima u školi koje bi valjalo zahvatiti aktualnom reformom. Na pitanja što bi sve trebalo mijenjati na razini sadržaja, načina izvođenja nastave, provjere znanja, organizacije izvannastavnih aktivnosti i raznih natjecanja učenika te pružanja podrške učenicima, članovi MMS-a ponudili su brojne odgovore. Problem prevelikog opterećenja gradivom povezan je u raspravi i s kvalitetom nastave te je ponuđeno više mogućih rješenja koja bi pridonijela smanjivanju pritiska na učenike: povezivanje i usklađivanje sadržaja različitih predmeta; povezivanje poučavanja s primjerima iz života i prikaz primjene znanja u praksi; zanimljivija nastava; individualizacija nastave tj. prilagodba mogućnostima pojedinog učenika; „prebacivanje“ nekih obveznih predmeta/sadržaja u izborne; primjena raznovrsnih načina poučavanja; podrška trajnom usavršavanju nastavnika. Istaknuto je da je u osnovnoj školi jako važno omogućiti učenicima da se na privlačan način upoznaju s različitim profesijama i strukama kako bi im se olakšalo donošenje odluke o izboru budućeg školovanja, odnosno zanimanja. Na sastanku je dogovoreno da će članovi MMS-a nastaviti raspravu o ovoj važnoj temi i na svome e-forumu te da će pripremiti i preporuke za donositelje odluka u području obrazovanja.

Usljedi je rasprava o temi „Dječja prava i mentalno zdravlje“, u sklopu pripreme za sudjelovanje pravobraniteljice za djecu na sastanku Europske mreže pravobranitelja za djecu - ENOC. Europski pravobranitelji za djecu žele omogućiti da se u društvu više čuje glas djece i o toj temi, kako bi se u suglasju s djecom tražilo za najboljim rješenjima u pružanju potpore njegovanju mentalnog zdravlja djece i mladih. Kroz raspravu u malim grupama te iznošenje prijedloga u zajedničkom radu iskristalizirale su se poruke o važnosti razvoja socijalnih vještina u školi, razvoja samopouzdanja, empatije i osjećaja zajedništva, istaknuta je i važna uloga razrednika i stručnih službi, kao i veliki potencijal vršnjačke uzajamne podrške.

Na kraju je održana radionica „Nasilje među djecom i mladima u školi - sada vidim što mogu učiniti!“, na kojoj su članovi MMS-a raspravljali o različitim oblicima nasilja među djecom i mladima u školi te predlagali moguće oblike prevencije vršnjačkoga nasilja u školi, kao i načine učinkovitoga reagiranja na pojavu nasilja.

Drugi dvodnevni sastanak MMS-a na nacionalnoj razini koji je održan 20. i 21. rujna u Donjoj Stubici u cijelosti je bio posvećen raspravi o potrebnim promjenama u odgojno-obrazovnom sustavu i o sudjelovanju djece u društvenim procesima, a osobito u donošenju odluka o pitanjima koja ih se neposredno tiču. Na početku je bilo govora o predstojećoj velikoj EUROCHILD-ovoj konferenciji u listopadu u Opatiji. Dogovoreno je da će na njoj sudjelovati tri članice MMS-a iz područja Istre i Rijeke. Također, budući da su na e-forumu izrazili želju sudjelovati u kampanji „I ja želim čitati“, usmjerenoj na podršku djeci s disleksijom, mladim savjetnicima je ponuđeno sudjelovanje u radionicama i aktivno uključivanje u kampanju tijekom godine.

Važan zadatak na ovome sastanku MMS-a bio je definirati, na temelju prethodnih rasprava, preporuke MMS-a ministrici znanosti i obrazovanja pod naslovom „Što treba mijenjati u školi - u obrazovnim sadržajima, načinu izvođenja nastave i ocjenjivanju“. Članovi MMS-a saželi su svoje prijedloge i u dvadesetak točaka naveli kakvu školu i nastavu žele, koje teškoće uočavaju i kakva poboljšanja očekuju od predstojeće reforme obrazovanja. Dogovoreno je da će pravobraniteljica uputiti njihove preporuke ministrici, kao posebne dječje preporuke. Zaključeno je da bi se dječje preporuke o promjenama u obrazovanju trebale na odgovarajući način predstaviti javnosti te da bi dobra prilika za to bio Dječji tjedan, koji se obilježava u prvom tjednu mjeseca listopada. Dogovoreno je da će troje predstavnika MMS-a predstaviti zajedničke prijedloge na konferenciji za novinare, koja će se održati 28. rujna u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu.

Sljedeća tema bila je priprema za predstavljanje rezultata istraživanja Ureda pravobraniteljice za djecu o participaciji djece u sustavu odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj. Ideja je bila da se rezultati predstave u Hrvatskom saboru na tematskoj sjednici koja bi bila posvećena sudjelovanju djece u društvu. Planirano je da se sjednica održi u drugoj polovici studenoga te da se njome ujedno obilježi i 15 godina rada Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj. Nažalost, sjednica nije organizirana zbog poteškoća oko dobivanja termina održavanja sjednice koja je, prema našoj zamisli, trebala biti realizirana u suradnji dvaju saborskih odbora (Odbora za obitelj, mlade i sport i Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu). Predstavljanje rezultata stoga je održano u *Maloj kući dječjih prava*. Radi pripreme predstavnika MMS-a za predstavljanje rezultata, drugi dan sastanka bio je u uglavnom posvećen pripremi zajedničkih stajališta o dječjoj participaciji pri čemu su djeca raspravljala o tome što za njih osobno znači participacija djece općenito, kakvo je njihovo iskustvo rada u MMS-u, koji su uvjeti potrebni za aktivno sudjelovanje djece te što u ponašanju odraslih potiče djecu na sudjelovanje, odnosno, koja ponašanja odraslih ih u tome mogu „blokirati“. Završni dio sastanka bio je posvećen razgovoru o drugim aktualnim pitanjima i temama koje su djeca inicirala na svojem e-forumu, pri čemu je najveću pažnju privukla tema o važnosti informiranja učenika i potrebi za pokretanjem odgovarajuće medijske platforme za to.

Ostale aktivnosti MMS-a i sudjelovanja - Osim sudjelovanja na sastancima MMS-a i u raspravama na e-forumu, članovi MMS-a aktivno su sudjelovali na okruglim stolovima, na konferencijama, projektima te u medijima. Radili su i na promociji *Konvencije o pravima djeteta* među vršnjacima.

U povodu Nacionalnog dana borbe protiv vršnjačkoga nasilja Vijeće mladih Predsjednice Republike Hrvatske organiziralo je 28. veljače **Okrugli stol „Biti mlad i živjeti u Hrvatskoj bez nasilja“**, u suradnji s uredima Pravobraniteljice za djecu i Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Skup je organiziran kako bi se ukazalo na probleme i izazove s kojima su u prevenciji i borbi protiv nasilja suočena djeca i mladi, ali i roditelji, odgojitelji, profesori i ostali stručnjaci. Za djecu i mlade to je bila prilika da s odraslima podijele svoja iskustva i prijedloge te da upozore na pozitivne primjere i konstruktivne programe koji će u borbi protiv nasilja pomo-

ći odgajateljima te stručnim suradnicima i nastavnicima u školi. U raspravi su sudjelovali predstavnici ministarstava i drugih nadležnih institucija te raznih udruga angažiranih u borbi protiv nasilja, ali i predstavnici djece i mladih, članovi Odbora mladih Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba i MMS-a. Među uvodničarima na skupu bila je i pravobraniteljica za djecu, koja je dala pregled problematike vršnjačkoga nasilja iz perspektive svojega Ureda. U ime MMS-a govorilo je troje članova, koji su razjasnili kakvim su oblicima nasilja izložena djeca, kakvu podršku očekuju u školi od nastavnika i stručnih službi te kakva im je podrška potrebna od roditelja, kad je riječ o prevenciji i suočavanju s vršnjačkim nasiljem.

U Zagrebu je 13. lipnja održana Nacionalna konferencija uz međunarodno sudjelovanje pod naslovom „**Vr-tić za svako dijete. Pristup predškolskom odgoju i obrazovanju: mogućnosti i izazovi u smanjenju nejednakosti**“. Na konferenciji je, uz zamjenicu pravobraniteljice za djecu, sudjelovala i jedna članica MMS-a.

Tri članice MMS-a su od 29. do 31. listopada u Opatiji s pravobraniteljicom i savjetnicama sudjelovale na **konferenciji međunarodne organizacije EUROCHILD „Gradimo bolju Europu s djecom: Pridružite nam se!“** (*Building a better Europe with children: All Aboard!*). Tema konferencije bila je aktivno sudjelovanje djece u donošenju javnih politika na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Uključivanjem djece i mladih u planiranje, pripremu i održavanje konferencije, i sama je konferencija bila primjer participacije djece. Djeca su osmislila i moto konferencije koji glasi „Računamo na vas, a vi na nas?“. Na konferenciji su predstavljeni pozitivni primjeri načina na koje javni donositelji odluka na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini poštuju pravo djece da sudjeluju u donošenju odluka koje se odnose na život djece. Na zatvaranju konferencije predstavljene su i preporuke djece i mladih upućene kreatorima javnih politika, koje glase: ***Svaka vlada u Europi trebala bi uvesti edukaciju o dječjem pravu na sudjelovanje kao obvezan dio kurikulumu svake škole. Svaka vlada u Europi trebala bi implementirati strategiju inkluzivne participacije, za SVU djecu, koja obvezuje lokalne, regionalne i nacionalne kreatore javnih politika da uzmu u obzir dječja stajališta. Svaka vlada u Europi trebala bi biti obvezna pružiti dokaz o utjecaju djece u sastavljanju programa te sudjelovanju u donošenju odluka i njihovoj provedbi.***

Prije održavanja konferencije članovi MMS-a su, po načelu anonimnosti i dobrovoljnosti, sudjelovali u online istraživanju koje je proveo Eurochild o tome kakvu Europu žele djeca i mladi.

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu 13. studenoga predstavnici MMS-a održali su radionicu „**Čitati je lako, pitaj nas kako!**“, u sklopu *Nacionalne kampanje za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom „I ja želim čitati!“*, Hrvatskoga knjižničarskog društva i Ureda pravobraniteljice za djecu, kao jednog od partnera u kampanji. Ovim je događajem ujedno obilježen *Mjesec hrvatske knjige 2018*. Pet članova MMS-a osmislilo je interaktivnu radionicu za djecu o teškoćama čitanja i disleksiji, s kojima se susreću njihovi vršnjaci. Radionicu su vodili članovi MMS-a, a u njoj su sudjelovali učenici nižih i viših razreda OŠ „Dr. Ivan Merz“ u Zagrebu. Sudjelovanje u radionici djeci je pomoglo da bolje shvate koliko je važno razumjeti tuđe potrebe te pružiti pomoć drugima da zajedničkim snagama prevladaju izazove s kojima se susreću. Također je proizašao zaključak o potrebi da se učitelji i profesori, a posebice stručni suradnici, aktivnije uključe i pridonesu prepoznavanju ovoga poremećaja i kreiranju podrške učenicima za lakše svladavanje obrazovnih sadržaja.

U povodu obilježavanja 15. obljetnice Pravobranitelja za djecu, 21. studenoga u *Maloj kući dječjih prava predstavljani su rezultati istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“*, provedenoga 2017. i 2018. godine u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu. Tom prilikom predstavljen je i MMS kao oblik dječjega sudjelovanja koji razvija Ured pravobraniteljice. O tome kako djeca vide i doživljavaju svoje pravo sudjelovanja te što za članove MMS-a znači ostvarivanje toga prava, u ime mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu govorile su tri članice četvrte generacije MMS-a. Istaknule su kako se MMS zalaže za to da se sudjelovanje djece proširi, da postane uobičajeno, da ga odrasli prihvate, da razumiju zašto je ono važno te prepoznaju koja njihova ponašanja blokiraju djecu, a koja ih potiču na stvarno sudjelovanje. Rekle su kako se u MMS-u osjećaju dobro jer se tu podjednako cijeni svačije mišljenje, što djeca imaju slobodu reći što misle bez osuđivanja i omalovažavanja i što osjećaju da su njihova mišljenja i prijedlozi doista dobrodošli. Na kraju su članice MMS-a iznijele primjere ponašanja odraslih koja obeshrabruju sudjelovanje djece, a to

su predrasude odraslih da djeca ništa ne znaju i ne razumiju, zatim kad ih ne shvaćaju ozbiljno ili se ljute na dječje prijedloge i ušutkuju ih, ali i kad im „serviraju“ svoja mišljenja i očekuju da ih djeca izgovore pred publikom - kao *primjer dječjeg sudjelovanja*. Članice MMS-a prenijele su i zajedničku poruku MMS-a djeci: *Koristite priliku izreći svoje mišljenje, ne bojte se zauzeti za sebe jer uvijek postoji netko tko će vas čuti!*

Pet članova MMS-a sudjeluje u radu UNICEF-ovog *Think tanka o dječjim pravima i društveno odgovornom poslovanju* - savjetodavnom tijelu skupine različitih stručnjaka koji dijele interes i predanost da zajedno s UNICEF-om podupiru prava djece. Jedan od ciljeva djelovanja *Think tanka* je podizanje svijesti korporativnog sektora o tome kako njihovo poslovanje i odluke mogu utjecati na djecu i njihova prava, bilo u vidu odnosa tvrtki prema zaposlenicima - njihovim roditeljima ili kroz marketinške prakse, proizvode i usluge te odnos tvrtki prema okolišu. Članovi MMS-a su do sada sudjelovali na dva sastanka (u siječnju i svibnju) te u fokus-grupi u okviru „Istraživanja o utjecaju poslovnog sektora na dječja prava u RH“, u kojem uz njih sudjeluju i odrasli članovi ovoga savjetodavnog tijela.

Dvije članice MMS-a, sudjeluju u radu Savjetodavnog odbora za dječju participaciju koji je nastao na inicijativu UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku. Svrha je ovog Savjetodavnog odbora „podržati uspostavu i širenje funkcionalne multisektorske platforme za sudjelovanje djece te pružiti smjernice za buduće aktivnosti njegovih članova i suradnika“. U radu Odbora sudjeluju stručnjaci u području participacije djece u društvu i djeca koja unutar svojih organizacija i u svojim lokalnim zajednicama imaju iskustvo sudjelovanja. Dosad su održala dva sastanka, u svibnju i u prosincu.

Preporuke za bolju školu

Kao posebno postignuće MMS-a u ovome izvještajnom razdoblju ističemo **preporuke MMS-a „Što sve treba mijenjati u školi: u obrazovnim sadržajima, u načinu izvođenja nastave i ocjenjivanju“, upućene ministrici znanosti i obrazovanja**. Preporuke su predstavljene na konferenciji za novinare, održanoj u *Maloj kući dječjih prava* 28. rujna, uoči Dječjega tjedna. Predstavile su ih tri mlade savjetnice pravobraniteljice za djecu. Članice MMS-a iznijele su sažetak rasprava o reformi obrazovanja koje su mladi savjetnici prethodno vodili na e-forumu i na sastancima, a iz kojih su proizašle njihove preporuke, kao izraz njihove želje za boljom školom. Mladi savjetnici istaknuli su da se u školi uči mnoštvo činjenica, definicija i sadržaja koji nemaju praktičnu primjenu, a istodobno učenici ne dobivaju niz važnih životnih znanja, poput financijske pismenosti ili snalaženja u kriznim situacijama. Upozorili su i na zapostavljenu odgojnu ulogu škole. MMS se zalaže za reduciranje gradiva, smanjivanje broja obveznih i povećanje izbornih predmeta, mogućnost izbora sadržaja ili broja sati unutar pojedinih predmeta, lakšu promjenu smjera ili programa u srednjoj školi i kvalitetnu učeničku praksu za koju će učenici biti pravično plaćeni.

Članovi MMS-a su ukazali na nužna poboljšanja u načinu izvođenja nastave, istaknuvši ulogu nastavnika, koji trebaju imati i odgovarajuću pedagoško-psihološku spremu te biti sposobni razumjeti potrebe djece i njihov razvoj. Pozvali su i na bolju podršku učenicima s teškoćama u razvoju. U nastavi treba biti više povezivanja teorije s praksom, više dijaloga i aktivnog sudjelovanja učenika, više uvažavanja različitih stilova učenja, ali i manje domaćih zadaća kako bi se djeca mogla posvetiti i drugim interesima i obvezama, primjerice glazbenoj školi, sportu i slično.

U pogledu prijedloga za promjene u ocjenjivanju učenika, istaknut je problem neujednačenih kriterija ocjenjivanja učeničkoga znanja, što stvara velike teškoće kad o ocjenama ovisi upis u željenu srednju školu. MMS se zalaže za ravnomjerniji raspored ispitivanja i testova tijekom godine, za više sati ponavljanja gradiva prije velikih testova, naročito iz matematike te upozorava da je nasumično ispitivanje iz e-dnevnika nepravedno. Mladi savjetnici pozivaju na više razumijevanja za učenike, koji ne mogu svakoga dana biti izvrsni u svim predmetima, a nekima je potrebna i pomoć u svladavanju ispitnog stresa i treme.

Budući da su preporuke MMS-a prije održavanja konferencije za novinare poslane ministrici znanosti i obrazovanja, u međuvremenu je pravobraniteljica primila i odgovor od njezine pomoćnice Lidije Kralj. Ona je za-

hvalila MMS-u te istaknula da su prijedlozi MMS-a slični nastojanjima u eksperimentalnome programu „Škola za život“ i Cjelovitoj kurikularnoj reformi. Pomoćnica ministrice obavijestila je MMS da su preporuke prosljedili mentorskom timu „koji će nastojati što više elemenata ugraditi odmah u reformu obrazovanja“.

Osim navedenih aktivnosti, članovi MMS-a sudjeluju i u **raspravama na elektroničkom forumu** zatvorenog tipa u kojima raspravljaju o različitim temama koje se tiču svakodnevnog života djece. U raspravama djecu potičemo na aktivan pristup problemima koje uočavaju u društvu te ih motiviramo na promišljanje načina na koje bi različiti dionici u društvu mogli pridonijeti njihovom rješavanju. Takav pristup koji uključuje izgradnju odnosa s djecom koji se temelji na poštovanju djece i uvažavanju njihovih stavova i mišljenja okosnica je našega rada. Rezultati rasprava s članovima MMS-a vrijedan su izvor informacija i putokaz u našem radu te stalan podsjetnik na to da u zastupanju prava djece u bilo kojem području, odrasli uvijek trebaju imati u vidu i dječju perspektivu.

IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE

(Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)

U poglavlju *Izdvojena područja zaštite prava djece* nalaze se prilozi koji detaljnije prikazuju stanje i uočene probleme te aktivnosti i inicijative pravobraniteljice za djecu u pojedinim područjima zaštite prava djece, za koja smatramo da zaslužuju dodatno i zasebno razmatranje. Riječ je o specifičnim područjima dječje dobrobiti koja se odražavaju na više područja prava djece, kojima se kontinuirano bavimo ili su obilježila rad pravobraniteljice za djecu u protekloj godini.

Među njima su zaštita prava djece pripadnika nacionalnih manjina, zatim prava djece s problemima u ponašanju, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zaštita prava djece u medijima te zaštita prava i interesa *djece u pokretu*. Dio ovog poglavlja posvetili smo i obilježavanju 15. obljetnice postojanja institucije Pravobraniteljica za djecu.

4.1 PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

U ovom području najveći broj prijava (23 od ukupno 30) odnosio se na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine, no bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece pripadnika srpske nacionalne manjine. Osim pojedinačnih prijava, pravobraniteljica za djecu prati prava djece pripadnika nacionalnih manjina kroz suradnju s predstavnicima i udrugama nacionalnih manjina, zatim putem medija, stručnih skupova, sudjelovanja u projektima, praćenja istraživanja, sudske prakse te izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija. Iako je i 2018. najizraženije područje kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina odgojno-obrazovni sustav, bavili smo se i zdravstvenim, pravosudno-zaštitnim te ekonomskim pravima djece pripadnika nacionalnih manjina.

Prema podacima MZO-a, početkom pedagoške godine 2017./2018 predškolskim odgojem na materinskom jeziku obuhvaćeno je 1957 djece pripadnika nacionalnih manjina. Na početku školske godine 2017./2018. osnovnoškolskim odgojem i obrazovanjem na jeziku i pismu nacionalnih manjina u svim modelima obrazovanja¹¹⁰ (A, B i C) obuhvaćeno je ukupno 7159 učenika, od čega se najveći broj učenika (3777) školuje po modelu A. Srednjoškolskim obrazovanjem na jeziku i pismu nacionalnih manjina u svim modelima bilo je obuhvaćeno 1547 učenika, od čega znatan broj pripada učenicima koji se školuju po modelu A (1184).

S obzirom na učestalo kršenje prava djece u odgojno-obrazovnom sustavu, pravobraniteljica za djecu organizirala je **stručni sastanak „Analiza stanja djece pripadnika nacionalnih manjina u Hrvatskoj“¹¹¹**. Na sastanku su sudjelovali predstavnici odgojno-obrazovnih institucija u kojima se školuju djeca pripadnici manjina, predstavnici udruženja i organizacija civilnog društva koji djeluju u području zaštite prava djece pripadnika

¹¹⁰ Odgoj i obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina provode se prema tri modela: (1) Model A - nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina (cjelokupna nastava izvodi se na jeziku i pismu nacionalne manjine). Ovaj se model nastave provodi u posebnoj ustanovi, ali ga je moguće provoditi u ustanovama s nastavom na hrvatskom jeziku u posebnim odjelima s nastavom na jeziku i pismu manjine; (2) Model B - dvojezična nastava (nastava prirodoslovne skupine predmeta izvodi se na hrvatskome jeziku, a društvene skupine predmeta na jeziku pripadnika nacionalne manjine. Nastava se provodi u ustanovi s nastavom na hrvatskom jeziku, ali u posebnim odjelima; (3) Model C - njegovanje jezika i kulture (uz redovitu nastavu na hrvatskome jeziku, na manjinskom jeziku izvodi se nastava jezika i kulture nacionalne manjine).

nacionalnih manjina te predstavnici Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Dio pozvanih, koji nisu mogli sudjelovati na sastanku, svoj doprinos analizi stanja uputili su pismenim putem. U nastavku teksta dajemo sažeti pregled problema u školovanju djece pripadnika nacionalnih manjina. Dio iznesene problematike može se označiti zajedničkim (opći problemi), a postoje i specifični problemi koji se odnose na pojedine manjine.

OPĆI PROBLEMI:

Nedostatna fleksibilnost obrazovnog sustava u procesu upisa u prvi razred srednje škole. Često se događa da se obrazovni program ukida zbog malog broja prijavljenih kandidata. Smatramo da bi se pri odluci o zadržavanju ili ukidanju obrazovnog programa trebalo voditi računa o tome da se zadrži mogućnost prava na izbor obrazovnog programa za učenike pripadnike nacionalnih manjina, prema ponuđenim obrazovnim programima škole, bez obzira na broj kandidata za upis u prvi razred.

Vođenje stručne pedagoške dokumentacije i ostalih stručnih akata. Pedagoška dokumentacija je skuplja za škole u kojima se školuju učenici pripadnici nacionalnih manjina i događa se da kasni (npr. jedna škola je razredne knjige dobila krajem prvog polugodišta). Također su predstavnici škola izrazili nezadovoljstvo s kvalitetom prijevoda dokumenata zbog čega se kasnilo s dodjelom svjedodžbi za učenike pripadnike nacionalnih manjina.

Prijevod udžbenika. Prijevodi udžbenika na pismu nacionalnih manjina kasne pa učenici rade po „starim“ udžbenicima, a neki se udžbenici ni ne prevode.

Nedostatna zastupljenost vjerskih, povijesnih i kulturnoloških sadržaja različitih nacionalnih manjina u kurikulumu. U nekim školama primjećuju kako se pripadnici nacionalnih manjina radije izjašnjavaju kao Hrvati nego kao pripadnici drugih nacionalnosti, odnosno radije kao rimokatolici nego kao pripadnici drugih vjeroispovijesti. Također, predstavnici određenih manjina naglašavaju kako se djeca koja ne pohađaju katolički vjeronauk u školama osjećaju izolirano te manje važno kad se u školi ne uvažava njihova vjera, običaji i kultura. Predstavnici škola u kojima se školuju djeca pripadnici romske nacionalne manjine naglašavaju kako je nacionalni kurikulum jednokulturalan i neinkluzivan.

Nedostatan broj stručnih suradnika. U osnovnim i srednjim školama u kojima se školuju učenici pripadnici nacionalnih manjina nedostaju stručni suradnici.

SPECIFIČNI PROBLEMI:

Diskriminacija djece pripadnika srpske nacionalne manjine u izražavanju na svom jeziku i pismu u školama. Zajedničko vijeće Općina Vukovar naglašava kako se u školama u kojima se odvija nastava na srpskom jeziku s područja Vukovarsko-srijemske županije srpskim učenicima ponekad onemogućuje proslava vjerskih blagdana i praznika za vrijeme nastave te se onemogućuje oglašavanje na srpskom jeziku i pismu o relevantnim događanjima na zajedničkim školskim panoima.

Međuvršnjačko nasilje. Najviše slučajeva međuvršnjačkog nasilja primijećeno je između učenika hrvatske i srpske nacionalnosti. Primjer jedne osnovne škole u kojoj se školuju učenici po modelu A, na srpskom jeziku i ćirilicom pismu, potvrđuje da je moguće smanjiti međuvršnjačke sukobe pojačanim aktivitetom škole u organiziranju različitih izvanstavnih aktivnosti (sportske aktivnosti, građanski odgoj i obrazovanje i sl.) kojima su obuhvaćeni učenici različitih nacionalnosti i različitih modela školovanja.

Refundiranje putnih troškova. Učenike pripadnike albanske i češke nacionalne manjine, koji se školuju po modelu C i imaju nastavu subotom, roditelji sami dovoze djecu u školu (neki voze i više od 20 km u jednom pravcu), a nemaju pravo na refundiranje putnih troškova za prijevoz do škole.

Smanjene mogućnosti sudjelovanja učenika pripadnika nacionalnih manjina u aktivnostima u vezi s obrazovanjem. Predstavnici talijanske nacionalne manjine naglašavaju nemogućnost sudjelovanja njihovih učenika na Smotri literarnog, dramskog-scenskog i novinarskog stvaralaštva LiDraNo kao i da manjinske škole nisu uključene u Eksperimentalni program cjelovite kurikularne reforme „Škola za život“.

¹¹¹ Sastanak je održan 20. prosinca 2018. u *Maloj kući dječjih prava u Zagrebu*.

Obrazovanje učenika pripadnika romske nacionalne manjine. Naglašen je problem obrazovanja i stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika koji nemaju kompetencija za rad s djecom koja ne znaju ili slabo znaju hrvatski jezik. Također je naglašeno različito shvaćanje i pozicioniranje romskog jezika u odnosu na jezik drugih nacionalnih manjina, pri čemu se romski jezik slabije vrednuje od drugih pa se tako romsku djecu, koja govore romski i hrvatski jezik, rijetko percipira kao bilingviste.

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine - Kao i prethodnih godina, najviše smo postupali po prijavama povreda prava djece Roma u odgojno-obrazovnome sustavu.

Prema podacima MZO-a, tijekom pedagoške godine 2017./2018. predškolskim odgojem i obrazovanjem obuhvaćeno je 1020 djece pripadnika romske nacionalne manjine, od toga 532 djece predškolskim odgojem, a 488 djece predškolom. Osnovnoškolskim odgojem i obrazovanjem obuhvaćena su 5134 učenika, dok ih je 805 u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja. U odnosu na pedagošku i školsku godinu 2016./2017. primjetno je smanjenje broja romske djece uključene u sva tri sustava obrazovanja. Jedino povećanje prisutno je u obuhvatu romske djece programom predškole.

Iako Hrvatska poduzima određene mjere za povećanje obuhvata romske djece u sustavu odgoja i obrazovanja, mišljenja smo da te mjere nisu dostatne. Jednogodišnji besplatan program predškole ne provodi se ujednačeno u svim sredinama. Pravobraniteljica za djecu od 2012. upozorava na potrebu osiguravanja minimalno dvogodišnjeg programa predškole za romsku djecu. MZO je na našu inicijativu još 2014./2015. svim dječjim vrtićima i službama za društvene djelatnosti u uredima državne uprave u županiji i Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba uputio preporuku o uključivanju djece pripadnika romske nacionalne manjine, kao i djece kojoj hrvatski jezik nije materinski jezik, u obvezni dvogodišnji program predškole.

Iskustvo Međimurske županije, u kojoj se školuje velik broj romske djece, potvrđuje nedostatne kapacitete romskih učenika za svladavanje hrvatskog jezika i vještina aktivnog sudjelovanja u školskom životu, čak i kod djece koja su bila uključena u jednogodišnji program predškole. Dvogodišnji program predškole (kao minimum) nipošto ne smije negativno utjecati na ostvarivanje prava romske djece na upis u redovni program vrtića. Pri tome je potrebno osigurati prijevoz romskoj djeci do vrtića i škole te osmisлити mjere pomoći roditeljima za osiguravanje dodatnih materijala i sredstava za uključivanje djece u aktivnosti izvan škole i vrtića (npr. izlete, škole klizanja, predstave i sl.). Stoga predškolski odgoj i obrazovanje djece pripadnika romske nacionalne manjine zahtijeva uvođenje učinkovitijih mjera obrazovne politike koje će, s jedne strane, jačati obrazovne kapacitete djece te, s druge strane, osnažiti djecu, uvažavajući pritom identitet i kulturu iz koje dolaze.

U sustavu osnovnoškolskog obrazovanja potrebno je ulagati dodatne napore u suzbijanju obrazovne segregacije. Obrazovna segregacija djece posebno je prisutna u upisnim područjima u kojima prevladava romsko stanovništvo, iako se škole trude smanjiti je na najmanju moguću mjeru. Škole koje djeluju u tim područjima navode različite razloge za postojanje razrednih odjela koje pohađaju isključivo romski učenici. Jedan od razloga je teritorijalna pripadnost, odnosno, upisivanje učenika u škole prema mjestu prebivališta (boravišta). Drugi kriteriji prema kojima se formiraju razredni odjeli temelje se na: raspodjeli učenika prema rezultatima testa spremnosti za školu, usvojenosti predvještina čitanja i pisanja na hrvatskom jeziku, postotku školovanja učenika prema primjerenom obliku školovanja, postotku učenika ponavljača, zastupljenosti dječaka i djevojčica, učenih odnosa između djece u programu predškole, želji roditelja da braća i sestre pohađaju isti razred, organizaciji javnog prijevoza do škole, ali i odnosa između obitelji iz kojih dolaze djeca. Zabrinjava trend da roditelji djece Hrvata zahtijevaju formiranje razrednih odjela u kojoj će većinu učenika činiti djeca koja nisu Romi jer smatraju da „mješoviti“ razredi s većim brojem Roma mogu negativno utjecati na obrazovanje njihove djece.

S ciljem izjednačavanja mogućnosti za romske učenike potrebno je omogućiti dodatni program učenja hrvatskog jezika kao i program produženog boravka za učenike nižih razreda. Nadalje, treba jačati i razvijati model podrške romskih pomagača u obrazovanju. Potrebno je više pažnje usmjeriti na podršku odgojno-obrazovnim djelatnicima koji su suočeni s ograničenim materijalnim sredstvima i mogućnostima za provedbu dodatnih programa podrške za romsku djecu. Vjerujemo da se kompetencije učitelja/profesora i romskih pomagača mogu jačati kroz programe usavršavanja u okviru AZOO-a.

Nesporna je potreba ulaganja više napora u senzibiliziranje većinskog stanovništva (roditelja, djece vršnjaka, drugih dionika u lokalnoj zajednici) radi suzbijanja segregacije romske djece. No, istovremeno je potrebno razvijati nastavni program i didaktičke materijale koji će omogućiti što brže osposobljavanje romske djece za praćenje nastave na hrvatskom jeziku. Zbog veće stope odustajanja od obrazovanja romskih učenika, u odnosu na druge učenike, potrebno je osmisliti aktivnosti i mjere koje će pomoći njihovom zadržavanju u sustavu obrazovanja i uspješnom završavanju osnovnog i srednjeg školovanja. Također je potrebno osigurati podršku za romsku djecu i nakon završene škole. Naposljetku, potrebno je razviti sustav praćenja mjera i programa koji za cilj imaju povećanje odgojno-obrazovnog uključivanja romske djece i povećanje njihovih obrazovnih postignuća.

Pritom ne smijemo zaboraviti da su mnoga romska naselja izdvojena i prostorno izolirana, bez osnovne infrastrukture, neprimjerenih stambenih, higijenskih i sigurnosnih uvjeta (manjak zdrave pitke vode, nedostatak električne energije, nepostojanje kanalizacije ili septičke jame, improvizirani sanitarni čvorovi i sl.). Izoliranost i slaba razvijenost pojedinih romskih naselja utječe na (ne)dostupnost usluga i programa za djecu, ali i programa za roditelje te pridonosi socijalnoj izolaciji romske zajednice. Stoga je potrebno, u suradnji s JLP(R)S žurno razvijati strategije stambenog zbrinjavanja ovih obitelji. Također je potrebno pronaći i razvijati poveznice između romskog i većinskog stanovništva kako bi se pridonijelo većoj uključenosti djece. Vjerujemo da u tome može pomoći uvođenje instituta romskih medijatora čija je uloga educiranje i osnaživanje romske zajednice (odraslih i djece) te njihovo povezivanje i uključivanje u život većinske zajednice. Na taj se način djeca mogu ujedno i zaštititi od neprimjerenih postupanja odraslih. Također smatramo kako dodatne edukacije o dječjim pravima i kulturološkim specifičnostima romske zajednice mogu pomoći stručnjacima (odgojno-obrazovni radnici, socijalni radnici, zdravstveni djelatnici i sl.) da učinkovitije odgovore na potrebe romske djece.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine - Praćenje zaštite prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine odnosi se na obrazovna prava. Postupali smo po pritužbama zbog vršnjačkog nasilja na putu do škole (u autobusu ili na autobusnoj stanici) između učenika Srba i Hrvata koji pohađaju susjedne škole. MUP nas je obavijestio kako u cilju prevencije neprihvatljivih i rizičnih čimbenika poduzimaju dodatne aktivnosti u vidu stalne nazočnosti policijskih službenika u autobusima u jutarnjim satima kad učenici idu u školu te u vidu svakodnevnih obilazaka uže i šire zone škola. U slučaju jednog Doma za odgoj djece i mladeži obaviješteni smo kako ravnatelj verbalno vrijeđa i omalovažava djecu-štićenike srpske nacionalne manjine, što ih dodatno etiketira i izolira. Zatražili smo žurni inspekcijski nadzor MDOM-SP-a koji je utvrdio neprimjerenu komunikaciju te verbalno i fizičko zlostavljanje više djece-štićenika (ne samo srpske nacionalne manjine) od strane pojedinih djelatnika i ravnatelja zbog čega je podnesena kaznena prijava DORH-u.

Prijedlozi za poboljšanja:

- Potrebno je razmotriti mogućnost izrade multikulturalnog i multietničkog kurikulumu na nacionalnoj razini koji će uključivati sadržaje važne za identitet nacionalnih manjina u Hrvatskoj kao sastavnicu ukupnog identiteta Hrvatske.
- Povećati sufinanciranje potreba djece/učenika pripadnika nacionalnih manjina koje se ne odnose samo na udžbenike i nastavna pomagala (knjige, slikovnice, dječji časopisi, DVD-i, didaktičke igračke, pedagoška dokumentacija i sl.).
- Omogućiti veću fleksibilnost obrazovnog sustava u procesu upisa u prvi razred srednje škole za učenike pripadnike nacionalnih manjina.
- Povećati broj stručnih suradnika u osnovnim i srednjim školama u kojima se školuju učenici pripadnici nacionalnih manjina te ih osposobiti za komunikaciju s učenicima koji slabo vladaju hrvatskim jezikom.
- Uvesti obvezatni najmanje dvogodišnji program predškole za djecu pripadnike romske nacionalne manjine.

4.2 PRAVA DJECE S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

U 2018. postupali smo prema 48 prijava koje se odnose na djecu s problemima u ponašanju (PUP). Riječ je o cijelom kontinuumu pojave, od početnih problema i onih na razini rizika do najtežih u vidu kaznenih djela.¹¹² Teškoće ove skupine djece evidentirane su i putem drugih prijava. Institucije su nam se obratile u 16 slučajeva (škole s 10 prijava, odgojne ustanove i CZSS-i s pet te grad s jednom). Roditelji zajedno i pojedinačno obratili su se 18 puta, a Ured je inicirao postupanje u sedam slučajeva, najčešće povodom medijskih objava i posjeta odgojnim domovima. Djeca su nam se obratila tri puta, neka i višekratno. Primili smo i nekoliko desetaka telefonskih poziva koji se odnose na problematiku djece s PUP-om, najčešće roditelja djece koja trpe zbog neprimjerenog ponašanja djece s PUP-om. Prijave i druga saznanja ukazuju da su prava ove djece višestruko ugrožena.

Riječ je kršenju prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, na primjereno obrazovanje, psihijatrijsko liječenje, dobivanje primjerene stručne podrške i zaštite, na dostojanstvo i privatnost posebice u medijima, na izražavanje mišljenja i podnošenje pritužbi, posebice u institucijama. Prava ove djece krše se u obitelji i institucijama: u školi, tijekom upravnog i pravosudnog postupanja, u domovima i mjestima na kojima su lišena slobode u užem smislu. Prava djece krše se pojedinačno, ali i sustavno jer sustavi ponekad nemaju primjerene odgovore na njihove potrebe. Riječ je o skupini djece koja su zbog svojih obilježja u iznimnom riziku od kršenja svih svojih prava.

U odgojno-obrazovnom sustavu - Praćenjem uočavamo da odgojno-obrazovne ustanove još nemaju razvijene mehanizme zaštite prava djece koja su u riziku i one koja iskazuju PUP. Iako je nužno da se rizici u djetetovom životu rano uoče i da se rano djeluje, djelatnici u **predškolskim ustanovama** nisu dovoljno osposobljeni za njihovo uočavanje i rane intervencije. Teškoću predstavlja i to što *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju*¹¹³ ne predviđa socijalne pedagoge u svojim stručnim službama koji su osposobljeni za ranu detekciju i intervencije. *Nacionalna strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020.* predviđa unapređivanje ranog i predškolskog odgoja te mjeru osiguranja dostupnosti usluga rane intervencije djeci u razvojnom riziku i njihovim roditeljima, osiguranje prevencije i ranog otkrivanja rizičnih čimbenika. No, na našu preporuku iz 2017. o zapošljavanju socijalnih pedagoga u dječjim vrtićima, Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) odgovorilo je da oni u vrtićima nisu potrebni. U 2018., u povodu predstojećih izmjena i dopuna zakona ponovo smo iskazali stajalište o potrebi uključivanja socijalnih pedagoga u vrtiće, upozorivši na neusklađenost postojećeg zakonskog rješenja s međunarodnim dokumentima i nacionalnim propisima.

MZO u podacima za školsku 2017./2018. godinu navodi da je u osnovnim školama za 8925 učenika izrečena pedagoška mjera zbog neprimjerenog ponašanja. Većini učenika (5803) izrečena je opomena. Preseljenje u drugu školu kao pedagoška mjera izrečeno je za osam učenika. Zbog neprimjerenog ponašanja u srednjoj školi izrečena je pedagoška mjera za 21.364 učenika, od toga je čak 416 učenika sankcionirano pedagoškom mjerom isključenja iz škole. Znatni broj pedagoških mjera srednjoškolcima je izrečen zbog neopravdanih izostanaka s nastave.

Većina djece koja iskazuju PUP, osim onih s najtežim oblicima zbog kojih su izdvojena u institucije, svoje pravo na obrazovanje ostvaruju u **redovnoj školi**. To znači da je školski sustav dužan osigurati uvjete za posebne odgojno-obrazovne potrebe ove djece. No, prijave koje nam upućuju škole i roditelji ukazuju da škole na potrebe ovih učenika ne odgovaraju na primjeren način. Pojedini djelatnici iskazuju stav da „škole ne trebaju raditi s ovom djecom“. Postupanje je neujednačeno, a nerijetko je riječ samo o reagiranju na neprimjeren ponašanja, najčešće putem izricanja pedagoških mjera. Škole se tada ponekad obraćaju i našem Uredu s upitom o postupanju u slučaju nesuradnih roditelja, iako je takvo postupanje jasno regulirano.

Iz nalaza AZOO saznajemo o školi s ekipiranom stručnom službom koja nije poduzimala stručne intervencije u radu s djetetom u sedmom razredu, a koje iskazuje PUP od samog početka školovanja. Rad se, uz pritisak na CZSS da riješi problem, svodio na kritike djeteta i roditelja zbog neprimjerenog ponašanja te izricanje pedagoških mjera. AZOO često uoči da škole samo prilagode nastavni sadržaj djetetu, no nedostaje kontinuirano

¹¹² O zaštiti prava djece u sukobu sa zakonom govorimo u poglavlju *Pravosudno zaštitna prava*.

¹¹³ NN 10/97, 107/07, 94/13.

no stručno djelovanje na temelju procjene potreba svakog djeteta te individualnog plana odgojnog postupanja. Uočavamo i manjkavu međuresornu suradnju.

Nedovoljno se provode i programi **selektivne i indicirane prevencije**, iako škole imaju potencijala za to. Kao primjer dobre prakse, zahvaljujući kojoj djeca pokazuju napredak u ponašanju, ističemo poludnevni tretman za djecu u riziku koji u školama provode djelatnici socijalne skrbi temeljem rješenja CZSS-a. Prema statističkim podacima MDOMSP-a, na dan 31. prosinca 2017. tom je intervencijom u školama bilo obuhvaćeno 646 djece. Mišljenja smo da je taj model prihvatljiv i koristan u svakoj školi te da bi ga mogao samostalno provoditi sustav odgoja i obrazovanja sa svojim resursima, za što je nužna suradnja i podrška lokalne zajednice, odgovorne za prevenciju u zajednici.

Pojedina djeca s PUP-om školuju se u **posebnim razrednim odjelima** sukladno propisima.¹¹⁴ U odjele su nerijetko upućena djeca iz više škola koja iskazuju uznapredovale probleme. Nužni profesionalni standardi, osim prilagodbe nastavnog sadržaja, zahtijevaju poseban pristup i u ostalim segmentima odgojno-obrazovnog rada te snažniju podršku stručnjaka stručne službe djeci, roditeljima i nastavnicima. Međutim, uočavamo da MZO odobrava osnutak odjela, ali ne i zatraženo zapošljavanje socijalnih pedagoga, što bi trebao biti minimalni stručni standard u radu ovih odjela. Najčešće i propisani standardi sustava dopuštaju zapošljavanje još jednog stručnog suradnika (riječ je o školama s velikim brojem učenika), no MZO nezapošljavanje obrazlaže još uvijek aktivnom zabranom zapošljavanja u javnom sektoru. U 2018. uputili smo preporuke za zapošljavanje ovih stručnjaka (jedna je ponovljena iz 2017.) u dvije škole koje imaju poseban odjel za djecu s PUP-om, budući da su djelatnici škole iskazali potrebu za podrškom u radu s djecom. Preporuke nisu uvažene. Uočili smo da AZOO pojačanom povremenom stručnom podrškom djelatnicima tih škola pokušava premostiti nedostatak primjerenog i kontinuiranog stručnog rada, a učitelji se dodatno educiraju kako bi mogli zadovoljiti složene potrebe ove djece.

MZO je u javno savjetovanje uputio *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnoga tretmana učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenika s problemima u ponašanju*. Obvezu donošenja tog pravilnika propisao je ZOOSŠ, još 2014. U upućenom mišljenju iskazali smo podršku unapređivanju ostvarivanja zajamčenih prava i interesa ove izrazito ugrožene skupine djece. Uočili smo da predloženi dokument dodatno normira neke već postojeće obveze škole u radu s djecom koja su **izložena rizicima** te predložili da se bez dodatnih administrativnih okvira osnaže i razviju postojeći resursi za ove aktivnosti. U stručnom radu s djecom s PUP-om uputili smo da je nužno poštovati znanstvene i stručne principe te aktivno međuresorno surađivati u interesu svakog pojedinog djeteta, uključujući i održavanje međuresornih sastanaka. Nužno je i upotpuniti stručnu službu svim profilima stručnjaka, posebice socijalnim pedagogima kojih nema dovoljno. Naveli smo i da je potrebno proširiti inicijalno obrazovanja učitelja i nastavnika o osobinama i potrebama djece s PUP-om, osposobiti ih za uočavanje rizika i ranih problema u ponašanju te unaprijediti njihove stručne kompetencija za rad s ovom djecom u sustavu odgoja i obrazovanja. Nužno je i osigurati uvjete za ostvarivanje prava djeteta s PUP-om na iskazivanje mišljenja o stvarima koje se na njega odnose.

Učenicima s PUP-om često se izriču **pedagoške mjere** zbog neprihvatljivog ponašanja, u skladu s *Pravilnikom o kriterijima za izricanje pedagoških mjera*. U nekoliko navrata upozorili smo i MZO da je *Pravilnik* potrebno osuvremeniti i upotpuniti alternativnim postupanjem i restitucijom. Neprihvatljivo je da pedagoški dokument za neprimjereno ponašanje predviđa samo sankcioniranje, bez omogućavanja prilike za razvoj odgovornosti i „popravljanje“ ponašanja. Osim koristi po dijete, alternativno postupanje ima i dokazanih koristi za zajednicu, a u ovom slučaju to je cijela škola. Mišljenja smo i da pedagoška mjera premještaja u drugu školu ne donosi koristi za dijete, a ni za druge osobe u njegovom novom okruženju, osim za školu koja ga se „riješila“. Ova pedagoška mjera sama po sebi ne dovodi do unapređivanja djetetovog ponašanja i razvoja odgovornosti. Naprotiv, djeca stresno doživljavaju izdvajanje iz svoje odgojno-obrazovne sredine, a njihovi problemi se time najčešće pojačavaju.

Obiteljsko pravna zaštita - I u 2018. bavili smo se slučajevima djece s PUP-om čija prava nisu dovoljno zaštićena u kontekstu poduzimanja obiteljsko pravnih mjera. Uočavamo neodlučnost i sporost CZSS-a da sudu predlože izdvajanje djeteta iz obitelji u kojima roditelji godinama grubo zanemaruju djetetove odgojne i emocionalne potrebe, posebice ako je riječ o roditeljima koji nedovoljno surađuju, a izdvajanju se snažno

¹¹⁴ Riječ je o čl. 5. st. 5. i čl. 6. st. 6. *Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* (NN 24/25)

protive. Višegodišnje provođenje mjere intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu bez postignutih pozitivnih promjena na planu roditeljskog ponašanja nerijetko omogućava pojavu i intenziviranja PUP-a kod djeteta, a propušteno vrijeme za primjerenu zaštitu njegovih prava i interesa nena-doknadivo je.

Neizbježno je i pitanje kvalitete provođenja mjere, posebice u mjestima udaljenima od sjedišta CZSS-a ili prebivališta voditelja mjere. Mišljenja smo da sustav mora odlučnije i stručnije procjenjivati interes djeteta s PUP-om i roditeljske kapacitete za primjerenu skrb i odgoj. Praksa je pokazala da se značajno snižene roditeljske kompetencije rijetko uspiju unaprijediti višegodišnjim provođenjem mjere stručne pomoći, a ostanak djeteta u takvoj obitelji onemogućava njegov pravilan razvoj. Uočavamo i da se CZSS-i pasiviziraju u odnosu na sud koji nije uvažio njihov prijedlog za izdvajanje djeteta iz obitelji, smatrajući tu odluku konačnom te ne predlažu sudu nove odluke u skladu s novim dokazima.

Događa se i da poneki sudovi, prilikom odlučivanja o izdvajanju ne primjenjuju načelo najboljeg interesa djeteta ili ga procjenjuju pogrešno i bez multidisciplinarnosti u pristupu. U jednom slučaju, u kojem je majka godinama grubo zanemarivala odgojne i emocionalne potrebe djeteta što je kod njega dovelo do razvoja složenih problema u ponašanju, sud je djetetovim interesom procijenio ostanak uz majku jer su se i ona i dijete protivili izdvajanju u dom što bi otežalo njihovo viđanje. Pritom je pogrešno primijenjena *Konvencija o pravima djeteta* u ostvarivanju prava na izražavanje mišljenja na način da je poštovana volja djeteta na štetu njegovog najboljeg interesa, a odluku je sud potkrijepio i iskazom posebnog skrbnika o takvoj djetetovoj volji. Uočeno je da je sud zanemario multidisciplinarno timsko mišljenje o iznimnoj razvojnoj ugroženosti djeteta u obitelji i njegovim problemima u ponašanju. Vještačenje nije provedeno zbog otpora majke, a od donošenja prijedloga do pravomoćnosti odluke o ostanku djeteta u obitelji proteklo je gotovo tri godine. Unatoč sedmogodišnjem djelovanju više sustava, odgoj i razvoj ovog djeteta se i dalje odvijaju u istim ugrožavajućim uvjetima, a njegovi su problemi uznapredovali do činjenja kaznenih djela. Smatramo da bi u ovakvim primjerima, poduzimanje mjera u zaštiti prava i interesa djeteta s PUP-om čiji roditelji grubo ugrožavaju njegove interese, trebalo biti žurnije i učinkovitije, fokusirano na djetetove potrebe i pozitivne ishode. Jedino žurna zaštita djetetovih prava kroz međuresornu suradnju i multidisciplinarni pristup može prevenirati ili zaustaviti napredovanje PUP-a.

U slučaju kada je dijete s PUP-om nužno izdvojiti iz obitelji zbog zaštite njegovih interesa, bolju zaštitu prava i interesa od upućivanja u ustanovu vidimo u **specijaliziranom udomiteljstvu**. Očekujemo razvoj ove vrste udomiteljstva te osiguranje 24-satno dostupne stručne podrške udomiteljima u radu s djecom.

Djeca s PUP-om smještena u **odgojne ustanove** spadaju u najugroženiju skupinu djece, a najčešće se krše njihova prava na primjerenu stručnu pomoć te na zaštitu od nasilja. O tome doznajemo u razgovorima s djecom prilikom obilazaka domova te iz prijave djece, roditelja i djelatnika ustanova. Prilikom obilazaka uočavamo da je dio djelatnika koji rade s djecom s PUP-om neprimjerenih struka i da se ne uključuju u dodatne edukacije jer nisu obvezne. Smatramo da je nužno definirati obvezne minimalne stručne standarde za rad u odgojnim domovima. Nedovoljno je individualnog i grupnog stručnog tretmanskog rada s djecom, on nije dovoljno strukturiran, programiran ni evaluiran. Intervencije su najčešće stihijske i jednokratne, potaknute neprimjerenim ponašanjem. Ne provode se tretmanski programi za specifične probleme u ponašanju i nema dovoljno psihoterapijske pomoći djeci, iako je domovi mogu platiti iz svojih sredstava. Uobičajene svakodnevne aktivnosti učenja i slobodnih aktivnosti koje se provode u odgojnim domovima nisu dovoljne jer potrebe djece s PUP-om zahtijevaju posebne sadržaje i metodiku rada te je nužno unaprijediti postojeće stanje primjerenim tretmanom.

Vršnjačko nasilje u domovima svakodnevno je prisutno, a pojedina djeca i trpe i čine nasilje. Djeca ga najčešće ne prijavljuju odgajateljima jer, kako navode, ne slijedi primjerena reakcija i zaštita. Na pojavu nasilja utječe i presnažno neformalno vodstvo u skupini u situaciji kad je formalno vođenje odgajatelja preslabo ili kad su odgajatelji nezainteresirani za grupne procese. Nasilje među ovom populacijom učestalije je nego na drugim mjestima te je, osim jednokratnog djelovanja, nužno provoditi kontinuirane preventivne programe usmjerene sprečavanju i suzbijanju ove pojave. Također, osoblje doma nerijetko ne prijavljuje nasilje policiji, iako je riječ o kaznenom djelu, jer za to se ne može uvijek očekivati i primjerena reakcija. Takav pasivan pristup više sustava ne šalje djeci dovoljno snažnu poruku da je nasilje neprihvatljivo i da nakon njega slijedi posljedica za počinitelja.

Poseban problem predstavlja **nasilje odraslih** u ustanovi u kojoj bi djeca trebala biti potpuno zaštićena od neprimjerenog i nasilnog ponašanja odraslih koji se o njima brinu. Osim u razgovoru s djecom, na neprimjerenom ponašanju djelatnika ukazuju i pojedine prijave odraslih, ponekad i drugih djelatnika, koje upozoravaju na grubu, ponižavajući i uvredljivu komunikaciju s djecom. Komunikacija ponekad ima i elemente diskriminatornog ponašanja (vrijeđanje na nacionalnoj osnovi). Upozoreni smo i na neke oblike fizičkog kažnjavanja djece (pljuskanje, zavrtnje ruku i ušiju, čupanje, udaranje nogom u stražnjicu). Unutarnji nadzori koje zatražimo od MDOMSP-a u povodu prijave, najčešće ne potvrđuju navode o neprimjerenom ponašanju odraslih ili se ne može nedvojbeno utvrditi da je došlo do takvog ponašanja. Upravo zbog toga preporučamo da nadzor uključi i razgovor s djecom. U takvim slučajevima djeca najčešće potvrđuju navode iz anonimnih prijava, ali ni tada ne dolazi do bolje zaštite djece. Naime, o težim neprimjerenim ponašanjima MDOMSP obavijesti državno odvjetništvo, očekujući da pravosuđe utvrdi ima li elemenata kaznenog djela te da preuzme odgovornost za rješavanje problema. Pritom djeca koja su sudjelovala u ispitivanju i dalje svakodnevno komuniciraju i ovisna su o odgovateljima koje su teretili i izložena su njihovim pritiscima i utjecajima. Opravdano možemo očekivati da će djeca u takvoj situaciji iskaz promijeniti čime postaje upitno dokaživanje kaznenog djela za koje nema neposrednih materijalnih dokaza.

Sustav nije spreman sankcionirati ni ponašanja koja su neprimjerena i imaju nasilne elemente, ali ne predstavljaju kaznena djela. Upućivali smo preporuke da se u takvim slučajevima zbog kršenja radnog prava i Etičkog kodeksa prema djelatnicima poduzmu radno pravne mjere. No, uočili smo da sustav nerado donosi odluke o težim mjerama, jer se tada izlaže radno pravnim sporovima neizvjesnoga ishoda. Nažalost, kao društvo se još uvijek više brinemo o pravima odraslih nego o pravima djece.

Prijave pokazuju da su i dalje prisutne teškoće oko zbrinjavanja i sveobuhvatnog tretmana djece koja iskazuju **složeni PUP i teškoće mentalnog zdravlja, a nerijetko i TUR**, koju zbog težine problema domovi nerado primaju. Najčešće je riječ o visoko traumatiziranoj djeci iz ugrožavajućih obitelji koja ni prethodno nisu dobila primjerenu zaštitu svojih prava u različitim sustavima. Prilikom višemjesečnih neuspješnih pokušaja da smjeste dijete u neki od domova, CZSS-i se za pomoć obraćaju MDOMSP-u, koji ih nerijetko uputi da su za smještaj nadležni CZSS-i, a ne ministarstvo. S aspekta zaštite prava i interesa djeteta ovakvo postupanje smatramo nedopustivim, jer je neprihvatljivo da se pravomoćna odluka za zaštitu djeteta ne može realizirati i više mjeseci. I liječenje ove djece na odjelima dječje psihijatrije nerijetko se neopravdano produljuje zbog nemogućnosti CZSS-a da djecu pravovremeno smjesti u odgovarajuću ustanovu nakon otpusta iz bolnice.

Zbog težine problema koje iskazuju i složenih potreba ova djeca traže pojačanu skrb i stručni rad koje najčešće ne dobivaju u uvjetima odgojnih ustanova. Problem predstavlja i to što svojim nerijetko agresivnim i neprilagođenim ponašanjem ometaju rad grupe i ustanove i krše prava i interese druge djece na smještaju. Za njih je nužna i kontinuirana stručna pomoć dječjeg psihijatra, kojih ima samo u većim gradskim središtima i koja se i tada nerijetko svodi na određivanje i nadziranje farmakoterapije. Za ovu djecu je nužno razviti potrebne dodatne kadrovske te odgojne i tretmanske resurse i kapacitete te mehanizme postupanja koji će ih odvrćati od **bjegova iz doma**, budući da u postojećim uvjetima ustanove djecu nisu u mogućnosti zadržati i odvratiti od skitnje. Saznajemo da je neku djecu iz bjegova policija dovodila u najbližu prihvatnu stanicu i više desetaka puta u nekoliko mjeseci. Djelatnici su nerijetko u dvojbi na koji način mogu i smiju spriječiti djecu da pobjegnu te u takvim slučajevima podsjećamo da su u svakom djelovanju dužni primijeniti načelo najboljeg interesa djeteta, prema *Konvenciji o pravima djeteta*, koja ima iznadzakonsku snagu. Uočavamo da u takvim slučajevima izostaje i međuresorna suradnja u interesu djeteta koja bi onemogućila ili barem odgodila bijeg djeteta kojeg je teško zadržati.

Prema podacima MUP-a, u 2018. zabilježeno je četiri puta više policijskih postupanja zbog bjegova djece iz domskih ustanova nego djece koja bježe iz obiteljskog doma. MUP je iskazao stav da je zbog toga nužno propitivanje tretmana u domskim ustanovama. Zabilježeno je ukupno 1392 postupanja zbog bjegova djece iz ustanova. Djevojčice su bježale za trećinu češće nego dječaci. Kao razlozi bijega navode se: problemi adaptacije na ustanovu, izbjegavanje odgojne mjere, nevraćanje s dopusta te ostalo. Za vrijeme bijega djeca su počinila 24 kaznena djela.

O bjegovima djece iz odgojnih ustanova saznajemo i prilikom obilazaka domova te putem obraćanja roditelja. Roditelji najčešće iskazuju zabrinutost za život i zdravlje nestalog djeteta za kojim policija traga te upozoravaju da se za djecom koja su u bijegu iz doma ne traga jednako intenzivno kao za drugom djecom. Na-

vode da policija ne odlazi na adrese koje im ponude kao moguće boravište djeteta, pri čemu su u posebnom riziku djevojčice koje se iz odgojnih ustanova udaljuju češće nego dječaci. Dijete u bijegu nerijetko „prihvaćaju“ različite asocijalne odrasle osobe i pritom ga izlažu zloporabama, štetnim utjecajima i manipulacijama što dovodi i do toga da dijete postaje žrtva ili počinitelj kaznenih djela. Uočavamo i da ustanove nemaju preventivne strategije i protokole za sprečavanje bježanja iz ustanove koje bi se trebale kontinuirano provoditi i primjenjivati, a bjegovima djece se pristupa kao uobičajenoj pojavi za ovu populaciju.

4.3 PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

Primili smo 14 pojedinačnih prijava koje se odnose na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode. Postupali smo u još 13 općih inicijativa te zaprimili desetak telefonskih obraćanja u vezi s tom problematikom. Obišli smo Zatvor u Rijeci, Kaznionice u Požegi i Lepoglavi te uputili četiri preporuke Ministarstvu pravosuđa - Upravi za zatvorski sustav i probaciju (UZSP) za zaštitu prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru. Nastavili smo uspješnu suradnju s UZSP-om te s organizacijama i udrugama na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Pojedinačne prijave odnosile su se na otežano ostvarivanje kontakta i viđanja djeteta s roditeljem koji je lišen slobode, bilo da je riječ o troškovima zbog udaljenosti kaznene ustanove od prebivališta djeteta, izostanku djeteta iz škole ili nevoljkosti drugog roditelja ili skrbnika da dovodi dijete u posjet. Prijave smo dobivali i od roditelja u zatvoru zbog navodno nezadovoljavajuće skrbi o djetetu kod kuće, a u jednom slučaju i zbog neslaganja s posvojenjem djeteta. Nadležnim CZSS-ima uputili smo preporuke za poticanje roditelja na slobodi na komunikaciju i dovođenje djeteta u posjet. Kaznenim ustanovama¹¹⁵ preporučili smo da, gdje god je to moguće, premjeste zatvorenika bliže prebivalištu djeteta.

Iz prijava i obilazaka saznali smo i da neki zatvori ne prakticiraju odvojene termine za posjete djece od odraslih posjetitelja zbog čega ponekad i posve mala djeca dugo čekaju na ulazak u zatvor bez mogućnosti odlaska na toalet ili promjenu pelene. Zbog zajedničkog odvijanja posjeta i nedostatka pravosudnih policajaca koji ih nadziru, u jednom zatvoru djeca roditelje posjećuju u zajedničkom prostoru za posjete, iako postoji poseban prostor prikladno uređen za djecu. U takvim slučajevima uputili smo preporuke za određivanjem posebnog termina i prostora za posjete djece.

Putem pojedinih prijava podnositelji pokušavaju ostvariti pogodnosti tijekom izdržavanja kazne koje im ne pripadaju prema propisima i ponašanju te viđati dijete u CZSS-u u skladu s prethodnom sudskom odlukom. Tada ih upućujemo da se sa zamolbama obrate zatvorskom sustavu ili sudu koji će regulirati način viđanja novom sudskom odlukom, u skladu s okolnostima.

Prijave pokazuju da i dalje postoji problem **nejednakosti djece u zatvorskom sustavu s obzirom na pravni status lišenja slobode njihovih roditelja**, na što smo upozoravali i proteklih godina. Naime, djeca koju majke rode za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne mogu ostati s majkom na roditeljskom odjelu Kaznionice u Požegi do navršene tri godine. No, djeca istražnih zatvorenica nemaju tu mogućnost. U slučaju majke koja je, zbog ponavljanja postupka, iz statusa zatvorenice prešla u status istražne zatvorenice, postojala je mogućnost da dijete koje je dojeno bude odvojeno od nje i smješteno kod udomitelja. Doznajući za slučaj od odvjetnice, uputili smo preporuku UZSP-u koji je potom, uz dozvolu suca istrage, dopustio majci ostanak na roditeljskom odjelu do puštanja na slobodu te na taj način zaštitio prava i interese djeteta. Iako postupanje upućuje na senzibiliziranost sustava za potrebe djece u pojedinačnom slučaju, smatramo da se izjednačavanje prava djece mora sustavno riješiti putem izmjene propisa koji će dopustiti boravak djeteta i s majkom istražnom zatvorenicom kad je to u djetetovom interesu. Mišljenja smo i da je ovu mogućnost potrebno osigurati i djetetu koje se rodi neposredno prije upućivanja majke na izvršavanje zatvorske kazne ako je to u interesu djeteta.

UZSP-u smo uputili i preporuku da se djeca, neovisno o pravnom statusu roditelja, izjednače i u količini i vremenu odvijanja posjeta te u drugim aktivnostima namijenjenim unapređivanju roditeljskih vještina zatvorenika. Odgovoreno nam je da je mjera istražnog zatvora regulirana drugim propisima te ju određuje istražni sudac.

¹¹⁵ U daljnjem tekstu za sva kaznena tijela koristimo izraz zatvor.

Obraćaju nam se i zatvorenici koji izdržavanje kazne doživljavaju kao privremenu situaciju te priliku za životnu promjenu, koju koriste za unapređivanje svojih znanja i vještina, a također pridonose boljitku zatvorske zajednice. Mirnu klimu i razvoj pozitivnih vrijednosti posebno potiču Zajednice Uzor koje se osnivaju u zatvorima, s čijem djelovanjem smo upoznati. Ovi zatvorenici rado sudjeluju u zatvorskim programima pa i oni ma za roditeljstvo te i sami pokušavaju osmisliti slične aktivnosti u čemu traže našu podršku. Podržali smo programe i aktivnosti usmjerene na pozitivno roditeljstvo te dostavili naše publikacije koje se odnose na djecu zatvorenika.

Prateći ostvarivanje svih prava djece zatvorenika, Kaznionicu u Požegi upitali smo kako je organiziran prijevoz djece koja se nalaze s majkama na roditeljskom odjelu, kad ih je nužno odvesti izvan Kaznionice. U odgovoru se navodi da se prilikom prijevoza djece koriste neoznačena vozila i da osoblje koje je u pratnji nije u uniformi. U svim situacijama dijete je smješteno u odgovarajućoj autosjedalici ili nosilci ovisno o dobi, kojih imaju tri na raspolaganju.

Upozoreni smo i na to da se u medijima krše prava na privatnost djece čiji su roditelji ili srodnici u sukobu sa zakonom. Novinari su u javnosti iznosili brojne detalje o obiteljskom životu počinitelja, a time i djeteta. U jednom slučaju novinar je osobno kontaktirao dijete ispitujući ga o pojedinostima uhićenja člana obitelji. Dijete je zbog toga bilo snažno uznemireno jer za uhićenje nije znalo.

Prema podacima UZSP-a¹¹⁶, tijekom 2017. je oko 12.500 djece bilo odvojeno od svojih roditelja koji su u zatvoru. Oko trećine zatvorske populacije roditelji su koji imaju malodobnu djecu, 1647 zatvorenika očevi su 2903 djece, a 92 zatvorenice majke su 221 djeteta. Zabilježeno je ukupno 4278 posjeta djece roditeljima koji izdržavaju kaznu zatvora, maloljetničkog zatvora i odgojnu mjeru, od toga se oko 7,5% odnosi na posjete majkama. Očeve je posjetilo 989 djece, a majke je posjetilo 80 djece. Najdulji posjet ocu trajao je oko šest sati. Tijekom 2017. dvoje novorođene djece bilo je na roditeljskom odjelu s majkama koje izvršavaju zatvorsku kaznu.

Na poticaj pravobraniteljice za djecu, UZSP je osjetno unaprijedila zaštitu prava i interesa djece zatvorenika u zatvorskom sustavu proteklih godina. Na to upućuju i izvješća koja iz godine u godinu donose opsežnije i detaljnije podatke o posjetima djece i drugim aktivnostima na unapređivanju roditeljstva i održavanju obiteljskih veza te o suradnji i prihvaćenim preporukama pravobraniteljice za djecu. Uočili smo da se podaci odnose na djecu roditelja koji izvršavaju pravomoćnu kaznenu sankciju, ali da nema podataka o djeci istražnih zatvorenika i počinitelja prekršaja. Našu preporuku upućenu tijekom 2018. za unapređivanje statusa djece ovih roditelja, uključujući i bolju evidenciju, UZSP je uvažio te naveo da je u tijeku unapređivanje informacijskog sustava koji će poboljšati prikupljanje i obradu podataka za svu djecu, neovisno o pravnom temelju lišenja slobode njihovih roditelja.

Prema podacima UZSP-a, broj posjeta djece roditeljima zatvorenici linearno opada, posebice u poluotvorenim i otvorenim uvjetima izdržavanja kazne jer roditelji djecu viđaju na slobodi prilikom korištenja izvan-zatvorskih pogodnosti i često ne žele da ih djeca posjećuju u zatvoru. Prema Izvješću UZSP-a, nedostatak materijalnih sredstava za putovanje najčešći je razlog neodvicanja željenih posjeta te je stoga nužno, prilikom upućivanja zatvorenika na izdržavanje kazne, voditi računa o pravima djece na kontakt s roditeljem i uputiti ih u najbliži zatvor kad god je to moguće. Preporučivali smo i sustavu socijalne skrbi da dodijeli obitelji jednokratnu novčanu pomoć u svrhu posjete gdje god je to moguće. Primjer dobre prakse je i djelovanje Udruge Roditelji u akciji - RODA koja ulaže napor u razvijanje održivog modela socijalnog poduzetništva u zatvorskim uvjetima kojima bi se osigurala sredstva za putne troškove. Razlog nedolaska djece u posjet ponekad su i poremećeni obiteljski odnosi i nedostatna suradnja roditelja koji skrbi o djetetu ili skrbnika djeteta. U takvim situacijama nužno je djelovanje CZSS-a koji će osobu koja skrbi o djetetu upozoriti na njezine dužnosti i prava djece te po potrebi poduzeti i snažnije mjere prema *Obiteljskom zakonu*.

U proteklih desetak godina UZSP je bitno poboljšao brigu o pravima i interesima djece roditelja-zatvorenika uređenjem prostora za posjete djece, što boravak djeci i roditeljima čine ugodnijim i manje stresnim, uvođenjem različitih programa i aktivnosti za održavanje obiteljskih veza i unapređivanje roditeljstva te edukacijama i treninzima za službenike kojima se unapređuju kompetencije za komunikaciju i osnaživanje veza dje-

¹¹⁶ Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2017.

ce i roditelja. Program „Zatvorenik kao roditelj“, uveden prije više godina u sve kaznene ustanove, koji provode educirani službenici tretmana, postao je standard i redovita aktivnost u zatvorskom sustavu. Prema podacima UZSP-a, tijekom 2017. je u program bilo uključeno 138 zatvorenika i 6 zatvorenica u ukupno 11 zatvora. Osim toga, i programi i aktivnosti civilnih udruga znatno su unaprijedili održavanje i osnaživanje obiteljskih veza i roditeljstva.

Udruga RODA je unatrag tri godine provela više programa i aktivnosti te i dalje djeluje na unapređivanju roditeljskih veza. Tako je u 2018. opremila i uredila prostor za posjete djece majkama u Kaznionici u Požegi, u sklopu projekta „Neprekinuta veza - povezujuće roditeljstvo iza rešetaka“, koji uz podršku Ministarstva pravosuđa provodi od siječnja 2017. Tijekom provođenja projekta ranije je uređena kuhinja i dnevni boravak roditeljskog odjela u kojem borave majke s malom djecom rođenom za vrijeme izvršavanja zatvorske kazne, a održano je i više radionica za zatvorenice i zatvorsko osoblje. RODA je u suradnji s Hrvatskim čitateljskim društvom nastavila provoditi *čitateljski program* koji se u zatvorskom sustavu provodi od 2014. i postao je dio nacionalne kampanje za poticanje ranog čitanja djece „Čitaj mi“. Program omogućava očuvanje povezanosti djece s roditeljem koji je na izdržavanju kazne. U 2017. izradila je i interaktivnu knjižicu „Putnica“ za roditelja zatvorenika i dijete kojom se njeguju veze za vrijeme trajanja zatvorske kazne.

Udruga Liga za prevenciju ovisnosti iz Splita, u suradnji s CZSS-om i uz financijsku podršku MDOMSP-a, provela je u 2017. i 2018., za zatvorenike očeve u Zatvoru u Splitu, projekt „**Birajte roditeljske bitke**“ namijenjen osnaživanju očeva za roditeljsku ulogu tijekom i po odsluženju zatvorske kazne. Na unapređivanje roditeljskih vještina djelovalo se putem održavanja modularnih radionica u zatvoru. Cilj projekta bio je putem savjetovanja osnažiti i obitelji za povratak člana s izdržavanja zatvorske kazne te senzibilizirati lokalnu zajednicu za potrebe djece čiji roditelj izvršava zatvorsku kaznu. Udruga je kreirala i priručnik „Kad se vraćaš?“ namijenjen obiteljima čiji je član u zatvoru, a posebice potrebama djece. Kao završna aktivnost projekta održan je i okrugli stol za stručnjake.

I u 2018. UZSP je različitim aktivnostima obilježio provođenje Paneuropske kampanje „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest“ koja senzibilizira javnost za prava djece zatvorenika. Riječ je o kampanji čije provođenje je na europskoj razini inicirao COPE (*Children of prisoners Europe*), međunarodna mreža organizacija i udruga koje se bave djecom zatvorenika čiji smo član od 2009.

Aktivnosti pravobraniteljice - U okviru Paneuropske kampanje „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest“ pravobraniteljica je pozvala na implementaciju *Preporuke Vijeća Europe o djeci zatvorenika CM/Rec (2018)*, koju je Odbor ministara, kao izvršno tijelo Vijeća Europe, usvojio u travnju 2018. Odbor je u ovoj preporuci pozvao svih 47 država članica da učine sve što je u njihovoj moći kako bi se djeci zatvorenika osigurala podrška u održavanju redovitih obiteljskih odnosa koji su važna sastavnica odrastanja. Ured je osigurao da se Preporuke prevedu na hrvatski jezik te smo ih uputili MP - UZSP-u, pozivajući na njihovu primjenu u strateškim dokumentima, akcijskim planovima i praksi.

Iskazali smo i podršku suradnji Vlade RH s Uredom UNICEF-a koji uz Udrugu RODA kao provedbenog partnera djeluju u podršci i osnaživanju kapaciteta zatvorskog sustava u zaštiti i unapređenju prava djece zatvorenika te u razvijanju dodatne senzibilizacije službenika zatvorskog sustava koji su u kontaktu s djecom zatvorenika. Jedna od aktivnosti je i osiguranje uvjeta za **video-kontakte** djece s roditeljima koji izvršavaju zatvorsku kaznu te edukacija službenika u provedbi ovog projekta. Aktivnost je u skladu s *Preporukom Vijeća Europe o djeci zatvorenika* koja potiče i na upotrebu informacijske i komunikacijske tehnologije u ostvarivanju kontakata djeteta s roditeljem zatvorenikom i između posjeta. Neke kaznene ustanove dobile su opremu za ostvarivanje video-kontakta te će se pristupiti edukaciji djelatnika za njezinu primjenu. Podržavamo uvođenje ovog načina komuniciranja u sve kaznene ustanove. On je osobito važan kad, zbog udaljenosti ili drugih razloga, dijete nije u mogućnosti redovito posjećivati svog roditelja u zatvoru. Podsjetili smo i da uvođenje i razvijanje video-kontakta ne smije zamijeniti neposredno viđanje djeteta i roditelja te smo uputili preporuku da se unapređuju i osiguravaju kvalitetni uvjeti za **neposredno viđanje** kad god je to moguće. Preporučili smo i da se djeca osoba lišenih slobode tretiraju kao **zasebna skupina** iz vanjskog svijeta, da se kontakti i posjeti reguliraju po posebnim i drukčijim standardima koji osiguravaju široko i fleksibilno održavanje osobnih odnosa i emocionalnih veza između roditelja i djece te da se ostvarivanje ovog dječjeg prava ne uvjetuje načinom ponašanja roditelja u kaznenoj ustanovi. Time bi se u fokus stavila prava djece, ali i zatvorenika, a da se pri tome i istovremeno, prema međunarod-

nim istraživanjima i iskustvima, ne bi dodatno ugrozili sigurnosni standardi i uvjeti.

Na poticaj COPE-a, u okviru Paneuropske kampanje, u uredu pravobraniteljice u Rijeci održana je fokus grupa s djecom radi izrade dječje verzije dijela *Preporuke VE o djeci roditelja zatvorenika*. Djeca su verbalno i putem crteža interpretirala članke ovog dokumenta na način primjeren djeci te smo materijal dostavili COPE-u za izradu *Preporuke* na jeziku bliskom djeci.

O pravima i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru izlagali smo studentima Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku (budućim učiteljima i odgojiteljima), zatim, pravosudnim policajcima na temeljnom tečaju u Kaznionici u Lepoglavi te studentima kineziologije i psihologije u Zagrebu.

Nastavili smo uspješnu međunarodnu suradnju s članicama mreže COPE u razmjeni mišljenja i zajedničkim aktivnostima, uključujući i godišnju međunarodnu konferenciju održanu u Manchesteru.¹¹⁷

4.4 MEDIJI I ZAŠTITA DJEČJIH PRAVA

Djetetovo pravo na informacije, na privatnost, na zaštitu od štetnih sadržaja i sudjelovanje u medijima osnovna su područja medijskih prava djece kojima smo se bavili u protekloj godini. Pratili smo objave o djeci u medijima, primali pritužbe i upite u vezi s povredama prava djece, upućivali na mogućnosti zaštite prava djece, obavještavali nadležna tijela o pojedinim povredama medijskih prava djece i davali prijedloge i preporuke za zaštitu tih prava. S osobitom pažnjom pratili smo inicijative na području razvoja medijske pismenosti te smo na stručnim skupovima, javnim tribinama i kroz nastupe u medijima zastupali pravo djece na medijski odgoj i obrazovanje. Nastavila se i naša višegodišnja suradnja s organizatorima smotri i festivala dječjeg filmskog stvaralaštva.

Izveštavanje o djeci u medijima i medijska vidljivost Ureda pravobraniteljice za djecu

141

Proteklih godina pratili smo (putem pressclipping agencije), objave o djeci u velikom broju tiskanih medija (više od 100 nacionalnih, regionalnih i lokalnih novina), a posebno teme: dječja prava, nasilje nad djecom i Ured pravobraniteljice za djecu. U drugoj polovici 2018. zbog štednje smo znatno reducirali listu praćenja medija na 13 dnevnika i tjednika. Podaci o praćenju objava u tiskanim medijima stoga više nisu usporedivi s prošlogodišnjima. Međutim, i u znatno suženoj listi tiskanih medija uočavamo izraziti porast broja objava o djeci u odnosu na prethodne godine. Primjerice, u 2017. tiskani mediji u RH objavili su ukupno 4875 vijesti o djeci, a u 2018., unatoč reduciranom broju medija koje smo pratili, imamo zabilježenih 5248 objava. Pritom je porastao i broj objava o dječjim pravima, sa 3526 na 3985, ali, nažalost, i broj objava o nasilju nad djecom, sa 1248 na 1466. Napominjemo da podaci nisu egzaktni, ali omogućuju praćenje trenda. Djeca su očito medijima važna i atraktivna tema.

Znatno je veći broj objava u elektroničkim medijima, koje djelomično pratimo. Mediji se bave različitim područjima prava djece - obrazovnim, zdravstvenim, ekonomskim i socijalnim, pravosudnim - uglavnom pozivajući na njihovu bolju zaštitu, a u manjoj mjeri izvješćuju i o dječjem sudjelovanju u kulturnim i rekreativnim aktivnostima slobodnog vremena. I dalje uočavamo niz nedostataka u razumijevanju prava na djetetovu privatnost i zaštitu najboljeg interesa djeteta u medijima, zbog čega smatramo nužnim da nakladnici uložimo mnogo više napora u educiranje novinara i urednika o tome kako zaštititi dobrobit djece u medijima. Preporučujemo i jasnije formulirati zakonsku obvezu nakladnika da osigura takvu izobrazbu.

Također smatramo da nadležna tijela, a pogotovo Vijeće za elektroničke medije (VEM) trebaju kontinuirano pratiti provedbu Zakona o elektroničkim medijima i dosljedno sankcionirati propuste jer izostanak sankcija ohrabruje daljnja kršenja propisa i povrede prava djece. Ponekad mediji krše prava djece pod pritiskom roditelja koji žele javno istupiti i upozoriti na manjkavosti sustava u raznim područjima te su skloni dati suglasnost za objavu identiteta djeteta i onda kad to nije u djetetovom interesu. Međutim, i u takvim situacijama ne smije se zaboraviti da je na urednicima odgovornost da odvagnu šteti li to dobrobiti djeteta.

¹¹⁷ O tome više u poglavlju *Međunarodna suradnja*.

Mediji su pratili i rad pravobraniteljice za djecu te je u 2018. objavljeno 235 vijesti u tiskanim medijima te najmanje 98 objava na radiju i 118 objava na televiziji¹¹⁸, kao i 1369 objava na portalima. Kretanje broja objava donosimo u sljedećoj tablici, navodeći samo podatke koji su usporedivi s prethodnim godinama.

Mediji o Uredu pravobraniteljice za djecu¹¹⁹

GODINA	Televizija	Radio	Web
2015.	118	147	866
2016.	135	114	1019
2017.	176	244	1899
2018.	118	98	1369

Tijekom 2018. Ured pravobraniteljice razmatrao je 33 slučaja medijskih objava u kojima je povrijeđeno dostojanstvo i pravo na privatnost djeteta (u 2017. bilo ih je 26) te 13 prijava u vezi sa sadržajima potencijalno štetnim za djecu u medijima (u 2017. ih je bilo 16).¹²⁰

Zaštita prava na privatnost

U izvještavanju o slučajevima u koje su uključena djeca novinari moraju voditi računa o njihovoj posebnoj osjetljivosti i zaštiti njihovog najboljeg interesa te u skladu s time prikriti djetetov identitet u svakoj situaciji u kojoj bi djetetu medijsko izlaganje moglo nanijeti štetu. Praćenjem objava uočavamo da mediji vrlo često ne poštuju ni obvezna zakonska ograničenja¹²¹ (čl. 12. *Zakona o elektroničkim medijima*), a kamoli stručne smjernice i profesionalne standarde koji zahtijevaju znanje i razumijevanje utjecaja medija na djecu i na odnos okoline prema djeci.

Od 33 slučaja povreda prava na privatnost u medijima, 12 slučajeva pravobraniteljica je pratila na vlastitu inicijativu ili u sklopu povreda drugih djetetovih prava. Uputila je jedno usmeno i 11 pisanih upozorenja medijima (*Klikaj.hr*, *Šibenik News*, *Index.hr*, *Dubrovački insider*, *Dubrovački vjesnik*, *Dubrovački dnevnik*, *Jutarnji list*, *Narod.hr*, *Nova TV*, *24 sata*, *Glas Istre*) te je glavnim urednicima preporučila da novinare i urednike upoznaju s propisima i stručnim smjericama za izvještavanje o djeci. VEM-u je uputila 17 prijava/obavijesti o kršenju privatnosti djece u elektroničkim medijima, a od toga je VEM u šest (6) slučajeva izrekao upozorenja medijima. Zbog mogućih težih posljedica po djecu, o 15 takvih slučajeva obavijestili smo DORH, o nekoliko slučajeva obavijestili smo AZOP i CZSS-e te smo jednu prijavu podnijeli Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva (HND).

Prijave koje smo primili većinom su se odnosile na objavu fotografija djece ili podataka o djeci u medijima bez suglasnosti roditelja, u nekoliko slučajeva o djeci roditelja poznatih u javnosti. Najviše štete nanoseno je djeci zbog neosjetljivog i senzacionalističkog izvještavanja o složenoj obiteljskoj situaciji djeteta te o zlostavljanju djeteta. U nekim slučajevima šteta je nanosena djeci iako nije otkriven njihov identitet jer su objavljene specifični podaci po kojima je okolina prepoznala da je riječ o njima. Prepoznala su to i sama djeca o kojoj se izvještavalo što je povećalo njihovu patnju i otežalo oporavak od pretrpljenoga nasilja. Dodatnu štetu djeci nanose komentari uz medijske objave na portalima te preporučujemo medijima da redovito uklanjaju te uvredljive i neprimjerene poruke upućene djeci.

Na uobičajene novinarske pogreške i povrede privatnosti djece upozoravamo svake godine u našim izvješćima (dostupnim na dijete.hr). Podsjećamo da je poseban oprez novinara nužan prilikom izvještavanja o: **nasilju nad djecom**, osobito o **žrtvama seksualnog nasilja**, o **vršnjačkome nasilju**, o **nestaloj djeci**, djeci s **teškoćama u razvoju** i **bolesnoj djeci**, djeci čiji su **roditelji u sukobu sa zakonom**, **djeci počiniteljima kažnjivih djela** i

¹¹⁸ Prati se uglavnom informativni program i nisu uključeni mnogi lokalni mediji, tako da je objava vjerojatno bilo više.

¹¹⁹ U 2017. došlo je do velikog skoka u broju objava na portalima i radiju u odnosu na prethodne godine, što je dodatno bilo potaknuto donošenjem novoga *Zakona o pravobranitelju* za djecu i pokrenutom procedurom za izbor novoga pravobranitelja. To je očekivano pokrenulo brojne rasprave i reagiranja koje su imale veliki odjek u medijima.

¹²⁰ Bilo je i prijava koje su se odnosile na program kinematografa, objave na društvenim mrežama i platformama dostupnim djeci, ali ovdje navodimo samo prijave koje se odnose na sadržaj medija u klasičnom smislu, kao sredstava javnog informiranja.

¹²¹ Primjerice, čl. 12. *Zakona o elektroničkim medijima*, NN 153/09, 84/11, 94/13 i 136/13: „Nije dopušteno objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet djeteta do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira je li svjedok, žrtva ili počinitelj ili je djete pokušalo ili izvršilo samoubojstvo, a niti iznositi pojedinosti iz djetetovih obiteljskih odnosa i privatnog života“.

drugim ranjivim skupinama.¹²² Pozivamo novinare i da ne preuzimaju i ne objavljuju slike djece s njihovih ili obiteljskih profila na društvenim mrežama. Smatramo da bi HND, u suradnji s nakladnicima, trebao donijeti pravila ponašanja novinara (ili dopuniti Kodeks časti) u vezi s prenošenjem informacija s društvenih mreža.

Otkrivanje identiteta roditelja jest otkrivanje identiteta djece - Sve češće susrećemo se s pogrešnom interpretacijom čl. 12. *Zakona o elektroničkim medijima* koji zabranjuje objavu informacije koja otkriva identitet djeteta - žrtve nasilja. To znači i da se ne smije objaviti ni ime ili sliku roditelja ili bliskih srodnika, kuće u kojoj obitelj živi i sl. No, predstavnici medija (pa i nekih državnih institucija) smatraju da je dovoljna zaštita ne objaviti djetetovo osobno ime i fotografiju djeteta. Za dijete koje je bilo žrtva nasilja, čiji roditelj je nastupio u medijima ili su mediji sami pronašli i objavili njegovo ime, anonimnost više nije moguća. Objave o njemu pratio će ga na internetu vjerojatno svaki put kad upiše svoje prezime u tražilicu. Odgovornost za to je na medijima. Nažalost, takvi postupci medija rijetko se kažnjavaju, što potiče nova i sve teža kršenja prava djece.

Dijete kao ilustracija vijesti o negativnim pojavama - Korištenje snimki djece, snimljenih na igralištu, u parku i drugim javnim površinama, kao ilustracije uz izvještavanje o pojedinim problemima i negativnim pojavama (nasilje, debljina, teškoće mentalnog zdravlja, ovisnost o računalnim igrama itd.) izraz je nepoštovanja djece i nerijetko nanosi štetu djeci. Primjerice, u prilogu o prekomjernoj težini djece i važnosti pravilne prehrane, jedna je televizija prikazivala djecu na način zbog kojeg su se osjećala prozvanom i obilježenom kao „debelom“, što je nedopustivo. Snimke su bile dostupne na mrežnim stranicama pa nije isključeno da ih je netko koristio na štetu djece. Jedan roditelj zahtijevao je uklanjanje snimke i zaprijetio tužbom, što je tv-nakladnik uvažio i uklonio snimku. Nažalost, šteta je već bila počinjena. Upozorili smo nakladnika da ubuduće više pažnje posveti zaštiti dostojanstva djece.

Objava izjava djece - samo u najboljem interesu djeteta - Medijski propisi i novinarska etika izričito obvezuju novinare da ne zlorabe dječju otvorenost. *Kodeks časti hrvatskih novinara* zabranjuje da novinar razgovara s djetetom mlađim od 14 godina bez prisutnosti roditelja ili druge osobe odgovorne za dijete. Za susrete s medijima i snimanje u školi ili vrtiću, prethodno se pribavlja suglasnost roditelja, a očekuje se da roditeljima i djeci prije svakog snimanja bude objašnjen kontekst u kojem će djeca biti prikazana. Roditelji najčešće potpisuju suglasnost očekujući da će učitelji (odgojitelji) voditi računa o zaštiti dobrobiti djece, da će novinari biti senzibilizirani i odnositi se prema djeci s poštovanjem, da ih neće zbunjivati i dovesti u neugodnu situaciju, kao i da će urednici na televiziji voditi računa o tome da djeca ne budu prikazana u negativnom kontekstu, odnosno na bilo koji način koji bi ih mogao ugroziti te da se snimke djece neće zlorabiti.

Zaštititi dijete kao izvor informacija - Novinari često smatraju da autentičan djetetov iskaz daje osobitu snagu medijskoj osudi nasilja i pojačava pritisak na institucije da brže djeluju u zaštiti od nasilja. To može biti točno, ali ujedno izlaže djetetovu intimu najširoj javnosti te ga, ovisno o sadržaju, može izložiti neugodnim posljedicama, mogućoj osveti i drugim opasnostima. Primjerice, ako dijete govori o lošim postupcima jednoga od roditelja, daje informacije o propustima svojeg učitelja, školskog ravnatelja ili svojeg liječnika, ako kritizira ponašanje agresivnog susjeda - novinar ga mora zaštititi kao izvor informacija - isto kao što štiti druge izvore koji su mu povjerali neki podatak. Dijete često ne može predvidjeti sve rizike javnoga istupanja, a ponekad govori i pod pritiskom - iz želje da udovolji roditelju ili da surađuje, među ostalim i s medijima jer ih smatra važnima.

Prenošenje objava s društvenih mreža - Privatne informacije o djeci često su dostupne putem njihovih nezaštićenih profila na društvenim mrežama, ali to ne znači da ih mediji mogu prenositi bez ograničenja. U prošloj godini vidjeli smo i da su se na televiziji i portalima prikazivale snimke tučnjava i fizičkih obračuna maloljetnika na ulici, koje je pratila masa učenika. Pritom su urednici zaboravili i na propise i na etička načela. U jednom slučaju prikazivanja takve snimke tv-nakladnik kažnjen je visokom novčanom kaznom, ali to ipak nije spriječilo druge takve objave. Zabrinjavajuće je to što se na taj način putem javnih medija nasilje pretvara u atraktivan medijski sadržaj što utječe i na djecu. Medijski publicitet dodatno omogućuje nasilnicima da se osjećaju moćno i da još mnogo puta ponovno izlože svoje žrtve poniženju i sramoćenju - svaki put kad je snimka prikazana ili pregledana na internetu.

O tome da i pojedinačne aktivističke inicijative na *Facebooku* protiv nasilja mogu pokrenuti kršenje prava djece u medijima svjedoči slučaj u kojem su mnogi mediji nehotice postali sudionici u nasilju prenoseći poruke

¹²² Preporuke pravobraniteljice o zaštiti djece u medijskom izvještavanju dostupne su na <http://dijete.hr/press/>

mržnje upućene djetetu. Jedna FB-inicijativa upozorila je na bešćutne uvrede i prijetnje koje je anonimni pošiljatelj putem aplikacije slao djevojčici koja je ostala bez roditelja. Ubrzo su brojni portali prenijeli zastrašujuće izjave mržnje upućene djevojčici, ali su tako i pridonijeli da joj one budu stalno pred očima i da ih još dugo ne zaboravi. Urednici portala smatrali su da se time bore protiv nasilja i govora mržnje na internetu, ne uviđajući koliko to povređuje dijete. Nedvojbeno je da su svi željeli izraziti podršku žrtvi, ali su ujedno i eksploatirali njezinu patnju. Na slučaj nas je upozorio CZSS koji je upoznat s obiteljskom situacijom, a mi smo prijavu prosljedili VEM-u te upozorili medije na počinjenu povredu prava djeteta i zatražili uklanjanje vijesti. VEM im je izrekao upozorenja, a gotovo svi portali izvijestili su nas da su uklonili objavu. Svi oni željeli su mobilizirati javnost oko gorućega problema vršnjačkoga nasilja i upozoriti na nužnost ozbiljnijeg djelovanja u prevenciji nasilja među djecom. No, pritom se nasilne poruke s društvenih mreža koje se odnose na djecu ne smiju izravno prenositi jer to može rezultirati novom povredom njihovih prava. Suprotno namjerama medija, to može pojačati bespomoćnost žrtve i pridonijeti osjećaju moći počinitelja nasilja.

Izveštavanje o vršnjačkom nasilju u školi - U načelu ne preporučujemo da mediji izvješćuju o pojedinačnim slučajevima vršnjačkoga nasilja već da se usmjere na pojavu i problem nasilja. Prikazivanje pojedinačnih slučajeva uvijek je veliki rizik za uključenu djecu, međutim, često se roditelji javljaju medijima nezadovoljni postupanjem škole, ogorčeni zbog izostanka učinkovite zaštite žrtve i strožeg kažnjavanja počinitelja te inzistiraju na objavi. U takvoj situaciji urednici i novinari trebaju uzeti u obzir da su roditelji pod snažnim utjecajem emocija jer su zabrinuti za svoje dijete pa su skloni govoriti pred kamerama bez ikakvih ograda i detaljno opisivati što je dijete proživjelo, ne pomišljajući da bi ga time dodatno mogli ugroziti. Ako urednik ipak procijeni da je objava u interesu javnosti, u takvom je slučaju, radi zaštite djeteta, nužno potpuno prikriti identitet i djece i roditelja. To isključuje i svaku objavu slike djeteta (bilo žrtve ili počinitelja), s prikrivenim licem, s leđa i sl. Mediji pritom u izvještavanju moraju izbjegavati sve što bi moglo pridonijeti stvaranju atmosfere linča djeteta počinitelja nasilja. Također, radi zaštite dostojanstva žrtve, ne iznositi detaljni opis zlostavljanja. Napominjemo da u takvim slučajevima izlaganje škole „medijskom pritisku“ nije dobro ni za žrtvu nasilja, a ni za ostale učenike u školi. Ali informiranje nadležnih tijela o problemu ponekad može pridonijeti ubrzavanju rješenja. Mediji se pritom moraju obvezati na zaštitu identiteta djece i uzeti u obzir da institucije ne mogu iznositi osjetljive podatke o djeci. Preporučili bismo da u izvještavanju radije primijene pristup *Kako možemo pomoći djetetu? nego pristup Tko je kriv za to?*

Izveštavanje medija o humanitarnim akcijama - Humanitarne akcije u kojima se izvještava o teško bolesnoj djeci, djeci s TUR ili djeci koja žive u teškom siromaštvu uvijek su veliki izazov za medijske profesionalce upravo zbog pitanja kako animirati ljude da pomognu, a da se pritom ne nanese šteta djetetu koje je u potrebi, da ga se ne izloži neugodnostima i ne učini ga se još ranjivijim. Pritom pristanak roditelja nije jedini kriterij za objavu podataka o djetetu te novinar i urednik uvijek moraju voditi računa o mogućim štetnim posljedicama za dijete i općenito o profesionalnim standardima koji nalažu da dobrobit djeteta mora biti od primarne važnosti. I medijski djelatnici, ali i humanitarne udruge koje zastupaju djecu, trebaju se više senzibilizirati za moguće negativne posljedice neprimjerenoga medijskoga izlaganja djeteta i educirati o osjetljivom prezentiranju ovih tema. Bilo bi korisno i da humanitarne udruge prikupljaju i razvijaju primjere dobre prakse u tom području.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima

Obveza države da osigura „zaštitu djeteta od informacija i materijala koji ugrožavaju njegovu dobrobit“, iz članka 17. *Konvencije o pravima djeteta*, regulirana je i medijskim propisima, naročito *Zakonom o elektroničkim medijima* (ZEM) i *Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*, čiji primjenu nadzire VEM, koji je ovlašten izricati sankcije nakladnicima.

U proteklom desetljeću, zbog razvoja i dostupnosti novih komunikacijskih tehnologija, enormno je porasla izloženost djece štetnim sadržajima putem različitih medijskih platformi. Istraživanja pokazuju da je djeci od rane dobi dostupan internet, uglavnom putem „pametnih“ telefona, da se njime služe često bez odgovarajućeg nadzora odraslih, kao i da su djeca učestalo izložena nasilnim, seksualnim i drugim neprimjerenim sadržajima. Nažalost, ovo je područje zasad vrlo slabo regulirano, budući da se regulacija treba usmjeriti prema pružateljima usluga kao što su *Facebook*, *You Tube* itd. koji su aktivni u međunarodnom prostoru. Budući da je riječ o zajedničkom problemu, koji se nastoji riješiti i regulacijom na razini EU, nadamo se da će

se u sljedećem razdoblju i u Hrvatskoj pokrenuti konkretnije inicijative za zaštitu djece u ovom području, među ostalim i zahvaljujući Smjernicama Vijeća Europe o pravima djece u digitalnom okruženju.¹²³

Većina pritužbi koje dobivamo u ovom području ipak se odnosi na sadržaje na televiziji. Primili smo prijave koje su se odnosile na 13 slučajeva neprimjerenih sadržaja u medijima, uglavnom na televiziji (*Nova TV* i *RTL*) dvije prijave odnosile su se na radio (*Gold FM* i *Yammat*) i nekoliko prijava odnosilo se na neprimjerene poruke i vrijednosti plasirane putem reklama na televiziji, portalu i u novinama. U četiri slučaja povrede prava djece na zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja obratili smo se VEM-u, a od toga je uvažena samo jedna naša pritužba. U dva slučaja uputili smo upozorenje nakladniku zbog objave sadržaja potencijalno štetnih za djecu.

Primili smo veliki broj pritužbi na emisiju Nove TV *Supertalent*, u kojoj je nastupio slikar bez odjeće, poznat po svojim nastupima u kojima slika spolovilo. Smatrali smo da su primjedbe građana opravdane i da je takav sadržaj nalik pornografskoj predstavi i neprimjeren za televiziju izvan kasnih noćnih termina. Građani su bili dodatno ogorčeni i time što se izvođač plasirao za nastavak natjecanja na Novoj TV te su zahtijevali da se to spriječi. Preporučili smo VEM-u da primjeni sankcije predviđene zakonom, no njegovo stajalište bilo je da prikazivanjem sadržaja u kasnijim večernjim satima, uz dobnu oznaku 12 nije povrijeđen ZEM.¹²⁴ VEM je također naveo da je odgovarajućom obradom slike dio tijela golog izvođača bio prekriven te je svim tim mjerama navodno osigurano da djeca ne budu izložena neprimjerenim sadržajima.

Unatoč navedenoj odluci VEM-a i ne osporavajući njegovu samostalnost i ovlasti u praćenju provedbe medijskih propisa, pravobraniteljica za djecu je u ovome slučaju uputila Novoj TV upozorenje, smatrajući posebno problematičnim to što je sadržaj nalik pornografskoj predstavi prikazan u sklopu emisije u kojoj često nastupaju i djeca, koju većina publike doživljava kao obiteljski program te se može očekivati da je u velikoj mjeri prate i djeca. Smatramo da nije prihvatljivo u istoj emisiji u prvom dijelu prikazivati nastupe djece, a u drugom pornografski nastup, pri čemu se sve te izvedbe događaju na istoj pozornici pred istim žirijem. Spajanje takvih sadržaja u istome programu, koji se predstavlja kao obiteljski, gledatelje dovodi u zabludu, otežava roditeljima odgoj i usmjeravanje djece, a dodatno i zbunjuje mlađu publiku.

145

Novoj TV preporučili smo da ubuduće pokaže znatno veći stupanj odgovornosti prema publici te da spriječi svaku mogućnost da bi roditelji i djeca mogli biti dovedeni u zabludu u odnosu na primjerenost sadržaja emisije kao što je *Supertalent*. Pozvali smo Novu TV da, ukoliko namjerava emisiju *Supertalent* orijentirati više prema interesima odrasle publike, takvu svoju orijentaciju jasno iskomunicira s javnošću i da u tom slučaju ne uključuje djecu kao sudionike natjecanja. Nova TV smatrala je da nije povrijedila prava djece, ali emisija ipak nije reprizirana niti je prikazan novi nastup slikara. O toj smo emisiji izvijestili i DORH, koji je također smatrao da nije riječ o pornografiji te da u tom slučaju nema elemenata kaznenoga djela, a također je utvrdio da u vrijeme snimanja tog dijela emisije u studiju nisu bila djeca.

Tijekom godine dobivali smo i pritužbe koje se odnose općenito na nasilje i neprimjerene poruke u medijima te posebno na neprimjerene poruke usmjerene djeci putem tv-reklama. Veći broj pritužbi dobili smo zbog božićne reklamne kampanje Tele 2 pod nazivom „Poklon mekan nije sreća“, koja je emitirana na svim televizijama.¹²⁵ Smatrali smo da ta reklama nije u skladu s odredbama *Zakona o elektroničkim medijima* i pravilima oglašavanja te smo prosljedili prijavu VEM-u i Hrvatskoj udruzi oglašivača HURA. VEM je zaključio da u tom slučaju nema povrede zakona, ali HURA je utvrdila da spomenuta kampanja nije u skladu s Kodeksom oglašavanja i tržišnog komuniciranja.

VEM je u 2018. godini razmatrao ukupno 51 slučaj s temom zaštite maloljetnika prema pritužbama i na vlastitu inicijativu (u 2017. bilo ih je 38). Od toga u 32 slučaja nije utvrđeno kršenje Zakona o elektroničkim medijima, a za 19 slučajeva izrečene su sankcije (u 2017. izrečeno je 11 sankcija). Sankcije su u sedam slučajeva izrečene zbog povrede privatnosti djeteta, u četiri slučaja zbog izostanka odgovarajuće dobne oznake uz emisije s prizorima nasilja, neprimjerene komunikacije i konzumacije

¹²³ Preporuka o smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djece u digitalnom okruženju (*Recommendation CM/Rec(2018)7 of the Committee of Ministers to member States on Guidelines to respect, protect and fulfil the rights of the child in the digital environment*).

¹²⁴ Nakon javnog očitovanja VEM-a o tome da Nova TV u tom slučaju nije prekršila ZEM, pravobraniteljica za djecu primila je više od 3700 emailova identičnog sadržaja kojima građani prosvjeduju protiv odluke VEM-a.

¹²⁵ Reklama sugerira djeci da su „mekani“ darovi (kape, čarape, odjeća itd.) bezvrijedni i nikog ne vesele jer svi za blagdane najviše žele digitalne uređaje.

alkohola i droga, u tri slučaja zbog prikaza uznemirujućih snimki u informativnom programu bez prethodnog upozorenja, u dva slučaja zbog neprimjerenog sadržaja najave prikazane neposredno uz dječji program, u dva slučaja zbog prikrivenog ili neoznačenog oglašavanja te u jednom zbog emitiranja emisije o kladenju u jutarnjem terminu. Pritom je za 16 slučajeva izrečeno upozorenje, kao najblaža mjera (od toga je RTL dobio četiri upozorenja, HRT tri, a po jedno Nova TV, Z1, Sportska TV te portali: Dubrovački vjesnik, Jutarnji list, Dubrovački dnevnik, Dubrovnik Insider, Index i Narod). Izrečene su tri teže sankcije. Jedan portal kažnjen je opomenom zbog povrede privatnosti djeteta (Maxportal.hr), a dva televizijska nakladnika kažnjena su prekršajnim nalogom - RTL zbog emitiranja neprimjerene najave tijekom prikazivanja dječjeg filma, a HRT zbog emitiranja uznemirujuće snimke vršnjačkog nasilja bez prethodnog upozorenja. Uz prekršajne naloge određena im je novčana kazna od 100.000 kuna za pravnu i 10.000 za fizičku osobu.

Smatramo da bi nakladnici trebali uložiti više napora u upoznavanje svih urednika s propisima ali i **Preporukama za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija**, koje je objavila Agencija za elektroničke medije (AEM), kao stručne smjernice za primjenu *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. Iako je VEM u protekloj godini izrekao više sankcija zbog povreda prava djece smatramo da u praksi ima još dosta nejasnoća oko objektivnog utvrđivanja koji su medijski sadržaji štetni i koje treba strože sankcionirati.

Kvalitetni sadržaji za djecu i pravo na pristup informacijama primjerenim djeci

Prema *Konvenciji o pravima djeteta*, država je dužna osigurati djeci pristup informacijama važnim za njihovu dobrobit, prilagođenim njihovoj dobi, potrebama i interesima te dostupnim na njihovom materinskom jeziku. Također i *Nacionalna strategija za prava djece u RH od 2014. do 2020.* ističe obveze poticanja kvalitetnih sadržaja za djecu u medijima, osobito u području prava djece na sudjelovanje u aktivnostima slobodnog vremena. Kvalitetni medijski sadržaji za djecu važni su za razvoj djece u jezičnom, socijalnom i emocionalnom području te u području očuvanja i zaštite zdravlja, sigurnosti i dobrobiti djece.

Vijeće/Agencija za elektroničke medije svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija unutar koje je i kategorija *Kvalitetni programi za djecu i mlade*. U 2018. godini za tu je namjenu dodijeljeno ukupno 3.138.899 kuna za 79 programa, od čega 71 radijski i 8 televizijskih (u 2017. dodijeljeno je 3.040.319 kuna).

Program za djecu na Hrvatskoj radioteleviziji - Svake godine tražimo od HRT-a da nas izvijesti o sadržajima za djecu emitiranim na Hrvatskoj televiziji (HTV) i Hrvatskome radiju (HR)¹²⁶, a posebno o sadržajima u kojima sudjeluju i djeca, o sadržajima za djecu na jezicima nacionalnih manjina te o prilagodbi sadržaja za djecu s oštećenjima vida ili sluha.

Ukupna količina programa za djecu u 2018. godini iznosila je 120.225 minuta ukupno na televiziji i radiju, što je znatno manje nego u 2017., kad je emitirano 147.957 minuta programa za djecu. Pad je najuočljiviji u radijskom programu za djecu koji je, na nacionalnim i regionalnim postajama HR-a, iznosio 13.869 minuta, što je golemo smanjenje u odnosu na 45.686 minuta u 2017. godini. Na HTV-u je, pak, količina programa za djecu blago porasla na 106.356 minuta (102.271 minuta u 2017.). Dobro je da je zaustavljen trend smanjivanja količine programa za djecu u linearnom emitiranju na HTV-u, ali podsjećamo da je u 2015. godini na HTV-u bilo emitirano 121.346 minuta dječjeg programa.

Čak 80% televizijskog dječjeg programa emitirano je na kanalu HTV2, na kojem udio sadržaja za djecu iznosi 14% od ukupnog programa. U ranim jutarnjim satima svakodnevno se emitira domaći program za djecu predškolske ili rane školske dobi (mozaična emisija *Juhuhu*, animirane i lutkarske serije kao što su *Danica*, *Pjesmice brojalice*, *TV vrtić*, *Tajni dnevnik patke Matilde*, *Mišo i Robin*, igrano-animirane, dokumentarne emisije i dr., s velikim udjelom repriznog programa) te animirani, dokumentarni i igrani program strane produkcije. Među domaćim emisijama dominiraju one namijenjene predškolicima. Mlađim osnovnoškolcima usmjerena je edukativno-zabavna emisija *Luka i prijatelji*, a među onima za starije osnovnoškolce ističemo edukativnu mozaičnu emisiju *Školski sat* (koja je imala 109 premijernih prikazivanja od ukupno 190). Dodatnu

¹²⁶ Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji, u sklopu usluga javnoga servisa HRT-a, propisane su obveze koje se odnose na proizvodnju i objavljivanje sadržaja za različite dobne skupine djece, od predškolske i rane školske do adolescentske dobi). Obveze HRT-a definirane su i Ugovorom Vlade RH s HRT-om o programskim obvezama za razdoblje 2018. - 2022.

kvalitetu ovih emisija predstavlja aktivno sudjelovanje djece. Poticajni sadržaj za srednjoškolce svakako je debatna emisija *Ni da ni ne, no*, uglavnom je riječ o reprizama (od 39 prikazanih samo je 12 premijernih).

U izvješću HRT-a nabrojano je 37 domaćih emisija koje se redovito prikazuju i 68 stranih serija i emisija. Iznenaduje vrlo mali broj dugometražnih filmova za djecu prikazanih na HTV-u - ukupno četiri (4) domaća igrana filma i 12 stranih animiranih filmova.

Na HR-u emisije za djecu, najviše se emitiraju u obrazovnom i dramskom programu. Ističemo mozaične informativne emisije u kojima sudjeluju i djeca, dugogodišnju emisiju *Stigla je pošta*, u čijem stvaranju sudjeluju mali novinari, učenici osnovnih i srednjih škola i *Čičak*, namijenjen starijim osnovcima, a emitiraju se i dugovječne emisije *Bijela vrana*, *Priče za velike i male* i druge. Tjedne emisije za djecu emitiraju i regionalne radiopostaje Dubrovnik (*Šareni svijet*), Knin (*Veliki odmor*), Osijek (Učionica; *Veliki i mali*), i Pula (*Dječji kutak*).

Nismo dobili informacije o prilagodba tv-programa za djecu s teškoćama vida i sluha. Nema ni dječjih emisija na jezicima nacionalnih manjina. Sadržaji na jezicima nacionalnih manjina povremeno uključuju i sudjelovanje djece i njihovo izražavanje na materinskom jeziku u emisijama koje se bave manjinama, a najviše u HTV-ovoj *Prizmi*.

Od 2016. HRT objavljuje svoje dječje i obrazovne emisije na portalima *juhuhu.hr* i *skolski.hr*, pri čemu je manji dio sadržaja za predškolce sinkroniziran na romski jezik. Tijekom 2018. dodane su nove epizode serija i nove emisije na oba portala, ukupno 58 sati programa na *juhuhu.hr* i 114 sati na *skolski.hr*.

HRT je započeo s provođenjem strateškog projekta „Razvoj programskih usluga za djecu i mlade“ koji će trajati od 2018. do 2022. U prvoj fazi projekta istraživane su dobre prakse drugih javnih nakladnika u svijetu, analizirana znanstvena istraživanja u Hrvatskoj o djeci i medijima te drugi relevantni izvori. U izradi plana aktivnosti u projektu konzultirani su stručnjaci koji rade s djecom i zasad su u tijeku pripreme kako bi pristupili strateškom oblikovanju programskih usluga za djecu i mlade. Strateški plan nije nam prezentiran te jedino možemo pozdraviti iskazanu namjeru da se taj projekt temelji na dječjim potrebama i participaciji djece.

147

Svakako je za pohvalu prepoznavanje važnosti razvoja dječjeg programa, ali trenutačna ulaganja u programe za djecu ne pokazuju napredak. Ukupno je u 2018. u ove programe uloženo 5.892.594 kune, od čega 5.344.259 za programe na HTV-u, a 89.328 kuna za programe na radiju (preostalih 459.008 kuna odnosi se na investicije). Prema privremenim podacima o udjelima ulaganja u 2018., proizlazi da je udio troškova dječjeg programa u ukupnim troškovima bio svega 1,15%¹²⁷ za HTV i 0,03% za HR. Za usporedbu, udio zabavnog programa HTV-a bio je oko 8%, a sportskog programa čak 30% u ukupno utrošenim sredstvima HRT-a. Za 2019. planirano je skromno povećanje udjela za dječje programe, i to na 1,19% za HTV i na 0,04% za HR.

Brojke potvrđuju marginalizirani položaj programa za djecu i svakako upozoravaju na nužno znatno povećanje ulaganja. HRT ima zakonsku obvezu proizvoditi i emitirati odgojno-obrazovne, zabavne i informativne sadržaje za djecu. Prema dosadašnjim izvješćima, postojeći sadržaji na HTV-u, nisu ostvarivali željenu gledanost, djeca također u manjoj mjeri prate radijske programe te su stoga nedvojbeno potrebne prilagodbe ovih sadržaja senzibilitetu i potrebama novih naraštaja. I dalje se u medijskom prostoru vrlo rijetko nailazi na detaljnije informacije o dječjem programu i kritičke osvrte o emisijama za djecu, te se emisije na HTV-u rijetko najavljuju te djeca i roditelji nemaju baš mnogo prilika doznati što im se nudi.

Prema izvješću i praćenju pojedinih sadržaja čini se da postojeće mogućnosti nisu dovoljno iskorištene, da bi se na HR-u i na regionalnim radiopostajama moglo otvoriti više prostora za dječje sudjelovanje. Na HR-u ne vidimo nove emisije za djecu u odnosu na prethodne godine, kao ni u programu HTV-a. Ujedno vidimo velike potrebe da HRT-ovi programski sadržaji za djecu, više nego do sada, budu potpora i dopuna građanskom, zdravstvenom i medijskom odgoju i obrazovanju, naravno kroz forme koje su pristupačne i privlačne djeci. Smatramo korisnim ponoviti naše preporuke koje smo uputili HRT-u 2017., tijekom rasprave o *Ugovoru između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022. godine* koje glase: uložiti pojačane napore u proizvodnju svih vrsta programa **za djecu osnovnoškolske dobi** (posebno za dob 8 - 11 godina) na televiziji; obrazovni program za djecu osnovnoškolske dobi obogatiti temama iz života djece, a osobito u području: **zdrav-**

¹²⁷ Postotak je nešto veći kad se dodaju sredstva za nabavu programa nezavisnih proizvođača.

lja (pravilna prehrana, tjelesni razvoj, zdrave životne navike, zaštita tjelesnog i mentalnog zdravlja), **odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo** (uključujući odgoj za nenasilno rješavanje sukoba i sprečavanje diskriminacije) te **medijske i informacijske pismenosti**; i pojačati **informiranje roditelja, odgojitelja i učitelja** te šire javnosti o emisijama za djecu na radiju i televiziji.

Tome dodajemo i preporuku da se na HTV-u prikazuje više dugometražnih filmova za djecu, po mogućnosti hrvatskih, ali i drugih europskih zemalja. Podsjećamo da nije prihvaćena preporuka pravobraniteljice da se HRT u petogodišnjem razdoblju¹²⁸ obveže da će snimati barem jednu igranu tv-seriju za djecu godišnje te da će proizvoditi određeni broj dječjih radijskih i tv-emisija na romskom jeziku.

Također smatramo važnim redovito provoditi edukacije medijskih djelatnika o komunikaciji s djecom. S obzirom na specifičnosti proizvodnje medijskih sadržaja za djecu važno je dodatno educirati autore dječjih emisija o razvojnim potrebama djece, njihovim interesima u pojedinoj dobi, o ranjivim skupinama djece, inkluzivnom pristupu te općenito o zaštiti prava djece u medijima.

Dječje stvaralaštvo u medijima

Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano zagovara pravo djece na pristup medijima kroz dječje filmsko stvaralaštvo, uz odgovarajuću stručnu podršku odraslih te podržava manifestacije na kojima djeca i mladi predstavljaju svoja filmska ostvarenja. U suradnji s **Internacionalnim festivalom animiranog filma djece i mladih Varaždin/Rijeka - VAFI & RAFI**, koji organiziraju Filmsko-kreativni studio VANIMA u Varaždinu i Art-kino Rijeka, Ured pravobraniteljice za djecu, zajedno s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, sudjeluje u dodjeli nagrade *Plavi VAFI* filmu koji pridonosi promicanju dječjih prava. U lipnju 2018. održan je 9. VAFI & RAFI, a zemlja-partner bila je Italija.

Dugi niz godina surađujemo s Hrvatskim filmskim savezom (HFS) u pripremi i realizaciji **Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece**, a predstavnica Ureda članica je Savjeta Revije i članica stručnog ocjenjivačkog suda revije. Riječ je o smotri igranih, dokumentarnih, animiranih, eksperimentalnih filmova i tv-reportaža koje su snimili učenici osnovnih škola. Početkom listopada 2018. održana je 56. revija u Bolu na Braču.

U suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, Udrugom Alternator, HFS-om i drugim partnerima sudjelujemo u organizaciji **Festivala prava djece** koji širi svjesnost o važnosti prava djece, ostvaruje načelo inkluzivnosti prilagodbom festivalskih sadržaja osobama s oštećenjem vida ili sluha te afirmira filmsko stvaralaštvo djece. U 2018. ova je manifestacija obilježila svoj 10-godišnji jubilej, a u nizu aktivnosti pripreme i predstavljanja festivala te njegova svečanog otvorenja aktivno su sudjelovale pravobraniteljica za djecu, njezina zamjenica i savjetnici. Predstavnicima Ureda pravobraniteljice kontinuirano su uključeni u izbor učeničkih filmova koji se prikazuju na festivalu. Deseti Festival prava djece održan je tijekom listopada 2018. u 20 hrvatskih gradova, a na njemu je prikazano tridesetak filmova različitih žanrova, koje su snimili učenici osnovnih i srednjih škola. U okviru festivala održan je i okrugli stol „**POGLEDAJ ŠTO MI JE VAŽNO!** - učenje o pravima djece kroz dječje filmsko stvaralaštvo“, u kojem smo također sudjelovali.

Medijska pismenost

Više od desetljeća Ured pravobraniteljice za djecu zalaže se za razvoj medijske pismenosti i njezino sustavno uvođenje kao obveznoga sadržaja na svim razinama odgojno-obrazovnoga sustava, počevši od predškolskoga. Proteklih nekoliko godina ostvaren je napredak u obuhvatu djece, nastavnika i roditelja edukacijama o medijskoj i digitalnoj pismenosti, najviše zahvaljujući djelovanju civilnoga sektora. No, te su aktivnosti nepovezane i nekoordinirane te nedostaje uključivanje Ministarstva znanosti i obrazovanja kroz donošenje nacionalnog kurikuluma za razvoj medijske i digitalne pismenosti, koji bi bio zajamčeni standard u svim školama. Zasad uglavnom o entuzijazmu pojedinih nastavnika ovisi hoće li škola pružiti učenicima sadržaje koji predstavljaju osnovu pismenosti u 21. stoljeću. To dodatno produbljuje socijalne razlike i razlike u obrazovnim šansama djece.

U ovo područje aktivno se uključila **Agencija za elektroničke medije**, koja je proteklih godina znatno pridonijela jačanju resursa u području razvoja medijske pismenosti. Pokrenula je portal *medijskapismenost.hr*, u

¹²⁸ U Ugovoru Vlade RH i HRT-a.

suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku i drugim partnerima, namijenjen ponajviše roditeljima i nastavnicima, ali i djeci. Zajedno su u 2018. pokrenuli manifestaciju *Dani medijske pismenosti* u koju su se uključile mnoge škole, knjižnice i vrtići. Procjenjuje se da je oko 5500 djece sudjelovalo u ukupno 130 događanja (predavanja, radionica) u 60 gradova u Hrvatskoj. Još 1000 učenika iz 90 osnovnih i srednjih škola posjetilo je medijske kuće u Zagrebu, Osijeku, Rijeci, Splitu i Zadru, gdje su za njih organizirane novinarske radionice. Tiskane su publikacije „Djeca i mediji“ za roditelje i slikovnice o medijima za djecu, a na portalu *medij-skapismenost.hr* objavljeni su metodički materijali za obradu pojedinih medijskih tema u vrtiću i školi. Manifestacija se organizira i u 2019. godini.

U području razvoja medijske pismenosti afirmirali su se i brojni drugi dionici koji nude raznovrsne programe za djecu, nastavnike i roditelje, a mnoge od tih inicijativa nastale su u udrugama. Neke od njih daju prednost dječjem filmskom stvaralaštvu poput **Hrvatskog filmskog saveza** (hfs.hr), koji se medijskim opismenjavanjem nastavnika za rad s djecom bavi već desetljećima, neke su više posvećene digitalnom opismenjavanju i sigurnosti na internetu, poput **Centra za nestalu i zlostavljenu djecu** (<https://www.csi.hr>), a neki nastoje obuhvatiti cjelinu medijskoga obrazovanja, poput **Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu** (DKMK) i njihovog projekta *Djeca medija*¹²⁹, koje se zalaže za uvođenje medijskog odgoja kao posebnog predmeta u školama. Samo u 2018. DKMK je održao ukupno 159 predavanja i radionica za više od 4000 sudionika - djece, učitelja i roditelja o temama zaštite privatnosti u medijima, prevencije elektroničkog nasilja, prepoznavanja medijskih manipulacija i lažnih vijesti, prikriivenog oglašavanja, stereotipa i sl. Koordinirali su prvo nacionalno komparativno istraživanje *EU Kids Online* o medijskim navikama djece i sigurnosti na internetu. U povodu *Europskog dana medijske pismenosti* 18. ožujka 2019. DKMK je objavio 20 smjernica i prijedloga o medijskom obrazovanju djece. Na prvom mjestu zalaže se za izradu strategije medijskog obrazovanja - od predškolske do visokoškolske razine, za usklađivanje i koordiniranje postojećih inicijativa medijskog obrazovanja u RH, za pružanje konkretnije potpore školama u provedbi programa medijske pismenosti, osiguranje potpore istraživanjima u tom području, odgovorniji odnos medijskih djelatnika, medijsko stvaralaštvo djece itd.¹³⁰

Kad govorimo o razvoju medijske pismenosti djece, podrazumijeva se osposobljenost za siguran pristup medijima i korištenje interneta (uključujući zaštitu privatnosti i zaštitu od *cyberbullyinga*), za pristup informacijama važnim za razvoj, zdravlje i učenje djeteta, za prepoznavanje i osudu neprimjerene komunikacije i govora mržnje te za kreativno izražavanje. Želimo li poučavanje o medijima smjestiti u okvir djetetovih prava, moramo uključiti tri važne komponente, a to su: dostupnost, sigurnost i sudjelovanje. To znači da medijsko obrazovanje, kao proces stjecanja važnih životnih vještina, treba biti dostupno svakom djetetu, neovisno o mogućnostima njegovih roditelja i lokalne zajednice, da treba uključiti osnaživanje djeteta za snalaženje, zaštitu i odgovorno ponašanje u svijetu medija i omogućiti djetetu stvaranje medijskih sadržaja i izražavanje vlastitih ideja.

4.5 DJECA U POKRETU

Pravobraniteljica za djecu prati zaštitu prava djece u migracijama, i to djece pristigle s obiteljima te djece bez pratnje, bilo da su na teritoriju RH u nezakonitom boravku, bilo da su tražitelji međunarodne zaštite, pri čemu smo uočili razne probleme u vezi sa sustavom prihvata i zbrinjavanja ove skupine djece. Pitanje zaštite djece u migracijama (*djece u pokretu*) potrebno je riješiti na razini EU budući da se sve zemlje članice susreću sa sličnim problemima te se može očekivati da će se u budućnosti broj migranata na granicama EU povećavati. O reformi europskog sustava azila, koju provodi Europska komisija, raspravlja se već tri godine, no, ona još nije donesena. Ta bi reforma trebala donijeti mogućnosti za poboljšanje položaja djece migranata, posebno u odnosu na skrbništvo, procjenu i određivanje najboljeg interesa djeteta, definiciju obitelji, procjenu dobi i kriterije za dobivanje međunarodne zaštite te bržeg pristupa obrazovanju.

Tijekom 2018. Ured pravobraniteljice zaprimio je 11 prijava koje se odnose na povrede prava djece migranata. Najveći broj pritužbi podnijele su organizacije civilnog društva i odnosile su se na obavijesti o pristiglim obiteljima i djeci bez pratnje na teritorij RH iz Bosne i Hercegovine, zatim na navode o nezakonitim protje-

¹²⁹ Veliki je broj aktera u području medijske pismenosti i svima im je prostor otvorila nevoljkost odgojno-obrazovnog sustava da medijsku pismenost uvede kao obvezni sadržaj i obrazovni standard za svu djecu u Hrvatskoj. Isticanjem navedene tri udruge ne želimo umanjiti vrijedne rezultate drugih nositelja programa medijskoga opismenjavanja djece, nastavnika i roditelja.

¹³⁰ Smjernice DKMK-a dostupne su na <http://www.djecamedija.org/2019/03/18/medijska-nepismenost-je-nas-zajednicki-problem-20-prijedloga-dkkmk-a-uz-europski-tjedan-medijske-pismenosti/>

rivanjima (o čemu više pišemo u poglavlju o statusnim pravima djece), na neprimjereno ponašanje policijskih službenika te smještaj djece s obiteljima u detenciju.

Zabrinjava nas podatak Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) prema kojem je u 2018. za 111 djece nezakonitih migranata u pratnji ograničena sloboda kretanja smještajem u Prihvatni centar za strance Ježevo te u Tranzitnim prihvatnim centrima za strance Trilj i Tovarnik. Od tog broja 43 djece vraćeno je u Bosnu i Hercegovinu, odnosno u Srbiju, temeljem readmisijskog sporazuma, a jedno dijete je prisilno udaljeno. Iako je *Zakonom o strancima*¹³¹ detencija djece dopuštena smještajem u prihvatne i tranzitne centre, ako prisilno udaljenje nije moguće osigurati na drugi način i to samo na najkraće potrebno vrijeme, mišljenja smo da takvo lišavanje slobode djece i obitelji migranata treba zakonski zabraniti i osigurati njegovo ukidanje u praksi te da je potrebno takvim ranjivim skupinama osigurati alternativni smještaj otvorenog tipa. Nepostojanje otvorenih centara za takvu namjenu ne smije biti razlogom za detenciju obitelji s djecom.

Naime, *Zajednički opći komentar br. 4 (2017.) Odbora za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji* i *br. 23 (2017.) Odbora za prava djeteta o obvezama država u vezi s ljudskim pravima djece u kontekstu međunarodne migracije u zemljama podrijetla, tranzita, odredišta i povratka* naglašava štetu koju nanosi svako lišavanje slobode djece migranata. U komentaru se ističe da ono može imati negativan učinak na fizičko i mentalno zdravlje djece i njihov razvoj, čak i onda kad ih se zadrži kratko s njihovim obiteljima te da lišavanje slobode djece zbog njihova migracijskog statusa ili migracijskog statusa njihovih roditelja nikad nije u najboljem interesu djeteta te premašuje zahtjeve nužnosti. Također, navodi se da države trebaju donijeti rješenja, kojima se djeci omogućuje da ostanu s članovima svoje obitelji i/ili skrbnicima na mjestu koje nije detencija, za vrijeme dok se rješava njihov migracijski status te prije povratka. Kad je očuvanje zajedništva obitelji u najboljem interesu djeteta najvažniji uvjet, da se dijete ne lišava slobode, odnosi se i na roditelje pa se od nadležnih tijela zahtijeva da odaberu rješenja koja ne uključuju lišavanje slobode za cijelu obitelj. Isto tako, *Strategija Vijeća Europe za prava djece (2016. - 2021.)*, kao jedan od većih izazova u ostvarivanju prava djece migranata navodi upravo detenciju. Također, u centrima otvorenog tipa potrebno je djeci omogućiti stručnu pomoć psihologa, socijalnih i zdravstvenih radnika, a to u sadašnjim uvjetima u prihvatnim centrima nije postignuto.

Djeca strani državljani koji su se zatekli u RH bez pratnje svojih roditelja ili skrbnika predstavljaju posebno ranjivu skupinu djece. Već godinama upozoravamo na probleme u sustavu s kojima se susreću ta djeca, a to su ponajprije: nedostatak specijaliziranih smještajnih kapaciteta, problemi u sustavu skrbništva, nedostatak prevoditelja, nepostojanje jedinstvene transparentne baze podataka, neostvarivanje prava na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu te na spajanje obitelji. Upravo ovi problemi dovode do toga da se djeca bez pratnje u Hrvatskoj ne osjećaju sigurno i dobrodošlo jer ne postoji izgrađen odgovarajući sustav skrbi o njima niti plan njihova uključivanja u društvo. Prema podacima Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) ta se djeca, u pravilu, zadržavaju u RH pet do sedam dana.

Iako smo uočili znatna poboljšanja koja MDOMSP-a ulaže u unapređivanje sustava socijalne skrbi u cilju poboljšanja zaštite prava i interesa djece bez pratnje, i dalje postoje brojni problemi o čemu informacije dobivamo obilascima ustanova te kroz suradnju sa stručnjacima, udrugama i međunarodnim organizacijama. Tako je već više od 20 godina aktualan problem nedostatka specijaliziranih smještajnih kapaciteta u kojima bi djeci bez pratnje bile dostupne odgovarajuće usluge sukladno njihovim specifičnim potrebama.

Djeca starija od 16 godina, tražitelji međunarodne zaštite smještavaju se u prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite, djeca starija od 14 godina smještavaju se domove za djecu s problemima u ponašanju, iako najčešće nije riječ o djeci koja iskazuju takve probleme, dok se oni mlađi smještavaju u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Tijekom 2018. najveći broj djece bez pratnje bio je smješten u Centru za pružanje usluga u zajednici Zagreb i Domu za odgoj djece i mladeži Rijeka (47,9%). Ta se djeca smještaju u domove isključivo temeljem činjenice da su strani državljani. Uvjeti ustanova socijalne skrbi ne odgovaraju njihovim specifičnim potrebama jer zaposleni stručni djelatnici nisu posebno osposobljeni za rad s djecom stranim državljanima bez pratnje, a istovremeno su izloženi i zahtjevima da zadovolje potrebe druge djece u domu. Isto tako, djelatnici u domovima nemaju osigurane usluge prevoditelja te često ovise o znanju engleskog jezika nekog djeteta iz grupe ili o prevoditeljima iz organizacija civilnog društva, što im onemogućava komunikaciju sa djecom.

¹³¹ NN 130/11, 74/13, 69/17, 46/18.

Zbog toga smatramo da je potrebno osigurati odgovarajući smještaj za djecu bez pratnje u vidu jedinstvene specijalizirane ustanove ili ulazne točke za njihov prihvata i dijagnostički tretman, gdje će se evidentirati sva djeca bez pratnje i provesti procjena njihovih potreba i rizika te na jednom mjestu osigurati svi resursi potrebni za rad s njima.

Centar za nestalu i zlostavljaju djecu je u ožujku 2017. godine predstavio MDOMSP-u prijedlog modela specijalizirane skrbi o djeci bez pratnje, koji integrira pristup prema djeci bez pratnje od trenutka prihvata do pružanja različitih oblika podrške i usluga usklađenih sa specifičnim potrebama djece bez pratnje, koji bi riješio postojeće probleme.

Nadalje, pozdravljamo donošenje novog *Zakona o udomiteljstvu*¹³², koji je stupio na snagu 1. siječnja 2019., koji prvi put predviđa mogućnost smještaja djeteta bez pratnje u udomiteljsku obitelj. Radi odgovarajuće primjene tog zakona u praksi potrebno je osigurati stručnu podršku od strane organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom prava ove djece, a koja će se pružiti i udomiteljima i djeci bez pratnje. Također, nužno je provesti brojne organizacijske i pripremne aktivnosti.

Unapređivanje skrbi o djeci bez pratnje postignuto je i donošenjem novog *Protokola o postupanju prema djeci bez pratnje* (Protokol) u kolovozu 2018., s ciljem uvođenja jedinstvene prakse svih nadležnih tijela i institucija radi pravodobne i učinkovite zaštite najboljeg interesa djeteta kao i jasnog definiranja uloga i obveza svih sudionika u postupanju prema djeci bez pratnje.

Određeni broj djece tražitelja međunarodne zaštite koji dolaze s obiteljima te djeca bez pratnje starija od 16 godina smještaju se u Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu (PTA) gdje dijele prostor s cjelokupnom populacijom tražitelja međunarodne zaštite (u 2018. bilo je 16 djece bez pratnje). Prostor u kojem su smještene obitelji s djecom i djeca bez pratnje nije odijeljen od ostatka prostorija u kojima mogu biti smještene, primjerice, osobe s duševnim smetnjama, ovisnici te osobe koje su povezane s kriminalnim radnjama, što može biti ugrožavajuće za djecu. Također, u PTA u popodnevnim i noćnim satima nisu prisutni stručni radnici već samo zaštitari. Stoga, smatramo da, za razliku od Prihvatilišta za tražitelje azila u Kutini, u kojem su smještene isključivo ranjive skupine, prostor PTA, u kojem se djeca ne mogu odijeliti od ostatka populacije, nije primjeren za smještaj djece jer može ugroziti njihovu sigurnost.

Sustav skrbništva za djecu bez pratnje također nije odgovarajuće uspostavljen, s obzirom na očekivanu razinu znanja i vještina koje skrbnik djeteta bez pratnje mora imati kako bi djetetu pružio potrebnu zaštitu i ostvarivanje njegovih prava. Imenovani posebni skrbnici često ne prepoznaju u potpunosti svoju ulogu i obveze koje imaju prema djeci. Donošenje novog *Obiteljskog zakona* predstavlja priliku da se sustav skrbništva za djecu bez pratnje unaprijedi. Ured pravobraniteljice za djecu već godinama poziva da se prepoznaju potrebe ove skupine djece, koja zahtijevaju potpunu skrbničku zaštitu kao djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, dok se posebno skrbništvo može ostaviti za provođenje postupka u razdoblju od zatjecanja i identifikacije djeteta do trenutka smještaja te pružanja pravne pomoći i zastupanja djeteta u postupku. Također, ponavljamo da je potrebno osigurati posebnu edukaciju, superviziju, profesionalizaciju skrbnika i organizaciju mreže podrške skrbniku kako bi taj posao obavljao u najboljem interesu djeteta, što, nažalost, u sadašnjim uvjetima nije postignuto. Još nije riješeno ni pitanje naknada za rad posebnih skrbnika i njihovih dežurstava izvan radnog vremena, što bi svakako pridonijelo motiviranosti stručnjaka da preuzmu posebno skrbništvo za djecu bez pratnje uz ostale obveze koje proizlaze iz njihovih redovitih zadaća.

Iako je MDOMSP naputkom upozorio djelatnike CZSS-a da takva praksa nije u interesu djeteta i da je suprotna *Protokolu*, primijetili smo da se i dalje djeci bez pratnje za skrbnika imenuju osobe iz kruga stranih državljana s kojima je dijete zatečeno. Tako su u 2018., za 48 djece imenovani skrbnici iz grupe koji su u „rodbinskim odnosima“ s djecom bez pratnje, što može biti posebno ugrožavajuće za dijete, uzimajući u obzir da je upitno kako se utvrđuju rodbinski odnosi budući da većina djece nema dokumente te dijete može doći u opasnost da postane žrtvom trgovanja ljudima.

Uočili smo problem nepodudarnosti statističkih podataka o broju djece bez pratnje između tijela koja bi toj djeci trebala pružiti zaštitu pa tako zapravo ne postoji točan podatak o kojem broju djece bez pratnje govorimo u RH. Nema jedinstvene evidencije, odnosno, ažurirane baze podataka niti povezanosti sustava.

¹³² NN 115/18.

Potrebno je napraviti evidenciju koja će sadržavati podatke o djeci bez pratnje koja su pokušala ući u RH i kojima je omogućen pristup teritoriju te kojima je odbijen ulazak, podatke o pravnom statusu, o provedenim postupcima prema *Protokolu*, o vraćanju u zemlju porijekla ili zemlju ulaska u RH, o nestaloj djeci, o imenovanju skrbnika i smještaju, o zdravstvenoj zaštiti i uključivanju u obrazovanje i druge relevantne podatke. Na potrebu stvaranja jedinstvene centralne baze podataka ukazao je i UN-ov Odbor za prava djeteta u svojim zaključcima i preporukama Republici Hrvatskoj 2014. godine. U tom smislu podržavamo inicijativu za osnivanje Međuresornog povjerenstva za zaštitu djece bez pratnje, predviđenog *Protokolom*, u svrhu unapređivanja međuresorne suradnje svih dionika uključenih u zaštitu djece bez pratnje te naglašavamo potrebu osnivanja tog Povjerenstva što je moguće prije. Također, predlažemo da MDOMSP intenzivira suradnju u tom području s organizacijama civilnog društva koje imaju ekspertizu u radu s djecom bez pratnje.

Ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu i obrazovanje različito se ostvaruje u Zagrebu i u manjim sredinama. Događa se da pojedini liječnici obiteljske medicine u manjim sredinama ne žele primiti djecu bez pratnje zbog prepunjenosti kapaciteta i nedostatka zdravstvenog osiguranja. Spominju se i administrativni problemi pri upisu djece kod liječnika. Također, neke ustanove socijalne skrbi nemaju mogućnost organiziranja prijevoza djece liječniku.

U vezi s uključivanjem djece u obrazovni sustav Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) je uz postojeću zakonodavnu regulativu donijelo brojne pravilnike, programe i nastavne planove radi uključivanja djece tražitelja azila i azilanata u odgojno-obrazovni sustav. Međutim, u praksi se i dalje javljaju određeni problemi. Iz podataka koji se navode u završnom izvještaju u okviru provedenog programa „Izgradnja lokalnih i nacionalnih kapaciteta za odgojno-obrazovnu integraciju djece tražitelja međunarodne zaštite i djece migranata“, koji je proveden od strane POU Korak po korak i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, proizlazi da se odgojno-obrazovne mjere za ovu skupinu djece odgovarajuće primjenjuju au Zagrebu i Kutini, a da u ostalim dijelovima RH postoje problemi. Primjenu mjera za integraciju u odgojno-obrazovni sustav potrebno je uskladiti u svim dijelovima zemlje, posebno uzimajući u obzir činjenicu da se već sada obitelji koje dolaze u RH na temelju *programa premještanja i preseljenja* smještaju u razne dijelove Hrvatske.

Česte su situacije dugotrajnog čekanja na potrebne suglasnosti MZO-a za održavanje pripreme i dopunske nastave hrvatskog jezika, što je preduvjet praćenja redovne nastave i uspješne integracije u obrazovni sustav, a takvo čekanje stvara diskontinuitet u provođenju nastavnog programa. Nadalje, provjera znanja hrvatskog jezika nije standardizirana, već se provodi različito od škole do škole jer na razini sustava postoje samo testovi za inicijalnu procjenu hrvatskog jezika i to samo za djecu koja upisuju prvi razred. Nastavnici koji provode pripremu i dopunsku nastavu hrvatskog jezika nemaju na raspolaganju sustavnu, dugotrajnu ni sveobuhvatnu edukaciju. Prevoditeljske usluge školama nisu dostatno raspoložive te škole često ovise o prevoditeljima udruga, što dodatno otežava integraciju djece tražitelja i azilanata u odgojno-obrazovni sustav. Veliki broj djece nema OIB pa ih je nemoguće upisati u e-Maticu, zbog čega ne mogu biti regularno upisana u školu pa se po završetku pripreme nastave uključuju u redovnu nastavu u statusu „gosta na nastavi“. Vezano za djecu iregularne migrante koja se smještaju u Prihvatne centre za strance, iako *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*¹³³ predviđa da se djeci smještenoj u Prihvatni centar omogući pohađanje nastave u osnovnom obrazovanju, u praksi se to ne provodi.

Jedan od problema s kojim su se tijekom 2018. susretala djeca bez pratnje kojoj je odobrena međunarodna zaštita vezan je uz ostvarivanje prava na spajanje obitelji s članovima uže obitelji i srođnicima koji se nalaze u zemljama podrijetla. To pravo je u praksi teško ostvarivo jer članovi obitelji i srođnici u zemlji podrijetla, koji se žele spojiti s djetetom kojem je odobrena međunarodna zaštita u RH, moraju imati dovoljno financijskih sredstava, mogućnost prevođenja dokumenata na hrvatski jezik u zemljama podrijetla, mogućnost pribavljanja valjane putne isprave u zemlji podrijetla, mogućnost legalnog izlaska iz svoje zemlje i prikupljanja dokaza o srodstvu, vizu za zemlju u kojoj se nalazi veleposlanstvo RH, koju je često teško ishoditi te mogućnost da oputuju u najbližu zemlju u kojoj se nalazi veleposlanstvo RH kako bi mogli osobno predati zahtjev za spajanje obitelji. Iz toga proizlazi da je potrebno pojednostaviti ostvarivanje prava na spajanje obitelji roditelja ili srođnika djeteta bez pratnje koji se nalaze u zemljama podrijetla s djetetom bez pratnje u RH.

¹³³ NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17 i 68/18.

Vezano uz navedene probleme, na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu održan je sastanak o ostvarivanju prava djece stranih državljana koji se bez pratnje roditelja zateknu na teritoriju RH na kojem su sudjelovali predstavnici MUP-a, MDOMSP-a, Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO), Ministarstva zdravstva te predstavnici udruga i međunarodnih organizacija¹³⁴. Također, o problemima s kojima se susreću djeca bez pratnje upoznali smo 27. studenog 2018. posebnog predstavnika Glavnog tajnika za migracije i izbjeglice Vijeća Europe na sastanku održanom u Uredu pravobranitelja za djecu, o čemu više pišemo u poglavlju o međunarodnoj suradnji.¹³⁵

Radi praćenja ostvarivanja prava djece migranata tijekom 2018. obišli smo dva puta Tranzitni prihvatni centar za strance Tovarnik, Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu i Odgojni dom Ivanec.¹³⁶

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati ukidanje lišavanja slobode djece i obitelji iregularnih migranata u zakonodavstvu i praksi te takvim ranjivim skupinama osigurati alternativni smještaj otvorenog tipa.
- Osigurati odgovarajući smještaj za djecu bez pratnje u vidu specijalizirane ustanove ili ulazne točke za njihov prihvata i dijagnostički tretman gdje će se evidentirati sva djeca bez pratnje i provesti procjena njihovih potreba i rizika i na jednom mjestu osigurati svi resursi potrebni za rad s njima.
- Osigurati u Prihvatilištu za tražitelje azila u Zagrebu prostorno odvajanje djece s obiteljima i djece bez pratnje od ostalih odraslih.
- Osigurati potpunu skrbničku zaštitu djeci bez pratnje te osigurati posebnu edukaciju, superviziju i profesionalizaciju skrbnika te organizaciju mreže podrške skrbnicima.
- Osigurati jedinstvenu ažuriranu bazu podataka o djeci bez pratnje i povezanost sustava.
- Omogućiti ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu i obrazovanje djece tražitelja azila i azilanata u svim dijelovima RH na jednak način te omogućiti djeci iregularnim migrantima, smještenoj u prihvatne centre, pohađanje osnovnog obrazovanja.
- Pojednostaviti ostvarivanje prava na spajanje obitelji roditelja ili srodnika djeteta bez pratnje, koji se nalaze u zemljama podrijetla, s djetetom bez pratnje u RH.

4.6. PETNAEST GODINA POSTOJANJA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU U HRVATSKOJ

U 2018. Ured pravobranitelja za djecu obilježio je 15 godina postojanja kroz više aktivnosti koje navodimo u ovom izvješću. U ovom poglavlju, kroz povijesni pregled, podsjećamo na neke važne trenutke postojanja i rada Ureda, na neka postignuća i podatke te iznosimo naše viđenje izazova i prijetnji s kojima se susreće institucija Pravobranitelja za djecu.¹³⁷

Na temelju prvog izvješća o stanju prava djeteta i primjeni *Konvencije o pravima djeteta* u Hrvatskoj UN-ov Odbor za prava djeteta je 1996. uputio našoj državi preporuku, među ostalim i o tome da razmotri uspostavljanje posebnog nezavisnog promatračkog tijela za prava djece - kao posebnu instituciju ili unutar postojećeg Pučkog pravobranitelja.

Rasprava o tome koji bi model pravobraniteljske institucije za djecu bio za Hrvatsku najbolji okončana je u lipnju 2003. godine donošenjem *Zakona o pravobranitelju za djecu*, kojim je osnovano specijalizirano, samostalno tijelo za zaštitu, praćenje i promicanje prava djece. Ovakva odluka o osnivanju samostalne institucije za prava djece pokazala je prepoznavanje važnosti djece u hrvatskom društvu i odgovornost odraslih za ostvarivanje tih prava.

Iste godine imenovana je prva pravobraniteljica za djecu, odvjetnica Ljubica Matijević Vrsaljko, a njezini su

¹³⁴ Sastanak je održan 9. studenoga 2018.

¹³⁵ O tome više u poglavlju *Međunarodna suradnja*.

¹³⁶ O tome više u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

¹³⁷ Tekst je neznatno izmijenjena i skraćena verzija članka *Petnaest godina Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj - povijesni osvrt*, objavljenog u časopisu *Zrno* broj 134-135/2019.

zamjenici bili Gordana Bračić Ružić i Gregori Graovac. Njih troje su 2004. činili prvi ured pravobranitelja za djecu.

Iste godine osnovan je prvi multidisciplinarni tim od pet savjetnika i administrativno-tehnička služba s dvoje ljudi. Prva pravobraniteljica strukturirala je procedure postupanja prema prijavama o kršenju prava djece, uspostavila prvu bazu podataka, izvještajne klustere i kategorije povreda prava koji su bili u skladu s *Konvencijom o pravima djeteta*.

Godine 2005. prva pravobraniteljica i njezini zamjenici podnijeli su ostavke na svoje dužnosti te je Ured pola godine bio bez čelnika, a pet savjetnica i dva administrativna službenika i dalje su radili prema dotadašnjim procedurama, razgovarali s prijaviteljima, sudjelovali na skupovima, kontaktirali s institucijama i izrađivali izvješća i mišljenja koja su se odnosila na područja zaštite prava i dobrobiti djece. Izostajao je ipak onaj dio rada koji nužno zahtijeva prisutnost čelnika tijela i njegov potpis. Bilo je to vrijeme kad smo računali i na najgore - gašenje ove institucije. Ipak, zaposlenici Ureda pripremili su informaciju o radu u toj godini održavši kontinuitet rada institucije i izvještavanja Hrvatskoga sabora.

Razdoblje intenzivnoga razvoja - U travnju 2006. pravobraniteljicom za djecu imenovana je Mila Jelavić, dugogodišnja pravica u Upravi za zaštitu djece i obitelji pri Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, koja će na toj dužnosti biti do kraja osmogodišnjeg mandata 2014. godine. Njezine zamjenice bile su psihologinja Maja Gabelica Šupljika i pravica Lora Vidović, nakon čijeg imenovanja voditeljicom UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku, zamjenicom postaje pravica Ester Radmilo.

U tih osam godina Ured se intenzivno razvijao. Tako su 2007. osnovana tri regionalna ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu, Osijeku i Rijeci te je ojačan multidisciplinarni tim. U to je doba Pravobranitelj za djecu bio jedina pravobraniteljska institucija koja je ostvarila jedno od UN-ovih *Pariških pravila* - ono o ustrojavanju lokalnih ili regionalnih odjela i zapošljavanju stručnjaka različitih profesija.

Godine 2010. dječja savjetnička mreža pravobraniteljice za djecu dobiva svoj formalni oblik u vidu **Mreže mladih savjetnika** ili MMS-a. Iste godine središnji „zagrebački“ ured seli se u veći prostor u Teslovoj ulici. Iako smo nastojali da svi prostori budu što više prilagođeni djeci (*child friendly*), tek nam se 2013. ostvarila želja da imamo prostor u kojem ćemo se moći susretati i razgovarati s djecom u manje formalnom okruženju. Tada je pri Uredu otvorena *Mala kuća dječjih prava* - za djecu i odrasle, za učenje i raspravljanje o dječjim pravima, zagovaranje i promicanje ljudskih prava, za edukacije, radionice, stručne rasprave. Svake godine kroz *Malu kuću dječjih prava* prođe sve više djece i odraslih, a i dalje se razvijaju programi partnerstva djece s pravobraniteljicom koji će se ostvarivati u ovom prostoru.

Godine 2014. docentica s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu dr. sc. Ivana Milas Klarić imenovana je pravobraniteljicom za djecu i tu dužnost obavlja do studenoga 2017., nastavljajući jačanje uloge Mreže mladih savjetnika, kao i otvaranje *Male kuće dječjih prava* prema udrugama za rad s djecom. Nakon što je Ustavni sud ukinuo *Zakon o pravobranitelju za djecu* iz 2003., pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica su razriješene dužnosti, a na snagu stupa novi zakon koji donosi neke statusne promjene. Najvažnija se odnosi na to da postupak izbora pravobranitelja za djecu, umjesto Vlade RH, pokreće i kandidata Hrvatskome saboru predlaže saborski Odbor za obitelj, mlade i sport.

U studenome 2017. pravobraniteljicom za djecu imenovana je zamjenica županijskog državnog odvjetnika u Zagrebu Helenca Pirnat Dragičević, a njezinim zamjenicama imenovane su mr. sc. Maja Gabelica Šupljika i Ivana Buljan Ajelić. U vrijeme pisanja ovog izvješća Ured ima 22 djelatnika (pravobraniteljica i dvije zamjenice, 14 savjetnica i jedan savjetnik te četiri administrativno-tehnička djelatnika). Od ukupno 18 stručnih djelatnika, tu su: devet pravica i jedan pravnik, dvije psihologinje, dvije pedagoginje, socijalna radnica, socijalna pedagoginja, defektologinja i ekonomistica.

Ostvarena postignuća - Iako smo svjesni da je pred nama još mnogo napora da dječja prava budu bolje poznata i zaštićena, ipak možemo govoriti i o nizu **postignuća**. Postignućima smatramo prihvaćanje prijedloga za promjene i donošenje propisa koji se odnose na zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, kao i onih usmjerenih na boljitak djece u školi, na njihovo sudjelovanje (participaciju), zaštitu od štetnih utjecaja i sadržaja, dostupnost i sigurnost prijevoza u školu, zaštitu privatnosti, uzdržavanje, bavljenje sportom...

Iako neprekidno propitujemo uspješnost naših pristupa i dobitke od svake naše aktivnosti za pojedino dijete ili grupe djece, čini nam se opravdanim govoriti i o nekim našim zajedničkim **snagama** i vrlinama.

Osim što propitujemo i analiziramo svoj rad, važan nam je kontinuitet svih vidova našeg djelovanja, spremni smo redefinirati pristupe i odustati od prvotnih ideja ako je to u boljem interesu djece te nastojimo odgovarati na društvene promjene i na promjene u odnosu na ljudska prava djece, koje ne idu uvijek pozitivnim smjerom.

Pet godina nakon osnutka, 2008. godine, zatražili smo i vanjsku evaluaciju našega rada. Pozvali smo dva inozemna i pet domaćih stručnjaka da procijene usklađenost *Zakona o pravobranitelju za djecu* s međunarodnim standardima, analiziraju ustavnopravni položaj i izgled razvitka institucije pravobranitelja, evaluiraju učinke petogodišnjeg djelovanja i psihosocijalne aspekte rada Ureda te da nas povedu u samovrednovanje i analiziraju indikatore uspjeha. Ta je evaluacija ujedno utvrdila i određene standarde, postavila nove izazove i pitanja, a na njih se pokušalo odgovoriti sljedećom evaluacijom 2013. - nakon deset godina rada. Druga vanjska evaluacija tada je ostvarena kroz razmišljanja i stavove stručnjaka koji su tijekom deset godina bili svjedoci rada, rasta i razvoja Pravobranitelja za djecu.

Osim što pratimo kako se dječjim pravima pristupa u zemljama Vijeća Europe, težimo i inovacijama pa smo 2008. dobili prvu nagradu za inovativni i originalni pristup prevenciji zlostavljanja djece, koju dodjeljuje *Womens World Summit Foundation*, suradnička organizacija Ujedinjenih naroda. Proveli smo i nekoliko većih istraživanja, potaknuli više rasprava, poput tema prava djece koja se bave sportom, djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom ili djece na otocima.

Izazovi, prijetnje, iskušenja - Ipak, suočavamo se s izazovima, prijetnjama i iskušenjima. Pravobranitelju za djecu na raspolaganju su samo tzv. *soft* metode - neobvezujuće preporuke, prijedlozi i upozorenja. Nekad se oni doživljavaju kao dostatan oblik pritiska da se nešto poduzme i mijenja u sustavima, pristupima, političkim odlukama, ali često se i ignorira. Zbog toga stalno tragamo za načinima većeg utjecaja i osiguravanja veće prihvaćenosti naših preporuka i inicijativa.

Također smo prisiljeni prihvatiti sporost u uvođenju promjena prihvaćajući mudru izreku da *trava neće brže izrasti ako ju potežemo*. Mirimo se s time da mnoge slučajeve, u kojima bismo imali što reći „naglas“, treba rješavati u tišini kad je riječ o privatnim dječjim sudbinama. U isto vrijeme nastojimo se beskompromisno držati *Konvencije o pravima djeteta* i zakonskog okvira, biti inovativni i tražiti nove putove ka prepoznavanju i priznavanju ljudskih prava djece te potaknuti empatiju za djecu i razumijevanje njihove dobrobiti.

Važna su nam istraživanja, reprezentativni uzorci i mogućnosti generaliziranja, a istovremeno smo svjesni da je zaštita ljudskih prava neizostavno vezana uz male brojeve i pojedinačne slučajeve.

Nažalost, možemo govoriti i o stalnim prijetnjama nezavisnosti institucije Pravobranitelja za djecu, koje se pojavljuju uglavnom kao inicijative za spajanje pravobraniteljskih institucija (zbog „racionalizacije“), najčešće zbog nerazumijevanja posebnosti djetinjstva, kao i zbog prevladavajuće usmjerenosti na odrasle.

I tvorac zakona je, još 2003., odredbom o tome da neprihvatanje izvješća o radu pravobranitelja za djecu rezultira razrješenjem pravobranitelja, doveo u pitanje nezavisnost i samostalnost ove institucije. Naime, pravobranitelj izvještava na temelju podataka kojima raspolaže i dužan je ukazivati na slabosti sustava u zaštiti dječjih prava - i onda kad predstavnici vlasti to ne žele čuti ni prihvatiti. Iako smo tijekom godina u više navrata upozoravali na tu manjkavost zakona, i novi zakon sadrži istovjetnu odredbu.

Neki od izazova proizlaze iz nerazumijevanja uloge i ovlasti Ureda pravobraniteljice jer se često susrećemo s prebacivanjem odgovornosti, prozivanjem zašto ne govorimo javno o pojedinačnim dječjim životima ili zašto ne zabranjujemo, ne kažnjavamo, ne ukidamo niti sprječavamo sudske odluke.

Također smo svjesni da je pred nama još put i traganje za jasnijim indikatorima uspješnosti, efikasnosti i učinkovitosti - kako našega rada, tako i rada drugih institucija.

PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Kako bi se postigla odgovarajuća razina zaštite dječjih prava i interesa pravobraniteljica za djecu institucijama, tijelima ili pravnim osobama upućuje preporuke, upozorenja, prijedloge i stajališta. Uz više stotina preporuka koje su se odnosile na zaštitu pojedinog djeteta ili u vezi s pojedinačnim predmetom, tijekom 2018. uputila je 76 općih preporuka u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina. Opće preporuke upućene su u području: obrazovanja (30), zaštite sigurnosti (7), zaštite privatnosti (7), zaštite imovinskih prava djece (6), zaštite ranjivih skupina djece (5), pravosuđa (5), zdravlja (5), zaštite od nasilja (3), slobodnog vremena - sporta (3), obiteljsko pravne zaštite (1) te u ostalim područjima (4).

5.1 OBRAZOVANJE

ZAŠTITA PRAVA DJECE U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

156

Kao i prethodnih godina, u povodu početka školske godine dostavili smo MZO-u objedinjene preporuke i stajališta pravobraniteljice za djecu u odnosu na prava i interese djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Jedan dio preporuka ponavlja se iz prethodnih godina, budući da nije došlo pomaka u njihovom ostvarivanju.

Pravo djeteta na sudjelovanje i na informaciju - Preporučili smo da je potrebno: aktivno djelovati na promociji i povećanju sudjelovanja djece u procesima donošenja odluka od interesa za njihov odgoj i obrazovanje u skladu s ciljem i mjerama propisanim u *Nacionalnoj strategiji za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine*; uvažavati učenike kao partnere u kreiranju i realizaciji plana i programa škole te u osmišljavanju slobodnih i preventivnih aktivnosti, ovisno o njihovoj dobi i zrelosti, osnažiti ulogu vijeća učenika u školama te jasnije definirati njihove zadaće i način biranja učenika u vijeće; da škole na početku i tijekom školske godine upoznaju učenike i roditelje s kriterijima ocjenjivanja i odredbama *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* te zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom; omogućiti izuzeće iz povjerenstva učitelja, odnosno nastavnika koji je učenika ocjenjivao tijekom godine i zaključio mu ocjenu kojom nije zadovoljan, kad to zatraži učenik ili roditelj, kao i izuzeće iz postupka polaganja popravnog ispita, ako to zatraži učenik ili roditelj; da škole upoznaju roditelje i učenike s pravilima sigurne uporabe suvremenih tehnologija i informiraju djecu o posljedicama neprimjerene komunikacije na društvenim mrežama te o načinima postupanja školskih ustanova u slučaju nasilja putem interneta, kao i svakog drugog oblika nasilja, u skladu s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*; osigurati da za sve objave fotografija učenika na web stranici škole i društvenim mrežama kojima se škola koristi za komuniciranje s javnošću postoji prethodna suglasnost roditelja te (prema preporuci Agencije za zaštitu osobnih podataka - AZOP) da objave na društvenim mrežama budu prvenstveno usmjerene na aktivnosti škole, a ne na učenike kao pojedince i obradu njihovih osobnih podataka; odgovarajućim tehničkim mjerama zaštititi fotografije učenika kako ne bi bile dostupne za preuzimanje osobama koje posjećuju web stranice škole.

Djeca s teškoćama u razvoju (TUR) - Radi podizanja kvalitete inkluzivne prakse u osnovnim i srednjim školama ponovili smo preporuku o potrebi žurnog donošenja *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* te da se u njemu jednoznačno definiraju uvjeti, kriteriji i pravila u vezi s osigu-

ravanjem modela podrške za učenike s TUR. Naglasili smo nužnost pronalaženja rješenja za sustavno (su)financiranje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika za djecu s TUR i razvijanje modela njihove edukacije i supervizije tijekom procesa uključivanja. Istaknuli smo potrebu uvođenja novih mehanizama za praćenje provedbe različitih vrsta primjerenih programa odgoja i obrazovanja u osnovnim te, posebice, srednjim školama. Preporučili smo izradu jednostavnih uputa za škole, poput vodiča ili protokola postupanja, za provedbu različitih vrsta primjerenih programa odgoja i obrazovanja. Apelirali smo na veću fleksibilnost nadležnih institucija u donošenju odluka o nastavku školovanja učenika s TUR pri rješavanju situacija koje su iznimka od pravila i opravdane su s obzirom na etiologiju djetetovih teškoća.

Djeca pripadnici nacionalnih manjina - Radi izgrađivanja odnosa tolerancije i poštovanja prava pripadnika manjinskih zajednica, istaknuli smo potrebu provedbe programa usmjerenih učenje djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti. O tome je nužno educirati odgojno-obrazovne radnike, kao i druge osobe koje sudjeluju ili pomažu u odgojno-obrazovnom procesu te osigurati stručno usavršavanje i dodatnu stručnu podršku u radu na razvijanju tolerantnih odnosa između djece pripadnika nacionalnih manjina i djece većinske nacionalnosti. O pravima djece i zaštiti od diskriminacije nužno je informirati i roditelje. Preporučili smo uključiti svu djecu pripadnika romske nacionalne manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskog jezika, osigurati im pripremu za polazak u školu, prijevoz do odgojno-obrazovnih ustanova koje su udaljenije od romskih naselja te odgovarajuće prostorne i kadrovske kapacitete u odgojno-obrazovnim ustanovama. Ujedno smo preporučili osiguravanje sredstava za podmirenje troškova koji su usko povezani s odgojem i obrazovanjem (udžbenici, pribor, izvannastavne aktivnosti i sl.) imajući na umu da je dobrobit djece pripadnika romske nacionalne manjine dodatno ugrožena siromaštvom i visokom stopom nezaposlenosti.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama i djeca s problemima u ponašanju (PUP) - Preporučili smo: da škole i dječji vrtići upoznaju roditelje i djecu s propisima koji reguliraju poduzimanje mjera zaštite učenika u slučajevima nasilja te s aktivnostima koje je odgojno-obrazovna ustanova dužna poduzeti; kontinuirano upoznavanje roditelja s problematikom nasilja i nenasilnog rješavanja sukoba - putem radionica, predavanja te raznih publikacija; poboljšati formalno socio-pedagoško i psihološko obrazovanje odgojno-obrazovnih djelatnika za problematiku nasilja i drugih problema u ponašanju djece te intenzivirati dodatne edukacije, uz osnaživanje djelatnika za prepoznavanje i identificiranje rizika u djetetovom životu te primjenu metoda njihovog ranog otkrivanja i ranog djelovanja; poticanje i uključivanje djece u kreiranje, osmišljavanje i provođenje preventivnih aktivnosti; intenzivnije provođenje preventivnih aktivnosti usmjerenih na razvoj socijalnih vještina djece, posebice komunikacijskih i onih za rješavanje sukoba; edukaciju radnika škole za provođenje metode medijacije u rješavanju vršnjačkih sukoba te što širu primjenu ove metode u školama zbog njezine dokazane učinkovitosti; kontinuirano unapređivanje međuinstitucionalne i međuresorne suradnje škole, CZSS-a, policije, ureda državne uprave i drugih nadležnih tijela u pristupu ovom problemu te organiziranje zajedničkih sastanaka s ciljem integracije pojedinačnih opažanja, jasnije percepcije djetetovih problema, preuzimanja odgovornosti i zajedničkog planiranja intervencija; intenzivnije povezivanje i razmjenu informacija o svakom djetetu prilikom prelaska iz dječjeg vrtića u školu i iz osnovne u srednju školu; individualnu procjenu svake situacije i djeteta te, osim represivnih pedagoških mjera, primjenu restitutivnih i psihosocijalnih intervencija kroz individualni plan postupanja koji se treba izraditi u suradnji s djetetom i njegovim roditeljima te drugim uključenim institucijama; ekipiranje stručnih službi škole sa socijalnim pedagogima koji bi, zbog specifičnih potreba ove skupine djece, bili nositelji mjera i aktivnosti u prevenciji i drugim intervencijama usmjerenim djeci u riziku i djeci s problemima u ponašanju; ustrojiti bazu podataka o svim preventivnim programima koji se provode u školama te primjenjivati znanstveno utemeljene programe s dokazanom učinkovitošću; snažnije povezivanje i suradnju odgojno-obrazovnih institucija i JLP(R)S u definiranju potreba djece i provođenju preventivnih programa; što prije donijeti *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju*, a na što obvezuje *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ)*. Upozorili smo da, u slučaju nasilja nad djecom od strane odraslih osoba u odgojno-obrazovnim ustanovama, ravnatelji moraju poduzeti sve zakonske mjere u odnosu na počinitelje te slučaj prijaviti nadležnim institucijama, bilo da su počinitelji djelatnici ustanove ili druge osobe.

Daroviti učenici - Preporučili smo da MZO pristupi sustavnom rješavanju obrazovanja darovitih učenika te da škole vode računa o najboljem interesu djece, osobito o opterećenosti darovitih učenika, koji su često uključeni u više slobodnih aktivnosti i sudjeluju na natjecanjima iz nekoliko nastavnih predmeta. Preporučili smo da se ujednače kriteriji odabira učenika za pristup višoj razini natjecanja (županijskoj i državnoj) pod ingerencijom Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO).

„Novi“ učenici - Radi sveobuhvatne i pravovremene zaštite prava i interesa „novih“ učenika (koji mijenjaju razrednu ili školsku sredinu, često zbog preseljenja, migracija obitelji i sl.) preporučili smo žurno i koordinirano djelovanje svih dionika koji jesu i koji bi trebali biti uključeni u rješavanje njihovog statusa. Ne smije se dogoditi da zbog dugotrajne administrativne procedure djeca ne mogu ostvariti svoje pravo na obrazovanje. Svim „novim“ učenicima u razredu nužno je pružiti odgovarajuću potporu u procesu inkluzije. S obzirom na trendove migracija i porast broja djece, također „novih“ učenika, koja su na različite načine zahvaćena procesom migracije, ujedno smo preporučili da MZO u suradnji s AZOO-om osigura pomoć i dodatne edukacije učiteljima o interkulturalnom učenju i poučavanju te inkluzivnom konceptu obrazovanja.

Učenici strukovnih škola - Preporučili smo školama da na početku školske godine informiraju roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi te o mogućnostima zaštite učenika, da pomognu učenicima pri odabiru poslodavaca kod kojih će pohađati praktičnu nastavu, da prate rad učenika kod poslodavaca te da pravovremeno zaštite prava učenika. Predložili smo uspostaviti sustav kontrole ugovora koje škole sklapaju s poslodavcima na temelju kojih šalju učenike na praksu (npr. ugovora između škola i hotela kojima se ugovara praksa učenika tijekom ljetnih mjeseci), kao i sustav nadzora smještaja djece izvan vremena obavljanja prakse.

Produženi boravak u osnovnoj školi - Preporučili smo da MZO, zajedničkim zalaganjem s JLP(R)S osigura dostupnost cjelodnevne nastave i produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole u svim školama u kojima postoji potreba i interes za takvom organizacijom nastave i boravka.

Obrazovanje o dječjim pravima te obilježavanje dana *Konvencije o pravima djeteta* -Preporučili smo da: odgojno-obrazovni radnici unutar kurikulumu osmisle načine i aktivnosti kroz koje će djecu informirati i poučavati o dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima te obilježiti 20. studenoga *Dan Konvencije o pravima djeteta*; Ministarstvo i školske ustanove da na svojim internetskim stranicama objave poveznicu na stranicu Pravobranitelja za djecu www.dijete.hr, gdje se djeca mogu upoznati s dječjim pravima i Konvencijom o pravima djeteta, radom i ovlastima pravobraniteljice za djecu te Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Pozvali smo odgojno-obrazovne ustanove da u sklopu redovnog godišnjeg planiranja aktivnosti, prema *Pravilniku o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole*¹³⁸, uključe i posjet *Maloj kući dječjih prava* Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, odnosno posjet jednom od njezinih regionalnih ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci.

Uklanjanje diskriminirajućih sadržaja udžbenika - Preporučili smo da se provede nadzor nad sadržajima udžbenika te poduzmu potrebne mjere kako bi se otklonili oni sadržaji za koje se utvrdi da su protivni načelima demokratskog poretka, a odnose se na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova. Predložili smo i da se članove Stručnog povjerenstva za prosudbu školskih udžbenika upozna sa *Zakonom o suzbijanju diskriminacije* i *Zakonom o ravnopravnosti spolova*.

Vjerski sadržaji u prostorima škole - Preporučili smo MZO-u uvođenje alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi, kako bi se za sve učenike ujednačila ponuda nastavnih predmeta, i u kvantitativnom, i u kvalitativnom smislu. Zbog prijava o uključivanju djece u odgojno-obrazovnim ustanovama u vjerske sadržaje izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja, preporučili smo MZO-u da poduzme mjere kako se vjerske aktivnosti u školama i vrtićima ne bi prakticirale izvan tih programa.

Zdravstvena zaštita djece u odgojno-obrazovnim ustanovama - Preporučili smo veći angažman MZO-a u osiguravanju škole u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju. Preporučili smo i suradnju škole s timovima školske medicine u obuci djelatnika i pružanju prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona. Jedna od preporuka je i upozoriti učitelje da fizički rasterete učeničke torbe pažljivijim planiranjem korištenja udžbenika i drugih nastavnih sredstava koje učenici moraju donijeti u školu, kao i da škole osiguraju prostore/ormariće za svako dijete.

Kvalitetna prehrana djece - Apelirali smo na MZO da upozori škole i osnivače da je neprihvatljivo postavljati automate sa slatkišima, grickalicama i slatkim pićima u prostore škola. Preporučili smo da: škole poštuju

¹³⁸ NN 87/14 i 81/15.

normative i smjernice za prehranu učenika koje je odredilo Ministarstvo zdravstva, s ciljem poboljšanja načina prehrane u školama te razvoja pravilnih prehrambenih navika kod djece i mladih; osiguraju unos zdravih namirnica djeci unutar školske prehrane; osiguraju besplatnu prehranu u školi djeci iz obitelji koje nisu u mogućnosti podmiriti trošak školske prehrane, pri čemu je važna suradnja škola s CZSS-ima. Pozvali smo škole na obziran pristup u komunikaciji s roditeljima čijoj djeci se osigurava besplatna prehrana, kako bi se izbjegla stigmatizacija djece i da bi se zaštitilo dostojanstvo djeteta i njegove obitelji.

Dodatni sadržaji i aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu - Preporučili smo da škole prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti ispituju mogućnosti roditelja i interes djece te da pri odabiru aktivnosti daju prednost onima koje su besplatne ili cijenom pristupačne te da osiguraju pomoć učenicima slabijih materijalnih mogućnosti u financiranju tih aktivnosti.

Mobilni tim stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih institucija - Preporučili smo osiguravanje zajedničkog mobilnog tima stručnih suradnika za više ustanova na određenom području kako bi se pravovremeno zaštitila prava i dobrobit djece.

Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima, skrbnicima, s drugim tijelima i ustanovama - Preporučili smo da odgojno-obrazovni radnici, prije svega razrednici, na početku školske godine daju roditeljima/osobama kojima su djeca povjerena sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o proceduri i svim mogućnostima zaštite prava učenika te o načinima komunikacije sa školom. Ujedno smo naglasili potrebu pravovremenog informiranja roditelja/osoba kojima su djeca povjerena o svim kadrovskim i organizacijskim promjenama u školi. Kod iznimno teških slučajeva koji zahtijevaju zaštitu prava i interesa djeteta ističemo potrebu uspostave koordinirane suradnje škole sa svim institucijama zaduženim za zaštitu prava djece te uvođenje prakse sastanaka „studija slučaja“, budući da administrativna procedura ponekad produljuje rješavanje problema te se time dodatno produbljuju teškoće djeteta i krše njegova prava.

Zaštita djece u odgojno-obrazovnim ustanovama od ugrožavajućeg ponašanja roditelja - U situaciji u kojoj roditelji svojim ponašanjem ugrožavaju dijete (konflikt između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, nasilje, alkoholizam, utjecaj opijata...) preporučili smo školama i vrtićima da obvezno obavijeste CZSS i, prema potrebi, policiju. Preporučili smo donošenje *Protokola o postupanju u kriznim situacijama* s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole, uz pomoć predstavnika učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja, ali i učenika i roditelja, kako bi procedure bile jasne i lako provedive svim nositeljima te dostupne učenicima, roditeljima i stručnoj javnosti. Posebnom stresu izloženi su učenici koji mijenjaju razrednu sredinu zbog konfliktnog prekida zajednice života roditelja, a u situaciji kad još nije donesena odluka suda s kojim roditeljem će dijete stanovati. U situaciji provođenja ovrhe u školi radi predaje djeteta ili radi ostvarivanja osobnih odnosa s roditeljem ili drugim osobama, kad se ona radi zaštite prava djeteta, mora provesti u školi, preporučili smo prethodnu pripremu i zajedničko koordinirano djelovanje svih sudionika u ovrsi, prema *Pravilniku o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta*. Djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova, kao i svi ostali, dužni su poštovati odluke suda. Školama smo preporučili intenzivnu suradnju s CZSS koji pruža savjetodavnu potporu u provedbi postupka ovrhe i poduzima nužne mjere pomoći i podrške djetetu i drugim osobama koje sudjeluju u provedbi ovrhe radi prisilnog oduzimanja i predaje djeteta.

Neprofesionalno, neetično i kažnjivo postupanje djelatnika - U postupcima odgojno-obrazovnih radnika koji svojim ponašanjem i neodgovarajućim radom te neispunjavanjem obveza koje je u postupku stručno-pedagoškog nadzora naložio AZOO, izravno rade na štetu djece, preporučili smo odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje njihovog rada i ponašanja u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci. Preporučili smo pojačati stručno-pedagoške nadzore te u postupcima nadzora provesti razgovor s djecom kako bi ona mogla izraziti svoje mišljenje, budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a ponekad i na njegovo daljnje redovno obrazovanje. Jedna od preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta je mogućnost sudjelovanja djeteta u sudskim i upravnim postupcima koji se odnose na njega, među kojima su i postupci inspekcijskog nadzora. U slučaju svake sumnje na seksualno nasilje ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno je voditi računa o najboljem interesu djeteta i udaljiti radnika iz nastave i iz blizine djece i prije nego optužni akt stupi na snagu, pozivajući se na radno pravne povrede i povrede etičkog kodeksa. Time bi se izbjeglo da djelatnik osum-

njičen za kazneno djelo na štetu djeteta nesmetano nastavi raditi s djecom i po nekoliko mjeseci dok optužni akt ne postane pravomoćan. MZO smo pozvali da upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Također smo ih pozvali da periodično provjeravaju te podatke o zaposlenicima i ostalim osobama angažiranim u školi.

Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu - U slučaju sukoba među djelatnicima koji se negativno odražavaju na kvalitetu i odvijanje odgojno-obrazovnog procesa, pozvali smo na aktivno uključivanje ravnatelja u rješavanje sukoba te prioritarnu zaštitu učenika.

Zaštita djece od neetičnog i kažnjivog postupanja trećih osoba s kojima odgojno-obrazovna ustanova surađuje - Preporučili smo da čelnici škola zatraže posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije za sve vanjske suradnike koje angažiraju u procesu odgoja i obrazovanja koje dolaze u doticaj s djecom. Također i da se propisom odrede pravila i uvjeti za sudjelovanje organizacija civilnog društva u odgojno-obrazovnom procesu, kako bi se osiguralo da je program koji se provodi zaista u interesu djece. Naš je prijedlog i da se iznajmljivanje prostora škole za izvanškolske aktivnosti uvjetuje provjerom prethodne osuđivanosti za sve osobe koje će u prostoru škole dolaziti u kontakt s djecom.

Sigurnost školskih prostora i zaštita od ulaska neovlaštenih osoba - Upozorili smo na nužnost zaštite djece i prostora odgojno-obrazovnih ustanova od pojedinaca, koji ne prežu od neovlaštenog ulaženja u škole i ometanja nastave, izravnog uvlačenja učenika u političku propagandu, iskorištavanje djece za političku promociju i političke ciljeve. MZO i osnivači trebaju procijeniti sigurnost učenika te dati jasne upute i podršku školskim ustanovama u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova.

Prijevoz djece u vrtić i školu - Preporučili smo da jedinice lokalne samouprave osiguraju organizirani prijevoz djece obveznika predškole, osobito u manjim mjestima i na otocima, da se u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, radi veće sigurnosti učenika, osigura besplatan prijevoz učenicima osnovnih škola bez obzira na udaljenost te da se razmotri mogućnost financiranja školskog prijevoza i za učenike srednjih škola jer visoki troškovi prijevoza mogu biti razlog za odustajanje od srednje škole. Radi zaštite djece u školskom prijevozu, preporučili smo da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te da dogovore protokole postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ili drugim neprimjerenim ponašanjem ugrožavaju druge i otežavaju vožnju. Podsjetili smo na nužnost prijave svih prijevoznika koji ne poštuju *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* i koji svojim vozilima ili osobljem na bilo koji način mogu ugroziti sigurnost djece. Ujedno smo podsjetili na dužnost škole da pri sklapanju ugovora s prijevoznikom uvjetuje provjeru prethodne osuđivanosti vozača; da se roditelje i skrbnike djece na prvom roditeljskom sastanku upozori i na obvezu sigurnog prijevoza djece, uključujući korištenje autosjedalica, vezivanje sigurnosnim pojasom u osobnim automobilima, siguran prijevoz biciklima te ponašanje tijekom ulaska, vožnje i izlaska djece iz autobusa.

Osposobljavanje djece za upravljanje biciklom - Preporučili smo suradnju svih subjekata koji financiraju, provode i sudjeluju u provedbi *Programa za osposobljavanje za upravljanje biciklom* te osiguravanje uvjeta za provođenje ovog Programa u osnovnim školama i u svim drugim ustanovama koje provode odgoj i obrazovanje ili organiziraju slobodno vrijeme djece i mladih.

UPIS U DJEČJE VRTIĆE KOJIMA SU OSNIVAČI JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE

Analizirajući interne akte različitih gradova/općina kojima se propisuju kriteriji prednosti pri upisu djece u dječji vrtić često nailazimo na neujednačene i diskriminatorne odredbe. I roditelji nam se pritužuju na kriterije za upis, poput uvjeta da oba roditelja zajedno s djetetom moraju imati prebivalište na području **grada/općine**. Nezadovoljstvo izazivaju i kriteriji prema kojima se, pri istom broju bodova, prednost upisa daje: djetetu iz obitelji s više djece, kojemu su brat ili sestra upisani u isti vrtić, koje stanuje bliže objektu, po nadnevku rođenja ili abecednom redu. Djeci nezaposlenih roditelja najčešće je uskraćeno mjesto u vrtiću. Roditelji nam se obraćaju i zbog nemogućnosti ostvarivanja sufinanciranja boravka u vrtiću od strane jedinica lokalnih samouprava (JLS) koje na svom području nemaju vrtića pa su djecu primorani upisati u vrtić na području druge JLS i za to platiti punu ekonomsku cijenu. Preporučili smo Ministarstvu uprave (MU) i MZO-u

da upozore JLS-e na navedene propuste te da na razini države pokušaju ujednačiti kriterije za upis djece u dječje vrtiće kojima su osnivači JLS. Ujedno smo preporučili da postupe u skladu s načelima najboljeg interesa djeteta i nediskriminacije, koja proizlaze iz *Konvencije o pravima djeteta* i *Zakona o suzbijanju diskriminacije* te da nalože svim JLS da revidiraju odredbe internih akata kojima se uređuje upis djece u vrtić, a koje bi mogle dovesti do diskriminacije djece i ugrožavanja njihovih prava i najboljih interesa. Također smo preporučili da ukažu JLS-ima na potrebu sufinanciranja vrtića na području drugih JLS-a, u situaciji kad djeca zbog različitih razloga nisu mogla ostvariti upis u vrtiću na području svojega grada/općine ili kad na njihovom području nema vrtića.

Preporuka je djelomično prihvaćena. MU nam je odgovorio da nema zapreke da MZO putem ureda državne uprave u županijama uputi svim JLS-ima koji su osnivači dječjih vrtića uputu koja se tiče ove problematike. MU planira napraviti analizu poslova iz djelokruga JLS te će tom analizom biti obuhvaćeno i pitanje brige o djeci. MZO je odgovorio da će voditi brigu o svim stavkama preporuke te da, budući da se kriteriji za upis u dječji vrtić najčešće uvode zbog nedovoljnih kapaciteta za smještaj djece, vjeruje kako će se to pitanje urediti i brojnim projektima koji se provode u sklopu MDOMSP-a i drugih ministarstava.

UPIS U DJEČJI VRTIĆ DJECE ČIJE MAJKE KORISTE STATUS MAJKE ODGOJITELJICE

Saznavši da dijete čija majka ima status majke odgojiteljice ne može ostvariti upis u skraćeni program privatnog vrtića, iako roditelji žele sami snositi trošak bez subvencije grada, uputili smo preporuku gradu da, vodeći se načelom najboljeg interesa djeteta, iznađe modele (poslijepodnevi termini, skraćeni boravak i sl.) kojima bi se djeci, čije majke imaju status odgojiteljice, omogućio boravak u vrtiću i ostvarivanje njihovog prava na predškolski odgoj i obrazovanje. Istaknuli smo da dječji vrtić nije samo mjesto „čuvanja djece“ dok roditelj radi, nego mjesto na kojem se djeca odgajaju, socijaliziraju i obrazuju i gdje se potiče zdrav psihosocijalni rast i razvoj djeteta te je, stoga, onemogućavanje upisa djeteta u dječji vrtić u suprotnosti s najboljim interesima djeteta. U konkretnom slučaju smatramo da nema razloga zbog kojeg se priječi upis djetetu u vrtić, posebice stoga što je riječ o privatnom vrtiću, a roditelj sam želi snositi trošak. Gradski ured za obrazovanje odgovorio nam je da predmetnu predstavku uputio na nadležno postupanje Odjelu za demografiju, a da dio koji se odnosi na upise u privatni vrtić uputimo samom vrtiću, budući da su upisi u vrtić uređeni *Pravilnikom o upisu djece i ostvarivanju prava i obveza korisnika usluga u dječjem vrtiću*.

SUFINANCIRANJE PRIJEVOZA UČENIKA SREDNJIH ŠKOLA

Pravobraniteljica za djecu već više godina obavještava MZO i Vladu RH o pritužbama na odluke o kriterijima i načinu financiranja troškova javnog prijevoza redovitih učenika srednjih škola. Imajući u vidu očekivano donošenje nove odluke o financiranju, odnosno sufinanciranju prijevoza za učenike srednjih škola, podsjetili smo Vladu RH na ovu problematiku koja je i dalje aktualna i preporučili da ponovno preispitaju sve mogućnosti kako bi se ujednačilo sufinanciranje troškova prijevoza učenicima srednjih škola. Odgovor za sada nismo dobili.

ORGANIZACIJA PRIJEVOZA OBVEZNIKA PREDŠKOLE

Zbog spornog tumačenja odredbi *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*, zbog kojeg se djetetu obvezniku predškole odriče mogućnost organiziranja prijevoza, preporučili smo MZO-u da svojim aktivnostima, smjernicama i inicijativama potakne ujednačavanje prakse JLP(R)S-a koje različito tumače obvezu osiguranja prijevoza predškolaca, kad je prostor vrtića (ili škole u kojoj se odvija program predškole) udaljen od adrese stanovanja. Naime, sporna odredba propisuje da, u slučaju da na određenom području nema dječjeg vrtića, odnosno škole koja provodi program predškole, JLP(R)S dužna je osigurati provođenje programa predškole za djecu na način da osigura prijevoz djece do najbližeg dječjeg vrtića ili osnovne škole koja izvodi program predškole, ako se ne radi o udaljenosti većoj od 20 kilometara u odnosu na mjesto stanovanja djeteta. Kako nije jasno definirano na koje područje se to odnosi (jedinica lokalne samouprave u cjelini, ili pojedina naselja iz sastava jedne općine ili grada) dolazi do različitog tumačenja na što smo ukazali MZO-u. U odgovoru MZO navodi kako je na prvom mjestu dobrobit djeteta te da vrlo rijetko zaprimaju podneske vezane uz nepridržavanje sporne odredbe, a da na svaki upit kontaktiraju JLP(R)S i pronalaze najbolja moguća rješenja. Vjeruju kako većina JLP(R)S poštuje ove odredbe. Navode kako nema jedinstvenog rješenja, zbog specifičnosti i razlika na području RH, ali da je u dogovoru s osnivačima moguće riješiti navedene probleme.

ZAPOŠLJAVANJE SOCIJALNIH PEDAGOGA U OSNOVNIM ŠKOLAMA

Nakon saznanja da je u OŠ Dragutina Tadijanovića u Vukovaru oformljen poseban razredni odjel za djecu s problemima u ponašanju u koji će biti upućivana djeca iz svih gradskih škola, a da MZO nije odobrilo zapošljavanje socijalnog pedagoga, uputili smo preporuku MZO-u. Istovjetnu preporuku uputili smo i u vezi s OŠ Vijenac u Osijeku, u kojoj već drugu školsku godinu postoji poseban odjel za djecu s problemima u ponašanju, koji radi bez potrebnih stručnjaka - socijalnog pedagoga i psihologa. Naglasili smo da je odgovarajuća stručna podrška minimalni standard bez kojeg je otežano ostvarivanje odgoja i obrazovanja djece s problemima u ponašanju. Odgovor MZO-a još očekujemo.

ZAŠTITA DJECE NA STRUČNOJ PRAKSI

U povodu slučaja seksualnog uznemiravanja učenice na stručnoj praksi i otklanjanja odgovornosti škole u tom slučaju, uputili smo preporuku MZO-u. Naglasili smo da je praktična nastava dio obveznog obrazovnog ciklusa polaznika strukovnog obrazovanja, odnosno strukovnog kurikuluma i da su škole, kao obrazovne institucije, odgovorne za njezino provođenje pa tako i za sigurnost i zaštitu učenika za vrijeme praktične nastave. Podsjetili smo da je zaštita djece od seksualnog nasilja obveza države preuzeta potpisivanjem *Konvencije o pravima djeteta* i *Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja* te su, u skladu s time, država i njezine javne ustanove dužne poduzeti mjere za zaštitu djece. Istaknuli smo da škole, prilikom organiziranja praktične nastave i sklapanja ugovora s poslodavcem kod kojeg će polaznici strukovnog obrazovanja provoditi praktičnu nastavu, moraju voditi računa o tome da jedan od kriterija pri izboru poslodavca treba biti i jamstvo da će on osigurati da osobe koje dolaze u kontakt s učenicom na stručnoj praksi nisu pravomoćno osuđivane za spolne delikte. Preporučili smo MZO-u da škole koje provode strukovno obrazovanje upozori na potrebu obvezivanja poslodavca na provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje će biti u kontaktu s učenicom na stručnoj praksi. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

SUDJELOVANJE DJECE IZ VRTIĆA NA OTVORENJU TRGOVAČKOG CENTRA

Ravnateljica dječjeg vrtića zatražila mišljenje pravobraniteljice o tome je li primjereno da djeca iz vrtića sudjeluju na otvorenju trgovačkog centra. Naveli smo da, iako nastup djece na otvorenju trgovačkog centra ne predstavlja sam po sebi kršenje dječjih prava, postoji mogućnost neetične komercijalne prakse ovisno o uvjetima u kojima se to događa. Svaka aktivnost koja uključuje djecu mora biti organizirana tako da se uvažavaju njihove potrebe, da se s njima postupa na način primjeren njihovoj dobi i zrelosti, da se pritom poduzmu sve potrebne mjere zaštite sigurnosti i zdravlja djece te da se spriječi svaka mogućnost zlorabe djece, njihovih fotografija i snimki. Pritom je iskorištavanje djece za oglašavanje nedopustivo, a dužnost je svih koji se skrbe o djeci ili su im djeca povjerena, zaštititi ih od takvog iskorištavanja. Djecu kao posebno osjetljivu i podložnu skupinu, potrebno je zaštititi od izravnog poticanja na kupnju i poticanja na uvjeravanje njihovih roditelja ili drugih na kupnju, te od iskorištavanja posebnog povjerenja koje oni imaju u roditelje ili druge odrasle. Nije primjereno provođenje promotivnih akcija, programa i projekata koji bi bili protivni interesima djece te osobitu pažnju treba posvetiti vrijednostima poruka koje se djeci sugeriraju, za što odgovornost snose organizatori navedenih aktivnosti i oni koji djecu dovode, uvažavajući isključivo načelo najboljeg interesa djeteta. Uz razumijevanje toga da je i vrtiću i roditeljima važno sudjelovanje djece na događanjima koja su važna za lokalnu zajednicu, ali napominjući da su mogući rizici za sigurnost djece i da djeca budu korištena tek kao kulisa zbivanja za odrasle, preporučili smo da se odluka o sudjelovanju djece donese u svjetlu ovih stajališta. Preporuka je prihvaćena na način da djeca nisu sudjelovala na otvorenju trgovačkog centra.

5.2 SIGURNOST

SIGURNOST DJECE TIJEKOM LJETNIH PRAZNIKA

Svjesni brojnih rizika u području slobodnog vremena djece te činjenice da djeca najveći broj povreda svojih prava doživljavaju za vrijeme praznika, u povodu početka školskih praznika uputili smo javnu preporuku roditeljima, ali i svim odraslima koji mogu pridonijeti boljoj zaštiti i ostvarivanju prava djece. U poruci pravobraniteljice, naslovljenoj „Omogućimo djeci radosne i sigurne ljetne praznike“ istaknuli

smo da odrasli imaju obvezu i odgovornost posvetiti djeci odgovarajuće vrijeme, osigurati im adekvatne prostore i sadržaje te ih zaštititi od mogućih rizika. Apelirali smo na roditelje da se tijekom praznika što više posvete djeci, da provode vrijeme s njima u zajedničkoj zabavi, ali i da vode računa o njihovoj sigurnosti na igralištima, u prometu, na plaži i u ostalim aktivnostima. Ujedno smo pozvali lokalne zajednice, udruge, sportske, obrazovne, kulturne i vjerske organizacije, centre za djecu, mlade i obitelji da osiguraju djeci raznovrsnu ponudu slobodnih aktivnosti kako bi ljetne praznike provela u poticajnom i sigurnom okruženju. Posebnu podršku u osiguravanju takvih aktivnosti trebaju djeca korisnici socijalne pomoći i djeca s TUR. Upozorili smo i na važnost brige, osobito o mlađoj djeci, tijekom kupanja i boravka na suncu, zatim na važnost sigurnosti djece na igralištima, u igraonicama i u ljetnim kampovima, kao i na nadzor aktivnosti djece na internetu. Pozvali smo policiju da s posebnom pažnjom nadzire sigurnost djece u prometu, kao i poštovanje propisa koji se odnose na zaštitu djece, primjerice, zabranu prodaje alkohola djeci i kasnih noćnih izlazaka djece mlađe od 16 godina. Pozvali smo i medije da redovito informiraju javnost o ponudi aktivnosti za djecu, kao i da sami redovito nude kvalitetne medijske sadržaje za djecu i mlade.

MODERNIZACIJA EUROPSKOG PROMETNOG SUSTAVA

Hrvatskim zastupnicima u Europskom parlamentu preporučili smo aktivno uključivanje u problematiku sigurnosti djece u prometu te podržavanje prijedloga Europske komisije (EK) o paketu mjera za modernizaciju europskog prometnog sustava. Zastupnica Ruža Tomašić obavijestila nas je da će lobirati u svojoj parlamentarnoj grupaciji da se prijedlog EK usvoji te da će se obratiti ministru unutarnjih poslova radi daljnjih mogućnosti djelovanja na nacionalnoj razini. MUP je zahvalio na našoj inicijativi te naglasio da će kroz rad u stručnim odborima EK i radnim skupinama Vijeća EU podržati zakonodavni paket o uspostavi sigurne mobilnosti s ciljem zaštite života te približavanja nultoj stopi poginulih i teško ozlijeđenih osoba u prometu.

SIGURAN PRIJEVOZ DJECE

Putem Hrvatske zajednice županija svim smo županijama i Gradu Zagrebu uputili preporuku da pitanju sigurnosti djece na području županija i Grada Zagreba posvete pojačanu pažnju i da ulažu u siguran prijevoz djece. Zatražili smo od njih i konkretne podatke o ulaganjima u cestovnu infrastrukturu, siguran cestovni prijevoz djece te praćenje kvalitete prijevoza djece i preventivne aktivnosti za sigurni prijevoz djece u osobnim automobilima. Odgovori koje smo primili pomažu nam u praćenju sigurnosti djece u prometu.

SIGURNOST DJECE U PROMETU

Prateći problematiku stradavanja djece u prometu uočili smo da MUP statistički ne prati prekršaje iz *Zakona o sigurnosti prometa na cestama* na štetu djece. Stoga smo preporučili unapređivanje sustava obrade podataka te pozvali na suradnju i izvještavanje Ureda pravobraniteljice za djecu o svakom slučaju smrtnog ili težeg stradavanja djece u prometu drugim značajnim događanjima u prometu na štetu djece. Preporuka je prihvaćena i ostvaruje se.

SIGURNOST U PROMETU DJECE U SAMOBORU

Saznavši za ugroženu sigurnost djece prilikom prelaska ceste Samobor-Bregana, obratili smo se Gradu Samoboru, Hrvatskim cestama d.o.o. te PU zagrebačkoj s preporukom da žurno poduzmu radnje iz svoje nadležnosti kako bi se prevenirale nezgode. Ukazano nam je na opasnosti raskrižja Ulice Matice iseljenika i Ulice grada Wirgensena u Samoboru, kao i da je riječ o ravnom dijelu ceste na kojem se razvijaju znatno veće brzine od dopuštenih u gradu te o dijelu ceste na kojem je promet izrazito intenzivan, pogotovo u jutarnjim i popodnevnim satima, a to je ujedno jedini pješački put iz naselja Samoborski vrtovi na putu do škole. Preporučili smo da se žurno upotpuni horizontalna i vertikalna signalizacija te djeci omogući siguran prijelaz preko ceste. Također smo preporučili da se na spornom prijelazu ceste osigura prisutnost prometnog policajca, naročito u periodima prije početka i po završetku nastave. Saznajemo za aktivnosti na rješavanju ovog problema (izgradnja pješačke staze, dobivanje potrebnih suglasnosti i procijenjene vrijednosti izgradnje pješačke staze i dr.) Također saznajemo da su u svibnju 2018. radovi započeli.

SIGURNOST U PROMETU DJECE U SPLITU

Saznali smo iz medija za brojne opasnosti kojima je na putu od kuće do škole svakodnevno izloženo dvadesetak djece iz istočnog dijela splitskog gradskog kotara Neslanovac. Prema navodima medija djeca na putu do OŠ Ravne Njive „riskiraju život uspinjući se improviziranim strmim putićem iznad obilaznice, na manje od pola metra udaljeni od brze ceste, s jedne, te barem četiri metara visoke provalije, s druge strane“. Proizlazi da je alternativa tom pravcu ucrtni javni put u vlasništvu grada, koji je trenutačno neuređen, neosvijetljen i zapriječen glomaznim građevinskim otpadom. Želeći pridonijeti bržem rješavanju problema s kojima se susreću djeca s Neslanovca, kako bi im se čim prije omogućio siguran put od kuće do škole, preporučili smo Gradu Splitu da žurno poduzme radnje za uređivanje spomenutoga javnog puta. Grad Split odgovorio je na preporuku te nas informirao o realizaciji radova na uređenju puta kojim djeca iz GK Neslanovac prolaze na putu od kuće do škole (OŠ Ravne Njive). Saznajemo i za radne akcije u kojima su sudjelovali stanovnici Neslanovca te tako pridonijeli rješavanju problema.

SIGURNOST U PROMETU DJECE IZ PODSTRANE

Potaknuti anonimnom predstavkom roditelja djece iz Podstrane, koja se odnosi na ugroženu sigurnost djece u prometu prilikom prelaska državne ceste *Jadranske magistrale*, obratili smo se Hrvatskim cestama d.o.o., Općini Podstrana te PU splitsko-dalmatinskoj preporučivši da ispituju navode iz pritužbe te žurno poduzmu radnje iz svoje nadležnosti kako bi se spriječile nezgode i poboljšala sigurnost djece u prometu. Kako nigdje na spornom dijelu ceste nije obilježen pješački prijelaz, preporučili smo da se čim prije poduzmu aktivnosti kako bi se omogućili uvjeti za siguran prijelaz preko Strožanačke ceste. Iz izvješća PU splitsko-dalmatinske saznajemo da bi po njihovoj procjeni, s obzirom na intenzitet prometa cestom D8 i konfiguraciji navedene dionice i raskrižja, iscrtavanje pješačkog prijelaza uobičajenom metodom, uz postavljanje prometnog znaka, moglo dodatno opteretiti sigurnost i protočnost prometa zbog prometa vozila i ponašanja pješaka. Obaviješteni smo da zbog načina izvedenosti konkretne dionice te privatnih površina uz cestu, nije moguć ni povremeni nadzor policijskih službenika prometne policije. Saznajemo također da pješački pothodnik koji se nalazi za oko 80 m istočno od središnjeg dijela raskrižja ceste D8 i Ulice poljičkih knezova građevinski nije prilagođen osobama s invaliditetom, kao ni za kretanje i korištenje dječjih kolica. Općina Podstrana nas je u odgovoru na preporuku izvijestila da su pokrenuli inicijativu za rekonstrukcijom četiriju raskrižja s državnom cestom D8, među kojima i raskrižje na koje se odnosi anonimna predstava te da je inicijativa prihvaćena od strane Hrvatskih cesta d.o.o. Saznajemo i da je Općina potpisala ugovor s jednom tvrtkom za prikupljanje posebnih uvjeta, izradu idejnih projekata i ishodne lokacijskih dozvola za sva četiri raskrižja.

5.3 PRIVATNOST

ZAŠTITA PRIVATNOSTI DJECE U POSTUPCIMA PRED EUROPSKIM SUDOM ZA LJUDSKA PRAVA

Reagirali smo saznajući za postupke koji su se vodili pred Europskim sudom za ljudska prava (u daljnjem tekstu ESLJP), u kojima podnositelji zahtjeva nisu postavili zahtjev za anonimizaciju pa su odluke objavljene uz navođenje osobnih podataka djece. Obratili smo se Uredu zastupnika Republike Hrvatske pred ESLJP izrazivši stav da javno objavljivanje podataka iz privatnog i obiteljskog života obitelji može predstavljati dodatnu traumu djeci. Preporučili smo da u svim postupcima koji se vode, a u kojima nije primijenjena anonimizacija temeljem Poslovnika ESLJP¹³⁹, Ured zastupnika istakne prigovor što podaci nisu anonimizirani te na taj način zaštititi interes djece ako to nisu učinili njihovi zakonski zastupnici ili odvjetnici, odnosno, sud na vlastitu inicijativu. Preporuka je prihvaćena.

Na zaštitu privatnosti djece podsjetili smo i Hrvatsku odvjetničku komoru (HOK) te preporučili da o tome upoznaju odvjetnike koji ih zastupaju pred ESLJP, ali i u postupcima pred domaćim tijelima. Podsjetili smo i upozorili da medijsko izlaganje djece, neovisno o tome postoji li za to suglasnost roditelja, uvelike ugrožava

¹³⁹ Pravilo 47. stavak 4. Poslovnika ESLJP: *Podnositelji zahtjeva koji ne žele da se njihov identitet otkrije javnosti moraju to jasno naznačiti te navesti razloge za odstupanje od uobičajenog pravila o javnosti podataka u postupku pred Sudom. Sud može odobriti zahtjev za anonimnost ili je dodijeliti samoinicijativno.*

va privatnost djece te može imati negativni utjecaj i na njihov daljnji psihofizički razvoj te preporučili odvjetnicima da se suzdrže od javnih istupa i komentiranja slučajeva koji se odnose na djecu. Nemamo informacije o reakciji na preporuku HOK-u.

UPOZORENJE JAVNOSTI I MEDIJIMA U POVODU OVRHE RADI PREDAJE DJETETA

U povodu slučaja organiziranih prosvjeda s ciljem sprečavanja prisilne ovrhe sudske odluke o predaji djeteta roditelju, pravobraniteljica za djecu uputila je upozorenje javnosti i medijima. Naglasila je kako je za bilo koje dijete te njegovu dobrobit i interese štetno objavljivanje podataka i informacija o djetetu u vezi s postupcima u kojima se odlučuje o obiteljskim odnosima, kao i postupcima ovrhe pravomoćnih sudskih odluka. Ni za jedno dijete nije dobro da se javnost i pojedinci, koji reagiraju tek na pojedine elemente situacije i nemaju cjelovitu sliku ni sve informacije, angažiraju i protestiraju protiv provođenja zakonitih sudskih odluka. Javnost koja emocionalno reagira ne pridonosi rješavanju teškoća koje su izazvane puno prije same ovrhe. Odgovornost je i na medijima, koji se u izvještavanju trebaju voditi etičkim i profesionalnim načelima koji ih obvezuju na poštovanje dostojanstva privatnog i obiteljskog života, a posebice zaštite interesa djeteta koje je žrtva obiteljske situacije. Mediji i društvene mreže svakako nisu mjesto za procjenu najboljih interesa djece u delikatnim situacijama poremećenih odnosa njihovih roditelja. Pravobraniteljica je upozorila da djeca imaju pravo na pravnu zaštitu protiv miješanja u njihov privatni život i da angažman javnosti ne pomaže djetetu, već samo dodatno otežava njegov položaj.

OBJAVA FOTOGRAFIJA DJECE, SNIMLJENE NA BAZENIMA I KUPALIŠTIMA, NA JAVNO DOSTUPNIM WEB I FB STRANICAMA

Nakon objave fotografija djece, snimljene na bazenima, na javno dostupnoj web i FB stranici jedne tvrtke, uputili smo preporuku o zaštiti privatnosti djece. Upozorili smo da je za svaku objavu fotografija nužna suglasnost roditelja, ali i preporučili da se na javno dostupnim web stranicama i FB profilima tvrtke koja upravlja bazenima izbjegava objava fotografija djece u kupacim kostimima. Naglasili smo da objavljivanja fotografija djece putem javno dostupnih stranica ostavlja širok prostor za moguće zlouporabe, budući da su slike djece na taj način stavljene na raspolaganje svima te se mogu koristiti u različite svrhe, moguće i na štetu djece. Djeca na taj način mogu biti izložena neugodnostima pa i postati žrtve iskorištavanja ili nasilja, ne samo u virtualnome prostoru. Objava fotografija obnažene djece nije u interesu djece čak ni u slučaju da su roditelji ili skrbnici djece dali suglasnost za takvu objavu. Preporuka je djelomično prihvaćena jer tvrtka smatra da dolaskom na javni bazen svaka osoba daje pristanak da bude snimljena i da se njezine fotografije koriste, ali se ujedno obvezala da će ubuduće paziti na primjerenost slika djece koje objavljuje.

ZAŠTITA DOSTOJANSTVA, OSOBNOSTI I PRAVA NA PRIVATNOST DJECE-PACIJENATA

Potaknuta neprimjerenom objavom fotografije golog tijela prerano rođenoga djeteta, s vidljivim tragovima složenih medicinskih zahvata, uputili smo preporuku Ministarstvu zdravlja (MZ) o zaštiti dostojanstva, osobnosti i prava na privatnost djece-pacijenata. Preporučili smo da MZ upozori sve bolnice i zdravstvene ustanove u primarnoj zdravstvenoj zaštiti na potrebu osobito pažljivog postupanja u slučajevima kad postoji interes javnosti za zdravstveno stanje djece-pacijenata. U iznimnim slučajevima, u kojima se procjenjuje da je u interesu javnosti izvijestiti o postojanju novih ili osobito uspješnih metoda liječenja u određenoj ustanovi te o ostvarenim izvanrednim uspjesima u zaštiti zdravlja i života djece, preporučili smo da se sadržaj i način izvještavanja usklade na razini etičkoga povjerenstva ustanove. Pritom treba voditi osobitu brigu o zaštiti dostojanstva djeteta. MZ je prihvatio preporuku i uputio je svim zdravstvenim ustanovama u RH.

STAJALIŠTE O ZAŠTITI PRIVATNOSTI DJECE U USTANOVAMA ZA DJECU

U povodu obraćanja ustanove koja se skrbi o djeci i zatraženog mišljenja o objavi fotografija djece korisnika i načina komunikacije s medijima, ustanovi smo uputili preporuku. Preporučili smo oprez u odnosu na medije, budući da djecu iz posebno osjetljivih skupina medijsko izlaganje može učiniti još ranjivijom, o čemu moraju voditi računa i njihovi roditelji, ali i osobe zadužene za skrb o njima te njihov odgoj i obrazovanje. Naglasili smo da sama ustanova treba procijeniti je li javna objava djetetovih fotografija stvarno u interesu djeteta i može li mu na neki način naštetiti, pa tek onda, samo ako se to za dijete procijeni potpuno sigurnim, zatražiti suglasnost roditelja ili skrbnika za snimanje djeteta. Pritom roditelj/skrbnik tre-

ba biti obaviješten o tome gdje će se i na koji način koristiti slike i podaci o djetetu. Općenito smatramo da nije nužno izlagati djecu u situacijama kad donatori poklanjaju nešto za njihovu dobrobit te smo preporučili da se u takvim situacijama za javne objave ne snimaju djeca već sami donatori i zaposlenici ustanove, prostori u kojima djeca borave i slično. Također smo upozorili da nije prihvatljivo da zaposlenici dječjeg doma objavljuju slike djece na svojim privatnim profilima na društvenim mrežama jer to može izložiti djecu riziku te smo preporučili da objave o djeci treba ograničiti samo na službene putove kojima ustanova komunicira s javnošću.

ZAŠTITA PRIVATNOSTI UČENIKA

Upoznati s pojavom da pojedini odgojno-obrazovni radnici objavljuju slike svojih učenika na svojim privatnim profilima na društvenim mrežama (FB, Instagram), školu smo upozorili da takvo ponašanje, premda je najčešće motivirano dobrim namjerama i entuzijazmom djelatnika, nije profesionalno i često nije u skladu s načelom zaštite najboljeg interesa djeteta. Objava fotografija djece na javno dostupnim društvenim mrežama, ovisno o sadržaju, može izložiti djecu (maloljetnike) neželjenim komentarima i reakcijama okoline. Zato svatko tko objavljuje djetetovu fotografiju, a pogotovo osobe kojima su djeca povjerena na odgoj i obrazovanje, treba voditi računa o zaštiti najboljeg djetetovog interesa. Iako je svrha takvih objava promovirati kreativne i inovativne metodičke pristupe, preporučujemo da se takve informacije posreduju putem službenih kanala komunikacije škole s javnošću. Također smo, u skladu s preporukom AZOP-a, preporučili da se takve objave fokusiraju na same aktivnosti u školi, a ne na osobne podatke djece, kao i da se unutar škole definiraju jasna pravila o takvim situacijama.

STAJALIŠTE O FOTOGRAFIRANJU NOVOROĐENČADI U BOLNICAMA I OBJAVI NA PORTALIMA

Na upit jednog rodilišta o tome može li se dopustiti lokalnom portalu da prikuplja podatke i fotografira novorođenčad u bolnici uz suglasnost majki te da ih objavljuje uz navođenje imena, dužine i težine djeteta, iznijeli smo svoje stajalište. Usprotivili smo se takvoj praksi jer smatramo da djeca u bolnici/rodilištu imaju pravo na svoj mir i da omogućavanje pristupa stranim osobama predstavlja i ometanje mira djece i majki, ali i redovitoga rada u rodilištu. Objavu fotografija novorođene djece na javnom web portalu, s imenima i prezimenima djece i podacima o težini i dužini smatramo izlaganjem djece dodatnim ozbiljnim rizicima. Vrlo široki krug ljudi, među kojima mogu biti i nedobronamjerni, na taj način dobiva informaciju o tome kako izgledaju određena djeca, gdje se nalaze, tko su im roditelji i slično. Također, premda web portal može imati najbolje namjere, on takvom objavom stavlja bazu podataka o djeci na dispoziciju drugim korisnicima, koji mogu imati najrazličitije interese. Među njima mogu biti poslovni subjekti koji će te podatke koristiti u komercijalne svrhe čak i kroz duži period (npr. za ponudu reklamnih materijala i proizvoda, životnog osiguranja i slično roditeljima, a kasnije i djeci), ali i zlonamjerne osobe koje bi mogle manipulirati podacima djeteta. Ne treba zanemariti ni druge rizike, primjerice, od neposrednog fizičkog ugrožavanja, otmice i slično. Pravobraniteljica i inače preporučuje roditeljima, koji najčešće sami snimaju svoju djecu i objavljuju njihove slike na društvenim mrežama, da dobro razmisle prije nego što to učine te da ograniče dostupnost takvih slika.

5.4 IMOVINSKA PRAVA

UZDRŽAVANJE DJECE - ZAŠTITA PRIMANJA KOJA SU IZUZETA OD OVRHE

U povodu pritužbe na postupak banke, koja je majci onemogućila isplatu dječjeg doplatka s tekućeg računa zbog naplate svojih potraživanja, obratili smo se Hrvatskoj udruzi banaka (HUB). Naime, interni akti banke omogućuju da banka naplati svoje potraživanje na teret svih računa koje klijent ima u banci, bez posebne suglasnosti klijenta i sudske odluke, čime se izbjegava zaštita primanja djeteta, iako su prema odredbama *Ovršnog zakona*, *Obiteljskog zakona* i *Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* primanja djeteta zaštićena i izuzeta od ovrhe. Ovakvom praksom banka ostvaruje prioritet u naplati svojih potraživanja protivno propisima koji prednost u naplati potraživanju daju uzdržavanju djeteta. Stav je HUB-a da u postupanju banaka nema propusta.

POMOĆ ZA PODMIRENJE TROŠKOVA BORAVKA DJETETA U JASLICAMA I VRTIĆIMA U GRADU BAKRU

U povodu pritužbe roditelja na Odluku o socijalnoj skrbi Grada Bakra¹⁴⁰, kojom pravo na pomoć za podmirenje troškova boravka djeteta u jaslicama i vrtićima ima samo roditelj djeteta koje je na početku pedagoške godine navršilo tri godine, obratili smo se Gradu Bakru. Podsjećajući da je cilj socijalne skrbi pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama, kao i osobama u nepovoljnim osobnim ili obiteljskim okolnostima, preporučili smo izjednačavanje djece u ostvarivanju ovog prava, neovisno o njihovoj dobi. Grad Bakar nas je izvijestio da će Gradskom vijeću predložiti izmjene i dopune *Odluke o socijalnoj skrbi*.

ZAŠTITA PRAVA NA PREHRANU UČENIKA U SPLITU

Analizirajući odredbe *Odluke o socijalnoj skrbi grada Splita*, a na koje su nam ukazali i roditelji, uočili smo da Grad Split osigurava besplatne obroke učenicima iz socijalno ugroženih obitelji u osnovnim školama te sufinancira prehranu učenika u cjelodnevnom boravku u osnovnim školama. Međutim, kako se odobreni iznos isplaćuje mjesečno na tekući/žiro račun jednog od roditelja/skrbnika/udomitelja svjedočili smo slučajevima u kojima bi ove osobe predviđeni iznos za prehranu djeteta potrošile u neke druge namjene (primjerice za alkohol i cigarete), uskraćujući dijete za prehranu. Preporučili smo Gradu da razmotre druge načine i modele kako bi se djeci osigurala prehrana u školi (primjerice ugovorom s dobavljačima, plaćanjem direktno na račun škole...), a da se predviđeni iznos za prehranu ne uplaćuje na račun roditelja/skrbnika/udomitelja. Preporuka je prihvaćena te smo obaviješteni da se razmatraju drugi načini osiguravanja prehrane za djecu.

PRAVO NA DOPLATAK ZA POMOĆ I NJEGU

Saznali smo za različitu praksu CZSS-a u postupcima priznavanja prava na doplatu za pomoć i njegu djece, a vezano uz tumačenje pojma *prihoda* i ostvarivanje uvjeta.¹⁴¹ Naime, iako *Zakon o socijalnoj skrbi* na pojedinih mjestima detaljno propisuje koje se naknade, iznosi i dodaci ne uračunavaju u prihod vezano uz priznavanje pojedinih prava, propušta isto precizirati u odredbama koje se odnose na priznavanje prava na doplatu za pomoć i njegu, što moguće dovodi do različitog tumačenja pojma prihoda, posebice vezano uz *sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima*. Prepoznali smo da je sličan problem i različito tumačenje moguće i kod ostalih primanja i naknada iz sustava socijalne skrbi, kao i onih koje se prema važećim propisima ne smatraju dohotkom (primjerice, kod doplatka za pomoć i njegu prema propisima iz mirovinskog osiguranja, doplatka za djecu, novčanih primitaka za opremu novorođenog djeteta, stipendija za školovanje učenika i dr.). Stoga smo nadležnom MDOMSP-u preporučili da razmotri praksu i postupanja CZSS-a u odnosu na ovu problematiku te poduzme radnje radi ujednačavanja prakse, uz preporuku da se pravila tumače i primjenjuju u korist djeteta, u skladu s konvencijskim načelom zaštite njegovog najboljeg interesa. MDOMSP nas je izvijestio o aktivnostima i tumačenjima u vezi s primjenom propisa.

POSTUPANJE CZSS-a U ZAŠTITI IMOVINSKIH PRAVA I INTERESA DJECE

Saznavši za više pojedinačnih slučajeva u kojima su postojale prijave sumnje u ugrozu imovinskih interesa djece (primjerice vezano uz pravo nasljeđivanja i u drugim slučajevima kada interesi djeteta i roditelja mogu biti u koliziji), a u kojima je izostalo dublje uključivanje i aktivnosti CZSS-a, obratili smo se nadležnom MDOMSP-u. Budući da to područje zahtijeva specifična znanja i kompetencije iz područja ekonomije i financija, preporučili smo da osiguraju dodatne edukacije za stručne radnike CZSS-a koji se bave ovom problematikom, te da pruže centrima smjernice i naputke za postupanje kako bi im olakšali postupak procjene ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta i procjenu rizika u svakom konkretnom slučaju. Odgovor na preporuku još nismo primili.

¹⁴⁰ Službene novine Grada Bakra broj 11/17.

¹⁴¹ Članak 57. st. 2. t. 4. Zakona o socijalnoj skrbi: *Pravo na doplatu za pomoć i njegu ne može se priznati osobi: ... - ako prosječni mjesečni prihod samca prelazi iznos od 250% osnovice iz članka 27. stavka 2. ovoga Zakona, odnosno ako prosječni mjesečni prihod članova kućanstva prelazi iznos od 200% osnovice iz članka 27. stavka 2. ovoga Zakona u prethodna tri mjeseca prije mjeseca u kojem je podnesen zahtjev, odnosno pokrenut postupak po službenoj dužnosti.*

ZAŠTITA OBITELJSKIH MIROVINA MALOLJETNE DJECE

Praćenjem pojedinačnih slučajeva saznali smo za probleme i primjedbe na način isplate obiteljske mirovine u situacijama kad postoji više korisnika obiteljske mirovine, odnosno za slučajeve u kojima je takav način isplate doveo i/ili bi mogao dovesti do povreda prava i interesa djece. Praksa je da se, ukoliko korisnici obiteljske mirovine stanuju na istoj adresi, isplata vrši samo na jedan tekući račun koji glasi na ime jednog korisnika mirovine (tzv. „naslovnika“). Držeći da je takva praksa ugrožavajuća za interese djece (npr. kad je „naslovnik“ ujedno i ovršenik te mu se plijeni postotak od cijele mirovine ili kad „naslovnik“ nije djetetov zakonski zastupnik, npr. punoljetni brat ili sestra), obratili smo se MRMS-u i HZMO-u. Preporučili smo da žurno poduzmu predradnje kako bi se donijeli ili dopunili provedbeni propisi te na odgovarajući način zaštitilo najbolji interes djece u isplati obiteljskih mirovina (isplata svakom članu obitelji zasebno na odvojene račune). Također smo zamolili da razmotre mogućnost zaštite djece čiji su interesi primjenom važećih propisa već oštećeni, a egzistencija ugrožena (u vezi s ovršnim postupcima u kojima djeca nisu stranke). Naša preporuka nije uvažena.

5.5 RANJIVE SKUPINE

ZAŠTITA DJECE STRANIH DRŽAVLJANA BEZ PRATNJE RODITELJA

Unatoč uložnim naporima i poduzetim aktivnostima MDOMSP-a, u sustavu zaštite djece stranih državljana bez pratnje roditelja i dalje postoje problemi, ponajprije nedostatak specijaliziranih smještajnih kapaciteta, problemi u sustavu skrbištva i nedostatak prevoditelja. Stoga smo MDOMSP-u ponovno uputili preporuku da naputkom upozori djelatnike CZSS-a da djeci bez pratnje za posebnog skrbnika ne imenuju osobe iz kruga stranih državljana s kojima je dijete zatečeno. Također smo preporučili da se poduzmu aktivnosti za osiguranje odgovarajućeg smještaja za djecu bez pratnje koji bi zadovoljio specifične potrebe ove skupine djece u vidu specijalizirane ustanove za njihov prihvata i dijagnostički tretman, u kojoj bi na jednom mjestu bili osigurani svi resursi potrebni za rad s djecom. U cilju razvijanja mreže podrške stručnjacima koji se svakodnevno skrbe o djeci bez pratnje preporučili smo da MDOMSP imenuje osobu koja bi svojim stručnim znanjem pomagala u prevladavanju međuresornih teškoća s kojima se suočavaju stručnjaci u radu s djecom, kao i da u međuresorno povjerenstvo za zaštitu djece bez pratnje uključe predstavnike Ministarstva rada i mirovinskog sustava. Odgovor na preporuku očekujemo.

UNAPREĐIVANJE UVJETA PRIHVATA DJECE IZBJEGLICA

Nakon obilaska i uvida u način ostvarivanja skrbi o djeci izbjeglicama, koja su zajedno s roditeljima boravila u Tranzitno prihvatnom centru za strance Tovarnik, preporučili smo MUP-u žurni premještaj obitelji s djecom, budući da smo prostor prihvatnog centra ocijenili neodgovarajućim i neprimjerenim za boravak djece. Utvrđeno je da je riječ o prostoru u kojem je ograničena sloboda kretanja (osiguran je zaštitnim rešetkama i zaključan) i kontakt s vanjskim svijetom, da je neodgovarajuće opremljen i da nema svih potrebnih stručnih osoba niti uvjeta za pružanje psihosocijalne podrške. Preporučili smo da se taj prostor, u suradnji s MZO-om, MZ-om i MDOMSP-om te nevladinim udrugama, odgovarajuće opremi i pripremi za eventualni nužni i kratkotrajni prihvata obitelji s djecom, u skladu s međunarodnim standardima u zaštiti ljudskih prava i najboljeg interesa djeteta. Preporuka je prihvaćena te su uvjeti poboljšani. Međutim, prilikom ponovnog obilaska većina djece iskazala je nezadovoljstvo nedostatkom edukativnih sadržaja, odnosno nemogućnošću školovanja i učenja, slabom organizacijom vremena, neodgovarajućom prehranom te su uočene i druge nepravilnosti (nedovoljna psihološka potpora, izostanak prevoditelja). Stoga smo preporučili da se zatečene obitelji s djecom žurno izmjestu u prostore primjerenije boravku djece u kojima bi se djeci osigurali sadržaji koji se u prostorijama Tranzitno prihvatnog centra ne mogu odgovarajuće organizirati. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

ZAŠTITA DJECE PROSJAKA

Ponukani učestalim javljanjima građana Zagreba, uznemirenih situacijama prosjačenja u kojem se za izazivanje samilosti koriste djeca, preporukom smo se obratili PU zagrebačkoj (PUZ). Preporučili smo da se žurno ispituju slučajevi na koje upozoravaju građani te da se poduzmu mjere kako bi se spriječi-

lo da se djecu iskorištava za prosjačenje. Također smo preporučili da se u suradnji s nadležnim CZSS-om djeci pomogne ako je riječ o lošim i nedostatnim materijalnim mogućnostima njihovih obitelji, odnosno, da se djeca zaštite ako ih roditelji ili druge osobe koriste radi stjecanja materijalne koristi. Preporuka je prihvaćena te nas je PUZ izvijestio kako su povodom naše preporuke intenzivirana postupanja u odnosu na prosjačenja.

VEĆA DOSTUPNOST INFORMACIJA O PRAVIMA DJECE S TUR

Pravobraniteljica za djecu preporučila je MZ-u i MDOMSP-u kreiranje unificirane brošure (letka) s pravima i uslugama iz sustava zdravstvene i socijalne skrbi za djecu s TUR i njihove roditelje. Predložili smo da se spomenuta brošura/letak distribuira u pedijatrijskim ordinacijama. MZ je prihvatilo našu inicijativu te je, u suradnji s HZZO-om i MDOMSP-om započeo aktivnosti prikupljanja relevantnih podataka o pravima i uslugama za djecu s TUR i njihove roditelje iz sustava zdravstvene zaštite i sustava socijalne skrbi, kako bi oni putem Centralnog zdravstvenog informacijskog sustava bili dostupni svim ordinacijama na razini primarne zdravstvene zaštite koje u svojoj skrbi imaju djecu.

OBJAVLJIVANJE MREŽE SOCIJALNIH USLUGA

Sukladno *Odluci o mreži socijalnih usluga*, koja predviđa objavu Izvješća o popunjenosti mreže socijalnih usluga šest mjeseci nakon svakog objavljenog javnog poziva za podnošenje ponuda za dodjelu ocjene o usklađenosti sa standardima socijalnih usluga, uputili smo preporuku MDOMSP-u. Preporučili smo javno objavljivanje podataka o mreži socijalnih usluga kako bi se mogla pratiti pokrivenost i dostupnost određenih usluga (npr. usluga rane intervencije) po županijama. Preporuka je načelno prihvaćena.

5.6 PRAVOSUĐE

BORAVAK DJETETA S MAJKOM U ISTRAŽNOM ZATVORU

Prethodnih godina upozoravali smo MP da su, temeljem važećih propisa, djeca majki lišenih slobode na izdržavanju kazne i djeca majki u istražnome zatvoru u nejednakom položaju. U povodu konkretnog slučaja MP-u smo uputili preporuku tražeći da se iznađe rješenje za ostanak djeteta rođenog u zatvorskim uvjetima s majkom i za vrijeme istražnog zatvora. Naime, majci koja je rodila dijete za vrijeme izdržavanja kazne te je, prema važećim propisima, dijete ostalo s njom u rodiljnom odjelu zatvora, u ponovljenom sudskom postupku određen je istražni zatvor koji onemogućuje ostanak djeteta s majkom. Zatražili smo intervenciju MP-a kako se dijete (koje majka još doji) ne bi odvajalo od majke. Unatoč ograničavajućem sadržaju propisa, naša je preporuka prihvaćena te je majci omogućen ostanak na rodiljnom odjelu do ukidanja istražnog zatvora i puštanja na slobodu.

UNAPREĐIVANJE UVJETA ZA ODVIJANJE POSJETA DJECE RODITELJIMA LIŠENIM SLOBODE

Temeljem obavijesti da u Zatvoru u Zagrebu posjeti djece roditeljima lišenim slobode nisu organizirani u zasebnom terminu, odvojeno od odraslih posjetitelja, zbog čega i sasvim mala djeca dugo čekaju u neprimjerenim uvjetima, uputili smo preporuku UZSP-u i zatvoru da se organiziraju termini isključivo za posjete djece, kao u većini zatvorskih ustanova u Hrvatskoj. Također smo preporučili i unapređivanje komunikacije djelatnika pravosudne policije s posjetiteljima i dodatno uređenje prostora. Odgovor na preporuku očekujemo.

UVOĐENJE VIDEO KOMUNIKACIJE IZMEĐU DJECE I RODITELJA U ZATVORU

Iskazali smo podršku uvođenju video kontakta djece s roditeljem koji je u zatvoru, u okviru zajedničkog projekta MP-a i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku u suradnji s Udrugom RODA, za koji je osigurana oprema te će se pristupiti edukaciji djelatnika kaznenih ustanova. Ujedno smo UZSP-u preporučili da neposredan kontakt i dalje ostane prioritet te da se neprimjerno ponašanje zatvorenika u kaznenoj ustanovi ne sankcionira reducira- njem kontakta s djetetom. Odgovor na preporuku očekujemo.

OSTVARIVANJE PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ISTRAŽNOM ZATVORU

Zbog različitog postupanja prema djeci istražnih zatvorenika u odnosu na djecu osoba koje izvršavaju zatvorsku kaznu (smanjeni opseg posjeta, nepostojanje zajedničkih aktivnosti i dr.), što posebice nepovoljno djeluje na djecu kod dugotrajnog izvršavanja mjere istražnog zatvora roditelja, uputili smo preporuku UZSP-u. Preporučili smo ujednačeno postupanje sa svom djecom, neovisno o pravnom temelju lišenja slobode njihovih roditelja. Ujedno smo preporučili da se u godišnjem izvješću o radu objave podaci i o djeci istražnih zatvorenika i kažnjenika te njihovim posjetima sukladno preporuci UN-ovog Odbora za prava djeteta Republičke Hrvatske. UZSP je prihvatio preporuku te izvjestio o ujednačenoj evidenciji posjeta djece svih kategorija osoba lišenih slobode, koja će biti objavljena u godišnjem izvješću. U odnosu na posjete djece istražnim zatvorenici, naveli su da je odluka o opsegu posjeta u nadležnosti suca istrage i reguliran je drugim propisima, a ne onima koji se odnose na zatvorenike.

PRAĆENJE ISPUNJAVANJA OBVEZE UZDRŽAVANJA KOD UVJETNE OSUDE

Pravobraniteljici za djecu skrenuta je pozornost na navodno toleriranje neispunjavanja obveze plaćanja uzdržavanja za dijete, koja je počiniteljima kaznenog djela nametnuta uz uvjetnu osudu. Prema navodima stranaka, u slučajevima osude za kazneno djelo neplaćanja uzdržavanja, neplatišama uzdržavanja nerijetko se od strane probacijske službe tolerira neispunjavanje obveze, odnosno njezino nepravovremeno ispunjenje. Preporučili smo MP-u da probacijske službe upozna s nužnošću striktnog praćenja ispunjavanja obveze kako bi se neplatiše uzdržavanja prijetnjom zatvorskom kaznom motiviralo na plaćanje uzdržavanja. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

5.7 ZDRAVLJE

OSIGURANJE SENZORA ZA MJERENJE RAZINE GLUKOZE

S obzirom na prednosti kontinuiranog mjerenja razine glukoze u međustaničnoj tekućini s pomoću senzora, a potaknuti obraćanjem roditelja djeteta koje ima dijabetes tip I, uputili smo preporuku HZZO-u. Preporučili smo da se na račun HZZO-a svoj djeci koja imaju dijabetes tip I osigura uređaj za skeniranje razine glukoze u međustaničnoj tekućini i pripadajući senzor. Preporuka je uvažena i realizirana tako da su djeci ova pomagala, od 1. lipnja 2018., dostupna na teret sredstava obveznog zdravstvenog osiguranja.

PRETPOSTAVKE ZA UPIS DJETETA KOJE NIJE REDOVITO CIJEPLJENO U PROGRAM PREDŠKOLE

Potaknuti upitom o upisu djeteta koje nije redovito cijepljeno u program predškole, uputili smo preporuku MZO-u i MZ-u. Kako je program predškole obvezni program odgojno-obrazovnog rada s djecom u godini dana prije polaska u osnovnu školu i dio je sustava odgoja i obrazovanja u RH, preporučili smo usklađeno djelovanje oba ministarstva i formuliranje jasnog nalogu u svrhu ujednačavanja prakse u svim odgojno-obrazovnim ustanovama u RH u kojima se provodi program predškole. Preporučili smo da o svom usklađenom stavu obavijeste ravnatelje ustanova koje provode program predškole radi njihovog ujednačenog pristupa i postupanja. Preporuka je prihvaćena.

PROCIJEPLJENOST DJECE U DUBROVAČKO-NERETVANSKOJ ŽUPANIJU

Provođenje *Mjera za sprečavanje i suzbijanje ospica u Dječjim vrtićima Dubrovačko-neretvanske županije*, koje su donijeli HZJZ i ZJZ Dubrovačko-neretvanske županije, u dječjim vrtićima izazvalo je negodovanje nekih roditelja. Potaknuti ovim reakcijama uputili smo MZ-u i MZO-u preporuku o potrebi koordiniranog djelovanja (MZ-a, HZJZ-a, županijskih ZJZ, pedijatara i obiteljskih liječnika te MZO-a i ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova) s ciljem usklađenog postupanja u vezi s cijepljenjem djece i informiranjem roditelja o dobrobitima cijepljenja. Referirajući se na mjere za sprečavanje i suzbijanje ospica, istaknuli smo kako je potrebno uložiti dodatni napor kako bi roditeljima bile objašnjene i protumačene preporuke i odluke nadležnih institucija u vezi s cijepljenjem, koje se donose radi zaštite djeteta. Preporuka je prihvaćena, a njezino izvršenje se prati.

UGROŽENOST ZDRAVLJA I ŽIVOTA DJECE U SLAVONSKOM BRODU ZBOG INDUSTRIJSKOG ONEČIŠĆENJA

Pravobraniteljica za djecu još od 2011. godine aktivno prati što čine nadležna tijela (državne, područne i lokalne razine) u odnosu na štetne utjecaje onečišćenog okoliša i zraka, kao posljedice rada rafinerije u Bosanskom Brodu, na zdravlje i dobrobit djece u Slavonskom Brodu i okolici. Iz izvješća koja su tražena od većeg broja nadležnih institucija proizlazi da je u razdoblju od 2011. do danas poduzeto niz mjera i istraživanja s ciljem utvrđivanja osnovnih podataka o uzroku i izmjeri učestalosti prekomjernog onečišćenja zraka i okoliša u Slavonskom Brodu. Unatoč poduzetim aktivnostima i mjerama, u proteklom razdoblju nije primijećen napredak u ostvarivanju predviđenog cilja poboljšanja kvalitete zraka, a naknadno se na istom području pojavio i problem onečišćenja vode. Stoga smo se preporukom obratili Vladi RH, MVPEI-u, MDOMSP-u, MZ-u, Ministarstvu zaštite okoliša i energetike (MZOE), Hrvatskoj agenciji za okoliš i prirodu, Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada, Brodsko-posavskoj županiji i Gradu Slavonskom Brodu. Predložili smo da ubrzaju nastavak zajedničkog djelovanja u provedbi planiranih aktivnosti i mjera, kao i donošenje novih mjera koje će osigurati zdraviji okoliš djeci Slavanskog Broda i okolice. S obzirom na percepciju javnosti o trajnoj ugroženosti zdravlja, predložili smo da podaci, indikatori i pokazatelji o onečišćenju zraka i vode, kao i oni koji se odnose na zdravlje i obolijevanje djece, građanima budu što razumljiviji, dostupni i transparentni. Ujedno su zatražena izvješća od nadležnih institucija o dosad poduzetim mjerama radi unapređivanja zdravstvenih uvjeta života djece koja žive u Slavonskom Brodu. Iz odgovora MZOE-a, MZ-a, Instituta za medicinska istraživanja i medicinu rada te Hrvatske agencije za okoliš i prirodu proizlazi da su našu preporuku prihvatili.

OTVARANJE CASINA U BLIZINI OSNOVNE ŠKOLE U RIJECI

Povodom saznanja o mogućem otvaranju *casina* u Rijeci u neposrednoj blizini škole, uputili smo preporuku MF-u s prijedlogom da onemogući otvaranje *casina* na tom mjestu te da spriječi svakodnevno izlaganje djece izvorima ovisnosti. Podsjetili smo da je do 2012. godine, podzakonskim propisom¹⁴² bilo propisano da *casino* ili automat klub mora biti udaljen najmanje 500 metara od škole, što je kasnije ukinuto. MF odgovorio nam je da su se druge mjere onemogućavanju pristupa igrama na sreću maloljetnicima i ranjivim skupinama pokazale dostatnima, no, da će prilikom izmjena zakonskih i podzakonskih propisa ponovno razmotriti potrebu za propisivanjem još restriktivnijih mjera kako bi se djeca zaštitila.

171

5.8 SLOBODNO VRIJEME - ZAŠTITA DJECE U SPORTU

RASPORED KORIŠTENJA PROSTORA ZA SPORTOVE NA LEDU ZA DJECU

U povodu anonimne pritužbe roditelja na organizaciju te raspored treninga i utakmica hokeja na ledu za mlađe dobne skupine djece uputili smo preporuku Zagrebačkom savezu hokeja na ledu i Zagrebačkom klizačkom savezu. Otprije smo upoznati s problemima i poteškoćama vezanim uz organizaciju treninga koji su uzrokovani nedostatkom klizačkih površina pa smo i ovaj put iskazali stav da su ponuđeni termini treniranja neprimjereni dječjoj dobi i njihovim temeljnim potrebama te da ih je nužno (ponovno) preispitati. Preporučili smo da u daljnjim aktivnostima i planiranjima prioritet bude najbolji interesa djece tako da raspored korištenja ledenih površina za djecu (neovisno o kojem sportu na ledu je riječ), bude primjereno njihovoj dobi. U odgovoru se navodi kako zbog nedostatka termina za sve sportove na ledu i nedostatka odgovarajućih objekata klubovi koriste svaki termin koji im je na raspolaganju kako bi mogli realizirati barem dio plana i programa rada.

ZAŠTITA PRAVA DJECE U RNK SPLIT

Pravobraniteljici za djecu obratio se Radnički nogometni klub (RNK) Split ukazavši na odluku kojom je zabranjena registracija igrača za cijeli klub, a što se odnosilo i na njihovu omladinsku školu. Tim povodom uputi-

¹⁴² Pravilnik o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica, NN 38/2010.

li smo preporuku Hrvatskom nogometnom savezu (HNS) da preispita utjecaj svojih odluka na djecu koja treniraju u ovom Klubu, da im omogući registraciju, a tako i daljnje sudjelovanje u sportskim aktivnostima u skladu s njihovim interesima i dobrobiti. Saznavši da je riječ o odluci FIFA-ine Komisije za rješavanje sporova ponovno smo se obratili HNS-u s preporukom da u postupcima pred međunarodnim tijelima, ukoliko propisi to omogućavaju, sudjeluju i/ili potaknu klubove na sudjelovanje te se založe za prava i interese djece koji, prema odredbi čl. 3. *Konvencije o pravima djeteta*, uvijek trebaju imati prednost u odnosu na interese odraslih. U konkretnom slučaju, zamolili smo da ispitaju mogućnost traženja tumačenja odluke u dijelu u kojem ona ima nepovoljni utjecaj i učinak na djecu. Obaviješteni smo o stavu HNS-a kako konkretna sankcija nije usmjerena na djecu već se odnosi na sve igrače koji bi se htjeli registrirati za klub te da djeci koja su članovi i registrirani igrači kluba nisu povrijeđena prava na igranje i treniranje.

ZAŠTITA PRAVA I DOBROBITI DJECE KOJA TRENIRAJU NOGOMET

Saznavši za praksu organizacije i održavanja nogometnih utakmica mlađih dobnih kategorija u neprimjerenim vremenskim uvjetima te da odgoda utakmice ovisi isključivo o tehničkim kriterijima (koliko visoko lopta odskoči na terenu i sl.), pri čemu se ne uzima u obzir utjecaj vremenskih prilika na zdravlje djece, obratili smo se HNS-u i Zagrebačkom nogometnom savezu. Preporučili smo da razmotre mogućnost izmjene i dopune važećih općih akata i propisa/propozicija natjecanja koji se odnose na mlađe dobne kategorije, tako da se jasno prioritet dade zaštiti zdravlja djece, u odnosu na tehničke mogućnosti/izvedbu ili u odnosu na zaštitu imovine (koja se primjerice štiti *od oštećenja zbog vremenskih prilika - obilne kiše, snijega i sl.* što se spominje u tada važećim Propozicijama natjecanja za pionire). Odgovore na preporuku nismo zaprimili.

5.9 ZAŠTITA OD NASILJA

PROGRAMI PREVENCIJE NASILJA U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

Slučajevi nasilja nad djecom i među djecom u odgojno-obrazovnim-ustanovama ukazuju da taj problem i dalje ne prate odgovarajuće preventivne i zaštitne mjere. Iako su u odgojno-obrazovnom sustavu programi prevencije nasilja brojni i raznoliki, oni često nisu evaluirani te je njihova učinkovitost upitna. Mišljenja smo da u državi treba postojati jedinstvena strategija i preventivni programi s jedinstvenim načelima i smjernicama, lako primjenjivi i dostupni svim školama. Osmišljavanje novih učinkovitih i stručno utemeljenih programa zahtijeva dodatnu energiju, vrijeme i novac te smatramo da valja podržati postojeće kvalitetne i evaluirane programe. Nacionalnom centru za vanjsko vrednovanje (NCVV), AZOO-u te MZO-u predložili smo analizu učinkovitih i stručno utemeljenih programa, razmatranje mogućnosti njihove implementacije u sve odgojno-obrazovne ustanove te da njima budu obuhvaćena sva djeca. Od MZO-a još nismo zaprimili odgovor. NCVV odgovorio je da je spreman je za svaki oblik suradnje, ali da do sada od MZO-a nisu bili zaduženi za evaluaciju pojedinih programa prevencije nasilja koji se provode u odgojno-obrazovnim ustanovama niti raspolažu evidencijom o provedbi programa. AZOO je odgovorio da svaka škola ima obvezu izraditi *Školsku preventivnu strategiju* koja mora obuhvaćati prevenciju svih neprihvatljivih oblika ponašanja, uključujući prevenciju ovisnosti i prevenciju nasilja.

STAJALIŠTE U POVODU NASILJA NASTAVNIKA NAD UČENIKOM

Potaknuti brojnim medijskim napisima i reakcijama na događaj u Strojarskoj školi u Čakovcu, u kojoj je nastavnik nasilno reagirao na neprimjereno ponašanje učenika, javno smo iskazali zabrinutost zbog stavova pojedinaca koji su podržali nasilni čin nastavnika. Istaknuli smo kako ne opravdavamo bilo koji oblik nasilja ni neprihvatljivog ponašanja, bilo da ga čine djeca ili odrasli, ali smo se usprotivili stvorenoj polarizaciji oko tog slučaja (usmjerenoj na traženje „krivca“) ističući da ona šteti i djeci i nastavnicima. Nažalost, nasilje u školama prisutno je na svim razinama. Nasilno se ponašaju i djeca, ali i pojedini nastavnici koji se djeci nerijetko obraćaju s uvredama, omalovažavanjem i nepoštovanjem. Zbog neuspješne zaštite od nasilja i neprimjerene komunikacije, i djeca i odrasli osjećaju se loše u školi te ne ostvaruju svoje ljudske i akademske potencijale. Učenci se žale na preopterećenost, isključivu fokusiranost na nastavne sadržaje te zanemarivanje odgojnih i preventivnih obveza i potencijala škole, kao i na nedovoljno posvećenosti izgrađivanju kvalitetnih odnosa s nastavnicima. Nastavnici, pak, ukazuju na nedostatno temeljno obrazovanje i izostanak stručnog usavršavanja za

odgojni i korektivni rad s djecom te za odgovarajuću komunikaciju s djecom i njihovim roditeljima. Bez sustavne promjene teško je očekivati da škola bude sigurno mjesto za djecu i nastavnike, mjesto ostvarivanja potencijala tijekom razvoja, dvosmjernog poštovanja, uvažavanja i suradnje učenika, roditelja i nastavnika.

SUSPENZIJA DJELATNIKA ŠKOLE NAKON SUMNJE NA POČINJENO SEKSUALNO NASILJE NAD DJETETOM

Nakon saznanja o počinjenju kaznenog djela djelatnika škole na štetu djeteta, nakon kojeg je on nastavio raditi u školi do suspenzije, koju prema važećim propisima omogućava tek formalno pravno započinjanje kaznenog postupka, ponovo smo uputili preporuku MZO-u i školi. Preporučili smo da se u takvim slučajevima suspenzija primijeni na temelju utvrđivanja radno pravne odgovornosti djelatnika i kršenja Etičkog kodeksa škole. MZO-u smo ponovo preporučili izmjene ZOOSŠ-a kojima bi se osiguralo udaljšavanje osumnjičenog djelatnika od mogućeg kontakta s djecom i prije formalnog započinjanja kaznenog postupka. Škola nas je izvijestila da je djelatnik nakon bolovanja otišao u mirovinu. Odgovor MZO-a nismo zaprimili.

5.10 OBITELJSKO PRAVNA ZAŠTITA

ZAŠTITA DOBROBITI I PRAVA DJETETA U POSTUPCIMA U KOJIMA SE DONOSI ODLUKA O RODITELJSKOJ SKRBI

Upoznati smo s praksom provođenja vještačenja djece u postupku razvoda braka na inicijativu i na trošak jednoga roditelja, bez naloga suda i bez znanja drugog roditelja i CZSS-a. Takva praksa otvara mogućnost nekontroliranog izlaganja djece višestrukim vještačenjima od strane različitih sudskih vještaka, u kratkom vremenskom razmaku. U vještačenjima koje roditelji naručuju samostalno i na vlastiti trošak otvara se i pitanje etičnosti postupanja sudskog vještaka koji provodi razgovor s djecom i samo s jednim od roditelja (naručiteljem), dok drugog roditelja ne uključuje u vještačenje, niti ga o tome obavještava. Ministarstvu pravosuđa i Hrvatskom društvu sudskih vještaka i procjenitelja preporučili smo da u okviru svoje nadležnosti razmotre mogućnost posebnog reguliranja načina provođenja psihologijsko/psihijatrijskog vještačenja od strane sudskih vještaka u postupcima u kojima se donose odluke o roditeljskoj skrbi na način da provođenje vještačenja bude vezano uz zahtjev/nalog suda. To roditelje neće ograničiti u mogućnosti traženja drugog psihologijsko/psihijatrijskog mišljenja i obrade ukoliko nisu zadovoljni procjenom učinjenom od strane psihologa CZSS-a. No, svakako će ih ograničiti u izlaganju djeteta višestrukim, emocionalno zahtjevnim vještačenjima, što smatramo osobito potrebnim u slučajevima u kojima roditelji pokazuju tendenciju manipulativnog ponašanja koje ugrožava najbolji interes djeteta. Ministarstvo pravosuđa je našu preporuku prosljedilo MDOMSP-u radi eventualnih izmjena obiteljskog zakonodavstvo koje regulira ovu problematiku. Iz odgovora Hrvatskog društva sudskih vještaka i procjenitelja proizlazi da se vještačenje uvijek odvija po nalogu suda no, da zabunu stvaraju sudski vještaci koji u tom svojstvu potpisuju svoje nalaze i kad obavljaju redovnu psihijatrijsku i psihološku praksu.

5.11 OSTALO

PREPORUKA O ODGOVORNOSTI ČELNIKA GRADOVA I OPĆINA ZA SADRŽAJE NAMIJENJENE DJECI

Budući da je na Dječjem karnevalu u Kaštelima, na koji su organizirano dovedena i djeca iz dječjih vrtića, kao vrhunac manifestacije na plaži simbolično spaljen pano koji predstavlja slikovnicu o obiteljima s istospolnim roditeljima (aluzija na slikovnicu „Moja dugina obitelj“), pravobraniteljica je javno osudila taj čin i ocijenila da je riječ o neprihvatljivom načinu komuniciranja s djecom i izlaganju djece porukama mržnje i nesnošljivosti. Budući da je gradonačelnik Kaštela o tom događaju izjavio da se „Grad ne miješa“ u organizaciju pokladnih događanja te da je to prepušteno kaštelanskoj karnevalskoj udruzi *Poklade*, pravobraniteljica je upozorila da je on, kao gradonačelnik, trebao osuditi simbolično spaljivanje slikovnice na dječjem karnevalu i izlaganje djece porukama nesnošljivosti. Preporučila mu je da ubuduće, s ciljem zaštite dobrobiti djece, obrati više pažnje na to kojim se organizacijama i pojedincima omogućuje provođenje programa za djecu i kakve sadržaje i aktivnosti oni nude djeci. Sadržaji za djecu trebaju biti razvojno poticajni i primjereni dobi djece te ne smiju na-

nositi štetu djeci, a osobito ne smiju poticati nesnošljivost ni agresivno ponašanje. Od jedinica lokalne uprave i samouprave, koje podupiru organiziranje sadržaja za djecu, očekuje se da preuzmu odgovornost za to da se djeci nude kvalitetni sadržaji. Gradonačelnik je prihvatio preporuku. Ističući da se ni ubuduće „neće miješati“ u rad bilo koje udruge, ipak će u okviru svojih ovlasti preporučiti organizatorima dječjih događanja da se oko ključnih pitanja posavjetuju s institucijama za zaštitu prava djece, uključujući i pravobraniteljicu za djecu. Stajalište je pravobraniteljice da su čelnici gradova i općina, koji ustupaju javne površine udrugama za organiziranje sadržaja za djecu, dužni prethodno obvezati udruge na poštovanje posebnih zahtjeva za zaštitu dobiti djece.

SURADNJA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU I ČLANOVA EUROPSKOG PARLAMENTA IZ HRVATSKE

Prepoznajući mogućnosti članstva i zastupničkog rada u Europskom parlamentu (EP) u području ljudskih prava i želeći nastaviti prije nekoliko godina započetu suradnju sa članovima EP-a iz Hrvatske, obratili smo se zastupnicima. Predložili smo da podrže inicijativu da postojeća *međugrupa* za dječja prava u EP-u preraste u *odbor* nadležan isključivo za djecu, koji bi svojim institucionalnim kapacitetom omogućio sustavnu procjenu utjecaja propisa i drugih inicijativa na djecu, procjenu o tome koliki se dio proračuna EU ulaže u djecu i razmatranje drugih tema kojima su se obvezne baviti sve države članice *Konvencije o pravima djeteta*. Pozvali smo da se obveze, koje su preuzete *Konvencijom o pravima djeteta*, *Lisabonskim sporazumom* i *Poveljom Europske unije o temeljnim pravima*, ostvare kroz konkretne rezultate za djecu. Većina EU parlamentarca odgovorila je na naš prijedlog i prihvatila ga, a s tri članice parlamenta već je i ostvarena suradnja.

DISEMINACIJA PREPORUKE VIJEĆA EUROPE (VE) DRŽAVAMA ČLANICAMA O DJECI ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

U nastavku na dugogodišnje aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu u ostvarivanju prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom, osigurali smo prijevod *Preporuke CM/Rec (2018)5 Odbora Ministara državama članicama o djeci roditelja zatvorenika*. Budući da se najveći broj preporuka odnosi na zatvorski sustav - u pogledu prostora, organizacije posjeta i komunikacije s djecom, prijevremeni izlazak iz zatvora, osoblje i njihovu spremnost za podršku djeci i drugo, dostavili smo taj dokument MP-u. Preporučili smo da se ove preporuke VE ugrade u strategije, dokumente, akcijske planove i praksu unutar zatvorskoga i probacijskoga sustava. U razradi, razumijevanju i provedbi ovih preporuka pravobraniteljica za djecu ponudila je svoju suradnju i informacije o međunarodnoj pozitivnoj praksi. UZSP je omogućio zamjenici pravobraniteljice da kroz predavanja i radionice s preporukama upozna pravosudne policajce i djelatnike tretmana na temeljnom tečaju i kroz provođenje projekta *Neprekinuta veza* udruge Roda. Također nas je informirao o tome kako se ostvaruju neke od preporuka (npr. izrada plakata kojima se djeca upoznaju sa životom i aktivnostima svojih roditelja u zatvoru).

DISEMINACIJA PREPORUKE VE I DONOŠENJE CJELOVITE POLITIKE OSTVARIVANJA PRAVA DJECE U DIGITALNOM OKRUŽENJU

U povodu donošenja *Preporuka Vijeća Europe o smjernicama za poštovanje, zaštitu i ostvarivanje prava djece u digitalnom okruženju* pozvali smo Vladu RH i relevantna ministarstva na što skoriju primjenu i diseminaciju ova preporuke. Također smo preporučili donošenje cjelovite politike ostvarivanja prava djece u digitalnom okruženju u RH. Prateći tijekom niza godina ostvarivanje prava djece u ovom području uočili smo da u Hrvatskoj nema jedinstvene, konzistentne državne politike usmjerene specifično na zaštitu prava i interesa djece u digitalnom svijetu. S razine države nisu dovoljni naponi usmjereni na osiguravanje prava sve djece na digitalnu pismenost, dostupnost tehnologije, kao ni na razvoj javne svijesti o različitim vrstama rizika za djecu, osobito za onu najmlađu i za ranjive skupine. Zanemareno je područje dječjega sudjelovanja i prava na dobno i razvojno primjerene digitalne materijale za učenje, igru i zabavu, koji pridonose dobiti djece i unapređuju njihov razvoj. Preporuku smo uputili MDOMSP-u, MZO-u, MUP-u i Ministarstvu kulture. MDOMSP je podržao što skoriju provedbu i diseminaciju *Preporuke i smjernica VE* te je osigurao prijevod dokumenta i dostavio ga svim CZSS-ima, udrugama i relevantnim ustanovama. Vladi RH predložio je da se o *Preporuci VE* izvijesti i Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva. Najavio je da će područje zaštite prava djece u digitalnom okruženju biti uključeno kao jedno od prioritarnih područja u buduće strateške dokumente za prava djece u RH. Ministarstvo kulture i MZO prihvatili su našu preporuku. MUP je izvijestio o svojim aktivnostima u području kibernetičke sigurnosti građana RH i zaštite djece.

NORMATIVNE AKTIVNOSTI

Tijekom 2018. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjena 41 propisa, što je uključivalo 125 pojedinačnih prijedloga koji su se odnosili na prava djece. Sudjelovali smo u radu radnih skupina (3), predlagali izmjenne propise (7) te dali prijedloge i mišljenja na predložene nacрте propisa (28). Nakon razmatranja sadržaja prijedloga, na neke od njih nismo imali primjedbe (3). U nastavku donosimo pregled propisa za koje smo imali konkretne prijedloge u cilju unapređivanja zaštite prava djece.

6.1 OBRAZOVANJE

ZAKON O ODGOJU I OBRAZOVANJU U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI

U postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, ponovili smo svoje prethodno dane prijedloge. Predložili smo da se ne uvode nova načela odgoja i obrazovanja, već da se zadrže postojeća te da se svoj djeci omogući pohađanje međupredmetnih i/ili interdisciplinarnih tema i/ili modula koji doprinose ostvarenju najboljeg interesa i prava djeteta zajamčenih *Konvencijom o pravima djeteta*. Također smo predložili da se propiše traženje odobrenja nadležnog ministarstva za izvođenje eksperimentalnog programa koji donosi „druga institucija iz sustava odgoja i obrazovanja“, da se zadrži postojeće dnevno opterećenje učenika osnovnih škola i zakonsko ograničenje godišnjeg i tjednog broja nastavnih sati učenika srednjih škola, da se jasnije i detaljnije urede prava učenika pri polaganju ispita pred povjerenstvom i omogući podnošenje zahtjeva za izuzeće iz povjerenstva učitelja (nastavnika) koji je učeniku zaključio ocjenu s kojom je nezadovoljan. Predložili smo i da se: uredi pravo na pravni lijek protiv izrečene pedagoške mjere i privremenog udaljenja s nastave; ograniči mogućnost privremenog udaljenja s nastave te preispita karakter pedagoške mjere isključenja; preispita predloženi pojam „učitelja edukatora rehabilitatora“ i uredi njegovo potrebno obrazovanje, stručne kompetencije i poslovi. Tražili smo i da se detaljnije regulira posebna provjera sposobnosti za odgojno-obrazovni rad s djecom te da se ona provodi periodično u okviru postupka licenciranja odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja. Prijedlozi nisu uvaženi.

INICIJATIVA ZA IZMJENU ZAKONA O ODGOJU I OBRAZOVANJU U OŠ I SŠ

Ponukani pojedinačnim slučajevima koji su ukazali na nedovoljnu zaštićenost učenika u odgojno-obrazovnim ustanovama obratili smo se MZO-u s inicijativom za izmjenu *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*. Predložili smo da se ovim Zakonom detaljnije propiše zabrana rada odgojno-obrazovnih radnika zbog povrede prava djeteta i zapreke za zasnivanje radnog odnosa i obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Naš je prijedlog bio i da se uredi zaštita prava učenika prije pokretanja kaznenog postupka protiv radnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta te da se propiše zabrana rada odgojno-obrazovnih radnika u slučaju počinjenja prekršaja iz *Zakona o suzbijanju diskriminacije* te prekršaja iz *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji*. Također smo predložili da se propiše da poslove učitelja, nastavnika, stručnog suradnika i drugog radnika ne može obavljati osoba kojoj je izrečena zabrana rada ili joj je prestao radni odnos u školskoj ustanovi zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

ZAKON O STRUKOVNOM OBRAZOVANJU

U postupku izmjena *Zakona o strukovnom obrazovanju* predložili smo da se detaljnije i jasnije regulira zaštita učenika, odnosno, detaljnije propiše primjena općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca te da se propišu sankcije za kršenje propisa i povrede prava učenika od strane poslodavaca i jasnije definiraju odredbe o inspekcijskom nadzoru i nadležnosti za provedbu nadzora nad poslodavcima. Predložili smo da se predvidi zabrana da s učenicima na praktičnoj nastavi i vježbama rade ili budu imenovane za mentora kod poslodavca osobe: koje su pravomoćno osuđene za pojedina kaznena djela koja su, prema ZOOSŠ-u, zapreka za rad s djecom ili je protiv njih pokrenut kazneni progon za ista kaznena djela; koje su pravomoćno osuđene za neko od prekršajnih djela za nasilničko ponašanje ili se protiv njih vodi prekršajni postupak za neko od tih prekršajnih djela; kojima je izrečena zaštitna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom ili im je radni odnos prestao zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece te koje imaju izrečenu mjeru za zaštitu dobrobiti djeteta sukladno posebnom propisu. Također smo predložili da se: preispita predloženo trajanje nastavne godine od 40 tjedana (do sada je bilo propisano 38 tjedana); precizira i uskladi mjesto izvođenja praktične nastave i vježbi, zadrži postojeća zabrana noćnog rada maloljetnika, zadrži ograničenje trajanja praktične nastave i vježbi maloljetnika u prvoj godini obrazovanja od najviše četiri sata dnevno, odnosno 20 sati tjedno te da se zadrži obveza stjecanja pedagoških kompetencija za mentore učenika kod poslodavaca. Prijedlozi nisu uvaženi.

PRAVILNIK O POMOĆNICIMA U NASTAVI I STRUČNIM KOMUNIKACIJSKIM POSREDNICIMA

U postupku donošenja *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* ukazali smo na potrebu reguliranja zabrane obavljanje poslova pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika osobama protiv kojih se vodi kazneni postupak ili su pravomoćno osuđene za kaznena djela iz odredbe čl. 106. ZOOSŠ-a te obvezu škole na provjeru ovih uvjeta. Ovaj prijedlog je prihvaćen, ali drugi navedeni prijedlozi nisu prihvaćeni. Nije prihvaćen prijedlog da se propiše što brže donošenje programa osposobljavanja pomoćnika u nastavi i program osposobljavanja stručnog komunikacijskog posrednika niti prijedlog da se jasno definiraju uloga i dužnosti pomoćnika u nastavi/komunikacijskih posrednika te potreba evaluacije i supervizije njihova rada. Nije prihvaćen ni prijedlog za uvođenje modela (su)financiranja iz sredstava državnog proračuna ili decentralizacije sredstava državnog proračuna za pomoćnike u nastavi i stručne komunikacijske posrednike, kako se njihovo financiranje ne bi oslanjalo isključivo na JLP(R)S, budući da se tako djeca dovode u nejednak položaj, ovisno mogućnostima njihove lokalne zajednice.

PRAVILNIK O NAČINU I OBLIKU PROVOĐENJA ODGOJNO-OBRAZOVNE POTPORE I STRUČNOGA TRET-MANA UČENIKA U RIZIKU ZA RAZVOJ PUP-a I UČENIKA S PUP-om

U povodu objave Nacrta *Pravilnika o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnoga tretmana učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenika s problemima u ponašanju*, upozorili smo da prevencija i zaštita prava i interesa učenika u riziku ne bi trebali biti posebno normirani, budući da je to već sada obveza svih djelatnika i cjelokupnog odgojno-obrazovnog postupanja. Naglasili smo da je za ove poslove nužno dodatno osnažiti i educirati učitelje i sve djelatnike te stručno djelovati u radu s djecom i roditeljima. U odnosu na djecu koja iskazuju PUP predložili smo da intervencije budu jasne, bez suvišnog normiranja i birokratiziranja. Naglasili smo nužnost kreiranja pozitivne atmosfere prihvaćanja i uzajamnog uvažavanja u školama.

6.2 PRAVOSUĐE

KAZNENI ZAKON

Ured pravobraniteljice za djecu se od 2006. godine snažno zalaže za unapređivanje sustava zaštite djece od seksualnog zlostavljanja tražeći, među ostalim i stvaranje normativne podloge za odgovarajuće procesuiranje, sankcioniranje i nadziranje počinitelja seksualnog nasilja nad djecom. U nekoliko smo navrata inicirali izmjene zakonodavstva, uključujući i kazneno zakonodavstvo, kako bi se osigurao kvalitetniji sustav zaštite djece od seksualnog nasilja. Praksa pokazuje da taj sustav ima brojne slabosti o čemu iz godine u godinu

obavještavamo Hrvatski sabor prilikom podnošenja godišnjih izvješća o radu. Kao nastavak naših aktivnosti, u 2018. godini dali smo podršku inicijativama za izmjenu *Kaznenog zakona* usmjerenim na procesuiranje spolnih delikata na štetu djece. Tražili smo da se pooštire sankcije za počinitelje seksualnog nasilja nad djecom te da se, napokon, prihvate naši prijedlozi da kazneni progon počinitelja teških spolnih delikata na štetu djeteta ne zastarijeva i da se osigura kvalitetni nadzor nad počiniteljima nakon izdržane kazne zatvora za sva kaznena djela spolne naravi pa i u slučajevima kad je počinitelju izrečena blaža kazna. Izmjene *Kaznenog zakona* u 2018. godini, iako značajne, osobito u odnosu na pooštavanje sankcija (za što smo se godinama zalagali), produljenje trajanja zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora te nezastarijevanje kaznenog progona za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta koja za posljedicu imaju smrt djeteta, ipak još nisu stvorile odgovarajući zakonski okvir za koji se zalažemo. Naime, nisu prihvaćeni svi naši prijedlozi normativnog unapređenja pa tako nije propisano nezastarijevanje kaznenog progona za sva kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, kao ni mogućnost izricanja zaštitnog nadzora neovisno o visini izrečene kazne te automatsko provođenje zaštitnog nadzora po puštanju iz zatvora počinitelja spolnog delikta nad djetetom.

ZAKON O PRAVNIM POSLJEDICAMA OSUDE, KAZNENOJ EVIDENCIJI I REHABILITACIJI

Ured pravobranitelja za djecu godinama se zalaže za trajno čuvanje podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa, tzv. „registru pedofila“. U postupku izmjena *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji* ponovili smo naš prijedlog te očekujemo da će biti usvojen kako bi se osigurala kvalitetnija zaštita djece.

ZAKON O PREKRŠAJIMA PROTIV JAVNOG REDA I MIRA

Na poziv MUP-a pravobraniteljica za djecu očitovala se na nacrt prijedloga *Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira*. Predložili smo da se kao prekršaj sankcionira omogućavanje ili dopuštanje nuđenja i oglašavanja pružanja spolnih usluga u sredstvima javnog priopćavanja. Naime, Ured pravobraniteljice za djecu godinama upozorava kako su na stranicama teleteksta nekih televizijskih kuća tijekom cijeloga dana i bez ograničenja dostupni oglasi za kockanje, klađenje, proricanje budućnosti te za erotske i pornografske sadržaje i seksualne usluge. Oglasi su vidljivi već na naslovnoj stranici teleteksta, na kojoj se objavljuje i raspored tv-programa, što prate i mnoga djeca. Sadašnja regulacija u području elektroničkih medija, koja nizom odredbi štiti interese djece u području oglašavanja, ne odnosi se na teletekst pa nema mogućnosti da se televizijske nakladnike sankcionira zbog tih neprimjerenih oglasa. Stoga smo predložili da se takve radnje tretiraju kao prekršaj protiv javnog reda i mira te da se propiše i prekršajna odgovornost pravnih osoba koje takvo oglašavanje omogućuju. Sljedeći naš prijedlog bio je da se, radi omogućavanja poduzimanja mjera za zaštitu djece, osim organiziranja prosjačenja, sankcioniraju i svi drugi oblici prosjačenja u kojima se za dobivanje milostinje koriste djeca. Predložili smo i da se propiše mogućnost izricanja i drugih zaštitnih mjera kad je to prema okolnostima počinjenja prekršaja protiv javnog reda i mira potrebno, poput mjere obaveznog psihijatrijskog liječenja, obaveznog liječenja od ovisnosti, zabrane obavljanja zvanja, određenih djelatnosti, poslova ili dužnosti, zabrana posjećivanja određenih mjesta te drugih zaštitnih mjera koja se, temeljem *Prekršajnog zakona*, mogu propisati posebnim zakonom. Naš je prijedlog bio i da se zadrži odredba važećeg *Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira* koja propisuje prekršajnu odgovornost roditelja ili skrbnika djeteta ako dijete čini prekršaj zbog lošeg odgoja ili zanemarivanja nadzora nad djetetom ili štićenikom, odnosno zbog poticanja djeteta ili štićenika od strane roditelja ili skrbnika na vršenje prekršaja. Naime, mnoga neprihvatljiva ponašanja djeteta ili maloljetne osobe, koja su u sferi prekršajne odgovornosti, često su odraz loših odgojnih postupaka ili propuštanja odgovarajućeg nadzora nad djetetom (kao npr. nedopuštena upotreba pirotehničkih sredstava) pa je takve propuste roditelja, koji nisu u sferi kaznene odgovornosti, potrebno prekršajno sankcionirati.

UREDBA O KRITERIJIMA, MJERILIMA I POSTUPCIMA FINANCIRANJA I UGOVARANJA PROGRAMA I PROJEKATA OD INTERESA ZA OPĆE DOBRO KOJE PROVODE UDRUGE

Pojedinačni slučajevi spolnog nasilja prema djeci u okviru udruga koje pružaju sadržaje za djecu (sportski klub, glazbena poduka i sl.) potaknuli su nas na inicijativu za izmjenu *Uredbe o kriterijima, mjerilima i postupcima financiranja i ugovaranja programa i projekata od interesa za opće dobro koje provode udruge*. Predložili smo da se udruge čiji su projekti i programi usmjereni na djecu kao potencijalne korisnike, a finan-

ciraju se iz javnih izvora, obveže na provjeru prethodne osuđivanosti osoba koje će biti u kontaktu s djecom. Naglasili smo kako sadašnji propisani uvjeti nisu dovoljno jamstvo za zaštitu prava i interesa djece. Iako prijedlog nije ugrađen u tekst Uredbe obaviješteni smo kako je uvršten u Priručnik za postupanje u primjeni Uredbe, a koji predstavlja detaljnu uputu tijelima državne, regionalne i lokalne uprave, Vladinim uredima i tijelima, kao i drugim javnim institucijama koje dodjeljuju financijske i nefinancijske podrške iz javnih izvora za projekte i programe od interesa za opće dobro koje provode udruge.

6.3 ZDRAVLJE

ZAKON O SUZBIJANJU ZLOUPORABE DROGA

Očitujući se na Nacrt prijedloga *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o suzbijanju zlouporabe droga* podržali smo odredbe o zaštiti djece i mladih od dostupnosti novih psihoaktivnih tvari te predložili da se propisana zabrana svakog oblika promidžbe i oglašavanja droge i novih psihoaktivnih tvari odnosi na sve vrste medija i društvenih mreža. Također smo predložili da se propiše obveza i način zbrinjavanja i uništavanja zaštićenih novih psihoaktivnih tvari, kako ne bi našle put do djece.

ZAKON O DJELATNOSTI PSIHOTERAPIJE

U postupku donošenja *Zakona o djelatnosti psihoterapije* predložili smo brisanje odredbe prema kojoj psihoterapeut, odnosno savjetodavni terapeut koji radi s djecom i adolescentima, može obavljati svoju djelatnost isključivo na temelju prethodno prikupljene liječničke dijagnostičke dokumentacije i postavljene indikacije za provođenje tretmana. Smatramo da ova odredba ozbiljno ugrožava dostupnost usluge psihoterapeuta i savjetodavnog terapeuta djeci i roditeljima koji imaju potrebu za takvom vrstom tretmana, a kod kojih ne postoje elementi za postavljanje bilo kakve liječničke dijagnoze. Riječ je o djeci kod koje se mogu javiti prolazne razvojne poteškoće, koja odrastaju u obiteljima u kojima su prisutni konfliktni odnosi odraslih članova i slično te im je potrebna pomoć savjetodavnog terapeuta ili psihoterapeuta, koja im se mora omogućiti bez prethodno postavljene medicinske dijagnoze. Predložili smo i izmjenu u odnosu na pretpostavke koje mora ispunjavati osoba koja će obavljati djelatnost psihoterapije kako bi se povećala razina zaštite djece. Naglasili smo kako predložena zabrana obavljanja djelatnosti psihoterapije, koja se odnosi samo na počinjenje kaznenog djela protiv spolne slobode i kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, nije dovoljna te ju je potrebno proširiti i na druga kaznena djela sukladno odredbama posebnog zakona kojim se reguliraju pravne posljedice osude. Zabranu bi trebalo proširiti i na situacije u kojima postoji sumnja da je psihoterapeut počinio neko od navedenih kaznenih djela te je protiv njega pokrenut postupak kako bi se utvrdila osnovanost sumnje (provođenje istrage, pokretanje kaznenog postupka). Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

ZAKON O HRANI

Tijekom savjetovanja o izmjenama *Zakona o hrani* Ministarstvu poljoprivrede dostavili smo inicijativu za dopunu reguliranja zabrane reklamiranja alkohola, alkoholnih pića i napitaka koji sadržavaju alkohol. Držimo da se, osim na medije i elektroničke medije, zabrana reklamiranja alkohola treba odnositi na sva ostala sredstva javnog priopćavanja, internet (uključujući društvene mreže), na sve oblike reklama na javnim mjestima, objektima i prijevoznim sredstvima, na knjige, časopise, kalendare i odjevne predmete, naljepnice, plakate i letke. Smatramo da odredba o zabrani reklamiranja alkohola treba sadržavati i zabranu sponzoriranja slobodnih aktivnosti mladih od strane industrije alkoholnih pića te da treba ograničiti njihova sponzorstva u sportskim aktivnostima. Preporučili smo da se žurno poduzmu sve nužne predradnje, kako bi se što prije dopunile odredbe *Zakona o hrani* te zabranilo reklamiranje alkoholnih pića, po potrebi i intervencijom u odredbe nekog drugog propisa te da se uspostavi međuresorna suradnja i daljnji angažman s ciljem ograničavanja reklamiranja alkohola. Inicijativu smo dostavili na znanje i MZ-u, MZO-u, MDOMSP-u, MF-u, MGPO-u, MK-u i SDUŠ-u. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

Povodom otvorenog savjetovanja o *Nacrtu prijedloga Zakona o zdravstvenoj zaštiti* predložili smo da se zdravstvenom radniku, koji u svome radu dolazi u redoviti kontakt s djecom, propiše zabrana obavljanja

zdravstvene djelatnosti (zabrana zasnivanja radnog odnosa te otkazivanje ugovora o radu) ako je pravomoćno osuđen ili se protiv njega vodi postupak za kaznena djela predviđena u katalogu kaznenih djela iz *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*. Ujedno smo predložili da se zabrana odnosi i na slučajeve kad je zdravstvenom radniku izrečena sigurnosna mjera zabrane obavljanja djelatnosti u kojima dolazi u redoviti kontakt s djecom. Predložili smo i propisivanje potrebe dostavljanja posebnog uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije sukladno navedenom zakonu. Prijedlog je djelomično prihvaćen.

ZAKON O IGRAMA NA SREĆU

Ministarstvu financija uputili smo inicijativu za dopunu odredbe *Zakona o igrama na sreću* koja se odnosi na zabranu oglašavanja igara na sreću. Iako zakon prepoznaje štetne učinke i negativan utjecaj oglasa vezanih uz igre na sreću, njih je zabranjeno oglašavati samo u radijskim i televizijskim emisijama za djecu i mladež te u tiskanom materijalu namijenjenom djeci i mladeži, dok je u svim drugim okolnostima oglašavanje igara na sreću dozvoljeno. Predložili smo da se zabrana oglašavanja igara na sreću propiše i za sportska i druga natjecanja te da se prilikom oglašavanja igara na sreću u drugim medijima propiše obveza isticanja obavijesti da je sudjelovanje u igrama na sreću dopušteno samo punoljetnim osobama.

INICIJATIVA ZA IZMJENU ZAKONA O LIJEČNIŠTVU I ZAKONA O STOMATOLOŠKOJ DJELATNOSTI

Potaknuti slučajem spolnog zlostavljanja djeteta od strane stomatologa, koje nije bilo odgovarajuće sankcionirano u okviru stručne komore, obratili smo se Ministarstvu zdravstva s inicijativom za izmjenu propisa. Istaknuli smo da praksa pokazuje kako licenca za rad ne predstavlja garanciju da osoba koja pruža zdravstvene usluge djeci nije prethodno osuđivana za kazneno djelo seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja. Ukazali smo na propust u propisima koji reguliraju stomatološku i zdravstvenu djelatnost, budući da ne propisuju zapreku za obavljanje stomatološke ili liječničke djelatnosti osobama koje su pravomoćno osuđene za kaznena djela seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja djece. Stoga smo predložili da, po uzoru na djelatnosti socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, volonterstvo i druge djelatnosti u kojima je takva zabrana propisana, osiguraju zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja u obavljanju zdravstvene djelatnosti. Inicijativa je prihvaćena te je zabrana rada s djecom, za osobe koje su pravomoćno osuđene za spolne delikte, uvrštena u *Zakon o zdravstvenoj zaštiti* koji se odnosi i na liječničku i stomatološku profesiju.

ZAKON O EDUKACIJSKO-REHABILITACIJSKOJ DJELATNOSTI

U postupku izmjena i dopuna *Zakona o edukacijsko-rehabilitacijskoj djelatnosti* ukazali smo na potrebu uređenja i usuglašavanja jedinstvenog standarda obrazovanja i kvalitete usluga koju pružaju edukacijski-rehabilitatori, bez obzira na sustav koji ih zapošljava (obrazovanje, socijalni sustav ili zdravstvo). Također smo ukazali na potrebu praćenja i vrednovanja njihovog stručnog usavršavanja. Ukazali smo i na potrebu usuglašavanja nadzora nad obavljanjem edukacijsko-rehabilitacijske djelatnosti neovisno o tome gdje se provode edukacijsko-rehabilitacijske usluge. Naime, prema predloženim izmjenama, nadzor stručnog rada, odnosno ocjenu stručnosti i etičnosti te kakvoće i opsega izvršenih edukacijsko-rehabilitacijskih usluga u svim pravnim osobama koje obavljaju edukacijsko-rehabilitacijsku djelatnost, obavlja Hrvatska komora edukacijskih rehabilitatora. Istodobno, stručni nadzor nad radom edukacijskih rehabilitatora zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama provodi se u skladu s propisima iz sustava odgoja i obrazovanja, u kojima kriteriji nadzora nisu definirani. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

PRAVILNIK O PROSTORNIM I TEHNIČKIM UVJETIMA ZA PRIREĐIVANJE IGARA NA SREĆU U CASINIMA, NA AUTOMATIMA I UPLATNIM MJESTIMA KLADIONICA

Smatrajući da su posljednje izmjene *Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica*, donesene protivno zaštiti dobrobiti i interesa djece te da daju prednost interesima priređivača igara na sreću, obratili smo se Ministarstvu financija. Predložili smo da se u *Pravilnik* vrati odredba kojom je propisana udaljenost poslovnih prostora *casina* i automata klubova od odgojno-obrazovnih ustanova te da se ona ujedno i poveća. Također smo predložili da se osim redovnih osnovnih i srednjih škola ovom zabranom obuhvate i druge odgojno-obrazovne ustanove, kao i sve druge ustanove i mjesta u kojima djeca organizirano borave (domovi socijalne skrbi, dječja odmarališta, igrališta, igraonice te kulturni, zdravstveni, sportski i vjerski objekti). Do pisanja ovog izvješća nismo primili odgovor na ovu inicijativu.

PRAVILNIK O ŠKOLSKOJ SHEMI VOĆA I POVRĆA TE MLIJEKA I MLIJEČNIH PROIZVODA

U povodu otvorenog savjetovanja o *Prijedlogu Pravilnika o Školskoj shemi voća i povrća te mlijeka i mliječnih proizvoda* ukazali smo na saznanja dobivena tijekom redovitih obilazaka škola. Naime, nekim školama kupovina voća i povrća predstavlja veliko financijsko opterećenje te nisu u mogućnosti čekati isplatu potpore i zbog toga su prisiljeni odustati od sudjelovanja u *Školskoj shemi*. Stoga smo predložili propisivanje kraćeg obračunskog razdoblja i kraćeg roka za isplatu potpore te razmatranje mogućnosti mjesečne isplate potpore. Naš je prijedlog uvažen.

6.4 OBITELJSKO PRAVNA ZAŠTITA

ZAKON O PROVEDBI KONVENCIJE O GRAĐANSKOPRAVNIM VIDOVIMA MEĐUNARODNE OTMICE DJECE

U postupku donošenja *Zakona o provedbi Konvencije o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece* založili smo se za to da djetetu u ovim postupcima uvijek bude postavljen poseban skrbnik, pa i u situaciji kad dijete protupravno odvede roditelj ili druga osoba koja je djetetov zakonski zastupnik. Ovaj prijedlog je odbijen. Odbijen je i prijedlog da se utvrdi čija je dužnost organizirati stručnu pomoć djetetu i tko će takvu pomoć djetetu pružiti, da se osigura sudjelovanje djeteta i njegovo pravo na informaciju, odnosno da bude obaviješteno o mogućim posljedicama poštovanja njegova mišljenja. Nije prihvaćen ni prijedlog da se preciznije propiše nadležnost Središnjeg tijela za postupanje po Konvenciji u poduzimanju ili predlaganju privremenih mjera. Uvažena je tek naša primjedba koja se odnosi na mjere osiguranja, kojom smo tražili da se kao osnova za donošenje mjere oduzimanja djeteta, osim ugroze života i zdravlja, predvidi i ugroza psihofizičkog razvoja djeteta.

PRAVILNIK O IZMJENI I DOPUNI PRAVILNIKA O NAČINU POSTUPANJA I SURADNJE SUCA, STRUČNOG RADNIKA CZSS-a I POLICIJSKOG SLUŽBENIKA ZA MLADEŽ PRILIKOM PRISILNOG ODUZIMANJA I PREDAJE DJETETA

U postupku javnog savjetovanja, Ministarstvu pravosuđa predložili smo da odustane od predloženog teksta *Pravilnika o izmjeni i dopuni pravilnika o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta*, smatrajući, među ostalim, da je predložena dopuna uvod u pravnu nesigurnost i koliziju odredbi različite pravne snage. Naime, prijedlog dopune o odgodi ovrhe u slučajevima kad je od donošenja rješenja o ovrsi prošlo više od godine dana, ocijenili smo suprotnim odredbama *Obiteljskog zakona*, kao akta više pravne snage. Naglasili smo kako se odluka suda, koja je predmet ovrhe, ne smije propitivati u ovršnom postupku niti prešutno derogirati neprovođenjem ovrhe. Istaknuli smo da je neprihvatljivo da se uopće događa da od pravomoćnosti rješenja pa do ovrhe prođe više od godinu dana. Ukoliko se, pak izmjenom životnih okolnosti i dovede u pitanje najbolji interes djeteta, stranke u postupku imaju mogućnost odluku s kojom se ne slažu preispitivati u novom parničnom postupku. Primjedba je uvažena, a *Pravilnik* dopunjen odredbom prema kojoj sud može, na teret proračunskih sredstva suda, odrediti sudjelovanje stalnog sudskog vještaka iz područja psihologije i/ili psihijatrije u cilju savjetodavne potpore u provedbi ovrhe radi prisilnog oduzimanja i predaje djeteta što je svakako u interesu djeteta.

ZAKON O UDOMITELJSTVU

Preporučili smo da se zbog različitih razvojnih i životnih potreba korisnika *Zakon o udomiteljstvu* podijeli na dva dijela, na udomiteljstvo djece i udomiteljstvo odraslih, što nije prihvaćeno. Naglasili smo da je za kvalitetnu provedbu zakona potrebno unaprijediti sustav socijalne skrbi u smislu kadrovske ekipiranosti te da je pružanje podrške udomiteljskim obiteljima i udomljenoj djeci potrebno omogućiti i izvan okvira CZSS-a. Vežano uz posebne uvjete za obavljanje udomiteljstva kao zanimanja predložili smo da je potrebno odrediti i određen broj godina „iskustva“ u obavljanju tradicionalnog udomiteljstva, što je djelomično prihvaćeno. Prihvaćen je prijedlog da se jasnije definiraju preddiplomski sveučilišni studiji ili stručni studiji društvenog ili humanističkog smjera koji potencijalne specijalizirane udomitelje educiraju o znanjima i vještinama potrebnim za pružanje usluge smještaja djeci i mlađim punoljetnim osobama s posebno izraženim teškoćama u razvoju i ponašanju. Također je prihvaćen i prijedlog da se punoljetnoj braći ili sestrama omogućiti udomljavanje mlađe braće ili sestara kad je to u interesu djece te ostvarivanje statusa udomitelja srodnika. Prihvaćen je i

prijedlog da zapreka za obavljanje poslova udomitelja mora biti pravomoćna osuda, neovisno o tome je li izrečena kazna zatvora, novčana kazna ili rad za opće dobro, budući da praksa pokazuje da sudovi za kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta često izriču blaže sankcije. MDOMSP je prihvatio i prijedlog potrebe usklađivanja definicije koja određuje teškoće djeteta, koje se smještava kod udomitelja koji udomiteljstvo obavlja kao zanimanje, kao i u specijalizirano udomiteljstvo. Djelomično je prihvaćen prijedlog da se definira tko će provoditi superviziju te da se propiše obveza udomitelja da u njoj sudjeluje. Nije prihvaćen prijedlog da trajanje edukacije prije smještaja prvog korisnika, radi utvrđivanja motivacije i selekcije udomitelja, bude u trajanju većem od 40 sati.

6.5 IMOVINSKA PRAVA

ZAKON O DOPLATKU ZA DJECU

U postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama *Zakona o doplatku za djecu* (ZDD) pozdravili smo aktivnosti i inicijativu usmjerenu na proširenje broja korisnika doplatka za djecu te izrazili nadu da će prijedlozi pridonijeti tome da se kroz isplatu ove novčane potpore što većem broju korisnika olakša podizanje, uzdržavanje i odgoj djece. Također, pozdravili smo i novine koje omogućavaju korištenje prava i osobama koje su navršile 19 godina života, a pohađaju srednju školu u kojoj srednjoškolsko obrazovanje traje 5 godina. Ukazali smo na potrebu izmjene i dopune niza drugih odredbi ZDD-a, koje nisu bile sadržane u predloženom tekstu izmjena: da se pravo na doplatku za djecu veže uz aktualno prebivalište ili boravak djeteta, da se osigura pravo na doplatku za djecu do navršene 18. godine života neovisno o školovanju, da se zaštite prava i interesi djece koja stanuju u pograničnim područjima te pohađaju školu u inozemstvu koja je bliže njihovom prebivalištu, da se poveća postotak proračunske osnovice kojom se određuje visina doplatka za djecu, da se ispravi nelogičnost da se pronatalitetni dodatak isplaćuje za treće i četvrto, a ne i za svako daljnje rođeno dijete. Izrazili smo stav da bi tek nakon tih korekcija doplatku za djecu počeo u punom smislu ostvarivati svoju trojaku ulogu (prevenciju siromaštva i socijalnog isključivanja djece, zadržavanje ili podizanje kvalitete obiteljskog života te pronatalitetnu funkciju). U odnosu na predložene izmjene ZDD-a problematizirali smo stavljanje djece u nejednak položaj. Kako iz odredbi ZDD-a proizlazi da doplatku za djecu ne pripada djeci starijoj od 15 godina koja su prekinula školovanje, kao ni onoj koja su starija od 15 godina, a pohađaju osnovno obrazovanje iz nekog drugog razloga, a ne onog koji je vezan uz njihov zdravstveni status, proizlazi da ZDD tu djecu, u pogledu stjecanja prava na doplatku za djecu, stavlja u nepovoljniji položaj (s osnova dobi i obrazovanja) u odnosu na djecu koja se i dalje školuju. Prijedlog za izmjenu odredbe potkrijepili smo i drugim obrazloženjima (potreba usklađivanja s konvencijskim poimanjem *djeteta* te usklađivanje s odredbama *Obiteljskog zakona* koje se odnose na roditeljsku obvezu uzdržavanja maloljetnog djeteta, neovisno o tome školuje li se dijete ili ne). Osim ovoga, tražili smo i dopunu odredbi na način da se poveća i postotak proračunske osnovice kojim se određuje visina doplatka za djecu. Naime, iznos proračunske osnovice koja se primjenjuje za obračun i isplatu naknada i drugih primanja na temelju posebnih zakona za koje se sredstva osiguravaju u državnom proračunu nije se mijenjao od 2001. godine. Istaknuli smo kako je potrebno postotak uskladiti s aktualnim prilikama, prosječnom plaćom i troškovima života u tekućoj godini. Naši prijedlozi nisu uvaženi.

INICIJATIVA ZA IZMJENU PROPISA RADI ZAŠTITE PRAVA I INTERESA DJECE U POSTUPKU OVRHE NA NOVČANIM SREDSTVIMA

Ministarstvu pravosuđa i Ministarstvu financija uputili smo inicijativu za dopunu propisa kojima je reguliran ovršni postupak, a čija primjena posredno i neposredno utječe na realizaciju prava i interesa djece.¹⁴³ Inicijativa je usmjerena na zaštitu najboljeg interesa djeteta koje potražuje sredstva za svoje uzdržavanje, a odnosi se na rokove i troškove postupka, prioritet u naplati uzdržavanja i razmjernog namirenja, isključenje od izuzeća od ovrhe za pojedina primanja roditelja, izuzeće od ovrhe obiteljske mirovine djeteta te uvođenje sankcija zbog neuplaćivanja na poseban račun. Povratnu informaciju o prihvaćanju naše inicijative nismo zaprimili, ali smo tijekom godine nastavili aktivno sudjelovanje u ovom području kroz davanja mišljenja na izmjene i dopune propisa iz domene provedbe ovrhe.

¹⁴³ Ovršni zakon, *Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*; *Pravilnik o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* te *Pravilnik o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova provedbe prodaje nekretnina i pokretina u ovršnom postupku*.

OVRŠNI ZAKON

U postupku donošenja novog Ovršnog zakona ukazali smo na potrebu da se prilikom intervencija u ovom području osobito vodi računa o zaštiti djece kao ovrhovoditelja u postupcima radi ostvarenja uzdržavanja te u postupcima radi iseljenja ovršenika s djecom. Podsjetili smo na obvezu da u svim akcijama koje se odnose na djecu, najbolji interes djece mora imati prednost. Sukladno tome založili smo se za učinkovitije ovršne postupke, smanjenje troškova postupka u interesu djece, skraćivanje rokova radi ostvarenja uzdržavanja, reguliranje pitanja razmjernog namirenja tražbina u slučajevima ovrhe na novčanim sredstvima u situaciji kad pravo na uzdržavanje ostvaruje veći broj djece, osiguranje ostvarivanja prava na uzdržavanje u slučaju uplate iznosa uzdržavanja na blokirani račun, osiguranje prvenstvenog reda namirenja uzdržavanja djeteta i onemogućavanje manipulacija obveznika uzdržavanja u svrhu izbjegavanja ovrhe radi naplate uzdržavanja, u slučaju povećanja iznosa tražbine za koji se ne može provesti ovrha na nekretnini, predviđanje izuzetka radi prisilnog ostvarenja tražbine radi zakonskoga uzdržavanja djece, tražbine radi naknade štete i drugih potraživanja u korist djece.

ZAKON O POREZU NA DOHODAK

Kako bi se pridonijelo poboljšanju standarda obitelji te dodatno porezno rasteretilo porezne obveznike vezano uz najranjivije skupine djecu, u postupku izmjena *Zakona o porezu na dohodak* predložili smo da se propiše da se uzdržavanom djecom smatraju i djeca koju uzdržavaju očuh ili maćeha, što je prihvaćeno. Drugi naši prijedlozi nisu prihvaćeni. Nije priznato uvećanje osobnog odbitka i bračnom drugu udomitelja. Nažalost nije prihvaćen ni naš prijedlog da se pri utvrđivanju prava na osobni odbitak za uzdržavane članove kao iznimka predvide i primanja koja djeca ostvaruju u svrhu obrazovanja i stručnog usavršavanja (stipendije/potpore/primici), odnosno koju ostvaruju kao zaradu preko učeničkih i studentskih servisa ili kao primanja za uspjehe učenika i studenata. Nije prihvaćen ni prijedlog da se naknada štete od osiguranja (primjerice zbog teške ozljede i priznate invalidnosti koju je dijete zadobilo) također uvrste u kategoriju primitaka koji se ne uzimaju u obzir pri utvrđivanju prava na osobni odbitak za uzdržavane članove, kao ni prijedlog da se limitirani iznos za ostvarivanje ovog prava definira kao neto iznos.

ZAKON O OTPISU DUGOVA FIZIČKIM OSOBAMA

S obzirom na prezaduženost građana u Hrvatskoj, podržali smo mogućnost otpisa dugova fizičkim osobama i reprogramiranje njihovih obveza. Međutim, preporučili smo oprez u propisivanju odredbi koje dovode do olakog oslobađanja od obveza, bez jasnih kriterija, ograničenja i praćenja ponašanja dužnika, makar se radilo i o potraživanjima do 10.000 kuna. Kako bi se zaštitila potraživanja djece, predložili smo dopunu kojom bi se, uz neplaćeni dug koji se odnosi na privremeno uzdržavanje djeteta, isključila mogućnost otpisa dugovanja koja se odnose na uzdržavanje djece te druga potraživanja u korist djece. Naš prijedlog nije prihvaćen.

ZAKON O PROVEDBI OVRHE NA NOVČANIM SREDSTVIMA

U mišljenju na prijedlog *Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* predložili smo da se, kao izuzetak od prestanka izvršenja nakon proteka roka od 3 godine, pored namirenja tražbine zakonskog uzdržavanja djeteta, uključe i druga potraživanja u korist djece. Također smo predložili da se u postupku ovrhe radi prisilne naplate novčanih iznosa za uzdržavanje djeteta propišu iznimke te maksimalno skrate rokovi za prijenos novčanih sredstava. Tražili smo da se spriječi da FINA prvo naplaćuje svoju i bankovnu naknadu, prije naplate djetetovog potraživanja, te da se predvidi mogućnost razmjernog namirenja tražbina u situaciji kad pravo na uzdržavanje ima više djece. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

PRAVILNIK O TEHNIČKIM UVJETIMA ZA PROVEDBU ZAKONA O PROVEDBI OVRHE NA NOVČANIM SREDSTVIMA

Predložili smo dopunu *Pravilnika o tehničkim uvjetima za provedbu zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*, na način da se njime osiguranju tehnički uvjeti za provedbu razmjernog namirenja tražbina u situaciji kad pravo na uzdržavanje ima više djece u slučajevima ovrhe na novčanim sredstvima. Založili smo se da se osiguraju tehnički uvjeti kako bi se spriječilo da obveznik plaćanja uzdržavanja za dijete, i nakon što ga je FINA obavijestila o otvaranju posebnog računa za zaštićena primanja uplate uzdrž-

avanja za dijete, nastavi i dalje uplaćivati to uzdržavanje na blokirani račun drugog roditelja. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

ZAKON O STEČAJU POTROŠAČA

U postupku izmjena *Zakona o stečaju potrošača* podržali smo razvijanje sustava koji će insolventnim potrošačima omogućiti reprogramiranje njihovih obveza ili nov početak, a vjerovnicima mogućnost ravnomjernog namirenja svojih tražbina. Međutim, pozvali smo na oprez u propisivanju odredbi koje dovode do olakog oslobađanja od obveza, bez jasnih kriterija, ograničenja i praćenja ponašanja dužnika, čak i kad je riječ o potraživanjima do 20.000 kuna. Istaknuli smo potrebu zaštite djece kao potencijalnih potrošača u stečaju te zaštite djece kao primatelja uzdržavanja, u slučaju osobnog stečaja obveznika plaćanja uzdržavanja. Naši prijedlozi nisu uvaženi.

ZAKON O POREZU NA DODANU VRIJEDNOST

U postupku izmjena *Zakona o porezu na dodanu vrijednost* (PDV), podržali smo smanjenje opće stope PDV-a te istodobno zatražili znatnije smanjenje PDV-a na svježe voće, povrće, meso i ribu te njihove prerađevine. Osim predloženog smanjenja stope PDV-a na dječje pelene, preporučili smo smanjenje stope PDV-a na isporuke pomagala za djecu s teškoćama u razvoju, dječju odjeću i obuću (uključujući dječju sportsku odjeću i obuću), dječju opremu, dječju kozmetiku, proizvode za zaštitu i sigurnost djece, igračke, bicikle, sportsku opremu i zaštitnu opremu za djecu koja se bave sportom, naročito onu čija je upotreba propisana zakonom, kao i za onu koja se preporučuje (npr. zaštitna oprema u borilačkim sportovima, biciklističke zaštitne kacige te posebna sjedala za vožnju djece na biciklima i dr.). Preporučili smo i dodatno smanjenje PDV-a na isporuke dječjih sjedala za automobile, dječju hranu i prerađenu hranu na bazi žitarica za dojenčad i malu djecu. Naglasili smo kako preporučujemo da se razmotri i oslobođenje od PDV-a, odnosno uvođenje nulte stope PDV-a, za te kategorije proizvoda. Naši su prijedlozi odbijeni uz objašnjenje da bi dodatno smanjenje PDV-a stvorilo dodatni negativni utjecaj na prihode državnog proračuna.

6.6 SLOBODNO VRIJEME - SPORT

PRAVILNIK O SUCIMA, SUĐENJU I SUDAČKIM INSTRUKTORIMA HRVATSKOG NOGOMETNOG SAVEZA

Saznavši da nacrt *Pravilnika o sucima, suđenju i sudačkim instruktorima* omogućuje osobama mlađim od 18 godina da samostalno sude nogometne utakmice svih uzrasta, uključujući i seniorske odnosno veteranske ekipe, obratili smo se HNS-u. Naglasili smo da, s obzirom na različite oblike nasilja prema sucima na nogometnim utakmicama, omogućavanje djeci da samostalno sude nogometne utakmice nije u njihovom najboljem interesu. Preporučili smo poseban oprez te dopunu *Pravilnika* na način da se njime osiguraju mehanizmi za zaštitu svih prava i interesa djece (i osobnih, i imovinskih). Naš prijedlog je prihvaćen te je *Pravilnikom* propisano da ispit za nogometnog suca može polagati osoba koja u vrijeme prijavljivanja za ispit nije mlađa od 16 godina niti starija od 35 godina, a da nogometni sudac može početi obavljati dužnost suca odnosno pomoćnog suca na seniorskim utakmicama s navršениh 18 godina. Prijedlog koji se odnosi na zaštitu osobnih i imovinskih interesa djece nije prihvaćen.

6.7 SIGURNOST

ZAKON O NABAVI I POSJEDOVANJU ORUŽJA GRAĐANA

Tijekom donošenja *Zakona o nabavi i posjedovanju oružja građana* dali smo mišljenje i predložili izmjene i dopune nekoliko članaka imajući u vidu poboljšanje sigurnosti i zaštitu djece od stradanja pri nesavjesnom i nepravilnom korištenju oružja u domu i na javnom prostoru. Predložili smo pojačano ograničiti uvjete za dobivanje dozvole za držanje i nošenje oružja, skratiti rokove zdravstvenih pregleda i važenja oružnog lista te detaljno propisati postupak policije prilikom prikupljanja obavijesti o podnositelju zahtjeva za nabavu oružja. Prihvaćen je samo naš prijedlog koji se odnosi na pravilno čuvanje oružja i streljiva.

IZMJENE PODZAKONSKIH PROPISA VEZANIH ZA PRIJEVOZ DJECE

Ministarstvu mora prometa i infrastrukture predložili smo da se podzakonskim aktima uvede sustav licenciranja vozača za prijevoz posebnih kategorija putnika (naročito djece) te uvede obveza internih edukacija vozača prijevoznika koji obavljaju prijevoz djece. Navedeno se odnosi na vozače koji obavljaju cestovni prijevoz koji uključuje prijevoz djece te autotaksi prijevoz. Nadalje, predložili smo izmjene i dopune podzakonskih propisa koji se odnose na propisivanje uvjeta koje moraju ispunjavati vozila namijenjena za autotaksi prijevoz i *rent-a-car*, kako bi postojanje dječjih autosjedalica kao dio opreme bilo uvjet za izdavanje licencije. Preporučili smo da se u provođenju programa stjecanja početne kvalifikacije i periodične izobrazbe za vozače koji obavljaju cestovni prijevoz putnika, prema odredbama *Zakona o prijevozu u cestovnom prijevozu*, pojačaju sadržaji i dostupna literatura koji se odnose na aspekt sigurnosti djece u prometu u svojstvu pješaka, putnika i vozača, s naglaskom na odgovornost odraslih za sigurnost djece u prometu zbog razvojnih ograničenja djece. Obaviješteni smo da nije moguća provedba posebne stručne osposobljenosti ili licenciranja za prijevoz djece u sklopu prijevoza putnika. Prijedlog u pogledu autosjedalica razmotrit će se prilikom donošenja sljedećih izmjena podzakonskih akata.

6.8 STATUSNA PRAVA

ZAKON O STRANCIMA

U proceduri koja je prethodila donošenju Zakona o izmjenama i dopunama *Zakona o strancima* u tri navrata smo dostavljali svoje mišljenje i prijedloge. Izrazili smo žaljenje da se o problematici koja je bila predmet ovog zakona nije raspravljalo tijekom opsežnih aktivnosti na izmjeni *Zakona o strancima* u 2017. godini, kao i to da ni ovom prilikom nisu sagledavani raniji prijedlozi pravobraniteljice za djecu, za koje držimo da bi unaprijedili položaj djece stranaca. Naše primjedbe bile su usmjerene na: mogućnost odgode izvršenja odluke o odbijanju ulaska djeteta u RH; provođenje posebnog ispitnog postupka u postupcima vezanim uz prestanak privremenog boravka u slučajevima kad je riječ o djetetu ili osobi koja se skrbi o djetetu, a sve kako bi se u svakom konkretnom slučaju utvrdio djetetov najbolji interes; produljenje roka za dragovoljni odlazak u situacijama kad se rješenje o povratku odnosi na djecu ili osobe koje se skrbe o njima, odnosno prilagođavanje okolnostima svakog konkretnog slučaja; provođenje posebnog ispitnog postupka i održavanje usmene rasprave u slučaju pravnog lijeka na odluku o smještaju i produljenju smještaja djece (maloljetnika) u centar. Unatoč tome što su svi naši prijedlozi bili usmjereni na poboljšanje statusa djece stranaca u RH, uvažen je samo onaj koji se odnosi na provođenje posebnog ispitnog postupka i održavanje usmene rasprave u slučaju pravnog lijeka na odluku o smještaju i produljenju smještaja djece (maloljetnika) u centar.

PRAVILNIK O BORAVKU U PRIHVATNOM CENTRU ZA STRANCE

U postupku donošenja *Pravilnika o boravku u Prihvatnom centru za strance* zatražili smo unapređivanje uvjeta smještaja kako bi bili primjereni za smještaj male djece, u smislu opremljenosti spavaonica, prostora za igru i dodatnih rekreacijskih i edukativnih sadržaja te osiguranja osnovnih potrepština za djecu i adekvatne prehrane, što je djelomično prihvaćeno. Također smo zatražili da se uredi mogućnost redovitih posjeta posebnog skrbnika i besplatne telefonske komunikacije između djeteta i posebnog skrbnika, što je MUP prihvatio. Zatražili smo i da se za službenike koji su u redovnom kontaktu s djecom i obiteljima osiguraju posebne edukacije za rad s djecom stranim državljanima te dodavanje odredbe da je, nakon smještaja obitelji s djecom ili maloljetnika bez pratnje, *Centar* dužan kontaktirati Ured državne uprave/Gradski ured radi osiguranja prava na obrazovanje djece. Navedeni prijedlog nije prihvaćen.

ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

U ovom poglavlju dajemo sažeti prikaz četiri istraživanja koja je Ured pravobraniteljice za djecu proveo ili okončao u 2018. godini. Prvo istraživanje čije rezultate prikazujemo odnosi na ostvarivanje prava djece na sudjelovanje u sustavu odgoja i obrazovanja, drugo i treće bave se djecom i mladima koji su se nalazili na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici u periodu od 2010. do 2017., uz zasebno istraživanje stanja u 2018. godini, a četvrto se odnosi na stanje i probleme u obiteljsko pravnoj zaštiti djece koja žive na otocima iz perspektive centara za socijalnu skrb.

7.1 ISTRAŽIVANJE „PARTICIPACIJA DJECE U SUSTAVU ODGOJA I OBRAZOVANJA“

Želeći na poseban način i radno obilježiti 15 godina postojanja institucije Pravobranitelja za djecu, Ured pravobraniteljice za djecu je 2017. godine okupio tim znanstvenica s Edukacijsko-rehabilitacijskog i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu s idejom provođenja istraživanja o ostvarivanju prava djece na sudjelovanje u sustavu odgoja i obrazovanja.¹⁴⁴ Istraživanje „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“ provedeno je od rujna 2017. do lipnja 2018., pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Ivane Jeđud Borić i koordinacijom savjetnice pravobraniteljice za djecu Davorke Osmak Franjić te uz podršku svih djelatnika Ureda. U njemu je korištena kombinacija kvalitativnog i kvantitativnog pristupa. Djeca iz **Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu** (MMS) bila su važni konzultanti u prvoj fazi istraživanja i pripremi upitnika, a sudjelovat će i u formuliranju preporuka i daljnjem predstavljanju rezultata i zaključaka.

Prvi dio istraživanja koji je proveden u 2017. godini temeljen je na **kvalitativnom pristupu** kako bi se stekao širi početni uvid u temu istraživanja te dobile smjernice za konstrukciju upitnika za kvantitativni dio istraživanja. U kvalitativnom dijelu istraživanja u gradovima u kojima djeluju regionalni uredi Pravobranitelja za djecu provedene su četiri fokusne grupe sa sljedećom strukturom sudionika: djeca mlađe osnovnoškolske dobi, djeca starije osnovnoškolske dobi, djeca srednjoškolske dobi i odrasli (učitelji i stručni suradnici) iz škola iz kojih dolaze djeca. Ukupno je provedeno 12 fokus grupa s djecom i sedam fokus grupa s odraslima, u kojima je sudjelovalo 70 djece i 41 odrasla osoba iz 12 osnovnih i 12 srednjih škola.

Nakon početne analize podataka iz fokusnih grupa kreiran je *Upitnik o participaciji u školi*, koji je zatim do- rađen nakon konzultativnog sastanka s članovima MMS-a. Potom je provedeno **pilot istraživanje** u kojem je sudjelovao ukupno 361 učenik te 48 odraslih iz dvije osnovne i jedne srednje škole u Zagrebu.

Usljedila je dorada upitnika na temelju podataka dobivenih u pilot-istraživanju te je u 2018. godini provedeno **kvantitativno** istraživanje u 41 školi (21 osnovna 20 srednjih) diljem Hrvatske. U kvantitativnom istraživanju sudjelovalo je 2720 učenika (43,2% iz osnovnih i 56,8% iz srednjih škola gimnazija i strukovnih škola) i 461 odrasla osoba, od čega 77,6% nastavnika i 9,2% učitelja razredne nastave te 13,3% stručnih suradnika.

¹⁴⁴ Tekst je neznatno izmijenjena i skraćena verzija *Sažetka istraživanja*, čija je autorica voditeljica istraživačkog tima izv. prof. dr. Ivana Jeđud Borić, s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (dostupno na <http://dijete.hr/pravobraniteljica-predstavila-istrazivanje-o-pravu-djece-na-sudjelovanje-u-sustavu-odgoja-i-obrazovanja/>)

Pravo djeteta na sudjelovanje/participaciju je pravo iz *Konvencije o pravima djeteta* (čl. 12., pravo na izražavanje mišljenja o pitanjima koja se tiču djeteta), a ujedno i načelo koje prožima sva područja djetetovih prava.

Zašto je važna participacija djece u školi? Škola je važno okruženje za rast i razvoj svakog djeteta, u kojem ono provodi znatni dio vremena te kroz učenje, igru i druženje izgrađuje svoju socijalnu mrežu i sebe kao pojedinca ujedno je i ključno mjesto na kojem se uče, promoviraju i ostvaruju dječja prava. Participacija učenika u školi podrazumijeva raznovrsne aktivnosti: od formalne participacije kroz učenička predstavnička tijela, individualni doprinos u razredu i sudjelovanje u zajedničkim akcijama i projektima, do samostalnog iniciranja projekata u školi.

Sudjelovati u školi kao učenik ili učenica znači: dobivati i dijeliti informacije, biti pitan i konzultiran o stvarima koje se tiču života u razredu i školi, aktivno sudjelovati u nastavnim i nenastavnim aktivnostima te odlukama koje su važne za učenike, predlagati i ostvarivati svoje ideje i projekte, a sve to uz podršku i poštovanje odraslih i vršnjaka te u skladu s vlastitim interesima i mogućnostima.

Cilj istraživanja bio je steći dublje razumijevanje participacije djece u sustavu odgoja i obrazovanja iz perspektive djece (učenika) i odraslih (nastavnika i stručnih suradnika) sa svrhom kreiranja smjernica za povećanje aktivne participacije učenika.

Istraživačka pitanja na koja smo htjeli odgovoriti bila su: *Kako učenici (djeca) i odrasli (nastavnici i stručni suradnici) doživljavaju školu? Kako učenici i odrasli doživljavaju participaciju djece u školi? Koji su oblici i razine participacije učenika u školi? Koja je uloga vijeća učenika u odnosu na participaciju djece u školi? Koja je uloga odraslih u participaciji učenika u školi? Što potiče, a što otežava participaciju djece u školi?*

Zaključci ovoga istraživanja temelje se na skupnim rezultatima kvalitativnog i kvantitativnog dijela istraživanja.

Doživljaj škole: I odrasli i djeca uglavnom zadovoljni školom, a nezadovoljni preopterećenošću nastavnim sadržajima Djeca i odrasli u pravilu su zadovoljni svojim školama odrasli i više od djece a kao čimbenici zadovoljstva ističu se **dobri odnosi** (među vršnjacima/kolegama i odnosi djece i nastavnika) te **dobra uređenost škole**. No, zabrinjava podatak da 24,5% učenika ne osjeća povezanost s drugim učenicima i odraslima u svojoj školi te da 24,1% nije sretno što pohađa svoju školu.¹⁴⁵ Ono što djecu i odrasle čini nezadovoljnima je preopterećenost nastavnim sadržajima i obvezama. To učenicima stvara stres, a nastavnicima osjećaj da su svedeni na administratore. Nastavnici i stručni suradnici upozoravaju i na nepovoljniji položaj škola u ruralnim sredinama te položaj strukovnih škola. Djeca često navode da u školi nemaju zadovoljene neke osnovne uvjete, poput toplog obroka, ali i tople vode i toaletnog papira. Upozoravaju i na neka zabrinjavajuća kršenja prava djece kroz grubo i povređujuće ponašanje nekih nastavnika.

Doživljaj participacije djece u školi: Iznimno važno, ali nedovoljno razvijeno I odrasli i djeca smatraju da je pravo djece na sudjelovanje u školi iznimno važno. Ipak, djeca nemaju dojam da njihovo mišljenje može dovesti do promjena u školi ili utjecati na ishod nekih odluka rijetko ih se uključuje u raspravu o relevantnim temama jer odrasli često misle da za to nisu kompetentna. Odrasli sudionici istraživanja smatraju da nedostaje jasna vizija na razini obrazovnog sustava o tome što se očekuje od participacije učenika. Naglašavaju potrebu uvođenja sadržaja vezanih uz participaciju djece u formalno obrazovanje nastavnika, kao i sadržaja koji daju znanja i vještine za razvoj odnosa s djecom.

Oblici i razine participacije učenika u školama: Ključ je u rukama odraslih Sudjelovanje djece u školi bogato je i raznoliko u izvannastavnim i slobodnim aktivnostima te različitim akcijama i manifestacijama. Takvo dječje sudjelovanje većinom iniciraju i vode odrasli. Učenici uglavnom najviše žele sudjelovati u školskim i razrednim projektima, a najmanje žele predstavljati svoj razred u vijeću učenika. Djeca moć za odlučivanje i dalje jasno vide kao domenu odraslih: odrasli biraju one koji se *dobro ponašaju* (odlučuju tko će participirati) i odobravaju ideje i prijedloge djece (odlučuju o sadržaju sudjelovanja). Dakle, participacija većine (djece) u školi pod velikim je utjecajem manjine (odraslih), koja je gotovo potpuno uvjetuje i formira (kroz odnose i resurse).

¹⁴⁵ Istraživanje *Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja*, Formalna i stvarna participacija učenika, Jeđud-Borić, I., časopis *Zrno*, godina XXX., broj 134-135 (159-160), siječanj-travanj 2019.

Uloga vijeća učenika: Djeca znaju za njih, ali ne i što rade Učenici i odrasli u školi dobro su upoznati s vijećem učenika, navode da znaju da u njihovim školama takva vijeća postoje, ali u manjoj su mjeri upoznati s njihovim radom te pitanjima i problemima kojima se vijeće učenika bavi. Čini se da uloga i svrha tih vijeća nisu posve jasne ni djeci, ni odraslima, niti im pripisuju mogućnost utjecaja na odluke koje se donose u školi, doživljavaju ih više formalnim tijelima. I odrasli i djeca smatraju da bi vijeće učenika moglo aktivno zastupati mišljenja i interese djece, a i pridonijeti jačanju kompetencija aktivnog građanstva, no ostvarenje tih ciljeva ovisi najviše o odraslima. Djeca trebaju odrasle koji će facilitirati i mentorirati rad vijeća učenika te odrasle koji će biti spremni čuti i uvažiti prijedloge koji dolaze od vijeća učenika.

Uloga odraslih u odnosu na participaciju učenika u školi: Dobro je kad je nastavnik „dobre volje“ a učenici „ne prave probleme“ Jedinstveno je mišljenje svih sudionika u istraživanju kako djeca i odrasli u školi nisu i ne mogu biti ravnopravni. Djeca odraslima pripisuju više znanja, više iskustva, više moći, veće percipirane vrijednosti mišljenja pa i više prava. Često navode i da puno ovisi o sprezi dviju komponenti: raspoloženju nastavnika i ponašanju učenika. Ako su nastavnici dobro raspoloženi („ako je dobre volje, ako mu je sve ok kod kuće“), a učenici korektni („uče, pišu zadaće, ne prave probleme“) tada je sve u redu, no ako se barem jedna komponenta promijeni, nastavnici su skloni zlouporabiti svoju moć. To negativno utječe na osjećaj povjerenja i povezanosti pa time i na participaciju djece u školi.

Velika je potreba djece da ih nastavnici sve doživljavaju (vole) jednako, no primjećuju da nastavnici više uzimaju u obzir mišljenja odlikaša, *poslušnih* i tzv. *miljenika*. Djeca žele više uvažavanja, ravnopravnosti i pravednosti u odnosu s odraslima. Stručne suradnike u školi prepoznaju kao one koji im pružaju podršku, zastupaju njihova prava i štite ih. Odrasli, pak, smatraju da je za postizanje promjena u školi važno da se odrasli angažiraju i budu modeli za sudjelovanje i poticanje promjena.

Što potiče participaciju djece u školi? Djecu bi na veće sudjelovanje u školi najviše potaknuli **bolji odnosi s odraslima**: pravednost u pristupu i ocjenjivanju, otvorenost odraslih, dobro raspoloženje i ljubaznost. Važno im je da se osjećaju sigurno i da ih ne bude strah iznijeti svoje mišljenje. Podrška odraslih, kao poticaj na participaciju, važnija im je od podrške vršnjaka. Prema odgovorima učenika participacija u školama mogla bi se povećati: povećanjem **izbornosti** u školi (posebno u srednjim školama), kreiranjem **atmosfere prihvaćenosti** i slobode izražavanja svih, primjenom načina rada koji potiče **suradničko učenje** i rad u manjim grupama te kreiranjem djeci pristupačnih i prilagođenih **prostora za druženje** i susrete u prostoru škole. U tom smislu srednjoškolci posebno upućuju primjedbe na nekreativnost i neživotnost škola te ističu nezadovoljstvo obrazovnim sustavom u cjelini.

Primjeri sudjelovanja djece u školama riznica dječje participacije Kako bi se dodatno proširila slika o sudjelovanju djece u školama, Ured pravobraniteljice za djecu je u veljači 2018. pokrenuo akciju prikupljanja primjera različitih oblika dječjeg sudjelovanja u školi, za izradu tzv. *riznice* dječjega sudjelovanja. Poziv je upućen svim školama u Hrvatskoj, uz zamolbu da izaberu primjere u kojima su djeca osjetila da je njihov doprinos utjecao na to kako izgleda njihov život u razredu i školi. Na poziv se odazvalo ukupno 75 škola, od čega 45 osnovnih i 30 srednjih škola. U pristiglim primjerima najviše je onih koji se odnose na participaciju djece u izvannastavnim aktivnostima, najčešće poticanim i vođenim od odraslih, a manje je onih koji govore o stvarnoj inicijativi djece i utjecaju na promjene i odluke u školi.

Zaključno I ovo istraživanje potvrdilo je da je važno aktivno uključivati djecu u teme i rasprave koje se tiču njihovih života. Poruka je svih sudionika istraživanja da je sudjelovanje djece u školi važno i poželjno, ali da sadašnji način rada i života u školama, ne potiče suštinsku participaciju djece u odlučivanju o relevantnim temama. Sve je podređeno ostvarivanju akademskog uspjeha, što potiskuje u drugi plan stvaranje dobrih odnosa nastavnika i djece, koji su ključni čimbenik u poticanju participacije djece. Time su u konačnici nezadovoljni i odrasli i djeca. Relaksiranje formi (i formaliziranosti) u školama, otvorilo bi mogućnosti za dijalog djece i odraslih te smislenu participaciju djece.

7.2 SMJEŠTAJ, ORGANIZIRANO STANOVANJE I BORAVAK U DOMOVIMA ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI TE U CENTRIMA ZA PRUŽANJE USLUGA U ZAJEDNICI

U ovom tekstu kroz prikaz **dvaju istraživanja** pratimo broj djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici, u periodu od 2010. do 2017. godine¹⁴⁶ te detaljnije prikazujemo podatke za 2018. godinu.

Ured pravobraniteljice za djecu od početka svoga rada 2003. godine posebnu pozornost posvećuje zaštiti prava djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Usto je, od 2010. do 2017. godine, sustavno i kroz posebno istraživanje pratio kako se u Hrvatskoj odvija proces transformacije sustava skrbi o djeci u skladu s ciljevima „Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (2018.)“. Riječ je o tzv. „Master planu“ čiji je cilj omogućiti svakom djetetu bez odgovarajuće roditeljske skrbi da, umjesto u instituciji, odrasta u uvjetima koji su što sličniji obiteljskima, odnosno, da bude u udomiteljskoj obitelji ili da bude posvojeno, ako se ne može vratiti u svoju biološku obitelj.

Kvantitativnim je istraživanjem putem upitnika obuhvaćeno 20 institucija koje se skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Među njima je bilo sedam domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač Republika Hrvatska te dva doma socijalne skrbi drugih osnivača (SOS Dječje selo Ladimirevci i Lekenik), zatim, šest centara za pružanje usluga u zajednici te pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi za djecu izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma.

Istraživanje su provele savjetnica pravobraniteljice za djecu Lidija Petrović i izv. prof. dr. sc. Maja Laklija sa Studijskog centra socijalnog rada, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, uz podršku savjetnica/savjetnika regionalnih ureda.

Rezultati pokazuju trend pada broja djece i mladih koja se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u razdoblju od 2013. do 2016. godine, međutim, u 2017. taj broj je počeo rasti. Tako je na kraju 2017. godine broj djece i mladih u institucionalnoj skrbi bio 818, što je za 3,7% više u odnosu na kraj 2016. U navedenom broju je 708 djece i 110 mladih (starijih od 18 godina), a posebno zabrinjava to što je među njima čak 208 mladih od sedam godina. Upravo u toj dobnoj skupini uočen je još veći porast u odnosu na 2016. godinu, koji iznosi čak 13 posto, budući da ih je tada bilo 184 ili 24 djece manje nego u 2017.

Od 2014. do 2017. godine zamijećen je kontinuirani rast broja djece i mladih kojima je, prema *Zakonu o socijalnoj skrbi*, priznata usluga privremenog smještaja. Raste i broj djece i mladih na dugotrajnom smještaju, kojim je u 2017. bilo obuhvaćeno 309 korisnika. Na smještaju u institucijama najzastupljenija je dobna skupina djece od 10 do 18 godina.

Zabrinjavajući je podatak da je tijekom 2017. godine porastao broj djece koja su iz udomiteljskih obitelji smještena (ili vraćena) u institucije, a to su u najvećem broju djeca u dobi od 10 do 18 godina. Uvažavajući činjenicu da mnoga djeca imaju vrlo pozitivna iskustva odrastanja u udomiteljskoj obitelji, u istraživanju se željelo dobiti uvid u iskustva djece i udomitelja s iskustvom prekida udomiteljstva, kako bi se prepoznali čimbenici rizika za neuspješno udomiteljstvo i kako bi ih se preveniralo ubuduće. Rezultati ukazuju na potrebu bolje pripreme i djeteta i udomitelja za udomiteljsku skrb. I djeca i udomitelji navode da u većini slučajeva nisu imali priliku ranije kontaktirati i bolje se upoznati prije udomljenja. No, ima i pozitivnih primjera. Primjerice, kad bi dijete koje je smješteno u ustanovi boravilo tijekom vikenda i praznika u udomiteljskoj obitelji više puta te su ga pitali bi li željelo ostati u toj obitelji.

Udomitelji također ističu da prije dolaska djeteta u obitelj, prilikom kontakta sa socijalnim radnicima nisu dobili potpune informacije o djetetu, njegovom zdravstvenom stanju i prethodnom životnom iskustvu, što je

¹⁴⁶ Prikaz istraživanja je u sažetom obliku objavljen u časopisu *Zrno*, godina XXX., broj 134-135 (159-160), siječanj-travanj 2019.

često dovodilo do toga da se udomitelji nisu najbolje snašli u svojoj ulozi, zbog nedovoljne pripremljenosti, ali i izostanka odgovarajuće edukacije i stručne podrške.

Ohrabruje podatak o rastu broja djece uključene u poludnevni boravak pri centrima za pružanje usluga u zajednici, što je vrijedna socijalna usluga u lokalnoj zajednici, a ujedno i pomoć školama koje nemaju mogućnost organiziranja produženoga boravka djece. Broj djece obuhvaćene tom uslugom u 2017. je izrazito povećan na 546 djece (u 2016. bilo ih je 473).

Najčešći razlozi prekida smještaja i organiziranog stanovanja za djecu i mlade su povratak u vlastitu obitelj, smještaj u drugi dječji dom ili udomiteljsku obitelj ili završetak školovanja. Pritom djeca starija od 15 godina iznimno rijetko odlaze u udomiteljsku obitelj. Za oko 5% djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici stručnjaci procjenjuju da te ustanove nisu prikladno rješenje za njih ta de bi ih trebalo smjestiti u ustanove za djecu s teškoćama u razvoju (TUR) ili za djecu s problemima u ponašanju (PUP). Također, među djecom na smještaju i organiziranom stanovanju porastao je broj djece bez pratnje, koje je u 2017. bilo 42.

U 2017. godini u sustavu se nalazilo 60 djece koja su imala ostvarene pretpostavke za posvojenje. Ona su većinom bila bez zdravstvenih ili drugih poteškoća, a dio ih je imao TUR, kronične bolesti ili kombinirana oštećenja. Među tih 60 najviše je djece u dobi od 10 do 18 godina, za čije posvojenje postoji smanjeni interes ili je riječ o djeci koja se sama protive posvojenju. Nažalost, vidljivo je da se broj posvojenja djece iz domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici godinama smanjuje pa ih je tako 2015. posvojeno 42, zatim u 2016. godini 22, a u 2017. godini samo 18.

Kvalitativni dio istraživanja proveden je na uzorku sudionika, udomitelja i djece s iskustvom prekida udomiteljstva i dugotrajnog boravka u ustanovama te stručnjaka zaposlenih u CZSS-ima i ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Za taj dio istraživanja osmišljeni su predloži s pitanjima vodič za polustrukturirani intervju. U kvalitativnom dijelu istraživanja nastojalo se doznati kako djeca vide alternativnu skrb, upoznati njihova iskustva i prijedloge za unapređenje, kao i izazove s kojima se susreću udomitelji i stručni djelatnici. Ovi rezultati ukazuju na potrebu unapređivanja sustava edukacije i podrške udomiteljima i djeci, potrebu intenzivnijeg rada s obitelji nakon izdvajanja djeteta u cilju njegova povratka u biološku obitelj, nužnu veću participaciju djece u donošenju odluka koje ih se tiču te bolju podršku djeci koja izlaze iz sustava skrbi. Također upućuju na potrebu daljnjeg razvijanja dostupnosti usluga organiziranog stanovanja, promjenu zakonske regulative te znatna kadrovska poboljšanja u sustavu socijalne skrbi.

Detaljniji rezultati provedenog istraživanja bit će tijekom 2019. godine objavljeni na web stranici Ureda pravobraniteljice (dijete.hr).

Istraživanje stanja u 2018.

U cilju kontinuiranog praćenja zaštite prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama, Ured je i u 2018., već devetu godinu zaredom, proveo **istraživanje o broju djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku¹⁴⁷ u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici.**

Cilj istraživanja bio je analiza stanja i kretanja broja djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici tijekom 2018. godine, a u svrhu praćenja ostvarivanja *Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (2018.)*.

Provedba istraživanja Ured pravobraniteljice za djecu prikupio je podatke putem upitnika koji je prosljeđen u 20 institucija:

¹⁴⁷ Socijalne usluge boravka, smještaja i organiziranog stanovanja definirane su *Zakonom o socijalnoj skrbi* (NN 157/13) u čl. 86., 87., 88., 89., 90., 91., 92., 93. i 94.

- sedam domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač RH (Dječji dom „Maslina“, Dubrovnik; Dječji dom „Maestral“, Split; Dječji dom „I. B. Mažuranić“, Lovran; Dječji dom „Ruža Petrović“, Pula; Dječji dom „Zagreb“, Zagreb; Dječji dom „Vrbina“, Sisak; Dječji dom „Sv. Ana“, Vinkovci);
- dva doma socijalne skrbi drugih osnivača (SOS Dječje selo Ladimirevci i SOS Dječje selo Lekenik);
- šest centara za pružanje usluga u zajednici („Izvor“, Selce; „V. Nazor“, Karlovac; „Svitanje“, Koprivnica; „Lipik“, Lipik; „Kuća sretnih ciglica“, Slavonski Brod i „Klasje“, Osijek);
- pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije; Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Zagreb; Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan; Nova Budućnost, Zagreb i Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci).

Mjerni instrument Za potrebe istraživanja kreiran je upitnik za prikupljanje podataka o:

- broju djece i mladih na smještaju i organiziranom stanovanju, s obzirom na: spol, dob, vrstu smještaja, pravni temelj smještaja, smještaj koji je prethodio smještaju u ustanovu u kojoj se dijete/mlada osoba nalazi te broj djece kojima je priznata usluga boravka u domu;
- prekidima smještaja, s obzirom na razloge koji uključuje pitanja: o broju prekida smještaja u domu u pojedinoj godini, razlozima prekida smještaja s obzirom na dob i spol djeteta/mlade osobe;
- različitim grupama djece: djeca sa psihičkim smetnjama, djeca s TUR i PUP i djeca koja su stekla uvjete za posvojenje, a nalaze se u ustanovi.

Rezultati

Ukupni broj djece i mladih koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici, **prema spolu i dobi**, na dan 31. prosinca 2018.

SOCIJALNA USLUGA	Spol		Dob						UKUPNO
	Ž	M	0 - 3	4-7	8-10	11-14	15-18	18 +	
Smještaj	324	360	85	103	95	177	180	44	684
Organizirano stanovanje	71	45	3	1	7	15	31	59	116
UKUPNO	395	405	88	104	102	192	211	103	800

U domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici 31. prosinca 2018. godine na smještaju i organiziranom stanovanju nalazilo se 800 djece i mladih, 18 manje nego u 2017.¹⁴⁸

Zakonom o socijalnoj skrbi (ZSS) određeno je da djetetu, a posebno **djetetu mlađem od sedam godina**, CZSS može priznati pravo na privremeni smještaj u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga, samo u slučaju ako mu se u trenutku nastanka potrebe ne može osigurati smještaj u udomiteljskoj obitelji ili obiteljskom domu, dok traje potreba, a najdulje do šest mjeseci. Iznimno, u slučaju potrebe za pružanjem tretmanskim ili zdravstvenih usluga koje nisu dostupne udomitelju, privremeni smještaj djeteta može se realizirati u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga. U skladu s navedenom zakonskom regulativom, broj djece mlađe od sedam godina smanjio se u odnosu na 2017., te ih je 31. prosinca 2018. na smještaju i organiziranom stanovanju bilo 192 (u 2017. bilo ih je 213).

¹⁴⁸ Uočena su odstupanja u iskazanim podacima o broju djece koja su se nalazila u domovima na dan 31.12.2017.

Broj djece i mladih koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u pojedinim domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, na dan 31. prosinca 2018.

INSTITUCIJA	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2017.	Broj djece na dan 31.12.2018.			Broj mladih na dan 31.12.2018.			UKUPNO
		Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	
Dom "Maslina" Dubrovnik	17	15		15	1	2	3	18
Dom "Maestral" Split	58	36	11	47	2	11	13	60
Centar za pružanje usluga u zajednici "Izvor" Selce	6		3	3		3	3	6
Dom "I.B.Mažuranić" Lovran	19*	20		20				20
Dom "Ruža Petrović", Pula	31	22		22	4	1	5	27
Dom "Zagreb"	149	104	15	119	2	22	24	143
CPUZ "V. Nazor" Karlovac	15	12		12		3	3	15
Dom "Vrbina" Sisak	20	21		21	1	0	1	22
CPUZ "Svitanje" Koprivnica						2	2	2
CPUZ "Lipik"	7		8	8		1	1	9
CPUZ "Kuća sretnih ciglica", Slavonski Brod	12		10	10		5	5	15
Dom "Sv. Ana" Vinkovci	28	22		22	2		2	24
CPUZ "Klasje" Osijek	46	42		42	2	3	5	47
SOS-Dječje selo Ladimirevci	102	94		94	11		11	105
SOS-Dječje selo Lekenik	98	83		83	5		5	88
Caritas zagrebačke nadbiskupije	76*	66		66	5		5	71
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	51	36	10	46	0	6	6	52
Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan	10	9		9	1		1	10
Samostan č.s. Sv. Bazilija, Križevci	9	6		6	3		3	9
Nova Budućnost	58	52		52	5		5	57
UKUPNO	812	640	57	697	44	59	103	800

Unatoč smanjenju i dalje nas zabrinjava veliki broj djece najmlađe dobi u institucijama, što govori da im CZSS-i i dalje ne osiguravaju odgovarajući smještaj u udomiteljskim obiteljima ili obiteljskim domovima.

Ukupni broj djece i mladih na **smještaju** u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, na dan 31. prosinca 2018.

Djeca			Mlade osobe			Ukupan broj djece i mladih
Organizirano stanovanje uz stalnu pomoć	Organizirano stanovanje uz povremenu pomoć	Ukupno	Organizirano stanovanje uz stalnu pomoć	Organizirano stanovanje uz povremenu pomoć	Ukupno	
49	8	57	12	47	59	116

Od ukupno 684 djece i mladih na smještaju, njih 260 bilo je na dugotrajnom smještaju, na temelju ZSS-a, što predstavlja smanjenje za 49 djece, u odnosu na 2017. godinu. Najveći broj djece i mladih na smještaju, njih 188, su djeca mlađa od sedam godina, zatim slijede djeca u dobi od 15 do 18 godina kojih je 180, zatim 177 djece u dobi od 11 do 14 godina, 95 djece u dobi od osam do 10 godina te 44 starijih od 18 godina.

Ukupni broj djece i mladih u **organiziranom stanovanju** u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, na dan 31. prosinca 2018.

Djeca			Mlade osobe			Ukupni broj djece i mladih
Organizirano stanovanje uz stalnu pomoć	Organizirano stanovanje uz povremenu pomoć	Ukupno	Organizirano stanovanje uz stalnu pomoć	Organizirano stanovanje uz povremenu pomoć	Ukupno	
49	8	57	12	47	59	116

Kao što je iz gornjih tablica vidljivo, višestruko je veći broj djece i mladih na smještaju nego u organiziranom stanovanju.

Zakonski temelji smještanja djece i mladih u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u centre za pružanje usluga u zajednici, u razdoblju od 2015. do 2018.

Broj djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici						
			2015.	2016.	2017.	2018.
Temeljem Obiteljskog zakona	Spol	Ž	60	38	56	62
		M	77	39	53	53
	Ukupno		137	77	109	115
	Dob	0-3	41	26	40	35
		4-7	27	13	24	20
		8-10	23	10	21	21
		11-14	30	14	14	27
		15-18	15	12	10	10
18+		1	2		2	
Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	Spol	Ž	130	128	170	146
		M	135	147	152	151
	Ukupno		265	275	322	297
	Dob	0-3	79	80	83	82
		4-7	33	32	32	25
		8-10	27	21	31	42
		11-14	53	31	53	59
		15-18	51	85	101	63
18-		22	26	22	26	
UKUPNO			402	352	431	412

U domove i centre za pružanje usluga u zajednici, na temelju *Obiteljskog zakona* i ZSS-a, tijekom 2018. ukupno je smješteno 412 djece i mladih osoba, što je za 19 manje nego u 2017. Prema navodima djelatnika domova, broj realiziranih smještaja bio bi veći, s obzirom na iskazane zahtjeve za smještaj djece mlađe od sedam godina. Vidljivo je, u odnosu na 2017., smanjenje ukupnog broja smještaja, a posebno smještaja realiziranih temeljem ZSS-a koji definira da se djeci može priznati jedino socijalna usluga privremenog smještaja koja ima ograničeno vremensko trajanje.

Unatoč manjem broju smještaja, u 2018. godini je 153 djece obuhvaćeno sudskim postupcima oduzimanja prava roditeljima na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu ustanovi socijalne skrbi, što je povećanje u odnosu na 2017. te upućuje na ostvareni pomak.

Smještaj koji je prethodio smještaju djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, u razdoblju od 2016. do 2018.

GODINA	Kod roditelja	Kod rodbine	U udomiteljskoj obitelji	U obiteljskom domu	U bolnici	U drugom domu	Ostalo
2016.	183	26	32	1	42	19	49
2017.	252	23	46	1	36	52	21
2018.	240	20	46	0	49	20	37

Vidljivo je da je najveći broj djece i mladih koji su primljeni na smještaj ili organizirano stanovanje tijekom 2018., njih 240, došlo iz biološke obitelji, 49 iz bolnice, 46 iz udomiteljskih obitelji, dok ih je 37 prije smještaja bilo na nekom drugom mjestu (skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, djeca bez pratnje, djeca strani državljanjani zatečeni u skitnji, dijete u bijegu od kuće).

Zabrinjava i dalje veliki broj djece premještene iz udomiteljskih obitelji u domove. Kao i prijašnjih godina, do prekida smještaja u udomiteljskim obiteljima najčešće je dolazilo na zahtjev udomitelja koji nisu bili u mogućnosti odgovoriti na potrebe djece koja su iskazivala složene probleme, na obostrani zahtjev djece i udomitelja zbog neslaganja, učestalih konflikata i bjegova djece, zatim zbog zdravstvenih poteškoća udomitelja, preseljenja udomitelja, poteškoća s biološkim roditeljima udomljenog djeteta te nastavka školovanja djeteta izvan mjesta dosadašnjeg boravka. Bilo je i slučajeva da je CZSS procijenio da djeci u udomiteljskim obiteljima nije pružena odgovarajuća skrb, kao i da su djeca u udomiteljskim obiteljima bila izložena tjelesnom kažnjavanju.

193

Slijedeći ideju „Master plana“, čiji je cilj smanjenje broja djece smještene u institucijama, pozitivan je podatak da je u 2018. uslugom **boravka** bilo obuhvaćeno 568 djece (19 djece manje nego u 2017.), od kojih 34 cjelodnevni i 534 poludnevni boravkom. Iz domova je 20 djece vraćeno u biološke obitelji te su odande tijekom radnih dana dolazila u domove gdje im se, osim pomoći u učenju, pružaju usluge prehrane, održavanja osobne higijene, briga o zdravlju, čuvanje, odgoj, njega, radne aktivnosti, psihosocijalna rehabilitacija, organiziranje slobodnog vremena i organiziranje prijevoza do škole. Među njima je po prvi put uslugom boravka obuhvaćeno 155 djece, od kojih 138 uslugom poludnevnog, a 17 cjelodnevnog boravka. Navedeni podatak upućuje na korisnost ove socijalne usluge u lokalnoj zajednici, kao i školama koje nemaju mogućnost organiziranja produženog boravka djece. Ta je usluga veoma važna i za djecu čije su obitelji slabijeg materijalnog statusa.

Razlozi prekida smještaja u 2016., 2017. i 2018. godini

PREKID SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA	Broj djece i mladih 2016.	Broj djece i mladih 2017.	Broj djece i mladih 2018.
Povratak u biološku obitelj	138	134	175
Smještaj u udomiteljsku obitelj	69	58	71
Smještaj u drugi dječji dom ili ustanovu	60	74	42
Posvojenje	22	18	22
Završetak školovanja	36	28	20
Punoljetnost	26	29	14
Drugo	63	51	65
Smještaj kod rodbine	5	6	12
Smještaj u obiteljski dom			3
UKUPNO	419	398	424

Tijekom 2018. za 336 djece i 88 mladih prekinut je smještaj u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici. Najčešći razlozi prekida smještaja su: povratak u biološku obitelj, premještanje u udomiteljsku obitelj, promjena smještaja iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u drugi dom iste vrste ili u dom za djecu s PUP ili s TUR, posvojenje, završetak školovanja, punoljetnost, smještaj kod rodbine ili u obiteljski dom te drugi razlozi (najčešće osamostalivanje, nastavak obrazovanja u drugom gradu, zapošljavanje, sklapanje braka ili navršena 21. godina života).

Prekid smještaja radi premještanja u drugi dječji dom ili ustanovu

PREKID SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA	Broj djece 2015.	Broj djece 2016.	Broj djece 2017.	Broj djece 2018.
Premještaj u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	21	27	38	12
Premještaj u dom za djecu s PUP	27	26	31	25
Premještaj u dom za djecu s TUR	6	7	5	4
Premještaj u zdravstvenu ustanovu				1
UKUPNO	54	60	74	42

U odnosu na 2017., vidljivo je smanjenje broja djece koja su iz domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili centara za pružanje usluga u zajednici premještena u drugi dječji dom ili centar.

Stručni djelatnici domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici izjavljuju da bi, s obzirom na vrstu oštećenja ili smetnji, još 55 djece trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 31 slučaju riječ o djeci s PUP, u 18 slučajeva o djeci s TUR, za šestoro se djece predlaže smještaj u ustanove koja skrbe o djeci s kombiniranim smetnjama PUP-a i TUR-a.

Djelatnici domova navode da je veliki broj djece, koja su se nalazila na smještaju u domovima i u organiziranom stanovanju, tijekom godine bio uključen u psihosocijalni tretman i savjetovanje te prema potrebi i u psihološko-psihijatrijski tretman neke zdravstvene ustanove.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na maloljetne trudnice i majke s djecom koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. Tijekom 2018. u ustanovama je bilo zbrinuto osam malodobnih trudnica, dvije u skupini 14-15 godina, četiri u dobnoj skupini 15-16, te dvije u skupini 17-18 godina. Također se na smještaju nalazilo i šest malodobnih majki s djecom, jedna u dobnoj skupini 14-15 godina, a pet u dobnoj skupini 17-18 godina. Jedna se malodobna majka s djetetom vratila u vlastitu obitelj, a dvije malodobne trudnice premještena su u drugu instituciju. Troje je djece nakon navršene prve godine života ostalo u domovima, dok je za majke smještaj prestao u skladu sa zakonom. Sedmero je djece mlađe od godinu dana ostalo u domovima nakon što su majke napustile ustanove.

Posvojenje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi također je tema koju redovito pratimo.

Broj djece koja ispunjavaju uvjete za posvojenje

Djeca koja ispunjavaju uvjete za posvojenje u 2018.							
Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	8-10	11-14	15-18	
43	31	1	6	14	26	24	74

Iz tablice je vidljivo da se na dan 31. prosinca 2018. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalazilo 74 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za posvojenje, od kojih je 50 u dobi od 11 do 18 godina. Od ukupno navedenog broja djece koja bi mogla biti posvojena, osmero je s TUR-om i dvoje boluje od kroničnih bolesti. Dvoje djece ima razne kombinirane poteškoće (mješoviti poremećaj osjećaja i ponašanja; intelektualno, osjetilno i psihičko oštećenje). Četvero je djece romskog podrijetla.

U odnosu na prethodnu godinu, broj djece u domovima i centrima koja imaju zakonske uvjete za posvojenje, je za 14 djece veći. I dalje uočavamo problem dugotrajnosti sudskih postupaka lišavanja prava na roditeljsku skrb, što potvrđuju i dostavljeni podaci institucija o 16 postupaka koji su pokrenuti prije i tijekom 2018., a još nisu okončani. Posebno nas zabrinjava informacija da neki CZSS-i i dalje ne obavještavaju domove o pokretanju, tijeku i završetku postupka oduzimanja prava na roditeljsku skrb, ni o tome da su CZSS-i započeli s postupkom posvajanja djeteta.

Broj djece koja se nalaze u institucijama, s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje, i dalje je velik, ali ne smijemo zaboraviti da se među njima nalaze i djeca za čije posvojenje ne postoji interes potencijalnih posvojitelja, ali i djeca koja se protive posvojenju.

Upoznati smo sa slučajevima da se u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalaze braća i sestre koji imaju pretpostavke za posvojenje, ali nema potencijalnih posvojitelja koji bi ih zajedno posvojili, a djeca se ne žele razdvajati. Premda smatramo da braća i sestre trebaju biti posvojeni od istog posvojitelja, u situaciji u kojoj to nije moguće treba gledati interes svakog djeteta pojedinačno. Ako se braća i sestre razdvoje, iznimno je važno da CZSS-i pružaju podršku, potiču i ohrabruju posvojitelje da održavaju kontakte s braćom i sestrama posvojenog djeteta ako dijete to želi i ako je to u njegovom interesu.

S obzirom na veliki broj djece koja se nalaze na smještaju ili organiziranom stanovanju potrebno je intenzivnije provoditi zakonski propisane mjere prema roditeljima u odnosu na njihovo zanemarujuće ponašanje u odnosu na osobne odnose s djecom. Od ukupno 697 djece koja se nalaze u domovima i centrima, njih 349 ima sudski regulirane osobne odnose s roditeljima, a samo ih 117 održava te odnose sukladno sudskoj odluci. Čak 86 djece ne ostvaruju osobne odnose s roditeljima, bilo zato što su roditelji nezainteresirani za djecu ili ih djeca ne žele viđati ili su roditelji lišeni roditeljske skrbi ili su u međuvremenu umrli. Budući da ustanove redovito izvještavaju CZSS-e o svim relevantnim događanjima vezanim uz djecu, upravo su informacije o angažiranosti roditelja u odnosu na djecu važan podatak u sudskim postupcima preispitivanja daljnje opravdanosti smještaja. Smatramo da djelovanje CZSS-a izostaje upravo u dijelu poticanja roditelja na veću angažiranost u skrbi o djetetu.

Tijekom 2018. u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centre za pružanje usluga u zajednici bilo je smješteno 30 djece stranih državljana bez pratnje¹⁴⁹, šestero u dobi od osam do 10 godina, 14 u dobi 11 do 14 godina, sedmero u dobi od 15 do 18 godina. Za troje najstarijih djelatnici ustanova izražavaju sumnju u iskazanu dob, pretpostavljajući da je riječ ipak o starijim muškim osobama, što predstavlja veliki problem u odnosu na skrb o drugoj djeci u instituciji, pogotovo s obzirom na kulturološke razlike i jezičnu barijeru.

Zaključna razmatranja Vidljivo je smanjenje broja djece i mladih koji žive u institucijama. Na dan 31. prosinca 2018. godine na smještaju i organiziranom stanovanju ukupno se nalazilo 800 djece i mladih, 18 manje nego u 2017. Vidljivo je i smanjenje broja djece mlađe od sedam godina u odnosu na 2017. te ih je na smještaju i organiziranom stanovanju bilo 192. Broj djece koja su iz udomiteljskih obitelji smještena u institucije, identičan je kao u prethodnoj godini, 46 djece. Za 20 je djece usluga smještaja zamijenjena boravkom (osam cjelodnevnim i 12 poludnevnim boravkom).

Tijekom 2018. u domove i centre za pružanje usluga u zajednici smješteno je 412 djece i mladih osoba, što je za 18 manje nego u 2017., a najveći broj, njih 240, na smještaj je došlo iz bioloških obitelji. U cilju smanjenja broja djece u institucijama, pozitivan je podatak da je uslugom boravka bilo obuhvaćeno 568 djece, što upućuje na prepoznatljivost ove socijalne usluge u lokalnoj zajednici. Pokazuje se i da mogućnost smještaja izvan vlastite obitelji te pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške za maloljetne trudnice (8) i malodobne majke s djecom (6) predstavlja važan segment zaštite dječjih prava.

U domovima i centrima za pružanje usluga u zajednici nalazilo se 74 djece s ostvarenim zakonskim pretpostavka za posvajanje, što je za 14 djece više nego u 2017. godini.

¹⁴⁹ Više o tome u poglavlju *Djeca u pokretu*.

I dalje je prisutan problem zanemarujućeg ponašanja roditelja u dijelu koji se odnosi na održavanje osobnih odnosa s djecom jer od ukupno 349 djece koja osobne odnose imaju regulirane sudskom odlukom, samo ih 117 i održava kontakte s roditeljima u skladu s odlukom.

Tijekom 2018. u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centre za pružanje usluga u zajednici bilo je smješteno 30 djece stranih državljana bez pratnje.

Ured pravobraniteljice za djecu podržava ideju transformacije domova kroz razvoj socijalnih usluga u skladu s potrebama lokalne zajednice, no ponavljamo stajalište da je zaatvaranje ili smanjivanje kapaciteta domova opravdano samo ako postoji dovoljan broj kvalitetnih udomiteljskih obitelji u koje je moguće smjestiti djecu, ako je mreža pružatelja socijalnih usluga dovoljno razvijena za pružanje usluga savjetovanja i pomaganja biološkim obiteljima, udomiteljskim obiteljima i djeci smještenoj u udomiteljske obitelji te ako postoje razvijeni dnevni programi za djecu.

7.3 OBITELJSKO PRAVNA ZAŠTITA DJECE NA OTOCIMA IZ PERSPEKTIVE CZSS-A

„Problem ove sredine jest što je zatvorena, informacije između ljudi na našim otocima kolaju, no mnogi ne žele prijaviti nešto zbog osobnih poznanstava i da ne bi sebi ili drugima ‘natovarili’ socijalnu službu.“

„Nerijetko nam prijava dolazi u onim krajnjim situacijama kada je dijete već za izdvajanje iz obitelji.“

Odgovori iz ankete o socijalnoj skrbi i obiteljsko pravnoj zaštiti na otocima

Praćenjem zaštite prava djece koja žive na otocima, a najčešće vezano uz obiteljsko pravnu problematiku, uočavamo poteškoće u ostvarivanju najboljih interesa djece. Želeći steći uvid u promišljanja i stajališta stručnih radnika CZSS-a o problemima s kojima se suočavaju u praksi te u njihovo viđenje mogućih rješenja za te probleme, Ured pravobraniteljice za djecu pripremio je krajem 2018. **anketu o socijalnoj skrbi i obiteljsko pravnoj zaštiti na otocima**. Anketa je bila upućena svim CZSS-ima koji imaju sjedište na otocima i CZSS-ima koji imaju sjedište na kopnu s područjem mjesne nadležnosti na otocima. Riječ je o ukupno 11 CZSS-a: Korčula, Dubrovnik, Supetar-Brač, Split, Trogir, Šibenik, Zadar, Senj, Krk, Crikvenica, Cres-Lošinj. Odgovore smo zaprimali tijekom siječnja 2019., a dobili smo ukupno 24 odgovora stručnih radnika iz 10 CZSS-a. Iako je riječ o malom broju anketa, uočili smo ili potvrdili više vrsta problema.

Stručni radnici CZSS-a koji su sudjelovali u anketi većinom ističu da zemljopisni položaj, prometna povezanost i prostorni uvjeti utječu na pravodobno i učinkovito postupanje CZSS-a, posebice kada su u pitanju postupanja vezana uz izricanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta na otocima.

Prema mišljenju 12 stručnih radnika koji su sudjelovali u anketi, važeći propisi koji se odnose na prostorne i materijalne uvjete, broj i vrstu stručnih radnika te organizaciju rada ne zadovoljavaju stvarne potrebe zaštite prava i dobrobiti djece (10 radnika smatra da zadovoljavaju, a dvoje ne znaju ili ne mogu procijeniti).

Prema 11 odgovora, CZSS-i koji ostvaruju mjesnu nadležnost na otocima na kojima nemaju sjedište i/ili podružnicu, **nemaju suradnju** s drugim fizičkim i/ili pravnim osobama u smislu korištenja njihovih prostorija za pružanje pojedinih socijalnih usluga i obavljanja obiteljsko-pravne zaštite na tom otoku, osam radnika takvu suradnju ostvaruje (s jedinicama lokalne samouprave, udrugama, školama, domovima zdravlja, policijom), dok pet odgovora ukazuje da problematika nije primjenjiva na njihov CZSS. Neki centri za područje mjesne nadležnosti na otocima nemaju vozilo.¹⁵⁰ Većina odgovora ukazuje kako **ne postoji** suradnja s fizičkim ili prav-

¹⁵⁰ Iako u propisima postoji mogućnost nabave plovila, vrlo je vjerojatno da nijedan CZSS u Hrvatskoj nema plovilo (jedan CZSS nije odgovorio na anketni upitnik).

nim osobama i praksa korištenja njihovih plovila za brže pružanje pojedinih socijalnih usluga i obavljanja obiteljsko-pravne zaštite na otoku. Ostatak od 29,2% potvrđuje suradnju s postajama pomorske policije.

Na pitanje **koliko često stručni tim CZSS-a obilazi područja otoka** na kojima nije stalno zaposlen, više od trećine odgovara da otok obilazi po potrebi i/ili zaprimanju prijave, mali broj ih je odgovorio da to čine jednom u nekoliko mjeseci ili jednom tjedno, a osobito je zabrinjavajući odgovor jednog CZSS-a da su posljednji put bili na otoku u listopadu 2017., dok su ranije obilasci bili svakih 6-8 mjeseci.

Da bi došli do sjedišta CZSS-a ili do podružnice, korisnici s najudaljenijih područja trebaju u nekim slučajevima izdvojiti cijeli dan.

Većina odgovora ukazuje na česte **promjene članova stručnog tima**, uglavnom zbog roditeljskog dopusta, bolovanja i sl. Saznajemo za teškoće s rješavanjem stambenog pitanja, na koje nailaze stručni radnici koji zbog posla doseljavaju na otok. Problem je aktualan posebice ljeti što je demotivirajuće za ostanak stručnih radnika na otoku. Kako o kvalitetnom stručnom kadru ovisi zaštita prava i dobrobiti djece, potreban je angažman nadležnog ministarstva i lokalne zajednice u vezi s tim pitanjem. Zabrinjavajuće je i da socijalni radnici u jednom CZSS-u ne žele raditi na poslovima obiteljsko-pravne zaštite zbog konflikta s članom stručnog tima.

Na pitanje o tome utječe li razdoblje glavne turističke sezone te povećanje broja ljudi koji borave na području njihove mjesne nadležnosti na opseg posla i organizaciju rada, tri četvrtine ispitanika navodi da ne utječe. Četvrtina tvrdi suprotno te neki od njih navode:

„Utječe jer to znači povećanje broja ljudi na našem području, a neki od njih dolaze s problemima koji, nažalost, eskaliraju tijekom boravka ... Kako je to uglavnom i razdoblje korištenja godišnjih odmora za djelatnike, oni koji rade imaju doista povećan opseg posla.“

„Tijekom glavne turističke sezone se češće javlja potreba za intervencijama dežurnih djelatnika izvan radnog vremena (mlt. počinitelji kaznenih djela, djeca zatečena u skitnji i u noćnom izlasku...)“

Osim prometne izoliranosti te čestih promjena članova stručnog tima, problem je nedostatak voditelja nadzora nad roditeljskom skrbi. Polovica ispitanih navodi da se susreću s tim problemom i ukazuju na neuspješne pokušaje motiviranja stručnih djelatnika vrtića i škole, koji žive i rade na otoku, da preuzmu ulogu voditelja mjera iz nadležnosti CZSS-a. Ovako opisuju svoje dosadašnje aktivnosti i inicijative usmjerene na rješavanje ovog problema, kao i mogućnostima njegovog rješavanja:

„Uključivanje stručnjaka iz lokalne zajednice u kojima obitelji žive, primjerice učitelja, pedagoga, psihologa i drugih stručnih radnika zaposlenih u područnim školama.“

„Održali smo edukaciju u vrtićima i školama u cilju angažiranja novih voditelja mjere. Smatramo da se problem može riješiti na način da se poveća naknada za vođenje mjere.“

„Poteškoće se nastoje riješiti u smislu povećane suradnje Centra i odgojno obrazovnih institucija na otocima (vrtića, škole, doma zdravlja). S pojedinim otočkim općinama postoji suradnja u smislu osiguranja vozila općine prilikom terenskog dolaska na otok.“

„Pokušaji (motiviranja stručnih djelatnika vrtića i škole koji žive i rade na otoku) su bili neuspješni, budući da su oni svoje odbijanje opravdavali da se svi poznaju i da se ne žele zamjerati članovima obitelji kod kojih bi provodili izrečenu mjeru, niti sebe ili svoje članove obitelji dovesti u životno ugrožavajuće situacije.“

„Nitko ne želi biti voditelj mjera na otocima, pa kada se mjeru izrekne provode je neposredno članovi stručnog tima. Imamo praksu u tim slučajevima više surađivati sa školom i uključivati djecu u rad stručnih službi škole. Smatramo da je naknada voditelju za izvršavanje mjera obiteljsko-pravne zaštite destimulirajuća.“

„Također, ni stručni radnici u centru koji ne rade na poslovima i na predmetu ne žele voditi stručni nadzor. Smatram da bi se stručnim radnicima koji rade u centru trebalo, u situaciji kad se vanjski suradnici ne mogu pronaći, nametnuti obveza u sklopu radnog vremena da obavljaju nadzor.“

Izdvajamo nekoliko odgovora na upit o specifičnostima, izazovima i poteškoćama s kojima se njihov otočni centar susreće vezano uz situacije konfliktnih razvoda, slučajeve nasilja i zanemarivanja u obitelji, vršnjačkoga nasilja, zaštitu prava i interesa djece s problemima u ponašanju te zaštitu prava i interesa djece s teškoćama u razvoju.

„... škole rijetko prijave vršnjačko nasilje. Obično navode da će oni to riješiti unutar škole. Rijetko surađuju s centrom i po pitanju ... zanemarivanja i zlostavljanja djece koji oni uoče. Također, ista je situacija i s vrtićem. Smatram da je to zbog manjeg mjesta u kojem se doslovno svi znaju i suzdržavaju se od prijave, ... u tri godine jedna jedina prijava doktora o zanemarivanju djeteta od strane roditelja. ...“

„... povećani opseg posla (maloljetnici zatečeni na području otoka XX bez roditelja, saslušavanje roditelja koji su na sezonskom radu vezano uz ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi i sl.)“

„Ovu sredinu odlikuje zatvorenost te stoga stanovnici nerado prijavljuju spomenutu problematiku. Kada se detektira takav problem, nedostatak je nemogućnost uključivanja roditelja i djece u određene usluge koje bi mogla zajednica pružati, poput poludnevnog boravka, škole za roditelje itd.“

„... problem je i preklapanje osobnog i profesionalnog jer, zbog činjenice da je ovo otok i da su kretanja ograničena, kao i aktivnosti koje se nude, česti su kontakti sa strankama van radnog vremena kao i sa drugima službama.“

„Prometna izoliranosti i nedostatna povezanost otoka sa kopnom posebice u zimskim mjesecima. Nepostojanje adekvatnog privremenog smještaja mlt. osobe (u ustanovu ili udomiteljsku obitelj) do trenutka njegovog odlaska s otoka (u slučajevima zatjecanja mlt. osobe u skitnji, hitnih radnji vezanih uz izdvajanje djeteta iz obitelji i sl.)“

„Na području nadležnosti našeg CZSS-a ne raspolažemo s dovoljnim brojem stručnjaka, psihologa, obiteljskih savjetnika kojima bismo naše korisnike upućivali na psihosocijalne tretmane i savjetodavne razgovore.“

„XX je turistički grad u koji dolazi puno maloljetnika. Za vrijeme turističke sezone dogodi se da maloljetnike, koji su tamo bez roditelja, koji su često i strani državljani, policija uhvati u počinjenju prekršaja. U tim slučajevima stručni radnici se imenuju za posebne skrbnike koji štite interese i prava maloljetnika na sudu te prilikom razgovora s policijom.“

„Najveći problem je kronična nedostupnost sustava podrške (savjetovališta, psihoterapeuta i sl.), korisnici centra su 'osuđeni' samo na intervencije djelatnika centra, što je nedovoljno.“

Od CZSS-a tražili smo da ocijene suradnju s drugim institucijama (nadležnim ministarstvom, gradovima, općinama, županijama, vrtićima, osnovnim i srednjim školama, zdravstvenim ustanovama, policijom, odvjetništvom, sudovima, drugim ustanovama socijalne skrbi i različitim udrugama). U prosjeku suradnju sa svima navedenima ocjenjuju vrlo dobrom. Zabrinjavaju izolirani slučajevi u pojedinim sredinama gdje je suradnja ocijenjena negativnom ocjenom (u jednom slučaju suradnja s osnovnom školom te zdravstvenim ustanovama). Pritužbe se odnose na rijetko dobivanje povratnih informacija vezano uz suradnju po protokolima te na otežanu razmjenu informacija s obzirom na novu *Opću uredbu o zaštiti podataka*.

U nastavku iznosimo nekoliko komentara stručnih radnika CZSS-a o suradnji s pojedinim institucijama:

„... Sudovi nas rijetko uključuju u svoje rasprave, posebno u slučajevima opetovanog nasilja u obitelji i odlučivanja o roditeljskoj skrbi. Također nam ne dostavljaju svoje odluke na vrijeme dok za prekršajni sud gotovo ni ne dostave. Kazne su im isključivo novčane i ne koriste zaštitne mjere koje bi po našem mišljenju imale (veći) učinak kod obiteljskog nasilja. O statusnim pitanjima prilikom određivanja uzdržavanja za djecu, sudovi su skloni odrediti minimum mjesečnog uzdržavanja ne bi li na taj način izbjegli pisanje obrazloženja čime su ml. djeca zakinuta. U visoko konfliktnim razvodima rasprave se zakazuju s velikim odmakom vremena (6 mjeseci i više) bez objektivnih razloga, zbog čega se dodatno pogoršava obiteljska situacija (npr. za imenovanje vještaka u kombiniranom psihijatrijskom vještačenju je trebalo cca 5 mjeseci).“

„Vrtići i osnovne škole ne prijavljuju na vrijeme postojanje sumnje na zanemarivanje ili zlostavljanje djece u obitelji, uglavnom u strahu od reakcije roditelja. Na taj način gubimo priliku preventivnog djelovanja. U pravilu prijavljuju kad su problemi u ponašanju djece intenzivirani pa nama u tretman dolaze već kao počinitelji krivičnih i prekršajnih djela. Obično tada i roditelji budu spremniji realnije sagledati problem i surađivati s CZSS-om. Možda bi trebalo stručne radnike vrtića i OŠ dodatno ohrabrivati na prijavljivanje. Ako se boje izlagati osobno i kao ustanova, uvijek mogu kao građani poslati anonimnu prijavu u CZSS. To bi bilo bolje nego prešutjeti problem i čekati da dijete ode dalje od njih kroz obrazovni sustav.“

Takozvanu „konferenciju slučaja“, odnosno zajedničko rješavanje nekog kompleksnog problema ponekad prakticira tri četvrtine stručnih radnika koji su odgovorili na upit (tek dvoje navode da to čine često).

U nastavku iznosimo dio odgovora stručnih djelatnika CZSS-a o načinima na koje bi se mogao unaprijediti sustav zaštite prava i interesa djece na otocima, na upit o tome što u tom smislu očekuju od nadležnog MDOMSP-a te što misle da bi dalje trebala i mogla učiniti pravobraniteljica za djecu.

„Sustav zaštite djece na otocima mogao bi se unaprijediti formiranjem stručnih timova u Podružnicama. Ministarstvo bi u tom smislu moglo pomoći na način da odobri zapošljavanje novih stručnjaka. Nadalje, kontinuirana edukacija i supervizija svih stručnjaka koji rade s djecom kao i poticanje međuresorne suradnje.“

„Potrebna je izrada sustavnog plana unapređivanja sustava podrške na otocima. Mišljenja sam da u današnje vrijeme geografski položaj i mjesto prebivališta korisnika ne smije biti razlog nedostupnosti usluga i sustava podrške.“

„Smatram da se dosta institucija ne drži svojih obaveza, međuresorni sastanci i edukacije o međuresornoj suradnji i o jednakosti i važnosti svih institucija u rješavanju pojedinih slučajeva.“

„Smatramo da bi pravobraniteljica za djecu trebala organizirati ili potaknuti razne edukacije osoba koje rade s djecom i maloljetnicima (CZSS, vrtić, škola, policija, sudovi, zdravstvene ustanove...), raditi na razvijanju usluga u lokalnoj zajednici za djecu i obitelji te na senzibilizaciji javnosti za probleme djece.“

„Češće održavati konferencije slučaja te raditi na što boljoj suradnji sa svim dionicima u zajednici kako bi se pravovremeno detektirali određeni problemi i zatim reagirali. Upoznati stanovnike otoka s djelokrugom rada centra, čime bi se možda više otvorili u traženju pomoći.“

„Možda treba ostvariti neku vrst suradnje između našeg Ministarstva i Ministarstva obrazovanja i znanosti jer je škola najčešći detektor poremećaja u ponašanju i razjasniti što je u domeni škole i njihovog odgojnog djelovanja, a što u domeni centra, kao i razgovarati o potrebi djelovanja na djecu s PUP-om u njihovoj matičnoj okolini.“

„Osnivanjem centara za pružanje usluga u zajednici.“

„... smatram kako bi bilo izvrsno da se i na našem otoku otvori mogućnost poludnevnog boravka...“

„Sva djeca pa tako i djeca na otocima trebaju učinkovitu i brzu zaštitu, osobito u slučajevima zlostavljanja. Najveći problem uočavamo u dugotrajnosti sudskih postupaka.“

„Plaćanje putnih troškova i dnevnica roditeljima ukoliko djecu moraju voziti u veći grad koji ima određenu instituciju potrebnu njima u određenom trenutku. Povećanje naknade vođačima mjera. Ulaganje u stručne kadrove, poglavito u specijalizacije određenih stručnih kadrova, npr. dječje psihijatre, psihoterapeute. Postoji potreba i za otvaranjem dispanzera za mentalno zdravlje, upućivanje obitelji na psihoterapijske tretmane putem uputnica, tj. ova usluga bi trebala biti besplatna. Izgradnja više dječjih psihijatrijskih bolnica.“

Zanimljivo je bilo pročitati i reakcije stručnih radnika na ovu anketu:

„Otočke specifičnosti iziskuju posebnu pozornost stoga je vrijedno zanimanje za skrb o djeci na otocima.“

„Smatram da je jako dobro da se pokaže malo veća zainteresiranost za prigradska i otočka mjesta gdje su se svi dali u bavljenje turizmom i imovinama, a djeca ostala izvan toplog zagrljaja i nadzora roditelja, s dobrim džeparcem.“

„Svako poboljšanje, olakšanje u radu zaposlenika je dobrodošlo, prioritetno u zapošljavanju“

„Mislim da je anketa zanimljiva, da nam skreće pažnju na neke specifične probleme o kojima ne razmišljamo u našoj svakodnevici.“

„Drago mi je da je netko napokon primjetio da nije isto raditi u CZSS-u u Zagrebu, u Lici ili na otoku! Hvala što nas čujete!“

„Za otoke u našem području ova inicijativa kasni 40 do 50 godina.“

Iako nije rađena na reprezentativnom uzorku, anketa ukazuje na brojne poteškoće s kojima se susreću radnici CZSS-a u obavljanju poslova obiteljsko-pravne zaštite. Rezultati potvrđuju da djeca koja stanuju na otocima ne uživaju jednaki standard zaštite kao djeca na kopnu te da postoji potreba unapređivanja i reorganizacije sustava njihove zaštite. Osim zapošljavanja i educiranja stručnjaka te angažiranja mobilnih timova u otočnim ili drugim udaljenim sredinama, rješenje problema dugoročno vidimo u intenziviranju preventivnih aktivnosti, uz obveznu i neizostavnu međuresornu suradnju koja treba biti okosnica svih protokola postupanja.

OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA

U skladu sa zakonskom ovlasti pravobraniteljice za djecu te pravom pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, među redovitim godišnjim aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu su i obilasci ustanova i drugih mjesta na kojima djeca organizirano borave. Pravobraniteljica, njezine zamjenice i savjetnici u 2018. godini obišli su ukupno 71 ustanovu i ostalih mjesta: 11 ustanova socijalne skrbi, jedan centar za socijalnu skrb, dva skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, dva centra za smještaj tražitelja međunarodne zaštite i iregularnih migranata, 43 odgojno-obrazovne ustanove i jedan učenički dom, dvije zdravstvene ustanove, dvije dječje igraonice, tri kaznene ustanove te četiri ostala mjesta. Broj obilazaka u 2018. veći je od planiranoga, što je najviše posljedica većeg broja obilazaka škola u okviru istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“.¹⁵¹

8.1 USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Ustanove socijalne skrbi, koje smo posjetili tijekom 2018. uključuju:

1. domove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač Republika Hrvatska,
2. domove za djecu s poremećajima u ponašanju te
3. dom za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima.

8.1.1 Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Domovi čiji je osnivač Republika Hrvatska:

1. Dom za djecu „Maestral“, Split,
2. Dom za djecu „Maestral“, Podružnica „Miljenko i Dobrila“, Kaštel Lukšić,
3. Dom za djecu „Maestral“, Stambena jedinica Solin,
4. Dom za djecu „Maestral“, Stambena jedinica Split,
5. Dječji dom „Maslina“, Dubrovnik,
6. Dječji dom „Ruža Petrović“, Pula.

Prilikom posjeta domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim podataka koji se odnose na djelatnost, broj djece i djelatnike (njihovo zvanje, godine staža i edukacije), posebna je pažnja bila usmjerena na: izradu i evaluaciju individualnog plana za svako dijete; sudjelovanje djece u donošenju odluka i organizaciji domskog života; proces pripreme djece za izlazak iz sustava skrbi; slučajeve nasilja u domu (vršnjačko i djelatnika prema djeci), u školi i na drugim mjestima; provođenje deinstitucionalizacije i transformacije doma te trajanje smještaja; tijek obrazovanja djece; suradnju s CZSS-ima i drugim institucijama; brigu o mentalnom zdravlju djece; suradnju s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportski klubovi i kulturno-umjetnička društva); prostorne uvjete te prisutnost volontera u domu.

Djelatnost svih običenih ustanova ostvaruje se kroz privremeni i dugotrajni smještaj, organizirano stanovanje i socijalnu uslugu boravka. Domovi su također u opis usluga, s obzirom na proces transformacije domova koji je u tijeku, uvrstili i pružanje usluga savjetovanja i pomaganja primarnim, posvojiteljskim i udomiteljskim obiteljima te uslugu savjetovanja i pomaganja pojedincu i djeci koja su izašla iz sustava skrbi i djeci koja se nalaze u udomiteljskim obiteljima.

¹⁵¹ O tome više u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

Zadatak stručnih timova domova je pripremanje i osnaživanje štíćenika za siguran, kvalitetan i odgovoran samostalan život po izlasku iz institucije. Međutim, vidljivo je da je sadašnji način pripreme djece i mladih za izlazak iz sustava skrbi manjkav, što potvrđuju stručnjaci i mladi koji imaju iskustvo izlaska iz sustava skrbi, a koji su bili uključeni u Projekt „Priprema za izlazak iz sustava skrbi”¹⁵², na kojem je Ured bio partner. Preporuke proizašle iz Projekta usmjerene na poboljšanje sustava odnose se na: obvezu izrade plana izlaska iz skrbi, produženje dobne granice do koje mlada osoba može biti korisnik organiziranog stanovanja, uvođenje osobnog mentora kao osobe koja će biti podrška djetetu/mladoj osobi, te kontinuiranu edukaciju stručnjaka o pripremi djece i mladih za izlazak iz skrbi.

Unatoč jasnim uputama MDOMSP-a, a sukladno ZSS-om i OBZ-om o smještanju djece u institucije, broj djece u domovima „Maestral” i „Maslina” je gotovo identičan kao i prijašnjih godina. Samo je u Domu „Ruža Petrović” vidljivo blago povećanje broja, što djelatnici obrazlažu zatvaranjem domova u Novom Vinodolskom i Selcu. S obzirom na definirane kapacitete domova uočeno je da je Dom „Ruža Petrović” gotovo popunjen te im smještanje djece iznad kapaciteta predstavlja veliki problem u funkcioniranju, a pogotovo kada je riječ o djeci s PUP-om. Riječ je o djeci za koju nije moguće pronaći smještaj u odgovarajućoj ustanovi pa ih se zbog potrebe hitnog zbrinjavanja smješta u ustanove za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi koje ne mogu primjereno odgovoriti na potrebe te djece.

Također smo uočili da je u običenim ustanovama broj djece kojoj je priznata usluga boravka (cjelodnevnog i poludnevnog) u porastu, što smatramo pozitivnim jer upućuje na prepoznavanje ove usluge kao oblika preventivne intervencije za djecu koja odrastaju u nedovoljno poticajnim ili rizičnim uvjetima te na bolju suradnju CZSS-a, domova i škola.

Prilikom obilazaka navedenih domova ustanovili smo da se ne poštuje pravo djece na sudjelovanje u postupcima koji se na njih odnose te na izražavanje mišljenja. Uvidom u individualne planove za djecu, koji predstavljaju važan segment skrbi, uočili smo da ih velik broj nije potpisan od djece te se postavlja pitanje jesu li djeca upoznata sa sadržajem svog individualnog plana. Posebno zabrinjava to što su individualni planovi sadržajno gotovo identični, čak i za djecu različite dobi. *Zakonom o socijalnoj skrbi* jasno je propisano tko provodi, prati i preispituje usluge i potrebe djeteta, međutim u praksi, individualni plan promjene izrađuju stručni djelatnici ustanova, a samo se u iznimnim situacijama uključuju djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova. Većinu se roditelja sa sadržajem plana upoznaje kada i ako dođu na susrete s djecom. Od djelatnika ustanova obaviješteni smo da se ponekim CZSS-ima individualni planovi promjena ponekad šalju na uvid i potpis. Ovakvim načinom rada gubi se smisao izrade planova za dijete i roditelja. Djeca koja žive u stambenim jedinicama sudjeluju u donošenju svih odluka zajedno s odgajateljima, kao u obiteljima, dok djeca smještena u domovima, ovisno o dobi, participiraju u domskom životu kroz Vijeće korisnika, sastanke u odgojnim skupinama te kroz rad Komisije za izradu jelovnika.

Tijekom obilaska domova obaviješteni smo o slučajevima vršnjačkog nasilja (verbalnog i fizičkog) među djecom te slučajevima krađa. Verbalno se nasilje, prema navodima djece, rješava uz intervenciju stručnih djelatnika i odgajatelja, dok se o slučajevima fizičkog nasilja ili krađa, sukladno *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, o tome obavještavaju policija i CZSS. U svim se slučajevima neprihvatljivog ponašanja djece, prema Kućnom redu doma, izriču sankcije i to najčešće kroz dodatna dežurstva ili kratkotrajna uskraćivanja povlastica ili nečega što je djeci posebno važno (gledanje televizije, igranje na računalu, izlasci). Međutim, brojni su i slučajevi da se djeca dodatno nagrađuju za uloženi trud i tada se nagrade dogovaraju zajedno s djecom (zajednički izlasci, manji dar i sl.).

Najveći broj djece smješten je u domove iz vlastitih obitelji zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja. Velik broj ih je, zbog izraženih psihičkih teškoća, uključen u psihološki ili psihijatrijski tretman u domu ili izvan doma (Opća bolnica Dubrovnik, Obiteljsko savjetovalište u Dubrovniku, Zavod za javno zdravstvo dubrovačko-neretvanske županije; Klinički bolnički centar Split, Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju Split; Opća bolnica Pula, Klinički bolnički centar Rijeka, Zavod za javno zdravstvo istarske županije). Zabrinjava broj djece sa smetnjama u psihofizičkom razvoju koji ukazuje na izostanak ranih intervencija i prekasno reagiranje u odnosu na obiteljsko-pravnu zaštitu djece. Mnoga od njih uključena su u psihološko-psihijatrij-

¹⁵² Projekt „Priprema za izlazak iz sustava skrbi” koji se provodio (2017.-2018.) u partnerstvu SOS Kinderdorf International, Celsis, Eurochild te pet SOS nacionalnih udruga iz Španjolske, Italije, Latvije, Litve i Hrvatske.

ski tretman neke od navedenih ustanova, sva su djeca u psihološkom praćenju u ustanovi u kojoj su smještena, a neka primaju i farmakoterapiju.

I u 2018. godini, kao i prije, intenzivno smo se bavili brojnim anonimnim prijavama u vezi s ponašanjem djelatnika Doma za djecu „Maestral“. Te su se prijave ponovno odnosile na ponašanje djelatnika prema djeci, izrazito narušene međuljudske odnose, ali i na nepravilnosti u radu. Budući da su prijave upućivale na povrede prava i interesa djece, o tome smo obavijestili MDOMSP, s čijom smo predstavnicom zajedno obišli ustanovu. Obilazak ustanove rezultirao je preporukama koje se odnose: na usklađivanje poslovanja Doma s aktima MDOMSP-a, kako proširenje izvaninstitucionalnih usluga ne bi išlo na štetu postojećih usluga te s ciljem povećanja kvalitete pružanja socijalnih usluga i fokusiranja na rad s djecom kojoj dom primarno pruža socijalnu uslugu; na bolju suradnju s nadležnim CZSS-ima kod smještaja i prijema djece, pripreme i prilagodbe djece na nove okolnosti te pribavljanja i kompletiranja potrebne dokumentacije; na izmjenu dotadašnje prakse vezane uz izradu individualnih planova; na intenziviranje rada s djecom kroz Vijeće korisnika i različite tematske radionice; na redovito održavanje higijene i saniranje oštećenja unutar doma; na pribavljanje podataka iz kaznene evidencije od strane Ministarstva pravosuđa za sve zaposlenike i volontere te na pružanje redovite podrške zaposlenicima putem supervizije.

Razgovarajući s djecom i djelatnicima uočili smo da za određeni broj smještene djece smjer obrazovanja nije određen njihovim individualnim talentima i sposobnostima, već se djecu usmjerava prema obrazovnim izborima koji su lakši i praktičniji u smislu blizine škole te uspostavljenih kontakata institucije i škole. To, nažalost, dovodi do toga da djeca i mladi završavaju zanimanja koja ne odgovaraju njihovim interesima ni mogućnostima, a ni potrebama tržišta rada. Djeca i mladi iz domova u prosjeku su slabije obrazovani od opće populacije djece i mladih, što ih nakon izlaska iz sustava stavlja u dodatno nepovoljniji položaj na tržištu rada.

Organiziranje slobodnog vremena sastavni je dio odgojno-obrazovnog procesa. U domovima su organizirane razne radionice, a djeca su uključena i u brojne aktivnosti izvan doma, najčešće sportske. No, zbog izostanka poticanja djece da ustraju u odabranoj aktivnosti, bavljenje njome u pravilu je kratkotrajno.

Većina djece susreće se s roditeljima, ali rijetki su roditelji koji se u potpunosti pridržavaju propisanih termina. U slučajevima kad je određeno da se susreti moraju održavati u ustanovama, oni se odvijaju pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu. Problematične su situacije kad roditelji neredovito posjećuju djecu ili uopće ne dolaze, ne informiraju se o zdravlju i školovanju djece, tek povremeno nazovu ustanovu. Ustanove o tome obavještavaju CZSS-e, koji često ne reaguju i ne izriču mjere obiteljsko-pravne zaštite roditeljima niti pokreću sudske postupke lišavanja prava roditelja na skrb. Time smanjuju šanse djeci da steknu uvjete za život u obitelji posvojitelja.

Nasuprot slabijoj suradnji s CZSS-ima, sve ustanove ističu odličnu suradnju sa dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, zdravstvenim ustanovama, a posebno s ustanovama koje pružaju psihološku ili psihijatrijsku pomoć djeci, nevladinim organizacijama te gradovima i županijama.

Obilaskom ustanova obaviješteni smo da sve imaju zaposlen dovoljan broj djelatnika koji osiguravaju kontinuirani stručni rad i skrb o djeci odgajatelja, socijalnih radnika i psihologa. Jedino Dom „Maestral“, koji se skrbi i o djeci mlađoj od tri godine života, ima zaposlene i medicinske sestre. Zaposlen je i dovoljan broj drugih djelatnika: kuharica, spremačica, domara, pralja i administrativnog osoblja. Svi obišteni domovi u radu s djecom angažiraju volontere koji sudjeluju u aktivnostima slobodnog vremena i pružanju pomoći u učenju. Domovima za djecu „Maestral“ i „Maslina“ ponovno smo ukazali na obvezu postupanja sukladno čl. 9. *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o volonterstvu*, prema kojem su za svakog volontera dužni provjeriti ispunjava li zakonom propisane uvjete, što znači zatražiti od Ministarstva pravosuđa podatak iz kaznene evidencije (a ne uvjerenje o nekažnjavanju, kako su dosad radili).

Prostori domova „Maestral“ i „Ruža Petrović“ opremljeni su funkcionalnim namještajem, koji nije nov, ali je uredno održavan, uređeni su u skladu s dobi djece i sadržajima koji su djeci zanimljivi te su i higijenski uvjeti zadovoljavajući. Obilaskom Doma „Maslina“ uočena je potreba dodatnih ulaganja u uređenje prostora, kao i manjkavosti u higijenskim uvjetima, na što je ukazano stručnom timu.

8.1.2 Domovi za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima

Dnevni centar za rehabilitaciju djece i mladeži *Mali dom* ustanova je koja pruža programe i aktivnosti za djecu s višestrukim teškoćama i oštećenjem vida. U edukacijsko-rehabilitacijske programe rane intervencije i dnevnog boravka uključeno je stotinjak djece s oštećenjem vida i dodatnim utjecajnim teškoćama u razvoju, dok je u program procjene i savjetovanja uključeno još tristotinjak djece. Nakon provedene interdisciplinarne/trandisciplinarnе procjene dijete se uključuje u program rane intervencije ili se upućuje u druge programe, ovisno o potrebama djeteta. Program rane intervencije obuhvaća (re)habilitacijske postupke za djecu s oštećenjem vida sa ili bez dodatnih teškoća od rođenja do treće godine života. Edukacijsko-habilitacijski programi ostvaruju se kroz svakodnevne programske aktivnosti Dnevnog centra te usluge povremenog boravka namijenjene djeci uključenoj u druge programe, koja imaju potrebu za specifičnim uslugama. Voditelji posebno naglašavaju važnost što ranijeg uključivanja djece i roditelja u sustav rane podrške. S obzirom na modernu gradnju, suvremenu opremljenost te visoke standarde kvalitete, ponekad se susreću sa zahtjevima za uključivanje djece s teškoćama koje ne pripadaju u njihov djelokrug. Dnevni centar mnogo ulaže u usavršavanje i edukaciju svojih djelatnika te se naglašava važnost transdisciplinarnog pristupa kako bi se iz različitih aspekata moglo pridonijeti razvijanju potencijala djeteta. Zbog toga su razvili i program Edukacijskog centra koji je namijenjen stručnjacima koji rade na području procjene, edukacije i (re)habilitacije djece rane životne dobi s razvojnim rizicima i s razvojnim teškoćama.

8.1.3 Domovi za djecu s problemima u ponašanju

Posjetili smo četiri doma za djecu s problemima u ponašanju:

1. Dom za odgoj djece i mladeži Pula,
2. Odgojni dom Bedekovčina,
3. Odgojni dom Ivanec,
4. Centar za odgoj i obrazovanje Lug.

204

Dom za odgoj djece i mladeži u Puli smješten je u centru grada. Dom ima veliko dvorište koje nije dovoljno održavano. Prostor doma je star i neugledan, namještaj i podovi su dotrajali, zidovi išarani pogrđnim natpisima. Dnevni boravci su zaključani te djeca ne mogu u njima boraviti bez dozvole odgajatelja. Preporučeno je obnoviti i urediti sobe i zajedničke prostorije kako bi djeci bile privlačne za boravak. Prostor nije ni dovoljno zagrijan (u zimskom periodu grijanje se uključuje tek popodne) te djeca borave u zimskim jaknama i žale se da im je hladno, na što smo upozorili odgajatelje. U domu se nalazi 20 djece na smještaju iz cijele Hrvatske, raspoređeni su u dvije muške i dvije ženske odgojne skupine. Temelj smještaja je *Zakon o socijalnoj skrbi* i *Obiteljski zakon*, a za dvoje djece u tijeku su kazneni postupci prema *Zakonu o sudovima za mladež*. Svaka odgojna skupina smještena je na zasebnom odjelu koji ima dnevni boravak, sanitarni čvor te dvokrevetne i trokrevetne sobe. Zajednička blagovaonica nalazi se u prizemlju. Dom provodi i uslugu poludnevnog boravka u ustanovi te u četiri pulske osnovne škole. Djelatnici navode da CZSS Pula nerado upućuje djecu u riziku na poludnevni boravak, unatoč dobrim rezultatima ove intervencije. U ustanovi se obavlja i timska dijagnostika i procjena. Prihvatna stanica kapaciteta je za četiri osobe i najčešće se tamo nalaze djeca bez pratnje strani državljanji. U vrijeme obilaska bilo je smješteno jedno dijete iz Afganistana koje nije dobilo azil već supsidijarnu zaštitu. Iako je dječak u domu već 18 mjeseci, postoje teškoće s organizacijom obrazovanja zbog nepoznavanja jezika te smo uputili preporuku Uredu državne uprave u Primorsko-goranskoj županiji da pruži pomoć domu u provođenju pripreme nastave iz hrvatskog jezika u trajanju 70 sati. U ustanovi je zaposleno 27 djelatnika, a djeca jednom tjedno koriste usluge psihijatra što nije dostatno. Obrazovanje se provodi u gradskim osnovnim, srednjim te večernjoj školi i putem radnog osposobljavanja u trajanju od tri mjeseca. Stambenu zajednicu planiraju osigurati u dva mobilna objekta u dvorištu ustanove. Djelatnici navode različitu kvalitetu suradnje s CZSS-ima te loš postinstitucionalni prihvat djece. U razgovoru su djeca iskazala određene primjedbe na način organizacije života u ustanovi te smo na to upozorili odgajatelje.

Odgojni dom Bedekovčina ustanova je za žensku populaciju koja iskazuje teže oblike PUP-a, nerijetko u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja. Ustanova je u procesu deinstitutionalizacije i transformacije te razvija različite usluge. Jedna od njih je poludnevni boravak organiziran za 70 djece u 10 skupina, u sedam osnovnih škola u okolici. Uprava doma planira razviti više različitih aktivnosti i usluga za djecu i obitelji u lokalnoj zajednici kroz povlačenje sredstva iz EU fondova. U planu je ugasiti uslugu smještaja i zamijeniti je organiziranim stanovanjem uz podršku. Zbog derutnosti i starosti u planu je rušenje postojećih smještajnih pavi-

ljonskih kapaciteta te izgradnja novih, u kojima bi se provodile različite izvaninstitucionalne usluge u zajednici. Na smještaju je trenutno osam djevojaka koje su smještene u dva paviljona (druga dva su neuvjetna za boravak). Paviljoni su topli i održavani. U domu se provodi i usluga poludnevnog boravka za djecu iz okoline te savjetovanja za roditelje. Sve djevojke su uključene u osnovno ili strukovno obrazovanje u mjestu te im je organizirana stručna praksa. Teškoće u provođenju tretmana javljaju se za djecu koja imaju „preteške“ pojavne oblike PUP-a najčešće zajedno s teškoćama mentalnog zdravlja i koja narušavaju dinamiku odgojne skupine i ponašaju se nasilno. Problem je i nedostatak psihijatra pa djecu voze u Zagreb. Djevojke imaju organiziranu i primarnu ginekološku zaštitu u Klaićevoj bolnici u Zagrebu, a doznajemo da oralnu kontracepciju mogu dobiti tek po odobrenju skrbnika, a ne na vlastiti zahtjev (čak i one starije od 16 godina), što smatramo neprimjerenim. Liječnik opće prakse i zubar osigurani su u Zaboku. Djelatnici navode nedovoljno međuresornog uvažavanja i suradnje, posebice od strane zdravstva i pravosuđa. U razgovoru sa zatečenim djevojkama saznajemo da su zadovoljne boravkom i odgajateljima, no, iskazuju nezadovoljstvo ponašanjem korisnice koja ih sve „maltretira“, zbog čega smatraju da im je ponekad ugrožena i sigurnost. Iskazale su želju da djevojka ode iz doma jer bi tada u domu sve one „bolje funkcionirale“. Željele bi i da im dolazi psihoterapeut, za što je ravnateljica navela da će se osigurati potrebna sredstava.

Odgojni dom Ivanec obuhvaća nekoliko objekata starijeg tipa gradnje koji nisu prilagođeni potrebama djece. Dio je potpuno derutan i nije u upotrebi (centralna zgrada), a ostali zahtijevaju veća ulaganja, čija isplativost je zbog starosti upitna. Veći dio smještajnih kapaciteta je hladan, zapušten, neprivlačan za boravak. Zbog zastarjelog koncepta, smatramo da bi ustanovu trebalo preseliti u primjerenije smještajne uvjete. Trenutno je na smještaju 35 dječaka raspoređenih u četiri odgojne skupine. Od toga 21 prema *Zakonu o sudovima za mladež*, iz cijele Hrvatske, što ukazuje na „težinu“ populacije i potrebu za visoko strukturiranim uvjetima i stručnim radom koji u domu nedostaju. Više od 30% djece su pripadnici romske nacionalne manjine. Za većinu djece odgajatelji procjenjuju da ih je trebalo uputiti u zatvorenu instituciju, a mjere se poduzimaju presporo. U otvorenim uvjetima ustanove otežano se uspostavljaju pravila i autoritet odgajatelja te pozitivna grupna dinamika za izrazito „tešku“ djecu. Prilikom kršenja pravila, za one koji izvršavaju odgojnu mjeru, primjenjuje se pravilnik o izvršenju odgojne mjere, a slični kriteriji pokušavaju se primijeniti i za druge korisnike. Problem su i bjegovi iz ustanove koje pokušavaju suzbiti internim protokolima.

Vršnjačko nasilje je učestalo, kao i nasilje prema odgojnom osoblju, ali u domu navode da nemaju učinkovitu suradnju policije i sudova. Psihijatrijska skrb je nedostatna, putem ugovora o djelu neredovito dolazi liječnik iz vanjske institucije, a problem su i sredstva za ovu uslugu. Često odvođe djecu na stacionarno liječenje ili preglede u Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež u Zagrebu, ali ističu nerazumijevanje težine problema kod odbijanja stacionarnog liječenja. U primarnoj skrbi djeca se liječe u Ivancu, a u domu je zaposlen medicinski tehničar. Nemaju sredstava za plaćanje psihoterapije za pojedini djecu. Ukupno je zaposleno 40 djelatnika, od toga 13 stručnih. Ustanova zaprima veliki broj zahtjeva za smještaj „teške“ populacije koju „drugi neće“, posebice jer izvršavaju odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu. Zbog nedostatka kadra ne pružaju druge usluge osim smještaja. Imaju samo jednog noćnog odgajatelja na četiri skupine. Preventivne aktivnosti uglavnom provodi policija, najčešće za ovisnosti.

Odgoj i obrazovanje odvija se u internoj školi za osnovnu školu te dvogodišnju strukovnu školu za nekoliko pomoćnih zanimanja za koja se stručna praksa osigurava u internoj radionici. Saznali smo da sudovi ne održavaju redovita kontrolna ročišta sukladno zakonu, koja imaju određenu pedagošku vrijednost tijekom izvršenja odgojne mjere. Interesa za volontiranje u domu u lokalnoj sredini nema, osim iz Zagreba za djecu migrante. Dom nudi djeci nekoliko organiziranih slobodnih aktivnosti, ali interes djece je slab i kratkotrajan. U razgovoru djeca navode da su nezadovoljni kvalitetom smještaja i higijene, osjećaju se izolirano i napušteno. Nezadovoljni su i osjećaju se poniženo zato što su im, zbog sigurnosti i ranijih incidenata, oduzeli noževe u priboru za jelo pa kažu da ne mogu „civilizirano“ jesti. Navode da je slaba internetska veza zbog zastarjelosti sustava. TV i kompjutori su stari i loši. Kažu da nigdje ne idu i ništa ne rade, „umiru od dosade“ i „trunu“. Žale se na hladnoću jer se zbog starosti sustava grijanja i starih zgrada prostori ne mogu dovoljno zagrijati, u što smo se i sami uvjerali. Vijeće korisnika djeluje samo formalno. Na realne primjedbe djece upozorili smo odgajatelje.

U Odgojni dom Ivanec, od 2016. godine, smještaju se i **djeca migranti**, ali u vrijeme obilaska ondje nije bilo migranata. Djeca su bila smještena u odvojenom objektu, ali družila su se s drugom djecom. U pravilu su se zadržavala kratko. Dob im se utvrdila sukladno izvaji danoj u policiji, a najčešće je riječ o djeci od 16-17 godina. Dom nije dobio nikakve dodatne resurse od ministarstva za prihvata ove djece. Povećani trošak

predstavlja i nabavka odjeće za djecu. Nema ni sustavnih edukacija, a nekoliko su provele nevladine udruge (Crveni križ, Isusovačka služba za izbjeglice, Hrvatski pravni centar). Ulogu posebnih skrbnika najčešće obavljaju matični odgajatelji doma što smatraju boljom praksom od imenovanja djelatnika CZSS-a. Prevoditelji nisu osigurani, osim povremeno od strane nevladinih udruga. Hrvatski jezik ih je svakodnevno poučavao njihov profesor hrvatskog jezika. Osigurano im je prakticiranje vjere dolaskom imama iz Varaždina. Posjeta je potvrdila naše stajalište da odgojne ustanove nisu primjerene za boravak djece bez pratnje.

Centar za odgoj i obrazovanje Lug ustanova je za djecu muškog spola s TUR i PUP-om u kojoj se izvršava i odgojna mjera upućivanja u posebnu odgojnu ustanovu. Ustanova pruža i usluge za odrasle s teškoćama. Na cjelodnevnom boravku nalazi se 30 djece u pet skupina, a od toga jednu čine djeca koja izvršavaju odgojnu mjeru. Svaka skupina smještena je u odvojenom paviljonu u kojem se nalaze spavaonice, sanitarni čvor, čajna kuhinja i prostori za učenje i boravak. Najlošije je uređen prostor za djecu koja izvršavaju odgojnu mjeru. Blagovaonica za svu djecu je u centralnoj zgradi. Djeca pohađaju osnovnu školu prema primjerenom obliku odgoja i obrazovanja. Školuju se i za nekoliko pomoćnih zanimanja, a praksa je osigurana u ustanovi. Školovanje je internog karaktera, a 12 učitelja i nastavnika plaća MDOMSP. Nedostaju rehabilitatori za obrazovanje.

Djelatnici navode problem vršnjačkoga nasilja i nasilja prema osoblju, uz koje izostaju primjerene reakcije policije i pravosuđa te podrška sustava, što utječe na sagorijevanje i visoku razinu frustracije djelatnika. Smatraju da su neka djeca „preteška“ za ovu ustanovu, posebice ona koja imaju ozbiljne psihijatrijske dijagnoze koje objašnjavaju agresivno ponašanje. Uočava se i nedovoljna međuresorna suradnja. No, zamjetno je i nedosljedno i nedovoljno odlučno postupanje samih djelatnika u reagiranju na nasilje. Supervizija za djelatnike se ne provodi. Psihijatar dolazi iz Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu (Kukuljevićeva) dva puta mjesečno, samo radi korekcije medikamentozne terapije. Primarnu zaštitu djeca ostvaruju u Bregani. Zaposlene su i dvije medicinske sestre.

Neka djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi nemaju imenovane skrbnike, što otežava bilo kakvo postupanje koje zahtijeva sudjelovanje roditelja ili skrbnika. Djeci se nudi više slobodnih aktivnosti u koje se uključuju po izboru i raspoloženju. Najčešća neprihvatljiva ponašanja u domu su uništavanje prostora i inventara, nasilje i bježanje na nekoliko sati. Velik broj djece ne odlazi u obitelji za vrijeme praznika, a poseban izazov je osmisliti im dan u ustanovi. Osiguravaju im odlazak na more, izlete, bazen. Postoje teškoće i u postinstitucionalnom prihvatu jer neka djeca nemaju kamo, što na njih pogubno djeluje. Pravo na participaciju djece se ne ostvaruje, Vijeće za korisnike postoji samo formalno.

8.2 CENTRI ZA SOCIJALNU SKRB

Posjetili smo **Centar za socijalnu skrb Hrvatska Kostajnica** i iz razgovora s djelatnicima saznali da na kvalitetu rada ove ustanove negativno utječu kadrovski i prostorni nedostaci. U tri stručne cjeline (novčane pomoći, odrasli te djeca, brak i obitelj) zaposleno je 15 djelatnika, no, budući da nema stručnog kadra na području grada, djelatnici uglavnom putuju iz Novske, Siska i drugih gradova te su izmjene kadra česte. Jedini je Centar u županiji koji nema vlastiti prostor te znatni dio sredstava izdvajaju za najam prostora, koji veličinom ne zadovoljava potrebe rada. Djelovanje ovog CZSS-a obilježeno je specifičnostima područja njegove mjesne nadležnosti i stanovništva. Riječ je o velikom i razvedenom području, s nedostatnom infrastrukturom i nedostatnom prometnom povezanošću. Zbog dugotrajnog siromaštva stanovništva, koje je većinom nižeg obrazovanja, starije i nemoćno te mnogi žive u neodgovarajućim stambenim uvjetima, veliki dio rada CZSS-a odnosi se na novčane pomoći s kojima stanovništvo zadovoljava osnovne životne potrebe. Stanovnici s VSS i mladi su većinom odselili, radi školovanja ili zapošljavanja. Nakon ratnih zbivanja, prema riječima djelatnika, na područje mjesne nadležnosti su, radi stambenog zbrinjavanja, doselili i rizični pojedinci. Na ovom je području jedna udomiteljska obitelj koja udomljava djecu i jedna koja udomljava odrasle. Djelatnici su iznijeli namjeru da u knjižnicama, koje su dostupne u svakoj općini, informiraju stanovnike o udomiteljstvu, budući da nemaju lokalne novine ili radio stanicu. U prvih deset mjeseci 2018. godine CZSS je postupao prema deset prijava obiteljskog nasilja, a tijekom 2017. godine prema 15. Za suradnju sa sudom, policijom i školom djelatnici CZSS-a smatraju da bi mogla biti bolja te planiraju uložiti napore u tom smjeru. Uočavaju i da nedostaje preventivnih programa i kampanja uz koje bi stručnjaci progovarali o problemima kao što je ovisnost i drugi.

8.3 SKLONIŠTA ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA

Tijekom 2018. obišli smo dvije ustanove koje pružaju smještaj i skrb ženama i djeci žrtvama obiteljskog nasilja:

1. Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, Osijek
2. Sigurna kuća Istra, Dislocirana jedinica

Za razliku od Skloništa u Osijeku kojem su osnivači Osječko-baranjska županija i Grad Osijek, Sigurna kuća Istra je nevladina i neprofitna udruga.

Ženama i djeci smještenima u skloništima osigurava se smještaj, sigurnost, prehrana, zdravstvena skrb, psihosocijalna i druga stručnu pomoć kako bi se umanjile traume, osnažilo i pripremljeno svakoga člana obitelji za sve izazove koje im osobna životna situacija nameće kao dodatnu zapreku. Osim pružanja konkretne pomoći korisnicima, skloništa provode i edukacije u cilju podizanja svijesti građanstva o nasilju u obitelji kao neprihvatljivom ponašanju. Stručni tim Skloništa u Osijeku čine dvije psihologinje, socijalna radnica, pravica i radna terapeutkinja, dok u dislociranoj jedinici Sigurne kuće Istra stručni tim čine psihologinja i socijalna radnica. Stručni timovi neposredno, individualno ili grupno rade s korisnicama pružajući im psihosocijalnu, pravnu i drugu savjetodavnu pomoć. Blisko surađuju s različitim institucijama socijalne skrbi, policijom, sudovima, medicinskim i odgojno-obrazovnim institucijama.

Prosječno trajanje smještaja u Skloništu u Osijeku je od tri do šest mjeseci, dok je to u Sigurnoj kući Istra oko godinu dana. Za to vrijeme šticećenice, uz pomoć djelatnica skloništa, rade na uspostavljanju preduvjeta potrebnih za samostalan život i skrb o djeci po izlasku iz skloništa. Korisnice Skloništa u Osijeku su uglavnom iz Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske i Virovitičko-podravske županije, a žene i djeca smještena u Sigurnoj kući Istra većinom su iz Istarske županije. Kapacitet Skloništa u Osijeku je 28 osoba, a za vrijeme obilaska bile su na smještaju 3 žene sa šestero djece, dok se u Sigurnoj kući Istra nalazila jedna žena s djetetom.

207

Prostori oba skloništa odgovaraju potrebama žena i djece. Osim prostorija u kojima spavaju, a koje su opremljene namještajem prilagođenim potrebama i dobi djece, kao i primjerenim sadržajima, oba skloništa imaju dnevne boravke namijenjene druženjima žena i djece. Susreti očeva i djece odvijaju se sukladno sudskim odlukama.

8.4 PRIHVATILIŠTE ZA TRAŽITELJE AZILA I PRIHVATNI CENTAR ZA MIGRANTE

Tijekom 2018. obišli smo dva centra u koji se smještaju djeca migranti i tražitelji azila:

1. Tranzitni prihvatni centar za strance Tovarnik (TPC)
2. Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu (PTA)

Prvi put smo obišli **TPC Tovarnik** nakon zaprimljene obavijesti o navodnom protjerivanju dvije afganistanske obitelji s hrvatskog teritorija, unatoč zatraženoj međunarodnoj zaštiti te smo izvršili provjeru stvarnog zbrinjavanja svih članova obitelji sukladno odredbama Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, vezano za medicinsku pomoć, prehranu, smještaj, opremanje te postupanje policijskih službenika TPC. Smještene osobe u TPC imaju status „stranac zaustavljen pri nezakonitom prelasku vanjske granice EU“ te se prema njima provodi mjera ograničenja slobode kretanja do njihovog preseljenja u Prihvatni centar za strance ili udaljenja temeljem readmisijskog ugovora RH s drugim državama. U blagovaonici, za vrijeme ručka, obavljen je razgovor s nekoliko stranaca, koji su iskazali nezadovoljstvo dugim boravkom u TPC-u i time što su veći dio dana zatvoreni u sobe. Nije potvrđeno da im je pružena psihosocijalna pomoć. Smještenim osobama nije dovoljno jasno objašnjen sam postupak i vrijeme mogućeg trajanja, od podnošenja zahtjeva za međunarodnu zaštitu, do konačnog mogućeg odobranja zaštite.

Nakon obilaska i uvida u način ostvarivanja skrbi o djeci izbjeglicama, koja su zajedno s roditeljima boravila u TPC-u, preporučili smo MUP-u žurni premještaj obitelji s djecom, budući da smo prostor prihvatnog centra ocijenili neodgovarajućim i neprimjerenim boravku djece. Utvrđeno je da je riječ o prostoru u kojem je ograničena sloboda kretanja (osiguran je zaštitnim rešetkama i zaključan) i kontakt s vanjskim svijetom, da je neadekvatno opremljen i da nema svih potrebnih stručnih osoba niti uvjeta za pružanje psihosocijalne podrške. Preporučili smo da se ovaj prostor, u suradnji s MZO-om, MZ-om i MDOMSP-om te nevladinim udrugama odgovarajuće opremi i pripremi za eventualni nužni i kratkotrajni prihvati obitelji s djecom, u skladu s međunarodnim standardima u zaštiti ljudskih prava i najboljeg interesa djeteta. Preporuka je prihvaćena te su uvjeti poboljšani. Prilikom ponovnog obilaska u svibnju 2018. pravobraniteljica za djecu se osobno uvjerila da su uvjeti poboljšani pa su tako sve prostorije TPC-a uredne i čiste, svi korisnici mogli su nesmetano koristiti cijeli prostor TPC-a i igralište za djecu te su djeci nabavljene lopte, igračke, knjige, bojanke i televizor (dječji tv-sadržaji). Međutim, većina djece iskazala je nezadovoljstvo nedostatkom edukativnih sadržaja, odnosno nemogućnošću školovanja i učenja, slabom organizacijom vremena, neodgovarajućom prehranom te su uočene i druge nepravilnosti (nedovoljna psihološka potpora, izostanak prevoditelja), stoga smo preporučili da se zatečene obitelji s djecom žurno izmjestu u prostore primjerenije boravku djece u kojima bi se djeci osigurali sadržaji koji se u prostorijama Centra ne mogu odgovarajuće organizirati. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

Tijekom obilaska **PTA Zagreb** obišli smo zgradu u kojoj su smješteni tražitelji međunarodne zaštite koja je bila u fazi rekonstrukcije te je dio tražitelja preseljen u krila koja se trenutno ne renoviraju. Utvrdili smo da se zahtjev djetetu uzima u roku 15 dana od prijema. Djecu školske dobi MUP ili HCK dovode u školu s prevoditeljem te se onda obavlja inicijalni razgovor i testiranje da bi se odlučilo u koji razred će dijete ići. Djelatnici centra ukazuju na potrebu osiguranja prevoditelja (asistenta) djetetu u školskoj sredini dok ne ovladaju hrvatskim jezikom da mogu pratiti nastavu. Individualni rad s djecom vezano za učenje i podršku roditeljima pruža HCK. Djeca koja pohađaju srednje škole idu na profesionalnu orijentaciju i prema željama upisuju srednje škole, ali dugo čekaju odluku o pohađanju pripreme nastave gdje uče hrvatski jezik. Djeca predškolske dobi besplatno se uključuju se predškolski program kroz poludnevni boravak u dječjem vrtiću Tratinčica. Psihosocijalnu pomoć u Prihvatištu pružaju *Liječnici svijeta* i tri psihologa. Udruga *Ruke Nade* priprema udžbenike na hrvatskom jeziku i pružaju edukaciju o hrvatskoj kulturi za djecu.

8.5 ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE I UČENIČKI DOMOVI

Odgojno-obrazovne ustanove koje smo posjetili u 2018. godini uključuju: dva dječja vrtića, 22 osnovne škole, 17 srednjih škola, dvije ustanove koje provode programe odgoja i obrazovanja djece s TUR i jedan učenički dom. Najveći broj škola (36) obišli smo u okviru istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“. Obilaski smo ostvarili uvidom u prostore u kojima borave djeca, razgovor s djelatnicima ustanova i djecom. Razgovor s djecom, predstavnicima Vijeća učenika, među ostalim uključivao je upoznavanje djece s *Konvencijom o pravima djeteta* te institucijom Pravobraniteljice za djecu.

8.5.1 Predškolske ustanove

Dječji vrtić Maslačak, Krapinske Toplice je novosagrađeni vrtić koji je započeo s radom 2015. godine, optimalne je veličine i djeluje u odgovarajućem objektu. Nema neupisane djece, a postoji pozitivna praksa upisivanja, odnosno uključivanja djece tijekom cijele godine. U vrtiću je bilo šestoro djece s TUR te sa zdravstvenim teškoćama. Angažiran je jedan asistent. Tijekom godina su se uspješno u odgojno-obrazovni program integrirala djeca s celijakijom, dijabetesom, alergijama, kao i djeca s vegetarijanskom i veganskom prehranom. Što se tiče zdravstvene sigurnosti, ne primaju se djeca koja nisu cijepljena te se tijekom godine vrše provjere procijepljenosti na slučajnom uzorku. Uočljiva je pozitivna atmosfera, inovativnost te proaktivnost u organizaciji i stvaranju uvjeta za boravak djece. Vrtić je proaktivan i u pronalaženju i apliciranju u nacionalne i europske fondove. Također nastoji upravljati rizicima i promišljati načine reagiranja. Preporučili smo dodatno ulaganje napora u potpuno ostvarivanje *Državnog pedagoškog standarda* u odnosu na broj djece u skupinama te zapošljavanje osobe za pravna pitanja ili nalaženje drugog modela osiguravanja pravne po-

moći i podrške vrtiću u njegovom djelovanju. Preporučili smo i osiguranje sjenila za terase, te upotpunjavanje Programa mjera povećanja sigurnosti.

Dječji vrtić Đurđice, Rijeka novosagrađeni je vrtić otvoren u 2018. nakon rušenja starog objekta i izgradnje novog kapaciteti vrtića su udvostručeni, nabavljena je nova vrtićka oprema te je uređen okoliš s novim igralištima. Novi objekt može primiti 175 djece. Novi vrtić ima gotovo pet puta veću površinu (sa 428 četvornih metara povećana je na 2.009). Vrtić ima prizemlje i jednu etažu, u objektu je smještena centralna kuhinja, na krovu objekata su postavljeni solarni kolektori za pripremu tople potrošne vode, a uređen je i okoliš s igrališnim površinama i spravama. U vrtiću je prije radova djelovalo pet odgojno-obrazovnih skupina, sada ih je 10. Ovaj vrtić udovoljava potrebama roditelja za upisom djeteta u vrtić odnosno jaslice u istočnom dijelu grada. Podignuta je razina kvalitete smještaja djece i uvjeti rada, a smanjili su se i zahtjevi za potrošnju energije za grijanje i hlađenje objekta.

8.5.2 Osnovne i srednje škole

Obilasci škola u okviru istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“

U istraživanju, koje je Ured pravobraniteljice za djecu u suradnji s istraživačkim timom provodio tijekom 2017. i 2018. godine¹⁵³, uz anketiranje učenika, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja, provedene su aktivnosti koje uobičajeno provodimo prilikom obilazaka škola. To znači da su pravobraniteljica za djecu, njezina zamjenica i savjetnice tijekom boravka u školi dio vremena odvojile za razgovor s ravnateljima i stručnim suradnicima u školama o načinu na koji škola funkcionira, o poteškoćama na koje nailaze u radu te je izvršen obilazak prostora.

U kvantitativni dio istraživanja, koji je proveden tijekom 2018., uključena je 21 osnovna škola i 20 srednjih škola, na području cijele RH. Djelatnici Ureda pravobraniteljice neposredno su provodili istraživanje i obišli 19 OŠ i 17 SŠ.

U okviru istraživanja obišli smo sljedeće **osnovne škole**: OŠ braće Radića Kloštar Ivanić, OŠ Milana Langa Bregana, OŠ Pavleka Miškine Zagreb, OŠ Orehovica, OŠ Čazma, OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog Ivanec, OŠ Borovo, OŠ Kneževi Vinogradi, OŠ braće Radića Pakrac, OŠ Mate Lovraka Petrinja, OŠ Vladimira Nazora Duga Resa, OŠ dr. Joze Turića Gospić, OŠ „Rikard Katalinić Jeretov“ Opatija, OŠ Skrad, OŠ Marije i Line Umag, OŠ Jurja Dalmatinca Pag, OŠ Kistanje, OŠ Gripe Split, OŠ don Mihovila Pavlinovića Metković.

U okviru istraživanja obišli smo i sljedeće **srednje škole**: Školu primijenjene umjetnosti i dizajna Zagreb, SŠ „Ivan Švear“ Ivanić Grad, Gimnaziju A.G. Matoša Samobor, SŠ Zabok, Graditeljsko-geodetsku školu Osijek, Ekonomsku školu Vukovar, Gimnaziju Požega, Strukovnu školu Gospić, Medicinsku školu Karlovac, Gimnaziju Sisak, SŠ Delnice, Turističko-ugostiteljsku školu A. Štifanića Poreč, Srednju talijansku školu Rijeka, SŠ Bartula Kašića Pag, Školu za dizajn, grafiku i održivu gradnju Split, Medicinsku školu Šibenik, Gimnaziju Metković.

U ovom dijelu izvješća donosimo pregled naših zapažanja iz realiziranih obilazaka tih škola.

U pogledu **prostornih, materijalnih i kadrovskih kapaciteta škola** uočili smo da postoje škole koje su dobro opremljene, uređene na način koji boravak u prostoru čini vrlo ugodnim, s dobro opremljenim školskim dvoranama, školskim kuhinjama i blagovaonicama, u kojima ravnatelji izražavaju zadovoljstvo kadrovskom popunjenošću. Međutim, u određenom broju škola smo informirani o potrebi preuređenja i proširenja prostora. Neke škole dio radova i popravaka izvode od vlastitih sredstava te putem projekata, no, ističu potrebu većeg ulaganja lokalne zajednice u modernizaciju škola. U pojedinim školama postoji problem s vlasništvom zbog čega je otežano ulaganje u prostorno uređenje i proširenje škola. Kod škola koje imaju zelene površine u svojim dvorištima istaknuta je želja za njihovim kvalitetnijim uređenjem, kako bi se djeca osjećala ugodnije. Ravnatelji su uglavnom informirani o mogućnostima koje nude europski fondovi. No, naglašavaju kako im nedostaje znanja i kapaciteta za pisanje zahtjevnih projektnih prijava. Često se nedostatak prostornih

¹⁵³ Više o tome u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

kapaciteta dovodi u vezu s nemogućnošću izvođenja jednosmjenske nastave, čemu određeni dio škola teži, dok su neke škole koje smo obišli taj standard već ostvarile.

Unatoč nedostatnim financijskim sredstvima, zamijećen je aktivitet nastavnika i djece u uređenju i uljepšavanju škola. Tako su u pojedinim školama zidovi i panoji u učionicama i na hodnicima ukrašeni dječjim radovima koji prate određene projekte u školi ili se naslanjaju na nastavno gradivo koje se obrađuje u školi.

U gotovo svim školama koje smo obišli uočljiv je problem nedostatka osnovnih higijenskih potrepština (sapuna, toalet-papira i ručnika), na što smo upozorili ravnatelje. Oni, pak, navode kako s postojećim sredstvima nisu u stanju osigurati dostatnu količinu navedenih higijenskih potrepština, a kao problem navode i neekonomičnu potrošnju od strane djece. Stanje koje smo zatekli smatramo neprihvatljivim.

Djeci nije u svim školama organizirana prehrana pa uglavnom konzumiraju pekarske proizvode, što smatramo problematičnim¹⁵⁴. U razgovorima s djecom i odraslima u školi saznali smo o tome da neka djeca već u nižim razredima konzumiraju **energetske napitke** o čemu više govorimo u poglavlju *Zdravstvena prava*. S obzirom na saznanja o problemima s kojima se u školama suočavaju vezano za sudjelovanje u Školskoj shemi, povodom otvorenog savjetovanja o *Prijedlogu Pravilnika o Školskoj shemi voća i povrća te mlijeka i mliječnih proizvoda* uputili smo Ministarstvu poljoprivrede prijedlog promjena koji je prihvaćen.¹⁵⁵

Prilikom obilaska posebnu pažnju posvetili smo pitanju **sigurnosti djece**. Ravnatelji škola uglavnom nisu informirani o potrebi da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno **uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije** iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi te o potrebi da periodično provjeravaju podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama u vezi s uvjetima za rad s djecom.¹⁵⁶ U pogledu sigurnosti učenika primjećujemo različitu praksu u pogledu dežurstva učenika na porti. Neke škole su uspjele osigurati dežurstvo samo odrasle osobe na ulazu, u nekima na porti dežuraju učenici, ponekad uz podršku još jednog djelatnika škole. Neki ravnatelji ustraju u tvrdnji da je u njihovoj školi izvedivo organizirati jedino dežurstvo učenika na porti, budući da nemaju dovoljno zaposlenih osoba koje bi taj posao obavljale. Bili smo i u školi koja ima zaštićen ulaz putem sigurnosnih uređaja i kamera. Dežurstvo učenika na porti bez nadzora i podrške odrasle osobe smatramo po djecu potencijalno ugrožavajućim i inzistiramo na potrebi pronalaska rješenja koja neće ugrožavati sigurnost djece.

U većini škola nam je ukazano na **nedostatak stručnih suradnika**. U školama u kojima, prema postojećim normativima, postoji dovoljan broj stručnih suradnika, ukazano nam je na potrebu da u stručnoj službi budu zaposleni stručnjaci različitih zanimanja kako bi djeci bila osigurana podrška i pomoć na temelju njihovih specifičnih stručnih kompetencija. Tu svakako ima prostora za uključivanje lokalne zajednice u financiranje dodatnog zapošljavanja stručnih suradnika na temelju uočenih potreba djece.¹⁵⁷ Ukazano nam je i na potrebu za intenzivnijom **podrškom MZO-a** prilikom postupanja u situacijama u kojima škole nisu sigurne kako na najbolji mogući način zaštititi djecu (npr. kako postupiti kad je nastavnik pod istragom zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela na štetu djeteta, a nije službeno započeo kazneni postupak te ga škola ne može suspendirati do pravomoćnosti optužnice).

Uz manje iznimke, u školama suradnju s AZOO-om procjenjuju dobrom, no ističu problem vezan za organizaciju edukacija i usavršavanja za odgojno-obrazovne radnike. Za specifične edukacije koje se naplaćuju, problem je u financijskim sredstvima. Također je problem i u pronalasku zamjena i organiziranju satnice (nastave) za profesore koji žele prisustvovati edukacijama. Stoga je jedan od prijedloga da se edukacije, posebice one unutar sustava, održavaju vikendima kako bi učitelji i nastavnici mogli sudjelovati na njima. U pogledu sadržaja edukacija, navode potrebu većeg usmjeravanja edukacija na praktično rješavanje problemskih situacija. Ukazano je na potrebu podrške i bolje suradnje s **Agencijom za strukovno obrazovanje**, posebno u dijelu koji se odnosi na djecu s prilagođenim oblikom obrazovanja.

¹⁵⁴ O tome više u poglavlju *Obrazovna prava*.

¹⁵⁵ O tome više govorimo u poglavlju *Normativne aktivnosti*.

¹⁵⁶ O tome više u poglavlju *Obrazovna prava*.

¹⁵⁷ Isto.

Suradnju s ostalim institucijama (CZSS-om, policijom) u školama procjenjuju dobrom. No, navode da je komunikacija jednosmjerna i da oni dostavljaju tražena izvješća, ali ne dobiju povratnu informaciju što se dalje dogodilo u postupcima vezanim za dijete. Ističu kako bi im povratna informacija pomogla u radu s djetetom. U određenim složenim životnim situacijama učenika, kad više različitih dionika sudjeluje u postupanju koje za cilj ima zaštitu djeteta, ističu problem prebacivanja odgovornosti između institucija te nedostatak koordinirane suradnje u rješavanju problema i pomoći djetetu. U pogledu djece koja se nalaze na dužoj hospitalizaciji, posebno djece koja imaju probleme mentalnog zdravlja, u jednoj školi nam je ukazano na potrebu da od zdravstvene ustanove dobiju informaciju o otpustu djeteta iz bolnice te na potrebu za konzultacijama o tome kako djetetu olakšati povratak u školsku sredinu. U srednjim školama nam je ukazano na potrebu edukacije i dobivanja svojevrsnih smjernica o ponašanju prema djeci kod koje je uočen problem samoozljeđivanja. Primjetno je i postojanje nedoumica u pogledu odgovarajuće podrške i pomoći djeci s problemima u ponašanju.

U odnosu na **sudjelovanje djece**, u većini škola je uočen trud u uključivanju djece u različite događaje u zajednici, sudjelovanje u projektima, u natjecanjima znanja, u aktivnostima vezanima za očuvanje kulturne baštine i one koje se odnose na status Eko-škole. Strukovne srednje škole koje su dobro povezane sa zajednicom, uključivanjem učenika u različite događaje pridonose njihovoj vidljivosti i time im otvaraju put prema svijetu rada. U pogledu sudjelovanja djece u procesima donošenja odluka u školi, iako sve škole imaju Vijeća učenika, navode kako je njihovo djelovanje uglavnom formalne naravi. Svjesni su potrebe intenzivnijeg rada na poticanju djece na sudjelovanje ali i većeg angažmana nastavnika oko sudjelovanja djece. Iz provedenih razgovora, proizlazi potreba edukacije i djece i odraslih o pravima djeteta.

Suradnju s roditeljima u školama raznoliko doživljavaju. U nekim školama ističu kako je ta suradnja dobra. Primjećuju da je učestalost dolazaka roditelja u školu nešto manja od uvođenja e-Dnevnika. U nekim školama ukazali su nam na teškoće u komunikaciji s roditeljima koje pripisuju subjektivnosti roditelja i njihovoj nekritičnosti prema ponašanju i sposobnostima djece, sve nižoj razini uvažavanja mišljenja odgojno-obrazovnih djelatnika te sve češćim primjerima rješavanja problema u školi putem odvjjetničkih ureda. Ukazuju i na trend povećanja broja opravdanih izostanaka učenika s nastave, što pripisuju donošenju *Pravilnika o izmjeni Pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera* na temelju kojeg većinu izostanaka djece s nastave mogu opravdati roditelji, bez liječničke ispričnice.

Tijekom posjeta školama svjedočili smo različitim reakcijama na naš dolazak, različitim odnosima i razini komunikacije u kolektivima te doživjeti atmosferu u zbornicama. U nekim kolektivima dominira otvoren i srdačan odnos, spremnost na raspravu o nedoumicama u radu, pozitivan odnos prema kolegama, djeci, roditeljima. U nekim školama nam je ukazano na narušene međuljudske odnose, a i sami smo primijetili izostanak međusobne komunikacije nastavnika u zbornici i svojevrsnu zatvorenost. Atmosfera u zbornici i međuljudski odnosi odraslih u školi, svakako se odražavaju i na djecu. Ova iskustva upućuju na potrebu da se u najavljenom reformi obrazovanja, uz ostalo, posebna pažnja posveti radu na njegovanju međuljudskih odnosa, na razini odraslih i djece te u njihovoj međusobnoj komunikaciji u školama.

Osim škola koje su bile uključene u istraživanje obišli smo i tri škole u Vukovarsko-srijemskoj županiji: OŠ Negoslavci, u Negoslavcima, OŠ Nikole Andrića u Vukovaru i OŠ „Mijat Stojanović“ u Babinoj Gredi.

U OŠ Negoslavci, sukladno *Zakonu o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina*, cjelokupna nastava ostvaruje se na jeziku i pismu srpske nacionalne manjine po modelu A. U prostoru škole odvija se i petosatni program predškole za djecu od četiri godine do polaska u školu. Program predškole trenutano polazi 18 djece. Školska zgrada ne udovoljava u potpunosti potrebama učenika te nedostaje školska sportska dvorana i dvije učionice, izgradnjom kojih bi se podigao pedagoški standard te omogućila organizacija rada škole u jednoj smjeni. Učenici nastavu TZK pohađaju u školskom hodniku, a za lijepog vremena u dvorištu škole. Suradnju s roditeljima i institucijama osoblje škola procjenjuje zadovoljavajućom. U školi upozoravaju na nedostatak stručnih suradnika, zaposlen je samo pedagog na pola radnog vremena, a navode da im je potrebna stručna pomoć psihologa. Prilikom razgovora s djecom uočeno je da nisu upoznata s *Konvencijom o pravima djeteta*. Preporučili smo MZO-u da omogući OŠ Negoslavci zapošljavanje stručnog suradnika psihologa ili osigura stručni mobilni tim za učenike u potrebi te da, u suradnji s općinom, županijom, školom i nadležnim ministarstvima poduzme sve mjere kako bi se projekt gradnje nove školske sportske dvorane što prije realizirao.

Zbog loših prostornih i sigurnosnih uvjeta rada te obnove i nadogradnje školske zgrade **OŠ Nikole Andrića u Vukovaru** učenici su izmješteni te se nastava održava u OŠ Antuna Bauera. U školi se, u 10 razrednih odjela, nastava odvija na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu, a u osam razrednih odjela na srpskom jeziku i ćirilničnom pismu, po modelu A. Od ukupno 213 učenika škole, 20 ih ima rješenje o primjerenom obliku školovanja. Unatoč neprikladnim uvjetima i radu u prostorima druge škole, OŠ Nikole Andrića zadržala je brojne projekte i aktivnosti u koje su djeca uključena tijekom godine. Posebno je aktivna školska zadruža, školski sportski klub i klub mladih tehničara. Još uvijek nema naznaka kada bi se njihova školska zgrada počela obnavljati te smo u tom smislu upućivali preporuke nadležnom ministarstvu i osnivaču.

Osnovna škola „Mijat Stojanović“ u Babinoj Gredi ima osam odjela razredne nastave i devet odjela predmetne nastave, a odgojem i obrazovanjem obuhvaćen je 291 učenik. Opremljenost i tehnička uređenost škole (učionice i kabineti) visoke je razine, uz osiguranu prehranu učenika, s toplim obrokom iz vlastite kuhinje, u odgovarajućem zajedničkom prostoru. Prostor zgrade škole je dobro organiziran i uređen za nastavu i boravak djece, osobito imajući u vidu izvršenu sanaciju statike zgrade škole, koja je narušena nakon početka radova na izgradnji školske sportske dvorane. Višegodišnje otvoreno gradilište i iskopani temelji buduće dvorane u određenoj mjeri su ugrozili sigurnost učenika te su školski odjeli do sanacije bili izmješteni u susjedno naselje. Problem nedostatka prostora za održavanje nastave tjelesnog odgoja, djelomično je riješen uz pomoć Općine Babina Greda i Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, izgradnjom i uređenjem potrebnih igrališta nedaleko od škole, na kojima se odvija nastava ovisno o vremenskim uvjetima. S obzirom na dugotrajnost izgradnje školske dvorane i obvezu prelaska glavne prometnice u odlasku učenika na igralište, MZO i Općina objavili su kako započinju radovi na izgradnji dvorane.

8.5.3 Ustanove koje provode programe odgoja i obrazovanja djece s TUR

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG u Zagrebu je multidisciplinarna ustanova koja pruža usluge medicinske dijagnostike i rehabilitacije slušanja i govora za djecu i odrasle osobe te provodi program odgoja i obrazovanja za djecu oštećena sluha i/ili govora po verbotonalnoj metodi prof. Petra Guberine. U obilasku smo se fokusirali na programe odgoja i obrazovanja. U Poliklinici SUVAG, uz suglasnost MZO-a, djeluju Dječji vrtić i Osnovna škola Poliklinike SUVAG. U vrtiću se provode odgojno-obrazovno rehabilitacijski program (5,6, ili 10-satni) za djecu oštećena sluha i/ili govora u dobi od 3 do 7 godina. Taj program uključuje program predškolskog odgoja i obrazovanja i program rehabilitacije. U Osnovnoj školi provodi se redovno obrazovanje za učenike oštećena sluha i učenike s teškoćama u govorno-jezičnom razvoju. Usporedno se provode i programi rehabilitacije slušanja i govora (stimulacija pokretom, glazbena stimulacija i kultura govora). Cilj je osposobiti djecu za redoviti sustav obrazovanja. Iako se godišnje oko 20% učenika OŠ SUVAG uključuje u svoje matične škole, vodstvo SUVAG-a naglašava potrebu veće fleksibilnosti i prohodnosti u obrazovnom sustavu za djecu s TUR.

Kako **Centar za autizam** provodi nekoliko različitih programa za djecu i odrasle osobe s poremećajem iz autističnog spektra (PAS-om) (predškolski program, osnovnoškolski program, program smještaja, program intelektualnih teškoća i program odraslih), ovogodišnji obilazak posvetili smo predškolskom programu koji se provodi u prostorijama Centra za autizam, na adresi Nad lipom 13. Program predškolskog odgoja i obrazovanja provodi se kroz posebni program obrazovanja, program djelomične integracije i program integracije. S obzirom na specifičnosti PAS-a, posebni program provodi se u malim grupama s troje do četvero djece. Iako je ustanova dobro opremljena didaktičkim materijalima i potrebnim pomagalicama i sredstvima, istaknut je nedostatak prostora. Centar za autizam nalazi se u prostoru OŠ Nad lipom, odnosno na jednom katu te škole. Učionice nisu primjerene za provedbu programa za djecu s PAS-om (npr. program senzorne integracije, fizioterapeutski program, logopedski tretman, tretman edukacijskog-rehabilitatora i sl.). Kako je i Grad Zagreb prepoznao potrebu podizanja kvalitete i širenja prostornih uvjeta za djecu s PAS-om, planira se izgradnja novog Komplexa centra za autizam i osnovne škole u Oporovcu. Djelatnici Centra za autizam svoje znanje i iskustva prenose drugim stručnim djelatnicima iz redovnih i posebnih vrtića i škola s područja RH kako bi što kvalitetnije mogli ovladati specifičnostima rada s djecom s PAS-om. Također se mnogo truda ulaže u rad, edukaciju i osnaživanje roditelja djece s PAS-om.

8.5.4 Učenički domovi

Učenički dom Paola di Rosa u Dubrovniku djeluje u postojećem prostoru od 2010. godine. Osnivač doma je Provincijalat Službenica Milosrđa. Trenutačno je u domu smješteno 149 učenica u 52 sobe. Dom je za sada dostatnog kapaciteta. Pravo smještaja imaju sve učenice, a prednost pri upisu imaju djeca iz socijalno ugroženih obitelji. Učenice uglavnom pohađaju srednju medicinsku školu. Osoblje navodi da nema neupisane djece. Trenutačno nema djece s TUR. Vanjski i unutarnji prostor doma je poticajan i u potpunosti prilagođen individualnim potrebama učenica. Interijer je kreativno uređen i oplemenjen radovima učenica. Tehnički i didaktički je bogato opremljen, prostran te arhitektonski prilagođen potrebama učenica. Velika pažnja posvećuje se estetici, urednosti i čistoći. U domu je aktivno Vijeće učenika koje je uključeno u sva važna pitanja koja se na njih odnose, od sudjelovanja u izradi jelovnika do različitih aktivnosti slobodnog vremena. Učenice izražavaju zadovoljstvo svim uvjetima boravka u domu, velikom ponudom slobodnih aktivnosti, mogućnostima sudjelovanja na različitim natjecanjima, a posebice odnosom i brigom djelatnica doma prema njima. U domu se osjeća pozitivno ozračje kao rezultat velikog angažmana djelatnika te ulaganja u dobre odnose. Može se reći da je u tom učeničkom domu postignut visoki standard u pogledu prostornih uvjeta, stručnog pristupa te usmjerenosti zadovoljavanju individualnih potreba svake učenice te zaštite svih njihovih prava i najboljih interesa.

8.6 ZDRAVSTVENE USTANOVE

Posjetili smo dvije zdravstvene ustanove:

1. Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek
2. Kliniku za pedijatriju KBC-a Rijeka

Tijekom obilazaka pažnju smo usmjerili na ostvarivanje skrbi o zdravlju djece, organizacijske, prostorne i kadrovske uvjete te sadržaje za ostvarivanje obrazovnih i kulturnih potreba djece tijekom njihovog boravka u bolnici.

Posjetili smo **Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek**, gdje smo razgovarali s pročelnicom Zavoda i članovima njezinog tima. Obišli smo novouređeni i opremljeni prostor Zavoda. Zavod (ranije Odjel) smo posjećivali u nekoliko navrata, kad su uočeni nepovoljni prostorni i kadrovski kapaciteti za liječenje djece s teškoćama mentalnog zdravlja. Zbog toga smo ranijih godina uputili više preporuka MZ-u i Ravnateljstvu KBC-a Osijek za unapređivanje stanja. Unatrag dvije godine stanje se znatno poboljšalo, Odjel je prerasao u Zavod, prostor Zavoda je proširen, obnovljen i opremljen u skladu s potrebama djece, a povećao se i stručni tim s većim brojem dječjih psihijatara i drugih stručnjaka (pedagoginja, dvije psihologinje, logopedinja, radni terapeut). Zaposleno je i šest medicinskih sestara, što smatraju nedovoljnim zbog potreba noćnog dežurstva u obje zgrade.

Prozori nemaju rešetke, već se zaključavaju kada postoji rizik od bijega. Namještaj je nov ili obnovljen, zidovi oslikani dječjim motivima. Pripadajuće dvorište je uređeno za potrebe djece i u njemu djeca rado borave. Pročelnica navodi kako je dvorište važno jer nije riječ o djeci koja su fizički bolesna i nužno im je omogućiti boravak i što više aktivnosti na svježem zraku. Kuhinja je opremljena novim namještajem, sanitarni čvorovi obnovljeni. Hrana se dovozi iz centralne kuhinje bolnice. Zavod je još ranije fizički izdvojen iz KBC-a i nalazi se u centru grada, potpuno odvojen od odraslih pacijenata. Cjelokupan prostor je funkcionalno obnovljen, lijepo i toplo uređen. Zavod trenutačno upošljava 24 djelatnika. Po sistematizaciji imaju mogućnosti za još pet, što svakako planiraju iskoristiti. Zaključeno je da su standardi liječenja djece u ovoj zdravstvenoj ustanovi znatno poboljšani i primjer su dobre prakse u RH.

Odjel za hematologiju i onkologiju Klinike za pedijatriju KBC-a Rijeka posjetili smo u veljači, u povodu obilježavanja Nacionalnog dana djece oboljele od malignih bolesti. Obišli smo novouređeni prostor čekaonice i igraonice Odjela, koji su službeno otvoreni prošle godine te smo razgovarali s pročelnicom Odjela. Prostor je lijepo opremljen i uređen. Saznajemo kako je nakon uređenja prostora došlo do prodora vode u novoizgrađenom prostoru igraonice te kako taj problem nastoje riješiti. Na Odjelu se provodi nastava za učenike osnovne škole, dok za srednjoškolce nastava nije organizirana.

U prosincu smo obišli Zavod za neurologiju i psihijatriju dječje dobi te Ambulantu i dnevnu bolnicu za dječju i adolescentnu psihijatriju Klinike za pedijatriju KBC-a Rijeka. U **Zavodu za neurologiju i psihijatriju dječje dobi** razgovarali smo s pročelnikom Zavoda i glavnom sestrom koji ukazuju na nedostatak medicinskih sestara, liječnika i spremačica. Na raspolaganju imaju dva dječja psihijatra, što nije dostatno za djecu i roditelje, a kronični je problem nedostatak logopeda. Velike su potrebe u pogledu zaštite mentalnog zdravlja djece. Nakon dijagnostike, roditelji djece kojoj je dijagnosticiran autizam, psihosomatske smetnje i epilepsija nailaze na problem vezan za daljnji tretman zbog nedostatka potrebnih usluga. Upozoravaju na važnost rane intervencije koja nije organizirana sustavno te na izostanak „registra rizične djece“ koji se vodi tek neformalno¹⁵⁸. U pogledu vremena čekanja pregleda, saznajemo kako se hitni prijem realizira odmah. Usluge MR/CT se obavljaju na drugom lokalitetu. U slučajevima koji nisu hitni, na pregled se čeka do šest mjeseci.

Prostor se doima uredan, lijepo uređen, oslikan i opremljen sadržajima primjerenim djeci. Iako kontinuirano ulažu u poboljšanje uvjeta smještaja djece i boravka roditelja, bolje uvjete očekuju u novoizgrađenoj bolnici na Sušaku.

U sklopu Zavoda djeluje **Ambulanta i dnevna bolnica za dječju i adolescentnu psihijatriju** gdje smo razgovarali sa specijalistom psihijatrije, subspecijalistom dječje psihijatrije. Saznali smo kako rade za potrebe djece u dobi do 12 godina (iznimno za stariju djecu, u slučaju potrebe praćenja) s područja Primorsko-goranske županije, otoka i Istre. Za djecu i mlade u dobi od 12 do 18 godina usluge se pružaju na Klinici za psihijatriju na Lokalitetu Rijeka, gdje su zaposlena tri subspecijalista dječje psihijatrije te postoje i uvjeti za hospitalizaciju.

Unutar cijele Klinike za pedijatriju na raspolaganju su dva dječja psihijatra i jedan rehabilitator. Socijalni radnik dolazi jednom tjedno. U vrijeme obilaska u tijeku je bio natječajni postupak za zapošljavanje socijalnog radnika samo za potrebe Klinike za pedijatriju. U ambulanti i dnevnoj bolnici Zavoda organiziran je individualni i grupni rad za djecu i roditelje. Surađuju sa školama, domovima za odgoj djece s tog područja, rade s djecom i roditeljima. Navode da su zadovoljni prostornim uvjetima. Smatraju kako bi za potrebe korisnika s područja županija koje gravitiraju KBC-u Rijeka bilo poželjno otvaranje ustanove kao što je Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež u Zagrebu te ustanove kao što je Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.

U Klinici za pedijatriju KBC-a Rijeka organiziran je predškolski odgoj te nastava u bolnici za učenike osnovne škole. Djecu posjećuju „tete pričalice“ koje im čitaju. Nastava u bolnici za srednjoškolce nije organizirana. Kontinuitet obrazovanja srednjoškolaca tijekom bolničkog liječenja zbog toga ovisi o dobrovoljnoj pomoći i angažmanu nastavnika osnovne škole koja djeluje u bolnici, što smatramo nedostatnim i neprihvatljivim. Kao izuzetno veliki problem izdvajamo nemogućnost dobivanja logopedске terapije u KBC-u Rijeka te po tom pitanju postupamo u okviru naših ovlasti.

8.7 DJEČJE IGRAONICE

Prateći problematiku nepostojanja zakonske regulative o djelovanju i odgovornostima dječjih igraonica i njihovih vlasnika obišli smo Igraonicu *Happy Land* te Garfield u Rijeci.

Igraonica *Happy Land* otvorena je tri mjeseca prije obilaska, nalazi se u prizemlju trgovačkog centra Tower Centar Rijeka te je, kako se oglašava, najveći riječki obiteljski zabavni centar. Igraonica, podijeljena u zone po dobi djece, sadrži, među ostalim, stijenu za penjanje, trampoline, drvene kućice, labirinte sa nizom prepreka, zračne topove, a za djecu stariju od osam godina i tzv. LaserTag Arenu koja sadrži prepreke i mete za igrače uz korištenje reflektirajućih prsluka i puški. Prilikom proslava rođendana djeci se nude sokovi, gric-kalice, pizza i torta. S obzirom na veličinu prostora i širinu ponude s djecom su animatori, većinom studenti te smo organizatorima ukazali na potrebu provjere njihove nekažnjavanosti od MP-a. Naglašavaju da su pravila korištenja sprava jasna i izložena.

Igraonica *Garfield*, otvorena prije 21 godinu, nalazi se u centru grada, a sastoji se od četiri manje prostori-je opremljene jednostavnim namještajem i igračkama bez sprava i penjalica. U igraonici radi samo njena vlas-

¹⁵⁸ O ranoj intervenciji više govorimo u poglavlju *Primjereno obrazovanje djece s TUR*.

nica te nudi proslave dječjih rođendana, grupni boravak djece, čuvanje djece, ali i pripreme za školu. Razmatrala je i mogućnost nuđenja usluge noćenja djece te je, raspitujući se o uvjetima za to, u gradskom odjelu nadležnom za koordiniranje lokalnog poduzetništva, upućena u potrebu ishodovanja dozvole za noćni rad po uzoru na ugostiteljske objekte, zbog čega je odustala od pružanja te usluge. Budući da nema prostora za držanje hrane, rođendani se slave uz tortu iz slastičarne te grickalice i sokove.

Iako veličinom, sadržajem i trajanjem potpuno različite, u obje igraonice saznajemo da su prepuštene samo-regulaciji po pitanju uređenja, kontrole osoba u kontaktu s djecom te opreme. Kao niti prilikom otvaranja, igraonicu Garfield u 21 godinu postojanja nije kontroliralo nijedno tijelo.

8.8 KAZNENE USTANOVE

Posjetili smo dvije kaznionice i jedan zatvor. U skladu s našim ovlastima, u kaznionicama smo se usmjerili na zaštitu prava djece čiji su roditelji lišeni slobode, a u Zatvoru u Rijeci i na prava djece koja su lišena slobode.

8.8.1 Kaznionice

Isti dan kada je zamjenica pravobraniteljice održala predavanje i radionicu o pravima i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru, na temeljnom tečaju za pravosudnu policiju, u **Kaznionici u Lepoglavi** obišla je i prostor za posjete, predprostor i vanjski prostor za čekanje. Tom prilikom je zaposlenicima u pratnji preporučila žurno uređivanje unutrašnjeg prostora za čekanje susreta s roditeljem u zatvoru, koje zahtijeva male investicije, a pokazale bi vidljivu promjenu za dobrobit djece. Ujedno je preporučila i daljnje ulaganje u samu prostoriju za posjete, kao i izlaganje fotografija ili prikaza prostora u kojima borave zatvorenici kako bi se umanjila tjeskoba djece u odnosu na pitanja gdje se roditelj nalazi, kako provodi vrijeme u zatvoru i kako mu je.

Kaznionicu u Požegi posjetili smo u povodu predstavljanja novouređenog prostora za posjete djece majkama koje izvršavaju kaznu zatvora. Prostor je uređen u sklopu projekta „Neprekinuta veza povezujuće roditeljstvo iza rešetaka“ koji, uz podršku MP, udruga RODA provodi od početka 2017. Tijekom provođenja projekta uređeni su i kuhinja i dnevni boravak roditeljinog odjela u kojem borave majke s malom djecom rođenom za vrijeme izvršavanja zatvorske kazne. U sklopu projekta održano je i više radionica za zatvorenice i zatvorsko osoblje. Na uređenju prostora za posjete sudjelovale su i zatvorenice. Lijepo je uređen te suvremeno opremljen i predstavlja ugodno mjesto prilagođeno zajedničkom boravku majki i djece. Oslikanih je zidova koje krasi i fotografije s objašnjenjima o unutrašnjosti kaznionice, kako bi djeca mogla upoznati prostore u kojima borave njihove majke. Uz druge predstavnike zatvorskog sustava, na tom prilikom održanoj konferenciji za tisak, naglasili smo dobru suradnju s Upravom za zatvorski sustav i probaciju MP-a koja je rezultirala brojnim pomacima u ostvarivanju prava i interesa djece koja su zbog lišenja slobode roditelja često stigmatizirana i etiketirana u društvu.

8.8.2 Zatvor

Zatvor u Rijeci posjetili smo za vrijeme Paneuropske kampanje za zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru, koja se svake godine održava u lipnju. Uočavamo da standardi ostvarivanja prava djece osoba lišenih slobode i maloljetnika lišenih slobode nisu dosegnuti. Obaviješteni smo da samo manji broj zatvorenika ima djecu koja ih posjećuju, a u istražnom zatvoru nalaze se i majke koju posjećuju njihova djeca. U okviru kampanje zatvorenici su dobili 15 minuta dulje za telefonske razgovore, a druge aktivnosti za roditelje i djecu nisu provedene. Iako Zatvor ima posebnu prostoriju opremljenu za posjete djece, s igračkama i ukrašenim zidovima, ona se, zbog manjka pravosudnih policajaca koji nadziru posjete, ne koristi i djeca posjećuju roditelje lišene slobode u prostoru za odrasle posjetitelje. I ranije smo prilikom obilaska preporučili da se posjeti za djecu odvijaju u zasebnom terminu i prostoru, što je moguće postići boljom organizacijom, odnosno odvajanjem termina posjeta djece od onih za odrasle posjetitelje. Uočili smo i da naša ranija preporuka o rekonstrukciji prizemlja radi poboljšanja uvjeta za posjete također nije uvažena. Uočeno je i potvrđeno da djeca za vrijeme posjeta nemaju mogućnost odlaska na toalet. U zatvoru se provode tri programa za unapređivanje roditeljstva.

Maloljetnici mjeru istražnog zatvora izvršavaju u „posebnoj zatvorskoj jedinici“ odnosno sobi sa šest postelja koju koriste odrasli do dolaska maloljetnika kojih u Zatvoru u Rijeci već dulje vrijeme bude jedan do dva godišnje. Soba nije prilagođena boravku i specifičnim potrebama mladih ljudi. Time naša preporuka o posebno uređenim prostorima za maloljetnike te drugim standardima, prethodno upućena zatvoru, nije uvažena. Maloljetnike u istražnom zatvoru redovito obilaze predstavnici CZSS-a i sudac za mladež.

8.9 DRUGA MJESTA

Udruga Centar za kulturu dijaloga i Šarolija u Rijeci - Posjetili smo udruge Centar za kulturu dijaloga i Šarolija u Rijeci koje od 2015. godine provode program *Moje mjesto pod suncem*, u sklopu kojeg se djeci lošijeg socio-ekonomskog položaja osigurava poticajno okruženje i sudjelovanje u besplatnim radionicama informatike, glume, plesa, kreativnoj i kulinarskoj radionici te drugim sadržajima, ali i pomoć u učenju školskog gradiva. Sve navedeno, kao i posjeti kinu, kazalištu, muzejima, odlasci na izlete, četrdesetak djece ostvaruje uz pomoć čak četrdesetak volontera. U učenju pojedinog gradiva jednom djetetu pomaže po jedan volonter čime se ostvaruje individualizirani pristup djetetu. Korisnici programa su djeca obitelji koje ostvaruju pravo na pomoć u hrani i drugim potrepsinama iz Socijalne samoposluge u Rijeci.

Volonteri potpisuju ugovore o volontiranju te im se nude razne edukacije i predavanja kao i evaluacija programa. U sklopu programa provode se i radionice za roditelje o roditeljstvu, odgoju, zapošljavanju i drugom, djecu se uključuje u volontiranje i pomaganje drugima, osnovnoškolcima se nabavljaju karte za javni prijevoz, bonovi za kupovinu školskih knjiga, uključuje ih se besplatno u sportske klubove ili kampove. Cjelokupna pomoć djeci i sav potreban materijal za rad zahtijevaju financijska sredstva koja udruga teško ostvaruje. Financijska sredstva, čije je ostvarenje neizvjesno prilikom planiranja rada za slijedeću godinu, ostvaruju uz pomoć Grada Rijeke, Primorsko-goranske županije, zaklada, donatora te humanitarnih akcija. Kao problem navode poteškoće u ostvarivanju sredstava putem objavljenih javnih natječaja za financiranje programa, budući da ne pozivaju udruge koje pomažu socijalno ugroženoj djeci, a koja ujedno nisu i djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, s teškoćama u razvoju, pripadnici nacionalnim manjina ili koje druge skupine.

Nužni smještaj u Rijeci - U pratnji djelatnica Odjela gradske uprave za zdravstvo i socijalnu skrb Grada Rijeke te voditeljice nužnog smještaja obišli smo dvije lokacije nužnog smještaja u Rijeci i to na lokaciji na kojoj su obiteljske kuće te na onoj u kojoj su objekti s jednosobnim stanovima. Od ukupno 450 korisnika ovog oblika smještaja, **u trenutku obilaska tu je živjelo i 42 djece**. Nužni smještaj je vlasništvo i usluga Grada Rijeke namijenjena socijalno ugroženim građanima, a čini ga jedna ili više prostorija koje ispunjavaju minimalne higijenske uvjete (mogućnost korištenja vode i sanitarnog čvora) za zadovoljavanje životnih potreba korisnika. Određivanje prostorija za namjenu nužnog smještaja provodi Komisija za kategorizaciju stanova koja se imenuje sukladno odluci kojom se uređuje davanje stanova u najam. Na osnovi odluke o davanju nužnog smještaja na korištenje, s korisnikom se sklapa ugovor o korištenju nužnog smještaja, a korisnici plaćaju trošak korištenja smještaja, vodu, struju, odvoz kućnog smeća, komunalne naknade, vodoprivredne naknade i druge troškove vezane za korištenje smještaja. Predviđeno je da korisnici koriste nužni smještaj do dvije godine, odnosno dok se drukčije ne snađu, no korisnici u njemu žive cijeli svoj život i to generacijama.

Prilikom obilaska i razgovora upoznati smo i s problemima s kojima se suočavaju korisnici smještaja, ali i Grad Rijeka. Naime, prilikom smještanja građana, zbog poteškoća u planiranju, dešava se da su u susjedstvu obitelji s djecom i pojedinci problematičnog ponašanja koji ugrožavaju sigurnost djece. Budući da korisnici smještaja, nezaposlene osobe, većinom narušenoga zdravlja, nemaju financijskih mogućnosti odseliti u potrazi za sigurnijim susjedstvom, a Grad nema mehanizama da problematične pojedince prisili na poštovanje društvenih pravila i normi, ali i odredbi ugovora, dešava se da su djeca izložena negativnim utjecajima susjeda te verbalnom i fizičkom nasilju. Iako se u Gradu navodi da su ulaganja u objekte i prostor stalna i visoka, pojedinci problematičnog ponašanja često uništavaju gradsku i tuđu privatnu imovinu. Proizlazi da je riječ o puno široj problematici od samog stanovanja, a obuhvaća zdravstvene i obiteljske probleme korisnika, kao i probleme ponašanja. Udruga Oaza i Terra iz Rijeke provode programe pružanja psihosocijalne pomoći i podrške korisnicima nužnog smještaja, pomoći pri izradi osobne dokumentacije, upućivanje u programe doškoloovanja i edukaciju, motivacijske razgovore za izlazak iz nužnog smještaja, osiguravanje podrške psihijatra, programe za povećanje roditeljskih kompetencija, upućivanje djece u aktivnosti slobodnog vremena i pomoći u učenju, obrazovanje i integriranje romske djece. Financiranje navedenih programa nailazi na po-

teškoće zbog kojih dolazi do prekida u njihovu provođenju te se dovodi u pitanje njihov nastavak. Gradu Rijeci, CZSS-u Rijeka i policiji uputili smo preporuku za ostvarivanjem bolje međusobne suradnje kako bi se poduzimale pravovremene mjere iz njihove nadležnosti u zaštiti prava i potreba djece.

Kuća za roditelje Split U sklopu redovitih aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu posjetili smo Kuću za roditelje u Splitu. Smještaj u *Kući* usluga je za roditelje/skrbnike čija se djeca nalaze na liječenju ili rehabilitaciji u Splitu, a njen pružatelj je Udruga nezaposlenih splitsko-dalmatinske županije. Usluga se pruža na privremenoj lokaciji¹⁵⁹ (Gundulićeva 22). Sadašnji prostor od cca 350 metara četvornih raspolaže s deset dvokrevetnih spavaonica, dva dnevna boravka s kuhinjama te četiri sanitarna čvora. Osnovne potrepštine kupio je Grad Split, a ostalo je udruga nabavljala preko donacija ili vlastitih sredstava. Osim roditeljima, usluga smještaja u *Kući* namijenjena je i članovima djetetove obitelji, a nerijetko korisnici su i djeca (osim djeteta koje dolazi na liječenje/rehabilitaciju, korisnici su i njegova maloljetna braća i sestre).

Kuća je otvorena krajem 2016., a prve korisnike primila je u 2017. godini. Prioritet u smještaju imaju socijalno ugroženi roditelji. Sam postupak smještaja je neformalan. Osobe koje traže smještaj trebaju donijeti osobne dokumente i uputnice ili potvrde o liječenju/rehabilitaciji djeteta. Duljina smještaja varira, ovisno o potrebama i duljini boravka djeteta na bolničkom liječenju ili rehabilitaciji. Dosadašnji korisnici dolazili su iz svih krajeva RH. Za smještaj saznaju iz medija ili od zaposlenika zdravstvenih ustanova. Potrebno je poboljšati informiranost o postojanju ove usluge i mogućnostima smještaja. Također, i samu uslugu valja unapređivati, kako u odnosu na opremljenost prostora tako i u broju zaposlenih osoba, s obzirom na dostupnost korisnicima 24 sata na dan.

¹⁵⁹ Grad Split već nekoliko godina najavljuje i planira rekonstrukciju drugog objekta, u gradskom kotaru Blatine (objekt „Četiri palme“) u kojemu bi se, osim Kuće za roditelje, uredili i stanovi za djecu koja izlaze iz Dječjeg doma Maestral. Predložena buduća lokacija *Kuće* je primjerenija potrebama korisnika zbog neposredne blizine obje lokacije KBC-a Split (Firule i Križine).

OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE

Rad Ureda pravobraniteljice za djecu, osim praćenja pojedinačnih slučajeva i općih pojava kršenja prava djece, pokretanja općih inicijativa u pojedinim područjima zaštite djece, normativne aktivnosti te susreta i suradnje s djecom, obuhvaća proteklih godina i niz drugih različitih aktivnosti po kojima je prepoznatljiv. U nastavku navodimo skupove i zbivanja koje smo organizirali samostalno ili u suradnji s drugim organizatorima, ostvarene izdavačke projekte, održana izlaganja na brojnim skupovima, tekstove pravobraniteljice i njezinih suradnika objavljene u različitim publikacijama, pregled institucija i organizacija s kojima smo surađivali tijekom godine te kratki prikaz aktivnosti u *Maloj kući dječjih prava* pri Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu.

9.1 SKUPOVI I ZBIVANJA U ORGANIZACIJI I SUORGANIZACIJI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

218

U 2018. Ured pravobraniteljice organizirao je ili zajedno s drugima sudjelovao u organizaciji ukupno 25 skupova, posebnih stručnih sastanaka, tematskih sjednica, konferencija za novinare, manifestacija i prezentacija. Od toga je šest događanja realizirano u suradnji s drugim organizatorima pri čemu je Ured davao stručnu podršku i podlogu u pripremi i realizaciji, a 19 događanja organizirao je samostalno.

U jesen 2018. godine navršilo se 15 godina postojanja i rada Pravobranitelja za djecu u Republici Hrvatskoj. Obilježavanje te važne obljetnice započeli smo nizom događanja u listopadu, studenome i prosincu, a u planu je nastavak prigodnih, pretežno stručnih aktivnosti, i u 2019. godini.

Skupovi u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Sastanak o zaštiti prava i dobrobiti djece na području riječke regije, s posebnim naglaskom na djecu u skrbi i proces deinstitucionalizacije, 26. siječnja 2018., Rijeka, Ured pravobraniteljice za djecu - Na sastanku s pravobraniteljicom za djecu i savjetnicama iz riječkog Ureda sudjelovali su predstavnici Centra za socijalnu skrb Rijeka, Centra za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ - Selce, Dječjeg doma „Ivana Brlić Mažuranić“ Lovran i Udruge udomitelja djece Primorsko-goranske županije „DAMDOM“. Tom prilikom razgovaralo se o slabostima sustava, mogućnosti suradnje institucija i razmjene informacija radi zaštite djece, o položaju djece u skrbi i procesu deinstitucionalizacije u riječkoj regiji te mogućnostima unapređivanja sustava i suradnje.

Sastanak s predstavnicama Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 9. svibnja 2018., Zagreb, Ured pravobraniteljice za djecu - Na inicijativu pravobraniteljice za djecu održan je sastanak u cilju poboljšanja zaštite djece koja se nalaze u Domu za djecu Maestral. Na sastanku s pravobraniteljicom za djecu sudjelovali su pomoćnica ministrice, dr. sc. Maja Vučinić Knežević i Ivana Zadro, voditeljica Službe za stručnu i infrastrukturnu podršku i unapređenje rada pružatelja usluga

Sastanak o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja u kontekstu provjere osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u sustavu sporta i obrazovanja, 16. svibnja 2018., Zagreb, Ured pravobraniteljice za djecu - Na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu održan je sastanak s predstavnicima Minis-

tarstva pravosuđa (Službe za evidencije i pomilovanja), Središnjeg državnog ureda za šport i Ministarstva znanosti i obrazovanja kojima je ukazano na uočene probleme u ostvarivanju zaštite djece od pravomoćno osuđenih počinitelja seksualnih delikata na štetu djece. Ukazano je na propuste na zakonskoj razini, kao i na neprovođenje propisa u praksi što omogućuje da počinitelji spolnih delikata dođu u kontakt s djecom. Dogovorena je konkretna suradnja vezano uz izmjene propisa te postupanja nadzornih tijela u pojedinim sustavima.

Sastanak s članovima Foruma za kvalitetno udomiteljstvo djece, 12. srpnja 2018., Zagreb, Ured pravobraniteljice za djecu - Na inicijativu pravobraniteljice za djecu održan je sastanak na kojem su sudjelovali predstavnici Foruma za kvalitetno udomiteljstvo: predstavnici Udruge udomitelja za djecu Međimurja, Udruge Toplo srce iz Velike Gorice, Udruge Nada iz Ivanca, Udruge Zipka iz Varaždina, Udruge Osmijeh iz Đurđevca, zaposlenica Foruma te stručna suradnica i supervizorica Foruma. Predstavnici Udruge predstavili su pravobraniteljici svoj rad i projekte, opisali na koji način djeluju u lokalnoj zajednici te kako pružaju podršku udomljenoj djeci i udomiteljima.

Sastanak o sigurnosti djece u prometu s predstavnicima Ministarstva mora, prometa i infrastrukture (MMPI) i Ministarstva unutarnjih poslova (MUP), 22. kolovoza 2018., Zagreb, Ured pravobraniteljice za djecu - Na inicijativu pravobraniteljice za djecu održan je sastanak s predstavnicima MMPI i MUP-a u cilju poboljšanja zaštite djece kao sudionika u prometu. Na sastanku je analizirana problematika i daljnje mogućnosti zajedničkoga djelovanja u zaštiti prava i interesa djece u domeni cestovnog i željezničkog prometa.

Konferencija za novinare o porukama Mreže mladih savjetnika (MMS) pod naslovom „Što sve treba mijenjati u školi: u obrazovnim sadržajima, u načinu izvođenja nastave i ocjenjivanju“, 28. rujna 2018., Zagreb, Mala kuća dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu - uoči Dječjega tjedna pravobraniteljica je organizirala konferenciju za novinare na kojoj su tri predstavnice MMS-a iznijele sažetak rasprava o reformi obrazovanja koje su mladi savjetnici prethodno vodili na e-forumu i na sastancima, a iz kojih su proizašle njihove preporuke, kao izraz njihove želje za boljom školom. MMS je svoje preporuke uputio ministrici znanosti i obrazovanja, a pravobraniteljica je istaknula važnost ostvarivanja prava djece na sudjelovanje u društvenim procesima koji ih se tiču, što reforma obrazovanja svakako jest. Naglasila je da djeca trebaju biti važni sudionici u raspravi promjenama u odgojno-obrazovnome sustavu i pozvala je da se učenicima pruži više prilika za takvo sudjelovanje i u procesu vrednovanja i razvoja programa „Škola za život“.

Sastanak o zaštiti prava djece na zdravlje, 26. listopada 2018., Zagreb, Mala kuća dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu - Aktualni problemi u ostvarivanju zdravstvenih prava djece, potaknuli su pravobraniteljicu da okupi predstavnike različitih resora koji imaju nadležnosti i odgovornosti u zaštiti djece te je osobito važno osigurati njihovo koordinirano djelovanje. Posebni naglasak bio je na slučajevima u kojima roditelji odbijaju preventivne i dijagnostičke postupke te liječenja djeteta koje liječnici smatraju neophodnima, čime je dovedeno u pitanje ostvarivanje zdravstvenih prava djeteta u njegovom najboljem interesu, prema čl. 24. i čl. 3. *Konvencije o pravima djeteta*. Sudjelovali su predstavnici zdravstvenih ustanova u kojima se liječe djeca, centara za socijalnu skrb, Ministarstva zdravstva, Ministarstva za demografiju, obitelj, socijalnu politiku i mlade, Centra za posebno skrbništvo, Državnog odvjetništva, sudaca i drugih stručnjaka.

Sastanak s predstavnicima Osječko-baranjske županije, 25. listopada 2018., Osijek, Ured pravobraniteljice za djecu - na inicijativu pravobraniteljice za djecu održan je sastanak s pročelnicom Upravnog odjela za prosvjedu, kulturu, šport i tehničku kulturu Sandrom Filipović te pročelnicom Upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb dr.sc. Ivanom Stanić. Razgovarali su o područjima djelovanja županije u koja su uključena djeca: o odgoju i obrazovanju, posebice djece s teškoćama u razvoju, slobodnom vremenu u sportu i kulturi, zdravstvu i socijalnoj skrbi. Razgovaralo se i o teškoćama s kojima se ovo tijelo regionalne uprave susreće u svojoj skrbi za djecu te o mogućim načinima na koji se teškoće mogu riješiti ili ublažiti.

Sastanak s predstavnicima Grada Splita o ostvarivanju prava djece, 7. studenoga 2018., Grad Split - Na inicijativu pravobraniteljice za djecu održan je sastanak s predstavnicima Grada Splita o ostvarivanju prava djece na području grada. Na sastanku su sudjelovali zamjenica gradonačelnika Jelena Hrgović Tomaš, pročelnik Službe za društvene djelatnosti Mate Omazić, pročelnica Upravnog odjela za socijalnu skrb, zdravstvenu zaštitu i demografiju Magda Vrvilo te savjetnik gradonačelnika za društvene djelatnosti Tomislav Gojo.

Razgovaralo se o pravima djece u sustavu odgoja i obrazovanja (kriterijima upisa u dječje vrtiće, pomoćnicima u nastavi, prijevozu u školu, školskim kuhinjama, školskim igralištima, cjelodnevnom boravku djece u školi), socijalnim pravima djece (besplatna prehrana i udžbenici, uključivanje djece u aktivnosti slobodnog vremena), sigurnosti djece vezano uz odluku o komunalnom redu, ulozi i aktivnostima dječjeg gradskog vijeća, a razgovaralo se i o potrebi izrade tzv. „dječjeg proračuna“.

Sastanak s predstavnicima ministarstava o zaštiti prava djece bez pratnje, 9. studenoga 2018., Zagreb, Ured pravobraniteljice za djecu - Na inicijativu pravobraniteljice održan je sastanak s predstavnicima Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstva znanosti i obrazovanja, Ministarstva zdravstva, Ministarstva unutarnjih poslova UNHCR-a i Koordinacije za djecu bez pratnje, a glavna tema sastanka bilo je ostvarivanje prava djece stranih državljana koji se bez pratnje roditelja zateknu na teritoriju Republike Hrvatske (tzv. *djeca bez pratnje*). Razgovaralo o problemima u vezi s njihovim prihvatom i zbrinjavanjem te ostvarivanjem prava na zdravstvenu zaštitu i obrazovanje. Preporučeno je osnivanje specijalizirane ustanove za prihvata *djece bez pratnje* i njihov dijagnostički tretman, u kojoj bi na jednom mjestu bili osigurani svi resursi potrebni za rad s njima.

Sastanak „Zaštita prava djece sportaša, mogućnosti i izazovi“, 15. studenoga 2018., Zagreb, Ured pravobraniteljice za djecu - Radi analize problematike i daljnjih mogućnosti zajedničkog djelovanja u zaštiti prava i interesa djece sportaša održan je sastanak s predstavnicima Središnjeg državnog ureda za šport (SDUŠ). Tema razgovora bila je zaštita prava djece sportaša, posebice vezano uz zaštitu od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, zaštitu imovinskih prava djece sportaša, dostupnost i sigurnost sporta, mogućnosti unapređivanja zakonodavne regulative i primjene propisa te o ustroju i djelovanju sportske inspekcije.

Konferencija za novinare u povodu Međunarodnog dana prava djeteta i 15. obljetnice Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj, 20. studenoga 2018., Zagreb, Etnografski muzej - Na dan kad je donesena UN-ova Konvencija o pravima djeteta pravobraniteljica je predstavila dva važna projekta svojega Ureda u čijem središtu je pravo djece na sudjelovanje. Jedan od njih je svečano otvaranje izložbe radova učenika umjetničkih srednjih škola iz Hrvatske pod naslovom „Poznajem i poštujem dječja prava: razmišljam, govorim, sudjelujem“ u Etnografskom muzeju, a drugi predstavljanje rezultata istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“, koje je njezin Ured proveo u suradnji sa stručnjacima s Edukacijsko-rehabilitacijskog i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Pravobraniteljica je podsjetila je na važnost Konvencije o pravima djeteta, koju je UN donio 20. studenoga 1989. godine, koja je najšire prihvaćen međunarodni dokument, koji je omogućio zakonsko utemeljenje prava djece. Rezultate istraživanja o tome kako se pravo djece na sudjelovanje ostvaruje u odgojno-obrazovnom sustavu predstavila je voditeljica istraživačkoga tima dr. sc. Ivana Jeđud Borić s Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu.

Svečano otvaranje izložbe „Poznajem i poštujem dječja prava: razmišljam, govorim, sudjelujem“, 20. studenoga 2018., Zagreb, Etnografski muzej - Svečano otvaranje izložbe bilo je središnji događaj kojim je obilježena 15. obljetnica Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj i Međunarodni dan prava djeteta. Izložba predstavlja radove učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu, Škole likovnih umjetnosti u Splitu, Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci i Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok, nastale u sklopu projekta „Poznajem i poštujem dječja prava“, ostvarenog od 2014. do 2017. godine. Učenički radovi nastajali su kao ilustracije za godišnje kalendare pravobraniteljice za djecu, s porukama koje šire znanja o Konvenciji, koje je pravobraniteljica proteklih godina darovala dječjim domovima, bolnicama, školama, udrugama koje rade s djecom te organizacijama za dječja prava u Hrvatskoj i Europi. Izložba u Etnografskom muzeju Zagreb bila je otvorena od 20. studenoga do 14. prosinca 2018.

Stručni skup u povodu 15. obljetnice Pravobranitelja za djecu - predstavljanje rezultata istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“, 21. studenoga 2018., Zagreb, Mala kuća dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu - Nastavljajući s obilježavanjem 15. obljetnice Pravobranitelja za djecu, pravobraniteljica je organizirala skup na koji je pozvala predstavnike relevantnih državnih tijela, pravobraniteljskih ureda, akademske zajednice, civilnog sektora te drugih zainteresiranih stručnjaka kako bi predstavila istraživanje „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“, provedeno 2017. i 2018. na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu. Nakon uvodnog obraćanja pravobraniteljice, njezina zamjenica Maja Gabelica Šupljika u kratkom je osvrtu na 15-godišnju povijest Ureda podsjetila na važne go-

dine i datume u nastanku, rastu i razvoju Pravobranitelja za djecu, na postignuća i uspjehe, ali i na iza-zove i trenutke kriza. Tom prilikom predstavljen je i oblik dječjega sudjelovanja koji ovaj Ured razvija kroz svoju Mrežu mladih savjetnika još od 2010. godine, o čemu je govorila voditeljica MMS-ovog tima sav-jetnica Davorka Osmak Franjić. O tome kako djeca - članovi MMS-a doživljavaju svoje sudjelovanje i su-radnju s Uredom pravobraniteljice govorile su tri mlade savjetnice pravobraniteljice iz Osijeka, Splita i Ri-jeke. U središnjem dijelu skupa rezultate istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“ predstavila je voditeljica istraživačkoga tima izv. prof. dr. sc. Ivana Jeđud Borić s Edukacijsko rehabilita-cijskog fakulteta u Zagrebu.

Radni sastanak o sigurnosti djece u prometu, 4. prosinca 2018., Zagreb, Ured pravobraniteljice za djecu - Na inicijativu pravobraniteljice za djecu održan je sastanak s predstavnicima Ministarstva unutarnjih poslo-va, Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, Ministarstva znanosti i obrazovanja, Agencije za odgoj i obrazovanje te Hrvatskog autokluba. Sastanak je s ciljem povezivanja u zaštiti djece u prometu, identifi-kacije problema i mogućnostima unaprjeđenja sustava u ovoj domeni, a nastavno sastanku koji je organiziran u kolovožu 2018.

Stručni skup „Deinstitucionalizacija i transformacija ustanova za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skr-bi - između želja i stvarnosti“, 6. prosinca 2018., Zagreb, Mala kuća dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu - Na stručnom skupu predstavljeni su rezultati višegodišnjeg istraživanja Ureda pravobranitelja za dje-cu o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici. Stručni skup pravobranite-ljica je organizirala kao još jednu aktivnost u sklopu obilježavanja 15 godina Pravobranitelja za djecu u RH. Rezultate istraživanja, provedenog od 2010. do 2017. godine u 20 ustanova koje skrbe o djeci bez odgo-varajuće roditeljske skrbi, predstavile su njegove voditeljice savjetnica pravobraniteljice za djecu Lidija Petro-vić i dr. sc. Maja Laklija sa Studijskog centra socijalnog rada, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Predstavljanje rezultata istraživanja pratili su predstavnici Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i soci-jalnu politiku, centara za socijalnu skrb, ustanova i stručnjaka koji rade s djecom bez odgovarajuće roditelj-ske skrbi, predstavnici udomitelja, akademske zajednice i drugi.

Sastanak s predstavnicima upravnih tijela Primorsko-goranske županije i Grada Rijeke, 13. prosinca 2018., Rijeka, Primorsko-goranska županija - Na inicijativu pravobraniteljice razgovaralo se o zaštiti i ostvarivanju dječjih prava na području Županije. Bilo je riječi o zaštiti osjetljivih skupina, kao što su djeca Romi, djeca s TUR, djeca koja žive na otocima i djeca u siromašnim obiteljima, a razgovaralo se i o dostupnosti logopeda i drugih stručnjaka, procijepljenosti djece, dostupnosti obrazovanja, prometnoj sigurnosti i drugim temama. Pročelnici upravnih odjela županije izvijestili su o širenju mreže logopedskih punktova, programima namije-njenim poboljšanju uvjeta života djece Roma kao i problemima u ostvarivanju njihovih prava, brizi o mental-nom zdravlju djece i drugim programima za djecu.

Stručni sastanak o podršci u školama za djecu s teškoćama u razvoju, poremećajima u ponašanju i zdrav-stvenim teškoćama, 18. prosinca 2018., Zagreb, Ured pravobraniteljice za djecu - Na inicijativu pravobrani-teljice održan je sastanak s predstavnicima Ministarstva zdravstva, HZJZ-a, AZOO-a, Prosvjetne inspekcije i Grada Zagreba o pružanju i dostupnosti različitih oblika podrške u osnovnim i srednjim školama za djecu s TUR, PUP i zdravstvenim teškoćama. Teme o kojima se raspravljalo odnosile su se na formaliziranje različi-tih oblika podrške, poput terapijskog psa te prevoditelja znakovnog jezika, pružanje zdravstvene pomoći dje-ci u školama, cijepjenje, osiguravanje podrške za djecu s PUP te postupanje u slučaju sumnje na diskrimina-ciju djece unutar sustava odgoja i obrazovanja.

Stručni skup „Analiza stanja djece pripadnika nacionalnih manjina u Hrvatskoj“, 20. prosinca 2018., Zagreb, Mala kuća dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu - Stručni skup organizirala je pravobraniteljica za djecu s ciljem dobivanja boljeg uvida u ostvarivanje prava djece pripadnika nacionalnih manjina, kao i iden-tificiranje prepreka koje onemogućuju ostvarivanje dječjih prava. Na skupu su sudjelovali predstavnici odgoj-no-obrazovnih institucija u kojima se školuju djeca pripadnici manjina, predstavnici udruženja i organizacija civilnog društva koji djeluju u području zaštite prava djece pripadnika nacionalnih manjina te predstavnici Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Na skupu su iznesene različite teškoće s kojima se sus-reću djeca pripadnici nacionalnih manjina u sustavu odgoja i obrazovanja kao i prijedlozi za poboljšanje pos-tojeće situacije.

U suorganizaciji s drugima

Stručno-edukativni skup „Prevenција i intervencija: zaštita osobnih podataka djece“, 31. siječnja 2018., Zagreb, Hrvatski sabor - U sklopu obilježavanja Europskog dana zaštite osobnih podataka, Agencija za zaštitu osobnih podataka (AZOP) organizirala je stručno-edukativni skup u suradnji sa saborskim Odborom za obitelj, mlade i sport, Ravnateljstvom policije i pravobraniteljicom za djecu. Dodatni cilj skupa bilo je i upoznati javnost s Općom Uredbom o zaštiti osobnih podataka (GDPR). Pravobraniteljica za djecu predstavila je najčešće povrede prava na privatnost djece prijavljene Uredu, predstavila preporuke za zaštitu djece te istaknula važnost razvijanja svijesti i educiranja javnosti i stručnjaka o važnosti i načinima zaštite osobnih podataka, djece kako bi se prevenirale povrede prava na privatnost.

Svečana podjela zahvalnica učenicima i profesorima Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću (ŠUDIGO) Zabok za sudjelovanje u projektu „Poznajem i poštujem dječja prava“ u školskoj godini 2017/2018., 5. veljače 2018., Zabok, Gradska galerija Zabok - Proteklih godina u kojima se provodio projekt pravobraniteljice „Poznajem i poštujem dječja prava“, u suradnji sa srednjim umjetničkim školama, uobičajena svečana završnica projekta je podjela zahvalnica učenicima i mentorima na sudjelovanju, koju organiziramo zajedno sa suradničkom školom. Pravobraniteljica za djecu Helena Pirnat Dragičević tom je prilikom zahvalila svima koji su sudjelovali u projektu. Istaknula je kako s ponosom pokazuje Kalendar „Poznajem i poštujem dječja prava“ suradničkim organizacijama i kako učenički radovi oplemenjuju prostor *Male kuće dječjih prava* u kojem se odvijaju mnogi važni susreti i sadržaji u svakodnevnom djelovanju pravobraniteljstva za djecu.

Okrugli stol „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru“, 8. svibnja 2018., Osijek, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku - Skup je organiziran u suradnji fakulteta i Ureda pravobraniteljice za djecu. U uvodnom izlaganju zamjenica pravobraniteljice za djecu. Maja Gabelica Šupljika, predstavila je europsku praksu u pogledu zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru. Dala je pregled aktualnih problema s kojima se susreću djeca zatvorenika te je ukazala na potrebu osvješćivanja njihovih potreba, budući da su ona često za sustav „nevidljiva djeca“ jer ne dobivaju potrebnu podršku, a nerijetko su i stigmatizirana u svojoj okolini. Istaknula je primjere dobre prakse u Europi i kampanju mreže COPE (*Children of Prisoners Europe*) usmjerenu na zaštitu prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom.

Konferencija za medije kojom je najavljen 10. Festival prava djece, 3. listopada 2018., Zagreb, Mala kuća dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu - Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, u partnerstvu s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, Hrvatskim filmskim savezom, Uredom pravobraniteljice za djecu i Kinima CineStar već niz godina organizira jedinstveni festival koji promiče stvaralaštvo za djecu i stvaralaštvo djece te inkluziju. Ured pravobraniteljice za djecu surađuje u pripremi i organizaciji festivala od njegovih početaka. Festival nudi kvalitetne filmove profesionalnih autora, edukativne materijale i radionice te predstavlja mladoj publici filmove koje su snimili učenici osnovnih i srednjih škola. (Festival je svečano otvoren 9. listopada u kinu *Kaptol Boutique Cinema* u Zagrebu, a zatim se odvijao u 20 gradova sve do 26. listopada, u kojima su učenici osnovnih i srednjih škola organizirano dolazili na projekcije učeničkih filmova.)

Okrugli stol o stanju prava djece u gradu Dubrovniku i Dubrovačko neretvanskoj županiji, 5. listopada 2018., Dubrovnik - Pravobraniteljica je zajedno s Gradom Dubrovnikom 5. listopada 2018. organizirala Okrugli stol o stanju prava djece u gradu Dubrovniku i Dubrovačko neretvanskoj županiji. Cilj skupa bio je zajednički sagledati pojavnost povreda prava djece, izazove, mogućnosti i resurse u lokalnoj zajednici te osnažiti sustav u cilju poduzimanja pravovremenih i sveobuhvatnih mjera zaštite dječjih prava. Okruglom stolu nazočili su stručnjaci iz područja zdravstva, policije, obitelji i socijalne skrbi te odgoja i obrazovanja, zatim predstavnici Grada i Županije te djeca iz Dječjeg gradskog vijeća i predstavnici nevladinih organizacija.

Tematska sjednica „Dječja i adolescentna psihijatrija u Republici Hrvatskoj - gdje smo sada?“, 14. studenoga 2018., Zagreb, Hrvatski sabor - Tematsku sjednicu organizirao je Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku u suradnji s pravobraniteljicom za djecu. Uz članove saborskoga Odbora i pravobraniteljicu za djecu sa savjetnicima, na sjednici su sudjelovali ministrica za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku Nada Murganić, pomoćnik ministra zdravstva Vili Beroš, renomirani stručnjaci s područja dječje i adolescentne psihijatrije iz Zagreba, Osijeka i Splita, predstavnici pravobraniteljskih institucija i socijalnih ustanova. Sudionici su raspravljali o mogućnostima poboljšanja uvjeta liječenja djece i adolescenata s teškoćama mentalnoga zdrav-

lja, o budućnosti razvoja sustava zaštite mentalnog zdravlja djece i adolescenata te problemu nedovoljne kadrovske i materijalne ekipiranosti zdravstvenih institucija ili odjela specijaliziranih za mentalno zdravlje djece i mladih. Neodgovarajući uvjeti liječenja, nedovoljan broj stručnjaka koji rade s djecom te nedostatak standarda i normativa koji određuju osobitosti rada s djecom s teškoćama mentalnog zdravlja glavni su problemi u ovom području. Pravobraniteljica je podsjetila da je njezin Ured još 2016. preporučio Ministarstvu zdravstva ubrzanje donošenja strateškog plana razvoja dječje i adolescentne psihijatrije, donošenje standarda i normativa u pogledu prostora, radnika i medicinsko-tehničke opreme u području dječje i adolescentne psihijatrije, donošenje procedura postupanja u slučajevima preuzimanja djece koja su akutnoj fazi bolesti te dodatnu edukaciju liječnika za što ranije uspostavljanje dijagnoze.

9.2 IZDAVAČKI PROJEKTI

Publikacija „Konvencija o pravima djeteta - UPOZNAJ DJEČJA PRAVA“, Ured pravobraniteljice za djecu, Zagreb 2018.

U promociji prava djece pravobraniteljica se koristi publikacijom koja sadržava izvorni tekst *Konvencije o pravima djeteta*, kao i prilagođenu verziju i objašnjenje konvencijskih prava na jeziku bliskom djeci, te *Zakon o pravobranitelju za djecu*, čiji je sadržaj „prepričan“ djeci u tekstu *Uloga pravobraniteljice za djecu*. Dio namijenjen djeci popraćen je ilustracijama akademske umjetnice Sanje Rešček. Tu smo publikaciju tiskali nekoliko puta u proteklih 15 godina rada. U 2018., pokazala se potreba za izmjenom publikacije, budući da je u drugoj polovici 2017. donesen novi *Zakon o pravobranitelju za djecu* (NN 73/17). Priredili smo stoga novo, izmijenjeno izdanje publikacije za djecu i odrasle i otisnuli ga u nakladi od 1000 primjeraka. Naslov publikacije je „Konvencija o pravima djeteta - Upoznaj dječja prava“ (puni naziv: *Konvencija o pravima djeteta - Zakon o pravobranitelju za djecu/UPOZNAJ DJEČJA PRAVA - Uloga pravobraniteljice za djecu*). Publikaciju dijelimo prilikom susreta s djecom i edukacija za djecu te prilikom susreta s odraslima koji se bave djecom i dječjim pravima, posebice na stručnim skupovima u našem Uredu i na drugim mjestima.

Katalog izložbe „Poznajem i poštujem dječja prava: razmišljam, govorim sudjelujem“, Pravobranitelj za djecu, Zagreb 2018.

Izložba „Poznajem i poštujem dječja prava: razmišljam, govorim sudjelujem“, zamišljena je kao svečana završnica projekta „Poznajem i poštujem dječja prava“, koji se odvijao od 2014. do 2018., u suradnji s umjetničkim srednjim školama iz Zagreba, Splita, Rijeke i Zaboka. Završnom izložbom, održanom u Etnografskom muzeju u Zagrebu (20. studeni - 14. prosinca 2018.) objedinili smo većinu učeničkih radova nastalih u projektu koji zahvaćaju najraznovrsnija područja dječjih prava, a koncept izložbe osmislila je muzejska savjetnica dr. sc. Zvezdana Antoš.

Uz izložbu smo pripremili bogato ilustriran katalog, koji na 58 stranica, više slikom, ali i riječju, opisuje svrhu projekta i obljetnicu u povodu koje je pokrenut, donosi kratku informaciju o 15-godišnjoj povijesti Ureda pravobraniteljice za djecu i stručni osvrt na učeničke radove. Veći dio kataloga čine izvrsni učenički radovi koji govore o Konvenciji o pravima djeteta, te o pravobraniteljici za djecu i njezinoj Mreži mladih savjetnika. Uvršteno je osamdesetak radova učenika Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu (šk. god. 2014./2015.) Škole likovnih umjetnosti u Splitu (šk. god 2015. /2016.), Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci (šk. god. 2016./2017.) i Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok (šk. god. 2017./2018.). Urednica kataloga je savjetnica pravobraniteljice Maja Flego. Osim kataloga, u povodu održavanja izložbe u Etnografskom muzeju Zagreb, tiskali smo plakat i pozivnice.

Zidni kalendar 2019. „Poznajem i poštujem dječja prava“

Kalendar pravobraniteljice za djecu za 2019. predstavlja izbor učeničkih radova nastalih u projektu „Poznajem i poštujem dječja prava“, od 2014. do 2017. godine, u suradnji s umjetničkim srednjim školama u Hrvatskoj. Uz spomenutu izložbu „Poznajem i poštujem dječja prava: razmišljam, govorim sudjelujem“, on također predstavlja završni dio projekta. Kako su i svih prethodnih godina učenici sudjelovali u konačnom izboru ilustracija za kalendare, ovaj put su ulogu izbornika preuzeli učenici Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu, koji su odabrali 12 najprikladnijih radova. Kalendar je osmišljen kao podsjetnik na znače-

nje Konvencije o pravima djeteta, koji na djeci primjeren način objašnjava temeljna načela Konvencije, grupe dječjih prava i važnost zaštite ranjivih skupina djece. Također informira o radu pravobraniteljice za djecu i o Mreži mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice te potiče djecu i mlade da kontaktiraju s pravobraniteljicom. U kalendaru su istaknuti važni datumi, vezani uz djecu i promicanje dječjih i ljudskih prava. Kalendar je otisnut u nakladi od 600 primjeraka te upućen brojnim ustanovama za djecu i organizacijama za zaštitu prava djece u Hrvatskoj i inozemstvu, suradnicima pravobraniteljice i drugim stručnjacima.

Web publikacije

Na ovom mjestu navodimo i publikacije koje objavljujemo na web stranici dijete.hr. Riječ je o našim izvješćima koja pripremamo svake godine za Hrvatski sabor, u cjelovitom obliku i kao sažetak. U rubrici Izvješća/Izvješća o radu Pravobranitelja za djecu objavljena su i javno dostupna sva dosad objavljena izvješća pravobraniteljica za djecu. U 2018. Objavili smo *Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2017.*, *Sažetak Izvješća 2018.*, te prijevod sažetka na engleskom jeziku.

Tijekom 2018. objavili smo i neke međunarodne dokumente koji se odnose na zaštitu prava djece, koje smo sami preveli kako bismo ih učinili dostupnijim svima nadležnima i zainteresiranima. U rubrici Dokumenti/Međunarodni dokumenti objavili smo *Preporuku Vijeća Europe o djeci roditelja zatvorenika, CM/Rec(2018)5* te dokument Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC *Stajalište o sveobuhvatnom obrazovanju o odnosima i spolnosti: Pravo djece da budu informirana (2017.)*.

Promidžbeni materijal

Tijekom godine tiskani su bookmarkeri s kontakt podacima središnjeg i regionalnih ureda pravobraniteljice, jedan s natpisom „Za snažniji glas djece u društvu“ i drugi, u povodu obljetnice Ureda, s natpisom „15 godina - Zajedno za prava djeteta“. Također je logo otisnut na kemijske olovke, sklopive kišobrane i na prigodne šalice u povodu 15. obljetnice Ureda.

Također su otisnute bilježnice i blokovi s idejnim rješenjima korica koje su pripremili učenici Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću (ŠUDIGO) Zabok u suradnji sa svojim profesorima (učenik Silvio Horvat, mentorica Aleksandra Mašić Tumpa i učenica Helena Tučkar Peh, mentorica Anuška Alfirević; oblikovanje bilježnice i bloka: Nikola Sinković).

9.3 IZLAGANJA NA STRUČNIM SKUPOVIMA

O pravima djece, njihovom kršenju i potrebi zaštite prava izlagali smo na brojnim domaćim skupovima. Ukupno 55 održanih izlaganja navodimo podijeljenih u 12 područja.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Izlaganje na okruglom stolu „Biti mlad i živjeti u Hrvatskoj bez nasilja“, u organizaciji Vijeća mladih Predsjednice RH, 28. veljače 2018. u Zagrebu.
- Sudjelovanje u raspravi na tematskoj sjednici „Rasprava o Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji - Istanbulskoj konvenciji“, u organizaciji Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora, 6. ožujka 2018. u Zagrebu.
- „Pravo djece na zaštitu od nasilja - međunarodni i nacionalni standardi“, predavanje na Međunarodnoj konferenciji Hrabrog telefona o prevenciji nasilja održanoj u organizaciji udruge Hrabri telefon, 17. svibnja 2018. godine u Zagrebu.
- Izlaganje na znanstvenoj konferenciji „Čija djeca su nestala djeca“ u organizaciji Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 13. srpnja 2018. u Zagrebu.
- Izlaganje na panel raspravi „Unaprjeđenje zaštite žrtava i međuresorne suradnje iz perspektive ureda pravobranitelja“ na skupu povodom obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, 20. rujna 2018. u Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku u Zagrebu.
- Izlaganje na tribini „Sigurnost djece na prvom mjestu“, u organizaciji Ravnateljstva policije i PU zagre-

bačke, u povodu Međunarodnog dana prava djece, Europskog dana zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, 20. studenoga 2018. u Zagrebu.

- „Pravo djece na zaštitu od nasilja u obitelji“, izlaganje na panel raspravi o provedbi Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, u organizaciji Ženske udruge „Izvor“ iz Tenje s Pravnim fakultetom u Osijeku, Povjerenstvom za ravnopravnost spolova Grada Osijeka i Županijskim timom za prevenciju obiteljskog nasilja Osječko-baranjske županije, 23. studenoga 2018. u Osijeku.
- „Pravo na zaštitu od nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama - perspektiva pravobraniteljice za djecu“, izlaganje na stručnom seminaru za voditelje školskih preventivnih programa i stručnjake u stručnim službama iz odgojno-obrazovnih ustanova na području županije, u organizaciji Centra za zdravstvenu zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije, u suradnji sa Županijskim stručnim vijećem za školske preventivne programe Osječko-baranjske županije, 26. - 28. studenog 2018. u Osijeku.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- „Uloga očeva prema djeci u Republici Hrvatskoj iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu“, izlaganje na okruglom stolu o angažiranom roditeljstvu i aktivnoj ulozi očeva u odgoju djece, u organizaciji saborskog Odbora za ravnopravnost spolova, u sklopu projekta „Festival tata“ koji u Hrvatskoj provodi Veleposlanstvo Švedske u suradnji s udrugama Status M i Roditelji u akciji - RODA, 17. travnja 2018. godine u Zagrebu.
- Izlaganje na okruglom stolu o zaštiti prava djece u „duginim obiteljima“, u organizaciji udruge Dugine obitelji u partnerstvu s Veleposlanstvima Albanije, Australije, Čilea, Finske, Francuske, Irske, Kanade, Kraljevine Nizozemske, Njemačke, Sjedinjenih Američkih država, Slovenije, Španjolske, Švedske i Ujedinjenog Kraljevstva, uz podršku Saborskog odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 17. svibnja 2018. u Zagrebu.
- Sudjelovanje u raspravi saborskog Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku „Prepreke u posvajanju djece u Hrvatskoj - je li ih moguće premostiti“, 23. svibnja 2018. u Zagrebu.
- Uvodno izlaganje na okruglom stolu „Zaštita dobrobiti djece u situacijama razdvojenog i konfliktnog roditeljstva“, u organizaciji MDOMSP-a, 9. srpnja 2018. u Zagrebu.
- „Doživljaj iskustva bivanja na smještaju u udomiteljskoj skrbi te okolnosti prekida smještaja - perspektiva djece s iskustvom prekida udomiteljske skrbi“, izlaganje na 9. Konferenciji socijalnih radnika s međunarodnim sudjelovanjem „Socijalni rad između politika i prakse“, 17. - 19. listopada 2018. u Puli.
- Izlaganje na panel raspravi na okruglom stolu projekta „Priprema za izlazak iz skrbi - sustav koji odgovara i stručnjacima i mladima“, u organizaciji SOS - Dječjeg sela Hrvatska, 7. studenoga 2018. u Zagrebu.
- „Deinstitucionalizacija i transformacija ustanova za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi - između želja i stvarnosti“, predstavljanje rezultata osmogodišnjeg istraživanja Ureda pravobranitelja za djecu, 6. prosinca 2018. u Maloj kući dječjih prava u Zagrebu.
- Izlaganje na stručnom skupu o zbrinjavanju trudnica i majki s djecom pod nazivom „Sačuvajmo njihov zagrljaj - sveobuhvatna skrb o trudnicama i majkama s djecom“, u organizaciji Dječjeg doma Zagreb, 7. prosinca 2018. u Zagrebu.

Obrazovna prava

- Sudjelovanje u raspravi na tematskoj sjednici Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskog sabora „Krizna odgojne funkcije škole: kakav odgoj želimo?“, 14. ožujka 2018. godine u Zagrebu.
- Predavanje Vijeću učenika Gimnazije A. Mohorovičića u Rijeci o instituciji Pravobranitelja za djecu te o zaštiti obrazovnih prava djece, 3. svibnja 2018. u školskog knjižnici Gimnazije A. Mohorovičića u Rijeci.
- Sudjelovanje u raspravi o financiranju predškolskog odgoja i obrazovanja na konferenciji „Vrtić za svako dijete“, u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, u suradnji s MZO-om i MDOMSP-om, pod pokroviteljstvom Predsjednice RH, 13. lipnja 2018. u Zagrebu.
- Predavanje i radionica o zaštiti prava djece u učeničkim domovima na 43. međužupanijskom stručnom vijeću odgajatelja, stručnih suradnika i zdravstvenih djelatnika učeničkih domova, 25. listopada 2018. u Splitu.

- Predavanje „Izazovi i mogućnosti u ostvarivanju prava djece u učeničkim domovima“, održano 5. prosinca 2018. u Učeničkom domu Hrvatskog Radiše u Osijeku.
- Predavanje o radu Ureda pravobranitelja za djecu i aktivnostima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu za studente Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, u sklopu kolegija „Prava djeteta u odgoju i obrazovanju“, 6. prosinca 2018. u Zagrebu.
- Sudjelovanje u panel raspravi „Dijete u riziku“ na Jesenskoj školi HPKZ-a posvećenoj temi „Kultura obrazovanja za kulturi društva“, u organizaciji HPKZ-a, u suradnji s AZOO-om, Gradskim uredom za obrazovanje Grada Zagreba i Učiteljskim fakultetom u Zagrebu, 11. prosinca 2018. u Opatiji.

Zdravstvena prava

- Izlaganje na tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskoga sabora „Posebno skupi lijekovi - naše potrebe i naša realnost“, 31. siječnja 2018. u Zagrebu.
- Sudjelovanje u raspravi na zajedničkoj tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku i Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora u povodu obilježavanja Međunarodnog dana djece oboljele od malignih bolesti, 15. veljače 2018. u Zagrebu.
- Izlaganje na svečanom otvaranju 35. jubilarnog seminara „Hrvatska proljetna pedijatrijska škola“, u organizaciji KBC-a Split Klinike za dječje bolesti, Hrvatskog pedijatrijskog društva, Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu te Hrvatske udruge medicinskih sestara Pedijatrijskoga društva, 16. travnja 2018. u Splitu.
- Izlaganje na Simpoziju o aktualnim pitanjima dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije - Maja Beck-Dvoržak pod nazivom „Psihosomatika, psihoterapija, suradno/konzilijarna dječja psihijatrija - uloga KBC-ova kao važnih regionalnih voditelja djelatnosti u Hrvatskoj“ u organizaciji Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju, Hrvatskog liječničkog zbora, Klinike za psihološku medicinu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i KBC-a Zagreb, 14. lipnja 2018.
- Izlaganje na tematskoj sjednici Hrvatskog sabora „Dječja i adolescentna psihijatrija u Republici Hrvatskoj - gdje smo sada“, u organizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku, 14. studenoga 2018. u Zagrebu.

226

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- „Monitoring kao područje djelovanja socijalnog pedagoga“, izlaganje na Petom kongresu socijalnih pedagoga pod naslovom „Praksa-Empirija-Teorija“, u organizaciji Hrvatske udruge socijalnih pedagoga i Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, od 23. do 25. svibnja 2018. u Svetom Martinu na Muri.
- Izlaganje na otvaranju znanstveno-stručne konferencije „Pomoćnik u nastavi u inkluzivnom obrazovanju: istraživanja i praksa“, u organizaciji Centra inkluzivne potpore IDEM, Učilišta za obrazovanje odraslih IDEM i AZOO-a, 16. listopada 2018. u MZO-u u Zagrebu.
- „Prevencija u sustavu odgoja i obrazovanja“, izlaganje održano na poziv AZOO-a, 13. studenog 2018. u OŠ Zrinskih u Nuštru.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- Predavanje i radionica za studente treće godine koji pohađaju izborni predmet „Dijete u sportu“ na Katedri za kineziološku psihologiju, 25. siječnja i 13. prosinca 2018. na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu.

Djeca u pokretu

- Izlaganje na tematskoj sjednici Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskoga sabora „Rasprava o stanju migracija i međunarodne zaštite migranata u RH“, 18. listopada 2018. u Zagrebu.
- Izlaganje na otvaranju Nacionalne konferencije „Život djece bez pratnje u Hrvatskoj - (ne)vidljivi, (ne)zbrinuti, (ne)sigurni?“, u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, 24. listopada 2018. u Zagrebu.

Medijska prava djece

- Izlaganje na tribini „Kako učiti o medijima“ u organizaciji Odjela za školstvo Matice hrvatske, 24. siječnja 2018. u Zagrebu.

- „Pravo djeteta na privatnost i zaštitu osobnih podataka - iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu“, izlaganje na stručno-edukativnom skupu „Prevenција i intervencija: zaštita osobnih podataka djece“, u organizaciji AZOP-a, u suradnji sa saborskim Odborom za obitelj, mlade i sport, Ravnateljstvom policije i pravobraniteljicom za djecu u povodu Europskog dana zaštite osobnih podataka, 31. siječnja 2018. u Hrvatskom saboru.
- Izlaganje na okruglom stolu „Medijska pismenost u perspektivi novog kurikuluma: prilike i prijetnje“ organiziranom od Društva za komunikaciju i medijsku kulturu, 22. veljače 2018. u Zagrebu.
- Izlaganje na tribini „Djeca i mediji“, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež i Hrvatskog novinarskog društva, 16. travnja 2018. godine u Novinarskom domu u Zagrebu.
- Izlaganje na konferenciji za medije kojom je najavljen 10. Festival prava djece, 3. listopada 2018. u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu
- „Upotreba novih medija u komunikaciji s roditeljima“, izlaganje održano 19. listopada 2018. u Dječjem vrtiću Radost u Zagrebu.

Pravosudno zaštitna prava

- Predavanje i radionica o pravima i potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru u sklopu Temelnog tečaja za pravosudnu policiju u organizaciji Centra za izobrazbu Ministarstva pravosuđa Uprave za zatvorski sustav i probaciju, 2. svibnja 2018., Kaznionica u Lepoglavi.
- Uvodno izlaganje na okruglom stolu „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru“, u organizaciji Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i Ureda pravobranitelja za djecu, 8. svibnja 2018. godine u Osijeku.
- Sudjelovanje na konferenciji za tisak u sklopu provođenja europske lipanjske kampanje „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest“ (*Not my crime, still my sentence*), 20. lipnja 2018. u Kaznionici i zatvoru u Požegi.
- Predavanje studentima „Zaštita prava i interesa djece u sukobu sa zakonom - međunarodni standardi“, na poziv Katedre za kazneno pravo Sveučilišta u Rijeci, 13. prosinca 2018. u Uredu pravobraniteljice za djecu Rijeci.
- „Zaštita prava i interesa djece u sukobu sa zakonom - međunarodni standardi“, predavanje na Katedri za kazneno pravo, 21. prosinca 2018. na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Siromaštvo

- Izlaganje na panel diskusiji „Transgeneracijsko siromaštvo, stigma siromaštva i posljedice na mentalno zdravlje - što činimo da ih umanjimo“ na međunarodnoj konferenciji organiziranom od Udruge „Most“, 17. - 19. svibnja 2018. u Splitu.
- Izlaganje na II. stručnom skupu „#vidi me - za djetinjstvo jednakih prilika“ u organizaciji SOS Dječjeg sela Ladimirevci, 10. listopada 2018. u Osijeku.
- Izlaganje na stručnom skupu „#vidi me - za djetinjstvo jednakih prilika“ u organizaciji udruge SOS Dječje selo Hrvatska, 29. listopada 2018. u Kostajnici.

Pravo na sudjelovanje

- Izlaganje na okruglom stolu „Pogledaj što mi je važno“, 11. listopada 2018. u maloj dvorani kina Tuškanac u Zagrebu.
- Izlaganje u povodu 15. obljetnice Pravobranitelja za djecu „Povijest razvoja mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu“, 21. studenoga 2018. u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu.

Promicanje dječjih prava - ostalo

- Izlaganje na sjednici Kazališnog sabora Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci pod nazivom „Za što ste nas odgojili“, 23. travnja 2018. u Rijeci.
- „Prava djeteta u prometu - gledište pravobraniteljice za djecu“, izlaganje na stručnom skupu za odgajatelje predškolskog odgoja iz dječjih vrtića, u organizaciji AZOO-a i Udruge Sigurna cesta, 28. svibnja 2018.

- Izlaganje na panel-raspravi na tematskom savjetovanju „Važnost ulaganja lokalnih i regionalnih zajednica u djecu“, u organizaciji Središnjeg koordinacijskog odbora akcije „Gradovi i općine - prijatelji djece“ i Grada Samobora, 17. rujna 2018.
- Izlaganje u povodu 15. obljetnice Pravobranitelja za djecu „Povijesni osvrt na razvoj, postignuća i izazove institucije Pravobranitelja za djecu u RH“, 21. studenoga 2018. u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu.
- „Dječja prava - muka ili izazov“, predavanje studentima psihologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u okviru kolegija Uvod u razvojnu psihologiju, 19. prosinca 2018.

9.4 OBJAVLJENI TEKSTOVI

Tijekom 2018. godine, u stručnim i znanstvenim časopisima, zbornicima i drugim popratnim publikacijama uz znanstvene i stručne skupove te u elektroničkim publikacijama, objavljeno je ukupno 13 tekstova koji se odnose na razna područja zaštite prava djece te na rad Ureda pravobraniteljice za djecu, a čiji su autori ili suautori pravobraniteljica i njezini savjetnici.

Babić, A., Velki, T. (2018), The Practice of Inclusive Education in Croatia. In T. Velki, P. Illieva-Trichkova & E. Topolska (Ed) *Children's Rights In Educational Settings, International scientific monograph* (p.13-25). Osijek: Josip Juraj Strossmayer University of Osijek & Ombudsman for Children Croatia.

Filipović, G. (2018.) Možemo zajedno - viđenje problematike iz kuta Ureda pravobraniteljice za djecu, u: *Možemo zajedno - Međuresorna suradnja u suzbijanju nasilja*, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Zagreb.

Flego, M. (2018.), *Pravo djece na sveobuhvatno obrazovanje o odnosima i spolnosti*, Zrno, broj 129 (155), godina XXIX., siječanj-veljača 2018.

Gabelica Šupljika, M., Milas Klarić, I., Osmak Franjić, D. (2018). Dječje zdravlje u svjetlu konvencije o pravima djeteta, u: J. Grgurić, M. Jovančević i suradnici: *Preventivna i socijalna pedijatrija*, udžbenik Sveučilišta u Zagrebu, Medicinska naklada, Zagreb.

Gabelica Šupljika, M., Romstein, K., Šupljika Gabelica, L. (2018). Kakvu podršku u školi i sportskim klubovima trebaju djeca čiji su roditelji u zatvoru. U: M. Nikolić i M. Vantić-Tanjić (ur.) *Unapređenje kvalitete života djece i mladih*, Tematski zbornik IX Međunarodne naučno-stručne konferencije, Harkanj, Mađarska. (str. 267-277), Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih i Univerzitet u Tuzli, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Tuzla.

Osmak Franjić, D. (2018) *Istraživanje o participaciji djece u sustavu odgoja i obrazovanja*, Zrno, broj 132-133 (158-159), godina XXIX., rujan-prosinac 2018.

Pirnat Dragičević, H. (2018.) *Naših prvih 15 godina za prava djece*, u. Flego, M. (ur.) *Poznajem i poštujem dječja prava: razmišljam, govorim, sudjelujem*, katalog izložbe u povodu 15. Obljetnice Pravobranitelja za djecu u RH, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Romstein K., Gabelica Šupljika, M. (2018). Not my crime, still my sentence: Rights of Children of Incarcerated Parents in Education. In T. Velki, P. Illieva-Trichkova & E. Topolska (Ed) *Children's Rights In Educational Settings, International scientific monograph* (p.13-25). Josip Juraj Strossmayer University of Osijek & Ombudsman for Children Croatia, Osijek.

Salaj, I. (2018.), *Stigmatizacija djece s teškoćama u razvoju kao okidač za izloženost vršnjačkom nasilju*, u Knjizi sažetaka 2. hrvatskog kongresa o mentalnom zdravlju djece i mladih s međunarodnim sudjelovanjem „Mentalno zdravlje djece i mladih - bogatstvo naroda“, Zagreb.

Salaj, I. (2018.), *Podrška za učenike s teškoćama u razvoju - analiza inkluzivne obrazovne prakse u Hrvatskoj*, u Knjizi sažetaka znanstvene konferencije 4. Dani obrazovnih znanosti: „Odgojno-obrazovni sustav: ograničavajuće i/ili poticajno okruženje“, Zagreb.

Salaj, I. (2018). *Zaštita najboljeg interesa djeteta u rehabilitaciji, edukaciji i inkluziji djece s oštećenjem sluha*, u: Znanstveno-stručna monografija IX. međunarodnog simpozija verbotonalnog sistema (Bakota, K. i sur., ur.), Poliklinika SUVAG Zagreb, 230-245, Zagreb.

Salaj, I. (2018). *Education Policy Implementation from the Perspectives of Pupils and Students with Disabilities*. *Croatian Journal of Education*, 19, 3, 255-272.

Žagar, D. (2018.) *Učinimo više za zaštitu malih biciklista u prometu*, *Zrno*, broj 130-131 (156-157), godina XXIX., ožujak-lipanj 2018.

9.5 SURADNJA S INSTITUCIJAMA, UDRUGAMA, NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA

U svome radu nastavili smo suradnju ili ostvarili novu suradnju u pitanjima zaštite djece s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama i pravobraniteljskim uredima te smo pružali podršku različitim inicijativama i projektima.

Sukladno zakonskim ovlastima, pravobraniteljica je ostvarila suradnju sa sedam odbora Hrvatskoga sabora u vezi s ostvarivanjem i promicanjem prava djece u različitim segmentima života. Surađivali smo s Odborom za obitelj, mlade i sport, uz temu o sprječavanju i borbi protiv počinitelja seksualnih delikata te u vezi s prijedlozima Zakona o udomiteljstvu i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o suzbijanju zlouporabe opojnih droga. S Odborom za zdravstvo i socijalnu politiku i Odborom za ravnopravnost spolova raspravljali smo o temi posebno skupih lijekova za djecu, odnosno, o zaštiti djece oboljele od malignih bolesti te o sigurnijem korištenju interneta. S Odborom za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost ostvarili smo suradnju uz temu o stanju migracija i međunarodnoj zaštiti migranata u RH. Također smo surađivali s Odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina i Odborom za zakonodavstvo vezano za domaće i međunarodne pravne akte u području prava djece, a s Odborom za obrazovanje, znanost i kulturu raspravljali smo o ostvarivanju odgojne funkcije u školama.

O mnogim pitanjima prava djece komunicirali smo s Vladom RH, Vladinim uredima i ministarstvima, primjerice s MDOMSP-om, Ministarstvom pravosuđa i njegovom Upravom za zatvorski sustav i probaciju, MUP-om, MMPI-em, MZO-om, Ministarstvom zdravstva, Ministarstvom kulture, Ministarstvom uprave. Također smo surađivali s Pravosudnom i Policijskom akademijom, DORH-om, HZJZ-om te tijelima lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Ove godine ističemo započetu suradnju s Uredom zastupnika RH pred Europskim sudom za ljudska prava u vezi sa zaštitom identiteta djece u dokumentima Europskog suda. Ujedno je dogovoreno da pravobraniteljica kao članica Savjetodavnog odbora spomenutog Ureda sudjeluje u praćenju izvršenja presuda ESLJP-a.

Nastavili smo suradnju s državnim agencijama AZOP-om, AZOO-om, Agencijom/Vijećem za elektroničke medije i Finom. Sastanke i druge oblike suradnje ostvarili smo s pučkom pravobraniteljicom, pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova i pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, kao i Uredom UNICEF-a za Hrvatsku na različitim projektima.

O pitanjima zaštite migranata surađivali smo s UNHCR-om, MUP-om, Hrvatskim Crvenim križem i drugim organizacijama civilnoga društva koje se bave pitanjima zaštite djece migranata.

U pogledu sigurnosti djece u prometu surađivali smo s MUP-om, MMPI-em, MZO-om, AZOO-om, HAK-om, Fakultetom prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Pučkim otvorenim učilištem Invictus te organizacijama civilnoga društva (Roditelji u akciji - RODA, Sigurnost u prometu i Sigurna cesta).

Vrijedna suradnja i zajedničke aktivnosti ostvarene su sa sljedećim visokoškolskim ustanovama: Filozofski fakultet, Kineziološki fakultet, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Pravni fakultet i Fakultet prometnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, zatim, Pravni fakultet i Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J.

Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci te Učiteljski fakultet Sveučilišta u Splitu. Nastavljena je suradnja s Hrvatskom psihološkom komorom i Hrvatskim psihološkim društvom.

U nastavku navodimo i druge institucije i organizacije s kojima smo surađivali:

- Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež; Hrvatski pravni centar;
- Forum udomiteljskih udruga, Udruga za potporu posvajanju - Adopta, Forum za kvalitetno udomiteljstvo, Udruga udomitelja Primorsko-goranske županije „Damdom“, Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece;
- Savez društava „Naša djeca“ Hrvatske i njegovi ogranci;
- SOS - Dječje selo Hrvatska, Centar za pružanje usluga u zajednici Klasje iz Osijeka, Centar za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ Selce;
- Centar za nestalu i zlostavljanu djecu iz Osijeka, Udruga DOKKICA u Osijeku, Nansen dijalog centar Osijek, Udruga „Izvor“ Osijek, Udruga „Breza“ Osijek“, Udruga „Roditelji u akciji“ - RODA, udruga Status M, Udruga roditelja Korak po korak, Forum za slobodu odgoja, CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu;
- Udruga Filmsko-kreativni studio VANIMA, Međunarodni Dječji festival „Mali Split“, Trgovačko društvo „Media Net d.o.o. Zagreb“, Hrvatski filmski savez;
- Hrvatska udruga socijalnih pedagoga, Udruga učeničkih domova Republike Hrvatske,

Udruga socijalnih radnika Osječko-baranjske županije;

- Svjetska organizacija Roma.

Aktivnosti u Maloj kući dječjih prava

Mala kuća dječjih prava u prostorijama Ureda pravobranitelja za djecu mjesto je mnogih događanja s ciljem promicanja dječjih prava, a u 2018. u njoj su održana 32 različita događaja. *Mala kuća dječjih prava* (MKDP) bila je mjesto susreta pravobraniteljice s djecom, radionica s djecom, radionica za mlade, sastanaka djece - Mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, edukacije studenata te edukacije i savjetovanja sa stručnjacima. Najveći dio događanja organizirala je pravobraniteljica za djecu, samostalno i u suradnji s drugim institucijama.

Prostor ustupamo i drugim organizacijama, najčešće udrugama, za provođenje aktivnosti u području rada s djecom. Ove smo godine prostor najčešće ustupali udrugama koje se bave radom s djecom s TUR. Prostor je također ustupljen na korištenje Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za održavanje Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te za provođenje radionice za novinare o medijskom izvještavanju o osobama s invaliditetom.

Uoči Dječjeg tjedna pravobraniteljica je u tom prostoru održala konferenciju za medije na kojoj su glavnu riječ imali članovi Mreže mladih savjetnika (MMS), a tu je također, u suradnji s Udrugom za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, održana konferencija za medije u povodu predstavljanja 10. Festivala prava djece.

U MKDP-u je održan i sastanak s učenicima Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu koji su odabrali učeničke radove za izradu kalendara pravobraniteljice „Poznajem i poštujem dječja prava“ za 2019. godinu.

U studijskom posjetu posjetili su nas pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić i njezini gosti, studenti javne uprave s kraljevske organizacije *Oliviant Conference of Belgium* iz Belgije. Također su nas, u organizaciji pučke pravobraniteljice, posjetili predstavnici Ureda ukrajinske pravobraniteljice i Ureda litvanskog pravobranitelja za djecu. Posjetio nas je i predsjednik Nacionalnog vijeća za ljudska prava Kraljevine Maroko Driss El Yazai i veleposlanica Kraljevine Maroko Nour El Houda Marrakch sa suradnicom.

Pravobraniteljica za djecu je u MKDP-u predstavila rezultate dvaju istraživanja koje je provela ili okončala u 2018., o participaciji djece u sustavu odgoja i obrazovanja te broju djece u institucijama u kontekstu deinstitucionalizacije i transformacije ustanova za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U MKDP-u su predstavljeni i preliminarni rezultati PROBIOS istraživanja (*Prospective Biopsychosocial Study of the Effects*

of Sexually Explicit Material on Young People's Sexual Socialization and Health) o izloženosti djece i mladih seksualiziranim sadržajima u medijima.

Pravobraniteljica za djecu održala je dva stručna skupa o zaštite prava djece na zdravlje te o zaštiti prava djece pripadnika nacionalnih manjina. Sudjelovala je na stručnom skupu SOS Dječjeg sela Hrvatska o temi siromaštva djece te na multidisciplinarnom sastanku o preventivskim programima protiv seksualnog nasilja nad i među djecom i mladima u sklopu projekta „SNEP - Seksualno nasilje“.

U sklopu suradnje pravobraniteljice za djecu s organizacijama koje rade na promicanju dječjih prava, SOS Dječje selo Hrvatska održalo je treninge za stručnjake iz sustava alternativne skrbi, a Savez društava *Naša djeca* održao je edukaciju za voditelje/mentore dječjih vrtića o uključivanju djece u procese odlučivanja na EU razinama.

Na svim spomenutim događanjima bio je zastupljen široki spektar tema o dječjim pravima. Tako se ove godine u *Maloj kući dječjih prava* raspravljalo o: Konvenciji o pravima djece, radu Ureda pravobranitelja za djecu, participaciji djece, primjeni *neurofeedback* metode u tretmanu deficita pažnje i hiperaktivnog poremećaja, ranoj intervenciji u djetinjstvu, cerebralnoj paralizi, disleksiji, osnaživanju djece s TUR i osoba s invaliditetom, medijskom izvještavanju o osobama s invaliditetom, inkluzivnom obrazovanju, posvojenju, alternativnoj skrbi i deinstitucionalizaciji, utjecaju medija na razvoj djece, siromaštvu i socijalnoj isključenosti, seksualnom nasilju nad i među djecom, dječjim pravima i društveno odgovornom ponašanju tvrtki, zaštiti privatnosti djece, zdravlju djece, školovanju djece pripadnika nacionalnih manjina te o filmskom stvaralaštvu djece.

9.6 PROJEKTNE AKTIVNOSTI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

U 2018. pravobraniteljica za djecu provela je ili okončala tri projekta (*Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja, Poznajem i poštujem dječja prava i Praćenje broja djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici, u periodu od 2010. do 2017. godine*). Osim toga, sudjelovali smo u provedbi projekata s područja ljudskih prava, kao partneri, suradnici i konzultanti te smo ujedno pružili podršku za provođenje različitih projekata drugih organizacija. U nastavku dajemo pregled projektnih aktivnosti Ureda pravobranitelja za djecu.

231

Projekti Pravobranitelja za djecu

Istraživački projekt Pravobranitelja za djecu i istraživačkog tima s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i Odjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu *Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja* opisan je u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*. U istom je poglavlju opisan i Istraživački projekt Pravobranitelja za djecu i Studijskog centra socijalnog rada, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu „Praćenje broja djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici, u periodu od 2010. do 2017. godine“.

Osim toga, proveli smo završni dio višegodišnjeg edukativno participativnog projekta *Poznajem i poštujem dječja prava*, koji se ostvarivao od 2014. kroz suradnju sa srednjim umjetničkim školama u izradi kalendara Pravobranitelja za djecu, s učeničkim ilustracijama tematike dječjih prava.¹⁶⁰

Partnerstvo na projektima

Pravobraniteljica za djecu, zajedno s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, Uredom UNICEF-a za Hrvatsku i Hrvatskom udrugom za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID), pokrenula je inicijativu za kreiranje javne politike rane intervencije u djetinjstvu za djecu s TUR. Ovogodišnje aktivnosti najvećim su djelom bile

¹⁶⁰ Više o tome u poglavlju *Skupovi i zbivanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu*.

usmjerene na donositelje odluka, s ciljem donošenja Nacionalnog strateškog plana sustava rane intervencije u djetinjstvu.

Ženska soba nositelj je EU projekta „*SNEP Program: Seksualno nasilje - Edukacijski i preventivni program*“ u okviru REC programa (*Rights, Equality and Citizenship Programme*). Projekt se provodi u partnerstvu s Uredom pravobraniteljice za djecu, organizacijom Plavi telefon i šest srednjih škola. Predstavnica Ureda sudjelovala je u ulozi konzultanta u početnoj fazi izrade programskih materijala, na multidisciplinarnim sastancima o preventivnim programima te je održala sudionicima projekta izlaganje o podacima i stajalištima vezanima uz zaštitu dječjih prava u području seksualnog nasilja nad djecom. Trajanje projekta je 24 mjeseca, a s provedbom se započelo 1. rujna 2018. godine.

Sudjelovanje na projektima

- U UNICEF-ovom projektu „Izgradnja nacionalnih kapaciteta za primjenu potpomognute komunikacije kao metode rane intervencije za djecu s razvojnim odstupanjima/teškoćama od 0 do 8 godina“ sudjelovali smo kao član Programskog odbora za unapređivanje dostupnosti asistivne tehnologije i usluga potpomognute komunikacije.
- U projektu Saveza Društava *Naša djeca* Hrvatske „Revidiranje metodologije Akcije Gradovi i općine - prijatelji djece“ sudjelovali smo u radnoj skupini.
- U projektu MDOMSP-a i UNICEF-a „Sustavna podrška obiteljima s djecom: Procjenjivanje i smanjivanje rizika za dobrobit djece“ sudjelovali smo kao član Programskog savjeta.
- U projektu Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku „Jačanje kapaciteta roditelja koji su u zatvoru za iznošenje roditeljskih uloga“, u suradnji s nositeljima objavili smo dva stručna članka o pravima i podršci djeci čiji su roditelji u zatvoru u odgojno-obrazovnom sustavu.
- Članstvo u Nacionalnom povjerenstvu za praćenje provedbe projekta SOS Dječjeg sela Hrvatska „Pripreme za izlazak iz sustava skrbi - sustav koji odgovara i stručnjacima i mladima“.
- Članstvo u Povjerenstvu za unapređenje sveobuhvatne zaštite zdravlja djece imenovanom od Vlade RH.
- Članstvo u radnoj skupini UNICEF-a *Think tank* o dječjim pravima i društveno odgovornom ponašanju tvrtki.
- Članstvo u UNICEF-ovom Savjetodavnom odboru za dječju participaciju.
- Članstvo u savjetodavnom odboru HZJZ-a za projekt „Živjeti zdravo - mentalno zdravlje - jačanje emocionalne pismenosti djelatnika odgojno-obrazovnog sustava“.

Također smo sudjelovali, kao ispitanik, u međunarodnom projektu Instituta Ivo Pilar „Projektu razvoja kohortnog istraživanja ECDP“ (*The European Cohort Development Project*) usmjeren na razvoj modela nove europske istraživačke infrastrukture za koordinaciju i provedbu istraživanja o dobrobiti djece i mladih (Euro-Cohort).

Podrška projektima:

- Udruzi Hrabri telefon - podrška u projektu „Away“ i izlaganje na Konferenciji „Sigurno djetinjstvo: prevencija nasilja od predškolske dobi“,
- projektu Ministarstva zdravstva i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo o nadziranom četkanju zubi u dječjim vrtićima i školama,
- projektu Humanitarne organizacije Zajednica Susret „Nemoj biti ROBoT“ o ovisnostima modernog doba,
- projektu Udruge Status M „*KINDER project - Promotion of Gender Equality and Non-Violent Relationships from Early Ages*“,
- Udruzi Roda, uz prijavu na natječaj za institucionalnu potporu Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva.

SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

Uredu pravobraniteljice za djecu osobito su važni susreti s djecom, kao izvor spoznaja o ostvarivanju dječjih prava, kao i o stajalištima, opažanjima i razmišljanjima djece te njihovim prijedlozima za poboljšanja u ostvarivanju dječjih prava. S djecom razgovaramo u ustanovama u kojima borave,¹⁶¹ u sklopu različitih događanja, manifestacija i programa u kojima sudjeluju djeca te u radu s Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS).¹⁶² Vrijedan doprinos kvaliteti susreta s djecom je mogućnost grupnog i radioničkog rada koju pruža prostor *Male kuće dječjih prava*.

Djeca u uredima pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku

Osmero učenika iz **OŠ P. Preradovića iz Zagreba, članova školske novinarske družine**, koja objavljuje školski list „Zora“ posjetilo je u ožujku zagrebački Ured pravobraniteljice. Učenici su intervjuirali pravobraniteljicu i izvijestili ju o svom radu. Osim pitanja koja su se odnosila na ovlasti i rad pravobraniteljice, *Konvenciju o pravima djeteta* i različite oblike kršenja i zaštite dječjih prava, zanimale su ih i pojedinosti o samim prijavama i mogućnostima izravnoga pružanja pomoći djeci. Pravobraniteljici su iznijeli i svoja razmišljanja o nastavku školovanja i uvjetima za upis u srednju školu, o odnosima učenika i učitelja, o pravilima ponašanja i odijevanja u školi, o načinima kako rješavaju razne vršnjačke nesuglasice i sukobe u školi i drugim temama.

Pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica sastale su se u travnju s predstavnicama **Odbora mladih Hrabrog telefona** te su s njima razgovarale o dječjim pravima i odgovarale na njihova pitanja o radu Ureda. Odbor mladih je također predstavio svoju ulogu u projektu *AWAY* te se govorilo i o situacijama u kojima djeca primjećuju da se njihova prava krše. Članice Odbora mladih su tijekom posjeta podijelile i svoja osobna iskustva kao i želje koje imaju za budućnost. Susretu je nazočila i novinarka Hrvatskog radija Barbara Vid koja je članice Odbora pozvala i da gostuju u emisiji „Civilno društvo“, na Hrvatskom radiju.

Pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica u srpnju su u regionalnom uredu pravobraniteljice u Splitu ugostile **sudionike 28. međunarodnog dječjeg festivala „Mali Split“** i njihove voditelje. Tom prilikom su im čestitale na uloženom trudu u pripremanju festivala te zahvalile na lijepom i poticajnom programu. S djecom su razgovarale o *Konvenciji o pravima djeteta* te ih upoznale s ovlastima pravobraniteljice za djecu. Djeca i njihovi voditelji izvijestili su pravobraniteljicu o tome kako su protekle pripreme za festival „Mali Split“.

Četvero **učenika 4. razreda OŠ Kajzerica u Zagrebu**, zajedno sa svojom učiteljicom, posjetili su pravobraniteljicu. Izvijestili su da već par godina aktivno sudjeluju u projektima i smotrama građanskog odgoja i obrazovanja te su predstavili najnoviji projekt „Škola za nas“, koji propituje mogućnosti ostvarivanja ideje *škole po mjeri učenika* i većeg sudjelovanja učenika u izboru aktivnosti i načina rada u školi. Jedan od koraka u projektu bio je intervju s pravobraniteljicom za djecu. Djeca su postavila niz pitanja o radu pravobraniteljice i tome što ona može učiniti u zaštiti djece. Bilo je i riječi o zaštiti privatnosti djece i o sklonosti roditelja da objavljuju slike svoje djece na društvenim mrežama bez prethodnog dogovora s djecom. Učenike je zanimalo i što pravobraniteljica misli o sustavu školstva u Hrvatskoj, jesu li učenici preopterećeni školskim obavezama i kakav je položaj djece u našim školama. Pravobraniteljica je pozvala djecu da joj po završetku projekta dođu predstaviti njegove rezultate, ali i da zajedno s drugim učenicima iz svoje škole posjete *Malu kuću dječjih prava* (MKDP).

¹⁶¹ Više o tome u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

¹⁶² Više o tome u poglavlju *Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje*.

U MKDP-u je održan susret s učenicima **Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu (ŠPUD)**, koji su se odazvali pozivu pravobraniteljice da sudjeluju u odabiru učeničkih radova za izradu kalendara za 2019. godinu, pod nazivom „Poznajem i poštujem dječja prava“. Učenici su upoznati da Ured pravobraniteljice za djecu u sklopu obilježavanja 15. obljetnice svoga postojanja i rada u studenome u Etnografskom muzeju u Zagrebu planira organizirati veliku izložbu učeničkih radova vezanih uz temu *Konvencije o pravima djeteta*, nastalih u suradnji pravobraniteljice za djecu s četirima umjetničkim srednjim školama u Hrvatskoj (Grafički odjel ŠPUD Zagreb, Škola likovnih umjetnosti Split, Škola za primijenjenu umjetnost Rijeka i Škola za umjetnost, dizajn odjeću i grafiku Zabok). Uz izložbu, kao završnicu projekta „Poznajem i poštujem dječja prava“, koji je trajao od 2014. do 2018., Ured pravobraniteljice pripremio je kalendar za 2019. godinu, u koji je uvršten izbor od 12 radova učenika iz sve četiri škole. Radove je izabrala grupa od devet učenika 2. do 4. razreda različitih odjela ŠPUD-a, uvrstivši po tri rada iz svake škole. Načelo sudjelovanja učenika primjenjivalo se i dosadašnjih godina u pripremi kalendara o pravima djece.

Riječki ured pravobraniteljice za djecu posjetili su 9. listopada učenici sedmog razreda **Osnovne škole Vežica iz Rijeke** s voditeljicom *Projekta građanin*, koji se provodi u školi, a potom 22. studenoga učenici **petih i šestih razreda** iste škole u pratnji školske psihologinje i pedagoginje. Cilj je projekta, među ostalim, pripremiti učenike za život u demokratskom društvu i osposobiti ih za sudjelovanje u javnom životu na lokalnoj i nacionalnoj razini i za razumijevanje međunarodne politike. U razgovoru sa savjetnicama pravobraniteljice učenici su doznali više o *Konvenciji o pravima djeteta*, o funkcioniranju sustava zaštite dječjih prava te o ulozima, ovlastima i načinu rada institucije Pravobranitelja za djecu.

Troje učenika **3. razreda OŠ Trnsko u Zagrebu** posjetili su pravobraniteljicu u sklopu razrednog projekta pod naslovom „Grad prijatelj djece“, u okviru kojeg su odabrali temu „Pravobraniteljica za djecu“. Zanimalo ih je kako se postaje pravobraniteljicom za djecu i što sve uključuje taj posao, tko se sve može javiti pravobraniteljici, javljaju li joj se i sama djeca, koja se prava djece najviše krše te kako ona može pomoći djeci. O svemu što su saznali informirali će svoje kolege u razredu, a dobili su i letke o radu pravobraniteljice i *Konvencije o pravima djeteta*. Tom su prilikom razgovarali s pravobraniteljicom o svojoj školi, o uvjetima za dječju igru u naselju u kojem stanuju, o tome kako provode slobodno vrijeme, o tome što su po njihovom mišljenju problemi djece i jesu li se susretali s problemom nasilja nad djecom ili nasilja među djecom. Ispraćajući ih, pravobraniteljica je predložila da ponovno dođu u posjet s cijelim razredom, kad će biti gosti u *Maloj kući dječjih prava* te će u razgovoru s njezinim savjetnicama i kroz radionice moći doznati još više o pravima djece.

Posjeti djeci na inicijativu pravobraniteljice

U Gradskoj galeriji Zabok održana je svečanost zaključenja projekta „Poznajem i poštujem dječja prava“ (za 2017./2018.), koji su zajedno s Uredom pravobraniteljice za djecu ostvarili učenici **Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok (ŠUDIGO)**. Kao rezultati te suradnje nastali su istoimena izložba, koja je u studenome 2017. postavljena u *Maloj kući dječjih prava* pri Uredu pravobraniteljice u Zagrebu te zidni kalendar za 2018., koji slikom i riječju predstavlja Konvenciju o pravima djeteta i ulogu Pravobranitelja za djecu. Tom je prilikom pravobraniteljica podijelila zahvalnice učenicima i njihovim mentorima. Nakon podjele zahvalnica pravobraniteljica je posjetila školu gdje je razgledala učionice i radionice u kojima se odvija nastava, a uvjerila se i da su i učionice i svi školski prostori uključujući i hodnike ispunjeni brojnim i raznovrsnim oblicima učeničkoga stvaralaštva.

U riječkom Uredu pravobraniteljice je u sklopu naših aktivnosti u organizaciji COPE (*Children of Prisoners Europe*) u kolovozu je održana radionica s četvero djece u dobi od šest do 13 godina, koja su došla u pratnji roditelja. Cilj radionice bio je izrada **Preporuke Vijeća Europe o djeci roditelja zatvorenika** na jeziku bliskom djeci. Nakon uvoda u kojem su djeca dobila informacije o tome da postoje obitelji u kojima se djeci bliske osobe nalaze u zatvoru, informirali smo ih o postojanju preporuka različitim institucijama (zatvorima, policiji, školama i drugima) čija realizacija bi trebala pridonijeti tome da se djeci olakša ova situacija i kako bi im se pomoglo. Sudionici radionice su aktivno i zainteresirano „preveli“ nekoliko članaka *Preporuke* na jezik blizak djeci, što smo poslali COPE mreži, koja će na temelju takvih „prijevoda“ djece u zemljama članicama izraditi verziju *Preporuke* primjerenu i razumljivu i djeci.

Pravobraniteljica za djecu sudjelovala je u obilježavanju Dječjega tjedna u Dubrovniku. Središnja aktivnost pravobraniteljice pritom je bio susret s djecom predstavnicima **Dječjeg foruma i Dječjeg gradskog vijeća Dubrovnika**. U toj prilici pravobraniteljica i njezina savjetnica su upoznale djecu s radom Ureda, a djeca su nji-

ma predstavila svoje projekte uz temu dječjih prava. Djeca su im ukazala na poteškoće na koje nailaze u ostvarivanju svojih prava, najviše u području obrazovanja i u slobodnom vremenu. Bilo je primjedbi na kriterije za dodjelu besplatnih udžbenika, školski prijevoz, dežurstvo u školama, osiguravanje besplatnih slobodnih aktivnosti za djecu iz obitelji slabijeg imovnog stanja, nedostatak zelenih površina za djecu, nedostatak cjelodnevnog boravka, školskih kuhinja i nemogućnost osiguranja toplih obroka za djecu u školi. Tijekom boravka u Dubrovniku pravobraniteljica je zajedno sa savjetnicama posjetila Dječji dom Maslina, u kojem su se sastale i razgovarale s djelatnicima i djecom. Boravak u tom gradu bio je prilika i za posjet Učeničkom domu Paola di Rosa, koji je obišla savjetnica.

Kao dio programa obilježavanja 15 godina rada Pravobranitelja za djecu u Hrvatskoj, uz izložbu „Poznajem i poštujem dječja prava - razmišljam, govorim, sudjelujem“ u **Etnografskom muzeju u Zagrebu**, organizirane su i muzejske radionice za djecu. U razdoblju od 23. do 30. studenoga u radionicama su, na poziv pravobraniteljice sudjelovali učenici iz šest zagrebačkih osnovnih škola. Naslov radionice bio je **“Tradicij-ska kultura iz dječje perspektive: prema ostvarenju dječjih prava”**, a djeca su pritom, uz razgledavanje dijela stalnog muzejskog postava, imala priliku doznati više o povijesti djetinjstva, o položaju djece u svijetu i u nas kroz povijest te stečene spoznaje povezati s *Konvencijom o pravima djeteta* i aktualnim pitanjima zaštite prava djece u vlastitome okruženju. U radionicama su sudjelovali učenici 5. i 6. razreda OŠ Frana Galovića, OŠ Miroslava Krleže, OŠ A. G. Matoša, OŠ Jelkovec, OŠ Pavleka Miškine i OŠ Sesvete iz Zagreba. Na jednoj od radionica, voditeljici muzejskih edukacija Etnografskog muzeja, u razgovoru s djecom pridružila se i savjetnica pravobraniteljice za djecu. Sva djeca sudionici radionica dobila su primjerak *Konvencije o pravima djeteta*, s prilagođenim tekstom na jeziku bliskom djeci i letak o ulozi i načinu rada pravobraniteljice za djecu.

U organizaciji drugih

U **Učeničkom domu Podmurvice** u Rijeci u travnju je održano javno snimanje 1800. izdanja dokumentarne emisije Prvoga programa Hrvatskoga radija **„Zašto tako“**, koja već 42 godine govori o mladima i problemima njihova odrastanja, odgoja i obrazovanja. Tu popularnu radijsku emisiju osmislila je i pokrenula te ju uspješno vodila, autorica i urednica Višnja Biti. Tema ove jubilarne emisije bila je život mladih u srednjoškolskim učeničkim domovima. U emisiji su sudjelovali učenici, odgajatelji, ravnateljica doma te mnogi gosti među kojima i predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu.

Na poziv predsjednika **Vijeća učenika Gimnazije Andrije Mohorovičića u Rijeci** savjetnica pravobraniteljice u svibnju je održala izlaganje kojim je predstavila instituciju Pravobranitelja za djecu te aktivnosti Ureda u domeni ostvarivanja i zaštite obrazovnih prava djece. Učenike su zanimale konkretne aktivnosti u vezi s obrazovnim pravima djece. Ova je inicijativa Vijeća učenika prilika da potpunije sagledaju dječja prava i mogućnosti njihove participacije na razini škole, ali i prilika za međusobnu razmjenu informacija i suradnju učenika i Ureda pravobraniteljice za djecu, na što ih je savjetnica pravobraniteljice i uputila.

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala u svečanosti obilježavanja **70. godišnjice** postojanja i rada **OŠ Trstenik u Splitu**. Na svečanosti je prikazan kratki film o povijesti škole te je izveden igrokaz u kojem su sudjelovali dramska skupina OŠ Trstenik, mali i veliki školski zbor te folklorna skupina.

U Sportskoj dvorani Kostrena u svibnju je održan **8. državni susret Specijalne olimpijade djece s teškoćama u razvoju - MATP**, u organizaciji Centra za rehabilitaciju Fortica Kraljevica koji je pratila savjetnica pravobraniteljice. Natjecatelji su sudjelovali u prilagođenim varijantama nogometa, košarke, rukometa, tenisa i kuglanja. MATP ili *Motor Activities Training Program* namijenjen je osobama s najtežim stupnjem motoričkih i senzornih oštećenja i prihvaćen kao službeni program Specijalne olimpijade. Na olimpijadi je sudjelovalo ukupno 15 ekipa. Cijela je manifestacija održana uz pomoć pedesetak volontera, a učenici OŠ Kostrena sudjelovali su u prigodnom programu.

U Varaždinu je od 31. svibnja do 3. lipnja održan **deveti po redu VAFI - internacionalni festival animiranih filmova djece i mladih**, koji organizira Filmsko-kreativni studio VANIMA. Uz ostale nagrade dodijeljena je i nagrada Plavi VAFI filmu koji promiče dječja prava u čemu tradicionalno sudjeluje i Ured pravobraniteljice za djecu. To je ujedno bila prilika za susret s djecom, autorima filmova iz Hrvatske i drugih zemalja te sudionicima popratnih programa VAFI-ja. Od 2018., prvi dio festivala, u kojem se predstavljaju najbolji svjetski animirani filmovi za djecu i mlade profesionalnih autora, preseljen u Rijeku te se festival od sada službeno zo-

ve VAFI & RAFI. Na taj su način i djeca u Rijeci dobila mogućnost gledati i ocjenjivati filmove odraslih, ali i ostvariti svoje prve filmske korake u prigodnim filmskim radionicama.

U Splitu je u srpnju održan **28. međunarodni dječji festival „Mali Split“**. Pravobraniteljica je pozdravila sudionike festivala, čestitala svim izvođačima i odraslima koji su im bili potpora na putu do nastupa na dječjem festivalu na Prokurativama. Osim djece iz Splita na Festivalu su nastupila djeca iz Zagreba, Karlovca, Virovitice, Brača, Imotskog, Kaštela, Zadra, Trogira te iz Republike Bosne i Hercegovine.

20. susret Dječjih foruma Hrvatske održan je u Poreču od 24. do 26. kolovoza, a tema susreta bila je „Dječji forumi u prilog promicanju socijalne uključenosti te očuvanja nacionalnog i lokalnog identiteta“. Skup je organizirao Savez društava *Naša djeca* Hrvatske. Dječji forumi potvrđuju dugogodišnji važan doprinos promicanju dječjih prava i aktivnog sudjelovanja djece u Hrvatskoj. Na susret u Poreču došla su djeca i njihovi mentori iz 11 aktivnih Dječjih foruma iz cijele Hrvatske, iz: Dubrovnika, Kutine, Lovrana, Nove Gradiške, Opatije, Ravne Gore, Slatine, Tuhlja, Varaždina i Zaboka. Pozdravila ih je savjetnica pravobraniteljice te im čestitala na vrijednoj obljetnici i doprinosu promociji dječjih prava i aktivnoga sudjelovanja djece iz raznih krajeva Hrvatske.

Više od 400 djevojčica i dječaka sudjelovalo je u UNICEF-ovoj humanitarnoj **utrci „Mliječna staza“** koja je označila početak kampanje „Svako dijete treba obitelj“, čiji je cilj povećanje broja toplih, brižnih udomiteljskih obitelji za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Okupljenu djecu i odrasle tom je prilikom pozdravili i bodrila i pravobraniteljica za djecu.

U Zagrebu je 9. listopada svečano otvoren **10. Festival prava djece**, koji zajedno organiziraju Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Hrvatski filmski savez, Ured pravobraniteljice za djecu i Kina Cinestar. U događanja u okviru festivala, u kojima su sudjelovala i djeca, uključili su se i predstavnici Ureda pravobraniteljice.

Osječka udruga Dokkica organizirala je listopadu akciju pod nazivom **„Pitam, dakle zanima me“** radi poticanja razmjene mišljenja između djece i važnih dionika u lokalnoj zajednici. U raspravi su sudjelovali učenici osmog razreda OŠ Tina Ujevića u Osijeku, a odrasli sudionici bili su osječko-baranjski župan, zamjenica gradonačelnika Osijeka te stručnjaci iz raznih resora i udruga u gradu Osijeku, među kojima je bila i savjetnica pravobraniteljice. Djeca su odraslima postavila brojna pitanja iz područja odgoja i obrazovanja, medija, slobodnog vremena, volontiranja te općenito ostvarivanja dječjih prava. Uz davanje odgovora djeci o temama koje su ih zanimale, odrasli su ih poticali i na davanje prijedloga i ideja kako bi se određene teškoće, s kojima se susreću djeca i njihovi roditelji, mogle bolje riješiti u lokalnoj zajednici. Svi sudionici iskazali su zadovoljstvo ovakvim načinom komunikacije između djece i odraslih, što ujedno predstavlja i ostvarivanje prava na participaciju, odnosno sudjelovanje djece u životu zajednice.

MEĐUNARODNA SURADNJA

Međunarodna suradnja obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice za djecu u suradnji s međunarodnim organizacijama i tijelima te mrežama organizacija, kroz suradnju s predstavnicima inozemnih organizacija, institucija i tijela ili s neovisnim stručnjacima te kroz izlaganja ili druga sudjelovanja na međunarodnim skupovima.

11.1 SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

ODBOR ZA PRAVA DJETETA UJEDINJENIH NARODA (*UN Committee on the Rights of the Child*) - Ured se uključio u postupak izvještavanja pred Odborom za prava djeteta, u suradnji s organizacijom *Child Rights Connect*. Sveobuhvatnim izvješćem o stanju dječjih prava u Hrvatskoj, s naglaskom na ključne probleme i slabosti sustava uključili smo se u izradu zahtjeva Odbora državi članici, odnosno, u izradu liste pitanja (*List of issues prior to reporting - LOIOR*) koje je Odbor u lipnju dostavio Republici Hrvatskoj. Država je u obvezi dostaviti svoje Izvješće Odboru do 1. lipnja 2019. Budući da je Hrvatska (uz Mađarsku) među prvima sudjelovala u ovom novom načinu postupanja Odbora (*Simplified Reporting Procedure*), surađivali smo i u evaluaciji ovog postupka radi njegovog unapređivanja.

VIJEĆE EUROPE - Nastavljena je višestruka suradnja tijekom godine, naročito vezano za *Strategiju Vijeća Europe za prava djeteta 2016-2021*. Ured je preveo Strategiju na hrvatski jezik te je aktivno sudjelovao u njezinoj diseminaciji na nacionalnoj razini. Ove je godine pravobraniteljica pozvala i na implementaciju Preporuka Vijeća Europe o djeci roditelja zatvorenika, koje je Odbor ministara usvojio u travnju 2018., te smo se u suradnji s mrežom COPE aktivno uključili kroz fokus grupe s djecom u izradu *Preporuka* na jeziku bliskom djeci. Ured je organizirao prevođenje ovih preporuka te je prijevod na hrvatski jezik dostavljen Vijeću. Ured su 27. studenoga posjetili posebni predstavnik Glavnog tajnika za migracije i izbjeglice VE Tomaš Boček, pravna savjetnica u VE Janeta Hanganu i politička savjetnica u VE-u Kinga Jennsen-Magyar. Tom su prilikom s pravobraniteljicom za djecu i njezinom zamjenicom razgovarali o problemima s kojima se susreću djeca migranti u Hrvatskoj, bilo da je riječ o djeci koja su u Hrvatsku došla sa svojim roditeljima ili o djeci bez pratnje.

EUROPSKI PARLAMENT - Nastavili smo dosadašnju praksu poticanja suradnje sa zastupnicima Europskog parlamenta iz Hrvatske pa je Ured početkom 2018. pozvao 11 zastupnika na suradnju s pravobraniteljicom. Većina ih je podržala prijedlog i najavila buduću suradnju. Suradnja je i ostvarena sa zastupnicom Marijanom Petir, posebice u području socijalnih i ekonomskih prava djece i rizika od siromaštva, te sa zastupnicom Ivanom Maletić, naročito u odnosu na apele pravobraniteljice za uvođenje tzv. *dječjeg proračuna* u Hrvatskoj, prema preporuci Odbora za prava djeteta iz 2014. Na sastancima sa zastupnicama bilo je govora o radu i aktivnostima *Međugrupe za dječja prava* pri Europskom parlamentu, o Mreži mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, o pravima djece izvan gradskih središta, o prikupljanju podataka o dječjem siromaštvu, kao i o drugim aspektima dječjeg odrastanja te o djelovanju udruga i kvaliteti i održivosti programa za djecu. Zastupnica Ruža Tomašić podržala nas je u nastojanjima za ostvarivanje sigurnosti djece u prometu na cestama EU, uključujući Hrvatsku.

Uvjereni smo da članstvo i zastupnički rad u Europskom parlamentu nosi velike mogućnosti u području ljudskih prava djece, što može biti razmatrano kako na nacionalnoj tako i na europskoj i globalnoj razini, a dječja prava trebala bi biti i važan dio predizborne kampanje za Europski parlament.

EUROPSKA KOMISIJA ZA BORBU PROTIV RASIZMA I NESNOŠLJIVOSTI VIJEĆA EUROPE (ECRI) - Ured pravobraniteljice je komisiji dostavio nadopunu Izvješća komisije za Republiku Hrvatsku te je o tome obavijestio MVEP. U nadopuni je riječ o maloljetnicima romskog podrijetla koji se nalaze u zatvoru ili u odgojnom zavodu te o pravima djece Roma čiji su roditelji u zatvoru. Upozorili smo i da djeca Romi, čiji su roditelji u zatvoru, zbog siromaštva i socijalne deprivacije imaju manje mogućnosti za ostvarivanje kontakta sa svojim roditeljima.

EUROPSKA KOMISIJA (EUROPEAN COMMISSION) - Sudjelovali smo u međunarodnoj radnoj skupini u vezi s temom „*Social inclusion, health and equalisation of opportunities of young people with disabilities*“ koja je Vladi RH isporučila tematski dokument o uključivanju i izjednačivanju mogućnosti za djecu s teškoćama u razvoju i mlade s invaliditetom, s pregledom stanja i preporukama za unapređivanje hrvatske politike prema osobama s invaliditetom.

UNICEF - Ostvarena je raznovrsna suradnja tijekom godine. Pravobraniteljica za djecu sa zamjenicom za stručne poslove je 17. siječnja sudjelovala na susretu u povodu posjeta regionalne direktorice UNICEF-a za Europu i Središnju Aziju Afshan Khan. U Uredu pravobraniteljice za djecu 1. veljače održan je godišnji sastanak s predstavnicima Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, na kojem je bilo riječi o planiranim aktivnostima UNICEF-a u 2018. te mogućnostima i najprikladnijim oblicima međusobne suradnje naših dviju institucija. U Uredu pravobraniteljice za djecu 6. lipnja održan je radni sastanak na kojem su bili konzultant UNICEF-a Philip D. O'Brien, pravobraniteljica i njezina zamjenica. Sastanak je organiziran radi procesa optimizacije rada Ureda UNICEF-a u Hrvatskoj. Također su razmatrane mogućnosti za daljnju suradnju pravobraniteljice s UNICEF-om. U prostorijama UNICEF-a 13. studenoga održan je konzultativni sastanak o rodnoj analizi programa, s posebnim fokusom na djecu s problemima u ponašanju i djecu u kontaktu s pravosuđem. U organizaciji UNICEF-ova ureda za Hrvatsku, pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica susrele su se 9. prosinca sa sutkinjom Renatom Winter, predsjednicom UN-ovog Odbora za prava djeteta i Philipom O'Brienom UNICEF-ovim direktorom i konzultantom. Na poziv Ministarstva za vanjske i europske poslove, kao koordinatora programa suradnje Vlade RH i UNICEF-a pravobraniteljica za djecu sudjelovala je 14. prosinca na godišnjem sastanku na kojemu su razmotrena ključna postignuća u provedbi Plana suradnje između ta dva tijela tijekom 2018. godine.

EUROPSKA MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU (*European Network of Ombudspersons for Children - ENOC*) - Kao članovi ENOC-a sudjelovali smo na radnom sastanku održanom u Uredu pravobranitelja za djecu Irske (OCO) u Dublinu, od 7. do 10. lipnja, posvećenom temi zaštite mentalnoga zdravlja djece. Sastanak pod nazivom „Mentalno zdravlje djece“ održan je u sklopu priprema za 22. godišnju konferenciju i opću skupštinu, koja je održana od 19. do 21. rujna u Parizu. Tema konferencija bila je „Dječja prava i dobrobit, promocija mentalnog zdravlja“. Osim sudjelovanja na ovim aktivnostima, suradnja s članovima ENOC-a odvijala se i razmjenom iskustava, prakse i informacija o različitim područjima dječjih prava, a pravobraniteljica i zamjenica su izlagale na sekcijama konferencije.

CHILDREN OF PRISONERS EUROPE (COPE) - Kao članovi mreže uključili smo se u paneuropsku kampanju za zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru, pod nazivom „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!“ (*Not My Crime, Still My Sentence!*) pozivajući na osiguranje što bolje zaštite i podrške za djecu zatvorenika. Pravobraniteljica je pozvala i na implementaciju Preporuka VE o djeci roditelja zatvorenika, koje je Odbor ministara usvojio u travnju 2018. Tijekom kampanje održali smo i fokus grupe s djecom kako bismo sudjelovali u izradi *Preporuka* na jeziku prilagođenom djeci. Ovogodišnji sastanak COPE mreže, na kojem je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice i savjetnica pravobraniteljice za djecu, održan je u Manchesteru u Velikoj Britaniji od 8. do 10. lipnja, u organizaciji udruge *Providing Support to Families of Offenders* (POPS). Središnji događaj bila je konferencija o povezanosti djece s roditeljem u zatvoru (*Keeping Children Connected - Progress and Parental Imprisonment: a Child Perspective*). Zamjenica pravobraniteljice Maja Gabelica Šupljika je, na poziv COPE-a, sudjelovala kao panelist na Forumu „Mediji: Promjena ozračja“ (*Media: Changing the Atmosphere*) uz dr. Jima Dobsona sa Sveučilišta Manchester Metropolitan, Eduarda Fleischnera iz udruge *Bambinisenzasbarre* iz Italija i radijske novinarke BBC-a Clare Fordham. Sudjelovali smo i na Općoj skupštini COPE mreže i radionicama za članove, te smo posjetili zatvor HMP Thorn Cross u okolici Manchesteru. M. Gabelica Šupljika je od 2018. članica upravnog odbora COPE mreže. Tijekom cijele godine razmjenjujemo iskustva s članovima mreže. Također smo sudjelovali u izradi studije o zatvorenicima romskog podrijetla i njihovoj djeci, tako što smo informirali voditeljicu studije Rachel Brett o stanju u Hrvatskoj te smo u studiju uključili hrvatsku udrugu Status M koja provodi programe za mladiće romskog podrijetla.

EUROCHILD - Eurochild je mreža organizacija i pojedinaca koja širom Europe radi na promociji prava i unapređivanju dobrobiti djece i mladih. Kao članovi Eurochilda tijekom godine sudjelovali smo u njegovim aktivnostima te kao članovi Programskog odbora s predstavnicima iz Društva *Naša djeca* Opatija, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, Pravnog fakulteta u Zagrebu, Učiteljskog fakulteta u Rijeci i UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku, u pripremi međunarodne konferencije. U Bruxellesu smo 18. i 19. travnja sudjelovali na Općoj skupštini Eurochilda i Danima članova ove organizacije (*General Assembly and Members' Days*) te na konferenciji „Gradimo bolju Europu s djecom: Pridružite nam se!“ (*Building a better Europe with children: All Aboard!*), održanoj u organizaciji Eurochilda od 29. do 31. listopada u Opatiji.

WOMEN'S WORLDS SUMMIT FOUNDATION (WWSF) - Ured pravobraniteljice za djecu pridružio se i ove godine, na poziv i poticaj UN-ove partnerske organizacije Women's World Summit Foundation - WWSF, aktivnostima u obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga pod nazivom „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima“. Kampanja je usmjerena na razvoj preventivne kulture te nudi 19 tema ili područja, u kojima valja prepoznati rizike za djecu i prevenirati zlostavljanje i zanemarivanje djece. Veliki broj zemalja pridružio se kampanji, a Pravobranitelj za djecu Republike Hrvatske u njoj sudjeluje od 2007. te je 2008. bio dobitnik prve nagrade za inovacije u zaštiti prava djece.

THE OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES (UNHCR) - u Uredu pravobraniteljice za djecu sastali su se 20. travnja pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica te predstavnik UNHCR-a u Hrvatskoj Giuseppe Di Caro. Razgovarali su o aktualnoj situaciji i okolnostima boravka u Hrvatskoj djece i obitelji tražitelja azila, o njihovom smještaju u Tovarniku, o tome koje su mogućnosti za unapređivanje njihova položaja te podrške i pomoći koja im se pruža, kao i o njihovim potrebama u odnosu na osjećaj slobode, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje i rješavanje pravnog statusa.

ICMPD (International Centre for Migration Policy Development) - Sudjelovali smo na više aktivnosti koje je organizirao ICMPD u suradnji s drugim organizacijama (FRONTEX, FRA i dr.). Godišnji sastanak o temi migranata i nadzora prisilnog povrata održan je od 19. do 20. lipnja u Helsinkiju u Finskoj, na kojem je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu. Završna konferencija projekta „Monitoring prisilnih udaljenja II“ (*Forced-Return Monitoring II - FReM II*) održana je u Nürnbergu u Njemačkoj, 23. listopada na kojem je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice te je dogovorena suradnja kroz projekt koji slijedi.

EUROPSKI OMBUDSMAN (European Ombudsman) - Suradnja se odvijala kroz razmjenu informacija o problemima koje iz pojedinačnih obraćanja stranaka uočavamo u primjeni Uredbe (EZ) br. 987/2009 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. rujna 2009. o utvrđivanju postupka provedbe Uredbe (EZ) br. 883/2004 o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti. Nakon što smo poslali informacije o našim iskustvima, sredinom prosinca zaprimili smo povratnu informaciju, zbirne podatke koje su o primjeni Uredbe o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti dobili iz različitih država, te saznajemo da su o poteškoćama o primjeni te uredbe obavijestili Europsku komisiju.

Ured ukrajinske pravobraniteljice i Ured litvanskog pravobranitelja za djecu - U organizaciji pučke pravobraniteljice, delegacija od deset predstavnika posjetila je Ured pravobraniteljice za djecu 6. veljače. Pravobraniteljica i njezina zamjenica predstavile su gostima rad Pravobranitelja za djecu i rad Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, kao i podatke o prijavama kršenja prava djece pravobraniteljskom uredu.

Posjet predsjednika Nacionalnog vijeća za ljudska prava i veleposlanice Kraljevine Maroko - Ured pravobraniteljice za djecu posjetio je 4. svibnja predsjednik Nacionalnog vijeća za ljudska prava Kraljevine Maroko Driss El Yazai i veleposlanica Kraljevine Maroko Nour El Houda Marrakchi sa suradnicom. S pravobraniteljicom i zamjenicom razgovarali su o institucijama za zaštitu ljudskih prava, o modelima pravobraniteljskih institucija, posebice onih za dječja prava, o dječjoj participaciji i načinima zaštite i promocije dječjih prava, o različitim područjima rada i najčešće kršenim pravima djece, doprinosu UNICEF-a zaštiti dječjih prava te o kontaktima institucija za zaštitu prava djece s UN-ovim Odborom za prava djeteta. Na poziv veleposlanice Kraljevine Maroko nazočili smo 30. srpnja proslavi povodom 19. godišnjice krunidbe Kralja Maroka Mohameda VI. kao i na svečanom koncertu u povodu proslave Dana nezavisnosti Maroka koji je održan 11. prosinca u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog u Zagrebu.

Posjet delegacije Veleposlanstva Republike Slovenije - Ured pravobraniteljice za djecu 8. svibnja posjetili su veleposlanica Republike Slovenije dr. sc. Smiljana Knez i njezin zamjenik dr. Marko Rakovec te su se sastali

s pravobraniteljicom. Osim predstavljanja rada Ureda i prioriteta u radu pravobraniteljice, na sastanku je bilo riječi o mogućnostima uspostavljanja suradnje u promicanju i zaštiti prava djece između Ureda pravobraniteljice RH i nadležnih institucija u Republici Sloveniji, odnosno suradnje s Veleposlanstvom Republike Slovenije koje podržava aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja djece u obje države.

Studenti kraljevske organizacije Oliviant Conference of Belgium - Pravobraniteljica za djecu ugostila je 11. srpnja u Maloj kući dječjih prava studente ove organizacije, koja školuje kadrove u području javne uprave iz Belgije. Studenti su došli u pratnji pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, na inicijativu Veleposlanstva Kraljevine Belgije kako bi se upoznali o različitim aspektima funkcioniranja institucija za zaštitu ljudskih prava u Hrvatskoj.

Ciparski parlament - Posredovanjem Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora odgovorili smo na upit Ciparskog parlamenta o tome kako se bira i imenuje pravobranitelj za djecu u RH, koliki mu je mandat, kako se jamči njegova nezavisnost, kako je osiguran proračun Ureda, kako se zapošljavaju djelatnici te jesu li preporuke i izvješća pravobranitelja obvezujuća za tijela izvršne vlasti.

Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država u Republici Hrvatskoj - Na poziv veleposlanika W. Roberta Kohorsta, pravobraniteljica za djecu sudjelovala je 5. listopada, zajedno s predstavnicima svih pravobraniteljskih institucija, na sastanku održanom u rezidenciji Veleposlanstva SAD-a. Razgovaralo se o aktualnim aktivnostima pravobraniteljskih institucija u RH i o mogućnostima buduće suradnje s Veleposlanstvom SAD-a. Tom prilikom pravobraniteljica za djecu upoznala je veleposlanika i suradnike s aktualnim izazovima u radu Ureda pravobraniteljice za djecu te ukratko predstavila svoj program rada.

Ured Ombudsmana Republike Slovenije - Na poziv slovenske pravobraniteljice, odnosno zaštitnice ljudskih prava Vlaste Nussdorfer, 12. studenoga pravobraniteljica za djecu posjetila je u Ljubljani Ured pravobranitelja, gdje se upoznala s radom slovenskoga pravobranitelja te se sastala i sa zamjenikom pravobraniteljice Tonetom Dolčičem koji je zadužen za područje povreda prava djece.

Prof. dr. sc. Nevena Vučković Šahović, profesorica međunarodnog prava i ljudskih prava s ekspertizom u području prava djece, s kojom postoji dugogodišnja suradnja, susrela se s pravobraniteljicom i njezinom zamjenicom 7. prosinca. Susret je bio još jedna prilika za razgovor i razmjenu mišljenja o različitim izazovima u zaštiti prava djece u Hrvatskoj, Europi i svijetu. Isti dan je na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu profesorica Vučković Šahović održala predavanje o suvremenim izazovima u zaštiti prava djece za sadašnje i bivše studente specijalističkog studija prava djece. Na predavanju su prisustvovala zamjenica i savjetnica pravobraniteljice.

Renate Winter, predsjednica UN-ovog Odbora za prava djeteta, susrela se s pravobraniteljicom za djecu i njezinom zamjenicom 9. prosinca, zajedno s predstavnicima UNICEF-a. Sutkinja Renate Winter iz Odbora za prava djeteta i dosad je u više navrata podržavala rad pravobraniteljice za djecu u RH. Tako je 2016. godine održala pozvano predavanje na međunarodnoj konferenciji o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, koju je u Zagrebu organizirao Ured pravobraniteljice za djecu, u suradnji s Europskom mrežom COPE.

1 1.2 SUDJELOVANJE NA MEĐUNARODNIM SKUPOVIMA¹⁶³

Međunarodna konferencija „Mjerenje efikasnosti poštovanja dječjih prava - sva djeca su važna“ (*Measuring the Effectiveness of Children's Rights - Make all Children Count*) održana je 8. veljače u Bruxellesu. Konferenciju su pod pokroviteljstvom belgijskog Ministarstva vanjskih poslova organizirali belgijski Nacionalni povjerenik za prava djeteta i organizacija ChildONEurope (*European Network of National Observatories on Childhood*). Sudjelovale su pravobraniteljica i njezina zamjenica, koja je u sekciji „Kako dosegnuti najranjiviju skupinu djece i uključiti ih u prikupljanje podataka i instrumente?“ naglasila neke izazove koji se odnose na djecu čiji su roditelji u zatvoru.

Međunarodna konferencija o ulozi ombudsmana u borbi protiv diskriminacije održana je u Sarajevu 15. i 16. veljače pod naslovom „Razmjena najboljih iskustava u rješavanju kršenja ljudskih prava s posebnim foku-

¹⁶³ Neke od važnijih međunarodnih konferencija na kojima smo sudjelovali spomenute su u poglavlju *Suradnja s međunarodnim organizacijama*.

som na borbu protiv diskriminacije". Konferenciju je organizirala Institucija ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, u suradnji s Vijećem Europe i Organizacijom za europsku sigurnost i suradnju (OSCE). U radu konferencije sudjelovale su pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica.

Konferencija „Obiteljski odnosi i međusobna ovisnost“ održana je u Brdu kod Kranja 9. i 10. travnja, u organizaciji Udruge državnih tužitelja/odvjetnika Slovenije i Generalne policijske uprave, a u suorganizaciji Ministarstva pravosuđa Slovenije i Centra za obrazovanje u pravosuđu. Na konferenciji se raspravljalo o nasilju u obitelji iz različitih stručnih i iskustvenih perspektiva. Sudionici su bili državni odvjetnici, suci, djelatnici policijskih uprava i kriminalističke policije u Sloveniji. Osim toga, u radu konferencije sudjelovali su i gosti iz Hrvatske, BiH, Srbije i Vojvodine. Sudionice iz Hrvatske bile su pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica.

Radionica Europske organizacije za zatvorske i penalne sustave (EuroPris) o podršci razvoju i očuvanju kvalitetne obiteljske povezanosti održana je 11. i 12. travnja u Beču, a predstavnic Ureda sudjelovala je u pripremi radionice te je, uz stručnjakinje s Fakulteta za obrazovne znanosti i iz Uprave za zatvorski sustav, koautorica izlaganja „Children of incarcerated parents and family ties: What has scientific literature advocated during last 10 years“.

Opća skupština Eurochilda i Dani članova (General Assembly and Members' Days) održani su u Bruxellesu 18. i 19. travnja. Pored redovnih aktivnosti, na skupštini je u djelovanje mreže uključeno 18 novih članova. Na skupštini je sudjelovalo 160 sudionika, uključujući 12 djece i mladih koji sudjeluju u aktivnostima Dječjeg vijeća Eurochilda (*Eurochild Children's Council*). Među njima je bio i predstavnik iz Hrvatske Jan Galić u pratnji predstavnic iz Društva *Naša djeca* Opatija, Sanje Škorić i Tee Jelače. Ured pravobranitelja za djecu Republike Hrvatske član je ove mreže od 2015., a na ovogodišnjim je aktivnostima sudjelovala savjetnica pravobraniteljice za djecu.

6. Međunarodni simpozij „Zdravlje za sve?! Promicanje otpornosti u obrazovanju u Europi!“ održan je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci 11. svibnja. Na simpoziju su predstavljeni različiti pristupi izgradnji otpornosti djece u Hrvatskoj i diljem Europe. Simpozij je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna konferencija „Sigurno djetinjstvo: prevencija nasilja od predškolske dobi“ održana je u organizaciji udruge Hrabri telefon, u Zagrebu 17. svibnja, a namijenjena je djelatnicima u predškolskom odgoju te drugim zainteresiranim stručnjacima koji rade s djecom. Savjetnica pravobraniteljice tom je prilikom održala izlaganje „Pravo djece na zaštitu od nasilja - međunarodni i nacionalni standardi“.

Međunarodna konferencija „Umreženi protiv siromaštva“ održana je 17. do 19. svibnja u Splitu, pod pokroviteljstvom Grada Splita i MDOMSP-a, uz financijsku podršku Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva te uz partnersku podršku Sveučilišta u Splitu i Hrvatske mreže za beskućnike. Savjetnica pravobraniteljice za djecu sudjelovala je u radu konferencije kao panelistica u tematskom bloku „Transgeneracijsko siromaštvo, stigma siromaštva i posljedice na mentalno zdravlje - što činimo da ih umanjimo“, osvrnuvši se na zabrinjavajuće podatke koji ukazuju na siromaštvo djece.

Međunarodna konferencija mreže COPE „Održimo povezanost djece s roditeljem u zatvoru: dječja perspektiva“ (*Keeping Children Connected - Progress and Parental Imprisonment: a Child Perspective*), održana je 8. lipnja na Sveučilištu Manchester Metropolitan u Manchesteru. Na konferenciji je naglašena važnost održavanja obiteljskih veza, kako za dijete i njegovo odrastanje, tako i u procesu rehabilitacije počinitelja, te su izloženi rezultati više istraživanja i primjera dobre prakse kao i uloga medija. Posebno su predstavljene aktivnosti mreže COPE i donošenje Preporuka Vijeća Europe o djeci roditelja zatvorenika. Zamjenica i savjetnica pravobraniteljice aktivno su sudjelovale na Godišnjoj skupštini i pratećim aktivnostima konferencije.

Godišnji sastanak o temi migranata i nadzora prisilnog povrata održan je od 19. do 20. lipnja u Helsinkiju u Finskoj u organizaciji ICMPD-a, u suradnji s drugim organizacijama (FRONTEX i dr.), a na njemu je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna konferenciju „Izbjeglice - perspektive i politike“, u povodu 25 obljetnice djelovanja i uoči Međunarodnoga dana izbjeglica, organizirala je Isusovačka služba za izbjeglice Hrvatske 18. lipnja u Zagrebu. Skup je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

IX. Međunarodna stručno znanstvena konferencija „Unapređenje kvalitete života djece i mladih“ održana je u Mađarskoj, u Harkanyu, od 22. do 24. lipnja. Konferenciju su organizirali Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih iz Tuzle i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli. Sudionici su bili stručnjaci iz zemalja Jugoistočne Europe. Na skupu je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu. Ona

je prikazala preliminarne rezultate istraživanja provedenog u suradnji sa stručnjacima Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i Hrvatskih studija u Zagrebu o tome kakvu podršku u školi i sportskim klubovima trebaju djeca čiji su roditelji u zatvoru.

Međunarodna konferencija „Current Conditions in Early Childhood Education - the Basis for a Sustainable Future” i godišnja skupština OMEP-a održane su u Pragu od 25. do 29. lipnja. OMEP (*Organisation Mondiale pour l'Education Préscolaire*) je međunarodna, nevladina i neprofitna organizacija koja se bavi svim aspektima odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu. Konferencija je okupila je predstavnike iz 50-ak zemalja: odgojitelje, učitelje, stručne suradnike, ravnatelje, znanstvenike, studente, donositelje obrazovnih politika na nacionalnoj i lokalnoj razini te druge stručnjake s područja dječjeg razvoja i kvalitete života u ranom djetinjstvu. Na konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna konferencija „SAPERE AUDE - Poboljšanje obrazovnih ishoda djece i mladih iz alternativne skrbi kroz mentorstvo” održana je u Zagrebu 5. srpnja. Na konferenciji su prisustvovali projektni partneri iz Španjolske, Austrije, Njemačke, Francuske i Hrvatske koji su predstavili rezultate projekta i primjere iz prakse. Rad konferencije pratila je savjetnica pravobraniteljice.

Međunarodna konferencija o nestaloj djeci „Čija djeca su nestala djeca?” održana je u Zagrebu 13. srpnja u organizaciji Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Centra za nestalu i zlostavljaju djecu iz Osijeka. Na konferenciji su domaći i strani znanstvenici i stručnjaci iz državnog i civilnog sektora održali više izlaganja. Pravobraniteljica za djecu održala je izlaganje „Nestanak djeteta kao izazov za stručnjake - perspektiva Ureda pravobranitelja za djecu”. Na konferenciji je sudjelovala i savjetnica pravobraniteljice.

22. Godišnja konferencija i opća skupština Europske mreže pravobranitelja za djecu - ENOC održana je od 19. do 21. rujna u Parizu. Tema konferencija bila je „Dječja prava i dobrobit, promocija mentalnog zdravlja”. Osim predstavnika i članova organizacija mreže na konferenciji su govorili predstavnici zakonodavne i izvršne vlasti Francuske i Povjerenik EU za zdravlje i hranu, a na dva panela su UN-ovi specijalni izvjestitelji i pravobranitelji te psiholozi i psihijatri raspravljali o mentalnom zdravlju djece i adolescenata. Pravobraniteljica za djecu je na radionici o aktualnim projektima i aktivnostima pojedinih pravobraniteljskih institucija govorila o aktivnostima svoje Mreže mladih savjetnika. Govorila je i o izazovima koji se tiču nezavisnosti Pravobranitelja za djecu, u okviru Pariških pravila i međunarodnih standarda jamčenja neovisnosti institucija za ljudska prava. Zamjenica pravobraniteljice za stručne poslove je na radionici o preventivnim mjerama za unapređivanje dječjeg mentalnog zdravlja govorila o preporukama VE o djeci čiji su roditelji u zatvoru. Tijekom boravka u Francuskoj, pravobraniteljica i njezina zamjenica pridružile su se i organiziranom obilasku prihvatnoga centra za djecu bez pratnje u Parizu.

XI. stručno savjetovanja tužilaca u Bosni i Hercegovini „Pravda za svako dijete - Zaštita djece izložene riziku i djece u kontaktu sa pravosudnim sistemom u BiH” održano je od 1. do 3. listopada u Neumu. Skup je organiziralo Udruženje tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine u suradnji s Centrom za edukaciju sudija i tužilaca FBiH, Centrom za edukaciju sudija i tužilaca RS, te uz podršku USAID's *Justice Project* u BiH, UNICEF-a, Misije OSCE u BiH, Centra za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu (CPRC) i Atlantske inicijative u BiH. Na događanju su sudjelovali stručnjaci te gosti tužitelji i suci iz BiH, Srbije, Slovenije i Hrvatske. Savjetovanje je održano u pet panela s temama o organiziranom kriminalu i korupciji, ratnom zločinu, trgovini ljudima i rodno zasnovanom nasilju, djeci u sukobu sa zakonom te ilegalnoj migraciji. Na poziv organizatora, pravobraniteljica za djecu je održala izlaganje „Prednosti diverzionog/alternativnog modela postupanja prema mladima”.

Prvi internacionalni kongres dječje i adolescentne psihoterapije „Mjesto psihoterapije u očuvanju zdravlja i dobrobiti djece i adolescenata”, održan je u Sarajevu od 18. do 20. listopada. Cilj kongresa bio je isticanje potrebe za povećanjem svjesnosti svih stručnjaka iz područja zdravstva, socijalne zaštite, obrazovanja i pravosuđa o važnosti multidisciplinarnog i intersektoralnog suradnje u očuvanju zdravlja i dobrobiti djece i adolescenata. Zamjenica pravobraniteljice za djecu održala je izlaganje „Važnost pravobraniteljstva za djecu u očuvanju dobrobiti djece” te izlaganje u kojem je predstavila rad pod nazivom „Djeca migranti i rizik od seksualne eksploatacije - mogućnosti psihološke i pravne zaštite”.

Završna konferencija projekta „Monitoring prisilnih udaljenja II” (*Forced-Return Monitoring II - FREM II*) održana je u Nürnbergu u Njemačkoj, 23. listopada. Na završnom događanju projekta sudjelovala je savjet-

nica pravobraniteljice za djecu. Uz partnere projekta ICMPD, FRONTEX i FRA, konferencija je okupila sudionike iz tijela koja sudjeluju u provođenju prisilnih udaljenja i institucija koje provode nadzor nad prisilnim udaljenjima iz država članica i država vezanih za shengenski sustav. Najavljen je projekt FReM III, u kojem će sudjelovati 22 države, među kojima i Hrvatska.

Konferencija međunarodne organizacije EUROCHILD „Gradimo bolju Europu s djecom: Pridružite nam se!“ (*Building a better Europe with children: All Aboard!*) održana je od 29. do 31. listopada u Opatiji, pod pokroviteljstvom Predsjednice RH. Na konferenciji su predstavljeni pozitivni primjeri načina na koje javni donositelji odluka na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini poštuju pravo djece da sudjeluju u donošenju odluka koje se odnose na život djece. Uključivanjem djece i mladih u planiranje, pripremu i održavanje konferencije i sama je konferencija bila primjer participacije djece. Na konferenciji je sudjelovala pravobraniteljica za djecu s dvije savjetnice te tri predstavnice Mreže mladih savjetnika.

Regionalna konferencija „Uloga nacionalnih institucija za ljudska prava na Zapadnom Balkanu u propagiranju ljudskih prava i zabrani diskriminacije“ održana je u Sarajevu od 29. do 30. studenoga, u sklopu Projekta „Jačanje kapaciteta institucije ombudsmana za ljudska prava za borbu protiv diskriminacije“. Konferenciju je organizirao Ured Vijeća Europe u Bosni i Hercegovini i Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH, kao nastavak na prethodnu sarajevsku Konferenciju „Razmjena najboljih iskustava u rješavanju kršenja ljudskih prava sa posebnim fokusom na borbu protiv diskriminacije“, održanu u veljači. Na skupu je bila i pravobraniteljica za djecu.

Druga međunarodna konferencija o Stop programu „Prava djece i mladih u kaznenom postupku i izazovi u primjeni alternativnog pristupa/mjera diverzije“ održana je u Zagrebu 10. prosinca. Na konferenciji su sudjelovali strani i domaći stručnjaci koji su razmijenili iskustva i perspektive na području maloljetničkog prava, a naročito vezano za primjenu alternativnih mjera postupanja, što dovodi do zaštite zajednice, kao i do prevencije kriminaliteta mladih. Na konferenciji su bile pravobraniteljica za djecu, njezine zamjenice i savjetnice.

Drugi hrvatski kongres o mentalnom zdravlju djece i mladih s međunarodnim sudjelovanjem „Mentalno zdravlje mladih-bogatstvo naroda“ održan je u Zagrebu 18. i 19. svibnja, a organizirali su ga Hrvatska udruga za dojenačku, dječju i adolescentnu psihijatriju, Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež te Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba. Na kongresu su sudjelovali subspecijalisti i specijalizanti dječje i adolescente psihijatrije, psihijatri, predstavnici školske medicine, pedijatri, liječnici obiteljske medicine, liječnici drugih specijalnosti, psiholozi, pedagozi, socijalni radnici, socijalni pedagozi, edukacijski rehabilitatori, logopedi te nastavnici i odgajatelji. Skup je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu te je održala izlaganje o stigmatizaciji djece s TUR, kao okidaču za izloženost vršnjačkom nasilju u školama.

OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA

Uvažavanjem preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 2004. o potrebi, „jačanja političke, ljudske i financijske potpore Uredu pravobranitelja za djecu u svrhe olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, izvan glavnog grada države članice“, Ured pravobraniteljice za djecu je svoje djelovanje, uz Središnji Ured u Zagrebu, proširio i na regionalne urede u Splitu, Osijeku i Rijeci. Djelovanjem svih Ureda pravobraniteljice za djecu na četiri lokacije omogućena je bolja dostupnost strankama iz županija, kao i djelotvorna pristupačnost institucija savjetnicima Ureda na području županija koje pokrivaju pojedini regionalni uredi te središnji ured.

Ured primjenjuje dva načela u svom radu. U postupanju po prijavama pojedinačnih povreda prava djece i predlaganju mjera zaštite njihovih prava, radi se prema funkcionalnom načelu, u skladu sa stručnim znanjem i profesionalnim iskustvom savjetnika, neovisno o mjesnom položaju i djelovanju ureda, u odnosu na regiju iz koje dijete dolazi. Promociju prava djece savjetnici u regionalnim uredima provode prema teritorijalnom načelu.

Moramo istaći, kako svaka aktivnost pravobraniteljice za djecu izvan Zagreba, uz regionalnu ima i nacionalnu razinu i cilj, kao i sudjelovanje i organizaciju.

Središnjem i regionalnim uredima stranke se svakodnevno obraćaju telefonom ili osobno dolaze u urede. Ostale potrebne aktivnosti (administrativne, organizacijske i koordinacijske) obavljaju se jedinstveno iz središnjeg ureda u Zagrebu.

Telefonski razgovori i osobna savjetovanja se bilježe, osim prvih ulaznih telefonskih informativnih kontakata sa strankama. Tablice 1. i 2. prikazuju ih po strukturi prijavitelja i po županiji.

Osobna i telefonska savjetovanja po strukturi prijavitelja

PODNOŠITELJ	BROJ PRIJAVA
majka	549
otac	264
institucije	122
ostali	113
baka	99
djed	35
roditelji	14
dijete osobno	11
rođaci	7
susjedi	7
anonimno	7
sestra ili brat	3
UKUPNO	1231

Telefonom su nam se najviše obraćale majke, 549 puta, zatim očevi 264, institucije 122 i bake 99, a djeca osobno 11 puta.

Osobna i telefonska savjetovanja po županijama

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
SPLITSKO-DALMATINSKA	264
PRIMORSKO-GORANSKA	244
Nepoznato	217
GRAD ZAGREB	104
OSJEČKO-BARANJSKA	101
ISTARSKA	60
ZAGREBAČKA	26
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	25
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	20
ŠIBENSKO-KNINSKA	18
VARAŽDINSKA	16
LIČKO-SENJSKA	15
SISAČKO-MOSLAVAČKA	15
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	14
INOZEMSTVO	13
KRAPINSKO-ZAGORSKA	13
ZADARSKA	13
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	11
BRODSKO-POSAVSKA	11
KARLOVAČKA	9
POŽEŠKO - SLAVONSKA	9
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	8
MEDIMURSKA	5
UKUPNO	1231

Iz tablice je razvidno da je najviše obraćanja bilo iz Splitsko-dalmatinske županija (264), slijedi ju Primorsko-goranska županija (244), Grad Zagreb (104) te Osječko-baranjska županija (101). Najmanje je bilo poziva iz Međimurske (5), Virovitičko-podravске (8) te Požeško-slavonske županije (9).

U 2018. izvršen je obilazak ustanova i drugih prostora, u kojima kraće ili duže vrijeme borave djeca. Ukupno je obišeta 71 ustanova i druga mjesta.

Obilasci ustanova i drugih mjesta prema regijama

	Regija ureda u Splitu	Regija ureda u Rijeci	Regija ureda u Osijeku	Regija ureda u Zagrebu	UKUPNO
Ustanove socijalne skrbi	5	2		4	11
Centar za socijalnu skrb				1	1
Skloništa za žrtve nasilja		1	1		2
Prihvatilište za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante			1	1	2
Odgojno obrazovne ustanove	9	9	9	17	44
Zdravstvene ustanove		1	1		2
Dječje igraonice		2			2
Kaznene ustanove		1	1	1	3
Druga mjesta	1	3			4
UKUPNO	15	19	13	24	71

12.1 URED U OSIJEKU

Regionalni ured u Osijeku teritorijalno obuhvaća područje pet županija u istočnom dijelu Republike Hrvatske: Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske, Slavonsko-baranjske, Požeško-slavonske i Virovitičko-podravске. U uredu je zaposleno dvoje savjetnika, diplomirani pravnik i diplomirana socijalna pedagoginja.

U tablici su prikazani podaci broja i vrste povreda dječjih prava s područja djelovanja Ureda u Osijeku, za svaku županiju pojedinačno i ukupno za regiju u odnosu na broj svih zaprimljenih prijava upućenih Uredu pravobraniteljice.

Broj pojedinačnih prijava - Osijek

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	17	29	11	6	14	77	613	690
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	9	16	6	4	5	40	310	350
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1	2	1		1	5	67	72
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	7	10	4	2	6	29	204	233
<i>Ostala osobna prava</i>		1			2	3	32	35
Prava djece kao članova društvene zajednice	1	2				3	35	38
Obrazovna prava	6	12		4	5	27	291	318
Zdravstvena prava	8	43	1	2	1	55	118	173
Socijalna prava	3			1	1	5	40	45
Ekonomska prava		2	1	2	1	6	62	68
Kulturna prava					1	1	38	39
Pravosudno-zaštitna prava	2	4				6	66	72
Sigurnost i zaštita djece	4	10		3	1	18	63	81
Diskriminacija				1		1	37	38
Nenadležnost		2				2	19	21
Ostala prava							5	5
UKUPNO	41	104	13	19	24	201	1387	1588

Ukupno je primljeno 1588 pojedinačnih prijava povreda prava djece. Na regionalno područje ureda u Osijeku odnosi se njih 201, što je za 20 prijava više nego prethodne godine. Najviše prijava je iz Osječko-baranjske županije (104), slijedi Brodsko-posavska (41), Vukovarsko-srijemska (24), Virovitičko-podravska (19), a najmanje iz Požeško-slavonske (13). Kao i prošlih godina, prema strukturi prijava najbrojnije su one vezane uz osobna prava (77), od čega se najviše (40) odnosi na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb, nešto manje (29) na povredu prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, a zatim slijede povrede zdravstvenih (55) i obrazovnih prava (27).

U skladu s teritorijalnom nadležnošću, Regionalni ured u Osijeku nastavio je pratiti zaštitu prava i interesa djece migranata/izbjeglica smještenih u Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku te Transitni prihvatni centar za strance Tovarnik. Izvršen je uvid u način ostvarivanja i razinu skrbi o djeci (16) koja privremeno borave u TPC Tovarnik, zajedno s roditeljima (10), uz provođenje mjere ograničenja slobode kretanja stranaca koji su zatečeni u nezakonitom prelasku vanjske granice Europske unije, do preseljenja u Prihvatni centar za strance, budući da su podnijeli zahtjev za priznavanjem međunarodne zaštite u RH.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Više o tome u poglavlju *Djeca u pokretu*.

Savjetnici su nastavili i sudjelovanje u provođenju istraživanja pravobraniteljice za djecu „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“ u sklopu kojeg su posjetili tri srednje i tri osnovne škole.¹⁶⁵ Također, djeca članovi MMS-a s područja ureda u Osijeku sudjelovala su na više jednodnevnih i dvodnevnih zajedničkih sastanaka o čemu više govorimo u poglavlju o sudjelovanju djece.

Uz rad na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama praćenja i zaštite prava djece, kao i promociji dječjih prava na regionalnoj razini, savjetnica i savjetnik ureda u Osijeku obišli su nekoliko ustanova na području regije. Prema svom području praćenja (PUP, djeca u sukobu sa zakonom i djeca zatvorenika, djeca s teškoćama mentalnog zdravlja) savjetnica je, osim na području teritorijalne nadležnosti osječkog Ureda, obišla i ustanove u drugim dijelovima Hrvatske.

Na području regije obišli smo 13 ustanova: Gimnaziju u Požegi, Graditeljsko-geodetsku školu u Osijeku, Ekonomsku školu u Vukovaru, OŠ Borovo u Borovu, OŠ Kneževi Vinogradi u Kneževim Vinogradima, OŠ braće Radića u Pakracu, OŠ Negoslavci u Negoslavcima, OŠ Nikole Andrića u Vukovaru, OŠ Mijata Stojanovića u Babinoj Gredi, Kaznionicu u Požegi, Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek, Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja u Osijeku i Tranzitni prihvatni centar za strance u Tovarniku.

Također smo sudjelovali na sljedećim skupovima: Okrugli stol „Prekogranično odvođenje i zadržavanje djece - hrvatska praksa i europska očekivanja“, u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku; radionica „Živjeti s nama“ usmjerena pripremi lokalne zajednice za integraciju migranata i izbjeglica, u organizaciji Volonterskog centra Osijek; stručni skup „Za djetinjstvo jednakih prilika“ o potrebi jačanja svijesti u društvu o pojavnosti siromaštva i socijalne isključenosti djece kao posljedice stanja u kojem se nalaze djeca zajedno s obitelji, u organizaciji SOS Dječjeg sela Ladimirevci; VII. znanstveno-stručni skup „Osnaživanje potencijala za preventivne aktivnosti u zajednici“, u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Osijeku; stručni skup u povodu Međunarodnog dana socijalnog rada „Održivost zajednice i okoliša“, u organizaciji Udruge socijalnih radnika Osječko-baranjske županije; stručni skup „Intervencijski programi kao podrška obiteljima“, u organizaciji Udruge Breza; okrugli stol „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru“, u organizaciji Fakulteta za odgojno-obrazovne znanosti Sveučilišta u Osijeku; konferencija za tisak i obilježavanje otvorenja novoobnovljenog prostora za posjete djece u Kaznionici u Požegi; 11. nacionalni susret udomiteljskih obitelji u Vukovaru, u organizaciju Forumu za kvalitetno udomiteljstvo djece; predstavljanje mentorskog programa „Najbolji ja - iskustva iz prakse“, u organizaciji Centra za nestalu u zlostavljanu djecu u Osijeku; susret djece i odraslih „Pitam, dakle zanima me“, u organizaciji udruge Dokkica u Osijeku; stručni skup u Osijeku u povodu Međunarodnog dana ljudskih prava, u organizaciji Pučke pravobraniteljice; obilježavanje 15 godina djelovanja Udruge „NEovisnost“ u Osijeku; otvorenje Područnog ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Osijeku; obilježavanje petogodišnjice rada dislocirane jedinice poludnevnog boravka Centra za pružanje usluga u zajednici Klasje iz Osijeka u Bistrincima.

Na području rada Ureda savjetnica je na poziv AZOO-a održala izlaganje „Prava djece s problemima u ponašanju“ za Županijsko stručno vijeće Vukovarsko-srijemske županije, za voditelje preventivnih programa u osnovnim i srednjim školama. Na stručnom skupu u organizaciji HZJZ-a održala je u dva navrata izlaganje „Vršnjačko nasilje u školama“. Na stručnom skupu Udruge Izvor održala je izlaganje „Nasilje nad djecom u obitelji - perspektiva pravobraniteljice za djecu“; u suvoditeljstvu je održala radionicu u Učeničkom domu Hrvatskog radiše u Osijeku o temi „Ostvarivanje prava djece u učeničkim domovima“. Savjetnica je održala i nekoliko izlaganja ove tematike i u drugim dijelovima Hrvatske.

Susrete s djecom na području osječkog Ureda savjetnici su ostvarili prilikom obilazaka ustanova u pet županija, osobito kroz razgovor s članovima Vijeća učenika u školama i Vijeća korisnika u domovima socijalne skrbi.

12.2 URED U RIJECI

Prema teritorijalnom načelu regionalni ured u Rijeci pokriva područje triju županija i to Primorsko-goransku, Ličko-senjsku i Istarsku županiju. U Uredu rade dvije savjetnice, diplomirane pravnice, koje obavljaju poslove

¹⁶⁵ Više o tome u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

vezane za regiju te za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (obiteljsko-pravna zaštita, diskriminacija i promet te zdravstvena, socijalna i obrazovna prava).

Tablica prikazuje podatke o broju i vrsti povreda dječjih prava kojima se bavio ured, za svaku županiju pojedinačno i ukupno za regiju.

Broj pojedinačnih prijava - Rijeka

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	82	8	35	125	565	690
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	40	3	20	63	287	350
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	5	2	2	9	63	72
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	34	3	12	49	184	233
<i>Ostala osobna prava</i>	3		1	4	31	35
Prava djece kao članova društvene zajednice	1		3	4	34	38
Obrazovna prava	40	2	15	57	261	318
Zdravstvena prava	7			7	166	173
Socijalna prava	8			8	37	45
Ekonomska prava	17	3		20	48	68
Kulturna prava	1			1	38	39
Pravosudno-zaštitna prava	7	1	4	12	60	72
Sigurnost i zaštita djece	5		4	9	72	81
Diskriminacija	1	1		2	36	38
Nenadležnost			1	1	20	21
Ostala prava					5	5
UKUPNO	169	15	62	246	1342	1588

Od ukupnog broja 1588 prijava pojedinačnih povreda prava, na riječku regiju se odnosilo njih 246, od čega 169 na Primorsko-goransku županiju, slijedi Istarska sa 62 i Ličko-senjska 15 prijava. Najveći broj prijava iz ove tri županije odnosio se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (63), zatim na obrazovna prava (57), pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (49) te ekonomska prava (20).

Savjetnice pravobraniteljice rade na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te na promociji prava djece u regiji.

U sklopu istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“, koje je Ured pravobranitelja za djecu proveo u suradnji sa stručnjacima s Edukacijsko-rehabilitacijskog i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu proveli smo anketiranje učenika, nastavnika i stručnih suradnika u OŠ „Rikard Katalinić Jeretov“ u Opatiji, OŠ Skrad, OŠ Marije i Line Umag, OŠ dr. Jure Turića Gospić, Srednjoj školi Delnice, Srednjoj talijanskoj školi Rijeka, Turističko-ugostiteljskoj školi Antona Štifića Poreč i Strukovnoj školi Gospić. U Uredu smo održali poludnevnu radionicu s djecom kojoj smo predstavili prava djece čiji su roditelji u zatvoru i paneuropsku kampanju za zaštitu prava ove djece, a djeca su sudjelovala u izradi dječje verzije Preporuka Vijeća Europe o djeci roditelja zatvorenika.

Tijekom godine na području regije obišli smo Odjel za hematologiju i onkologiju Klinike za pedijatriju Kliničkog bolničkog centra Rijeka te Zavod za neurologiju i psihijatriju dječje dobi i Ambulantu i dnevnu bolnicu za dječju i adolescentnu psihijatriju Klinike za pedijatriju Kliničkog bolničkog centra Rijeka, Dječji dom Ruža Petrović u Puli, Dom za odgoj djece i mladeži Pula, Zatvor u Rijeci, Sklonište i savjetovalište udruge Sigurna kuća Istra - Dislocirana jedinica. Također smo obišli novoizgrađeni dječji vrtić na Punta Kolovi u

Opatiji, novoizgrađeni Dječji vrtića Đurđice u Rijeci, dječju igraonicu Garfield u Rijeci, Zabavni park Happy Land Rijeka, udruge *Šarolija* i Centar za kulturu dijaloga u Rijeci te nužni smještaj za socijalno ugrožene građane Grada Rijeke.

U cilju praćenja i promocije dječjih prava u regiji smo sudjelovali na slijedećim događanjima: obilježavanje 10 godina rada Podružnice Obiteljskog centra u Senju; predstavljanje stručnog priručnika za voditelje grupnih radionica za djecu i mlade „Budi izvor“ u Centru za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce; Kazališni sabor Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci pod naslovom „Za što ste nas odgojili?“; sastanci Programskog odbora Eurochild konferencije - PAG (*Programme Advisory Group*) u pripreme međunarodne konferencije mreže Eurochild; 6. Međunarodni simpozij „Zdravlje za sve?! Promicanje otpornosti u obrazovanju u Europi!“ održan na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci; predstavljanje publikacije „Prvi koraci na putu prema kvaliteti: Samovrednovanje ustanova ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja“, u organizaciji Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje; jubilarni 20. susret Dječjih foruma Hrvatske u Poreču s temom „Dječji forumi u prilog promicanju socijalne uključenosti te očuvanja nacionalnog i lokalnog identiteta“, u organizaciji Saveza DND Hrvatske; 8. državni susret specijalne olimpijade djece s teškoćama u razvoju, u organizaciji Centra za rehabilitaciju Fortica Kraljevica; svečano obilježavanje Dana učitelja u Dječjem vrtiću „Grdelin“ u Buzetu; Javno snimanje emisije „Zašto tako“ u Učeničkom domu Podmurvice u Rijeci; *Jesenska škola HPKZ-a* u Opatiji, s temom „Kultura obrazovanja za kulturu društva“; pokazna vježba u organizaciji Zavoda za hitnu medicinu PGŽ u suradnji s polaznicima Građanskog odgoja i obrazovanja OŠ Nikola Tesla u Rijeci, a s ciljem osvješćivanja uloge građana-laika u postupku oživljavanja srca; 20. riječki dani bioetike s temom o cijepljenju, u organizaciji Sveučilišta u Rijeci - Medicinskog fakulteta, Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini, Fakulteta zdravstvenih studija, Doma zdravlja Primorsko-goranske županije, Dokumentacijsko-istraživačkog centra za europsku bioetiku „Fritz Jahr“ i Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku; konferencija međunarodne organizacije Eurochild „Gradimo bolju Europu s djecom: Pridružite nam se!“ (*Building a better Europe with children: All Aboard!*); obilježavanje 100. godišnjice postojanja Centra za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce; obilježavanje 10. obljetnice projekta Ambasadori „Tića“ u Rijeci; Božićna priredba u Domu I. B. Mažuranić u Lovranu te prezentacija edukativnog crtanog filma „Otvori oči“ udruge „...i djeci s ljubavlju“. Savjetnice riječkog ureda sudjelovale su i na drugim događanjima izvan regije prema svojim područjima praćenja.

Osim tijekom obilazaka ustanova, savjetnice su se družile s djecom i u uredu pravobraniteljice. Među riječkim učenicima koji su izabrali građanski odgoj kao izvannastavnu aktivnost riječki su ured posjetili učenici OŠ Vežica iz Rijeke te učenici OŠ Gornja Vežica iz Rijeke, a savjetnica je, na poziv predsjednika Vijeća učenika, o dječjim pravima izlagala i u Gimnaziji Andrije Mohorovičića. Studente integriranog diplomskog i preddiplomskog sveučilišnog studija na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, u sklopu izbornog kolegija „Maloljetničko kazneno pravo“, u riječkom je uredu primila pravobraniteljica te ih upoznala sa specifičnostima svoga rada.

Pravobraniteljica i savjetnice riječkog ureda sastale su se s predstavnicima CZSS Rijeka, Centra za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ Selce, Dječjeg doma „Ivana Brlić Mažuranić“ Lovran i Udruge udomitelja djece PGŽ DAMDOM s ciljem razmjene informacija i suradnje u zaštiti prava i dobrobiti djece u skrbi i procesu deinstitutionalizacije. Uočeni problemi i poteškoće te saznanja ovih institucija osobito su važne u djelovanju Ureda pravobraniteljice za djecu radi praćenja primjene propisa u odnosu na zaštitu djece u alternativnoj skrbi.

Pravobraniteljica i savjetnice riječkog ureda sastale su se i sa županom Primorsko-goranske županije te s predstavnicima županijskih odjela u čijem je djelokrugu skrb o djeci. Cilj sastanka bio je jačanje međusobne suradnje i razmjene informacija radi zaštite djece, s osvrtom na poboljšanja sustava, specifičnosti županije i primjere dobre prakse. Na sastanku se raspravljalo o području skrbi o posebnim skupinama djece, kao što su djeca koja žive na otocima, u romskim naseljima i nužnom smještaju i djeca s TUR te o dostupnosti usluga koje su im potrebne. Bilo je riječi i općenito o dostupnosti stručnjaka za potrebe djece, zatim o stanju procijepljenosti djece u županiji, odgoju i obrazovanju djece, prometnoj sigurnosti i preventivnim aktivnostima te dostupnosti sadržaja slobodnog vremena, sporta i kulture djeci. Razmotreni su primjeri dobre prakse i mogućnosti širenja postojeće mreže usluga za djecu i obitelji te mogućnosti unapređivanja skrbi o djeci.

12.3 URED U SPLITU

Regionalni ured u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačko-neretvanske. U uredu su zaposlene dvije savjetnice pravobraniteljice, profesorica pedagogije i diplomirana pravica, koje obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje socijalne skrbi i obitelji te područje odgoja i obrazovanja i kulturnih prava). Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te na promociji prava djece u regiji.

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno te dalmatinske regije u cjelini, u odnosu na ukupan broj prijava Uredu u 2018. godini.

Broj pojedinačnih prijava - Split

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	71	23	12	10	116	574	690
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	38	17	7	6	68	282	350
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	6	3	2	3	14	58	72
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	26	2	3	1	32	201	233
<i>Ostala osobna prava</i>	1	1			2	33	35
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	1		1	4	34	38
Obrazovna prava	34	5	6	3	48	270	318
Zdravstvena prava	12	1	3		16	157	173
Socijalna prava	2	1	1		4	41	45
Ekonomska prava	6	5	1		12	56	68
Kulturna prava	4		2		6	33	39
Pravosudno-zaštitna prava	8		2	3	13	59	72
Sigurnost i zaštita djece	3		1	2	6	75	81
Diskriminacija	6		1	1	8	30	38
Nenadležnost		1	2	1	4	17	21
Ostala prava	1				1	4	5
UKUPNO	149	37	31	21	238	1350	1588

Od ukupno 1588 pojedinačnih prijava povreda prava djece u 2018. godini, na regije u području djelovanja ureda u Splitu odnosi se 238 prijava. Najveći broj prijava odnosi se na Splitsko-dalmatinsku županiju (149), a potom slijede Zadarska (37), Dubrovačko-neretvanska (31) te Šibensko-kninska (21).

Prema vrsti prijava, najveći broj prijava u regiji i ove godine odnosio se na povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (68). Slijede povrede obrazovnih prava (48), prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (32), zdravstvenih prava (16), prava na privatnost (14), pravosudno zaštitnih prava (13) i ekonomskih prava (12), dok su povrede ostalih prava zastupljene u manjem broju.

Ove godine pravobraniteljica za djecu i njezine savjetnice međunarodni Dječji tjedan obilježile su u Dubrovniku kroz različite aktivnosti: obilaskе ustanova (Dječji dom Maslina i Učenički dom Paola di Rosa) u kojima borave djeca, individualno savjetovanje sa strankama, radne sastanke s čelnicima Grada i druženje s djecom grada Dubrovnika (predstavnicima Dječjeg gradskog vijeća). Tom prigodom održan je okrugli stol s predstavnicima svih relevantnih institucija koje brinu o djeci s temom „Stanje prava djece u gradu Dubrovniku i Du-

brovačko-neretvanskoj županiji“. Održan je i sastanak s čelnicima grada Splita s temom „Ostvarivanja prava djece u gradu Splitu“.

Savjetnica pravobraniteljice, u okviru promocije prava djece, započela je s ciklusom predavanja i radionica za međužupanijska stručna vijeća odgajatelja, stručnih suradnika i zdravstvenih djelatnika učeničkih domova uz temu „Kompetencije odgajatelja u području zaštite prava djece“ te je za područje Dalmatinske regije održano predavanje i radionica u Splitu.

Suradnja s Filozofskim fakultetom u Splitu nastavljena je i tijekom 2018. te je savjetnica pravobraniteljice za djecu, kao vanjska suradnica, vodila kolegij o pravima djece za studente učiteljskog studija.

Sudjelovali smo na sljedećim skupovima i događanjima u regiji: okrugli stol „Razvoj sustava podrške žrtvama i svjedocima na području Splitsko-dalmatinske županije“, u organizaciji Udruge Bijeli krug Hrvatske; promocija priručnika o pravima djece „We, the Kids of the EU, believe“ OŠ Manuš Split; obilježavanje 5. obljetnice nacionalne kampanje „Čitaj mi!“, u povodu Međunarodnog dana dječje knjige, u organizaciji Hrvatskog knjižničarskog društva; okrugli stol „I zaposleni roditelji i poslodavci traže bolju ravnotežu između radnog i obiteljskog života“, u organizaciji Kluba trudnica i roditelja Split i Udruge roditelja *Korak po korak*; okrugli stol o prevenciji nasilja u adolescentskim vezama, koji je u okviru projekta „Reci NE nasilju“ organizirala Udruga Centar za hagioterapiju - Split u partnerstvu s CZSS Omiš; 35. jubilarni seminar „Hrvatska proljetna pedijatrijska škola“ za liječnike, medicinske sestre i tehničare u pedijatrijskoj skrbi, u organizaciji KBC-a Split - Klinike za dječje bolesti, Hrvatskog pedijatrijskog društva, Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu te Pedijatrijskog društva Hrvatske udruge medicinskih sestara; međunarodna konferencija „Umreženi protiv siromaštva“, u organizaciji udruge „Most“ iz Splita, na kojem je savjetnica pravobraniteljice sudjelovala kao panelistica u tematskom bloku „Transgeneracijsko siromaštvo, stigma siromaštva i posljedice na mentalno zdravlje - što činimo da ih umanjimo“; obilježavanje 70 godina postojanja OŠ Trstenik Split; predstavljanje Priručnika „Kad se vraćaš?“, koji je u sklopu projekta „Birajte roditeljske bitke“ izdala udruga Liga za prevenciju ovisnosti iz Splita, a čime je obilježila Europski tjedan djece čiji su roditelji u zatvoru; trening „Integracija izbjeglica u lokalne zajednice koje prvi put primaju izbjeglice“, u organizaciji Udruge „MI“ iz Splita; 28. međunarodnom dječjem festivalu „Mali Split“; predavanju o GDPR-u, u organizaciji Odvjetničke akademije HOK-a i Odvjetničkog zbora Splitsko-dalmatinske županije Split; obilježavanje 70. obljetnice sporta gluhih Grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije u organizaciji Splitskog sportskog saveza gluhih; predavanje psihologinje doc. dr. sc. Brune Proface „Dijete i roditelji u obitelji koja treba pomoć“ te predstavljanje programa „Rastimo zajedno i mi“ u organizaciji CZSS Split, Podružnice Obiteljski centar, u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece te Međunarodnog dana *Konvencije o pravima djeteta*; stručni skup „Iskustvo traume i posttraumatski rast kroz različite perspektive“, u organizaciji Skloništa za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja pri Caritasu Splitsko-makarske nadbiskupije i Sveučilišta u Splitu u povodu Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama; okrugli stol „Imovno stanje kao prepreka u pristupu pravosuđu - problemi besplatne pravne pomoći“, u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice; druženje nesrodnčkih udomiteljskih obitelji, djece i stručnih djelatnika u organizaciji Tima za udomiteljstvo CZSS Split.

U cilju promocije i praćenja ostvarivanja dječjih prava obilazili smo ustanove u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Na području splitske regije obišli smo: Dom za djecu Maestral, Podružnicu Miljenko i Dobrila te stanove u kojima se pruža usluga organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku; Kuću za roditelje u Splitu - besplatni smještaj za roditelje/skrbnike čija se djeca nalaze na liječenju ili rehabilitaciji u Splitu; Dječji dom Maslina, Dubrovnik; Učenički dom Paola di Rosa, Dubrovnik.

Tijekom provedbe istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“ na području dalmatinske regije obišli smo osam odgojno-obrazovnih ustanova: OŠ Jurja Dalmatinca Pag, OŠ Kistanje, OŠ don Mihovila Pavlinovića Metković, OŠ Gripe, Srednja škola Bartula Kašića Pag, Škola za dizajn, grafiku i održivu gradnju Split, Medicinska škola Šibenik i Gimnazija Metković.

Tijekom godine ostvareno je i više susreta s djecom članovima Mreže mladih savjetnika iz ove regije. Splitski ured su posjetili sudionici međunarodnog dječjeg festivala „Mali Split“ te učenici drugih razreda OŠ Pojšan kako bi se upoznali s radom ureda, dječjim pravima i *Konvencijom o pravima djeteta*. Posjetili su nas i studenti Učiteljskog fakulteta u Splitu te su se upoznali s konceptom dječjih prava i radom pravobraniteljice za djecu.

1 2.4 SREDIŠNJI URED U ZAGREBU

Središnji ured u Zagrebu teritorijalno pokriva područje Grada Zagreba i Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske i Koprivničko-križevačke županije. U središnjem uredu, uz pravobraniteljicu za djecu i dvije zamjenice, koje su po struci prof. psihologije i pravnica, rade savjetnice pravobraniteljice: tri diplomirane pravnice, profesorica psihologije, diplomirana pedagoginja, diplomirana socijalna radnica i profesorica defektologije. U središnjem uredu, kao sjedištu, obavljaju se svi administrativno-računovodstveni poslovi, uključujući i potrebe tri regionalna ureda. Poslove su veći dio godine obavljala četiri službenika/ce - troje administrativnih referenata i računovodstvena referentica. U studenom 2018. ured je napustio jedan administrativni referent.

Od ukupno 1588 prijava pojedinačnih povreda prava djece primljenih u 2018. godini, njih 680 odnosi se na ovu regiju. Od toga broja 360 na Grad Zagreb, 92 na Zagrebačku, 46 na Sisačko-moslavačku, 36 na Varaždinsku, 31 na Karlovačku, 29 na Koprivničko-križevačku, 23 na Međimursku, 22 na Krapinsko-zagorsku i 19 na Bjelovarsko-bilogorsku županiju te 22 na inozemstvo.

Broj pojedinačnih prijava - Zagreb

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno za regiju	Županije Split, Rijeka, Osijek	UKUPNO NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	6	11	18	7	8	18	9	39	157	16	289	318	83	690
<i>Pravo na život uz roditelje i rod. skrb</i>	2	5	8	5	2	10	6	23	76	8	145	171	34	350
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	2	1	2		1	1	1		17	2	27	28	17	72
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	2	4	7	2	4	7	1	15	56	2	100	110	23	233
<i>Ostala osobna prava</i>		1	1		1		1	1	8	4	17	9	9	35
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	1			1	1	1	2	8		16	11	11	38
Obrazovna prava	4	6	4	7	6	9	6	21	70		133	132	53	318
Zdravstvena prava		3	4	1		3	14	8	40	1	74	78	21	173
Socijalna prava	2	1		1	1	3		2	7	1	18	17	10	45
Ekonomska prava	1	3	1		1	1	2	3	8		20	38	10	68
Kulturna prava			1			4	1	3	19		28	8	3	39
Pravosudno-zaštitna prava	1	1	1	1	2		2	5	21	1	35	31	6	72
Sigurnost i zaštita djece	1	3		2	1	5	1	6	20	1	40	33	8	81
Diskriminacija	2	1		2	3	2		3	8		21	11	6	38
Nenadležnost		1		1					1	2	5	7	9	21
Ostala prava								1			1	1	3	5
UKUPNO	19	31	29	22	23	46	36	92	360	22	680	685	223	1588

Najveći broj prijava odnosi se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (145), obrazovna prava (133), pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (100), zdravstvena prava (74) i pravosudno-zaštitna prava (35).

U sklopu istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja“ pravobraniteljica i savjetnice posjetile su osam osnovnih škola: OŠ braće Radića Kloštar Ivanić, OŠ Milana Langa Bregana, OŠ Pavleka Miškine Zagreb, OŠ Orehovica, OŠ Čazma, OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog Ivanec, OŠ Mate Lovraka Petrinja i OŠ Vladimira Nazora Duga Resa te šest srednjih škola: Školu primijenjene umjetnosti i dizajna Zagreb, SŠ Ivan Švear Ivanić Grad, Gimnaziju A.G. Matoša Samobor, SŠ Zabok, Medicinsku školu Karlovac i Gimnaziju Sisak.

Od odgojno-obrazovnih ustanova u kojima djeca privremeno borave obišli smo dječji vrtić Maslačak u Krapinskim Toplicama i dvije ustanove koje provode programe odgoja i obrazovanja djece s TUR-om: Polikliniku za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG u Zagrebu i Centar za autizam. Također smo posjetili jednu kaz-

nionicu, tri ustanove socijalne skrbi za djecu s problemima u ponašanju te jedan dom za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima. Prilikom obilazaka ustanova ostvarili smo i susrete s djecom, i to kroz razgovore s članovima Vijeća učenika u školama i Vijećem korisnika u domovima socijalne skrbi.

U okviru sudjelovanja u Kampanji „#vidime - za djetinjstvo jednakih mogućnosti“ posjetili smo Centar za socijalnu skrb u Hrvatskoj Kostajnici. Posjetili smo djecu i roditelje tražitelje međunarodne zaštite smještene u Prihvatilištu za tražitelje azila u Zagrebu.

Prisustvovali smo mnogim događajima i skupovima, a neke navodimo u nastavku, grupirane po temama.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Sastanak o temi „Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja u kontekstu provjere osuđivosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u sustavu sporta i obrazovanja“, na inicijativu pravobraniteljice za djecu
- Međunarodna konferencija „Sigurno djetinjstvo: prevencija nasilja od predškolske dobi“ namijenjena djelatnicima u predškolskom odgoju, u organizaciji udruge Hrabri telefon
- Okrugli stol o zaštiti prava djece u duginim obiteljima, u organizaciji udruge Dugine obitelji, u povodu međunarodnog dana borbe protiv homofobije, bifobije i transfobije
- Nacionalna konferencija „Život djece bez pratnje u Hrvatskoj - (ne)vidljivi, (ne)zbrinuti, (ne)sigurni?“, u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljaju djecu
- Tribina „Sigurnost djece na prvom mjestu“, u povodu Međunarodnog dana prava djece, Europskog dana zaštite djece od seksualnog iskorištavanja i Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece.

Roditeljska skrb i osobna prava

- Stručno-edukativni skup „Prevencija i intervencija: zaštita osobnih podataka djece“, u organizaciji AZOP-a u suradnji sa saborskim Odborom za obitelj, mlade i sport, Ravnateljstvom policije i pravobraniteljicom za djecu
- Okrugli stol „Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke - izazovi, ciljevi i smjernice u radu“ u Ministarstvu pravosuđa
- Sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku s temom „Prepreke u posvajanju djece u Hrvatskoj - je li ih moguće premostiti?“
- Okrugli stol „Zaštita dobrobiti djece u situacijama razdvojenog i konfliktnog roditeljstva“, u organizaciji MDOMSP-a,
- Međunarodna konferencija o nestaloj djeci „Čija djeca su nestala djeca?“, koju su organizirali Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Centar za nestalu i zlostavljaju djecu iz Osijeka
- Okrugli stol „I jedan roditelj je roditelj - podrška jednoroditeljskim obiteljima“, u povodu završetka istoimenog projekta.

Zdravstvena prava

- Tematska sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskoga sabora „Posebno skupi lijekovi - naše potrebe i naša realnost“.
- Simpozij o aktualnim pitanjima dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije, „Psihosomatika, psihoterapija, suradno/konzilijarna dječja psihijatrija - uloga KBC-ova kao važnih regionalnih voditelja djelatnosti u Hrvatskoj“, u organizaciji Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju Hrvatskog liječničkog zbora
- Sastanak s predstavnicima zdravstvenih ustanova u kojima se liječe djeca, CZSS-a, Ministarstva zdravstva, MDOMSP-a, Centra za posebno skrbiništvo, Državnog odvjetništva, sudaca i drugih stručnjaka, radi unapređivanja suradnje stručnjaka iz različitih institucija te poboljšanja primjene postojećih mehanizama zaštite djece u slučajevima kad odluke roditelja nisu u interesu djeteta (npr. kad roditelji odbijaju preventivne i dijagnostičke postupke te liječenja djeteta koje liječnici smatraju potrebnima).

Prava djece s teškoćama u razvoju

- Znanstveno-stručna konferencija „Pomoćnik u nastavi u inkluzivnom obrazovanju: istraživanja i praksa“, o mogućnosti daljnjeg razvoja započetog modela pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika, kao podrške djeci s TUR u obrazovnome sustavu
- Radionica o medijskom izvještavanju o osobama s invaliditetom, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Zaštita prava djece u medijima

- Okrugli stol „Medijska pismenost u perspektivi novog kurikulumu: prilike i prijetnje“, u organizaciji Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu
- Tribina „Djeca i mediji“, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež te HND-a.

Prava nacionalnih manjina

- Sastanak s predsjednikom Svjetske organizacije Roma u borbi protiv nasilja, rasizma, humanizma, mržnje i siromaštva
- Izložba „Rromengo drom - Tisuću godina migracija Roma“ u povodu Svjetskog dana Roma.

Prava djece na odgoj i obrazovanje

- Tematska sjednica Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu „Križa odgojne funkcije škole: kakav odgoj želimo?“
- Nacionalna konferencija uz međunarodno sudjelovanje „Vrtić za svako dijete. Pristup predškolskom odgoju i obrazovanju: mogućnosti i izazovi u smanjenju nejednakosti“, u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, u suradnji s MZO-om i MDOMSP-om.

Zaštita i promicanje prava djece - ostalo

- Panel diskusija „Uključivanje djece tražitelja i nositelja međunarodne zaštite u odgojno-obrazovni sustav - Analiza politika i primjeri dobre prakse“ u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH
- Radni sastanak o sigurnosti djece u prometu na inicijativu pravobraniteljice za djecu,
- Tematsko savjetovanje „Važnost ulaganja lokalnih i regionalnih zajednica u djecu s posebnim naglaskom na potrebu donošenja tzv. „dječjeg proračuna“, temeljenog na Općem komentaru br. 19 (2016.) UN-ova Odbora za prava djeteta
- Sudjelovanje u kampanji za djecu koja odrastaju u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti pod nazivom „#vidime - za djetinjstvo jednakih prilika“
- 10. Festival prava djece, u organizaciji Udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Hrvatskog filmskog saveza, Ureda pravobraniteljice za djecu i Kina Cinestar.

Druženja s djecom u središnjem uredu ili prostoru *Male kuće dječjih prava*, aktivnosti Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu te aktivna sudjelovanja na stručnim skupovima opisani su u drugim poglavljima.

USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Ustroj i financijsko poslovanje određeni su vizijom, misijom i ciljevima rada Pravobranitelja za djecu.

Vizija - Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređivanje njihova položaja u društvu.

Misija - Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štiti, prati i promicati prava i interese djece.

Ciljevi - Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

13.1 USTROJ

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom o radu pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobraniteljice za djecu. U siječnju 2018. donesen je novi *Poslovník o radu pravobranitelja za djecu (NN 49/18)*, a u lipnju 2018. donesen je novi *Pravilnik o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu*.

Kadrovi - Pravilnikom o unutarnjem redu utvrđeno je da je za obavljanje poslova u Uredu potrebno 23 državna službenika. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove u kojima je, uz pravobraniteljicu Helencu Pirnat Dragičević i dvije zamjenice mr. sc. Mariju Gabelicu Šupljiku i Ivanu Buljan Ajelić (18. svibnja 2018. Hrvatski sabor je donio odluku o izboru zamjenica pravobraniteljice za djecu), od planirana 23 službenika, radilo 17 državnih službenika.

Od tog broja 11 službenika radilo je u Zagrebu, dvije službenice u Splitu, dvije u Rijeci i dvoje u Osijeku. Njih 13 radilo je na savjetodavno-stručnim, a četiri na administrativno-tehničkim poslovima. Voditelju tehničkih i pomoćnih poslova prestala je državna služba 1. studenog 2018. pa je tako na dan 31. prosinca 2018. bilo raspoređeno 16 službenika i tri dužnosnice. Od 18. veljače 2019. rasporedom dvije nove savjetnice pravobraniteljice za djecu, u Uredu radi 18 službenika i tri dužnosnice, a u tijeku je ponovljeni postupak popunjavanja upražnjenog radnog mjesta za voditelja tehničkih i pomoćnih poslova. Nije zaposlena zamjena za jednu savjetnicu pravobraniteljice za vrijeme rodiljnog dopusta.

Od sveukupno 21 zaposlenog (18 službenika i tri dužnosnice), u stručnom timu je 18 osoba s visokom stručnom spremom, i to 10 pravnik, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalna pedagoginja, socijalna radnica, defektologinja i diplomirana ekonomistica.

Služba za stručne poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - područje pravosuđa i obiteljsko-pravne zaštite te unapređenja pravnog položaja djece	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - područje prava djece na sudjelovanje/participaciju, obiteljsko-pravne zaštite i zdravstva	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje socijalne skrbi, obitelji i zaštite djece od nasilja	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje socijalne skrbi, zdravstva, obitelji i obrazovanja - područni ured u Rijeci	1
savjetnik pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje socijalne skrbi, obitelji, zaštite ekonomskih prava djece, zaštite okoliša i sigurnosti djece - područni ured u Osijeku	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje odgoja i obrazovanja, područje ranog razvoja, kulturnih prava djece, zaštite djece od nasilja i sigurnosti djece - područni ured u Splitu	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje socijalne skrbi, obiteljsko-pravne zaštite, sporta i zaštite od diskriminacije - područni ured u Splitu	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - zaštite djece s problemima u ponašanju i ranjivih skupina djece te područje zdravstva i zaštite djece od nasilja - područni ured u Osijeku	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje odgoja i obrazovanja, rada i gospodarskog iskorištavanja djece, zaštite privatnosti djece i zaštite od diskriminacije	2
Ukupno	10
Služba za opće poslove	
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje odnosa s javnošću, medijske kulture, zaštite prava djece u medijima i izdavaštvu	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - područje provedbe međunarodnih i domaćih projekata, zaštite od diskriminacije, zaštite imovinskih prava djece i zaštite djece u prometu - područni ured u Rijeci	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za stručne poslove - područje provedbe domaćih i međunarodnih projekata, suradnje s organizacijama civilnog društva te područje zaštite od diskriminacije djece, zaštite djece s teškoćama, djece pripadnika nacionalnih manjina i drugih ranjivih skupina djece	1
voditeljica računovodstvenih poslova	1
administrativna tajnica pravobraniteljice	1
voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice	1
Ukupno	6
SVEUKUPNO	16

Prostori - Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije: u Zagrebu - Nikole Tesle 10, Osijeku - Šetalište Petra Preradovića 7, u Splitu - Braće Kaliterna 10 i Rijeci - Trpimirova 3. Svi poslovni prostori koje koristimo u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu su u vlasništvu RH i nama dodijeljeni na korištenje. Svi prostori zadovoljavaju uvjete za realizaciju programa rada. Posebno ističemo dobre uvjete za rad s djecom i volonterima (učenicima i studentima), susrete s djecom i rad Mreže mladih savjetnika u *Maloj kući dječjih prava*, prostoru Ureda pravobraniteljice za djecu u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda.

13.2 FINANCIJSKO POSLOVANJE

Proračun Pravobranitelja za djecu za 2018. godinu iznosio je **5.301.006,00 kn** i planiran je sukladno *Strateškom planu Pravobranitelja za djecu za razdoblje 2018. - 2020.* te sukladno *Planu i programu rada Pravobranitelja za djecu za 2018. godinu*. Proračun je izvršen u iznosu od **5.020.643,55 kn** odnosno 94,71%.

¹⁶⁶ Na dan pisanja izvješća u Uredu radi 18 službenika i tri dužnosnice.

Pregled plana i izvršenja plana Pravobranitelja za djecu za razdoblje 2011.-2018.

	Proračun 2011.	Proračun 2012.	Proračun 2013.	Proračun 2014.	Proračun 2015.	Proračun 2016.	Proračun 2017.	Proračun 2018.
Plan	5.728.930	5.312.000	5.330.888	4.996.538	4.996.000	4.664.201	4.861.190	5.301.006
Izvršenje	5.406.902	5.199.834	5.180.206	4.870.250	4.751.346	4.579.312	4.668.826	5.020.643
% izvršenja	94,38	97,89	97,17	97,47	95,10	98,18	96,04	94,71

Pregled plana i izvršenja po aktivnostima i skupinama rashoda u 2018. godini

AKTIVNOST	Plan 2018.	Izvršenje plana za 2018.	% izvršenja
A739000- Zaštita, praćenje i promicanje prava djece	5.167.264,00	4.888.096,11	95
31-rashodi za zaposlene	3.825.515,00	3.590.617,75	93,86
32-materijalni rashodi	1.272.750,00	1.230.752,44	96,70
34- financijski rashodi	2.999,00	1.741,51	58,07
42-rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	66.000,00	64.984,41	98,46
K739001-Informatizacija ureda	27.400,00	27.400,00	100
42-rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	27.400,00	27.400,00	100
T739011-Stanje prava djece u Republici Hrvatskoj-perspektiva, postignuća i izazovi Pravobranitelja za djecu (evaluacija i strategija)	106.342,00	105.147,44	98,88
32- materijalni rashodi	106.342,00	105.147,44	98,88
UKUPNO	5.301.006,00	5.020.643,55	94,71

Godišnji financijski izvještaji Pravobranitelja za djecu za 2018. godinu izrađeni su u zakonskom roku i dostavljeni Državnom uredu za reviziju i Financijskoj agenciji, sukladno članku 105., stavku 1. i 3. *Zakona o proračunu* i čl. 21. st. 2 i 5. *Pravilnika o financijskom izvještavanju u proračunskom računovodstvu* (NN 3/15,93/15,135/15,2/17,28/17,112/18).

Iako Republika Hrvatska ulaže napore za povećanje dobrobiti djece kako bi se približila standardima razvijenih zemalja svijeta, u usporedbi sa zemljama članicama Europske unije, nažalost, nalazi se pri dnu ljestvica koje prate ostvareni napredak, naročito u području zdravstvene i socijalne skrbi kao i zaštite te obrazovanja djece.

Stoga, unatoč pozitivnim pomacima u pojedinim područjima prava djece, kada važno mjere, inicijative i procese usmjerene unapređivanju prava djeca koje su poduzete, odnosno propuštene, nažalost, u 2018. godini još uvijek bilježimo negativnu bilancu i to osobito kada pratimo primjenu postojećih propisa u praksi.

Odrastanje djece u Hrvatskoj obilježeno je velikom nejednakošću koja se ne rješava sustavno. Zbog toga najviše trpe ranjive skupine djece, kao što je to vidljivo i iz ovog izvješća.

Skrb o djeci je većim dijelom u nadležnosti lokalnih zajednica koje imaju različite kapacitete i resurse za promicanje, zaštitu i ostvarivanje prava djeteta. Stoga prava djeteta u Hrvatskoj uvelike ovise o prebivalištu djeteta. Neravnomjerna dostupnost usluga za djecu i obitelji po županijama, gradovima i općinama doводи do velikih razlika, već od samog početka života. Djeca s neurorazvojnim rizicima i teškoćama u razvoju posebno su zakinuta za neophodne usluge rane intervencije u djetinjstvu, čija dostupnost ovisi o lokalnim uvjetima i odlukama, što je već naglašavano u prijašnjim izvješćima. Ogdoda uspostave nacionalnog tijela koje će koordinirati i voditi razvoj strategije rane intervencije u djetinjstvu tijekom 2018. godine dodatno je usporila važne promjene koje su potrebne kako bi sva djeca s teškoćama u razvoju ostvarivala svoja prava.

Analizirajući vrstu i broj prijava, vidimo da i dalje društvo nema rješenja za podršku djeci i roditeljima u visokokonfliktnim razvodima, koji se ponekad pretvaraju u medijske senzacije. Uključivanje medija i javnosti u rješavanje takvih problema pokazalo se neučinkovitim, otežavajućim i povređujućim za djecu. Povećanje broja stručnjaka i unapređivanje uvjeta za njihov rad vidim kao jednu od ključnih promjena koje se trebaju dogoditi kako bi se ostvarivalo pravo djeteta na život uz roditelje i roditeljsku skrb tijekom obiteljskih kriza.

Broj prijava u području povreda obrazovnih prava djece i dalje je na visokom drugom mjestu, što nam govori o potrebi za hitnim i stručno utemeljenim promjenama u području obrazovanja. Povrede obrazovnih prava, slabi obrazovni ishodi djece (u odnosu na druge zemlje uključene u PISA testiranje), nasilje u školama, nizak stupanj sudjelovanja djece u školskom odlučivanju, ali i nezadovoljstvo djece školskim sustavom, problemi su za koje još uvijek nisu pronađeni sustavni odgovori koji bi ove negativne trendove okrenuli u pozitivnom smjeru.

Zaštita djece od nasilja i zanemarivanja još je jedno područje kojemu treba posvetiti posebnu pažnju. Djeca svjedoče raširenoj praksi toleriranja nasilja i, nažalost, u tome im odrasli često ne daju dobar primjer - u obitelji, na sportskim stadionima, u medijima, do mjesta na kojima se donose političke odluke. Djeca u Hrvatskoj trpe nasilje i zanemarivanje, najčešće uz prešutno odobravanje okoline. Stoga i ovdje podsjećam na dužnost svih odraslih osoba da prijavljuju nasilje i zanemarivanje djece kad god postoji sumnja na takvo neprihvatljivo ponašanje prema djeci. Obiteljsko nasilje i zanemarivanje vodi djecu u začarani krug loših životnih izbora, vršnjačkoga nasilja, problema u ponašanju pa i sukoba sa zakonom. Uz širenje stručne podrške djeci koja su pretrpjela bilo koji oblik nasilja, pozivam resorna ministarstva da što prije primijene stručno utemeljene programe prevencije obiteljskog nasilja, kao i nasilja među djecom.

Pojačanu svijest i načelno opredjeljenje društva za zaštitu djece od seksualnog nasilja i iskorištavanja ne prati zadovoljavajuća razina zaštite djece. Izmjenama propisa još nije postignut odgovarajući pravni okvir za zaštitu djece, a zabrinjava nas i neodgovarajuća primjena propisa u praksi, preblage sankcije, neizricanje sigurnosnih mjera i neučinkoviti sustav nadzora nad počiniteljima. Nažalost, djeci nisu pod jednakim uvjetima dostupni programi prevencije seksualnoga nasilja i iskorištavanja, kao ni programi podrške i pomoći kad se nasilje dogodi. Stoga pozivam nadležna tijela na otklanjanje uočenih nedostataka i problema.

Dugogodišnja niska razina učinkovitosti pravosuđa u postupcima u kojima se rješava o pravima djece zabrinjavajuća je. Zbog dugotrajnosti sudskih postupaka, neefikasnosti ovrha, neujednačenosti sudske prakse i presporog rješavanje složenih obiteljsko pravnih odnosa, djeca ne ostvaruju odgovarajuću zaštitu. Pozivam nadležne na dodatna ulaganja u tehničku opremljenost sudskih prostora, kadrovsku ekipiranost te kvalitetnu i kontinuiranu edukaciju stručnjaka koji dolaze u kontakt s djecom. Podrška i pomoć djetetu sudioniku u sudskom postupku (kaznenom, prekršajnom, građanskom i upravnom) mora biti sustavna i dostupna svakom djetetu pod jednakim uvjetima.

Svako dijete u Hrvatskoj ima pravo na zdravstvenu skrb, no za roditelje i skrbnike je ostvarivanje tog prava sve zahtjevnije. Tragične smrti djece koje su se možda mogle izbjeći, otežan pristup lijekovima koji olakšavaju život djece s kroničnim bolestima, poboljšavanje od bolesti koje su u prošlosti bile iskorijenjene, a sada se vraćaju uslijed pada procijepljenosti, samo su neke od posljedica neodgovarajuće zdravstvene skrbi za djecu. Zdravstvena skrb je teško dostupna djeci koja žive u manjim mjestima, djeci koja žive u obiteljima koje se bore sa siromaštvom, djeci s kroničnim bolestima te djeci azilantima i tražiteljima azila. Važno je da nadležna resorna tijela ulože dodatne napore u poboljšanje uvjeta i dostupnosti zdravstvene skrbi za svu djecu te u osvješćivanje javnosti o važnosti provođenja cijepjenja.

Longitudinalno istraživanje o stanju prava djece smještene u institucijama, koje je proveo Ured pravobraniteljice u suradnji sa stručnjacima, poziva na hitnu akciju resornog ministarstva te stručnjaka u području socijalne skrbi. Iako su problemi poznati od ranije, preporuke stručnjaka na temelju provedenog istraživanja mogu pomoći da se poboljšaju životi djece u institucijama.

Osobito želim istaknuti Plan reformi Vlade Republike Hrvatske u kojem su prepoznati deinstitucionalizacija i promicanje udomiteljstva djece kao prioriteta. Javna kampanja za promicanje udomiteljstva djece je dobar primjer suradnje između udomitelja za djecu, resornih tijela i medija, u korist najranjivijih skupina djece. No, kampanja neće biti dovoljna ukoliko sustav socijalne skrbi ne bude spremno dočekao nove udomitelje, za što je potrebno zapošljavanje novih stručnjaka koji će se baviti tim područjem.

Poteškoće u posvajanju djece i dalje su prepreka za trajna rješenja za djecu o kojoj se ne mogu brinuti njihovi biološki roditelji. U tom dijelu smatram da je važna kvalitetna suradnja između sustava pravosuđa i socijalne skrbi.

Rana identifikacija potreba i podrška djeci koja žive u siromašnim obiteljima može umanjiti negativne učinke siromaštva na dječji razvoj. Stoga pozivam da se usvoje dodatne mjere kojima će se djeca zaštititi od siromaštva i njegovog utjecaja na razvoj njihovih potencijala.

Istraživanja i podaci pokazuju da su djeca pripadnika romske nacionalne manjine među najzakinutijim skupinama djece u Hrvatskoj. Djeca Roma često ne dobivaju odgovarajuću zdravstvenu skrb zbog siromaštva obitelji koje si ne mogu priuštiti odlazak liječniku. Tek je manji dio romske djece uključen u predškolski odgoj i obrazovanje koje je preduvjet za uspješno obrazovanje djece. Ipak iz pojedinih primjera vidimo da su, uz povećani angažman lokalne zajednice, moguće promjene na bolje.

Već dugi niz godina pravobraniteljstvo za djecu se zalaže za obrazovanje u području medijske pismenosti za svako dijete. Porast prisutnosti medija u životima djece i odraslih izaziva zabrinutost jer je tek manji broj građana imao prilike stjecati znanja o medijima. Pozivam stoga resorno ministarstvo za obrazovanje da u većoj mjeri pomogne djeci snalaziti se u svijetu različitih medija, s naglaskom na učenje kritičkog mišljenja.

U 2018. godini osobito mi je bilo važno u što većoj mjeri čuti djecu i njihova mišljenja, stavove i prijedloge te ih upoznati s djelovanjem pravobraniteljstva za djecu. U tome su mi pomogla djeca, članovi moje Mreže mladih savjetnika, koji su mi pružili izravan uvid u to kako pojedina djeca u Hrvatskoj žive svoja pra-

va te što vide kao prepreke i rješenja. Iz istraživanja o sudjelovanju djece u sustavu odgoja i obrazovanja doznali smo da djeca misle kako ih odrasli smatraju nedovoljno kompetentnima da sudjeluju u donošenju odluka koje ih se tiču. Stoga pozivam nadležno ministarstvo da uložiti dodatne napore u promicanje prava na sudjelovanje u sustavu odgoja i obrazovanja. I osobno ću se u daljnjem radu zalagati upravo za smisljeno sudjelovanje djece u donošenju odluka koje ih se tiču na svim razinama.

Iako su već 29 godina prisutna u pravnim okvirima širom svijeta, prava djece još uvijek nisu dovoljno bliska i razumljiva široj javnosti pa i stručnjacima u pojedinim područjima. Stoga, kao važan zadatak društva vidim pojačanje napora u širenju informacija i znanja o pravima djeteta, među djecom i odraslima. I ovom prilikom pozivam donositelje odluka, udruge i stručnjake da 2019. godinu, u kojoj obilježavamo 30. rođendan Konvencije o pravima djeteta, iskoriste na način da se dodatno posvete ispunjavanju ove važne društvene zadaće.

Nadam se da će problemi na koje ukazuje ovo izvješće biti smjerokaz i poticaj svim nadležnim tijelima, društvenim strukturama, ali i svim pojedincima koji rade s djecom i za djecu da svojim daljnjim aktivnostima u najboljem interesu djece unaprijede njihov položaj u društvu i zaštite njihova prava.

LEGENDA

KRATICA	PUNI NAZIV
ADHD	Atenttion Deficit Hyperactivity Disorder (Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću)
AEM	Agencija za elektroničke medije
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
CARNET	Hrvatska akademska i istraživačka mreža
CESI	Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje
CIOK	Centar za informiranje i savjetovanje u karijeri
COPE	Children of Prisoners Europe
CPRC	Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu
CPUZ	Centar za pružanje usluga u zajednici
CRONSEE	Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DKMK	Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu
DIP	Državno izborno povjerenstvo
DND	Društvo Naša djeca
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DV	Dječji vrtić
ECDP	The European Cohort Development Project
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
EK	Europska komisija
EP	Europski parlament
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
Europris	Europska organizacija za zatvorske i penalne sustave
EZ	Europska zajednica
FINA, Fina	Financijska agencija
FB	Facebook
FRA	Agency for Fundamental Rights (Agencija za temeljna ljudska prava)
FRONTEX	European Border and Coast Guard Agency
GDPR	Opća uredba o zaštiti podataka
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HAVC	Hrvatski audiovizualni centar
HDDN	Hrvatsko društvo za dječju neurologiju
HFS	Hrvatski filmski savez
HLZ	Hrvatski liječnički zbor
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HPD	Hrvatsko psihološko društvo
HKPZ	Hrvatski pedagoško-književni zbor
HPV	Humani papilomavirus
HRT	Hrvatska radiotelevizija
HTV	Hrvatska televizija
HURA	Hrvatsko udruženje društava za tržišno komuniciranje
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo

KRATICA	PUNI NAZIV
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HURID	Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu
ICMPD	International Centre for Migration Policy Development
INCCIP	International Coalition for Children with Incarcerated Parents
IOOP	Individualizirani odgojno-obrazovni program
JLPRS	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KBC	Klinički bolnički centar
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MGPO	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
MF	Ministarstvo financija
MINGORP	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
MK	Ministarstvo kulture
MKDP	Mala kuća dječjih prava
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika
MP	Ministarstvo pravosuđa
MP-UZSP	Ministarstvo pravosuđa – Uprava za zatvorski sustav i probaciju
MRMS	Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MU	Ministarstvo uprave
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
MVEP	Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
NN	Narodne novine
OBZ	Obiteljski zakon
OCO	Ured pravobranitelja za djecu Irske
OIB	osobni identifikacijski broj
OMEP	Organisation Mondiale pour l'Education Préscolaire
OŠ	Osnovna škola
PAG	Programme Advisory Group Eurochild konferencije
PAS	Poremećaji iz autističnog spektra
PDV	Porez na dodanu vrijednost
PI	Prosvjetna inspekcija
POPS	Udruga Providing Support to Families of Offenders
PROBIOS	Prospective Biopsychosocial Study of the Effects of Sexually Explicit Material on Young People's Sexual Socialization and Health istraživanje
PTA	Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu
PU	Policijska uprava
PUP	Problemi u ponašanju
RAFI	Internacionalni festival animiranog filma djece i mladih Rijeka
REC	Rights, Equality and Citizenship Programme
RH	Republika Hrvatska
RODA	Roditelji u akciji
SDUŠ	Središnji državni ured za šport
SNEP	Seksualno nasilje - Edukacijski i preventivni program
ŠUDIGO	Škola za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok

KRATICA	PUNI NAZIV
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNHCR	Agencija Ujedinjenih naroda za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZSP	Uprava za zatvorski sustav i probaciju
VAFI	Internacionalni festival animiranog filma djece i mladih Varaždin
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
WWSF	Women's World Summit Foundation
ZDD	Zakon o doplatku za djecu
ZEM	Zakon o elektroničkim medijima
ZJZ	Zakon za javno zdravstvo
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSO	Zakon o strukovnom obrazovanju
ZSS	Zakon o socijalnoj skrbi
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSPC	Zakon o sigurnosti prometa na cestama

 Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu